

סימן א דיני יסודי התורה אשר שאלת ממני באותן מצות שדינם שייעבור ואל יהרג אם רשאי להחמיר ע"ע ליהרג ואל יעבור: תשובה.

הנה בלי ספק יודע אתה שדבר זה הוא מחלוקת הרמב"ם עם התוס'. דהרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודי התורה פתב כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

אמנם התוס' בע"ז כ"ז ע"ב כתבו דאם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זמרא דירושלמי כו' וכן פסק הרא"ש שם. וכן פסק ביו"ד סימן קנ"ז.

אבל האחרונים וכן הפ"מ תמהו דמסוף דברי הירושלמי והוא במס' שביעית פרק ד' מוכח להיפך שהרי מסיק שם אמר ר"מ אילו הנה שמע ראב"ז מליהוון דרבנן הנה אכל נאי כדעת תוס' ורא"ש דילמא שמע ואעפ"כ לא אכל משום שהחמיר על עצמו אלא ש"מ דאסור להחמיר במקום שאמרו יעבור ואין לומר דלהתוס' נהרא"ש לא הי' בגירסתם הך סיומא דהירושלמי שהרי ההיא עובדא נשנה שנית בלשונה בירושלמי סנהדרין פרק ג' וא"א לומר שט"ס נזקק בשני מקומות אלו.

וראיתי להקובץ שדחק לפרש לפי דעת התוס' דמ"ש בירושלמי אילו הנה שמע ראב"ז כו' פ"א אילו הי' קיבל דבריהם ע"ד שכתוב ביישמעו אחיו ות"א וקבילו אחוהי. אמנם עדיין תמוה מי הכניסם לדוחק זה ודילמא כפשוטו ויהי' מוכח מכאן דאסור להחמיר: ונראה דהתוס' אזלי לשיטתם בכתובות ל"ג ע"ב בהא דאמר רב שם אלמלי נגדוהו לחמ"ו כו' שהקשו הא בכול נפש מייגרי אפי' מייסרין את האדם ביסורים קשים דומיא דר"ע כו' ואומר ר"ת דאותו של נבוכדנצר] לא הי' עכומ"ז רק לכבוד נבוכדנצר כו' וכן כתבו בפסחים נ"ג בהא דדרש תודוס איש רומי מה ראו חמ"ו שמסרו עצמן כו' שהקשו הא בפרהסיא הנה דחייב למסור עצמו כו' ומפרש ר"ת דלאו עכומ"ז הנה כו' ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולין לברוח כו' ע"ש הרי ראי' מזה דרשאי להחמיר בקידוש השם פיון דלא הנה עכומ"ז וכן לר"י שהיו יכולין לברוח ומדלא ברחו ש"מ שהחמירו על עצמן ונהרי זה ראי' לשיטת התוס' בכתובות הנ"ל: אכן נ"ל דמקום שיש מר"ת ראי' דרשאי להחמיר בקה"ש משם גופא מוכח כדעת הרמב"ם דאסור להחמיר ע"ע דהנה מלבד מה שהתוס' בעצמן פקפקו על הא דר"ת דלשון פלתי משמע עכומ"ז.

ולדידי קשיא לי נהי דאינדרטא הנה וחמ"ו החמירו על עצמן לפי שהי' בו קה"ש אפתי מנא לי' לרב דאלמלי נגדוהו לחמ"ו כו' דילמא גבורי פח היו לקה"ש אפי' בהאי אינדרטא ולקבל יסורים כר"ע.

ועוד מי זה יכול לדעת מה הי' מחשבתם של חמ"ו לעשות אלמלי נגדוהו כי מי זה בא בסודם. ובר מן כל דין מה הכריח לרב לספר אחר מטתן של צדיקים הללו בדברים שאין כבוד ושבח להם: והנה במדרש שיר השירים על פסוק זאת קומתה אומר על דעתא דרבנן עבדו ישראל עכומ"ז בימי נבוכדנצר ונהרי זה דלא כר"ת.

ואמר שם עוד שהלכו חמ"ו לישראל עצמה מיחזקאל הנביא ואמר להם פה מקובלני חבי כמעט רגע גו' אמרו לי' אנו בעיני דניתן בי' פגם דניהוי תמן ולא נסגד לי' כו' הרי

בפירוש דעכומ"ז הנה אלא שהיו יכולין לברוח כדפני' ר"י והשתא ודאי תמוה איך קאמר רב אלמלי נגדוהו כו' מנא לי' להוציא דיקבה פנה על הצדיקים הללו דאלמלי נגדוהו היו עוברים על ד"ת והיו מחללים ש"ש בפרהסיא.

והוא פליאה נשגבה: אשר ע"כ נ"ל דמזה ראי' מוכרחת לדעת הרמב"ם דכל שאינו מחוייב אסור להחמיר על עצמו. לא מיבעי פשיכול להנצל לגמרי.

אלא אפ"י היכא דסוף סוף לא יוכל להנצל רק יוכל להשמיט את עצמו לשעה מחוייב לעשות כל טעדיקי משום חיי שעה והשתא א"ש מה שהכריח לרב לומר אלמלי נגדוהו משום דקשיא לי' לרב פיון שהיו יכולין להמלט לפי שעה וכמ"ש להם יחזקאל חבי כמעט רגע דלגמרי ודאי לא היו יכולין להמלט לפי שכל רואיהם נכירום פי מבני ישראל המה אשר גדלם ונשאם המלך ויצא להם שם בכל המדינות] א"כ היו חייבין ע"פ דין להמלט לפחות עד עבור חנופת העכומ"ז ואי משום חומרא עשו פן הא אסור להחמיר למסור נפשו פשיאינו אנוס ע"ז תירץ רב ואמר אלמלי נגדוהו כו' והוא ע"פ מ"ש ר"ת בע"ז דף י"ח תוס' ד"ה ואל יחבל דהיכא דיראים פן יעבירו לעבירה ע"י יסורים שלא יוכלו לעמוד בהם מצוה לחבל בעצמן וראי' מגיטין נ"ז כו' עכ"ל.

ע"כ חמ"ו שידעו בנפשותם שאם ישובו לבית גבוכדנצר ויכופום ע"י יסורים (לפי שהאש לא הי' ערוף רק לימי חנופת העכומ"ז) לא יוכלו לעמוד בנסיון משום הכי מחוייבים היו למסור עצמן להאש כדי שיוכלו לעמוד בנסיון אלא דייחזקאל הנביא לא חשדם בקדושה א"כ אמר להם חבי כמעט רגע משום חיי שעה אף הם שידעו בנפשותם לא שמעו לעצתו.

ומוכרחין השתא דברי רב מ"ש אלמלי נגדוהו ומעתה מוכרח דעת הרמב"ם ז"ל. והוא ברור לדעתי: אח"כ מצאתי סיניג לדברי באורחות חיים הביאו הב"י בבדק הבית פיו"ד שם וז"ל בב"ר דורש ואף את דמכם יכול פחנניה כו' ת"ל אף פי' בשעת הגזירה יכול למסור עצמו אם הוא ירא שלא יוכל לעמוד בנסיון כו' והרי זה פדברינו: ולפי דברינו מה דדרש תודוס מה ראו חמ"ו שפסרו עצמן כו' נשאו ק"ו כו' י"ל דתודוס גמי כרב ס"ל שהיו מחוייבין למסור עצמן לאש מפני שידעו שע"י הגזירה לא יוכלו לעמוד בנסיון אלא דמה שדרש דמק"ו הוא דילפי אין זה עיקר הטעם רק שפן היו דורשי דרשות בימיהם להטעים להעם את ההלכות באגדות המושכות את הלב דכה"ג בשבת דף ל' דשאל שאילא שאלה מר' תנחום מהו לכפות בוצינא דנורא מקמי באישא בשבתא פתח ואמר אנת שלמה כו' ודרש שם כל הענין עד לבסוף שאמר ויענין שאילה דשאלנא גדמיכון גר קרויה גר ונשמתו של אדם קרויה גר מוטב תכפה גר של בשר ודם מפני גרו של הקב"ה ופי' רש"י לא מהכא יליף חילול שבת דפיקוח נפש נפקא לן מוחי בהם ולא שימות בהם אלא להטעמן הדבר בהגדה המושכת את הלב לפי שהיו באים לשמוע הדרשה נשים ועמי הארץ והיו צריכים הדרשנים למשוך את לבכם עכ"ל.

והרי זה פשוט דאמר ר' יוחנן בעירו בין ק' אלמלי לא ניתנה תורה כו' ובאמת ק"ו דדרש תודוס לאו ק"ו גמור הוא משום דאית לי' פירקא ע' ח"א רש"א. א"ו לא זהו עיקר הטעם גם לתודוס אלא כמו שכתבתי: ומה שהביאו הרשב"א והר"ן בשבת מ"ט ראי' לדעת התוס' מאלישע בעל כנפים שם שהי' מניח תפילין ויצא בהם לשוק ע' בדבריהם.

הנה לדעת הרמב"ם שאינו מחלק בין ל"ת לעשה דבכולם בשעת הגזירה יקרה ואל יעבור
א"כ שפיר הניחו אלישע. והא דנטלן אח"כ מראשו.

י"ל ע"פ מ"ש הרמב"ם בהלכות תפילין פרק ד' דהמצטער ומי שאין דעתו מיושבת
ונכונה עליו פטור מן התפילין שהמניח תפילין אסור להסיח דעתו מהן דלפ"ז אחר שרץ
הקסדור אחריו בנדאי הי' אלישע מצטער ונדעתו לא היתה מיושבת ונכונה עליו ולא
מיושבת דאז פטור אלא דאיסורא ג"כ איפא משום היסח הדעת ע"כ פדין נטלם מראשו.

אבל הרשב"א ונה"ך י"ל דס"ל פדעת תר"י בפ"ק מי שמתו דהיסח הדעת אינו רק שחוק
וקלות ראש וא"כ לא הי' לו ליטלם מראשו ומדנטלם ש"מ דאינו מחוייב למסור נפשו
אמ"ע. ומה שהניחם בתחילה על פ"ק משום שהחמיר על עצמו וע' שאגת ארי' סימן
ל"ט.

ועכ"פ הרמב"ם לשיטתו אין משם ראי' פ"ק. ולפ"ז סיום דברי הירושלמי דשביעית
פשוטים וכדעת הרמב"ם שפ"ן הסכים הב"ח: אולם פ"ל זה לפלפולא אבל לא למעשה.

פי תה"ל זה רבות מאות בשנים בצל מלכי חסד אנהנו יושבים ולכל אחד ניתן החופש
לילך בשם אלהיו באין מעצור ומפריע ויגינו בחסדם מפל הקמים עלינו ומנראה של
מלכות יר"ה על פ"ק ע"כ פ"ל דברינו אלה רק לפלפולא לזכור את הראשונות ולהודות
לה' על פ"ק הטוב: ולענין לעבור על ל"ת כתב הרמ"א ביו"ד שם דצ"ח ליתן את פ"ל
אשר לו ולא יעבור וכתבו האחרונים דזהו דוקאבל"ת שיש בו מעשה אבל ל"ת שאין בו
מעשה אינו מחוייב לבזוז את פ"ל ממונו.

ע' בפ"ת שם בשם הפר"מ וחו"י. ומ"ע שהיא לעבור בקום נעשה פגון לאו הבא מפ"ל
עשה דינו כל"ת כמ"ש הפ"ת בשם ספר משנת חכמים.

ואינו תחת ד"י: ונ"ל ראי' לזה מביצה כ"א מעשה בשמעון התימני שלא בא אמש לבית
המדרש בשחרית מצאו יהודה בן בבא כו' א"ל בלשת באה לעירנו ובקשה לחטוף את
פ"ל העיר ושחטנו להם עגל והאכלנום ופטרנום לשלום א"ל תמה אני אם לא יצא שרכם
בהפסדכם שהרי אמרה תורה לכם ולא לעכומ"ז ע"כ.

והא זה אינו אלא לאו הבא מפ"ל עשה כמ"ש התוס' בביצה שם י"ב. ומדשתק שמעון
התימני משמע דהודה לר' יהודה בן בבא: אמנם הג"א ביו"ד שם הביא דעת מהרי"ו
דמשמע מדבריו דעל פ"ל מצות ל"ת אינו מחוייב להוציא ממונו מדכתבה תורה ובכל
מאדך בע"ז.

והוא שלא פ"ק דברי ה"ך עכ"ל הג"א. וקשיא לי לפ"ז מהא דביצה ה"ל וע"כ צ"ל דקרא
דבכל מאדך אתא דבעכומ"ז ואיך שכו"ז ב אפי' אם האונס בא על העבירה מחוייב
להציל עצמו במונו ובכה"ג דוקא בשלש העבירות מחוייב אבל בשאר עבירות כשפ"א
האונס על העבירה אינו מחוייב להציל עצמו במונו אבל פשהאונס בא על המזון אסור
להציל עצמו ע"י העבירה.

ובזה א"ש הא דכתיב ובכל מאדך לר"ע דלכאורה פ"ן דגופו צ"ח למסור פ"ל שלא
יעבור על ג' עבירות הללו מכ"ש ממונו. ע' שנות אלי' ברכות פ"ק ט' משנה ה'.

דלפמ"ש י"ל דבכל מאדף דכתוב בע"ז לדיוקא אתי אשאר מצות שאינו מחוייב לפדות העבירה ע"י ממונו ועפ"ז אפשר דאין מחלוקת בין הר"ן למהרי"ו. וצ"ע במהרי"ו עצמו, ידודו חיים נאטענזאהן: פיקקעלין ה' משפטים תרמ"ט, סימן ב דיני דעות אשר כתבת לי ידידי אחי בפסחים דף ג' ע"ב הנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמי דהלל כו' חד אמר מפני מה בוצרין בטורה ואין מוסקין בטורה, וחד אמר מפני מה בוצרין בטורה ומוסקין בטומאה, אמר מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, וכתב ר"ן בשם תוס' דאהאי דקאמר לשון קצר אמר הלל מובטחני, וש"מ דלשון קצר ומגונה עדיף, והר"ן פי' דאהאי דאמר לשון נקי אמר מובטחני וש"מ דלשון נקי עדיף ע"ש דממ"ש בנדה כ"ז אמר רב פפא אפי' פי הא מילתא לימא אינש ולא נשתוק קמי רבי' כו' משמע קצת בהר"ן דאין על התלמיד לדבר בלשון קצר לפני רבו.

עכ"ד: תשובה. לכאורה מקומו הוא מוכרע מדקאמר ר"ה אמר רב לעולם ישנה אדם לתלמידו דרו קצרה למה נקט לתלמידו א"ו לדייק דדוקא הרב ישונה לתלמידו ישנה דרו קצרה.

אבל התלמיד לשון נקי עדיף לי אף שהוא ארוך. ובכ"ז נראה דלאו פלגא הוא.

דהנה מריש הנה קשיא לי לפי התוס' דהלל על התלמיד שאמר לשון קצר ומגונה אמר מובטחני כו' הא הלל גופי' על האי דינא גופא דהבוצר לגת הוכשר אמר לשמאי מפני מה בוצרין בטורה ואין מוסקין בטורה כדאיתא בבבביתא בשבת י"ז ע"א.

אמנם פשעניין בטעמו של דבר א"ש דהטעם שישנה לתלמידו לשון קצרה פי' רש"י לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה. ולפ"ז עיקרו רק לתועלת זכרון להתלמידים דלשון קצרה נתרשם אצלם יותר וגם פשהם חוזרים על למודם פיון שתיבין לומר בלשון רבם כדאיתא בעדיות פשוטנים להם בלשון קצר ע"ז מתקיימת גירסתם היטב.

וכ"ז ברב השונה לתלמידים וכן התלמידים פשוטנים על משנתן לעצמן. אבל פשפפל האחד עם חברו בהלכה או פשוטאל תלמיד לרבו דבר הקשה לו ודאי אין להם לדבר לשון מגונה לפי שהוא קצר אלא לשון נקי אף שארוך עדיף טפי וא"כ הלל שפפל בהלכה עם שמאי חברו והקשה לו מפני מה כו' אמר לו ואין בוצרין בטורה בלשון נקי אף שהוא ארוך.

אבל התלמידים שחוזרין על תלמודם לזכרון י"ל דלשון קצר עדיף מטעמא דאמרו: ועפ"ז נ"ל דמחלוקת התוס' והר"ן פליא בזה דאי הנהו תלמידי דיתבי קמי הלל וקאמרי מפני מה כו' דרו חזרת משנתם לפני רבם הי' ודאי הלל דקאמר מובטחני כו' אמאן דקאמר לשון קצר קאמר.

אף אי הנהו תלמידי דיתבי קמי איבעא הוא דאיבעי להו מפני מה בוצרין כו' ובדרו שאלה שאלו מרבם פן לפי שלא ידעו טעמו של דבר לחלק בין בצירה למסיקה וכמו הלל בעצמו שלא ידע טעמו של שמאי א"כ הלל דאמר מובטחני ודאי אמאן דמשמע לשון נקי קאמר מובטחני.

וכינן שפאנו לידי פה א"כ נראה להכריע כמו"ש התוס' דאמאן דנקט לשון קצרה אומר
מובטחני דהא ודאי חזרת משנתם הי' דאי שאלה הוא דשאלו מרבן הלל. קשה דכינן
שפבר שאל הראשון מפני מה כו' מה הוסיף השני לשאול.

ואין לומר להראות דלשון קצר אף שמגונה עדיף מלשון נקי הא בכה"ג ליכא למ"ד
דלשון קצר עדיף וכמו"ש. א"ו דחזרו על משנתם קמי דהלל דבנה תלמיד ראשון הנה
ס"ל דלעולם נקי עדיף משו"ה אומר ואין בוצרין בטרה ונהשני ס"ל דלזכרון הגירסא
קצר עדיף אף שמגונה.

ומדאמר ר"ה אומר רב לעולם ישנה אדם לתלמידו דרף קצרה בשביל תועלת הזכרון
כפי רש"י א"כ ש"מ דהלל שאמר מובטחני אמאן דנקט לשון קצר קאמר: אמנם לגירסת
הרי"ף שראשון אומר ובוצרין בטומאה ונהשני אומר ואין בוצרין בטרה אכתי י"ל
דשאלה שאלו מרבן הלל וכששאל הראשון בלשון מגונה החזירו חזרו ותיקן לשונו
לדבר בלשון נקי שכן צריכין לדבר כל שאינו בדרף חזרת לימוד.

א"כ שפיר י"ל כמו שפיר הר"ן דאמאן דאמר בלשון נקי אומר מובטחני כו' ונמצא שפי'
התוס' הוא לפי גירסתנו. ופי' הר"ן הוא לפי גירסת הרי"ף: ולכאורה יש לדקדק לפי'
התוס' דחזרת משנתם הי' כמו"ש פיון דקיי"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרף קצרה
א"כ הלל ודאי ובוצרין בטומאה שנה להם וקי"ל נמי במשנה בעדיות שחייב אדם לומר
בלשון רבו א"כ עליהם החיוב לומר בלשון רבם הלל ג"כ בלשון קצר וא"כ ההוא תלמיד
שישנה לדבר בלשון ארוף טעמא בעי.

ונראה לומר דהלל סיפר לפני תלמידיו דבהאי דינא דבוצר לגת נחלק הי' עם שמאי חזרו
דס"ל הנוכח והוא שאל לשמאי מ"מ בוצרין בטרה ואין מוסקין בטרה, והשיב לו
שמאי כדר"ז או כרבא בשבת שם ושהודה לו ע"ז לשמאי.

ומפלל עובדא זו ידעו דעת רבם הלל ועפ"ז שנה התלמיד הראשון בו בלשון ששמע
מרב ששאל משמאי. אבל השני השפיל לחלק דנדאי רבו שאמר דבריו בפלפול עם
חזרו בויכוחו עליו הי' לו לומר בלשון נקי.

אבל כשאני לעצמי לחזור על גירסתי שלא תשכח לדידי לשון קצר עדיף וע"ז אומר הלל
מובטחני כו': ועפ"ז מיןשב אצלי בברכות מ"ז אומר רב יהודה ברי' דרב שמואל בר
שילת משמין' דרב אין המסובין רשאיין לאכול כלום עד שיטעום הבוצע.

תיב רב ספרא וקאמר ליטעום אתמר למאי נפ"מ שחייב אדם לומר בלשון רבו. וקשיא
לי הא רב גופי' אומר בפסחים ג' משמין' דר"מ לעולם ישנה אדם לתלמידו דרף קצרה
ומכ"ש היכי דתרונייהו לשון נקי דקצר עדיף א"כ לר"י קשיא דרב אדרב, ועוד יש
לדקדק בדרב יהודה ורב ספרא וכי חד מינייהו שקורי קא משקר ח"ו.

אף לפי מש"ל א"ש דרב אעובדא שפא לפניו למעשה אומר אין המסובין רשאיין לאכול
כלום. ואף שהי' יכול לקצר ולומר לטעום אין קפידא בזה דכל שאינו לשנות לתלמידים
כל היכא שמזדמן בפיו שפיר דמי.

ורב יהודה ס"ל דגם בכה"ג תיב אדם לומר בלשון רבו פה הוא תלמיד דהלל שישנה ואין מוסקין בטורה. אומר רב ספרא ליטעום איתמר.

ר"ל פשנאמרה הלכה בבית המדרש בשם רב שינוי התלמידים בעצמם לשנות ליטעום בלשון קצרה דבכי האי גוונא לא תישינו לומר בלשון הרב פינון שהוא לא שנה להם בלשון זה רק מפללא למדנו זה.

ומכ"ש אי נימאדרב גופי שנה אח"כ לתלמידיו ליטעום אלא דרב יהודה לא שמע רק מה שפסק רב הלכה למעשה ואמר לאכול פלום. וא"ש: אחיה הדו"ש חיים נאטענזאהו: פיקעלין ערב שבועות תרנ"ב לפ"ק.

סימן ג דיני תלמוד תורה לאחי יקירי החו"ב מהור"ר שרגא פיבייל נ"י. אשר שאלת ממני אחי יקירי אם יש לסמוך למעשה על מ"ש התוס' בעירובין ס"ה דבלילות הקצרים כגון בתקופת תמוז לא איברי ליליא אלא לשינתא וא"צ לקבוע בקו עת לת"ת: תשובה.

למעשה אנו אין לנו אלא דברי השו"ע ביו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ג והמה דברי הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ק ג' הלכה י"ג שכתב מי שרצה לזכות בכתר התורה וזהו בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחד מהן בשינה כו' אלא בת"ת ודברי חכמה ע"כ.

וכתב שם הש"ך בשם הפרישה דמ"ש כל לילותיו הוא כמשמעו דאפי' בלילי תקופת תמוז הקצרים ג"כ ילמוד מעט. ומ"ש בעירובין לא איברי לילה אלא לשינתא ומוקי לה בתוס' בלילי תקופת תמוז ר"ל דאז יהי' לו עיקר הלילה לשינה כו' עכ"ד.

אלא שאני תמה על דברי הפרישה למה נדחק לפרש כן דברי התוס' שהרי בשלהי תענית תנא ר"א הגדול אומר מט"ו ואילך כו' מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף כו' ופי' רש"י מכאן ואילך מט"ו באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים כו' משמע דבלילות הקצרים עד ט"ו באב אינו עוסק בתורה כלל בלילות.

וכ"כ הרשב"ם בב"ב קכ"א ע"ב מט"ו באב כו' שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרין צריך לעסוק בלימודו גם בלילה משמע דבלילות הקצרים אין צריך ללמוד אפי' מעט. ועוד דאם איתא דגם בלילות הקצרים צריכין ללמוד מעט א"כ מאי דוחקא לפרש דמוסיף יוסיף שמוסיף מהלילה על לימוד היום עדיפא ה"ל לפרש דמוסיף ללמוד בלילה על לימודו שלמד עד עכשיו בלילה.

א"ו משמע דבלילות הקצרים אינו לומד כלל בלילה ודברי התוס' בעירובין כפשוטן אלא דאפתי צריכין לדברי הפרישה לפ"מ דמשמע מדברי הרמב"ם שכתב ולא יאבד אפי' לילה אחת כו' דאפי' בלילי תקופת תמוז צריך לקבוע עת לתלמוד תורה א"כ תקשה עליו מר"י בעירובין דלא איברי ליליא אלא לשינתא ובשקלא מהא דתענית לא קשיא די"ל דמוסיף יוסיף היינו מי שמוסיף ללמוד יותר בלילה ממה שלמד בלילה עד עכשיו וכמוש"ל אף מר"י קשיא וע"ז צריכין לומר דמ"ש לא איברי לילה אלא לשינתא דר"ל עיקר הלילה אבל מעט עכ"פ ילמוד: אולם בכ"ז נ"ל דאין אנו צריכין לדברי הפרישה די"ל דדברי התוס' בעירובין כפשוטן ואזיל כפי' רש"י ורשב"ם שפירשו דמוסיף יוסיף שמוסיף של לילה על של יום ולא תקשה על הרמב"ם והמחבר מברייתא זו דתנא ר"א הגדול.

די"ל שְׁהַרְמַב"ם ז"ל מְקוּרוֹ מִמְדַרְשׁ רַבָּה פְּרָשַׁת פִּי תִשָּׂא עַל פְּסוּק וַיְהִי שָׁם עִם ד' גו' לְחֵם לֹא אָכַל כּו' אַבְל מִלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה אָכַל כּו' וְהִיָּה לְמַד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּפּוֹשֵׁט אוֹתָהּ בַּיּוֹם לְבִין עֲצָמוּ בְּלִילָהּ.

וְלָמָּה הִיא עוֹשֶׂה פֶּה לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל שְׂיִהְיוּ יִגְעִים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ רַבָּנָן אָמְרֵי בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ [לְמַד עִמּוֹ הַקַּב"ה] שְׁנֵאמַר וַיְהִי שָׁם עִם ד' גו' לְכֹף הַתְּקִינוּ חֲכָמִים שְׂיִהְיוּ מְשֻׁנִּין מִלְמַדֵּי מִשְׁנֵה לְתִינוּקוֹת] יוֹשְׁבֵין בַּבְּנוֹקָר וּבְעָרְב שְׁנֵאמַר לֹא יָמוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה גו' עַכ"ל הַמְדַרְשׁ.

וְהִנֵּה מִסוּף דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ הַזֶּה לְקַח הַרְמַב"ם דְּבָרָיו בְּהַלְכוֹת ת"ת פֶּרֶק ב' הַלְכָה ב' שְׁפַתְבּ וַיּוֹשֵׁב [הַמְלַמֵּד] וּמִלְמַדָּן כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ וּמִקְצַת מִן הַלֵּילָה כְּדִי לְחַנְּכֵן לְלַמּוֹד בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ וּכ"ה בַּיּוֹם ד' סִימָן רמ"ה סְעִיף י"א וְכָל נו"כ לֹא הָרָאוּ מְקוּרוֹ.

וְהַמ"ע פֶּתַח לְפִי דַעֲתֵי פֶסֶק זֶה מִמ"ש בְּאַבוֹת [דְּמוֹסִיף יְסִיף] וּדְלֹא מוֹסִיף כּו' וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאִיָּה אַחֲרַת לֹא יִדְעֵנוּ עַכ"ל. וְע' בְּהַגְרָא בַּיּוֹם ד' שָׁם.

אִף לְדַעֲתֵי בְּרוּר הוּא שְׁהֵמָּה דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ רַבָּה מִמֶּשׁ וּמִפְּרָשׁ הַרְמַב"ם דַּמ"ש יוֹשְׁבֵין בַּבְּנוֹקָר ר"ל אִפִּי בַּבְּנוֹקָר דָּאזְ שְׂיִנָּה שֶׁל שְׁחֲרִית גּוֹבְרַת וּכ"ש שְׁאֲרִית הַיּוֹם שְׁמִלְמָדָם וּז"ש יוֹשֵׁב וּמִלְמָדָם כָּל הַיּוֹם.

וּמ"ש בַּמְדַרְשׁ בְּעָרְב הוּא דְּנוֹקָא בְּעָרְב וּז"ש הַרְמַב"ם וּמִקְצַת מִן הַלֵּילָה וּמ"ש כְּדִי לְחַנְּכֵם לְלַמּוֹד בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ זֶהוּ סוּף דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ שְׁמַסִּיִּים בְּטַעְמוֹ שְׁנֵאמַר לֹא יָמוּשׁ גו' וּסְמִיךְ אִסְיָא דְּקָרָא דְּכַתִּיב וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה: וְעַתָּה אוֹמֵר אֲנִי דְּמַתְחִילַת דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ שְׁאֵמַר וְלָמָּה הִיא עוֹשֶׂה פֶּה לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל שְׂיִהְיוּ יִגְעִין בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ לְקַח הַרְמַב"ם מ"ש וְלֹא יֵאבֵד אִפִּי לֵילָה אַחַת בְּשִׁנָּה כּו' אִפִּילוּ לֵילוֹת הַקְּצָרִים כְּגוֹן דְּתַקּוּפַת תַּמּוּז דְּכִינּוֹן דְּמַמְשָׁה לְמַדִּין וְהָרִי מִשָּׁה כְּלוֹ לוֹ הָאֲרַבְעִים יוֹם הָרָאוּ שׁוֹנִים בִּי"ז בְּתַמּוּז שְׁאֵז יָרַד מֵהַר סִינַי וְשִׁבַר הַלּוּחֹת כִּידוּעַ נִמְצָא שְׁבַמְשָׁה מ' יוֹם שְׁהִנָּה בְּהַר וְלַמַּד גַּם בְּלִילָהּ הִיָּה בְּכָלֵן גַּם הַלֵּילוֹת הַיּוֹתֵר קְצָרִים וּש"מ שְׁגַם בְּהֵם צָרִיף לִיגַע בַּתּוֹרָה עַכ"פ קֶצֶת.

וְאִין לוֹמֵר דְּשִׁאֲנֵי מִשָּׁה דְּאִפְשָׁר דְּהִיא סְגִי לִי בְּלִי שְׂיִנָּה כָּלֵל וְהִיא אִפְשָׁר לוֹ לְעֲסוֹק בַּתּוֹרָה גַּם בְּלֵילוֹת הַקְּצָרִים מִשָּׂא"כ לְדִידוֹן דַּא"כ כָּל עֵינָר לֹא מְצִינּוּ לְמִילָף מִמִּשָּׁה וּמִדְּכַתְּבָהּ תּוֹרָה הָא דְּוַיְהִי שָׁם גו' מ' יוֹם וּמ' לֵילָה לְמִילָף מְמַנּוּ כְּמוֹ ש"ש בַּמְדַרְשׁ מִמִּילָא יִלְפִינּוּ מִינָּי אִפִּי בְּלֵילוֹת הַקְּצָרִים ג"כ.

וְע' בְּאַדְרַת אֵלִי לְהַגְרָא פְּרָשַׁת תִּשָּׂא ל"ג. נִמְצִינּוּ לְמִידִין דְּאִיכָא פְּלוּגְתָא בְּזֶה בֵּין הַמְדַרְשׁ וּבֵין הַבְּרִיָּתָא דַּר"א הַגְּדוּל: וַיֵּשׁ לְתַמּוּהָ עַל הַרְמַב"ם שָׁם בְּהַגְּהוּתָיו ע"ד הַמְחַבֵּר שְׁפַתְבּ וְלֹא יֵאבֵד אִפִּי אַחַת מֵהֶם כּו' וּז"ל וַיֵּשׁ לְאָדָם לְהַתְחִיל לְלַמּוֹד בְּלִילָהּ מִט"ו בְּאָב וְאֵילָף כּו' וְהוּא מֵהַ דַּב"ב וְתַעֲנִית וְהֵמָּה דְּבָרִים שְׁפוֹתֵרִים לַמ"ש הַמְחַבֵּר בְּשֵׁם הַרְמַב"ם.

וְה"ל לוֹמֵר וִי"א כּו': וּנ"ל דְּמַחְלֻקְתֵם תִּלְיָא בְּהָא דְּמַנְחוֹת צ"ט ע"ב דְּאָמַר ר' אֲמִי מְדַבְּרֵי שֶׁל ר' יוֹסִי נִלְמַד דְּאִפִּילוּ לֹא שְׁנָה אָדָם אֲלָא פֶּרֶק אַחַד שְׁחֲרִית וּפֶרֶק אַחַד עַרְבִית קִיָּים לֹא יָמוּשׁ גו' אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשׁוּם רַשְׁבַּי אִפִּי לֹא קָרָא אָדָם אֲלָא ק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית קִיָּים שְׁמַטָּף לֹא יָמוּשׁ גו' דְּרַב יְהוּדָה דְּעִירוּבִין וּבְרִיָּתָא דַּר"א הַגְּדוּל דַּב"ב ס"ל כּו' יוֹחָנָן מִשׁוּם רַשְׁבַּי דַּבְּק"ש כְּבָר קִיָּים מְצִנּוֹת לֹא יָמוּשׁ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה מִשׁוּ"ה ס"ל

דבלילות הקצרים א"צ לקבוע פהן עת לת"ת, אבל המדרש ס"ל דבק"ש לא קנים מצות
והגית אלא צריף פרק אהד וכיוצ"ב מלבד זה והרמב"ם לטעמי' שפתב בהלכות ת"ת
פרק א' הלכה ח' פל איש מישראל חייב בת"ת כו' ותיב לקבוע לו זמן לת"ת ביום
ובלילה כו'.

הרי דס"ל דבק"ש אינו יוצא י"ח ת"ת משו"ה פתב ולא יאבד אפי' לילה אחת בשינה
וי"ל דהתוס' אינם חולקין על הרמב"ם לדינא: אמנם עיקרן של מחלוקת דר' אמי ור'
יוחנן דמנחות פבר פתבתי במק"א לקמן סי' ח' דתליא בק"ש אי דאורייתא או דרבנן
דלמ"ד ק"ש דרבנן וקרא דנבשכבה ובקומה בד"ת פתיב היינו שלא אמרה תורה דווקא
ק"ש אלא שיקרא בתורה בכ"מ שירצה ואין זמן קבוע לזה דמ"ש בשכבה ובקומה גו'
ר"ל שאין לה שעה שאמה פטור מת"ת ומה שאנו קורין דוקא זאת הפרשה הוא מדרבנן
ומ"ד ק"ש דאורייתא ס"ל דמה"ת מחוייב לקרא פרשת שמע דוקא ואינו יוצא י"ח בשאר
ד"ת שירצה הוא ולפ"ז נראה פשוט דלמ"ד ק"ש דאורייתא ואינו יוצא י"ח בשאר
ד"ת מלבד ק"ש ה"ה שאינו יוצא בק"ש מצות ת"ת שמחוייב ועומד מקרא דכתיב
ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם דאתא למצות ת"ת פדאמר בקדושין כ"ט ע"ב וכדכתב
הרמב"ם במנן המצות שלו וביד החזקה משום דשתי מצות חלוקות הן מצות קריאה
בשכיבה וקימה הוא דוקא פרשת שמע ואינו יוצא י"ח בשאר ד"ת ומצות ולמדתם אותם
גו' הוא יוצא בכל ד"ת שלבו חפץ וא"צ דוקא בזמן שכיבה וקימה אף למ"ד ק"ש דרבנן
וקרא דבשכבה ובקומה בד"ת פתיב דהיינו מ"ע דת"ת דנפקא לן מקרא דולמדתם אותם
אלא דבהאי קרא לא איתפרש לן זמן הלימוד אימתי ע"ז אתא קרא דבשכבה ובקומה
וקרא דד"ק לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה שאין אמה פטור ממנה בשום זמן אלא
בשעת הדחק וכמו"ש בתשובה סימן: ויצא לנו לפ"ז דלמ"ד ק"ש דאורייתא אינו יוצא
בק"ש מצות לא ימוש והגית בו יומם ולילה שנאמר על לימוד ת"ת פנין שמצות חלוקות
הן.

ונהי דפרשת שמע גמי דברי תורה היא ויכול לצאת בה י"ח ת"ת היינו שלא בזמן שכיבה
וקימה אבל בזמן שכיבה וקימה שמחוייב בל"ה לקרות פרשה זו דוקא משום מצות ק"ש
א"א לצאת בה י"ח ת"ת ג"כ וה"ז פדאמרינן בעלמא פל דבר שבחובה אינה באה אלא
מן החולין משום שא"א להפטר משני חובות בתשלום אהד והשתא ר' אמי דס"ל דאפי'
לא שנה אלא פרק א' כו' קנים לא ימוש וס"ל דבק"ש לבד לא קנים ה"ט משום דס"ל
ק"ש דאורייתא משו"ה צריף פרק אהד מלבד ק"ש פדי לקנים מ"ע של ת"ת וקרא
דוהגית גו' אבל ר' יוחנן משום רשב"י ס"ל דגם בקריאת פרשת שמע יוצא י"ח ת"ת
משום דעיקר קריאתה אינה רק משום מצות ת"ת דק"ש דרבנן וא"כ בק"ש קנים לא
ימוש.

ולפ"ז רב יהודא דס"ל ברכות כ"א ספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן וא"כ
יוצא בק"ש ידי חובת ת"ת ומצות והגית כדס"ל לר' יוחנן משו"ה אמר בעירובין לא
איברי ליליא אלא לשינתא דמצות והגית פבר קנים בק"ש ואזיל לטעמי': ונראה דרב
יהודה פבר רבי ס"ל דאמר בנדרים ח' ע"א האומר אנשים ואשנה פרק זה נדר גדול
נדר לאלהי ישראל.

וּפְרִיָּהּ בַּגֹּמֶל וְהָלֵא מְנוּשָׁבֵעַ וְעוֹמֵד מֵהָרָסִינִי הוּא וְאִין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָהּ. וּמִשְׁנֵי הָאֵלָּא קַמְ"ל דְּאִי בְּעֵי פֶטֶר נִפְשֵׁי' בַּק"ש שְׁחֲרִית וְעֲרֵבִית.

וּפִי' רַש"י פִּינּוֹן דְּקָרָא ק"ש קִיָּים לֹא יְמוּשׁ דְּאָמַר רַש"י בְּמִנְחוֹת כָּל הַקּוֹרָא ק"ש שְׁחֲרִית וְעֲרֵבִית קִיָּים מְצַנֵּת לֹא יְמוּשׁ כּו' וְהֶרְמַב"ם הַשְּׁמִיטָה הָאֵל דְּרַב גִּידֵל אָמַר רַב מְשׁוּם דְּלֹא ס"ל הָאֵל דֵּר' יוֹחֲנָן מְשׁוּם רַש"י אֵלָּא כִּר' אָמִי וּכְמוּש"ל: וַיֵּשׁ לְעֵינָיו לִפְ"מ דְּפָסֵק בְּשׁו"ע שֵׁם פְּהָרִי"ף וְהֶרְמַב"ם דְּסָפֵק קָרָא ק"ש חוֹזֵר וְקוֹרָא וּמִשְׁמַע אֶף שְׁפָכֵר קָרָא אֵיזָה ד"ת קוֹנֵדִים לְכֹן מְשׁוּם דְּקָרִיאַת פְּרִשָׁה זֹו דְּנוֹקָא הוּא מֵה"ת וְלֹא הִגִּיעַ עָלָיו הֶרְמ"א פְּלוּם וּבִי"ד שֵׁם הִגִּיעַ עַל הַמְּחַבֵּר וְכַתֵּב דְּבִשְׁעַת הַדְּחָק אִפִּי' לֹא קָרָא רַק ק"ש שְׁחֲרִית וְעֲרֵבִית קִיָּים לֹא יְמוּשׁ וּלְפִי מִש"ל הָרִי זֶה תַּרְתִּי דְּסִתְרִי.

וּי"ל ע"פ מֵה שְׁכַתֵּב הַש"א בְּתַשׁוּבָה סִימָן ב' דְּפְרִשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁל ק"ש לְכו"ע אֵינָה מֵה"ת וְדִלָּא כִּהֶפ"ח א"כ יָכוֹל לְצַאת בָּהּ יְדֵי חוֹבֵת ת"ת לְכו"ע וּלְפ"ז צ"ל דְּפִלְגֻמַּת ר"א וּר' יוֹחֲנָן בְּמִנְחוֹת הוּא בְּפְרִשָׁה רֵאשׁוֹנָה. וַיֵּשׁ לְפִלְפֵל עוֹד בְּזָה אֶף אִין פֶּאן לְהֶאֱרִיף יוֹתֵר: נְשׁוּבָה לְדַבְרֵי הַתּוֹס' בְּעִירוּבֵין שְׁכַתְּבֵי דְּדַבְרֵיהֶם כְּפִשׁוּטָן דְּלִרְבִּי יְהוּדָה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבֵת ת"ת וְהִגִּיתָ גו' בַּק"ש.

וְאִין לְהַקְשׁוֹת לִפְ"ז לְמָה דְּחָקוּ הַתּוֹס' לִזְמַר דֵּר"י מִיְיָרֵי בְּלִילוֹת הַקְּצָרִים הָאִפִּי' בְּלִילוֹת הַאֲרָנְפִים נְמִי יוֹצֵא יְדֵי חוֹבֵתוֹ בַּק"ש שְׁחֲרִית וְעֲרֵבִית י"ל דְּבְלִילוֹת הַאֲרָנְפִים פִּינּוֹן דְּאֶפְשָׁר לֹו לְעֶסֶק בְּתוֹרָה מְחֻנְיֵיב לְעֶסֶק בְּהֵן שְׁהָרִי ת"ת הוּא מ"ע שְׁאִין הַז"ג וְאָמַר ר' יוֹחֲנָן בְּבִרְכוֹת ה' כָּל שְׁאֶפְשָׁר לֹו לְעֶסֶק בְּתוֹרָה כּו' וּמִשְׁנָה שְׁנִינּוּ אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאִין לְהֵם שְׁיַעוּר כּו' וְת"ת כּו' וְע' שְׁנוֹת אֵלֵיהֶוּ לְהַגְר"א וְ"ל שֵׁם רֵישׁ פֶּאָה וְע"ז לֹא הִיָּה אִזְמַר רַב יְהוּדָה לֹא אֵיבְרָא לִילִיָּא אֵלָּא לְשִׁינְתָּא א"ו אֵלִילוֹת הַקְּצָרִים קָאֵמַר דְּחֻשִׁיב לִי פְּלֵא אֶפְשָׁר לְעֶסֶק בְּתוֹרָה מְשׁוּם אֲנֻסִּים שְׁיָנָה.

וְע' מ"ש עוֹד בְּזָה בְּסִפְרֵי שְׁפִתֵי חֵן פְּרִשְׁתָּ נַח. אַחֲרֵי אִוְהֶבָה בְּאַהֲבַת ח"ן: סִימָן ד' דִּינֵי תַלְמוּד תּוֹרָה לְגִיסֵי הַחוּ"ב מֵהוּר"ר אַבְרָהָם שְׁרָגָא חֲאֶצְקֵעֶלְאֻנְיִץ ג"י מְלִיגָוּם.

אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי גִיסֵי יְקִירֵי בְּהָא דְּאָסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת לְפָנֵי רַבּוֹ וְאִפִּי' נְטִילַת רְשׁוּת לֹא מֵהֵנִי תוֹרָה ג' פְּרִסְאוֹת לְדַעַת הַתּוֹס' כְּמוֹ שֶׁהֶרְמ"א בִּי"ד ס' רמ"ב וְנִסְתַּמְּקַת אִם בָּאוּ לְשִׂאוֹל מִתַּלְמִיד בְּיוֹם הַשְּׁבִת וְרַבּוֹ רְחוּק מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִתַּחוּם שְׁבִת שֶׁא"א לִילָהּ וְלִשְׂאוֹל אֶצֶל הָרַב אִוְלֵי בַּכָּה"ג שְׁרֵי הַתַּלְמִיד לְהוֹרוֹת.

עכ"ד: תְּשׁוּבָה נִרְאָה לְפִי הַמְּבֹרָךְ בְּשׁו"ע שֵׁם דְּלִקְבוּעַ עֲצָמוֹ בְּהוֹרָאָה אִפִּי' הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם אָסוּר וְאִם אֵינָה דְּכָל שְׁאִין הַשְּׂאוֹל יָכוֹל לְהִגִּיעַ בּוֹ בְּיוֹם עַד הָרַב שְׁרֵי לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת אִמָּאִי כְּשֶׁהוּא אִפִּי' בְּסוּף הָעוֹלָם אָסוּר לְהוֹרוֹת וְהָאֵל הַשְּׂאוֹל אֵינּוּ יָכוֹל לְהִגִּיעַ עַד הָרַב עַד אַחַר זְמַן מְרֻנְבָה וְהָרִי הוֹרָאֵת עֲרָאִי בְּתוֹף שְׁלֵשׁ פְּרִסְאוֹת לֹא קִילָא מֵהוֹרָאֵת קְבַע חוּץ לְשִׁלְשׁ פְּרִסְאוֹת וְאִדְרָבָה חֲמִיר מִיְיָנִי' וְלֵה"א בְּשׁו"ע שֵׁם וְהוּא דַּעַת תּוֹס' וְרֵא"ש דְּכָל בְּשִׁלְשׁ פְּרִסְאוֹת חֲיִיב מִיָּתָהּ.

וְחוּץ לְשִׁלְשׁ פְּרִסְאוֹת לְכו"ע אֵינּוּ חֲיִיב מִיָּתָהּ א"ו דל"ש וּבְכָל גְּוֹנֵי אָסוּר אִפִּי' כְּשִׁאִין יָכוֹלִין לִילָהּ בּוֹ בְּיוֹם לְשִׂאוֹל אֶצֶל הָרַב. וְכֹאֲשֶׁר יוֹדַע אֲנִי כִּי מִטְעָמֵי פְּלִפּוּל תַּאֲנָה נִפְשָׁה ע"כ אֶעֱשֶׂה לָּהּ מִטְעָמִים.

ואתה תבחר ותקרב את הישר ואת הערב: הנה בסנהדרין ה' ע"ב תנא תלמיד אל יורה במקום רבו אלא א"כ הי' רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל ופי' רש"י דכל מאן דבעי מילתא אזיל לגבי משה דכתיב והי' כל מבקש ד' גו' אע"ג שהמחנה שלש פרסאות ואתו לגבי משה רבותא דמשה שאני מחנה ישראל שלש פרסאות כו' תלתא פרסי בעירובין נ"ה וביומא ע"ה.

וקשה לי דמאי ראיה מהא דכל מבקש ד' יצא לתלמיד שאסור להורות במקום רבו בתוך שלש פרסאות הא בקרא פתיב שצנה להם משה והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו וכן עשו כאשר ציום כמו שפתיב ואת הדבר הקשה יביאון אל משה גו' א"כ דלמא פשהתלמיד יודע להורות להלכה שרי אפי' בתוך ג' פרסאות ונתם דכתיב כל מבקש ד' יצא אל אנהל מועד היינו בדבר שהי' קשה גם לשופטים שבע"כ הוצרכו למשה אי נמי קרא מיירי פשאמר התובע לב"ד הגדול קאזילנא ונהי דנדאי מורה הלכה בפני רבו ממש חייב מיתה כדילפינו מבני אהרן מ"מ פשאינו בפניו ממש מנלן דאסור: ונראה לי לתרץ ע"פ מ"ש הרמב"ם בריש הלכות ממרים וז"ל כל דין שנולד בו ספק לאחד מיישראל שואל לב"ד שבעירו אם ידעו אמרו להם אם לאו הרי השואל עם אותו ב"ד או עם שלוחיו עולין לירושלים ושואלין כו' אם ידעו אמרו להם ואם לאו בפאין ללשפת הגזית כו' דלפ"ז ליכא למימר דהכא מיירי בדין ששאל אחד מיישראל להשופטים ונהם לא ידעו להורות ובאו לשאול את פי משה רבינו לאנהל מועד דא"כ הדין הוא דהשואל עם הנשאלין עולים והו"ל לקרא לומר והי' כל מבקשי ד' יצאו אל אנהל מועד בלשון רבים שהרי רבים יצאו ומה"ט נמי ליכא למימר דקרא מיירי בתובע ששאל לב"ד הגדול קאזילנא לנא דכיון דהתובע עם הנתבע תרנוייהו קאזלי הו"ל לומר יצאו.

א"ו ש"מ דיחידים יחידים עלו לשאול בדיני או"ה משום דתלמידי חכמים אחרים שהי' במחנה הי' אסור להם להורות ואף דנדאי כל דבר הקשה להשופטים בדיני ממונות ג"כ הוכרחו לבא אצל משה כדכתיב קרא מ"מ במשה הימים שהרחיק משה את אהלו עד שהחזירו לא קרה זה פלל ולא הוצרכו לעלות רק יחידים לשאול בעניני או"ה משו"ה פתיב והי' כל מבקש ד' יצא בלשון יחיד: ולפי מ"ש יתיישב מה שנתקשה הלח"מ ברמב"ם שם שכתב הרי השואל עם אותו ב"ד עולין.

דזה מנ"ל. ואף דבסנהדרין פ"ח בברייתא אמר ואם לאו בפאין כו'.

י"ל דלאו אשואל ונשאאל קאי אלא דהשואלים לבד הם ההולכים ושואלים. והברייתא דנקטה בלשון רבים משום דמיירי שהשואלים הם רבים.

וא"כ מנ"ל להרמב"ם שגם הנשאאל צריך לעלות ונשאר בקושא. אבל לפי מה שפתיבתי דין זה מוכרח דאל"כ אין לנו ראי' מדכתיב והי' כל מבקש ד' יצא לתלמיד אסור להורות במקום רבו.

א"ו קים לה להברייתא דהשואל עם הנשאלין עולין. ומדכתיב לשון יחיד ש"מ דלאו בדין שהי' נעלם מעיני דייני ישראל קמיירי רק שהי' ידוע להם ובכ"ז לא הורו מטעם דאסור להורות במקום רבו: והנה בעירובין נ"ה אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין

לָהֶם אֵלֶּא מִפֶּתַח בְּתִיָּהֶם מִתִּיב רַב חֲסֵדָא וַיִּתְּנוּ עַל הַיַּרְדֵּן כּוּ' וְאָמַר רַבב"ח לְדִידֵי חֲזִי לִי הֵוּא אֲתֵרָא וְהָיִ תִּלְתָּא פְּרָסִי וְתַנְיָא כְּשֵׁהוּ נִפְנִין אִין נִפְנִין כּוּ' אֵלֶּא לְאַחֲרֵיהֶן.

וּבִירוּשְׁלַמִּי בְּעִירוּבִין שָׁם פֶּרַק ה' הִלְכָה א' הָא דְרַב הוּנָא דְבַבְלִי בְּשֵׁם רַב וְקוֹשְׁיָת רַב חֲסֵדָא הִתִּיב שָׁם אֲסִי וְרַבִּי חֲזִיָּא בְּרִי' דַּר' שְׂיַבְתִּי מִקְשָׁה הָאִיף הָיוּ יוֹצְאִין לְבֵית מְדַרְשׁוֹ שָׁל מְשָׁה וְהָא כְּתִיב וְהִי' כָּל מְבַקֵּשׁ ד' יֵצֵא גו' וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדַקְדַּק מֵאֵי מִקְשָׁה ר' חֲזִיָּא דְלָמָּא הָא דְכְּתִיב וְהִי' כָּל מְבַקֵּשׁ ד' יֵצֵא בְּחוּל וְלֹא בְּשַׁבַּת.

וּכְעֵין זֶה אֲשַׁכְּחֵן בִּיבְמוֹת ו' ע"ב אוֹ אִינוּ אִפִּי' מִיתַת ב"ד וּמָה אָנִי מְקַיֵּים וְהוֹמַת בְּחוּל וְלֹא בְּשַׁבַּת עִי"ש. וְה"נ פִּינּוּן דְּאִיפָּא אִיסוּר תְּחוּמִין ע"כ קָרָא מוּקִי אֲנַפְשֵׁי' דְּבַחוּל מִיַּרְי וְצ"ל דַּס"ל לר"ח דְּסִבְרָא פְּשוּטָה שָׁאֵם ע"י רִיחּוּקוֹ שָׁל מְשָׁה מִן הַמַּחֲנֶה תֵּהִי' מְנִיעָה שְׁלֹא יוּכְלוּ מְבַקְשֵׁי תוֹרָה וְהוֹרָאָה מִפִּי מְשָׁה לְבֹא אֵלָיו בְּשַׁבַּת לֹא הִי' מִרְחִיק אֶהְלוֹ שְׁהָרִי לֹא ע"פ הַדְּבוּר נְטָה אֶהְלוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה ע' בְּרַכּוֹת ס"ג א"ו שְׁגַם בְּשַׁבַּת הִי' יָכוֹל לְבֹא כָּל מְבַקֵּשׁ ד' לְאַהֲלוֹ וְשִׁפִּיר מִקְשָׁה.

אִף אֲפִתִּי יֵשׁ לְשֹׂאוֹל דְּלָמָּא לְעוֹלָם כָּל מְבַקֵּשׁ ד' יֵצֵא גו' בְּחוּל וְלֹא בְּשַׁבַּת וּכ"ת הָא אִיפָּא בְּיִטּוּל בְּמִנְיעַת הוֹרָאָת או"ה בְּשַׁבַּת. י"ל פִּינּוּן שְׁהָיוּ אִיסוּרִין לְבֹא אֶצֶל מְשָׁה בְּשַׁבַּת מְשׁוּם אִיסוּר תְּחוּמִין הָיוּ מוֹרִין ת"ח שְׂבִיטְרָאֵל תְּלַמִּידֵי מְשָׁה רַבִּינוּ שְׂבַמְחָנָה וְתוֹרָה וְהוֹרָאָה בְּקִשׁוֹ מִפִּיָּהֶם וְא"כ אֲפִתִּי מֵאֵי מִקְשָׁה ר"ח א"ו דְּגַם כְּשֵׁאִיסוּר לִילָף עַד הֶרַב מְצַד אִיסוּר תְּחוּמִין אִיסוּר לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת וּמְקַרִי מוֹרָה הִלְכָה בְּפִנֵּי רַבּוֹ וּנְפִשְׁטָה שְׂאֵלְתָּהּ: אָמְנָם יֵשׁ לְדַחוֹת לְפִי מ"ש בְּיִרוּשְׁלַמִּי שָׁם לְעִיל מִיַּנְי' וּמְשָׁה יִקַּח אֶת הָאֵהֶל כְּמָה הִנֵּה רְחוּק ר' יִצְחָק אָמַר מִיִּל וְגִלְיָף לָהּ ר' יְהוּדָה בְּמְדַרְשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים עַל פְּסוּק סְמִכוּנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת נְאֻמַּר כָּאֵן הִרְחַק וְנֻאֻמַּר לְהֵלֵן בִּיהוֹשֻׁעַ אִף רְחוּק יֵהִי' בִּינֵיכֶם וּבִינָיו כְּאֵלְפִים אִמָּה בַּמִּדָּה מֵה שָׁם אֵלְפִים אִף כָּאֵן אֵלְפִים וְהָא דִּיהוֹשֻׁעַ שְׂצֻנָּה שְׁלֹא יִרְחִיקוּ יוֹתֵר מֵאֵלְפִים מְפָרֵשׁ בְּסִפְרֵי כְּדֵי שְׂיֵהִיו יָכוֹלִים לְבֹא בְּשַׁבַּת לְפִנֵּי הָאָרוֹן א"כ מִסְתַּמָּא מְשָׁה רַבִּינוּ נָמִי שְׂהִרְחִיק א"ע בַּמִּדָּה הֵהִיא ג"כ טַעְמָא כְּדֵי שְׂיִוְכְלוּ לְבֹא אֶצְלוֹ בְּשַׁבַּת וְא"כ ר"ח שִׁפִּיר מִקְשָׁה הָאִיף הָיוּ יוֹצְאִין לְבֵית מְדַרְשׁוֹ שָׁל מְשָׁה בְּשַׁבַּת דָּאִין לֹאֵר דְּבַשַׁבַּת אַה"נ דְּלֹא הִלְכוּ דַּא"כ ל"ל לְמְשָׁה לְצַמְצֵם רְחוּקוֹ מִן הַמַּחֲנֶה שְׂעִיּוֹר מִיִּל שְׂהוּא תְּחוּם שַׁבַּת וְלֹא יוֹתֵר א"ו הִלְכוּ כָּל הַמַּחֲנֶה כַּד' אִמּוֹת כְּמוֹ בְּעִיר וְהִי' לָהֶם תּוֹעֵלַת מֵה שְׂמְשָׁה לֹא הִרְחִיק א"ע מִקְצֵה הַמַּחֲנֶה יוֹתֵר מֵאֵלְפִים כְּדֵי שְׂיִוְכְלוּ לְבֹא אֶצְלוֹ גַם בְּשַׁבַּת.

אֲבָל אִם מוֹדְדִין לְכָל אֶחָד בְּמַחֲנֶה מִפֶּתַח בֵּיתוֹ וְלֹא יָכְלוּ לִילָף בְּשַׁבַּת גַּם בְּמַחֲנֶה גּוּפָא חוּץ לְתַחוּמוֹ וּקְרָא דְכָל מְבַקֵּשׁ ד' בְּחוּל מִיַּרְי. אֲפִתִּי לְמֵאֵי פִינּוּן מְשָׁה רַבִּינוּ לְהִרְחִיק עֲצָמוֹ אֵלְפִים בְּאִמָּה כְּמַדַּת תְּחוּם שַׁבַּת אִם לֹא שְׂיִבּוּאוֹ אֵלָיו גַּם בְּשַׁבַּת.

וְהַשְׁתָּא אִין עוֹד רֵאִי' מְכָאן כָּלֵל דִּי"ל דָּאֵם הָיוּ אִיסוּרִין לִילָף בְּשַׁבַּת אֶצֶל מְשָׁה אַה"נ דְּתַלְמִידֵיו הָיוּ מוֹרִין הוֹרָאָה אֲבָל פִּינּוּן שְׂהָיוּ רִשְׁאִין לִילָף אֶצֶל מְשָׁה הָיוּ אִיסוּרִין לְהוֹרוֹת: אָמְנָם רֵאִיתִי בְּרִיטְב"א עִירוּבִין נ"ה אַהָּא דְּמִתִּיב ר"ח אִיף הִלְכוּ לְפָנּוֹת לְאַחֲרֵיהֶם וְנ"ל קוֹשְׁיָא לְמ"ד תְּחוּמִין דְּאוּרִיטָא דְּמִתְנִיתִין ד"ה הוּא.

וּלְפִי שֵׁיטַת הִירוּשְׁלַמִּי דְּסוּבֵר דְּכָל ג' פְּרָסָאוֹת לַד"ה דְּאוּרִיטָא קוֹשְׁיָא לַד"ה ע"כ. אָמְנָם לִי נִרְאָה דְּקוֹשְׁיָת ר"ח ע"כ לָאו אֵלְיָבָא דַּמ"ד תְּחוּמִין דְּאוּרִיטָא הוּא.

וכן קוֹשְׁיֵית אָסִי דִירוּשְׁלִמִי רַב דְקוֹשְׁיֵיתָם גַּם לְדִידָן דְס"ל דְתַחוּמֵין דְרַבְּנָן. דְהֵנָּה קוֹשְׁיָא לִי מָאִי מְקַשָּׁה רַב חֲסֵדָא מְהָא דְאִיָּהּ הֵיּוּ יוֹצְאִין לְפָנֹת דְלִמָּא שְׂאֲנֵי הֵתָם דְכְתִיב וַיֵּד תְּהִי לָהּ גּוֹ' וַיֵּצֵאת שְׁמָהּ חוּץ גּוֹ' וְחֻשְׁבוּהוּ כֹּל מוֹנֵי הַמְּצוֹת לַמ"ע לְכָל הוֹלְכֵי מַתְנָה וְאִם עֶבֶר וּפְנֵה א"ע בְּמַתְנָה עֶבֶר אַמ"ע דְּוִיד תְּהִי לָהּ גּוֹ' וְהִיא מַתְנֵיהּ קְדוּשָׁה וְעַל ל"ת דְּוִילָא יִרְאֶה בָּהּ עֲרוֹת דְּבָר שְׁפָתַב הַרְשָׁב"א וְהִרְאָ"ה בְּחֻצוֹת דְקָאִי גַם עַל לְכָלוּף מְקוּם הַמַּתְנֹת, וְעוֹד שְׁעוֹנָשׁוּ גְדוּל מָאֵד שְׁגוּרָם לְשְׁכִינָה שְׁתַּסְתַּלַּק כְּמוֹ שְׂאֲמַר וְשָׁב מֵאֲחֵרֵיהּ.

ע"כ דְחֵי ל"ת דְּאֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְקוֹמוֹ: וְנ"ל לְתַרְץ דְהֵנָּה בְּיוֹמָא ע"ה ס"ל לר"ע לְחָם אַבִּירִים אֲכַל אִישׁ לְחָם שְׁמֵלְאָכֵי הַשָּׁרַת אוֹכְלִין וְכִשְׁנֹאֲמָרוּ דְבָרִים לְפָנֵי ר' יִשְׁמַעְאֵל א"ל צָאוּ וְא"ל לְעֻקְיָא טְעִיתָ כו' אֵלָּא מָה אָנִי מְקַנְיִם לְחָם אַבִּירִים גּוֹ' לְחָם שְׁנַבְלַע בְּרַמ"ח אַבִּירִים אֵלָּא מָה אָנִי מְקַנְיִם וַיִּתֵּד תְּהִי לָהּ גּוֹ' דְבָרִים שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִים לְהֵם.

וְנִרְאֶה פְּשוּט דְהָא דְמְקַשָּׁה ר' יִשְׁמַעְאֵל לְנַפְשֵׁי מְקַרָּא דְוִיתֵד תְּהִי לָהּ גּוֹ' וְלֹא מְקַשָּׁה לר"ע מְשׁוּם דְלר"ע לֹא קוֹשְׁיָא מִיַּדִּי דְנָהִי דְהֵי לְחָם שְׁמֵה"ש אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשָׂמִים מ"מ כְּשִׁירַד הֵמָּן לְמַטָּה לְאַרְץ נְתַגְשָׁם עַד שְׁהוֹצְרָכוּ לִיתֵד כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּמִלְאָכֵים דְאַבְרָהָם לְמ"ד וַיֵּאָכְלוּ מִמֶּשׁ כְּמוֹ"ש הַמְּפָרְשִׁים וְרַב לְדְבָרֵי עֲצָמוּ מְקַשָּׁה ר' יִשְׁמַעְאֵל פִּינּוֹן דְּנַבְלַע הֵמָּן בְּאַבִּירִים יִתֵּד לְמָהּ וּמְשֻׁנֵי לְדְבָרִים שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִין לְהֵם וּלפ"ז י"ל דר"ח הֵכִי קוֹשְׁיָא לִי הָאִיָּהּ הֵיּוּ נִפְנִין דְאִין לֹמַר מְשׁוּם דְחֲמִיר אִיסוּרָא דְפָנוּי בְּמַתְנָה וְדְחֵי אִיסוּרָא דְתַחוּמֵין הֲלֹא הִי אֲפָשָׁר לְקַנְיִם שְׁנִיָּהֵם דְלֹא הוּ"ל לְקַנּוֹת מִתַּגְרִי עֲכוּמ"ז פְּדֵי שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לְעַבְדוֹר אִיסוּר תַּחוּמֵין וְהֲלֹא לֹא הִי חֲסֵר לְהֵם דְבָר גַּם בְּמָן וְאֲדַמְזַנְהָר לְהוּ קָרָא וַיִּתֵּד תְּהִי לָהּ עֲדִיפָא הוּ"ל לְאַזְהוּרִינְהוּ שְׁלֹא יֵאָכְלוּ מִמָּה שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִים לְהֵם פְּדֵי שְׁלֹא יַעֲבְרוּ עַל אִיסוּר תַּחוּמֵין א"ו גַּם כְּשִׁאָכְלוּ לֹא הוֹצְרָכוּ עִי"ז לְעַבְדוֹר אִיסוּר תּוֹרָה.

כֵּן נ"ל קוֹשְׁיֵית ר"ח וְאָסִי. לפ"ז נִדְחָה מ"ש הַרִיטְב"א דְקוֹשְׁיֵית ר"ח הוּא רַב לְמ"ד תַּחוּמֵין דְאוּרִיָּתָא שְׁהֵרִי א"כ הֲדָרָא קוֹשְׁיָא לְדוֹכְתָא מָאִי מְקַשָּׁה ר"ח דְלִמָּא הֵיּוּ רִשְׁאִין לִילָהּ לְפָנֹת חוּץ לְתַחוּם מְשׁוּם עֲשֵׂה וּל"ת פְּנ"ל וְאִין לֹמַר דְקוֹשְׁיֵיתוּ הוּא דְלֹא הוּ"ל לְאָכְלוּ מִמָּה שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִין לְהֵם שְׁהֵרִי אָנּוּ לר"ע דְס"ל תַּחוּמֵין דְאוּרִיָּתָא קַיִימִין וְאִיהוּ הָא ס"ל בְּיוֹמָא דְבִשְׁבִיל הֵמָּן עֲצָמוּ הוֹצְרָכוּ לִיתֵד א"כ מָאִי מְקַשָּׁה דְמַמְנ"פ לר"ע דְס"ל תַּחוּמֵין דְאוּרִיָּתָא י"ל דְבִשְׁבֵת יֵצְאוּ חוּץ מְשׁוּם עֲשֵׂה וּל"ת דְחֲמִירָא וּלר' יִשְׁמַעְאֵל דְס"ל דְאָכְלוּ מָה שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִים לְהֵם ג"כ לֹא קוֹשְׁיָא מִיַּדִּי עַל ר"ה דְבַבְלֵי וְרַב דִירוּשְׁלִמִי דְס"ל דְמוֹדְדִין מִפְּתַח אֶהְלִיָּהֵם דר' יִשְׁמַעְאֵל י"ל דְס"ל תַּחוּמֵין דְרַבְּנָן וְשְׁפִיר הֵיּוּ יְכוּלִין בִּימֵי מְשָׁה לִילָהּ לְכָל מְקוּם שְׁרָצוּ דְעֵדִינּוּ לֹא נֶאֱסַר לְהֵם מְדְרַבְּנָן מִשָּׂא"כ רַב וּר"ה דְמִיָּרוּ לְדִידָן וְהֲדָרָא קוֹשְׁיָא לְדוֹכְתָא מָאִי מְקַשָּׁה ר"ח וְאָסִי.

אֵע"כ צ"ל דְקוֹשְׁיֵיתָם הִיא מְשׁוּם דְס"ל כְּשִׁיטַת הִירוּשְׁלִמִי דְשִׁלַּשׁ פְּרָסְאוֹת לְכו"ע הוּי דְאוּרִיָּתָא וּבְהָא דְלְחָם אַבִּירִים ס"ל כר' יִשְׁמַעְאֵל דָּא"ל לר"ע טְעִיתָ וְע"כ וַיִּתֵּד תְּהִי לָהּ לְמָה שְׁתַּגְרִי עֲכוּמ"ז מוֹכְרִים וְשְׁפִיר מְקַשֵׁי דְלֹא הוּ"ל לְקַנּוֹת מִתַּגְרִי עֲכוּמ"ז פְּדֵי שְׁיִצְטָרְכוּ לְעַבְדוֹר עִי"ז אִיסוּר תַּחוּמֵין וְכִינּוּ דְקוֹשְׁיֵית אָסִי בִירוּשְׁלִמִי אֲלִיבָא דְכו"ע אָף אִי תַּחוּמֵין דְאַלְפִים דְרַבְּנָן מְסַתְּמָא קוֹשְׁיֵית ר"ח דְבִתְרֵי ג"כ אֲלִיבָא דְכו"ע דָּאל"כ הוּ"ל לְהִירוּשְׁלִמִי לְסֹדֵר קוֹשְׁיֵית ר"ח קוֹדֵם קוֹשְׁיֵית אָסִי א"כ לִיבָא לְמִימַר דְקוֹשְׁיֵיתוּ דְע"כ קָרָא דְכָל מְבַקֵּשׁ ד' יֵצֵא אִפְּיָא בְּשִׁבְתָּ מְדַהֲרַחִיק א"ע תַּחוּם שְׁבֵת מְצוּמְצָם פִּינּוֹן דְבִלֹא"ה הֵיּוּ יְכוּלִים לִילָהּ

אֵל מִשֶׁה בְּשֵׁבֶת כִּינּוּן דְּאֶלְפִים אֵינוֹ דְּאוֹרֵייתָא כְּלָל וְהָא דִּילֵיף ר' יְהוּדָה גִּז"ש דְּהֶרְחִיק אֶהְלוּ תַחֲמוּם שְׁבֵת ר"י לְשִׁטְתוֹ אֲזִיל דס"ל בְּעִירוּבֵין בּפ"ג נְרָא"ש שְׁם בּפ"ד דְּתַחֲמוּמֵין דְּאֶלְפִים דְּאוֹרֵייתָא.

אָבֵל אָנּוּ לָא קִי"ל פֶּן. וּע"כ צ"ל דְּקוֹשְׁיֵית ר"ח מִמָּה שְׁהִלְכוּ כָּל הַמַּחְנֶה שֶׁהִי שְׁלֵשׁ פְּרָסְאוֹת דְּזָה אֲסוּר לְכוּ"ע דָּאם אֵיתָא שְׁלֵא הִלְכוּ בְּשֵׁבֶת לָא הו"ל לְהֶרְחִיק א"ע מִן הַמַּחְנֶה כְּלָל כְּדִי שְׁלֵא יִגְרוּם עִי"ז בִּיטוּל תּוֹרָה וּמְנִיעַת הוֹרָאת או"ה לְכָל מְבַקְשֵׁי ד' מָה שְׁבִקְצָה הַשְּׁנִית שֶׁל הַמַּחְנֶה וְהִדְרָא הַהוֹכְחָה הַנִּזְ"ל לְדוֹפְתָהּ וְנִפְשֵׁט סְפָקָתָהּ: מִמּוֹצָא דְּכַרְיָנוּ שְׁהוֹכְחָנוּ דְּקוֹשְׁיֵית ר"ח ע"כ מִשּׁוּם דס"ל דְּאָפִי לְמ"ד תַּחֲמוּם שְׁבֵת דְּאֶלְפִים דְּרַבְּנָן הוּא מ"מ י"ב מִיל כְּמַחְנֶה יִשְׂרָאֵל הָיִי דְּאוֹרֵייתָא א"כ יֵשׁ הוֹכְחָה מִפְּאֵן דְּגַם תְּלַמּוּדִין שְׁלָנוּ ס"ל כְּהִירוּשְׁלָמִי בְּעַנְיָן י"ב מִיל דְּמַחְנוֹר הוּא וְכֵן רַבָּא דְּמִשְׁנֵי שְׁאֵנֵי דְּגִלֵי מְדַבֵּר כּו' מוֹכַח דס"ל ג"כ כּר"ח בְּהָא הָרִי מִפְּאֵן סִינְעֵתָא גְדוּלָה לְהַרְמַב"ם שְׁפָסַק דִּי"ב מִיל הָיִי דְּאוֹרֵייתָא.

וְהַשִּׁיגוּ עָלָיו דְּזָה הוּא לְפִי שִׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי אָבֵל לָא ע"פ שִׁיטַת תְּלַמוּדָא דִּילָן דְּלַכּמ"ש רַב חֲסֵדָא וְרַבָּא דְּתַלְמוּדָא דִּידוֹן נָמִי ס"ל פֶּן וּלְקַמּוֹן בְּדִינֵי תְּפִלָּה סִי' ט"ז אֶכְתָּוּב בּס"ד דְּרַבָּא אֲזִיל לְשִׁיטְתֵי בְּמַקּוּם אַחֵר.

וּע' בּמַה"פ בְּעִירוּבֵין שְׁם שְׁקַדְמֵי בְּזָה קֶצֶת אָבֵל אֵין דְּכַרְיָו מְדוּקְדִים כְּלָל לְמַעֲיָין: סִימָן ה' דִּינֵי תְּלַמוּד תּוֹרָה מָה שְׁשִׂאלָת מְמַנֵי עַד כְּמָה פְּעָמִים בְּיוֹם אָדָם מְחַוֵּיב לְעַמּוּד מְפָנֵי תְּלַמִּיד חֲכָם, וּבִשּׁוּ"ע לָא מְצָאתָ גִילּוּי לְדִין זֶה: תְּשׁוּבָה.

תְּמִיחֵנִי עָלֶיךָ הֲלֵא מְפֻרָשׁ הוּא בִּי"ד סִי' רמ"ב סְעִיף ט"ז בְּהִגָּה שְׁם יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אָדָם חַיִּיב לְעַמּוּד לְפָנֵי רַבּוֹ רַק שְׁחֵרִית וְעַרְבִית. וְאוּלַי כְּוֹנֵתָ דְּבְדַבְרֵי הַמְּחַבֵּר לָא מְצָאתָ דִּין זֶה.

וּב"ל דְּבַכְּוֹנָה הַשְּׁמִיט הַמְּחַבֵּר דִּין זֶה אָף שֶׁהוּא מְטוּר בְּשֵׁם הַרְמַב"ם. וּמְקוּרוֹ מְקַדּוּשֵׁין ל"ג ע"ב מִשּׁוּם דְּאֲזִיל בְּשִׁיטַת הָרִי"ף שְׁגַם הוּא הַשְּׁמִיט הָאֵי דִּינָא מְשַׁמַּע דס"ל לְהָרִי"ף דְּחַיִּיבִין לְעַמּוּד מְפָנֵי ת"ח כָּל שְׁעָה וְלֹא שְׁחֵרִית וְעַרְבִית בְּלַבַּד.

וְנִבְּא לְבָאָר שְׁוֹרֵשׁ מְחַלְוֹקַת הַרְמַב"ם עִם הָרִי"ף דְּהִנֵּה בְּקַדּוּשֵׁין שְׁם אָמַר ר' אֵיבּוֹ [וּי"ג ר' אַבְהוֹ] אָמַר ר' יִנְאִיאֵין ת"ח רִשְׁאֵי לְעַמּוּד מְפָנֵי רַבּוֹ אֵלָא שְׁחֵרִית וְעַרְבִית כְּדִי שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרוּבָה מְכַבּוּד שְׁמַיִם.

וְנִרְאִיתִי לְהָרָא"ש ז"ל שְׁכַתּוֹב וְז"ל רַב אֶלְפָס ז"ל לָא הִבִּיא הָא דר' אַבְהוֹ א"ר יִנְאִי אֵין ת"ח רִשְׁאֵי כּו' מִשּׁוּם דְּמִשְׁמַע לִי דר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר כָּל ת"ח שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד מְפָנֵי רַבּוֹ נִקְרָא רִשְׁעָ כּו' פְּלִיג אַדְר' יִנְאִי וּס"ל דְּהִלְכְּתָא כּו' אֶלְעָזָר שְׁלֵא נָתַן קֶצֶתָהּ וְגַם ר' עֲקִיבָא שְׁבָא וְלִימַד אֵת ד' אֶלְהִיָּהּ תִּירָא לְרַבּוֹת ת"ח הַשְּׁוֹה מוֹרָא הֶחָכָם לְמוֹרָא שְׁמַיִם וְאִם אָדָם מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה כְּמָה פְּעָמִים בְּיוֹם צָרִיף לְעַמּוּד בְּאִימָה וּבְמוֹרָא.

וּלְכַף סְמָךְ רַב אֲשֵׁי דְּכַרְיָ ר' אֶלְעָזָר בְּתַר מִימְרָא דר' יִנְאִי לְאֲשַׁמְעִינָן דְּפְלִיג עָלֵי ע"כ: וְאֵנִי תְּמַה מְאֹד עַל דְּכַרְיָ הָרָא"ש ז"ל דְּבִירוּשְׁלָמִי בְּכוּרִים פְּרָק ג' הִלְכָה ג' אֵיתָא עַד כְּמָה אָדָם צָרִיף לְעַמּוּד מְפָנֵי זְקוֹן סִימּוֹן בְּרַבָּא בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן פְּעָמִים בְּיוֹם.

רבי לעזר אומר פעם אחת ביום. הרי דר' לעזר [דהיינו ר' אלעזר דבבלי פיזוע] מיקל עוד יותר מר' ינאי ור' יוחנן דרק פעם אחת ביום צריף לעמוד מפני זקן.

וא"כ על פרוקוה קא דאמר ר' אלעזר כל ת"ח שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע היינו שאינו עומד כל עיקר אפי' פעם אחת. אבל כל שעומד פעם אחת ביום סגי לי'.

וכיון דר' אלעזר מיקל יותר מר' ינאי ור' יוחנן א"כ מניין לנו להחמיר יותר מר' ינאי ור' יוחנן. וגם ראיה השני' של הרא"ש ז"ל בדעת הרי"ף דה"ט דליתא לדר' ינאי משום דר' עקיבא השנה מורא החכם למורא שמים ואם אדם מקבל פני שכינה פמה פעמים ביום צריף לעמוד באימה ובמורא.

ג"כ תמוה לי הלא בפרק ד' דאבות שנינו מורא רבף כמורא שמים והיינו מהא דר' עקיבא דדריש את ד' אלהיה תירא לרבות ת"ח. ולדברי הרא"ש ז"ל על פרוקוה פליג ר' ינאי אהאי סתם משנה.

וקשה מאד לומר דר' ינאי שביק סתם משנה דאיתא כר' עקיבא ונקט כשמעון העמסוני דלא דריש את. ועוד דהאיכא גם סתם משנה בערכין י"ד ע"ב כר' עקיבא דתנו שם ושור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר ופי' רש"י שם להא דנקט בשור המועד משום דקנס דעבד לא שייף בתם דכתיב בתם ובעל השור נקי דאמרינן בב"ק מ"ב נקי מדמי עבד כו' והיינו כר' עקיבא דדריש את בשורו להנאת עורו.

ובעל השור נקי. נקי מדמי עבד: וסבור הייתי לומר דר' ינאי ס"ל כסתמא דמתניתין דנזיר דף ס"ה ע"ב דס"ל בנזב דמשנזקק לזיבה אין בודקין אותו ור"א בברייתא פליג וס"ל בשלישית בודקין אותו ברביעית אין בודקין אותו.

ומפרש בגמ' דבאתין קא מפלגי ר' אליעזר דריש אתין. ורבנן לא דרשי אתין.

א"כ הוי סתם משנה זו דלא כר' עקיבא אלא כשמעון העמסוני וגם איכא עוד סתם משנה דלא דרוש אתין והוא בבכורות ה' ע"ב פרה שילדה כו' והיוצא מן הטהור טהור ואמר שם בגמ' ו' ע"ב דר' שמעון אומר גמל גמל ב' פעמים לרבות גמל הנולד מן הפרה.

ורבנן ס"ל דגמל גמל לאסור חלבו. ור' שמעון נפקא לי' חלבו מאת הגמל.

ורבנן אתים לא דרשי. כדתניא שמעון העמסוני הי' דורש כל אתין כו' הרי דמתניתין דכל היוצא מטהור טהור על פרוקוה משום דלא דרשינן אתין, וא"כ י"ל דר' ינאי לא ס"ל כסתם משנה דאבות וסתם משנה דערכין אלא כסתמי דנזיר ובכורות שהיא כשמעון העמסוני אמנם אין זה מספיק לתרץ דברי הרא"ש דאם נאמר דה"ט דר' ינאי דלא ס"ל כסתמא דאבות וערכין משום דסתמי דנזיר ובכורות פליגי והכריע ר' ינאי להלכה כסתמי דנזיר ובכורות דלא דרשי אתין ואת ד' אלהיה תירא אינו לרבות ת"ח משום הכי ס"ל דכבוד ת"ח ומוראו אינו שנה לכבוד ומורא של המקום א"כ איף יכריע הרי"ף ז"ל לפי דעת הרא"ש דלא כמו שהכריע ר' ינאי וכי הרי"ף ז"ל בר פלוגתו דר' ינאי הוא להכריע דהלכה כהני סתמי דדרשי אתין להיפך מדר' ינאי דהכריע כהני סתמי דלא דרשי אתין: ועוד בלאו הכי א"א לומר לדעת הרא"ש בכוננת הרי"ף דר' ינאי ס"ל כהני סתמי דלא דרשי כלל אתין שהרי הרא"ש בעצמו כתב בבכורות שם אהא דרבנן דאתין לא דרשי

כתב וז"ל ויש לדקדק מפאן דהכי הילכתא דלא דרשינו אתין דהלכה פרבנו כו' וקשה מהא דאמר בכתובות ק"ג אשת אב נמי דאורייתא דכתיב את אביה לרבות אשת אביה כו' ונראה לי דהלכה כר' עקיבא דדרוש את ד' אלהיה תירא לרבות ת"ח וכו' בכולא הש"ס אמרינו אתין וגמין רבויין.

וכל היכא דאמרינו "האי תנא את לא דריש" היינו לדרשא זו כו' הרי מפאן דדעת הרא"ש דכל הני סתמי דרשי אתין והא דאמר בגמרא אתין לא דרשי היינו לדרשא זו. וא"כ הדרא קושיא לדונפתה איך אפשר לומר דר' ינאי לא ס"ל פכל הני סתמי דדרשי אתין.

אלא ע"כ צריכין אנו לאמר דר' ינאי נמי דריש אתין וס"ל ג"כ כר' עקיבא דאת ד' אלהיה תירא לרבות ת"ח אלא דס"ל דמ"מ אינו דומה מורא רבו למורא שמים ממש. ואע"ג דבמורא שמים צריף לעמוד כל שעה אבל מפני מורא רבו א"צ כ"כ, ולפ"ז התנצלות הרא"ש על הרי"ף ו"ל אינו מובן לי.

והדרא קושיא לדונפתה למה השמיט הרי"ף הא דר' ינאי: והנה בהא דר' ינאי דאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית פדי שלא יהא פבדו מרובה מכבוד שמים פ' רש"י שיהי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית [ופירשו המפרשים דהיינו ק"ש] הלכה מי שעומד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית ע"כ.

ס"ל לרש"י ו"ל דקריאת פרשת שמע הוי קבלת פני יוצר. וקשיא לי דא"כ בעמידה הוי לן לקרות את שמע פדאמרינו בסנהדרין תנא דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש דגים אמר אבני הילכה גימרינהו מעומד.

ופ' רש"י אמר אבני הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל. והא ליכא למ"ד דק"ש מעומד דוקא בעי ולא מיושב ע' ברכות י"א דבתפלה הוא דבעי מעומד ולא בק"ש.

ואין לומר דר' ינאי אין הכי נמי דמתפלה הוא דיליף ולא מק"ש ואע"ג דתפלה הוא ג' פעמים ביום ס"ל לר' ינאי דתפלת ערבית רשות ואין חיובי תפלה אלא ב' פעמים ביום. א"א לומר פן דהא כתבו התוס' ריש פירק תפלת השחר ועוד באיזו מקומות דגם למ"ד תפלת ערבית רשות אין לבטלה בחנם תדע שהרי יעקב אבינו תקנה.

ולא קראה רשות אלא שאינה חיוב גמור כ"כ פמו שחרית ומנחה כו' וכן מציינו דרב התפלל תפלת ערבית בברכות כ"ז ע"ב אע"ג דאיהו ס"ל דתפלת ערבית רשות הרי ראי' מקל אלה דגם מאן דאמר רשות צריף להתפלל תפלת ערבית א"כ ליכא למימר דר' ינאי דאמר אין ת"ח רשאי כו' פדי שלא יהא פבדו מרובה מכבוד שמים היינו עמידה דתפלה דא"כ הול"ל דאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שלשה פעמים א"ו ר' ינאי אק"ש קאמר ואע"ג דבק"ש נמי הא אמר בברכות ס' הנכנס לישן אומר שמע ישראל עד והי' אם שמוע וכדס"ל לר' יהושע בן לוי שם ד' ע"ב דמצוה לקרותו על מטתו הא אמר שם אם ת"ח הוא אינו צריף.

והא דפ' רש"י מכבוד שמים שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית. והרי בק"ש אינו מקבל פני יוצרו.

ולוא דמסתפינא הי' נ"ל דט"ס בפי' רש"י וצ"ל שְהָרִי עוֹל יוֹצְרוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית דק"ש הוא קבלת עוֹל מְלָכוֹת שְמַיִם וְכַדְתָּנָן בְּרָכוֹת י"ג ע"א לְמָה קְדָמָה פְּרָשְׁתָּ שְׁמַע לְוָהִי אִם שְׁמוֹעַ פְּדִי שְׂיִקְבָּל עָלָיו עוֹל מְלָכוֹת שְׁמַיִם תְּחִילָה וְאַח"כ כו' וְהָכִי מְדַמָּה ר' ינאי דְכָמוֹ שְׁעוֹל יוֹצְרוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית בְּקָרִיאת פְּרָשְׁתָּ שְׁמַע שְׂמִקְבָּל עָלָיו בְּזָה עוֹל מְלָכוֹת שְׁמַיִם לַעֲשׂוֹת וְלִקְנִיִּים אֵת כָּל מִצְוֹתָיו כִּן קְבָלָת עוֹל רַבּוֹ שְׂמִרָאָה ע"י קִימָה שְׂמִקְבָּל עוֹלוֹ עָלָיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כָּל מָה שְׁעָבָד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ כַּדְקִי"ל כָּל מְלָאכָה שְׁעָבָד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ תִּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ שְׁזָה מְרָאָה בְּקוֹמוֹ מְלַפְנָיו כְּלוֹמַר הִנְנִי עוֹמֵד וּמוֹכֵן לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יִצְוֶנִי רַבִּי.

ג"ז לא יְהֵא רִשְׁאֵי אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית פְּדִי שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבָּה מְכָבוֹד שְׁמַיִם. וּמְדַמָּה עֲמִידָה שֶׁל תִּלְמִיד מְפָנֵי רַבּוֹ שְׁאִין בּוֹ אֲמִירָה וּקְרִיאָה לְקָרִיאָה שֶׁל קְבָלָת עוֹל מְלָכוֹת שְׁמַיִם דק"ש.

כִּן נִרְאָה לְפָרֶשׁ לְפִי פִי' רִשְׁ"י ז"ל: אֲמַנְם הָרִי"ף וְהַרְמַב"ם ז"ל לְשִׁאִינָם מְפָרְשִׁים הָא דר' ינאי כְּמוֹ שְׁפִי' רִשְׁ"י ז"ל אֱלֹא מְפָרְשִׁים דְהָא דְאִין ת"ח רִשְׁאֵי לַעֲמֹד מְפָנֵי רַבּוֹ אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית בְּעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְפָנֵי רַבּוֹ קְמִיירִי וְקָאָמַר ר' ינאי דְאִינוֹ רִשְׁאֵי לְהַפְסִיק מִתְלַמוּדוֹ לַעֲמֹד בְּשִׁבִיל מִצְוֹת עֲשֶׂה דְכְבוֹד רַבּוֹ אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבָּה מְכָבוֹד שְׁמַיִם שְהָרִי לְכְבוֹד שְׁמַיִם אֵינוֹ מְפָסִיק מִתוֹרָה אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית וְהִינּוּ פְּדָתָנָן בְּמִתְנִיתִין בְּשִׁבְתָּ ט' ע"ב מְפָסִיקִין לַק"ש וְאִינוֹ מְפָסִיקִין לְתַפְּיִלָּה וּמוֹקְמִינָן לָהּ שֶׁם דָּף י"א דְאֵתָאן לַד"ת דְתַנְיָא חֲבָרִים שְׁעוֹסְקִי בְּתוֹרָה מְפָסִיקִין לַק"ש וְאִין מְפָסִיקִין לְתַפְּיִלָּה הָרִי דְלְכְבוֹד שְׁמַיִם אֵינָם מְפָסִיקִים מִתוֹרָתָן אֱלֹא שְחָרִית וְעַרְבִית דְהִינּוּ לַק"ש אֲבָל לֹא לְתַפְּיִלָּה הָכִי נָמִי קִימָה שְׁהוּא כְּבוֹד רַבּוֹ לֹא יְהֵא מְרֻבָּה לְהַפְסִיק מִת"ת יוֹתַר מִשְחָרִית וְעַרְבִית.

וּלפ"ז א"ש מָה שְׁהַשְׁמִיט הָרִי"ף לְהָא דר' ינאי מְשׁוּם דְאָמַר ר' יוֹחָנָן בְּשִׁבְתָּ שֶׁם לֹא שָׁנוּ אֱלֹא כְּגוֹן ר"ש בֵּן יוֹחָאֵי וְחֲבָרִיו שְׁתוֹרְתָן אוֹמְנָתָן אֲבָל כְּגוֹן אֲנוּ מְפָסִיקִין לַק"ש וְלְתַפְּיִלָּה וְכִינּוּ דְקִי"ל כו' יוֹחָנָן שֶׁם וְכִן הִבִּיא הָרִי"ף שֶׁם בְּהַלְכוּתוֹ הָרִי שְׂמִפְסִיק כְּמָה פְּעָמִים בְּיוֹם בֵּין לַק"ש וּבֵין לְתַפְּיִלָּה.

א"כ לִיתָא לְדַר' ינאי שְהָרִי לְכְבוֹד שְׁמַיִם מְפָסִיק הַרְבֵּה פְּעָמִים בְּיוֹם וְה"נ רִשְׁאֵי לְהַפְסִיק בְּקִימָה לְכְבוֹד רַבּוֹ כְּמָה פְּעָמִים בְּיוֹם. וְאִין לְהַקְשׁוֹת לְפִי דְבַרְיֵנוּ דר' ינאי בְּתִלְמִיד הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה קְמִיירִי הָא דְפָרִיף בְּקִדּוּשֵׁין שֶׁם אַר' ינאי מַר' שְׁמַעוֹן בֵּן אֶלְעָזָר דְדַרְיִשׁ מִנִּין לְזִקְן שְׁלֵא יִטְרִיחַ ת"ל זִקְן וְיִרְאֵת וַא"ל שְחָרִית וְעַרְבִית בְּלִבְד אֲמַאי לֹא נִטְרַח וּמְשַׁנֵּי דְאִפ"ה כְּמָה דְאִפְשָׁר לֹא נִטְרַח הו"ל לְשִׁנּוּי דְהָא דְרִשְׁב"א בְּשִׁאָר כָּל אָדָם שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה קְמִיירִי שְׁחָיִב לְקוּם כָּל שְׁעָה שְׁעוֹבֵר לְפָנָיו הִזְקֵן וְע"ז אֲמָרָה תוֹרָה דְזִקְן לֹא יִטְרִיחַ דְכְּתִיב זִקְן וְיִרְאֵת מִשֵּׁא"כ ר' ינאי דְמִיירִי בְּעוֹסֵק בְּתוֹרָה י"ל דְהִגְמ' קוּשְׁטָא קְמִשְׁנֵי וְדִינָא קַמ"ל דְגַם הִנֵּי שְׁנֵי פְּעָמִים שְׂמִחְוִיב הַתְלַמִּיד לְהַפְסִיק מִמְשַׁנְתּוֹ מְפָנֵי הִזְקֵן אִפ"ה כְּמָה דְאִפְשָׁר לוֹ לֹא נִטְרַח: וְלְכַאוּרָה יֵשׁ לְהַשְׁיב דְאִין רַאִי' כָּלָל מְהָא דר' יוֹחָנָן דְשִׁבְתָּ לַנ"ד דְז"ל רִשְׁ"י בְּשִׁבְתָּ אֵהָא דר' יוֹחָנָן אֲבָל כְּגוֹן אֲנוּ הוֹאִיל וּמְפָסִיקִין תוֹרְתָנוּ לְאוֹמְנָתָנוּ.

כָּל שְׂפָן שְׂנַפְסִיק לְתַפְּיִלָּה הִנֵּה מ"ש רִשְׁ"י כַּש"כ שְׂנַפְסִיק לְתַפְּיִלָּה נִרְאָה דר"ל דְכִינּוּ דְבְּעוֹסֵק בְּאוֹמְנוֹת צָרִיף לְהַפְסִיק פְּדִי לְהַתְפַּלֵּל פְּדָתָנָן בְּבְרָכוֹת ט"ז ע"א הָאוֹמְנִין קוֹרִין

בראש האילן כו' ולתפילה צריכין לירד למטה להתפלל כדאמר בגמ' שם כדקיי"ל להלכה דאפי' עוסקים במלאכת אחרים מפסיקין ומתפללין הרי דמאוננות צריכין להפסיק בשביל תפילה וכיין דאנו מפסיקין מתורתנו בשביל אוננות דגריע מתפילה כש"כ שפסיק מתורתנו בשביל תפילה ונהרי זה ק"ו נכון: אולם לעגן להפסיק מתורה בשביל קימה מפני ת"ח א"א לומר ק"ו פנה ונימא דכיין דמפסיקין מתורתנו לאומנתנו כש"כ שפסיק מתורתנו לקימה דעדיפא מאוננות זה אינו דהא לא מצינו דקימה עדיפא מאוננות ואדרבה הא קיי"ל בקדושין ל"ג ע"א דאין בעלי אוננות רשאים לקום מפני ת"ח פשעוסיקין במלאכתו וכיין דאוננות עדיפא מקימה לעגן זה א"כ י"ל דאף דאנו מפסיקין מתורתנו לאומנתנו מ"מ לקימה א"צ להפסיק.

אמנם נראה דהרי"ף אינו מפרש כפי' רש"י דהא דא"ר יוחנן פגון אנו משום דר' יוחנן עסק באוננות דבתענית כ"א משמע דר' יוחנן לא עסק באוננות או במו"מ פלל וכן משמע בירושלמי ומדרש דכד דמך קרו עלי' אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה כו' ע"ש] אלא פגון אנו פ"א אף שגם אנו תורתנו אומנתנו מ"מ אינו כ"כ כמו שהי' תורתו אומנתו של רשב"י ונחבריו לפי שאנו מפסיקין לכמה דברים שאינם נצרכים כ"כ כש"כ שפסיק בשביל מצנה פגון תפילה וא"כ הוא הדין דצריכין להפסיק בשביל קימה מפני ת"ח שהוא מצנה: נמצא לפ"מ שפירשנו בדעת הרי"ף יצא לנו דגם הני שתורתו אומנתו בזמננו מפסיקין בין לק"ש בין לתפילה דלא עדיפי מר' יוחנן משום דא"א לדמות להני דתורתו אומנתו הראשונים פגון רשב"י ונחבריו וכן משמע לי דעת השו"ע או"ח סי' ק"ו סעיף ב' שכתב מי שתורתו אומנתו פגון רשב"י ונחבריו מפסיק לק"ש ולא לתפילה אבל אנו מפסיקים בין לק"ש בין לתפילה דמשמע פגון אנו אף שתורתנו אומנתנו מ"מ כיין דאין אנחנו פגון רבי שמעון ב"י ונחבריו מפסיקין כו'.

אמנם דעת הרמב"ם נראה שאינו פן שהרי כתב בפרק ו' מהלכות תפילה הלכה ח' מי שהי' עוסק בת"ת והגיע זמן התפילה פוסק ומתפלל ואם הי'תה תורתו אומנתו ואינו עושה מלאכה פלל והי' עוסק בתורה בשעת תפילתו אינו פוסק שמצות ת"ת גדולה ממצות תפילה עכ"ל.

ומדלא הזכיר שתורתו אומנתו פגון רשב"י ונחבריו משמע דגם בזמן הזה פל שתורתו אומנתו אינו מפסיק לתפילה וזה דלא כמו שכתבנו לדעת הרי"ף ז"ל: ומעתה דעת לנכון נקל בהא דפליג הרמב"ם ז"ל על הרי"ף ז"ל במה שהוא לא השמיט דינו של ר' ינאי וכתב בפ"ו מה' ת"ת הלכה ח' וז"ל תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מפניו אלא שחרית וערבית בלבד שלא? הא כבודו מרובה מכבוד שמים ע"כ.

הנה ממה שדקדק הרמב"ם ז"ל להוסיף מלת תמיד מזה נראה בעליל דעתו כמו שפירשנו לדעת הרי"ף ז"ל דר' ינאי בתלמיד העוסק בתורה לפני רבו מייירי ותורתו אומנתו שאינו עושה מלאכה פלל דבכי האי גוונא אינו מפסיק לתפילה אלא לק"ש שהוא כבוד שמים.

תלמיד פנה אינו רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית בלבד. ולכך לא השמיט האי דינא משום דס"ל דדין תורתו אומנתו דלפטרו מתפילה נוהג גם בזמן הזה והא דאמר בשבת פגון רשב"י ונחבריו הוא לאו דוקא ובזה פליג על הרי"ף ז"ל והב"י בס' רמ"ב הבין שדעת הרמב"ם בזה כדעת התוס' ע"ש.

ומה שנ"ל כתבתי: אחר פתיי זאת מצאתי במרדכי בקדושין [והב"י הביאו בקצרה] ונ"ל אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא ערבית ושחרית כתב ר"ב נראה כפי מורי קרובי דאין ת"ח העוסק בתורה רשאי לעמוד ולבטל מלימודו אלא שחרית וערבית פדאמרין פרק קמא דשבת פגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפילה ע"כ ודברים אלו אינם מובנים כלל דאם מדמינן להא דמפסיקין בין לק"ש בין לתפילה א"כ הול"ל אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית מנחה וערבית על פן נראה שיש פאן ט"ס וחסרון דברים אבל פונתו נ"ל שהוא כמו שכתבתי לפרש דר' ינאי נקט דינו פמתני דשבת דחברים העוסקים בתורה אין מפסיקין רק לק"ש משו"ה פגון אנו דמפסיקין בין לק"ש בין לתפילה רשאי ת"ח להפסיק יותר מב' פעמים ביום.

ואח"כ האיר ד' עיני ומצאתי בירושלמי סוף בפורים בפרק ג' הלכה ג' א"ר זעירא ר' אחא מפסיק [מתלמודי] וקאום [מפני זמן] דהוא חשש פהדין דתני כותבי ספרים תפילין ומזוזות שהמה פעוסקין בתורה ממש ע' יו"ד סי' רע"ד ס"ב ובמנחות ל' ע"א תוס' ד"ה ומשה ובתשובת גרע"א סי' ל"ב] מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה ר' חנניא בן עקיבא אומר פשם שמפסיקין לק"ש פה מפסיקין לתפילה ולתפילין ולשאר מצותי של תורה, ובירושלמי ברכות פרק א' א"ר יוחנן פגון אנו שאין אנו עוסקים בת"ת אפי' לתפילה אנו מפסיקין.

ואמר שם ר' יוסי קומי ור' ירמ' אתיא דר' יוחנן כר' חנניא בן עקיבא דתניא כותבי ספרים כו' ר' חנניא בן עקיבא אומר פשם שמפסיקין כו' הרי בפירוש מדמה הירושלמי קימה מפני זמן לתפילה ואם מפסיקין לתפילה מפסיקין ג"כ לקימה.

ונראה בדעת הרי"ף דחנניא ות"ק דפליגי בכותבי ספרים תפילין ומזוזות אף שתורתן אומנתן מ"מ פינון שאינם פגון רשב"י וכתבירו רק מפסיקין לפעמים מעט לד"א ס"ל לחנניא מפסיקין לתפילה.

ורב אחא דפסק פנותי הרי זה דלא כר' ינאי אבל לדעת הרמב"ם נראה דכותבי ספרים תפילין ומזוזות מחשבי לאין תורתן אומנתן ואפ"ה ס"ל לת"ק דאינו מפסיקין לתפילה היינו פעודם עוסקים במלאכת שמים ולחנניא אפי' בשעה שעוסק במלאכת שמים נמי פוסק ופליגי בפלוגתא דר' אלעזר ואב"י בקדושין דלר' אלעזר אין התורה עומדת מפני לומדיה.

ואב"י לייט עלה. אבל בתורתן אומנתן לכו"ע א"צ להפסיק לדעת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש: והנה דברי ר' ינאי פירשנו דמירי בתלמיד העוסק בתורה אמנם ר' יוחנן דירושלמי דאמר עד פמה אדם צריף לעמוד מפני זמן פעמים ביום ר"א אומר פעם אחת ביום.

א"א לפרש דפליגי בתלמיד העוסק בתורה שהרי סתמא אומר עד פמה אדם ולא אמר עד פמה תלמיד משמע דבסתם אדם קמירי. ועוד מדפליג ר' אלעזר עלי' ואמר פעם אחת ביום על פרחף בסתם אדם שאינו עוסק בתורה קמירי דאי פעוסק בתורה הא ס"ל לר"א בקדושין שם דאין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה א"כ על פרחף ר' יוחנן ור' אלעזר בסתם בני אדם קמירי וא"כ מאי דעת' דר' יוחנן דס"ל דרק ב' פעמים מחוייב לקום דאין לומר דמק"ש יליף וכו' ינאי כש"כ דתקשי לר' יוחנן עצמו

דְּהָא ס"ל דְּאִפִּי חֲבָרִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה צָרִיכִין לְהַפְסִיק אִפִּי לְתַפְיֵלָה וּלְכָל מְצוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְכַחֲנֻגֵּי מַכ"ש כְּשֶׁאֵינּוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁצָרִיף לְקוּם כָּל שְׁעָה: וּנ"ל דַּר' יוֹחֲנָן מִתַּפְיֵלָה הוּא דְיָלִיף דְּכִמּוּ שְׁצָרִיף לְקוּם וְלַעֲמּוֹד בַּתַּפְיֵלָה ב' פְּעָמִים בְּיוֹם הַיָּינוּ שְׁחָרִית וּמִנְחָה אֲבָל עֲרֵבִית ס"ל לַר' יוֹחֲנָן שֶׁהוּא רְשׁוּת וְאֵינּוּ חוֹבָה ה"נ בְּקִימָה דְשָׁנֵי פְּעָמִים הוּא חַיִּיב לַעֲמּוֹד מִפְּנֵי זָקֵן וּא"א לְחַיִּיבוּ יוֹתֵר שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרוֹבָה מִכְּבוֹד שְׁמַיִם מ"מ רְשׁוּת הוּא וְרִשְׁאֵי לְקוּם יוֹתֵר מִשְׁתֵּי פְּעָמִים וּמְצוּנָה נְמִי אִית בְּהוּ כְּמוֹ תַּפְיֵלַת עֲרֵבִית שֶׁהוּא רְשׁוּת וְאֵינָה חוֹבָה כ"כ כְּמוֹ שְׁחָרִית וּמִנְחָה מ"מ מְצוּנָה אִיכָּא לְהַתְּפַלֵּל וְלֹא עוֹד אֲלֵא דְאֵם הַתְּפַלֵּל יוֹתֵר מִג' תַּפְיֵלוֹת ג"כ אִיכָּא מְצוּנָה לַר' יוֹחֲנָן דַּס"ל בְּבִרְכוֹת כ"א וְלֹאֵי שְׁיִתְּפַלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כְּלוּל וְה"נ בְּקִימָה רְשׁוּת הֵוֵיָא וּמְצוּנָה נְמִי אִיכָּא גַם יוֹתֵר מִב' פְּעָמִים אֲלֵא דְלַחֲיוּבֵי א"א מְשׁוּם שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרוֹבָה מִכְּבוֹד שְׁמַיִם זְהוּ טַעְמָא שֶׁל ר' יוֹחֲנָן.

אֲבָל ר' אֶלְעָזָר דַּס"ל פִּעַם אַחַת בְּיוֹם. נ"ל שֶׁטַעְמוֹ דְּכִינּוּן דְּלֹאֵו מְצוּנָה מִן הַתּוֹרָה הוּא לְהַתְּפַלֵּל ב' פְּעָמִים בְּיוֹם דְּמִן הַתּוֹרָה אֵינּוּ מְחַוְּיָב לְהַתְּפַלֵּל רַק פִּעַם אַחַת בְּיוֹם וְכַדְעַת הֶרֶמְב"ם וְנ"ל ע"כ אֵין לְמִילָף מִתַּפְיֵלָה אֲלֵא עֲמִידָה לְפִעַם אַחַת בְּיוֹם דְּכִינּוּן דְּמְצוֹנַת קִימָה הִיא מ"ע מִן הַתּוֹרָה אֵין לְמִילָף אֲלֵא מ"ע גְּמוּרָה וְעֲמִידָה דְתַפְיֵלָה כְּתוּב בַּתּוֹרָה בְּאַבְרָהָם אֵל הַמָּקוּם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם דְּדָרִישׁ בְּבִרְכוֹת כ"ו ע"ב דְּאֵין עֲמִידָה אֲלֵא תַּפְיֵלָה שְׁנֹאֲמַר וַיַּעֲמַד פִּנְחָס וַיִּפְלַל [וְהַטּוֹר בְּסִי' צ"ח כְּתִב דְתַפְיֵלָה בְּעֵי מְעוֹמֵד דְּוָמֵיָא דְעַבְדוּדָה דְצָרִיף מְעוֹמֵד וְהַיָּינוּ דְבַתֵּר דְתִיקְנוּ תַּפְיֵלוֹת כְּנֶגֶד קַרְבָּנוֹת אֲבָל חַיִּיב הַתַּפְיֵלָה דְמִדְּאוּרֵיִתָּא שֶׁהִיא רַק פִּעַם אַחַת הֵלֵא אֵינָה כְּנֶגֶד קַרְבָּן אֲלֵא הוּא כְּמוֹ שְׁכַתְּבֵתִי מִדְּכַתִּיב אֵל הַמָּקוּם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם].

הַיִּנְצָא לְנוּ לְדִינָא דְמִי שְׁאֵינּוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה חַיִּיב לְקוּם כָּל שְׁעָה. וּמִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ כְּרִשְׁב"י וְחֲבָרָיו אֵינּוּ רִשְׁאֵי לַעֲמּוֹד אֲלֵא שְׁחָרִית וְעֲרֵבִית בְּלִבְד.

אֲבָל מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ בְּזִמְנֵי הַזֶּה לְהֶרֶמְב"ם הָרִי הוּא כְּרִשְׁב"י וְחֲבָרָיו וְלִהְרִי"ף הָנוּ כְּמוֹ אֵין תּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ. זְהוּ לְפִי הַגַּמ' דִּילָן.

וְהִנֵּה מִדְר' יִנְאִי מוֹכַח דְּאֵי לֹאֵו מְשׁוּם שְׁלֵא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרוֹבָה מִכְּבוֹד שְׁמַיִם הִי' מְחַוְּיָב לְהַפְסִיק מִתַּלְמוּדוֹ כָּל שְׁעָה כְּדִי לְקַיֵּים מְצוֹנַת קִימָה. וְלִכְאוּרָה קֹשָׁה הָא קִי"ל הָעוֹסְקִים בְּמְצוּנָה פְּטוּר מִן הַמְצוּנָה.

אֲמַנָם כִּינּוּן דְּמְצוֹנַת קִימָה הִיא מְצוּנָה שְׁבָגוּפוֹ שֶׁא"א לְקִימָה ע"י אַחֲרִים צָרִיכִין לְבַטֵּל מִת"ת כְּדָדְרָשִׁינּוּ בְּמו"ק ט' מִדְּכַתִּיב כָּל חֲפָצֵיךָ לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ הָא חֲפָצֵי שְׁמַיִם יִשְׁוּוּ בָּהּ. וְכַתִּיב וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ אִפִּי חֲפָצֵי שְׁמַיִם לֹא יִשְׁוּוּ.

וּמִשְׁנֵי כָּאֵן בְּמְצוּנָה שְׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת ע"י אַחֲרִים א"צ לְבַטֵּל מִתּוֹרָה אֲלֵא תִיעֲשֶׂה הַמְצוּנָה ע"י אַחֲרִים. אֲבָל בְּמְצוּנָה שֶׁא"א לַעֲשׂוֹת ע"י אַחֲרִים צָרִיף לְבַטֵּל מִתּוֹרָה וְלַעֲסוֹק בְּמְצוּנָה: וְלִכְאוּרָה יִשׁ לְשֶׁאוּל לְפִי מ"ש הָר"ן בְּקִדּוּשֵׁין ל"ג דְּכִשְׁהַתְּחִיל בְּמְצוּנָה אַע"פ שְׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹתָה ע"י אַחֲרִים וְנִזְדַּמְנָה לוֹ מְצוּנָה שֶׁא"א לַעֲשׂוֹתָה ע"י אַחֲרִים לֹא יִנִּיחַ אֵת הָרִאשׁוֹנָה דְּהָא קִי"ל הָעוֹסְקִים בְּמְצוּנָה פְּטוּר מִן הַמְצוּנָה וְלֹא מְפַלְגִינוּ בֵּין מְצוּנָה לְמְצוּנָה וְכֵן כְּתִב הָרִיטְב"א בְּסוּפָה כ"ה ע"ש.

וקנשה היא תורה עכ"פ לא גריע ממצנה שאפשר לעשות ע"י אחרים שהרי מתורה א"צ להפסיק בשבילה כדי לפינן מקרא דכל חפצים לא ישוו בה א"כ למה תגרע תורה בזה שצריכין להפסיק ממנה למצנה שא"א לעשות ע"י אחרים הלא ממצנה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אינו מפסיק למצנה שא"א לעשותה ע"י אחרים: ונראה לומר דאף דנדאי דעוסק במצנה אפי' קלה פטור מחמורה מ"מ שאני מ"ע דת"ת דכיון דמחוייב לעסוק בה תמיד וכל זמן שעוסק בה עוסק במצנה הוא א"כ לעולם יהי פטור מכל מצות שבתורה ונמצא שלימודו יהי שלא לקיים.

וכן הוא מפורש בירושלמי ברכות פרק א' ובשבת ריש פרק א' ולא מודה רשב"י שפפסיקין לעשות סופה ולעשות לולב ולית לי' לרשב"י שהלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא כו' נמצינו למדין דה"ט דמתורה צריך להפסיק משום מצנה שא"א לעשות ע"י אחרים משום דת"ת אין לה קצבה אף מצנה שאפשר לעשותה ע"י אחרים דבלאו דידי' נמי לא תתבטל א"צ להפסיק.

אבל כשעוסק במצנה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כיון דיש קצבה לעשייתה ולא תתבטל ע"ז משאר מצות לעולם להכי כשעוסק אפי' בקלה א"צ להפסיק כדי לעשות החמורה ממנה: ועפ"ד הירושלמי יש לישב הך דלכאורה קשה אהא דרבה במגילה ט"ז גדול ת"ת יותר מכיבוד אב שקל אותן שנים כו' ולכאורה לפי מה דקיי"ל דהיה לפניו מצות כיבוד ומצנה שא"א לעשותה ע"י אחרים צריך להתעסק במצנה ויניח כבוד אביו לפי שהוא ואביו חייבין במצנה כדאמרין בקדושין ל"ב וא"כ מאי קמ"ל דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב דכיון דמצות ת"ת היא מצנה שבגופו שא"א לעשותה ע"י אחרים צריך להניח כבוד אב ולעסוק במצנה ואין זה רבותא דת"ת גדול מכיבוד אב עד דצריך למילף לה מייעקב והא בכל מצנה הוא כן שגדולה מכיבוד אב.

אולם לפי דברי הירושלמי ה"ל א"ש דהיינו רבותא דאע"ג דמ"ע של תלמוד תורה אין לה הפסק ויתבטל ע"ז ממצות כיבוד אב לעולם אפ"ה אין צריך להפסיק מת"ת לכיבוד: ובהאי ענינא דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ראיתי להטו"א במגילה שם שהקשה מנלן דגדול ת"ת מכיבוד אב דילמא ת"ת וכיבוד אב שקולין הן ומשו"ה לא נענש יעקב דכיון דשקולין הן אין להניח ולהפסיק זה מפני זה.

וכן הרגיש בזה הח"א רש"א. והנה אף דמצד הסברא לכאורה קוש' היא.

מ"מ לפי הגמ' דמו"ק ט' ה"ל לק"מ. דהנה אמר שם הדרו יתבי וקמבעיא להו פתיב קרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישוו בה הך חפצי שמים ישוו בה.

וכתיב כל חפצים לא ישוו בה דאפי' חפצי שמים לא ישוו בה ומשני כן במצנה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כן במצנה שא"א לעשותה ע"י אחרים. ופי' רש"י חפצי שמים ישוו בה.

פלומר שאם יש לה לעסוק במצנה תבטל ת"ת ועסוק במצנה הרי מוכח בפירוש דאם המצנה שנה לתורה צריך לבטל התורה בשביל עסק המצנה דהא מוקי קרא דכל חפציה לא ישוו בה הך חפצי שמים ישוו לתורה כשא"א לעשותה ע"י אחרים שצריך לבטל

מתורה כדי לעשות המצוה וקרי לה דחפצי שמים דהיינו מצוה ישווי לתורה וקרי זה דלא כסברת הטו"א דאם שניהם שוין א"צ להפסיק ולבטל ממה שעוסק בה בשביל האחרת.

ונראה דהגמ' ס"ל דכיון דהמצוה שנה לתורה כשא"א לעשותה ע"י אחרים צריף הוא לעשות שתיקה כדי שתהיינה שתיקה ביחד ע"כ צריף להפסיק מתורה ולעסוק במצוה ותהיינה ביחד מצנת לימוד התורה שעסק עד עכשיו והמצוה שעוסק מפאן ולהבא אבל כשלא יפסיק מת"ת לא תהי' ביחד אלא מצנת ת"ת בלבד.

ולפ"ז בת"ת וכיבוד אב פיון שאין צריף לבטל ת"ת בשביל מצנת כיבוד אב על פרוף משום דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב דאם היו שקולין ושווין הי' צריף לבטל: הן אמת דעל פי רש"י דמו"ק יש לכאורה לדקדק דלעולם י"ל כסברת הטו"א וכסברא הפשוטה דבשניהם שוין א"צ להפסיק זה מפני זה והא דכל חפצי לא ישווי בה הא חפצי שמים ישווי בה לאו דמייירי בעוסק בתורה שצריף להפסיק ממנה כדי לעסוק במצוה אלא דקראי מייירי בעוסק במצוה להפסיק ממנה לת"ת דקרא דדייקין דחפצי שמים ישווי בה מייירי בעוסק במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים דכיון דמצוה זו שותה לתורה א"צ לבטל ממנה כדי לעסוק בתורה וקרא דכל חפצים לא ישווי בה מייירי בעוסק במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים דמפסיק ממנה כדי לעסוק בתורה משום דמצנת ת"ת גדולה ממצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים.

ואף דעוסק במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אינו מפסיק למצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים. י"ל שאני תורה דתנו ות"ת פנגד פולם ע"כ עדיפא ממצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים שצריף להפסיק ממנה כדי לעסוק בתורה.

אבל כשעוסק במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים בזה שותה מצוה לת"ת. וכיון דכבר עוסק בה א"צ להפסיק ממנה וכסברת הטו"א דהיכא דשווין וכבר עוסק באחת א"צ להפסיק בשביל האחרת.

אלא דלפ"ז יצא לנו דאם כבר עוסק בתורה א"צ להפסיק בשביל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים וקרי בירושלמי ה"ל אמר מי לא מודה רשב"י דמפסיקין לעשות סופה ולולב כו'. אם פן על פרוף כמו שפי' רש"י ז"ל דקראי מייירי בעוסק בתורה ולענין להפסיק ממנה למצות ומדקאמר בגמ' דחפצי שמים ישווי בה היינו שמבטל מתורה לעשות מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים קרי דבשתיקה שוין צריף להפסיק מתורה למצוה כדי שתהיינה שתי המצות ביחד ודלא כסברת הטו"א: וע"פ דברי אלה מוכן פוננת התוס' במו"ק שם שכתבו פאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים עשיית מצוה עדיף שהרי מפסיקין אפי' רשב"י לעושה סופה ולולב כו' ולכאורה דבריהם מיותרים וראייתם מירושלמי הוא פיהודא ועוד לקרא.

אולם למ"ש א"ש דכוננתם במה שהביאו הא דירושלמי להורות דלא נימא כסברת הטו"א ולפרש דבעוסק במצוה קראי ולענין להפסיק ממנה לת"ת ויהי' יותר מדויק הא דחפצי שמים ישווי בה.

משו"ה פירשו דבמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים עשיית מצוה עדיף אע"ג דבגמ' קאמר דחפצי שמים ישווי בה וכדמוכח מירושלמי ועל פרוף צ"ל דבהא דעשיית מצוה

עדיף שצריך לבטל בשבילה מתורה ה"ט משום דשוןין וכמ"ש: סימן ו דיני עבודת כוכבים ביו"ד סימן קל"ט סעיף ט"ו ספרי עכומ"ז ביד ישראל יש מי שאומר שאין אסור למכרם.

הגה וי"א שאסור למכרם לכל עבומ"ז כו' ב"י בשם ס"ה וסמ"ג ותוס' פ"ק דע"ז דף י"ד וי"א דדוקא לכהנייהם אסור למכור אבל לא לשאר עכומ"ז. פסקי מהרא"י סי' כ"ו: והנה סברת מהרא"י הוא משום דה"ל לפני דלפני דשרי ודעה הראשונה הוא דעת תוס' וסמ"ג.

וכתב הב"ח שם וכן הגר"א דס"ל דמה דינענינו דנדאי ימכור להם ה"ל פאילו מתחילה מוכרו להם יע"ש: לפ"ז אני תמה על הרמ"א שכתב בא"ע סימן ה' סעיף י"ד דמותר למכור לעכומ"ז בהמות ותרנגולים אע"ג דבנדאי העכומ"ז קונה אותם לסרסם (למאן דלא פסק כר' חידקא ויש אוסרין היינו סמ"ג דפסק כר"ח ומיהו אם אין העכומ"ז הקונה מסרסם בעצמו רק נותנו לעכומ"ז אחר לסרסם לכולי עלמא שרי תרומת הדשן] והנה טעמו של התרומת הדשן משום דבכה"ג הוי רק לפני דלפני ולכך שרי לכו"ע.

והרי לדעת התוס' הג"ל שם בספרי עכומ"ז שבנדאי ימכרו כו' לא שייך התיירא דלפני דלפני. א"כ פאן נמי אפי' אי נותן כו' בכל ענין אסור ואיך פתב דבכה"ג לכו"ע שרי.

ובפרט להסמ"ג דס"ל שם פדעת התוס' והקא ס"ל לפסק הלכה כר' חידקא ונדאי אסור. ולדינא נמי אף דאיכא ספק ספקא בדברבנותא ספק דילמא קי"ל כהתרומת הדשן דזה מקרי לפני דלפני.

ואפי' אי פדעת תוס' דילמא לא קי"ל כר' חידקא. מ"מ פיון שהספימו האחרונים ביו"ד שם לדעת תוס' וכ"כ ב"ח וכן נראה דעת הש"ך.

וכ"כ הגר"א שפן ג"כ דעת רש"י בע"ז ח' ומתוך לפ"ז קושיות גליון הש"ס בגמ' שם ששאר בצ"ע על רש"י]. א"כ לדינא נראה דבכה"ג אסור: סימן ז דיני תשובה ביומא דף פ"ו אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שצאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנה תחנה הארץ והיא ואת זנות רעים רבים ושוב אלי נאום ד' כו' והקשו המפרשים מאי רבותא דעשה דתשובה דוחה ל"ת הא קי"ל בכל התורה פולה דעשה דוחה ל"ת: והנה בספר פספס נבחר תירץ דהיינו רבותא דעשה דתשובה דוחה ל"ת משום דבעלמא אצל מי שנדחה הל"ת הוא מקיים העשה משא"כ בעשה דתשובה נהי דישאל מקיימין העשה דושבת עד ד' גו' וראויים לדחות ל"ת דמתזיר גרושתו משנשאת אבל הקב"ה הא אינו מקיים העשה פלל וא"כ אינו בדין שידחה הוא ל"ת דמתזיר גרושתו משנשאת אלא משום דגדולה תשובה.

אף הקשה עליו בעל תוספת יום הפיפורים דא"כ בכתובות מ' ע"א אהא דאם היתה האנוסה אינה ראויה לבא בקהל אינו רשאי לקיימה. ופריף בגמ' ולייתי עשה דולו תהנה לאשה ולדחי ל"ת דחייבי לאוין והשתא מאי קושיא נהי דבדידנ' איכא עשה וראוי לדחות ל"ת אבל היא שאינה מקיימת עשה איך תדחה ל"ת.

וכן ביבמות כ' בחייבי לאוין כולין מן התורה להתניבם דאתי עשה ודחי לא תעשה ואמאי הא עשה דיבום אינו מקיים אלא היבם ואיך תעבור היבמה על הלאו מבלי שתקיים היא שום עשה.

א"ו דְּכַל מ"ע דְּרַמְיָא עַל אִישׁ אֶחָד וּמְנַטְלַת עֲלָיו לַעֲשׂוֹתָהּ בְּחִבְרַת אַחַר דּוּחָה ל"ת
שְׁבַתוֹרָה אַע"ג דְּלַגְבֵי אֶחָד מֵהֶם לִיכָא עֲשֵׂה כו' עכ"ל: ול"נ דְּקוֹשְׁיַת בְּעַל תּוֹס' יוֹם
הַפְּפוּרִים לֹא קוֹשְׁיָא מִיְדֵי. וְלֹא הִי' לְפָנָיו דְּבְרֵי הַתּוֹס' יְשָׁנִים בְּכַתְּנֻבוֹת שָׁם אַהָא דְּמִשְׁנֵי
בַּגְמ' הִיכָא אֲמַרִינן נִימֵי עֲשֵׂה וְלִדְחֵי ל"ת פְּגוֹן מִיְלָה בְּצַרְעַת דְּלֹא אֲפָשָׁר לְקִיּוּמֵי לַעֲשֵׂה.

אָבַל הֵכָא אִי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל. וְכַתְּבוּ שָׁם הַתּוֹס' יְשָׁנִים הַקְּשָׁה הֲרַב
ר' עֲזָרָא כו' ול"נ דְּהֵכָא גְבִי דִּידָה לִיכָא עֲשֵׂה דְּהָא אִי בְּעֵי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא לִי' הַלְּכָף אִין
לָהּ לַעֲבֹר בְּלֹא מִשּׁוּם עֲשֵׂה דִידָה דְּהִיא מְוַזְהֶרֶת כְּמוֹתוֹ וְהַשְׁנָה הַפְּתוּב אֲשֶׁה לְאִישׁ עכ"ל.

ולפ"ז הִינּוּ תִירוּצָא דַּגְמ' מִמֶּשׁ כְּמוֹ שְׁתַּרְיָן בְּעַל כְּסָף נִבְחַר דְּאָף דְּבִדְיָה רְאוּי לְדַחוּת
מִשּׁוּם דְּעֲשֵׂה דּוּחָה ל"ת אָבַל כִּינּוּן דְּגְבֵי דִידָה לִיכָא עֲשֵׂה לֹא נִדְחִית הַל"ת גְּבֵי דִידָה.
ולפ"ז לֹא תַקְשָׁה כְּלָל מֵהָא דְּדְחֵי עֲשֵׂה דִיבּוּם ל"ת דְּחִיבֵי לְאוּוּיָן.

דְּהָא יֵשׁ לְדַקְדָּק לְפִי תִירוּץ הַתּוֹס' יְשָׁנִים לְמָה לִי' לְהַגְמ' לְהַאֲרִיף וְלוֹמַר הֵכָא אִי אֲמַרְהָ
לֹא בְּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל. בְּקִיצוֹר הַל"ל אָבַל הֵכָא לַגְבֵי דִידָה לִיכָא עֲשֵׂה.

אוּלַם נִרְאָה דְּרַב זְבִיד הַמְתַּרְץ שְׁהַאֲרִיף בְּלִשׁוֹנוֹ מ"ש דַּה"ט דְּבִאֲנוּסָה לֹא דְחֵי ל"ת מִשּׁוּם
דְּאִי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל בְּא לְתַרְץ בְּזָה דְּלֹא תַקְשָׁה לְכַאוּרָה מִיְבָמָה
דְּאָף דְּאִיכָא בֵיבָם עֲשֵׂה דְּדוּחָה ל"ת דְּחִיבֵי לְאוּוּיָן וְהִרִי גְבֵי דִידָה לִיכָא עֲשֵׂה דִיבּוּם וְאִיף
מְוַתְרַת הִיא לַעֲבֹר בְּלֹא מִשּׁוּם עֲשֵׂה דִידָה.

ע"ז אָמַר דְּבִאֲנוּסָה ה"ט דְּלֹא דְחֵי לְאוּ מִשּׁוּם דְּלַגְבֵי דִידָה לִיכָא עֲשֵׂה אֲלֵא מִשּׁוּם דְּהַעֲשֵׂה
דִידָה תַלְיָא בְּרַצוֹנָה דְּאִי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל אִפִּי' לַגְבֵי דִידָה וְאִין
כְּאֵן עֲשֵׂה כְּלָל אִפִּילוּ גְבֵי הַמְאַנֵּס שְׁתַּדְחָה ל"ת.

אָבַל לּוֹא יִצְוִינִיר דְּגַם אִי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא אִין שׁוּמְעִין לָהּ א"כ כִּינּוּן דְּגְבֵי דִידָה אִיכָא
עֲשֵׂה דְחֵי ל"ת וְלֹא אִיכַפֶּת לָן מָה דְּלַגְבֵי דִידָה לִיכָא עֲשֵׂה. וּלְפ"ז פְּשוּט וּבְרוּר דַּה"ט
דְּבִיבּוּם לֹא אִיכַפֶּת לָן בְּמָה שְׁהִיבְמָה דּוּחָה ל"ת אָף שְׁאִינָה מְקַיִימַת עֲשֵׂה דְכִינּוּן דְּכַתִּיב
וַיְבָמָה אִפִּי' בַּע"כ הִרִי דְּדַעְתָּהּ וְרַצוֹנָה כְּמִי שְׁאִינָה וְשִׁפִּיר דְּחֵי עֲשֵׂה דְּגְבֵי יָבָם ל"ת.

וּא"ש דְּבְרֵי הַכְּסָף נִבְחַר. וְיִתַר הַדְּבָרִים בְּזָה הֲלֵא הֵם כְּתוּבִים בְּסִפְרֵי שְׁפָתֵי חֲזַן פְּרַשְׁתַּת
נְצֻבִים עַל פְּסוּק וְשַׁבַּת עַד ד' גו': וְקוֹשְׁיַת הַתּוֹס' דְּכַתְּנֻבוֹת מ' דְּאֲתָא לִידֵן נִימָא בְּהַ
מִיְלָתָא.

שְׁהַקְשׁוּ הַתּוֹס' אַמַּאי צְרִיף קָרָא בְּפִרְק קַמָּא דִיבְמוֹת דְּאִין עֲשֵׂה דְכִיבּוּד דּוּחָה שַׁבַּת הָא
לִיכָא לַעֲשֵׂה דְּאִי אָמַר אָב לֹא בְּעֵינָא לְכִיבּוּד מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל. עכ"ל תּוֹס'.

נ"ל דְּלֹא דְמוּ לְהַדְדֵי כְּלָל. דְּהִנֵּה עֵינָר סְבַרְתָּ הַגְמ' דְּכִינּוּן דְּעֲשֵׂה זֹו דּוּלוּ תְהִי' לְאֲשֶׁה
בְּרַצוֹנָה תַלְיָא דְּאִי אֲמַרְהָ לֹא בְּעֵינָא לִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל א"כ אִפִּי' אֲמַרְהָ בְּעֵינָא לֹא אֲלִימָא
כְּל כְּף שְׁתַּדְחָה ל"ת.

הִנֵּה כְּל זֶה בְּעֲשֵׂה דּוּלוּ תְהִי' לְאֲשֶׁה. אָמְנָם בְּכִיבּוּד אָב וּמוֹרָאוּ דְּעֵינָר מְצוֹת ד' הִיא כְּבַד
אֶת אָבִיָּה גו' אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ אָף לֹא כְּתִיב בְּתוֹרָה שְׁאוּמַר לוֹ שְׁחֹט לִי בִשְׁל לִי.

אָלאַ פֿינן שְׁמַחֲוִיב בְּכִיבוּד וּמוֹרָא מִמִּילָא מְחַוֵּיב לְשַׁמּוֹעַ בְּצוּוִיּוֹ גַם בְּזֶה לְפִי שֶׁהוּא בְּכָלֵל בְּכִיבוּד וּמוֹרָא. וְא"כ אֵין לוֹמַר פֿינן דָּאִי אָמַר הָאָב לֹא בְּעֵינָא שְׁתַּשְׁחֹט וּתְבַשֵּׁל לִי מִמִּילָא לִיתָא לַעֲשֶׂה פֶלֶל וְא"כ אפֿי אָמַר בְּעֵינָא אֵין פֶּח בְּעֲשֶׂה זֹו לְדַחֹת ל"ת.

ז"א שְׁהָרִי אפֿי אָמַר לֹא בְּעֵינָא אֶפְתִּי אִיתָא וְאִיתָא לַעֲשֶׂה שְׁהָרִי אַז חָל מְצֹנַת עֲשֶׂה וְכִיבוּד וּמוֹרָא שְׁלֹא יִשְׁנֶה מְדַבְרִי אָבִיו. וּמְצֹנָה עָלָיו שְׁלֹא יִשְׁחַט וְלֹא יְבַשֵּׁל.

לֹא מִיבְעֵי כַּשָּׂא ל"ל לְהַדְיָא אַל תַּשְׁחֹט וְאֵל תְּבַשֵּׁל אָלָא אפֿי א"ל אֵינְנִי צָרִיף שְׁתְּבַשֵּׁל וְתַשְׁחֹט עֲבוּרִי ג"כ הָרִי גִילָה הָאָב דְּעַתּוֹ בְּזֶה שְׁאֵל יִשְׁחַט וְשְׁאֵל יְבַשֵּׁל עֲבוּרוֹ וְא"כ בְּמָה הַחֹחֵל מְצֹנַת בְּכִיבוּד וּמְצֹנַת מוֹרָא שְׁעַל הַבֵּן פֿינן דְּאֶפְתִּיאִיתָא לַעֲשֶׂה א"כ בְּאוֹמַר בְּעֵינָא שְׁתַּשְׁחֹט וּתְבַשֵּׁל וְדָאִי דְּהָא שְׁיִשְׁמַע לוֹ: וּבְזֶה נ"ל מְדַוֵּיק מָאד מ"ש בַּגְמ' שֶׁם בְּכַתְּוֹבוֹת דָּאִי אָמַר לֹא בְּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֶׂה פֶלֶל מ"ש לְשׁוֹן "פֶּלֶל" ה"ק דְּכָאן לִיתָא פֶּלֶל לַעֲשֶׂה מִשָּׂא"כ בְּכִיבוּד נְהִי דָּאִי אָמַר לֹא בְּעֵינָא שְׁתַּשְׁחֹט וּתְבַשֵּׁל אֵין חָל הָעֲשֶׂה שְׁיִשְׁחַט לוֹ וְשְׁיְבַשֵּׁל לוֹ מ"מ פֿינן דְּעַדִּינן אִיתָא לַעֲשֶׂה שְׁלֹא יִשְׁחַט וְשְׁלֹא יְבַשֵּׁל א"כ לֹא בְּטָלָה פֶּח הָעֲשֶׂה וְא"כ בְּאוֹמַר בְּעֵינָא יְכוּל שְׁיִשְׁמַע לוֹ אִי לָאו קְרָא: אָמְנָם לְכַאוּרָה דְּבְרִינוּ עַדִּינן אֵינָם מְסַפִּיקִים דְּהָא אֶפְתִּי יִצְוִינָר גַּם בְּכִיבוּד בְּגוֹנוֹא דְּלִיתָא לַעֲשֶׂה פֶּלֶל כְּגוֹן שָׂא"ל אָבִיו אַל יְהִי כְּבוּדִי עָלֶיךָ ר"ל כֹּל מַה שְׁאִתָּה מְחַוֵּיב לַעֲשׂוֹת עֲבוּרִי ע"פ ד"ת בְּמְצֹנַת בְּכִיבוּד הַנְּנִי מוֹחֵל לָהּ וְא"כ הָרִי זֶה דוֹמָה לְאָמְרָה לֹא בְּעֵינָא דְּכַתְּוֹבוֹת דְּלֹא אִיתָא לַעֲשֶׂה פֶּלֶל.

אָמְנָם א"ש ע"פ מַה שְׁיִשׁ עוֹד לְהַקְשׁוֹת מַה שְׁאָמַר בַּגְמ' שֶׁם מֵאִי לָאו בְּשְׁחַט לִי בַשֵּׁל לִי אוֹ בְּלָאו דְּמַתְמַר דְּמָה עֵנִין הִנְהוּ לַעֲשֶׂה דְּמוֹרָא שְׁהָרִי בְּקַדוּשִׁין ל"א ת"ר אֵיזְהוּ בְּכִיבוּד וְאֵיזְהוּ מוֹרָא בְּכִיבוּד מְאָכִיל מְשַׁקָּה כו' אֵיזְהוּ מוֹרָא לֹא עוֹמֵד בְּמַקוֹמוֹ וְלֹא יוֹשֵׁב בְּמַקוֹמוֹ וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבְרֵיו וְלֹא מְכַרִּיעוֹ כו' א"כ שְׁחוּט לִי וְבַשֵּׁל לִי בְּכָלֵל בְּכִיבוּד הֵם וְלֹא בְּכָלֵל מוֹרָא: אָמְנָם כְּשֶׁנֶּבִּין מִתְחַלְלָה עֵיקַר מְצֹנַת בְּכִיבוּד וְעֵיקַר מְצֹנַת מוֹרָא א"ש.

דְּהִנֵּה עֵיקַר מְצֹנַת בְּכִיבוּד שְׁיַעֲשֶׂה לוֹ מִלֵּי דְּכִיבוּד כְּגוֹן מְלַבִּישׁ מְאָכִיל מְשַׁקָּה וְלֹא מִיבְעֵינָא כְּשֶׁהָאָב צָנֶה לוֹ אָלָא אפֿי בְּלֹא צוּוִי פֿינן שְׁמַכִּין בְּדַעַתּוֹ שְׁרַצוֹנוֹ שֶׁל אָב בְּכָף. אָמְנָם מְצֹנַת מוֹרָא עֵיקְרוֹ הוּא שְׁאֵל יְבַעַט בְּצוּוִיּוֹ.

וְכַדָּמְרִינוּ בְּעֵלְמָא עֲשֶׂה מֵאֲהָבָה עֲשֶׂה מִירָאָה כו' עֲשֶׂה מִירָאָה וְאֵין יִרָא מְבַעַט וּמִינֵה לְכָל מִלֵּי דְּבִזְיוֹן שְׁמֹנְזֶהר הַבֵּן הוּא בְּכָלֵל מוֹרָא שְׁפִינוּ שְׁמֹנְזֶהר הוּא מְלַבֵּעַט בְּצוּוִיּוֹ וְאֵל יְבַזְנוּ וְלִמַּד מִינֵה שְׁלֹא יִשֵּׁב בְּמַקוֹמוֹ וְלֹא סוֹתֵר דְּבְרֵיו כו' שְׁהוּא ג"כ מִלֵּי דְּבִזְיוֹנָא.

וְהִנֵּה לִפ"ז בְּאָמַר לְבָנוּ שְׁחַט לִי בַשֵּׁל לִי וְהוּא מְמַרָה אֶת פִּיו וְאֵינוֹ שׁוֹמַע בְּקוֹלוֹ הִנֵּה מְצֹנַת בְּכִיבוּד אֵינוֹ מְקַיִם בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה שְׁהָרִי יִשֵּׁב וְלֹא עֲשֶׂה מְצֹנַת בְּכִיבוּד וּמְצֹנַת מוֹרָא עֶבֶר בְּקוֹם וְעֲשֶׂה שְׁהָרִי הַתּוֹרָה אָמְרָה תִּירָאוּ שְׁתֵּהָא מוֹרָאוֹ עָלָיו וְאֵל יְבַעַט בְּצוּוִיּוֹ וְהוּא מְבַעַט וְא"כ הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל ד"ת.

וְהוּא בְּכָלֵל וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבְרֵיו דְּחֲשִׁיב בְּבְרִייתָא: וּלִפ"ז מְדַוֵּיק מָאד מ"ש תּוֹרָה מְצֹנַת מוֹרָא דוֹקָא אֶצֶל שְׁבַתוֹתֵי תַשְׁמֹנוּ דָּאִי הִנֵּה פְתִיב גַּבִּי מְצֹנַת בְּכִיבוּד לוֹמַר דָּאֵע"ג דָּאִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תְּכַבְּדוּ וְתַשְׁחֹטוּ לָהֶם וְתַבְשִׁלוּ לָהֶם מ"מ בְּשַׁבַּת שְׁבַתוֹתֵי תַשְׁמֹרוּ אֲנִי ד' כּוֹלְכֶם חֲזִיבִין בְּכַבּוּדֵי וְדָאִי הָוִי קִשָּׁה קוֹשִׁית תּוֹס' דְּלִזָּה א"צ קְרָא שְׁהָרִי אִי אָמַר אָב לֹא בְּעֵינָא פֶּלֶל בְּכִיבוּדֵךְ לֹא אִיתָא לַעֲשֶׂה פֶּלֶל.

אכן במצות מורא לא יתכן פן. שהרי אם יאמר לו אביו אם אומר לה שחונט לי בשל לי או כל דבר שאומר לה אל תשמע לי הנה בנה אומר לו האב לעבור על ד"ת: ועתה ממה נפשך אם יהי הדין בנה שישמע לאביו אף שהוא לעבור על ד"ת ואל יהי מוראו עליו כדי שלא יבעט בצויו שמצווהו עכשיו.

א"כ בכה"ג לא שייך לומר מי איתא לעשה כלל דנדאי איתא ואיתא שהרי הוא מקנים מצות מורא ואינו מבעט בצווי זה שמצווהו עכשיו. ואם יהי הדין שבאמת אל ישמע לו פניו שהוא לעבור על ד"ת ומוטב שלא ישמע לו בפעם הזה משלא ישמע לו ויעבור על דבריו לעולם ואין ביד האב לומר לו פן שאל יהי מוראו עליו נגד דברי ד' שא"ל איש אמו ואביו תיראו גו' שהרי אתה ואביך חייבין בכבוד ד' ומצותיו.

ומנ"ל זה הלא רק מדכתבה תורה איש אמו גו' אני ד' פולקם חייבין בכבודי. וא"כ ממה נפשך ליתא לקושיות תוס' דנדאי צריך קרא דכולקם חייבין בכבודי.

ודו"ק היטב: סימן ח דיני קריאת שמע לגיסי החו"ב כו' מו' יעקב נ"י סאצקעלאוויץ בפאפעלאן אשר שאלת על מה שכתבו התוס' במנחות מ"ג ע"ב אהא דתניא וראיתם אותו וזכרתם ראה מצנה זו וזכור מצנה אחרת זו ק"ש.

אסמכתא בעלמא דק"ש דרבנן. דמנא להו פן לדבר פשוט דק"ש דרבנן.

וכל הפוסקים פסקו דק"ש דאורייתא: תשובה. נ"ל שדברי התוס' במנחות הנה דברי ר"ת ז"ל דהנה בריש ברכות דתנן מאימתי קורין כו' כתב שם רש"י ז"ל דזמן ק"ש של ערבית הוא בצאת הכוכבים פסתמא דמתניתינן והקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו כו' ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשף ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא.

ובתוס' שם כתבו פי' רש"י כו' תימא לפירושו ונלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה ועוד אותו ק"ש סמוך למטה אינו אלא בשביל המזיקין כו' ועוד קשה דא"כ פסקינן כו' יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תיקנום ואנן קיי"ל כו' יוחנן דאמר לקמן דף ד' אינהו בן עולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה.

לכן פי' ר"ת דאדרבה דק"ש של בית הפנסת עיקר. וא"ת האיך אנו קורין כ"כ מבעוד יום.

וי"ל דקיי"ל כו' יהודא דאמר בפירק תפלת השחר דזמן תפלת המנחה עד פלג המנחה. דהיינו אחד עשר שעות פחות רביע ומיד כשיקלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית.

וא"ת האיך אנו מתפללים תפלת מנחה סמוך לחשיכה אפי' לאחר פלג המנחה וי"ל דקיי"ל כרבנן דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב דאמרינן לקמן השתא דלא איתמר הילכתא דלא כמר ודלא כמר דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

וכתבו עוד התוס' וגם ראי' דרב הני מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם הי' קורא ק"ש ע"כ דברייהם. והרא"ש ז"ל אחר שהביא דברי רש"י כתב וז"ל ולא נהירא לר"ת ז"ל שהרי ק"ש שעל מטתו אין אנו קורין כי אם פרשה ראשונה ושלא בברכותיה ורבית הפנסת אנו קורין אותה פולה בברכותיה בלא זמנה ועוד דקאמר בגמ' ואם ת"ח הוא אינו

צָרִיף לְקָרוֹת ק"ש על מִשְׁתּוֹ וַיֵּשׁ לְדַחֲחוֹת דְּמִינְרֵי הֵיכָא דְקָרָא בְּזִמְנֵוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת פִּי
שְׁקָרָא בְּצֵאת הַכּוֹכְבִים.

וְהִינְנוּ בְּזִמְנָה לְדַעַת רִש"י ז"ל, וְהַמְעַדְנֵי יו"ט בְּמַחֲלַת כְּבוֹד תּוֹרְתוֹ הֶרְפָּה פָּאן דְּבָרִים
לְלֹא צוֹרֶף) וְעוֹד הַקְּשָׁה דֵּא"כ אָנוּ נוֹהֲגִים כַּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי וְאַנּוּ קִי"ל כַּר' יוֹחָנָן. וּפְרִישׁ
ר"ת דְּק"ש שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת עֵינָר.

וּמָה שְׁאַנּוּ קוֹרִין אֲתוּ מִבְּעוֹד יוֹם קִי"ל כַּר' יְהוּדָה דְתַפְלַת הַמְּנַחָה עַד פְּלַג הַמְּנַחָה מִפָּאן
וְאֵילָף הָוֵי לִילָה לְעֵנָן תַּפְלַת הָעֶרֶב וְה"ה לְעֵנָן ק"ש וְאַמְרִינוּ לְקַמֵּן דְּעַבְד כְּמָר עַבְד
וְדְעַבְד כְּמָר עַבְד.

וְאַמְרִינוּ נְמִי לְקַמֵּן דְּרַב צְלִי שֶׁל שְׁבֵת בְּעֶרֶב שְׁבֵת אֶלְמָא חֲשִׁיב לִילָה לְעֵנָן תַּפְלַת הָעֶרֶב
ה"ה לְעֵנָן ק"ש. וְא"ת הָא דְפְרִיף לְקַמֵּן ר' יְהוּדָה לַר' מֵאִיר דְאָמַר בְּשַׁעֲה שְׁהַפְּהִינִים
טוֹבְלִין לְאַכְוֵל בְּתַרוּמָתוֹן וְהֵלֵא פְהִינִים מִבְּעוֹד יוֹם טוֹבְלִין אֲדַרְבָּה קְשָׁה טְפִי לְדִידְנִי שְׁהֵרִי
קוֹרִין אוֹתוֹ מִפְּלַג הַמְּנַחָה דְהוּא יוֹם גְּדוֹל.

וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהָכִי קִשִׁי לִי לְדִידְךָ שְׁאַתָּה סוֹבֵר פְּרַבְּנֵן דְּפְלִיגֵי עָלֵי בְּפִרְק תַּפְלַת הַשְּׁחַר
וְאַמְרֵי דְתַפְלַת הַמְּנַחָה עַד הָעֶרֶב א"כ אוֹתָהּ שַׁעֲה יוֹם לְעֵנָן ק"ש כו'. וְסִיִּים הָרָא"ש וְז"ל
וְלֹא נִהִירָא לִי מָה שְׁהִבִּיא ר"ת ז"ל רְאָיָה מִתַּפְלַת הַמְּנַחָה שְׁהוּא עַד פְּלַג הַמְּנַחָה דְתַפְלוֹת
כְּנֶגֶד תְּמִידִים תִּיקְנוּם וְתִמִּיד הִי קָרַב וְהוֹלֶף עַד פְּלַג הַמְּנַחָה אֲבָל לְעֵנָן ק"ש לָאו זְמַן
שְׁכִיבָה הוּא.

וּמַרְב דְּצְלִי שֶׁל שְׁבֵת בְּעֶרֶב שְׁבֵת אִינוּ רֵאִי דִילְמָא כַּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי ס"ל דְאָמַר תַּפְלוֹת
בְּאַמְצַע תִּיקְנוּם וְשָׁמַע הִי קוֹרָא אַחַר צֵאת הַכּוֹכְבִים. עַכ"ד הָרָא"ש.

הִנֵּה סוֹבֵר הָרָא"ש ז"ל בְּדַעַת ר"ת דְּכִינּוּן דְחֲשִׁיב ר' יְהוּדָה לִילָה מִפְּלַג הַמְּנַחָה לְעֵנָן
תַּפְלַת עֶרְבֵית ה"ה דְּהָוֵי לִילָה לְעֵנָן ק"ש. וְעַפ"ז כְּתַב הָרָא"ש דְלֹא נִהִירָא לִי דְבָרֵי ר"ת
דְאִין רֵאִי כָּל מִתְפְּלָה שְׁהוּא כְּנֶגֶד תְּמִידִים לְעֵנָן ק"ש דְתַלָּה רַחֲמֵנָא בְּזִמְנֵן שְׁכִיבָה וּבְכַל
הַמְּנַחָה עֲדִינּוּ הַיּוֹם גְּדוֹל.

וּבְאַמְת תְּמוּהָ דַעַת ר"ת ז"ל בְּזָה, וְהַש"א בְּתַשׁוּבָה סִימָן ג' אַע"פ שְׁתִּירָץ כָּל הַקּוֹשְׁיּוֹת
שְׁהַקְּשָׁה הָרָא"ש עַל ר"ת כְּתַב דְּזָה שְׁדַחָה הָרָא"ש לְדְבָרֵי ר"ת דְאִין לְמִילָף זְמַן ק"ש
מִזְמַן תַּפְלָה יָפָה דַחָה: וְלוֹלֵא דְמִסְתַּפִּינָא הִי נ"ל דְמַעוֹלָם לֹא עָלָה עַל דַעַת ר"ת לוֹמַר
דְכִינּוּן דַּלְר' יְהוּדָה הָוֵי עֶרֶב לְעֵנָן תַּפְלַת עֶרְבֵית הָכִי נְמִי מִיְקָרֵי זְמַן שְׁכִיבָה לְעֵנָן ק"ש
אַלֵּא דַר"ת הָכִי קָאֵמַר דְכִינּוּן דְאַנּוּ קִי"ל כַּר' יוֹחָנָן דְצָרִיף לְסַמְוֵן גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה גַם
בְּעֶרְבֵית א"כ לַר' יְהוּדָה דַס"ל דְמִפְּלַג הַמְּנַחָה וְאֵילָף הָוֵי זְמַן תַּפְלַת עֶרְבֵית ע"כ צ"ל שְׁהוּא
ג"כ זְמַן לְקָרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבֵית.

דְאִי ס"ד דְזְמַן ק"ש שֶׁל עֶרְבֵית לֹא הָוֵי עַד צֵאת הַכּוֹכְבִים א"כ לַר' יְהוּדָה סְמִיכַת גְּאֹנְלָה
לְתַפְלָה הִיכִי מִשְׁכַּחַתָּ לָהּ. דְאִי זְמַן ק"ש אִינוּ אֶלֵּא בְּצֵאת הַכּוֹכְבִים לַר' יְהוּדָה הֵלֵא לֹא
יְכוֹל לְהַתְפַּלֵּל מִפְּלַג הַמְּנַחָה וְאֵילָף תַּפְלַת עֶרְבֵית מְשׁוּם דְאִז לֹא יוֹכַל לְסַמְוֵן גְּאֹנְלָה
לְתַפְלָה.

וילעולם לא יוכל להתפלל תפלת הערב אלא בצאת הכוכבים שהוא זמן ק"ש פדי שיוכל לסמוך גאולה לתפלה. ומדס"ל דתפלת ערבית הנה מפלג המנחה ואילה.

ע"כ ק"ש נשל ערבית נמי זמנו אז. ויוכל לסמוך מפלג המנחה ואילה גאולה לתפלה: אלא דאפתי טעמא בעי איה אפשר דמפלג המנחה ואילה פבר הוא זמן ק"ש ועדיין אינו זמן שכיבה ולא קרינו בו בשכבה כמ"ש הרא"ש.

אמנם נראה דא"ש ע"פ מ"ש התוס' שם ע"ב בד"ה א"ל ר' יהודה נהלא פהנים מבעוד יום הם טובלין תימא תיקשי לי לנפשי' שיהי פלג המנחה מבעוד יום הוא והוא אומר לקמן דף כ"ו מיד פשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית.

וי"ל דלדידן לא קשיא דלא דריש בשכבה ובקומה. אבל לרבנן דדרשי קשיא דאינו זמן שכיבה.

עכ"ל.

ויש לעיין בדבריהם מה שכתבו דר' יהודה לא דריש בשכבה ובקומה אם רצונם לומר דס"ל דק"ש דאורייתא אלא דזמני ק"ש אינם מן התורה דלא דריש בשכבה ובקומה לזמן שכיבה וזמן קימה.

והיינו כדעת הכ"מ סוף פרק א' מהלכות ק"ש. דס"ל פן לקושטא דמילתא.

אמנם פבר השיג עליו המ"א באו"ח סי' נ"ח סעיף קטן ז'. דא"כ הו"ל ק"ש מ"ע שלא הזמן גרמא דומיא דתפלה והו"ל לחייב נשים בק"ש.

ואנו סתמא הנו בברכות כ' דנשים פטורות מק"ש. ולא מציינו תנא שחולק בזה לחייב נשים בק"ש.

ואף שהש"א בתשובה סימן י"ב השיב על המ"א הוכחתי במקום אחר בתשובה סימן יג דדברי המ"א נכונים. והדרא קושלי' לדוכתה.

אלא נראה דמה שכתבו התוס' דר' יהודה לא דריש בשכבה ובקומה היינו משום דס"ל ק"ש דרבנן. וקרא דבשכבה ובקומה בדברי תורה כתיב כדאמר בברכות שם אליבא דשמואל.

וכיון דק"ש דרבנן א"כ זמנו נדאי לא הוי מן התורה אלא דרבנן תיקנו שיקרא ק"ש בפוקר ובערב. א"כ אפי' מפלג המנחה ואילה נמי שפיר דמי פדי שסמוך גאולה לתפלה: לפי דברינו אלה מצאנו טעם נכון לר' יהושע בן לוי דס"ל תפלות באמצע תיקנו דלכאורה מנא לי' לומר פן.

דבשלמא ר' יוחנן האמר טעמא כדפי' רש"י בברכות דף ד' ע"ב שרמזה דוד בספר תהלים כו' ובברכות ר' יושלמי מי שאינו סמוך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך כו' וא"כ מנא לי' לר' יהושע בן לוי לפלוגי.

ואף דבגמ' אמר דקמפלגי בקרא וסברא. הלא קרא י"ל כר' יוחנן וסברא דגאולה מעלייתא לא הוי עד צפרא קשה דמ"מ למה לא יסמוך ולמה תפלות דוקא באמצע אולם למ"ש דלר' יוחנן דס"ל סמיכת גאולה לתפלה ע"כ צ"ל דר' יהודה ס"ל ק"ש דרבנן א"כ

י"ל דר' יהושע בן לוי ס"ל אליבא דר' יהודה דק"ש דאורייתא וקרא דבשכבך ובקומך זמן שכביה וקימה וזה לא הוי רק בצאת הפוכבים או סמוך לזה מעט כדס"ל לאידך תנאי וא"כ מוכיח ריב"ל דע"כ תפלות באמצע תיקנו דאל"כ לא משפחת ליי לר' יהודה דתפלה מפלג המנחה ואילך.

כהתחלת הקרבת אברים ופדרים פיון דאז לאו זמן ק"ש מה"ת. א"ו דתפלות באמצע תיקנום.

ואף דרבנן פליגי אר"י. בהא לא מצינו דפליגי ולפי דברינו אלה א"כ הא דאמר ריב"ל דף ד' ע"ב אע"פ שקרא אדם ק"ש בבית הפנסת מצנה לקרותו על מטתו.

צריכין לפרש שקרא ק"ש בצאת הפוכבים (וזה דלא כמשמעות ר"ת אלא פהרא"ש). ע"פ דברינו אלה מצאנו שורש דבר מתלוקת הירושלמי עם גמ' דילן דבמגילה כ"ד במשנה ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע.

ובתוס' שם הקשה על ר' יהודה הא הוא ס"ל בפירק החובל סומא פטור מכל המצות וא"כ אפילו ראה מאורות ונסמא נמי. ובב"ק פתבו ביותר ביאור דכינן דלר' יהודה סומא פטור מכל המצות איך פרוס על שמע להוציא אחרים.

ובירושלמי מוקי הא דלא ראה מאורות מימיו ביושב בבית אפל או שנולד במערה ואינו סומא. אבל בגמ' דידן משמע דמיירי בסומא ממש.

דמפרש טעמא דרבנן כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו כו' וה"ט לא שייך אלא בסומא ממש ותירצו התוס' דאף דפטר ר' יהודה מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב. ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפי' מדרבנן לא פרוס על שמע, אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן.

ומוציא אחרים דלא מיחייבו אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא פדאמר במי שמתו, ע"כ דבריהם בב"ק פ"ז. וכלשון הזה הוא במרדכי במגילה שם ודלא כמ"ש התוס' במגילה שם דפריסת שמע לא הוי אלא מדרבנן דס"ל דאינו מוציא אלא בברכות ק"ש לבד.

אבל התוס' בב"ק והמרדכי ס"ל דהפורס על שמע מוציא גם בק"ש וכהגאונים הובאו בר"ן במגילה שם דפריסה היינו התחלה וי"ל דמתחיל הברכות וקורא גם ק"ש. וכ"כ הרא"ש בשם תוס' בתשובה פלל ד' להקשות הא לר' יהודה סומא פטור ממצות ואיך פיקח שנסתמא פרוס על שמע.

ותירץ ק"ש דרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן. [והחת"ס בתשובה סימן ט"ו באו"ח שפכת על דברי הרא"ש אלו וז"ל: הנה זה הדיבור בעצמו הוא לפנינו במס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה מי כו' ושם לא כתבו אלא דברכות פריסת שמע דרבנן ולא הזכירו ק"ש פלל. עכ"ד.

במחכ"ת אשתמיט מינן דברי התוס' דב"ק פ"ז ע"א ומשם העתיק הרא"ש דבריהם ושם כתבו מפורש דק"ש דרבנן. ואולי מה שכתבו במגילה פריסת שמע דרבנן ג"כ פנונתם לברכות של ק"ש עם ק"ש כדבריהם בב"ק]: ויש לזקוק לפ"ז למה ליי להירושלמי לאוקמי מתניתין דמגילה בדין דמיירי שהוא בבית אפל או במערה.

ולא מתרץ כמ"ש התוס' לפי הגמ' דילן דבסומא ממש קמייירי ר' יהודה. והא דסומא
שקרא מפורות מוציא אחרים ה"ט משום דק"ש דרבנן.

אולם לפי מ"ש לעיל א"ש דגמ' דילן אתיא אליבא דר' יוחנן דס"ל אליבא דר' יהודה
דק"ש דרבנן. ושפיר י"ל כמ"ש התוס' דמייירי בסומא ממש וחיוב מדרבנן ומוציא אחרים
בק"ש שהוא דרבנן.

אבל הירושלמי אגיל בשיטת ריב"ל דס"ל אליבא דר' יהודה דקריאת שמע דאורייתא
דמה"ט ס"ל דע"כ תפלות באמצע תיקנום א"כ לדידן א"א לתרץ כמ"ש התוס' ע"כ דחק
בירושלמי לומר דמייירי ביושב בבית אפל או במערה: נשוכה לעניננו שהוכחנו דל"ת
כיון דקיי"ל כר' יוחנן דגם בלילה צריף לסמוך גאולה לתפלה ואיפסק הילכתא בדרף כ"ז
דעביד כר' יהודה עביד א"כ על פרחף קיי"ל דקריאת שמע דרבנן: לפי מ"ש דר' יוחנן
אליבא דר' יהודה ס"ל דקרא דבשכב ובקומה בד"ת פתיב, אין להקשות הא דאמר שם
דרף ד' ע"ב דר' יוחנן ס"ל אינהו בן עוה"ב זה הסומא גאולה לתפלה של ערבית ומפרש
שם בגמ' טעמא דר' יהושע בן לוי ורבי יוחנן אב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו
דכתיב בשכב ובקומה.

ר' יוחנן סבר מקיש שכבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה. אף שכבה נמי ק"ש
ואח"כ תפלה.

משמע דר' יוחנן ס"ל קרא בשכב ובקומה בק"ש הוא דכתיב. י"ל דמ"ש מקרא אחד
דרשו היינו אסמכתא בעלמא תדע דאמר מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכבה נמי
ק"ש ואח"כ תפלה והא תפלה מדרבנן היא.

ואפי' להרמב"ם דס"ל תפלה דאורייתא אינו רק פעם אחת ביום. ואם היקש גמור הוא
תהוי תפלה של ערבית נמי חובה כמו תפלת השחר ואנן קי"ל תפלת ערבית רשות.

נעוד דסמיכת גאולה לתפלה לכו"ע אינו מה"ת. רק מדרמזה דוד בספר תהלים כמו שפי'
רש"י שם.

א"ו הא דאמר בגמ' מקרא אחד דרשו אינו אלא לאסמכתא בעלמא. וכ"כ המפרשים:
ועתה נבא למה שדחה עוד הרא"ש את דברי ר"ת שהביא ראי' מרב דצלי של שבת
בערב שבת אלמא דחשיב לילה לענין תפלת ערבית וה"ה לענין ק"ש.

וע"ז השיב הרא"ש וז"ל: ומרב דצלי של שבת בערב שבת אינו ראי' דילמא כר' יהושע
בן לוי ס"ל דאמר תפלות באמצע תיקנום ושמע הי' קורא אחר צאת הכוכבים. הנה לשון
התוס' שם הוא בלשון אחר קצת.

ז"ל.

וגם ראי' דרב הוי מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם הי' קורא ק"ש. ובאמת יש
לתמוה על דבריהם מ"ש ומסתמא הי' קורא ק"ש.

דמנ"ל.

ויקְוֹשׁוּיֵית הָרָא"שׁ: וְהִנֵּה מִכְבָּר אֲמַרְתִּי לְפָרֵשׁ דְּבַרְיָהֶם דְּהִנֵּה לְקַמְן כ"ז אָמַר רַב חֲסִידָא
נְחִזִי אָנּוּ מְדַרְבּ מְצַלִי שְׁל שְׁבַת בְּעָרְב שְׁבַת מְבַעוּד יוֹם ש"מ הֶלְכָה כַר' יְהוּדָה. אֲדַרְבָּה
מְדַרְבּ הוּנָא וְרַבִּנּוּן לֹא הוּוּ מְצַלִי עַד אֲוֹרְתָא ש"מ דְּאִין הֶלְכָה כַר' יְהוּדָה.

הַשְׁתָּא דְלֹא אִיתְמַר הִילְכְתָּא דְלֹא כְּמַר וּדְלֹא כְּמַר דְּעַבִּיד כְּמַר עַבִּיד וְדְעַבִּיד כְּמַר עַבִּיד
ע"כ. וְיֵשׁ לְדַקְדָּק מְנַלְן מְדַרְבּ הוּנָא וְרַבִּנּוּן דְלֹא הוּוּ מְצַלִי עַד אֲוֹרְתָא ש"מ דְּהֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן
וּמְוֹתָר לְהַתְּפַלֵּל מְנַחָה עַד הָעָרְב דְלֹא כַר' יְהוּדָה דְזַמְנָא מְנַחָה אִינוּ רַק עַד פְּלַג הַמְּנַחָה.

וְדִילְמָא הָא דְלֹא הוּוּ מְצַלִי עַד אֲוֹרְתָא ה"ט מְשׁוּם דְּאִינְהוּ סְפוּקֵי הוּוּ מְסַפְקָא לְהוּוּ אִי הֶלְכָה
כַר' יְהוּדָה אִי הֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן וּמְסַפְיָא עַבְדֵי לְחַוְמָרָא שְׁלֹא לְהַתְּפַלֵּל עַרְבִית עַד צֵאת
הַפּוֹכְבִים כְּרַבִּנּוּן וְכַה"ג אֲשַׁכְּחוּ בְּדוּכְתֵי טוּבָא בְּגַמְרָא בְּאֲמִירָאִים דְּסְפוּקֵי מְסַפְקָא לְהוּוּ.

ע' קְדוּשִׁין מ"ט. וְכַתּוּבוֹת ע"ג וְתוֹסֵ' שְׁם] וּלפ"ז בְּמְנַחָה נְמִי צְרִיכִין לְהַחְמִיר שְׁלֹא
לְהַתְּפַלֵּל רַק עַד פְּלַג הַמְּנַחָה דְּדִילְמָא קי"ל כַר' יְהוּדָה א"כ מְנָא לִי לְהַגְמֵ' מְדַרְבּ הוּנָא
וְרַבִּנּוּן דְלֹא הוּוּ מְצַלִי עַד אֲוֹרְתָא דס"ל דְּהֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן לְגַמְרֵי דְתַפְלַת הַמְּנַחָה עַד הָעָרְב
וְצְרִיכִין אָנוּ לֹמַר דס"ל לְהַגְמָרָא דְעַל כְּרַחֲוֵי רַב הוּנָא וְרַבִּנּוּן פְּשִׁיטָא לְהוּוּ דְּהֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן.

דְּאִי הִנֵּה מְסַפְקָא לְהוּוּ לְמָה הַחְמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׁלֹא לְהַתְּפַלֵּל עַד צֵאת הַפּוֹכְבִים הָא תַּפְלָה
לֹא הוּוּ אֲלֵא דְרַבִּנּוּן. וּמכ"ש זְמַנֵי תַּפְלָה.

וּסְפִיקוּן לְהַקְל כְּדַפְסֵק הַגַּמ' בְּאַמַּת הַשְׁתָּא דְלֹא אִיתְמַר הִילְכְתָּא כו' וּמְדַחְמִירוּ עַל עֲצָמָן
ע"כ הוּוּ קִים לְהוּוּ דְּהֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן וּא"כ לְהַקְל נְמִי הֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן וְתַפְלַת מְנַחָה עַד הָעָרְב כֵּן
נִרְאָה פְּשׁוּט: אֲלֵא דא"כ תִּיְהִיֵּדֵר קְוֹשִׁיא זֹו אֲלִיבָא דְרַב דְּמְנָא לִי לְהַגְמֵ' מְדַרְבּ צַלִי שְׁל
שְׁבַת בְּעָרְב שְׁבַת ש"מ דס"ל דְּהֶלְכָה כַר' יְהוּדָה.

וּלפ"ז אֲסוּר לְהַתְּפַלֵּל מְנַחָה אַחַר פְּלַג הַמְּנַחָה. דִּילְמָא רַב מְסַפְקָא לִי אִי הֶלְכָה כַר' יְהוּדָה
אִי הֶלְכָה כְּרַבִּנּוּן וְעַבְד לְקוֹלָא מְסַפְיָא וְצַלִי שְׁל שְׁבַת בְּעָרְב שְׁבַת כַר' יְהוּדָה וּלפ"ז רְשָׁאִין
לְהַקְל כְּמוֹ כֵּן בְּתַפְלַת הַמְּנַחָה לְהַתְּפַלֵּל אַחַר פְּלַג הַמְּנַחָה כְּרַבִּנּוּן וְהַגַּם דְּבִאֲדָם אַחַד הוּוּ
תַרְתִּי דְסַתְרֵי מ"מ נפ"מ בְּשַׁנֵי בְּנֵי אָדָם דְּרְשָׁאִין כָּל אַחַד לְהַקְל.

זֶה בְּתַפְלַת מְנַחָה לְהַתְּפַלֵּל עַד הַלֵּילָה. וְזֶה בְּתַפְלַת עַרְבִית לְהַתְּפַלֵּל תִּיְכַף אַחַר פְּלַג
הַמְּנַחָה.

וּצ"ל דְּהַכִּי קְמַדִּיק הַגַּמ' מְדַרְבּ צַלִי שְׁל שְׁבַת בְּעָרְב שְׁבַת וּמְסַתְמָא גַּם הִי קוּרָא ק"ש
אָז. כְּדֵי לְסַמּוֹךְ גְּאֹוְלָה לְתַפְלָה כַר' יוֹחֲנָן דְּקי"ל כְּוֹתִי.

דְּהַשְׁתָּא לִיכָא לְמִימַר דְּהָא דְצַלִי שְׁל שְׁבַת בְּעָרְב שְׁבַת מְשׁוּם דְּסַפְיָא דְרַבִּנּוּן לְקוֹלָא לְכַף
הַקְל אֵת עֲצָמוֹ. תַּקְשָׁה הָא תִּינַח בְּתַפְלָה דְלֹא הוּוּ רַק מְדַרְבִּנּוּן.

אָבֵל בַּק"ש אִיךְ הַקְל א"ע מְסַפְיָא הָא רַב ס"ל בְּנִדְרִים ח' דַּק"ש דְּאוּרִיִּיתָא כַּמ"ש
הַמְּפָרְשִׁים. וְכ"כ הַש"א בְּתַשׁוּבָה סִימָן א' דְרַב ס"ל ק"ש דְּאוּרִיִּיתָא.

וְכִינּוּן דְּסַפְיָא דְּאוּרִיִּיתָא לְחַוְמָרָא הוּוּ לְהַמְתִּין מְצַלוּנֵי עַד צֵאת הַפּוֹכְבִים. דְּשְׁמָא הֶלְכָה
כְּרַבִּנּוּן א"ו פְּסִיקָא לִי לְרַב דְּהֶלְכָה כַר' יְהוּדָה.

וז"ש התוס' וגם ראי' דרב הוי מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם הי' קורא ק"ש פ' דע"כ צ"ל דהגמ' ס"ל דרב מסתמא קרא ק"ש דאל"כ ליתא ראית הגמ' מרב דצלי דכר' יהודה ס"ל וכמ"ש: והא דאמר שם בגמ' והשתא דלא איתמר הילכתא דלא פמר ודלא פמר דעביד פמר עביד ודעביד פמר עביד.

משום דמספקא לו הילכתא פמאן אזלינן לקולא לא תקשה הא תינח בתפלה דרבנן ספיקו להקל. אבל בק"ש דאורייתא הלא ספיקו לחומרא.

י"ל דסתמא דגמ' ס"ל דק"ש הוי ג"כ דרבנן פשמואל ודלא פרב בהא. ומפאן הביא הש"א בתשובותיו ראי' לדעת התוס' במנחות דק"ש דרבנן: אולם לפ"מ שפכתתי דכל עיקר הוכחת הגמ' דהא דרב צלי של שבת בערב שבת על פרחי פסיקא לי' דהלכה כר' יהודה מדקרא גם ק"ש וסמך גאולה לתפלה.

נאיהו הא ס"ל דק"ש דאורייתא. וע"כ הא דהיקל את עצמו לקרות מפלג המנחה משום דפסיקא לי' דהלכה כר' יהודה.

דלפ"ז נסתרו דברינו מה שפכתנו למעלה דמאן דס"ל כר' יהודה וס"ל כר' יוחנן דצריף לסמוך גאולה לתפלה על פרחי ס"ל דק"ש דרבנן. וא"כ רב דס"ל בנדריים דק"ש דאורייתא ע"כ צ"ל דלא סמך גאולה לתפלה כמ"ש ר"ת אלא פדיחוי הרא"ש.

ור"ת שהביא ראי' מרב. הנה הוא נסתר מחמתו: ע"כ נ"ל דמה שפכתו המפרשים להוכיח דרב בנדריים ח' ס"ל ק"ש דאורייתא.

אינו הוכחה פלל. ונהפוך הוא דמשם מוכח דרב ס"ל ק"ש דרבנן.

דהנה בנדריים ח' אמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכת זו נדר גדול נדר לאלקי ישראל. ופריף בגמ' נהלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה.

הא קמ"ל פיון דאי בעי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית משו"ה חייב שבועה עליה עכ"ל הגמ'. והנה לפי דעת המפרשים הנ"ל הא דמתרץ הא קמ"ל פיון דאי בעי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית כו' הכי קאמר דהא דמושבוע ועומד מהר סיני הוא רק על ק"ש שחרית וערבית משום דכתיב בשכבך ובקומך.

אבל על פרק או על מסכת אינו מושבע מהר סיני משו"ה חלה שבועה עלי'. והנה הר"ן פתב שם מסתברא דלאו דוקא דבהכי מקפטר שגרי חייב פל אדם ללמוד תורה תמיד יומם ולילה.

ואמרינן בפרק קמא דקדושין ושבננתם שיהיו דברי תורה מחוודין בפיה כו' וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי. אלא מפאן דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מה"ת פיון דליתא מפורש בקרא בהדיא.

שבועה חלה עליו. והכא הכי קאמרינן פיון דאי בעי פטר נפשי' במאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בק"ש שחרית וערבית משו"ה חלה שבועה עלי'.

עכ"ד: וְאֵנְכִי תַמָּה מְאֹד עַל דְּבָרָיו וְכִי חַיִּיב לְלַמּוֹד הַתּוֹרָה וּמִצְוַת עֲשֵׂה שְׁלוֹ רַק מְדַרְשָׁא אֲתִי. הֲלֹא מְקַרָּא מְפֹרָשׁ הוּא בְּפִרְשֵׁי וְאֵתְחַנֵּן קַפִּיטְל ה' וַיִּקְרָא מִנְּשֵׂה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים גּו' וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם.

וּמִיָּתִי לִי בְּקִדּוּשֵׁי דְרַף כ"ט ע"ב לְלַמְדוֹ תּוֹרָה מְגֻלָּה דְכִתִּיב וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם. וְהִיכָא דְלֹא אֲגַמְרִי אָבוּהּ מְחַיִּיב אִיהוּ לְמִיגְמַר נְפִשְׁיָא דְכִתִּיב וּלְמַדְתֶּם וּפִי רַש"י קָרָא אַחֲרֵינָא הוּא וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם.

וּכ"כ הֶרְמֵב"ם בְּהַלְכוֹת ת"ת פֶּרֶק א' מִי שְׁלֹא לְמַדוֹ אָבִיו חַיִּיב לְלַמּוֹד אֵת עֲצֻמוֹ פְּשִׁיפִּיר שְׁנֵאמַר וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם. וּכ"כ הֶרְמֵב"ם בְּמִנְחָה הַמְצֹוֹת שְׁלוֹ מ"ע י"א שְׁצִנּוּנוֹ לְלַמּוֹד תּוֹרָה וּלְלַמְדָּה וְזֶה נִקְרָא ת"ת כו'.

וְכַבֵּר נִכְפַּל זֶה הַצְּוִי פְּעָמִים רַבּוֹת וּלְמַדְתֶּם וְעֲשִׂיתֶם. לְמַעַן יִלְמְדוּן כו'.

הָרִי דְלֹא מְדַרְשָׁא דְנִשְׁנַנְתֶּם בְּלִבְד יִלְפִינּוּ מִצְוַת לְלַמּוֹד הַתּוֹרָה אֲלֵא הוּא מְפֹרָשׁ בְּקִרְאֵי פְּעָמִים רַבּוֹת. וּבְנִדְאֵי קָרָא דְוּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם לֹא עַל ק"ש בְּלִבְד קָאֵי שְׁהָרִי אֹמֵר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת הַחֻקִּים גּו' וּלְמַדְתֶּם אֹתָם גּו' וּפִירֵשׁ לָהֶם אַח"כ כָּל עֲשֻׁרֹת הַדְּבָרוֹת: ע"כ נִרְאֶה דְהַמְקַשָּׁה שְׁהַקְשָׁה בְּנִדְרִים וְהֵלֵא מְוָשְׁבָע וְעוֹמֵד מֵהָר סִינֵי הוּא אֵין הָכִי נְמִי דְמַהֲאֵי קָרָא דְוּלְמַדְתֶּם אֹתָם הוּא דְמַקְשָׁה.

אֵי נְמִי כְּדִפְרִישׁ רַש"י בְּנִדְרִים שְׁם בְּלִישְׁנָא אַחֲרֵינָא וְהֵלֵא מְוָשְׁבָע וְעוֹמֵד מֵהָר סִינֵי מְדַכְתִּיב לֹא יְמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה גּו' עכ"ל. וְהִיא הִיא.

דְּעַל פֶּרֶק דְּקָרָא דְוְהִגִּית אֵינּוּ אֲלֵא פִירוּשׁ עַל מ"ע דת"ת הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה דֵּא"א לּוֹמֵר דְּמ"ע שְׁל ת"ת עֵינְיָהּ מְקַרָּא דְוְהִגִּית שְׁהָרִי אֵין נְבִיא רַשְׁאֵי לְחַדֵּשׁ דְּבָר מַעֲתָה מְדַכְתִּיב אֲלֵא הַמְצֹוֹת כְּדֹאמַר בְּתַמּוּרָה ט"ז.

א"ו דְּקָרָא דְוְהִגִּית אֵינּוּ רַק פִּירוּשׁ שְׁל מ"ע דת"ת שְׁכָּבֵר כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה וְנִכְפַּל פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמ"ש הֶרְמֵב"ם. וּמִשְׁנֵי הָא קמ"ל בִּינּוּ דְאֵי בְּעֵי פֶטֶר נְפִשְׁיָא בְּק"ש שְׁחֵרִית וְעַרְבִית כְּפִי רַש"י דְּכִינּוּ דְקָרָא ק"ש קִיָּים לֹא יְמוּשׁ כְּדֹאמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי בְּמִנְחָה צ"ט כָּל הַקּוֹרָא ק"ש שְׁחֵרִית וְעַרְבִית הָרִי זֶה קִיָּים מִצְוַת לֹא יְמוּשׁ כו' עכ"ל.

דְּהִינּוּ מִצְוַת ת"ת וְיוֹצֵא בָּהּ בְּשַׁעַת הַדְּחָק כְּמִש"כ הֶרְמֵב"א בִּי"ד הַלְכוֹת ת"ת א"כ כְּשִׁנְשָׁבַע לְשִׁנּוֹת פֶּרֶק זֶה אוֹ מִסְכָּת זֹו שְׁבֻעָה חֲזִיל עֲלֵי, וְכֵן פִּי הֶרִיטְבָּ"א וְהַנְּמוּקֵי יוֹסֵף בְּנִדְרִים שְׁם: וּלפ"ז מוֹכַח מְפָאן דְּרַב ס"ל ק"ש דְּרַבְּנָן דְּאֵי ס"ל ק"ש דְּאֹרְיִיטָא א"כ מ"ע דְּק"ש וּמ"ע דת"ת שְׁתֵּי מִצְוֹת נְפִרְדוֹת הֵן זמ"ז וְאִיךָ יוֹכֵל לְפִטוֹר בְּק"ש שְׁהוּא מ"ע מְקַרָּא דְּבִשְׁכָּבָה וּבְקוּמָה.

ממ"ע דת"ת שְׁהוּא מְקַרָּא דְוּלְמַדְתֶּם אֹתָם. א"ו ס"ל לְרַב דְּק"ש דְּרַבְּנָן וְעֵיקַר קְרִיאָתָהּ הוּא מְשׁוּם מִצְוַת ת"ת וּמַה שְׁקוּרִין פֶּרְשָׁה זֹו דְּוִקָא רַבְּנָן הוּא דְּתַקְנוּהָ כְּמוֹ שְׁאֲכָתוּב לְהַלּוֹן, לַפ"ז הָדָר קוּשְׁיִיתִי לְדוֹפְתָהּ מְנָא לֹן מְדָרַב דְּצִלִּי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת דְּפִשְׁיטָא לִי דְהַלְכָה כו' יְהוּדָה וְאֶסוּר לְהַתְפַּלֵּל מְנַחָה מְפִלַּג הַמְנַחָה וְאִילָף.

וְדִלְמָא מְשׁוּם דְּמִסְפָּקָא לִי אֲזִיל לְקוּלָּא בְּדַרְבְּנֵי וַאֲ"כ הוּא הַדִּין לְמִי שְׁרוּצָה לְהַקְלִי וְלִהֲתַפְלֵל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמְּנַחָה וּכְרַבְּנֵי נְמִי שְׁפִיר דְּמִי. וְצ"ל לְדַהֲגָמ' אִין הָכִי נְמִי דַּהִי יְכוּל לְדַחֲוֹת דְּאִין לְדַיִיק מְדַרְב דְּאִין לְהֲתַפְלֵל מִנְחָה לְאַחַר פְּלַג הַמְּנַחָה אֲלֵא דְעַדִּיפָא מִיַּנְי' דְּחִי בַּגְמ' דְּגַם בְּתַפְלַת עַרְבִית גּוּפִי' אִין לְנוּ הִלְכָה פְּסוּקָה לְהַקְלִי מְשׁוּם דְּאִף דְּרַב צְלִי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת.

הָא רַב הוּנָא וְרַבְּנֵי פְּלִיגִי עֲלֵי וְלֵא הוּרוּ כְּנוּמִי' וְלֵא הוּוּ מְצַלִּי עַד אֲנֹרְתָא: וְדַאֲתָאן עֲלֵהָ הָא דְכָתְבוּ הַתּוֹס' לְסִיּוּעַ לַר"ת דְּהָא דְרַב צְלִי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת דְּמִסְתְּמָא הִי קוּרָא ק"ש. פְּתַב הַש"א דְרַאֲיִיתוּ הוּא מִמ"ש בַּגְמ'.

אַדְרַבָּה מְדַרְב הוּנָא וְרַבְּנֵי לֵא הוּוּ מְצַלִּי עַד אֲנֹרְתָא ש"מ דְּלֵא ס"ל כַּר' יְהוּדָה. וְהַשְׁתָּא אִי רַב פְּרִיב"ל ס"ל מֵאִי רֵאִי מְרַב הוּנָא וְרַבְּנֵי דְלֵא ס"ל כַּר' יְהוּדָה.

דְּיִלְמָא אַע"ג דַּס"ל כַּר' יְהוּדָה מ"מ לֵא מְצַלִּי עַד אֲנֹרְתָא מְשׁוּם סְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה. דְּכַר' יוֹחֲנָן דְּקִי"ל כְּנוּמִי' סְבִירָא לְהוּ.

א"ו דְּרַב הִי מְצַלִּי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת בְּסְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה פְּדַרְבֵּי ר"ת ז"ל עַכְתָּ"ד. וְל"נ דְּמִלְשׁוֹן הַתּוֹס' שְׁכָתְבוּ מִסְתְּמָא ה' קוּרָא ק"ש מְשַׁמַּע דְּלֵא נַחְתּוּ כ"כ לְהַכְרִיחַ כַּמ"ש הַש"א אֲלֵא כְּנוּנְתָם דְּמִסְתְּמָא הוּוּ צְלִי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת פְּדִי לְכַנּוּס לְסַעוּדָה מִיָּד.

וְאִי לֵא הוּוּ קְרָא ק"ש סְמוּדָה לְתַפְלָתוֹ אֲלֵא בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים נִמְצָא שְׁהֲתַחַלַּת אֲכִילָתוֹ יְהִי סְמוּדָה לְזִמְן קְרִיאַת שְׁמַע וְאָסוּר. א"ו קְרִי קְרִיאַת שְׁמַע מְקוּדָם: לְפִי מ"ש לְעִיל דַּר' יוֹחֲנָן ס"ל ק"ש דְּרַבְּנֵי אֲזִיל בְּזָה לְשִׁטְתוֹ בְּמִנְחָוֹת צ"ט שְׁאֲמַר בְּשֵׁם רִשְׁב"י אִפִּי' לֵא קְרָא אָדָם אֲלֵא ק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית קִיָּים לֵא יְמוּשׁ וּפְלִיג שְׁם אַרְבֵּי אֲמִי דַּס"ל שְׁם אִפִּי' לֵא שְׁנָה אָדָם אֲלֵא פְּרָק אֲחַד שְׁחֲרִית וּפְרָק אֲחַד עַרְבִית קִיָּים לֵא יְמוּשׁ וְנִרְאָה דְּבַהָא פְּלִיגִי ר' אֲמִי ס"ל ק"ש דְּאֲוִרִיָּתָא וַאֲ"כ מְצֻנָת ק"ש דְּנִפְקָא מְקָרָא דְּבִשְׁכַּבְּהָ וּבְקוּמָהּ וּמְצֻנָת ת"ת דְּכַתִּיב בִּי וְלִמְדַתֶּם אוֹתָם וְכֵן וְשִׁנְתֶּם דְּאֲתָא פִּירוּשׁוֹ מְדַרְבֵּי קַבְלָה מְקָרָא דִּיהוֹשֻׁעַ דְּכַתִּיב בִּי לֵא יְמוּשׁ גּו' וְהִגִּית.

וְהֵם שְׁנֵי מ"ע וּבְקִיּוּם מ"ע דְּק"ש אִינוּ מְקִיָּים מ"ע דַּת"ת אֲלֵא א"כ קוּרָא פְּרָק אֲחַד אוּ שְׁאָר לְיִמּוּד תּוֹרָה מְלַבֵּד ק"ש. מְשׁו"ה אָמַר אִפִּי' לֵא שְׁנָה אָדָם אֲלֵא פְּרָק אֲחַד שְׁחֲרִית וּפְרָק אֲחַד עַרְבִית פִּי' מְלַבֵּד ק"ש דְּשְׁחֲרִית וְעַרְבִית קִיָּים לֵא יְמוּשׁ.

אַבְל ר' יוֹחֲנָן מְשׁוּם רִשְׁב"י ס"ל דְּק"ש דְּרַבְּנֵי וְעִיָּקֵר קְרִיאַתָּהּ שְׁאֲנוּ קוּרִין אוֹתָהּ הוּא רַק לְצֵאת יְדֵי חוֹבַת ת"ת מְשׁו"ה ס"ל אִפִּי' קְרָא ק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית קִיָּים לֵא יְמוּשׁ דְּק"ש. וְקָרָא דְלֵא יְמוּשׁ מְצֻנָה אַחַת הֵם לְקִיָּים מ"ע דַּת"ת.

וּכְבָר הַקְּדִימוּנֵי בְּזָה הַמְּפָרְשִׁים: לְפִי דְּבַרְיֵנוּ אֵלֵהָ לֵא קְשִׁיָּא מִיָּדִי מַה שְׁדַקְדַּק הַל"מ עַל דְּבָרֵי הַרְמְב"ם בְּהַלְכוֹת ת"ת פְּרָק א' שְׁכָתְבַת הַרְמְב"ם. כָּל אֲחַד מִיִּשְׂרָאֵל חַיִּיב לְקַבּוֹעַ לוֹ עֵתִים זְמַן לַת"ת בְּיוֹם וּבְלִילָה שְׁנֵאֲמַר וְהִגִּית בּוּ יוֹמָם וְלִילָה.

וְכַתְבַּת הַל"מ. לֵא רְצָה רַבְּנֵי לְפָסוּק כַּר' יוֹחֲנָן דְּאָמַר שְׁם אִפִּי' לֵא קְרָא אֲלֵא ק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית קִיָּים לֵא יְמוּשׁ.

אע"ג דבפּרַק קמא דנדָרִים מְשַׁמַּע לְכַאוּרָה דְהַלְכְתָּא כר' יוֹחָנָן מ"מ מְשַׁמַּע לִי קוֹלָא גְדוּלָה וְהַלְוָה לְהַחְמִיר. דְּהָא ר' יוֹחָנָן בְּעַצְמוֹ אָמַר דְּבַר זֶה אָסוּר לְאַנְמוֹרוֹ בְּפָנֵי ע"ה.

עכ"ד הנה להלכה אין דבריו מספיקים שְׁהָרִי רְבָא דְהוּא בְּתָרָא אָמַר מְצוּנָה לְאַנְמוֹרוֹ בְּפָנֵי ע"ה. אֵלָּא דְלִפִּי מ"ש הַדְּבָר פְּשוּט דְּהַרְמַב"ם ו"ל אֲזִיל לְטַעְמֵי דס"ל דק"ש דְּאוֹרְיִיטָא כמ"ש בְּרִישׁ הַלְכוֹת ק"ש.

משו"ה לא פסיק כר' יוֹחָנָן מְשׁוּם רְשָׁב"י דס"ל ע"כ ק"ש דְּרַבְּנָן. כמו"ש: לִפִּי דְּבַרְיֵנוּ אֲפָשָׁר לומר דְּהָא דְּפָלְגִי ר' יוֹחָנָן ור' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּמַגִּילָה כ"ז דְּרִיב"ל ס"ל בֵּית הַפְּנֹסֶת מוֹתֵר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמְּדָרָשׁ.

ור' יוֹחָנָן ס"ל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמְּדָרָשׁ. דְּרִיב"ל ס"ל ק"ש דְּאוֹרְיִיטָא כמ"ש"ל.

וא"כ בֵּית הַפְּנֹסֶת דְּמַקְנִים בּוֹ רַק מ"ע שָׁל ק"ש מוֹתֵר לַעֲשׂוֹתוֹ בִּיהַמ"ד שְׁמַקְנִים בּוֹ מ"ע דת"ת שְׁגוּדוּלָה יוֹתֵר מ"ע דק"ש. דק"ש ויצ"מ וּתְפִלָּה לְכָל הַיּוֹתֵר אֵינּוּ רַק ג' מְצוּת.

ובת"ת בְּכָל תִּיבָה וְתִיבָה קִיָּים מ"ע כמ"ש הַגָּר"א בְּשִׁנּוֹת אֲלִי. וְעוֹד שַׁת"ת שָׁל מְשֻׁנָּה וּגְמָרָא עֲדִיפֵי מְלִימוּד מְקַרָּא כמ"ש בִּירוּשְׁלַמִּי בְּשַׁבַּת פָּרַק א' וּא"כ בֵּית הַמְּדָרָשׁ קוֹנְשָׁתוֹ יוֹתֵר גְּדוּל.

אָבֵל ר' יוֹחָנָן ס"ל דק"ש דְּרַבְּנָן וּמָה שְׁקוֹרִין ק"ש בְּבֵית הַפְּנֹסֶת הוּא לְקִיָּים מ"ע דת"ת וּפְטוּר עַצְמוֹ בְּזֶה פֶּל הַיּוֹם כמ"ש רְשָׁב"י וּבִשְׁעַת הַדְּחָק אֵין צָרִיף לִיכְנֹס לְבֵית הַמְּדָרָשׁ לְקִיָּים מ"ע דת"ת שְׁהָרִי פְּכָר קִיָּים בַּק"ש שָׁל בֵּית הַפְּנֹסֶת ע"כ קוֹנְשָׁת בֵּית הַפְּנֹסֶת שְׁבִנְדָּאֵי בָּאִים בְּתוֹכָהּ בְּכָל יוֹם לְקִיָּים מְצוּת ת"ת גְּדוּלָה יוֹתֵר מִבֵּית הַמְּדָרָשׁ שְׁיִכּוּלִים לְפִטוּר עַצְמָן בְּשְׁעַת הַדְּחָק שְׁלֵא לְבֹא בּוֹ פְּלָל: וּלְפִי מ"ש דר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי ס"ל ק"ש דְּרַבְּנָן א"ש הָא דְּמַקְשָׁה בִירוּשְׁלַמִּי בְּרַכּוֹת פָּרַק א' הַלְכָה ב' אר"ש בֶּן יוֹחָאֵי דְּאָמַר פְּגוּן אָנוּ שְׁעוֹסְקִים בַּת"ת אֲפִי לְק"ש אֵין אָנוּ מְפָסְקִין וְלֹא מוֹדָה רְשָׁב"י שְׁמַפְסִיקִין לַעֲשׂוֹת סוֹפָה וְלַעֲשׂוֹת לוּלָב.

וְלִית לִי לְרְשָׁב"י נוֹחַ לוֹ אֵילוּ נְהַפְּכָה שְׁלִיטוֹ עַל פָּנָיו. טַעְמָא דְּר"ש בֶּן יוֹחָאֵי זֶה שְׁיִנּוּן וְזֶה שְׁיִנּוּן וְאֵין מְבַטְלִין שְׁיִנּוּן מְפָנֵי שְׁיִנּוּן.

וְהֵנָּה בַּתְּרִי בְּבְרַכּוֹת פָּרַק ב' בְּמִשְׁנָה דְּהַאֲנוּמֵנִין קוֹרִין בְּרֵאשׁ הָאֵילָן פְּתַב בְּשֵׁם מוֹרוֹ דְּמְדָאֵר בְּגַמ' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' זוּהֵי ק"ש שָׁל ר' יְהוּדָא הַנְּשִׂיא שְׁהִי מְפָסִיק לְקָרוֹת פָּרַק רֵאשׁוֹן פְּשָׁה' לֹמֵד לְתַלְמִידוֹ וְאֵם אֵיתָא דְּכּוֹלְהוּ מֵה"ת הַנוּיִין פְּשָׁה' לֹמֵד לְתַלְמִידוֹ לְמָה לֹא הִי פּוֹסֵק לְכוּלְהוּ.

א"ו מְשׁוּם דְּלֹא הָוִי אֵלָּא מְדְרַבְּנָן לֹא הִי פּוֹסֵק. אָבֵל תְּרִי דְּתוֹ זֶה וְכַתְּבוּ דְּבִירוּשְׁלַמִּי שׁוֹאֵל לְמָאן דס"ל ק"ש דְּאוֹרְיִיטָא אֲמַאי לֹא הִי פּוֹסֵק ר"ש בֶּן יוֹחָאֵי מִן הַלִּימוּד לְק"ש כּוֹלָה כְּמוֹ שְׁפּוֹסֵק לְשָׂאֵר מְצוּת כְּגוֹן שׁוֹפָר כו'.

וּמְתַרְזֵז זֶה שְׁיִנּוּן וְזֶה שְׁיִנּוּן. יבֹא שְׁיִנּוּן וְיִדְחָה שְׁיִנּוּן.

כְּלוּמַר אֵין לְדַמּוּת זֶה לְזֶה שְׁהַדְּבָרִים שְׁיִישׁ בָּהֶם מְעַשָּׂה אֵינָם נְדַחִים מְפָנֵי הַלִּימוּד. אָבֵל מְצוּנָה שְׁאֵין בָּהּ אֵלָּא אֲמִירָה בְּעֵלְמָא תְּדַחָה מְפָנֵי הַלִּימוּד ע"כ: אָמְנָם הַדְּבָרִים מְקוּשִׁים לְמַאי נִפְ"מ אֵי מ"ע שָׁל עֲשִׂיָה הוּא.

או של אמירה הוא. פינון דתרנונייהו מה"ת הם צריה לבטל בשבילם מלימוד תורה.

דאל"כ הו"ל לומד ע"מ שלא לקיים. וראיתי שפבר נתקשו בה האחרונים.

אלא דמפאן מוכח פדעת מורו שהוכיח מדאין מפסיק מלימודו על פרוה מדרבנו היא. ופיר משני רשב"י זה שינון וזה שינון משום דס"ל ק"ש דרבנו.

ומצותו רק משום ת"ת וכיון דכבר עסיק בתורה א"צ לבטל בשביל ק"ש ואף דאית בה גמי קבלת מלכות שמים אין זה רק מדרבנו. ואין מפסיקין בשביל זה: ולפי מה שהוכחנו דרב"י ס"ל ק"ש דרבנו לא תקשה מהא דאמרינו בסוטה מ"ב ואמר אליהם שמע ישראל מאי שנא שמע ישראל א"ר יוחנן משום רשב"י אמר להם הקב"ה לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרים בידם דמפאן הוכיח הש"א דרב"י ס"ל ק"ש דאורייתא.

דאין זו הוכחה דאין למדין הלכה מפי אגדה. ועוד די"ל דאסמכתא בעלמא הוא דקרא לאו בק"ש משמע ואי דרשה גמורה הוא הני מקשה מרב"י אדרב יהודה אמר שמואל דס"ל ברכות כ"א דק"ש דרבנו.

וע' ב"מ כ"ב ת"ש דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי וע' סוטה ל' ע"א תוס' ד"ה מתוך. ונ"ל דכעין אסמכתא זו דרש רב תנחום בברכות ס"ג ע"ב בפסוק הסכת ושמע ישראל ע"ש ותבין והארכתי בזה בספרי שפתי חן ריש פרשת תבא.

ואפי' תימא דהא דסוטה דרשה גמורה היא אפתי אין ראיה משם דקריאת פרשה זו הניא מה"ת די"ל דאף דיוצאין בשאר ד"ת ג"כ מ"מ אפשר דכבר הנהיגו בימי משה לקרות פסוק זה דשמע ישראל דוקא לפי שפבר אמרוהו אבותינו לאביהם הזקן יעקב אבינו ע"ה קודם מותו.

פדאמרינו בפסחים נ"ו דמה"ט אמרינו ג"כ פסוק ברוך שם כמל"ו בק"ש לפי שאבינו יעקב אמרוהו וע"ש. וכן משמע במדרש רבה סוף פרשת ואתחנן.

מהיכן זכו ישראל לק"ש משעה שנטה יעקב למיתה קרא לכל השבטים כו' אמרו לו שמע ישראל כו'. וכמ"ש ג"כ הרמב"ם ריש ה' ק"ש: ועתה נשובה לדברי ר"ת.

ולתרץ מה שהקשה עליו הש"א לפי מ"ש תר"י בפירק תפלת השחר דהא דרב צלי של שבת בערב שבת מפלג המנחה ולמעלה דלאחר צאת הפוכבים הי' קורא ק"ש בעונתה אע"ג שלא הי' סומך גאולה לתפלה פינון שהי' מכונן למצוה להוסיף מחול על הקודש לא חייש לסמיכה עכ"ד תר"י ולפ"ז תמה הש"א על הרא"ש איך שכח דברי עצמו שהביא לדברי תר"י ריש פירק תפלת השחר ולמה לי לדחות בפירק קמא ראית ר"ת מהא דרב צלי של שבת בערב שבת דדילמא ק"ש קרא בצאת הפוכבים וכריב"ל ס"ל דאמר תפלות באמצע תיקנום שנהו דלא פהילכתא עדיפא הו"ל לדחויי דאין ראי' מדרב דאף דלא הי' סומך גאולה לתפלה פינון שהי' מכונן למצוה להוסיף מחול על הקודש לא חייש לסמיכה. וכן הקשה במעדני יום טוב ריש פירק קמא דברכות. ונדחק: ולי נראה דהרא"ש לא שכח תלמודו כלל.

דְּהֵנָּה הַש"א שָׁם בְּתִשְׁבֵּה ג' הַקֶּשֶׁה עַל דְּבָרֵי תַר"י דְּאֵי מִשּׁוֹם מִצְוַה לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ לֹא חֲנִינֵשׁ לְסְמִיכָה א"כ מֵאֵי רֵאִי מִיִּתִי בְּרִישׁ פְּרָק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר מְדַרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן דְּלֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא ש"מ פְּרַבְּנָן ס"ל.

מְנַלן דִּילְמָא אֵינְהוּ נְמִי כַר' יְהוּדָה ס"ל וְזִמְנָן תְּפִלַּת עַרְבִית מְפֻלְגַּת הַמְּנַחָה וְאִזְ אָסוּר לְהַתְּפַלֵּל מְנַחָה. וְהָא דְּלֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא פְּדִי לְסְמִיכָה גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה פִּינּוּ דַק"ש זְמַנָּה רַק בְּצִאת הַכּוֹכָבִים.

וְכִי תִימָא דְּהִכִּי מִיִּתִי רֵאִי מְדַרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן לֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא אִפִּי בְּעַרְב שְׁבַת. דְּאֵי מִשּׁוֹם סְמִיכַת גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה הָא בְּשִׁבִיל מִצְוַת הוֹסְפָה מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ אֵינּוּ לְחוּשׁ לְסְמִיכָה ג"ז אֵינּוּ רֵאִי דִי"ל רַב הוֹנָא וְרַבְּנָן ס"ל דְּאֵינּוּ צָרִיךְ לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ בְּשִׁבַּת וִיו"ט.

וְכַדְעַת הַרְמַב"ם. וְכִינּוּ דְּאֵינּוּ מִצְוַה לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ חֲנִינֵשׁ לְסְמִיכָה וְלַעוֹלָם כַר' יְהוּדָה ס"ל אֶלְא עַל פְּרָחָה מֵאֵן דְּאִית לִי כַר' יְהוּדָה קוֹרָא גַם ק"ש וּבְרַכּוּתִיהָ וּמִתְּפַלֵּל עַרְבִית וְסוּמָה גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה מְפֻלְגַּת הַמְּנַחָה וְאֵילָף דְּהִכִּי עֲבַד רַב דְּצַלִּי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת דְּסְמָה גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה כַר' יוֹחֲנָן דְּקִי"ל פְּנוּתִי עַכ"ד הַש"א: וְל"נ דְּקוֹשְׁיָתוֹ לֹא קוֹשְׁיָא הִיא דִי"ל דַּתְר"י פְּשִׁיטַת תּוֹס' בַּר"ה ט'.

וּמו"ק ד' דְּכוּלְהוּ ס"ל דְּמִצְוַה לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ גַּם בְּשִׁבַּת וִיו"ט. וְדִלְא פְּהַרְמַב"ם. וְכ"כ תּוֹס' בְּבְרַכּוּת כ"ד ע"א ד"ה רַב צְלִי כו'. וְכֵן הֵבִיאוּ תַר"י שָׁם בְּשֵׁם ר"י מֵאוֹרֵלִינֵינֵשׁ שְׁעַל תּוֹסְפַת שְׁבַת חֲזִיב וְא"כ א"א לְאוֹקְמִי לְדַרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן דְּלֹא פְּהִילְכְתָא.

דְּכִינּוּ דְּלְהִלְכָה ס"ל תַר"י דְּמַחְזִיבִין לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ לֹא נִיחָא לִי לְהַגְמ' לְאוֹקְמִי לְדַרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן לְבַר מְהִילְכְתָא וְכִמוֹ שְׁהַקֶּשֶׁה הַש"א בְּעֶצְמוֹ עַל דְּבָרֵי הָרֵא"ש דְּלֹא הו"ל לְאוֹקְמִי לְדַרְב פְּרִיב"ל דְּלֹא פְּהִילְכְתָא א"ו דַּרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן דְּלֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא מִשּׁוֹם דְּכַרְבְּנָן ס"ל: אֲמַנְם אֵי קֹשְׁיָא עַל דְּבָרֵי תַר"י הִכִּי קֹשְׁיָא לִי אַכְפִּי מְנָא לִי לְהַגְמ' מְדַרְב הוֹנָא וְרַבְּנָן דְּלֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא אִפִּי בְּעַרְב שְׁבַת.

מ דְּכַרְבְּנָן ס"ל. דַּל"כ הָא מִצְוַת הוֹסְפָה מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ דְּחִי לְמִצְוַת סְמִיכַת גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה.

הָא י"ל דְּלַעוֹלָם הָא דְּמְצַלִּי בְּאֲוֹרְתָא מִשּׁוֹם סְמִיכָה הוּא וְהָא דְּלֹא חֲנִינֵשׁ לְמִצְוַת הוֹסְפָה דְּעַדִּיפִי מִמִּצְוַת סְמִיכָה. י"ל דְּבִאֲמַת הוֹסִיפוּ מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ אָף לֹא ע"י תְּפִלָּה רַק ע"י הַדְּלָקַת הַנֵּר שְׁהַדְּלִיקוּ גִּירוֹת מְפֻלְגַּת הַמְּנַחָה וְאֵילָף.

וּבְזָה הָוִי קַבְּלָה לְשִׁבַּת פְּדַעַת הַבַּה"ג הֵבִיאוּ הַטוֹר או"ח סִימָן רס"ג. וְהַר"ן.

וּמְרַדְכִי בְּפֶרֶק בְּמָה מְדִלְקִין. וּבְזָה הוֹסִיפוּ מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ.

וְכִינּוּ דְּלֹא הָווּ צָרִיכִין לְהַתְּפַלֵּל מִבְּעוֹד יוֹם בְּשִׁבִיל לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ הָיוּ צָרִיכִין לְחוּשׁ לְסְמִיכַת גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה וּמִשּׁוֹ"ה לֹא הָווּ מְצַלִּי עַד אֲוֹרְתָא פְּדִי לְסְמִיכָה גְּאֹנְלָה לְתַפְלָה. וְלפ"ז גַּם הָא דַּרְב צְלִי שְׁל שְׁבַת בְּעַרְב שְׁבַת לִיכָא לְמִימַר פְּדַעַת תַר"י דְּהָא דְּלֹא חֲנִינֵשׁ לְסְמִיכָה מִשּׁוֹם לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ דְּהָא הו"ל לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקְּוֹדֶשׁ ע"י הַדְּלָקָה.

ולא לצלוני עד אורתא כדי לסמוך גאולה לתפלה. א"ו דגם עתה שהתפלל בערב שבת קרא ק"ש וסמוך גאולה לתפלה.

ונסתרו דברי תר"י. אמנם נראה דלא קשיא על תר"י משום דאינהו ס"ל פדעת רמב"ן ורא"ש בפירק במה מדליקין (פי תר"י היינו רמב"ן ורשב"א) דהדלקה לא הוי קבלה.

א"כ בע"כ הוצרכו להוסיף מחול על הקודש ע"י תפלה וקנימין דברי תר"י: לפי דברינו אלה מוצל הוא אותו צדיק ר"ת מקושטת הש"א עליו שהקשה דראיית ר"ת מדרב וליתא ע"פ דברי תר"י שהרי אין דבריהם קנימין אלא אי נימא דהדלקה לא הוי קבלה.

אבל ר"ת ס"ל דהדלקה הוי קבלה פדעת בה"ג א"כ א"א לומר דהא דרב צלי של שבת בערב שבת ולא חייש לסמיכה משום מצות הוספה מחול על הקודש דעדיפי טפי. הרי הי' לו עצה טובה לקיים שניהם דתוספת שבת יקבל ע"י הדלקה ויתפלל בערב ויסמוך גאולה לתפלה.

א"ו שגם עתה סמוך גאולה לתפלה. ועתה ראיית ר"ת שרירא וקנימא: ולפי דברינו אלה לא שכח הרא"ש בריש ברכות מה שהביא בעצמו דברי תר"י בפירק תפלת השחר.

ומה שלא הביאו לדחות בהם דברי ר"ת היינו לפי שאין בהם דיחוי פלל. דא"א להשיב על ר"ת ממה דאיהו לא ס"ל פון: עתה נלכה נא לעיסקר דברי הבה"ג דס"ל דבהדלקה הוי קבלה לשבת.

ומה שהשיב עליו הרא"ש. ונראה אם תשובותיו מקריחות או לא.

דהנה הרא"ש בסוף פירק במה מדליקין אהא דת"ר ג' תקיעות תוקעין ערב שבת כו' ושוהה כדי לצלות דג קטן. או להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת.

וכתב הרא"ש ז"ל מכאן משמע שקבלת שבת אינו תלויה בהדלקת הנר שהרי אחר שהדליק עדיין יכול לצלות דג קטן. ונראה דקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית מדקאמר בתפלת השחר כ"ז רב צלי של שבת בערב שבת.

א"ל ר' ירמיה מי בדלתא א"ל אין בדילנא כו'. מפל הלין משמע שקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית עכ"ד.

הנה בפשטות דבריו מ"ש ונראה דקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית אינו ראי' דבהדלקה אינו תלויה דהא י"ל שגם ע"י הדלקה הוי קבלה ובין מדליק ועדיין לא התפלל. או התפלל ולא הדליק הוי קבלה.

ועיסקר הוכחתו דבהדלקה לא הוי קבלה. הוא מדשוהה כדי לצלות דג קטן כו'.

דאי הדלקה הוי קבלה הלא אסור אס"פ לצלות. וע"ז פתב דנהי דבהדלקה אינה תלויה.

מ"מ ע"י תפלה הוי קבלה. ומטרת פוננת הרא"ש ז"ל להשיג בזה על דברי הבה"ג שהביאו הטור בסיומן רס"ג שקפכת דג תגנופה ונר של שבת.

צריך להקדים נר של תגנופה לשל שבת. שאם ידליק של שבת לא יוכל להדליק של תגנופה אס"פ ע"כ.

וכינן דבעל ה"ג הוא דס"ל דהדלקה הוי קבלה וכל הפוסקים פתבו עליו שדבריו דברי קבלה ולא בקל יש לדחותם. לפ"ז יש לתמונה על רבנו הרא"ש ז"ל איך דחה דבריו ע"י קושיא שאינה חזקה כ"כ.

והר"ן בפרק במה מדליקין שם תירץ דהברייתא שאמרה ושוהה כדי לצלות דג קטן לאו צולה ממש קאמר רק שוהה זמן צליה כדי שיצליק גם מי שאינו ממהר כ"כ להדליק. או מי שיש לו הרבה גרות: לכן נ"ל דמ"ש הרא"ש ונראה דקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית מדקאמר רב צלי של שבת בערב שבת כו' מזה עיקר הוכחתו דלא כבה"ג והיינו דהרא"ש לטעמי' אגיל בריש פרק קמא דברכות שהכריע שם דעיקר זמן ק"ש בצאת הכוכבים ונקא.

פסתמא דמתניתין שם. וכדעת רש"י וכדמוכח נמי מתשובת רב האי גאון.

וע"ד ר"ת דלא ס"ל פן כפר השיב שם הרא"ש בראיות דליתנייהו. דלפ"ז צריכין לומר דהא דרב צלי של שבת בערב שבת דק"ש קרא בצאת הכוכבים.

והא דלא המתין להתפלל בצאת הכוכבים כדי לסמוך גאולה לתפלה כו' יוחנן דקיי"ל פנותי' צ"ל דבריו תר"י דמשום להוסיף מחול על הקודש לא חייש לסמיכה וכמ"ש הרא"ש בריש תפלת השחר דלפ"ז מוכח דע"כ קבלת שבת איננה תלויה בהדלקת הגר דאל"כ הי' לי' לרב לצאת ידי שניהם להוסיף מחול על הקודש ע"י הדלקה.

ולסמוך גאולה לתפלה בליה. אלא ש"מ דהדלקה לאו קבלה היא ודלא כבה"ג פן הוא פוננת הרא"ש: אמנם אם נאמר דבה"ג ס"ל כו"ל דזמן ק"ש הוי ג"כ מפלג המנחה ואילך כמו תפלת ערבית לר' יהודה.

א"כ אין ראי' מרב דהדלקה לא הוי קבלה דהרי י"ל דרב דצלי של שבת בערב שבת. אין הכי נמי דסמוך אז גאולה לתפלה.

לפי שקרא ג"כ ק"ש בברכותיה. אלא דלפי מה שהרא"ש ז"ל בריש ברכות בירר לו דרוך דלא כר"ת ז"ל.

ע"כ הכריח מהא דרב דלא כבה"ג. אבל אם נימא כר"ת אין הכרח מעתה לומר דלא כבה"ג: ולפי דרכינו אנו למדין דר"ת נמי ס"ל דהדלקה הוי קבלה ובה"ג ע"כ ס"ל כר"ת.

ומעתה תשובת הרא"ש דפרק במה מדליקין אינם מכריחות כלל נגד דעת הבה"ג ור"ת. ודו"ק: לפי דברינו אלה בדעת ר"ת אתיא לי שפיר מ"ש בשבת קי"ט רב הונא מדליק שרגא.

דהנה המפרשים הקשו אהא דרב הונא ורבנן לא הוו מצלי עד אורתא. ש"מ פרבנן ס"ל ודלא כרב ונהא רב הונא תלמידו דרב הוי ובכל מקום מקשה בגמ' על רב הונא מרב רבו איך לא עביד פנותי' [ע' שבת קכ"ח ו"נ] א"כ בקאן למה לא עביד רב הונא כרב דצלי של שבת בערב שבת.

וע' פני הושע: ולי לא קשיא מידי. שהרי על רבה נמי העיד עליו אבני בשבת מ' ע"א דכל מילי' עביד כרב.

ואפ"ה אמר שם דכחומרי דרב עביד פקולי דרב לא עביד. ה"נ י"ל ברב הונא תלמידו דכינן דס"ל לדידי' דהלכה ברבנן דתפלת ערבית אינו מפלג המנחה אלא מפערב לא הי' אפשר לו לצלוני תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה לקולא ברב רבו דלקולא לא עביד ברב אף בפערב שבת.

פינן דהוה קולא להתפלל מפלג המנחה ואילך אית בי' נמי חומרא דהיינו קבלת שבת דהוספה מחול על הקודש ולחומרא הוי עביד ברב משו"ה הי' מדליק שרגא לצאת ידי חובת רבו נמי: ובזה א"ש נמי דברי הירושלמי הביאו תר"י וקרא"ש בברכות מ"א רב הונא אכל תמרי על פסתא ולא בריה עליהו א"ל רחב"א פליג את על רבך שבקוהו בתר מזונה ואת מברך עליהו תחילה וסוף.

א"ל אינו עיקר נגיסתי פי' דר"ה אכל תמרים עם פת בלא ברכה לפני הפירות אמר לו רחב"א פליג את על רבך רב דס"ל הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם כו' דלא כר' חייא דאמר פת פוטר כו' שבקי' בתר מזונה.

ויש לדקדק הלא די באמרו פליג את על רבך ולמה יבקש רחב"א עצות איהו יעשה דלשבקינהו בתר מזונו. דלפמ"ש א"ש משום דלכאורה מה זו קושיא פליג את על רבך הוה פינן דאינו מברך הרי להדיא דכר' חייא ס"ל דפת פוטר כל מיני מאכל.

א"כ אם יעשה ברב ויברך עליהם הרי זה ברכה לבטלה לפי דעתו ולקולא הוה לא עביד ברב. ע"ז בא רב חייא בר אשי כמתרץ דבריו שבקי' בתר מזונה.

ור"ל נהי דלדידהו דסבירא להו אסור לברך. אי את רשאי לעשות ברבך רב לקולא משום ברכה לבטלה.

זהו פשטין עצה אחרת. אבל פשיש עצה.

ירא שמים יוצא ידי שניהם. שבקי' בתר מזונה: סימן ט דיני קריאת שמע והנהגה דס"ל לשמואל דק"ש דרבנן וקרא דבשכבה ובקומה בד"ת פתיב.

לכאורה פירושו שחייב אדם ללמוד תורה תמיד. וז"ש ודברת בם בשבתהו בביתהו ובלקחהו בדרהו ובשכבהו ובקומהו.

ר"ל שאין לה שעה שאתה פטור מלעסוק בה אמנם ראיתי להגאון ש"א בתשובה סימן א' שכתב וז"ל דלמ"ד דקרא דבשכבה ובקומה בד"ת פתיב אין פירושו דחייב אדם ללמוד יומם ולילה דא"כ הוה דאמר במנחות דבפרק אחד שחרית ובפרק אחד ערבית קיים מצוה דלא ימוש למאי נפ"מ שקיים קרא דלא ימוש שהוא מדברי קבלה הלא עדיין חוב של תורה עליו ללמוד יומם ולילה.

וכן למאי נפ"מ קאמר ר' יוחנן דבק"ש שחרית וערבית קיים מצוה דלא ימוש, ודבר זה אסור לומר בפני עם הארץ. והרי מ"מ חייב אדם ללמוד יומם ולילה.

א"ו דגם לשמואל א"צ אלא לעסוק באיזה דברי תורה בזמן שכבה וקומה. ובפרק אחד יצא ידי חובת מצוה זו עכת"ד: ולדידי תמוה לי טובא דלדבריו דאין חיוב מה"ת ללמוד יומם ולילה קשיא להיפך למה דבר זה אסור לומר בפני ע"ה שלא יאמר בק"ש סגי ולא נרגיל בגיו לד"ת כפי' רש"י במנחות שם.

פינון דבאמת פון הוא דבק"ש שחרית וערבית סג' אלא מאי אית לך למימר דעכ"פ איפא לחיובא מקרא דושננתם שיהי' דברי תורה מחונדין בפיה או מקרא דולמדתם אותם ושמתם לעשותם.

וא"כ הדרא קושיא לדנפתה לענין מאי קאמר, ר' יוחנן דבק"ש שחרית וערבית קנים מצות לא ימוש פינון דאפתי איפא חיובא עליה מקראי דד"ת: והנה במנחות שם אהרי שיהביא בגמ' הא דאמר ר' אמי דבפרק אחד שחרית ובפרק אחד ערבית קנים מצות לא ימוש ור' יוחנן בשם רשב"י אמר דאפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קנים לא ימוש ודבר זה אסור לומר בפני עם הארץ.

ורבא אמר מצוה לאנמרו בפני ע"ה. אמר שם שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כה"ת פולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיה והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינו לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית.

ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן דאמר פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה כו'. ויש לדקדק דהול"ל גמי ופליגא אדר' יוחנן משום רשב"י דס"ל דבק"ש שחרית וערבית קנים לא ימוש ואיהו סובר דנהגית בו יומם ולילה כפשוטו ממש.

ובתוס' שם כתבו תימא וכי לא הי' יודע בן דמא דגזרו עליה. ובפרק ר' ישמעאל דף ס"ד נדחקו התוס' לתרץ תמיהתם: ונ"ל דהנה בירושלמי דפאה פרק א' הלכה א' שאלו את ר' יהושע מהו שילמד אדם את בנו יונית א"ל ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה דכתיב והגית בו יומם ולילה.

ופרי' והא תנא ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות אלא מעתה אסור ללמוד את בנו אומנות בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה. ומשני רבי ברי' דר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן מפני המסורת פי' שגזרו עליו בעובדא דהורקנוס ואריסתובלוס.

ר' אבהו בשם ר' יוחנן מותר לאדם ללמוד את בתו יונית מפני שהוא תכשיט לה פי' ואין לחוש באשה למסורת ע"כ בירושלמי. ויש לדקדק דלמה לא מקשה בגמרא דילן על ר' ישמעאל פהא דמקשה בירושלמי על ר' יהושע מהא דתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות דהניא קושיא אלימתא יותר מר' ישמעאל על ר' ישמעאל גופא ממה שמקשה בירושלמי מר' ישמעאל על ר' יהושע והי' לו לתרץ ג"כ דברי ר' ישמעאל מפני המסורת כמו שתרץ בירושלמי אליבא דר' יהושע.

ועוד יש לדקדק בר' יהושע פינון דבאמת הי' פנונתו לאסור רק מפני המסורת למה פירש תחת לשונו עיקר טעמו. והגיד הטעם דנהגית דליתא לפי האמת: אמנם עיקר הענין נראה דהא דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיה והגית בו יומם ולילה פשוטו כמשמעו שאין לך שעה שאתה רשאי להבטל ממנו וכדמוכח גמי ממ"ש התוס' בברכות י' ע"ב דה"ט דא"צ לברך ברפת התורה בכל שעה שישב ללמוד אף שהפסיק בנתיים בדברים אחרים.

ולא דמי לסופה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה. דשאני תורה שאינו מיאש דעתו. דכל שעה אדם מחוייב ללמוד. דכתיב והגית בו יומם ולילה כו'.

הרי שִׁמְפָרְשִׁים דְּמַצּוֹת וְהִגִּיתָ הוּא כְּפִשׁוּטוֹ. וְהָא דְאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשׁוּם רִשְׁבִּי דְאָפִי
בְּק"ש קִיָּים לֹא יְמוּשׁ הֵינְנוּ רַק בְּשַׁעַת הַדְּחָק כְּשֵׁאי אֶפְשָׁר לוֹ לְעֹסֵק בְּתוֹרָה יוֹתֵר.
אִז יוֹצֵא בְּק"ש לְרִשְׁבִּי וְלֵר' אִמִּי בְּפָרָק אֶחָד. לְבַד ק"ש.

וְכ"כ הִנְמ"י בְּנִדְרִים ח', וְכ"כ בְּהִגָּה בִּי"ד סִימָן רמ"ו סְעִיף א' אֵהָא דְכָתַב הַמְּחַבֵּר שֶׁהוּא
לְשׁוֹן הַרְמַב"ם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל חֵיִיב בְּת"ת כו' כְּתַב ע"ז בְּהִגָּה וּבְשַׁעַת הַדְּחָק אִפִּי לֹא
קָרָא רַק ק"ש שְׁחֵרִית וְעֵרְבִית לֹא יְמוּשׁוּ מִפִּיָּה קָרִינָן בּוֹ [וְהוּא ט"ס וצ"ל לֹא יְמוּשׁ גו'
קָרִינָן בִּי] וְהַדְּבָר מְוַכָּח מֵעֲצָמוֹ דְאֵף דְקָרָא דְלֹא יְמוּשׁ הוּא כְּפִשׁוּטוֹ מ"מ זֶהוּ דְנוֹקָא
כְּשֵׁיִשׁ לוֹ פְּנָאי שְׁהָרִי כֹּל אָדָם צָרִיף לְאָכּוֹל וּלְשִׁתּוֹת וּלְיִשׁוּן וְרַוְבָּא דְרַוְבָּא לְעֹסֵק
בְּמִלְאָכָה וּמו"מ.

שֵׁא"א לְאָדָם לְהִתְקַיֵּים בְּלַעֲדָם וּקְרָא כְּתוּב וְאֶסְפֹּת דְגָגָה גו'. וְכב"מ דָּף ל' וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם
זֶהוּ בֵּית חֵיִיָּהֶם.

וּפִי רִשְׁ"י לְלַמּוֹד לָהֶם אֲנֻמְנוֹת לְהִתְפָּרְנֵס מֵהֶם. וּבְקָדוּשִׁין כ"ט חֵיִיב לְלַמּוֹד אֶת בְּנוֹ
אֲנֻמְנוֹת דְּכִתִּיב רָאָה חֵיִים עִם הָאִשָּׁה.

וּבִירוּשְׁלַמִּי רִישׁ פָּאָה הַנ"ל וּבְחֵרֶת בְּחֵיִים זֹו אֲנֻמְנוֹת. וְהִגְר"א בְּשָׁנוֹת אֵלֵי כְּתַב דֵּה"ט
דְּמַפְסִיקִין לְאֶכִּילָה וּלְשִׁתִּיָּה וְלד"א.

דְּכִינּוֹן דֵּא"א כֹּל אֵלֶּה לַעֲשׂוֹת ע"י אַחֲרִים מְבַטֵּל ת"ת בְּשִׁבְלֵם כֹּכָל מַצּוֹת שֵׁא"א לַעֲשׂוֹת
ע"י אַחֲרִים כְּדִדְרָשֵׁינוּ בְּתַעֲנִיֵּית ט' מְקָרָא דְכָל חִפְצֵיָּה לֹא יִשׁוּוּ בָּהּ: יוֹצֵא לְנוּ מִזֶּה דְבִאֲמַת
קָרָא דְוְהִגִּיתָ. וְלֹא יְמוּשׁ הוּא כְּפִשׁוּטוֹ לְמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְעֹסֵק בְּלִי הַפְּסָק.

אָבֵל לְמִי שֵׁא"א לוֹ לְפִי שֶׁצָּרִיף לְעֹסֵק בְּמִלְאָכָה וּמ"מ הָרִי הוּא יוֹצֵא בְּשַׁעַת הַדְּחָק לֵר'
יוֹחָנָן מִשׁוּם רִשְׁבִּי בְּק"ש שְׁחֵרִית וְעֵרְבִית שֶׁהוּא מַצּוֹת ת"ת כְּמִש"ל. וְלֵר' אִמִּי צָרִיף
לְשָׁנוֹת פָּרָק אֶחָד שְׁחֵרִית וְעֵרְבִית לְבַד ק"ש: וּלפ"ז א"ש הָא דְלֹא אָמַר בְּמִנְחוֹת דֵּר'
יִשְׁמַעְעָל דְאָמַר לָבֵן דְמָא צָא וּבְדוּק כו' דס"ל דְקָרָא דְלֹא יְמוּשׁ הוּא כְּפִשׁוּטוֹ פְּלִיגָא עַל
רִשְׁבִּי.

מִשׁוּם דְבִאֲמַת לֹא פְּלִיגִי כֹּל * (וְרִשְׁבִּי הִחְלִיף שִׁיטְתוֹ בְּפָרְכוֹת ל"ה ע"ב. וי"ל דְאָמַר
כֹּן לְאַחַר שֶׁיִּצָּא מִמְעַרְהָ וְאָמַר מִנִּיחִין חֵיִי עוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחֵיִי שְׁעָה בְּשַׁבָּת ל"ג ע"ב.

אָבֵל ר' יִשְׁמַעְעָל לֹא הִחְלִיף שִׁיטְתוֹ. וּמ"ש הִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג דְרָף אָרְץ אָמַר זֶה כֹּלְפִי
רִשְׁבִּי אָבֵל לְעוֹלָם בְּשַׁעַת הַדְּחָק קָאָמַר: **) דֵּר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי מִיָּרִי בְּשַׁעַת הַדְּחָק
דְאִז יוֹצֵא בְּק"ש שְׁחֵרִית וְעֵרְבִית.

אָבֵל ר' יִשְׁמַעְעָל דְאָמַר לָבֵן דְמָא צָא וּבְדוּק כו' מִשׁוּם דִּידַע ר' יִשְׁמַעְעָל בְּכֹן דְמָא שְׁאִינּוּ
עוֹסְק בְּמִלְאָכָה וְד"א וּמִלְאָכָתוֹ הִתְהַ נַעֲשִׂית ע"י אַחֲרִים שְׁהָרִי כְּבָר לְמַד כֹּה"ת כְּנֹלָה
וּבְנֻדָּאי לֹא הִי לוֹ בִּיטוּל מִד"א ע"כ א"ל צָא וּבְדוּק כו' דְקָרָא דְוְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלִילָה
צָרִיף הוּא לְקִיָּים כְּפִשׁוּטוֹ.

וּמַה"ט לֹא מְקַשָּׁה בְּגַמ' מֵהָא דֵּר' יִשְׁמַעְעָל בְּעֲצָמוֹ אָמַר וּבְחֵרֶת בְּחֵיִים זֹו אֲנֻמְנוֹת לְפִי דְכֹן
דְמָא לֹא הִי צָרִיף לְעֹסֵק כֹּלְ בְּאֲנֻמְנוֹת. אָבֵל בִּירוּשְׁלַמִּי דְשָׁאֵלוּ אֶת ר' יְהוֹשֻׁעַ מֵהוּ
שִׁילְמוֹד אָדָם אֶת בְּנוֹ חֲכָמַת יוֹנִית שְׁפִיר מְקַשָּׁה מֵר' יִשְׁמַעְעָל דְאָמַר וּבְחֵרֶת בְּחֵיִים זֹו

אָנאָנוּת אַלאַ מעַתָּה אָסוּר לַלְמַד אֶת בְּנוֹ אָנאָנוּת וְהָרִי מַצְנָה עַל הָאָב לַלְמַד אֶת בְּנוֹ אָנאָנוּת
כַּדְאָמַר בְּקִדּוּשֵׁינָא כ"ט.

וּמַה שְׂדִקְדָּקוֹנוֹ לַר' יוֹחָנָן שְׂתַּיְרִיץ מִפְּנֵי הַמְּסוֹנֶרֶת. לָמָּה לֹא גִילָהּ ר' יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֵינָיו טַעֲמוֹ
לְאַסּוֹר חֲכָמַת יְנוּנִית מִשּׁוּם מְסוֹנֶרֶת.

י"ל דא"כ הוּהוּ מְשַׁמַּע דְּמִשּׁוּם וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לִיתָן לָן בָּהּ. וּבְאַמַּת הָאָרְצָא ר' יוֹחָנָן ס"ל
בְּמִנְחוֹת דְּדָבָר זֶה אָסוּר לְאַמְרוֹ בְּפָנֵי עַם הָאָרְצָא.

וּמַה שְׂדִקְדָּקוֹנוֹ לָמָּה לֹא אָמַר ר' יִשְׁמַעֲלֵאל לָבֵן דְּמָא לְאַסּוֹר לְיַמּוּד חֲכָמַת יְנוּנִית גַּם מִפְּנֵי
הַמְּסוֹנֶרֶת. י"ל לְפִי מַה דַּס"ל לַר' יוֹחָנָן דְּבִתּוֹ שְׂאִין בָּהּ חֲשֵׁשׁ מְסוֹנֶרֶת מוֹתֵר לַלְמוּד.

כֵּן הָכִי נָמִי אָדָם שְׂיָדוּעַ הוּא שְׂהוּא ת"ח וְצָדִיק כְּבֵן דְּמָא שְׂאִין בּוֹ חֲשֵׁשׁ מְסוֹנֶרֶת רִשְׁאֵי
לַלְמוּד. וְהָרָא' שְׂלֵא גְזָרוּ רַק עַל שְׂלֵא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ וְלֹא גְזָרוּ סְתָם שְׂלֵא יִלְמוּד אָדָם
חֲכָמַת יְנוּנִית.

א"ו דַּרְק בְּבָנוֹ חֲשֵׁשׁוֹ לְפִי שְׂאִינָהּ יוֹדַע אִם יִכְשַׁר אוֹ לֹא אָבִל הֵיכָא דְּלִיכָא חֲשֵׁשׁ מְסוֹנֶרֶת
שְׂרִי. וּמִתּוֹרִיץ בְּזֵה תְּמִיהַת הַתּוֹס' בְּמִנְחוֹת הַנָּ"ל: לְפִי הַדְּבָרִים הָאֵמּוּרִים בְּזֵה א"כ הָא
דְּכַתְּבַת הַש"א דא"א לומר לְמ"ד ק"ש דְּרַבְּנָן דְּפִירוּשׁוֹ שְׂחִיב אָדָם לַלְמוּד יוֹמָם וְלַיְלָה
דא"כ הָא דְאָמַר דְּבַפְּרָק אַחַד שְׂחִרִית וּפְרָק אַחַד עַרְבִית קַיִים מַצְנָת לֹא יְמוּשׁ.

לְמַאי נַפ"מ הֵלֵא עַדִּין חוֹב שֶׁל תּוֹרָה עָלָיו לַלְמוּד יוֹמָם וְלַיְלָה. לְדְבָרֵינוּ אִין זֶה הַכְּרַח
כָּלֵל דִּי"ל כְּמוֹ דְּקָרָא דְּוִהֲגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה אַף שְׂהוּא כְּפִשׁוּטוֹ מ"מ בְּשַׁעַת הַדְּחָק יוֹצֵא
בַּק"ש שְׂחִרִית וְעַרְבִית לְרִשְׁב"י הָכִי נָמִי קָרָא דְּבַשְׂכַּבָּהּ וּבְקוּמָהּ דְּמִיָּרִי בַּד"ת בְּשַׁעַת
הַדְּחָק יוֹצֵא בְּפְרָק אַחַד שְׂחִרִית וּבְפְרָק אַחַד עַרְבִית.

וַיֵּשׁ לומר עוֹד דְּלֹא דוֹקָא שְׂחִרִית וְעַרְבִית דַּה"ה דִּיּוֹצֵא מַה"ת כְּשֶׁקוֹבַע עַצְמוֹ לַת"ת אִיזָה
שְׁעָה בַּיּוֹם וְאִיזָה שְׁעָה בַּלַּיְלָה מְקַיִים מַצְנָת ת"ת לְמ"ד ק"ש דְּרַבְּנָן. אֲלֵא דִי"ל דְּרַבְּנָן
אִסְמְכוּ אַקְרָא דְּבַשְׂכַּבָּהּ וּבְקוּמָהּ שְׂצָרִיף לְעֶסְקוֹן בַּד"ת בְּזִמְנָן שְׂכִיבָה וְקִימָה דוֹקָא: וּמַעַתָּה
לְפִי מַה שְׂפַתְבַּתִּי לְעֵיל דַּר' יוֹחָנָן אֲלִיבָא דַּר' יְהוֹדָה עַל פְּרָקָהּ ס"ל דַּק"ש דְּרַבְּנָן.

וְגַם רִשְׁב"י ג"כ ס"ל כֵּן. לַפ"ז לִיתְנִיָּהּ הַרְבֵּה רְאִיוֹת שְׂפַתְבַּת הַש"א בְּתַשׁוּבָה א' וּב'
דְּמִשְׁמַע דַּק"ש הָוִי דְּאוֹרִיָּתָא דְּלֹא כְּשִׁמוּאֵל דַּס"ל ק"ש דְּרַבְּנָן מִשּׁוּם דִּישׁ לומר דְּאִיְהוּ
ס"ל פְּרִשְׁב"י וַר' יוֹחָנָן אֲלִיבָא דַּר' יְהוֹדָה.

דְּקָרִיאַת שְׁמַע דְּרַבְּנָן: לְפִי מ"ש הָא דְאָמַר בִּירוּשְׁלַמִּי בְּשַׁבַּת פ"א מְפָסִיקִין לַק"ש וְאִין
מְפָסִיקִין לְתַפְלָה. מִשּׁוּם דְּהָא דְּאוֹרִיָּתָא וְהָא דְּרַבְּנָן אִין הַכְּרַח לומר דְּהִירוּשְׁלַמִּי ס"ל
ק"ש דְּאוֹרִיָּתָא כַּר' אֲלַעְזָר בְּבִרְכוֹת כ"א דִּי"ל דְּאַף דַּק"ש דְּרַבְּנָן וְא"צ מַה"ת לַקְרוֹת
פְּרָשָׁה זוֹ כָּלֵל.

רַק מְדַרְבְּנָן הִיא בְּכָל זֶה קָרִיאַתָּה הָוִי מַה"ת הִינְנוּ מַצְנָת לְיַמּוּד ת"ת מִשְׂא"כ תְּפִלָּה
שְׂעִיקָרָה רַב דְּרַבְּנָן. וְאַף לְמ"ד שְׂהִיא דְּאוֹרִיָּתָא עַכ"פ יוֹצֵא בְּבִקְשָׁה אַחַת וְתוֹ לֹא צָרִיף
מִשְׂא"כ בְּתוֹרָה שְׂפָל שְׁעָה הוּא מְחַנְיָב לַלְמוּד כְּשִׁישׁ לוֹ פְּנָאִי וְכַמִּש"ל: סִימָן י וּמְרִישׁ
הָוִי קְשִׁיא לִי בְּמִנְחוֹת צ"ט דַּס"ל שְׁם לְהַגְמָרָא דְּקָרָא דְּלֹא יְמוּשׁ וְהִגִּיתָ קָאִי אָכַל אָדָם

מישראל דמנלן דילמא דוקא ליהושע הי' צוויי זה לפי שהי' מלך פדאיטא ביומא ע"ג ע"ב
הוא זה מלך כמו שפי' רש"י שם.

וכמ"ש הרמב"ם בפרק א' מהלכות מלכים הלכה ג' כיהושע כו' ובמלך הא כתיב והיתה
עמו וקרא בו כל ימי חייו דקאי על ס"ת שהיא תלויה בזרועו שאינה זזה מלפניו וכשהוא
מיסב היא פנגדו כמו שנאמר והיתה עמו וקרא בו גו' כמו שמבואר בגמ' ובמב"ם.

ואין לומר דא"כ הא כבר פתוב זה בתורת משה ולמה לי לרמזא לצוות שנית ליהושע
ע"ז. א"ו דלכל ישראל נאמרה, זה אינו.

דגם אם נמא דלישראל ג"כ נאמרה הא אין נביא רשאי לחדש דבר מה שלא נאמרה
למשה כמ"ש בתמורה ט"ז. אלא ע"כ לא אתא קרא אלא לזרוז על מה שפבר פתוב
בתורת משה במ"ע דלימוד תורה אם מקרא דולמדתם אותם ושמתם לעשותם או מקרא
דובשפבר ובקומה למ"ד ק"ש דרבנן וא"כ י"ל דקרא דנהגית רק ליהושע נאמר.

עד שמצאתי בתוספתא סנהדרין פרק ד' והיתה עמו וקרא בו גו' והלא דברים ק"ו ומה
אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי ציבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו
שאר בני אדם על אחת כמה וכמה פיוצא בו יהושע בן נון מלא גו' וכן הוא אומר לא
ימוש ספר התורה הזה מפיה והגית בו יומם ולילה והלא דברים ק"ו ומה יהושע בן נון
שעסק בכיבוש הארץ ועומד לחלקה לישראל נאמר בו לא ימוש שאר בני אדם על אחת
כמה וכמה: ועתה צריכין לתת טעם למה דוקא מלך נצטווה שלא יזוז הספר תורה מלפניו
מדכתיב והיתה עמו וקרא בו גו' וכדתנן מיסב והיא פנגדו.

ונראה לפי שהמלך עוסק תמיד בצרכי ציבור כמ"ש בתוספתא וקי"ל באו"ח סימן ע'
סעיף ד' דעוסק בצרכי ציבור הוא עוסק במצוה ופטור אפי' מק"ש ותפלה שזמנה קבוע
וכ"ש מת"ת ואם לא תהי' הס"ת עמו ממש שלא תזוז ממנו הרי יבטל לעולם מת"ת דעד
שילך לקחת הס"ת ממקום שמונחת יבא עוד ענין של ציבור לפניו וא"כ ישפח מחוקק
ותפוג מאתו תורה ע"כ נצטווה שהתורה לא תזוז ממנו כדי שפרגע הפנותו מצרכי רבים
יקרא בו תומ"י משא"כ הדיוט שאינו עוסק בצרכי ציבור תמיד אם גם לא יהי' הס"ת
אצלו ממש הלא יכול לילך ולקחת ממקום מנוחתה ולהגות בה: ועפ"ז מדוקדקים דברי
הרמב"ם פרק ג' מהלכות מלכים הלכה ה' וז"ל המלך כו' יהי' עוסק בתורה ובצרכי
ציבור ביום ובלילה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ע"כ.

ולכאורה פתח בתרתי בתורה ובצרכי ציבור וסיים בחדא והיינו ת"ת. ולפמ"ש א"ש
דממה שפתב והיתה עמו על פרקו משום צרכי ציבור: סימן יא לגיסי האברה החו"ב
המפולפל מו' יעקב נ"י חאצקעלאוויץ בוועגער.

וכעת בפאפעלאן אשר הקשת על הצל"ח דיש ברכות שכתב בשם הרמב"ם ז"ל
בהקדמתו לזרעים לתת טעם למה פתח התנא בק"ש לפי שאין מצוה מתמדת פעמים בכל
יום כמו מצנת ק"ש והקשה ע"ז הצל"ח דא"כ בתפלה ה"ל להתחיל שהיא נהגת ג'
פעמים בכל יום ויש בה ג"כ ח"י ברכות.

ותירץ פיון דק"ש היא קודם התפלה לכוף הקדימה. אמנם זה יתכן לר' יוחנן דס"ל דגם
בערבית צריף לסמוך גאולה לתפלה וא"כ הו"א ק"ש ואח"כ תפלה אבל לריב"ל דס"ל

לקמן דף ד' דתפלות באמצע תיקנום קשה דאדרבה בתפלה ה"ל להתחיל שהיא קודם ק"ש, ותיגרץ פיון דק"ש הוי דאורייתא ותפלה הניא דרבנן לכן התחיל במצוה של תורה. אף לפ"ז קשה לר"י אמר שמואל בדרך כ"א דק"ש ג"כ דרבנן למה הקדימה התנא. וצ"ל דר' יהודה אמר שמואל כר' יוחנן ס"ל דגם בערבית צריה לסמוך גאולה לתפלה עכ"ד הצל"ח.

וקשה על תירוצו זה מה שתיגרץ דר' יהודה אמר שמואל: ספון כר' יוחנן לפמ"ש הרא"ש ריש פ"ק להשיב על דברי ר"ת שאמר מדרב צלי של שבת בע"ש ומסתמא קרא ג"כ ק"ש. וכתב הרא"ש דאין זה ראיה די"ל דרב פריב"ל ס"ל וק"ש קרא בצאת הפוכבים.

והשתא לפי דברי הרא"ש אלו צריכין אנו לומר דהא דאשפחן עוד שם בריש פ"ק תפלת השחר דשמואל ג"כ ס"ל מתפלל אדם של שבת בערב שבת כו' איהו נמי פריב"ל ס"ל וק"ש קרא בצאת הפוכבים דאי לשמואל סומך גאולה לתפלה כר' יוחנן א"כ מוכח דנשאי לקרות ק"ש מבעוד יום וא"כ תהוי ראיה ר"ת משמואל אע"כ צ"ל דלשמואל ג"כ קורא ק"ש בצאת הפוכבים וס"ל פריב"ל וקרב.

וא"כ הרי זה דלא פדברי הצל"ח דשמואל כר' יוחנן. והוכחתו נכונה דאל"כ תקשה לשמואל מ"ט פתח התנא בק"ש: ועוד הקשת שדברי הצל"ח בזה מותרין זא"ז דלקמן דף ד' ג' נתן טעם לריב"ל דס"ל תפלות באמצע תקנום לפי אב"א סברא קשה נהי דגאולה מאורתא לא חשיבה מ"מ למה תקנו שהתפלות יהיו דוקא באמצע ותיגרץ הצל"ח דריב"ל ס"ל פ"ב יהודה אמר שמואל לקמן דק"ש דרבנן וס"ל נמי דתפלת ערבית חובה וכיון דתרוניהו דרבנן ועדיפא מינה תפלה שנוהגת ג"פ בכל יום וק"ש אינו אלא פעמים א"כ ה"ל תפלה תדיר וק"ש אינו תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

משא"כ בשחרית אף דתפלה תדיר מ"מ סמיכות גאולה לתפלה עדיף ועוד דבשחר עכ"פ או ברכה שלאחר' הוי חובה מה"ת משום יצ"מ שבה ודאורייתא נגד דרבנן מקדימין דאורייתא אבל בק"ש של ערבית ס"ל לריב"ל דאין מזכירין יצ"מ בלילות כו' הרי שהצל"ח בעצמו כתב דריב"ל ע"כ ס"ל דק"ש הוי ג"כ דרבנן ואיך פתב למעלה דק"ש דאורייתא ס"ל.

ועוד לפמ"ש דריב"ל ס"ל דק"ש דאורייתא תהדר הקושיא על ריב"ל מ"ט ס"ל דתפלות באמצע תקנום. עכ"ד: תשובה.

שפיר דקדקת בדברי הצל"ח. אמנם קושיתך הראשונה יש ליישב לפי הגירסא שלנו בדרך כ"א אמר רב יהודה ספק קרא ק"ש כו' ולא גרסינן אמר רב יהודה אמר שמואל דלפ"ז י"ל דשמואל ס"ל ק"ש דאורייתא וא"כ אף דס"ל תפלות באמצע תקנום התחיל התנא בק"ש לשמואל משום דק"ש דאורייתא אלא דא"כ קשיא לכאורה קושיתך השני' דכיון דה"ט דריב"ל דס"ל תפלות באמצע תקנום להצל"ח משום דק"ש ותפלה תרוניהו דרבנן וס"ל ת"ע חובה משו"ה בדין להקדים תפלה לק"ש משום דתפלה הוא תדיר א"כ לפ"ד הרא"ש דמוכרחין אליב' לומר דרב ושמואל תרוניהו ס"ל פריב"ל דתפלות באמצע תקנום הרי ממילא ס"ל לשמואל דק"ש דרבנן דאל"כ אמאי תפלות באמצע תקנו.

ע"ז י"ל דלעולם שמואל ס"ל ק"ש דאורייתא ואף דס"ל תפלות באמצע י"ל דלא ס"ל כאב"א סברא אלא כהאב"א קרא דמה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה סמוך למטתו ולא קשיא השתא קושיותה משמואל.

ועל פרח צ"ל פן גם לרב לפי דברי הרא"ש דרב ס"ל פריב"ל ועל פרח מטעם דאב"א קרא דאי מטעם אב"א סברא דא"כ מוכרח דת"ע חובה דמה"ט הוא דקדים תפלה לק"ש דתפלה הוא תדיר ג' פעמים ביום דלפ"ז ת"ע חובה ורב הא ס"ל ת"ע רשות לקמן דף כ"ז: אמנם אי קשיא הא קשיא על ריב"ל גופא למאי דס"ל להגמרא דטעמו הוא משום אב"א סברא ולפי דברי הצ"ח ה"ט דקדים תפלה לק"ש משום דק"ש דרבנן כתפלה ועדיפא תפלה מק"ש לפי שהיא תדיר דא"כ למה התחיל התנא בק"ש להצ"ח דלא מצא טעם על שהתחיל בק"ש ולא בתפלה אלא או משום דק"ש דאורייתא או משום דק"ש קדים משום סמיכת גאל"ת וריב"ל לפי האב"א סברא תרנוניהו טעמין לית לי' וא"כ קשה מ"ט פתח התנא בק"ש ולא בתפלה: ועוד דגם מה שדחיתי דברי דשמואל יספור ק"ש דאורייתא אינו נכון כיון ששן שנייה הוא לפ"ד הרא"ש.

והרא"ש הא גורס א"ר יהודה אמר שמואל ספק הו' דק"ש דרבנן והדק"ל. אמנם י"ל דעיקר הוכחה שכתבת דלדברי הרא"ש על פרח שמואל נמי פרב ס"ל וכריב"ל אינו מוכרח דלשמואל י"ל דמספקא לי' אי כר' יהודה דמפלג המנחה לילה הוא או פרבנן וכיון דאיהו ס"ל ק"ש דרבנן ספיקו להקל כמו בתפלה דעבד פמר עבד לקה קרא מפלג המנחה ולמעלה וסמוך גאולה לתפלה כר' יוחנן.

אבל מרב שפיר הי' הוכחה גמורה דעל פרח זמן ק"ש מפלג המנחה ולמעלה לפי מה דמוכח בנדרים ח' דס"ל ק"ש דאורייתא כמו שכתבו קצת מפרשים וכן השאגת ארי' סימן א' ואי רב כר' יוחנן ס"ל וסמוך גאולה לתפלה בע"ש ע"כ משום דפסיקא לי' דזמן שכיבה מתחיל מפלג המנחה ולמעלה והיה מזה ראי' אף לדעת הרא"ש ואידך פוסקים דק"ש דאורייתא אלא דדחה הרא"ש דרב פריב"ל ס"ל.

אבל לשמואל אין צריכין לזה דאף דאיהו כר' יוחנן ס"ל ג"כ אין ראי' ממנו לשיטת הרא"ש דק"ש דאורייתא. ולפ"ז להמפרשים בנדרים שם דרב ס"ל ק"ש דרבנן א"כ גם מרב אין ראי' כלל להפוסקים ק"ש דאורייתא כמו שאין ראי' משמואל.

והא דלא דחה זה הרא"ש משום שרצה לדחות דברי ר"ת מרב אפי' אי ס"ל לר"ת ק"ש דרבנן ונצטמדה קושיותה: ע"כ נראה דבאמת קושיות הצ"ח דבתפלה הנה ליה להתחיל לא קשיא ולא מידי שהרי תנא דמתניתין ס"ל לקמן ת"ע אין לה קבע ומפרש בגמ' דהיינו רשות ונהי דשמואל ושאר האמוראים ס"ל דחובה היינו משום דס"ל פאיך תנאי דפליגי אמתניתין אבל מתניתין דידן ס"ל דת"ע רשות א"כ א"א להתחיל בחיוב תפלת ערבית: ועוד קשה ע"ד הצ"ח מאי מקשה בגמ' ליתנו דשחרית ברישא הא י"ל דלר' יוחנן קמ"ל דגם בלילה צריך לסמוך גאולה לתפלה.

ולריב"ל קמ"ל דק"ש דאורייתא ואי הנה פתח בדשחרית לא הנה שמעינן זה. ועוד לפי תירוץ הגמ' דבק"ש אקרא דבשכבה קאי ובתפלה כדאשפחן בתמיד ולא נקט כלל לפי סדר שאנו מתפללין א"כ דברי הצ"ח בזה לא ידעתי להם מקום.

ודו"ק: סימן יב אשר שאלתני ידידי בשו"ע או"ח סי' פ"ה שפסק המחבר דהפנויים פגון רחום נאמן וכיוצא במופתר לאמרם בבית הפסא. וקשיא לה פיון דהראב"ד בפרק ג' מהלכות ק"ש חולק על הרמב"ם ז"ל וכתב לאסור ברחום לפי שלא מצאנו שם רחום כי אם על הפורא ואסור לאומרו בבהכ"ס עכ"ל א"כ הו"ל להמחבר לחוש לדברי הראב"ד ז"ל שאוסר.

וכמ"ש הבה"ט בשם הב"ח שיש להחמיר וכן פסק הפר"ח. עכ"ד: תשובה.

הנה נראה דהמחבר לטעמי' אגיל במה שכתב בכ"מ שם על דברי הראב"ד ז"ל והרב ר' יונה ז"ל פתב דאשפחון רחום וצדיק דהא כתיב זרח בחושף אור לישרים חנון ורחום וצדיק וזה נאמר על הצדיק כי למעלה דיבר כו' עי' בתר"י ולפ"ז הכריע פאן פדעת הרמב"ם: איברא דאכתי יש לתמוה על דברי השו"ע.

נהי דהרב ר' יונה מסתברא לי' דחנון ורחום וצדיק קאי על איש צדיק וא"כ ליתנייהו לדברי הראב"ד. מ"מ פיון דהראב"ד מפרש דקאי חנון ורחום אהקב"ה וכן משמע מדברי רש"י ורד"ק בפ"א בתיהלים שם.

ועוד הרבה מפרשים. א"כ לדין מנלן להכריע פהרמב"ם.

וראיתי רבינו יונה צריף ראי'. אשר ע"כ יש לנו להחמיר מספיקא וכמו"ש הב"ח. ודלא פהרמב"ם ז"ל והשו"ע: אולם נ"ל להביא סמך לדעת הרמב"ם מדברי אגדה. דבקדושין פ"א בעובדא דפלימו דהנה רגיל למימר פל יומא גירא בעינא דשטן.

יומא חד כו' אידמי לי' פענא כו' ערק וטשא נפש' בבה"כ, אזל בתר' כו' אמר לי' לימא מר רחמנא נגער בי' בשטן ע"ש. ויש לדקדק למה לא אמר לפלימו קרא פדכתיב יגער ד' בך השטן.

והשטן הוא המלאך המנות איהו גופא א"ל לריב"ל בברכות נ"א ואל תעמוד כו' נאי לא ליהדר אפי' ללימא ויאמר ד' אל השטן יגער גו'. א"כ מ"ט פאן לפלימו לא אמר לי' קרא פדכתיב ואין לומר משום דברים שבכתב אסור לומר בעל פה ע' גיטין ס'ע"ב ובלשון ארמי שרי.

כמו"ש תוס' ב"ק ג' ע"ב בדבר יוסף ומשום עת לעשות לד' אין נראה להתיר פאן פיון דכחול לומר מקרא קצר זה שלא בלשון הקודש דא"כ תקשי הא דא"ל האי קרא לריב"ל בלה"ק. א"ו דבדרף תפלה ובקשה שרי לומר בעל פה דברים שבכתב וכמ"ש הב"י באו"ח סי' מ"ט.

וכן משום פל פסוקא דלא פסקי' משה אנו לא פסקינו נמי ליתא בכה"ג דהוי דרף תפלה ובקשה כמו"ש המ"א בסי' רפ"ב וא"כ למה לא אמר לי' הקרא בלשון הקודש. א"ו משום דהאי עובדא הי' בבהכ"ס ולא הי' יכול להזכיר שם שם שמם וקרא דדברי תורה.

ואינהו אפי' בהזכרת ש"ש לבטלה מזהר זהירי פדאמרינו בריש מס' מגילה מכ"ש במבואות המטונפות. משו"ה הנצרך לומר לו בלשון ארמית רחמנא נגער בי' בשטן.

הרי דרחתמנא שרי לומר בבהכ"ס וכן כה"ג רחום דמ"ש. וראל' משפּת י' ע"ב אלא מעתה הימנוטא נמי אסור דכתיב האל הנאמן כו' ומאי קושיא דילמא הימנוטא שְהוא בלשון ארמית אה"נ דשרי אכל בלה"ק אסור וכה"ג שלום.

וע' ש"ף יו"ד סי' קמ"ח ס"ק ג'. וע' ר"ן נדרים ב' ד"ה ושבועות.

ודלא כמו"ש בנ"א לחלק בין אומר בלה"ק לאומר בלשון תרגום: ואגב גררא אכתוב לך מה שגרא לי בהאי ענינא מה שהביא הטור סי' הנ"ל לא ילך אדם במבואות המטונפות ונניח ידו על פיו ויקרא את שמע אלא אפי' הי' קורא ובא צריף להפסיק ואם לא פסק עליו הפתוב אומר וגם אני נתי להם חוקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם ואם פסק עליו הפתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים ע"כ.

והנה הא דמניח ידו על פיו הוא מימרא דר' יוחנן וריב"ל בבבבכות כ"ד וקא דאם לא פסק עליו הפתוב אומר וגם אני נתי גו' הוא מימרא דר' מיאשה בר ברבי דר' יהושע בן לוי. וקא דאם פסק עליו הפתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים הוא מימרא דר' אבהו שם.

וראיתי בהגהות הגאון יעב"ץ דר' מיאשה בר ברבי דריב"ל לית לי' הא דזקינו ריב"ל לעיל שם דמניח ידו על פיו וקורא ק"ש, ול"נ דא"ש ע"פ מה דאמר לי' שמואל לרב יהודה בעירובין נ"ד ע"א שיננא פתח פומא קרי פתח פומא תני כי היכי דתתקנין ביה ותוריה תיי שנאמר פי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למוצאייהם אלא למוציאיהם בפה.

הרי דשכר מוציא דברי תורה מפיו שמאריף ימים ולבשרו מרפא. וא"כ פשמניח ידו על פיו וקורא ואינו מוציא הדברים מפיו א"א שתתקנין בו קרא דכי חיים הם גו' אף דאפשר דעיקר מצות קריאה יצא בזה.

ונהו שאמר ר' מיאשה דאם לא פסק עליו הפתוב אומר וגם אני נתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו: ולפ"ז י"ל דאדרבה ר' מיאשה בא פאן לתרץ דברי זקינו ריב"ל דאמר מניח ידו על פיו וקורא ובכרייתא תניא הי' מהלך במבואות המטונפות לא יקרא ק"ש ואם הי' קורא פוסק.

על זה מפרש ר' מיאשה דאם לא פסק ומניח ידו על פיו הרי הוא מאבד הטובה והאריכות ימים שיש למוציאיהם בפה. א"כ הא דתניא לא יקרא ק"ש נמי יש לומר דמה"ט הוא אכל לענין עיקר קריאת שמע י"ל דשפיר יוצא במניח ידו על פיו.

ונפ"מ לענין דדיעבד שא"צ לחזור ולקורא, א"נ אפי' לכתחילה פשיעבור זמן ק"ש עד שיבוא למקום נקי. ולפ"ד א"ש נמי מ"ש ר' אבהו דאם פסק עליו הפתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים.

ר"ל דאם פסק מלקרות פאן עד שבא למקום נקי ושם קורא שלא ע"י הנחת יד אלא מוציא הדברים מפיו עליו הפתוב אומר ובדבר הזה. ר"ל בשביל דיבור זה הינצא מפיכם תאריכו ימים.

ורמזה תורה הא דכתיב פי חיים הם למוצאייהם גו' ופי' רש"י דחוק כמו שהקשה עליו הפרישה: לפ"ז אתנא לי שפיר הא דאמר ר' יוחנן במגילה ל"ב ע"א פל הקורא בלא

נְעִימָה וְשׁוֹנָה בְּלֹא זְמַרָה עָלָיו הַפְתּוּב אוֹמֵר וְגַם אֲנִי נִתְתִּי לָהֶם חֲנוּקִים גּוֹ' מִשׁוּם דַּס"ל דְּהָא דְּכִי חַיִּים הֵם לְמוֹצֵי־אֵימָה בְּפֶה הֵינּוּ שְׂיוֹצֵי־אֵם כְּכֹל מִשְׁפָּטֵי הַנְּעִימָה וְהַקְרִיאָה עִם הַטְּעָמִים וְהַגְּנִינּוֹת אֲבָל בַּל"ה אַף שְׁקוּרָא עֵיקָרֵי הַתְּיָבוֹת פְּהַלְכְתָּן לֹא מִיְקִיִּים בִּי קָרָא דְּכִי חַיִּים גּוֹ'.

אֲבָל אַבְיֵי שָׁם פְּלִיג עֲלֵי דְר' יוֹחָנָן בְּהָא מִשׁוּם דְּלֹא יָדַע לְבַסּוּמֵי כּוּ' ע"ש: סִימָן יג דִּינֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם אֲשֶׁר שְׁאַלְנֵי כַּת"ר יְדִידֵי וְז"ל לַפּמ"ש הַמ"א בַּאו"ח סִי' ע' דְּהַנְּשִׁים מְחַנְיָבוֹת לּוֹמֵר אֲמַת וְנִצִּיב דְּזַכִּירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא דְּאוּרֵי־תָא וַא"כ צְרִיכִין לְסַמְדּוּ גְּאֻלָּה לְתַפְיֵלָה.

מִתְּפִלָּא אֲנִיכִי לָמָּה לֹא נְהַגּוּ הַנְּשִׁים כֵּן. שְׁהֵרִי בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר וְלוֹלֵב שְׂאִינּוּ מְחַנְיָבִין בְּהוּ כְּלָל מִחֲמִירוֹת עַל עֲצָמָן לְקִיָּים אוֹתָן פְּאִילוּ הֵיוּ מְחַנְיָבוֹת בְּהוּ וְזַכִּירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם שְׁהוּ בְּאֲמַת מְחַנְיָבוֹת בְּה מוֹ הַתּוֹרָה הַקְּלוּ עַל עֲצָמָן.

ע"כ אִם יֵשׁ אֵת כַּת"ר דְּבָר בְּזָה נָא לְהַשִּׁיבֵנִי. עכ"ד: תְּשׁוּבָה.

הִנֵּה הַמ"א לְטַעְמֵי אֲזִיל שְׁפַתְבּ שָׁם בְּסִי' נ"ח לְהַקְשׁוֹת עַל הַפְּסָף מִשְׁנָה דַּס"ל דַּק"ש שָׁל יוֹם זְמַנָּה מִן הַתּוֹרָה כֹּל הַיּוֹם דְּלְדַבְּרֵי ק"ש דְּאוּרֵי־תָא זְמַנָּה כֹּל הַיּוֹם וְכָל הַלֵּילָה וְהַל"ל מ"ע שְׁלֹא הוּז"ג וּבְבִרְכוֹת כ' אֵיתָא בְּהַדְּיָא דַּק"ש ה"ל מ"ע שְׁהוּז"ג כּו' וְהַל"ל בְּהַזְפָּרָה דִּיצ"מ דְּכִינּוּ דְּשָׁל יוֹם מְצַנְתָּה כֹּל הַיּוֹם וְשָׁל לֵילָה מְצַנְתָּה כֹּל הַלֵּילָה א"כ לֹא ז"ג הִיא.

אֲמָנָם הַגָּאוֹן ש"א בְּסִי' י"ב הַשִּׁיג עַל דְּבָרֵי הַמ"א הַנְּ"ל לְפִי שְׁגָם הוּא תְּמָה עַל נְשִׁי דִּידִין שְׂאִין נְזַהְרִין לְהַזְפִּיר יצ"מ כְּלָל. ע"כ כְּתִב דְּעַל פִּיּוּצָא בְּזָה אֲמָרוּ הַנִּחַ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂאֵם אֵינָם גְּבִיִּאִים בְּנֵי גְּבִיִּאִים הֵם שְׂאֵע"פ שְׁלִפּוּם רִיחָטָא נִרְאָה דַּמ"ע שְׂאִין הוּז"ג הוּא מ"מ כִּי דִּיִּקְתָּ לִיתָא דְּנִדְאֵי נְשִׁים פְּטוּרוֹת מִהַזְפָּרַת יצ"מ מִשׁוּם דַּה"ל מ"ע שְׁהוּז"ג אַף שְׁנוּהַג בִּיּוֹם וּבְלֵילוֹת מ"מ כִּינּוּ דְּשָׁל יְמָמָא חֲלָף וְעֵבֵר זְמַנָּה בְּלֵילָה וְאִם לֹא הַזְפִּיר בִּיּוֹם שׁוֹב אֵינּוּ מְזַפִּיר בְּלֵילָה וְאֵע"ג דְּחִיָּיב לְהַזְפִּיר בְּלֵילָה ג"כ הֵינּוּ מִשׁוּם הַזְפָּרַת לֵילָה אֲבָל הַזְפָּרָה שָׁל יוֹם כְּבָר עֵבֵר זְמַנָּה וְכֵן הַזְפָּרַת הַלֵּילָה אִם לֹא הַזְפִּיר חֲלָף וְעֵבֵר זְמַנָּה בִּימָמָא א"כ ה"ל מ"ע שְׁהוּז"ג.

וְהִבִּיא רֵאִי מְדַתְנָן נְשִׁים וְעֵבְדִים וְקַטְנִים פְּטוּרִין מִק"ש וְכ"ש שְׁפִטוּרִין מְבָרְכוֹת שְׁלִפְנֵי וְשְׁלֵאַחֲרֵי דְּעֲרַבִית וְשַׁחֲרִית וְאִי ס"ד דְּנְשִׁים חֲיָיבוֹת בְּהַזְפָּרַת יצ"מ. הֵרִי כְּמוֹ שְׁתַּקְנוּ חֲכָמִים לְאֲנָשִׁים פְּרִשְׁתָּ וְיֹאמֵר אוֹ בְּרְכוֹת שְׁלֵאַחֲרֵי שְׂיִזְפִירוּ כֹּלָם בְּנוֹסַח אֲחָד וְלֹא שְׂיִזְפִיר כֹּל אֲחָד כְּפִי נוֹסַח שְׂיִרְצָה וְאִילוּ לְנְשִׁים לֹא תַקְנוּ נוֹסַח מְיֻחָד לְהַזְפָּרַת יצ"מ ש"מ דִּאִין נְשִׁים חֲיָיבוֹת בְּהַזְפָּרָה זוּ'.

כֵּן הוּא תְּלוּךְ דְּבָרֵי בְּקַצְרָה: וְמָה שֶׁנ"ל בְּזָה הוּא דְּעֵיקָר הַאי דִּינָא תְּלוּי בְּרַבְרוּתָא וְשַׁפִּיר יֵשׁ לּוֹמֵר דְּנְשִׁים חֲיָיבוֹת בְּהַזְפָּרַת יצ"מ מַה"ת וְאַפ"ה א"ש מָה שְׁלֹא תַקְנוּ לָהֶם חֲכָמִים נוֹסַח מְיֻחָד וְקוֹשְׁיֵית הַש"א לַק"מ.

דְּהִנֵּה תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי בְּמִצְוֹת הַזְפָּרַת יצ"מ חַד קָרָא בְּפִרְשַׁת רֵאִה לְמַעַן תִּזְכּוּר אֵת יוֹם צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּמִקְרָא זֶה דְּרִישׁ כֵּן זֹמָא בְּבִרְכוֹת י"ב ע"ב יְמֵי חַיֶּיךָ הַיְמִים כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת וְאַף דְּחֲכָמִים פְּלִיגֵי עֲלֵי קִי"ל כֵּן זֹמָא כְּמוֹ"ש הַפּוֹסְקִים

וכ"כ הרמב"ם ריש הלכות ק"ש ומצוה להזכיר יצ"מ ביום ובלילה שנגאמר למען תזכור גו'.

וחד קרא פתיב בפרשת בא זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים גו' וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ז' מהלכות חמץ ומצה מ"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשה לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנגאמר זכור את היום הזה גו' כמו שנגאמר זכור את יום השבת ומנין שבליל ט"ו ת"ל והגדת לבנה גו' בעבור זה כו' ע"כ הרי שמפרש לקרא דזכור את היום למ"ע בליל פסח.

והנה מה שכתב הרמב"ם ז"ל כמו שנגאמר זכור את יום השבת לכאורה אינו מוכן כלל. וראיתי בס' נחל איתן שפ"י דבריו דילף משבת דכמו התם נשים חייבות בעשה דזכור אף הקא בעשה דספור יצ"מ ג"כ חייבות.

אמנם לדידי לא נהירא לי כלל לפרש פן בכוננת הרמב"ם. שהרי לא הזכיר שם כלל מחיובא דנשים.

אבל נ"ל דדברי הרמב"ם פשוטים ע"פ מה שכתב שם המגדול עוז בשם הרמב"ם שכתב בספר המצות שלו שהוא צוה בזכירתו בזמנו כאמרו זכור את יום השבת עכ"ל פירוש דבריו הוא שבה הרמב"ם לומר דהאי זכור את היום לאו לזכירה בכל יום אלא רק על ט"ו בניסן קאי כמו שנגאמר זכור את יום השבת שפירושו שתזכירוהו ביום השבת דהיינו בקידוש היום שהוא רק בזמנו בשבת.

ה"נ זכור את היום הזה פירושו שיזכרוהו בט"ו בניסן ביום שיצאו בו מצרים וזהו שאמר שהוא צוה בזכירתו בזמנו. וראיתי אני בספר המצות וליתא שם מלת "בזמנו" אף נאמן עלינו המגדול עוז בהערתו [ולפ"ז הנה הכריח הרמב"ם ז"ל דזכור את היום הזה רק על ליל ט"ו בניסן קאי כמו שנגאמר זכור את יום השבת ובלי ספק מצא דרשא זו בדרשות חז"ל** (ואולי היינו הא דאמר רבא בשבת פ"ו ע"ב פתיב הקא זכור כו' וע"ש פי' רש"י ודו"ק:)** ומה שמסיים הרמב"ם ומנין שבליל ט"ו שנגאמר והגדת גו' בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור כו' ולא מצי למילף זה ג"כ מזכור דשבת דהיינו קידוש היום שהוא בליל פניסת שבת דאי מהתם הא קיי"ל דאם לא קידש בליל שבת מקדש והולך כל יום השבת כולו ומכ"ש לפי מ"ש הרמב"ם בפרק כ"ט מהלכות שבת דזכור קאי בין אפניסתו ובין איציאתו אבל ספור יצ"מ דווקא בליל פניסת ט"ו ומשו"ה מפרש ומנין שבליל ט"ו דווקא בשעה שיש מצה ומרור כו' פן הוא דעת הרמב"ם ז"ל: אמנם רש"י ז"ל בפירושו לחנוכה פרשת בא כתב זכור את היום הזה גו' למד שמזכירין יצ"מ בכל יום ע"כ.

וכדברי רש"י משמע בתנחומא פרשת בא שאמר שם ויאמר משה גו' זכור את היום הזה ואומר למען תזכור את יום צאתך וכי ביום מזכירין ובלילה לאו. זו מדרש דרש בן זומא למען תזכור את יום צאתך גו' כל ימי חייך.

ימי חייך הימים. כל ימי חייך הלילות.

ע"כ משמע דתרונייהו קראי בתדא גוונא מייירי ואהזכרה דכל יום קאי וקא דצריכי תרי קראי אפרש להלן בס"ד. ומה שהביא הרמב"ם ז"ל ראי' ממה שנגאמר זכור את יום

השבת דהתם הזכירה נמי רק ביום השבת לפירוש רש"י ז"ל אין זה מוכרח שהרי בקרא
דזכור את יום השבת פי' רש"י בחומש זכור לשון פעול כמו אכול שתה.

וכן פתרונו תנו לב לזפור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לה חפץ יפה תהא מזמינו
לשבת. הרי שמפרש דזכור פנין שהוא לשון הונה פירושו הוא שיזפור את השבת בכל
יום.

והא דקיי"ל בפסחים ק"ו דזכור אתא למ"ע דקדוש היום לקדש על היין שהוא דוקא
בשבת צ"ל דזה נפקא לי' מלקדשו דתרונייהו ש"מ. עכ"פ לפי פי' רש"י בזכור את יום
השבת פנין שהוא לשון הונה צריף לזכרו בכל יום ה"נ בזכור דיצ"מ ע"כ פירושו
שיזפור תמיד ומשו"ה פי' דמכאן שמזכירין יצ"מ בכל יום: והא דבאמת פי' רש"י דזכירת
שבת הוא בכל יום לזפור תמיד לענין שאם נזדמן חפץ כו' והוא כב"ש מחד שביף
לשבתיה ודלא כב"ה דאמרי ברוף ד' יום יום ובכל מקום קיי"ל כב"ה וכבר הקשו פן כל
המפרשים ואפשר לומר דרש"י לטעמין דהטור או"ח סי' רמ"ב פתב מצאתי בפרקי אבות
לרש"י שפי' בפסחים קי"ב תיקף לאותה משנה ר"ע אומר עשה שבתה חול שנוייה הדיא
דבן תימא לאורוי דר"ע לא אמר אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר אבל צריף אדם
לזרז עצמו פנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר ע"כ.

על פן צריף כל אדם לצמצם בשאר ימים פדי לכבד השבת כו', הרי שמלשון רש"י
ופירושו בסדור הגמרא מדייק הטור דצריף לצמצם בשאר הימים בשביל שבת ונהרי זה
כב"ש מחד שביף לשבתיה וכיין דמסדור הגמרא מוכח דכב"ש ס"ל הכי קיי"ל אף דבכל
מקום קיי"ל כב"ה ומתורץ קושיות המפרשים.

וכן הביאו האחרונים מפסיקתא. דר' שמלאי ור"א עבדו כב"ש: עכ"פ זכינו לדעת רש"י
ז"ל דקרא דזכור את היום הזה לזפור יצ"מ בכל יום אתא.

והנה במק"א לקמן סי' ל"ה] העליתי דהא דקיי"ל דמ"ע שהז"ג נשים פטורות אינו רק
במצוות שנוצטוו ממ"ת ואילף אבל במצוות שנוצטוו קודם מ"ת ליתא האי פללא למיפטר
נשים שהרי כל עיקר דין זה דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג מתפילין הוא דילפינן בבגין
אב או מהקישא כמפורש בקדושין ל"ה ובתפילין גופא הא לא ידעינן דנשים פטורות
אלא מדהוקש לת"ת בפרשת שמע והי' אם שמוע שנוצטוו לאחר הדבור ולהנהו דס"ל
דלא גמרינן מתפילין גמרי מרא' וממצה ונהקהל או ממצה שמחה ונהקהל דהנהו לאחר
מ"ת נאמרו אבל קודם מ"ת מהיכי תיתי לן לחלק בין מצוות שהז"ג לאין הז"ג לפטור
נשים ולפ"ז אחרי שנתחייבו נשים במצוה זו דהז"ג קודם מ"ת תו אין סברא לפטרן
ממצוה זו לאחר מ"ת ואף שאז נתחדש הלכה דמ"ע שהז"ג נשים פטורות היינו במ"ע
שנוצטוו ממ"ת ואילף אבל במה שנוצטוו הנשים קודם מ"ת אין סברא שממתן תורה ואילף
יצאו להקל וכמו"ש רש"י ז"ל בסנהדרין נ"ט בהא דליפא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם
אסור שפשיצאו מפלל ב"נ להתקדש יצאו ולא להקל עליהן.

וה"נ כה"ג י"ל פאן. וכעין סברא זו מצאתי בתוס' חולין פ"ט ע"ב ד"ה אלא קסבר כו'
ע"ש: ויצא לנו ע"פ פי' רש"י דזכור את היום גו' לזכירת יציאת מצרים בכל יום אתא

וכינן דהאי קרא קודם מ"ת נאמר להו ולא נאמר בו מיעוטא להוציא נשים כמו שנאמר במילה אותו ולא אותה.

נדאי דמ"ע זו לכוּלהו נאמרה אפי' לנשים וכינן דנתחייבו בה קודם מ"ת בלא פלוג מעתה שוב אין סברא דפטרונהו רחמנא ממ"ת ואילך. א"כ אפי' אי יהיבנא לי להש"א דהזכרת יצ"מ עשה שהז"ג הוא מ"מ פין דלפני הדבור נתחייבו בה ואז לא הי' חילוק בין אנשים לנשים במצות שהז"ג נשארו בחיובו הראשון גם לאחר הדבור וכמו"ש: אָמַנְס לְקוּשְׁטָא דְמַלְתָּא נ"ל דלדעת רש"י ז"ל הוי' מצוה זו עשה שלא הז"ג שְהרי בקרא דזכור את היום הזה לא פתיב אימתי יזכירו את היום הזה ר"ל יציאת מצרים אי ביום או בלילה וכינן דסתמא פתיב צריכין לפרש כמו קרא דנעבדתם את ד' גו' דאתא למ"ע של תפלה לדעת הרמב"ם שמ"ע להתפלל בכל יום אבל אין מנין התפילות מה"ת וה"נ אית לן לומר לדעת רש"י בקרא דזכור שמפאן שמזכירין יצ"מ בכל יום שאין, מנין להזכרה זו אלא פעם אחת במעט לעת סגי לי' ואם לא הזכיר ביום מזכיר בלילה.

לפ"ז אפי' תימא דגם קודם מ"ת כפר נפטרו נשים ממ"ע שהז"ג האי זכירת יצ"מ לא זמ"ג היא לפטור נשים. ואף דלאחר מ"ת נאמר להן קרא דלמען תזכרו גו' כל ימי חייך ודריש ב"ז ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות לאו לשון עשה זו לזמן גרמא קאתא ולמפטר נשים דזה א"א פין דכבר נתחייבו קודם מ"ת כשהי' מצוה זו שלא הז"ג אין סברא שיצאו נשים ממ"ת ואילך לפטורא אלא דקרא דלמען תזכרו להחמיר אתא ולהוסיף על אנשים הזכרה שניי' בלילה ולא סגי להו בהזכרה דיממא.

ולפ"ז מסתברא דכמו בנשים שאם לא הזכירו ביום מזכירין בלילה משום חובת היום לתשלומין מלבד חובת הלילה עצמה שהוא מקרא דכל ימי דכמו קודם הדבור הי' מחוייב להזכיר בלילה אם לא הזכיר ביום ה"נ לאחר הדבור לא ניקל עליו שאם לא הזכיר ביום שלא יצטרף שוב להזכיר בלילה לתשלומין.

מ"מ בזה אפשר לומר פין דבל"ה מזכיר בלילה משום חובת הלילה עצמה זכרון אחד עולה לשניהם מה"ת ואף דבתפלה תקנו רבנן תשלומין ואם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים שאני תפלה דרחמי ניהו ואין תפלה נפסדת כמ"ש בירושלמי ריש ברכות ועכ"פ אי אתה מיגל עליו יותר ממה שהי' מחוייב קודם הדבור: ולכאורה יש לשאול לפי מה שפירשנו דעת רש"י ז"ל דגם בלאו קרא דלמען תזכור רמי חיובא להזכיר פעם אחת במעט לעת שאם לא הזכיר ביום מזכיר בלילה, והשתא בשלמא לכן זומא דדריש מרבוויי דכל שמזכירין יצ"מ גם בלילה מלבד הזכרת היום א"כ אתא קרא להחמיר על מה שנצטוו כבר שצריכין להזכיר פעם שנית בלילה אבל לחכמים דפליגי עלי' ואמרי דאין מזכירין יצ"מ בלילות משום דדרשי כל להביא לימות המשיח וא"כ משמע לכאורה ד"ימי" דוקא ימים ולא לילות א"כ אתא קרא להקל ממה שנאמר להן קודם הדבור דלפי קרא דזכור דקודם הדבור לא הוגבל זמן פלל ואם לא הזכיר ביום הי' מחוייב להזכיר בלילה אבל לקרא דכל ימי לחכמים דממעטי מנין הזכרת יצ"מ בלילה א"כ פין שלא הזכיר ביום שוב אינו מזכיר בלילה וא"כ הקילה עלי' תורה לאחר הדבור מקודם הדבור וזה א"א כמש"ל: אָמַנְס לְק"מ דבאמת הא דס"ל לרבנן דאין מזכירין יצ"מ בלילות היינו דהתורה לא רמי עלי' חיוב חדש להזכיר יצ"מ שנית בלילה פדדרש בן זומא פל ימי

לרבות הלילות אלא כל ימי לרבות ימות המששים אתא והויא פאילו פתוב כל הימים כמ"שהשנות אלי ולא מיידי קרא דכל ימי בחלק היום שבמעת לעת ולאפוקי לילה וליפא רבוייא להזכיר יצ"מ שנית בלילה אבל עכ"פ הרי הוא נשאך בחיובו הראשון להזכיר יצ"מ פעם א' במעת לעת ואם לא הזכיר ביום צריף עכ"פ להזכיר בלילה דכל המעת לעת זמנה הוא כמו מ"ע דתפילה לדעת הרמב"ם ז"ל: ולפ"ז מה שהקשה הרש"א בח"א בברכות שם אהא דבן זומא דדריש ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות דלא נכתוב ימי ולא נכתוב כל.

לא קשיא מידי דהא אי לא הי' נכתב רק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. ולא כל ימי הנה אמיןא דאינו מחוייב להזכיר יצ"מ רק פעם אחת במעת לעת ובאם לא הזכיר ביום מזכיר בלילה כמו מ"ע דתפילה לדעת הרמב"ם ז"ל.

משו"ה צריף קרא לכתוב כל ימי לחייב הזכרה אחת ביום והזכרה אחת בלילה. ולא סגי בפעם אחת בכל המעת לעת.

ורבנן דס"ל דכל ימי אינו אלא לרבות ימות המששים וא"כ ליפא רבוייא פלל לרבות הזכרה ב' פעמים ביום ממילא א"א למילף מהא דכתיב למען תזכור את יום צאתך אלא לפעם אחת במעל"ע כמו במ"ע דתפילה להרמב"ם ז"ל: וכינן שהוכחנו לדעת רש"י ז"ל דנשים חייבות בהזכרת יצ"מ פעם אחת במעת לעת עכ"פ א"כ הדרא התמיהה לדנקתה על נשי דידן שרובא דרובא מהן אינו קוראות ק"ש וממילא אינו מקיימות מצוה דהזכרת יצ"מ.

ונהי דלדעת הרמב"ם קרא דזכור אסיפור יצ"מ דליל פסח קאי מ"מ הא לדעת רש"י חייבות וכינן דהוי' ספיקא דאורייתא הא קיי"ל לחומרא: ונראה לי דבאמת גם הנשים מקיימות מצות הזכרה זו לפי שסומכות עצמן על מה שמזכירין בברכה שניני' דבהמ"ז על שהוצאתנו ד' אלקינו מארץ מצרים ויוצאות בנה ידי חובתן ואף ביום תענית שאין בהמ"ז כל היום הא איפא בהמ"ז בלילה דאורחא לאכול פת גמור שחייבין בבהמ"ז ואפ"י פת הבאה בכסנין נמי פיון דקבע סעודתו' עלי' חייב בבהמ"ז.

ולפמ"ש הא אינו חייבות להזכיר רק פעם אחת במעת לעת. ואה"נ באשה שאינה מברכת בהמ"ז כל המעל"ע פגון תשעה באב ויו"כ שחייבת להזכיר יצ"מ בלילות לצאת ידי חיובא דאורייתא.

ובשביל מיעוטי פנה לא חשו חכמים לתקן נוסח לנשים בפ"ע. ואפשר עוד לומר דהמעת לעת דהזכרת יצ"מ מתחיל מבוקר והלילה הולך אחר היום שעבר כמו לענין בה"ת לדעת תר"י בפ"ק דברכות.

דאע"ג דבכל התורה קיי"ל היום הולך אחר הלילה לבד מבקדושים מ"מ אפשר דדין הזכרת יצ"מ לענין זה כתפילה להרמב"ם דמפיק לה מקרא דנעבדת את ד' אלקיך גו' משמע דהתחלת חיובא הוא משחרית שהרי קרא מסיים וברך את לחמך גו' ודרשינו בב"מ ק"ז לענין פת שחרית [אלא דהפמ"ג בפתיחתו להלכות תפלה.

והרמב"ן בהשגותיו בספר המצות להרמב"ם הובא בכ"מ הלכות תפלה ל"ס פן] א"נ י"ל דכינן דעיקר חיובא הוא לרש"י מקרא דזכור שנאמר להן קודם הדיבור י"ל שהי' להם

אז דין ב"נ דבדיקהו הלילה הולך אחר היום מהא דיום נליקה לא ישפנתו וכמ"ש המפרשים: ועפ"ז נתיישב לי למה מזפירין פלל יצ"מ בבהמ"ז ובגמ' לא הונפר רק חיוב דברית ותורה ומלכות בית דוד.

אבל להזכיר יצ"מ לא נזכר פלל לא בגמ' ולא בפוסקים ראשונים ואחרונים. וכבר שמעתי לאחד מגדולי הדור שנתקשה בזה הרבה.

אבל לפמ"ש י"ל דעיקר התקנה הנה לקבוע הזכרה זו בבהמ"ז פדי שמתאנה בה הנשים ידי חובתן. ומפאן ג"כ ראי' דנשים אינן פטורות מהזכרה זו אי מטעם נדאי.

או עכ"פ מטעם ספק דהא בברכות מ"ט א"ר נאמר וכל שאינו אומר ברית ותורה בבכרת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ורושלים לא יצא י"ח ולא קאמר כל שלא אומר יצ"מ ברית ותורה לא יצא י"ח. הרי דיצ"מ אינו מעכב.

וא"כ למה תקנו פלל לומר. א"ו משום נשים תקנו פן: ולפי זה אפשר ליישב הא דהקשו פל המפרשים בהא דא"ל רבינא לרבא בברכות כ' ע"ב נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן למאי נפ"מ לאפוקי רבים ימי חובתן אמאי לא קאמר דנפ"מ לענין ספק אם ברכה ברהמ"ז או לא דאי דאורייתא ספיקו לחומרא ואי דרבנן ספיקו לקולא.

אבל למה שכתבתי לרש"י אתי' שפיר דכיון דיצ"מ הוי' דאורייתא לנשים ומשו"ה תקנו הזכרה זו בבהמ"ז אם פן כשספק לה אם ברכה אפילו אי עיקר ברפת המזון דרבנן מ"מ מחוייבת לחזור ולברך פל בהמ"ז משום ספק דהזכרת יצ"מ שבה כמ"ש המג"א באו"ח ריש סימן ס"ז כה"ג לענין ק"ש.

ונזהו שאמר בגמ' למאי נפ"מ אי עיקר בהמ"ז דאורייתא או דרבנן פיון דעכ"פ סוף סוף מחוייבת לחזור מספיקא בשביל זכירת יצ"מ שבה. אלא דאכתי איפא נפ"מ היכא שפבר הזכירה יצ"מ באותו יום בבהמ"ז או בק"ש אלא דהגמ' לא רצה להאריך בזה ונקט הנפקא מינה הפשוטה יותר: והשתא דאתנא להכי דנשים יוצאות י"ח בהזכרה דבהמ"ז א"כ נ"ל דמעיקרא דדינא פרקא על דברי הש"א דכל עיקר מה שדחקו להגאון ש"א לחדש ולומר דהזכרת יצ"מ מצוה שהזמן גרמא היא אף דחיובה נהג תדיר בין ביום בין בלילה אף פיון דשל יום אינו נהג בלילה ושל לילה אינו נהג ביום מה"ט זמן גרמא קרי לה משום דאל"כ יש לתמוה על רוב הנשים שאין נזהרין להזכיר יצ"מ פלל ונחמדים לא תקנו לנשים נוסח מיוחד להזכרה וש"מ דה"ל מ"ע שהז"ג שנשים פטורות ודלא פדעת המג"א אבל למ"ש דבאמת סומכות עצמן על ההזכרה דבהמ"ז א"כ י"ל דלעולם פל מצוה שנוהגת בין ביום בין בלילה לאו זמן גרמא מקרי.

הגם דשל יום אינו נהג בלילה ושל לילה אינו נהג ביום: וכן נ"ל עיקר דכיון דכל עיקר דין דמ"ע שהז"ג נשים פטורות מתפילין או ממצה שמחה והקדה ילפינן לה לא נוכל למילף לפטורה רק דומיא דתפילין ואינא פולהו דאיכא זמן שפוטור ממצותן פטור עצמיי.

ופטור תשלומין. ר"ל דזמן דלילה עצמו פוטור מתפילין שלא להניח מחמת הלילה עצמו.

וגם פטור מלהניח בלילה לתשלומין של יום אם לא הניח ביום. ומינן' ילפינן לכל מ"ע שהזמן גרמא כיוצ"ב שאין בו חיוב עצמיי ולא חיוב תשלומין שנשים פטורות משא"כ

יצ"מ נהי דהזכרה של יום אין לו תשלומין בלילה ושל לילה אין לו תשלומין ביום של אחריו.

מ"מ פינו דהלילה אית בי חיוב עצמי שבשכיל לילה עצמו הא צריף להזכיר מנ"ל דזה מקרי זמן גרמא לפטור נשים. פינו דמתפילין ומצה שמחה וקהל ילפינו אין לה לפטור רק מה שמצינו בהם לפטור אבל כל שחיוב במצוה חיוב עצמי תמיד ואין זמן מן הזמנים שיפטור ממצוה זו.

מצוה שאין הזמן גרמא מקרי ונשים חייבות בה. ויש להביא ראי' לזה ממצות עשה דתפלה להרמב"ם ו"ל דקרי לה אין הז"ג אף דנדאי אם טעה ולא התפלל כלל מעל"ע כולו ונזכר אחר שתי תפלות של מעל"ע השני לפי הכלל דכ"ל הרמב"ם ו"ל בפרק ג' הלכה י' מהלכות תפלה דאין תשלומין אלא לתפילה הסמוכה לה.

וא"כ אין תשלומין למ"ע של תפלה של מעת לעת הראשון במעט לעת השני ואפ"ה מקרי תפלה מ"ע שאין הז"ג ומטעמא לפי שיש במעט לעת השני חיוב תפלה של עצמו. ה"נ בהזכרת יום אף שעבר זמנו ואין לו תשלומין בלילה לא מקרי זמן גרמא פינו דעכ"פ הלילה מחייב אותו להזכיר בשכיל עצמו של הלילה.

ומה לי מעת לעת למעל"ע אחר אף דאין לו תשלומין אפ"ה מקרי אין הזמן גרמא לענין תפלה ומה לי יום ללילה לענין הזכרת יצ"מ. וישפיר כתב המג"א בסיון נ"ח דלדברי הפוסק משנה דזמני ק"ש בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין דאמר בגמ' אינם מן התורה אלא אסמכתא בעלמא הוא.

דמדאורייתא זמנה כל היום וכל הלילה וה"ל מ"ע שלא הזמן גרמא דומיא דתפלה כמ"ש בסיון ק"ו סע"ף ב' ובגמ' איתא בהד"א דהוי מ"ע שהזמן גרמא ודחה הש"א דברי המג"א וכתב דקושניית המ"א לאו פלוג' היא דאפילו אם תמצא לומר דק"ש של יום זמנה כל היום ושל לילה כל הלילה מ"מ פינו דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה כל היום רק עד הג' החמה לחוד ה"ל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות והא דמביא המ"א ראי' מתפלה אינה ראי'.

לדברינו לאו דיוחוי הוא כלל וישפיר כתב המ"א להביא ראי' מתפלה לכאן דלדעת הכ"מ שהיו ק"ש מ"ע שאין הזמן גרמא. ה"נ לענין יצ"מ הוי מ"ע שאין הזמן גרמא אפי' לדעת הרמב"ם ומכ"ש לדעת רש"י כמ"ש לעיל: וכיון דגם לדעת הרמב"ם דעיקר מצות יצ"מ בכל יום הוא מקרא, דכל.

דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך לא הוי מ"ע שהז"ג א"כ נשים חייבות בהזכרה דיצ"מ בין ביום בין בלילה כאנשים אלא שהם יוצאות ידי חובתן בבהמ"ז של אכילת שתי פעמים ביום דאורחא לאכול שתי פעמים ביום פדאמר בסופה כ"ז ע"א מה דירה [אוכל סעודה] אחת ביום וסעודה] אחת בלילה אף סופה כו'.

וכן ביומא ע"ה ע"ב שבא משה וקבע להם זמן סעודה ופי' רש"י בפוקר ובפערב. ובגילקוט תהלים אקרא דשבע ביום הללתיך גו' שבע מצות עושה אדם בכל יום ק"ש שני פעמים ומתפלל ג' פעמים ואוכל ומברך שני פעמים ומה"ט ס"ד דגמ' בבב"ב כ' דבהמ"ז הוי מ"ע שהזמן גרמא.

ובשביל יום תענית שאינו שכיח כ"כ לא תיקנו נוסח מיוחד בשביל זה לנשים. כמוש"ל סימן יד דיני ברפת התורה אשר שאלתני ידידי מה שנסתפק לה קודם התפלה אם כבר ברפת ברפת התורה או לא.

ואמרת לי אחרי שהאחרונים מחולקים בספק ברה ברפת התורה. אי חוזר ומברך מספיקא או לא תוכל אתה לצאת ידי פולם לכוון לצאת י"ח בברפת אהבה רבה וללמוד על אתר וכמו"ש בש"ע סימן מ"ז סעיף ז'.

אך בעיקר הדבר אף פי הש"א בתשובה סימן כ"ד הוכיח דצריך לחזור ולברך מספיקא לפי שברפת התורה הוא מן התורה ע"כ ספיקו להחמיר ולדידי יש לדון בזה הרבה. ע"כ אערוך לפניך את אשר ישים ה' בפי לדבר בזה: תשובה הנה הרמב"ן במילואיו למנון המ"ע בסימן ט"ו פתב שנוצטונו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה כו' ובפרק ג' דברכות אמרו מנין לברפת התורה לפניך מן התורה שצאמר פי שם ד' אקרא הבו גודל לאלהינו כו'.

אמנם הרמב"ם השמיט מ"ע זו. וכתב המחבר מגילת אסתר פי דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום ולא ידעתי למה לא מנאה הרב אם לא חשב שמדרשם בזה הפסוק הוא על דרך אסמכתא בלבד.

אמנם עליו להביא ראיה. עכ"ל.

והש"א בתשובה שם פתב דע"כ אי אפשר לומר דהא דרב יהודה דיליף מקרא דכי שם ד' אקרא לאסמכתא הוא ולא לדרשה גמורה. דא"כ הא דיליף ר' יוחנן לברפת המזון לפניו מברפת התורה לפניו מק"ו אינו אלא לחייב מדרבנן והא פשיטא דהא תנן פיצד מברכין על הפירות כו'.

ועוד דבגמ' מקשה על ר' יוחנן מבעל קרי דאינו מברך לפני המזון ומסיק בתיובתא ומאי קושיא פיון דלר' יוחנן גופא לאו דאורייתא היא אע"כ ברפת התורה וכן ברפת המזון דיליף מיניה ר' יוחנן דאורייתא ממש קאמרי.

ורצה הש"א ליישב דעת הרמב"ם ע"פ מה שיש להקשות לרב יהודה דברפת התורה לפני הוא מה"ת א"כ ה"ל לבעל קרי להרהר נמי בברפת התורה דכיון דמהרהר בקריאת שמע דתורה היא ממילא מחוייב מן התורה ג"כ בברפת התורה ואמאי לא תנן דבעל קרי מברך נמי ברפת התורה לפני ק"ש פיון דמן התורה הוא כמו שמהרהר בק"ש וברפת המזון מפני שהן של תורה.

ולא עוד אלא דקשיא אמאי תנן ואינו מברך לא לפני כו' ונהרי משום בה"ת ראוי לברך ברפת אהבה רבה דאית ביה תרתי כדאמר שמואל שם י"ב. אלא דלרב הסדא דס"ל שם כ' ע"ב דהרהור לאו פדיבור דמי ונהרהור דק"ש לאו פלום הוא ואין מחייבו בברפת התורה.

א"ש מה דבעל קרי אינו מברך לפני ק"ש פלל. אולם לרבינא דס"ל שם הרהור פדיבור דמי אם איתא לדרב יהודה ור' יוחנן דברפת התורה היא מן התורה הדק"ל ממתני דבעל

קרי א"ו דלרבינא עיקר ברפת התורה אינו רק מדרבנן משו"ה אפילו ע"י הרהור אינו מחוייב בעל קרי לברא.

וכיון דהרמב"ם פתב בהלכות ברכות דכל הברכות בין שהוציא בשפתיו בין שבידו בלבד יצא הרי שפסק פרבינא דהרהור פדיבור דמי א"כ ע"כ ברפת התורה הו"א מדרבנן. וכ"כ גם הצ"ח: אמנם הגאון ש"א לא הו"ח לו בזה וכתב עוד דאם תדקדק זה ליתא דא"כ אהא גופא תקשי אמאי פסק הרמב"ם פרבינא דיחידא הוא פנין דרב יהודה ור' יוחנן ע"כ פ"ב חסדא ס"ל.

דקא רבים נינהו והלכתא פנומיהו נגד רבינא דקא ע"כ האי רבינא לאו בתרא הוא דסוף הוראה דנימא דהלכתא פבתראי אפי' יחיד נגד רבים. אלא רבינא קדמון הוא כו' שיהי ר"ח השיב על דבריו דהכי אמרינן התם אמר רבינא זאת אומרת כו'.

ורב חסדא אמר כו' ועוד דממ"ש הרמב"ם בפ"ק ב' מהלכות קריאת שמע הלכה ח' דאם קרא ולא השמיע לאזניו יצא משמע דאם קרא בלבד לא יצא. והיינו פ"ב חסדא דהרהור לאו פדיבור דמי.

וקא דכתב בהלכות ברכות פ"ק א' הלכה ז' דכל הברכות שבידו בלבד יצא צ"ל דס"ל להרמב"ם דרבינא ורב חסדא לא פליגי אלא בקריאת שמע דכתיב בה דיבור ודברת בם. אבל בשאר מצות דלא כתיב בהו דיבור אפילו לרב חסדא הרהור פדיבור דמי ולפ"ז הדק"ל לרב יהודה ור' יוחנן דס"ל דברפת התורה מן התורה למה אינו מהרהר בעל קרי דברפת התורה לפני קריאת שמע.

נהי דלענין ק"ש דכתב בה דיבור אינו יוצא ידי חובתו בהרהור מ"מ פנין דלשאר מילי פדיבור דמי וה"ה לגבי ת"ת חשוב פדיבור אמאי אינו מהרהר לפנייה. וצ"ל דס"ל להרמב"ם דברפת התורה נמי לק"ש דמיא.

דהרהור לאו פדיבור דמי דכיון דילפינן ברפת התורה מקרא דכי שם ד' אקרא כמאן דכתיב דיבור דמי דאקרא היינו דיבור ואינו חייב בברפת התורה אלא בעוסק בתורה ע"י קריאה ודיבור ממש אבל לא ע"י הרהור לר"ח דס"ל דכל היכא דכתיב דיבור הרהור לאו פדיבור דמי.

והשתא שפיר י"ל דברפת התורה הו"א מן התורה והא דאינו מהרהר בעל קרי לפני ק"ש משום דלגבי ק"ש דכתיב בה דיבור וכן לענין ברפת התורה דכתיב אקרא. הרהור דידהו לאו פדיבור דמי.

וא"כ יש לפסוק פ"ב יהודה ור' יוחנן דברפת התורה מה"ת דקא לרבינא דס"ל דאפילו בק"ש דכתיב בה דיבור נמי הרהור פדיבור דמי. ואם פ"ה ל"ה לענין הרהור של תורה דמחוייב לברא עליו ברפת התורה ואמאי תנן דבעל קרי אינו מברא לפני ק"ש.

אלא ע"כ משום דס"ל דברפת התורה מדרבנן. וה"ל רבינא יחיד נגד רב יהודה ור' יוחנן. דס"ל פ"ב חסדא והלכה פרבים. וברפת התורה הוי' מן התורה.

עכ"ד בקיצור: ול"נ דַיִש לְהַשִּׁיב בְּזֶה עַל כָּל דְּבָרָיו דַּמ"ש דְּלָרַב חֲסֵדָא דַּס"ל הִרְהוּר לָאו
כְּדִיבּוּר דְּמִי הִינּוּ גַבֵּי ק"ש דְּכְתִיב בְּהַ דִּיבּוּר וְה"ה לְגַבֵּי בְּרַכַּת הַתּוֹרָה פִּינּוּ דִּילְפִינּוּ מִקְרָא
דְּכִי שֵׁם ד' אֶקְרָא אִינוּ חַיִּיב בְּבְרַכַּת הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּעוֹסֵק בַּתּוֹרָה ע"י קְרִיאָה וְדִיבּוּר מִמֶּשׁ.

אֲרַף שְׁפָן פְּתַב גַּם הַמְחַבֵּר נִשְׁמַת אָדָם כָּלֵל ט' סִימָן ד' דַּמָּה"ט מְוֹתֵר לְהַרְהֵר בְּדַבְרֵי תּוֹרָה
קוֹנְדָם בְּרַכַּת הַתּוֹרָה פִּינּוּ דְּבְרַכַּת הַתּוֹרָה נִפְקָא לֹן מִקְרָא דְּכִי שֵׁם ד' אֶקְרָא וְקְרִיאָה הִינּוּ
דִּיבּוּר. וְלָכֵן גַּם הַחֲכָמִים לֹא תִיקְנוּ בְּרַכָּה עַל הַהִרְהוּר.

וכ"כ בְּסִפְרָא נַחַל אֵיתָן הַלְכוֹת בְּרַכּוֹת. הִנֵּה ס"ל לְהַנִּי גְּאוּנִים דְּכִי שֵׁם ד' אֶקְרָא פִּירוּשׁוֹ
קְרִיאָה בְּדַבְרֵי תּוֹרָה דָּאָם אֶקְרָא הַתּוֹרָה הָבּוּ גְּוֹדֵל לְאַלְהֵינוּ בְּבְרַכָּה: אֲבָל אֲנִי תַמָּה אֶקְרָא
עַל הַנִּי גְּאוּנִים ו"ל דְּאִישׁתְּמִיטְתִּיהוּ דְּבָרֵי רַש"י ו"ל שֵׁם בְּמִקּוּמוֹ שְׁכַתְּבָא אֶהָא דְּרַב יְהוּדָה
כִּי שֵׁם ד' אֶקְרָא וְנ"ל כְּשֶׁבָא מִשָּׁה לְפָתוּחַ בְּדַבְרֵי שִׁירָה אָמַר לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֶבְרַךְ
תַּחֲזִילָה וְאַתֶּם עָנוּ אַחֲרֵי אָמֵן כִּי שֵׁם ד' אֶקְרָא בְּבְרַכָּה אַתֶּם הָבּוּ גְּוֹדֵל לְאַלְהֵינוּ בְּאָמֵן וְהָכִי
מְפָרְשֵׁי לָהּ בַּמַּס' יוֹמָא עַכ"ל.

וְאַף שְׁמַצָּאתִי לְבַעַל סִפְרָא חֲרָדִים בְּפִירוּשׁוֹ בִּירוּשְׁלָמִי פָּרַק ז' דְּבְרַכּוֹת שְׁכַתְּבָא כִּי שֵׁם ד'
אֶקְרָא הִינּוּ תּוֹרָה שְׁפָלָה שְׁמוֹתֵיו שֶׁל הַקַּב"ה בַּתַּחֲזִילַת הַקְּרִיאָה הָבּוּ גְּוֹדֵל הִינּוּ בְּרַכָּה
וכ"כ בַּח"א רַש"א בְּשֵׁם מ"כ.

דְּרַף דְּרוּשׁ הוּא. אֲבָל פֶּשֶׁט הַפְּשׁוּט הוּא כַּפִּי רַש"י וְכַדְמִייתִי לָהּ מִיוֹמָא.

וְעוֹד דְּלְדַבְרֵיהֶם דְּמִשָּׁה א"ל לְיִשְׂרָאֵל דְּכִשְׁתַּקְרָאוּ בְּדַבְרֵי תּוֹרָה תְּבַרְכוּ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה
מִקּוֹנְדָם. א"כ הַל"ל כִּי שֵׁם ד' תַּקְרָאוּ הָבּוּ גְּוֹדֵל.

א"ו הָכִי קָאָמַר לְהוּ מִשָּׁה כְּשֶׁאֲנִי אֶפְתַּח לְבַרְךָ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה אַתֶּם עָנוּ אָמֵן וְשִׁפִּיר הַתַּחֲזִיל
בְּלִשׁוֹן יַחֲדִי וּמְדַבֵּר בְּעֵדוֹ וְסִיגִים בְּלִשׁוֹן רַבִּים. וּלפ"ז אִין רְאָיָה כָּלֵל דְּעַל ד"ת שְׁעוֹסֵק בְּהַ
בְּהִרְהוּר בְּלִי קְרִיאָה דַּא"צ לְבַרְךָ עַלְהַ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה.

וְהַדְק"ל גַּם עַל רַב חֲסֵדָא דְּנָהִי דְּלַעֲנִין ק"ש דְּכְתִיב בְּהַ דִּיבּוּר. הִרְהוּר לָאו כְּדִיבּוּר דְּמִי.
אֲבָל פִּינּוּ דְּלַעֲנִין לִימּוּד הַתּוֹרָה דְּלֹא כְּתִיב בְּהַ דִּיבּוּר. לְכוּ"ע הִרְהוּר כְּדִיבּוּר דְּמִי.

אֲמַאי בְּעַל קְרִי אִינוּ מְבַרְךָ לְפָנָיו בְּרַכַּת הַתּוֹרָה ע"י הִרְהוּר: וְאִין לְתַרְזַן לְפִי דְּבָרֵינוּ נָהִי
דְּאֶקְרָא דְּכְתִיב בְּקְרָא לֹא קָאִי אֶלִימּוּד הַתּוֹרָה. אֲבָל פִּינּוּ דַּעכ"פ קָאִי עַל הַבְּרַכָּה וַא"כ
ש"מ דְּבְרַכַּת הַתּוֹרָה צְרִיכָה דִּיבּוּר וְאִינוּ יוֹצֵא בְּבְרַכְתּוֹ ע"י הִרְהוּר כְּמוֹ שְׁיּוֹצֵא בְּכָל
הַבְּרַכּוֹת כּוֹלֵן אֲרַף אִם בְּרַכְּוּ בְּלַבּוֹ דַּלְפ"ז פִּינּוּ דְּבַעַל קְרִי אֶסּוּר לְהוֹצִיא בְּרַכָּה בְּשִׁפְתֵי
מַה"ט גּוֹפָא א"א לֹן לְבַרְךָ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה קוֹנְדָם הִרְהוּר תּוֹרָה שֶׁל ק"ש דְּבְהִרְהוּר אִינוּ
יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת בְּרַכְתּוֹ.

וְע"י דִּיבּוּר אֶסּוּר. ז"א דְּוֹדָאִי אִין לְהוֹכִיחַ כָּלֵל מִדְּכְתִיב אֶקְרָא דְּהִינּוּ הַבְּרַכָּה שְׁאִינוּ יוֹצֵא
יְדֵי חוֹבַת בְּרַכָּה בְּהִרְהוּר כְּמוֹ שְׁיּוֹצֵא בְּכָל הַבְּרַכּוֹת דְּהָכָא צְרִיף הִי מִשָּׁה לֹמַר אֶקְרָא
דְּהִינּוּ דִּיבּוּר כְּדִי שְׁיִשְׁמְעוּ כּוֹלָם לַעֲנוֹת אָמֵן.

וּפְשׁוּט. וַא"כ מִנִּין לָנוּ לֹמַר דְּשֶׁאֲנִי בְּרַכַּת הַתּוֹרָה מְשֶׁאֲרֵי בְּרַכּוֹת דִּינִצָּא גַּם ע"י שְׁמִבְרַךְ
כְּלַבּוֹ וְהַדְק"ל אֲמַאי בְּעַל קְרִי אִינוּ מְבַרְךָ בַּה"ת לְפָנָיו ע"י הִרְהוּר גַּם לְכוּ"ע דְּכִינּוּ דְּלֹא
כְּתִיב בַּת"ת דִּיבּוּר כְּמוֹ בַּק"ש לְכוּ"ע הִרְהוּר כְּדִיבּוּר דְּמִי.

אם לא דגימא דמתניתין ס"ל דברכת התורה אינה מן התורה. והשתא רב יהודה ור' יוחנן דס"ל דהויה מה"ת מתניתין במאי מוקמי לה: והנה בברכות כ"א שם אמר ר' יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מברכת המזון מק"ו.

ובהמ"ז לפניה מברכת התורה מק"ו כו'. ומסיק בגמ' איפא למיפרך מה למזון שפן נהנה. מה לתורה שפן חיי עולם, ועוד תנן כו'. ולדידי קשה ל"ל להגמ' למפרך אהא דר' יוחנן שלמד ברכת התורה לאחרי' מבהמ"ז מק"ו מצד סברא בעלמא דמה למזון שפן נהנה.

עדיפא ה"ל למפרך. דהנה שם ל"ג ע"א פליגי תנאי דמתניתין בהבדלה באיזה מקום בתפלה קבעוה וא"ל רבי שמן בר אבא לר' יוחנן מכדי אנשי פנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפילות קדושות והבדלות.

נחזי היכי תיקון א"ל כו'. והשתא קשה.

ומה ה"ת דנדאי תיקון אלא דלא ידעינן באיזה מקום תקנו שאל ונחזי היכי תיקון. מכ"ש ה"א דלא ידעינן אם תיקון כלל ברכה לאחרי' ואיזה נוסח תיקון דאיפא לשאול ונחזי אי תיקון או לא.

והשתא ממ"נ אם הי' ר' יוחנן מקנבל מרבותיו דאיפא ברכה לאחרי' מתקנת אנשי פנסת הגדולה ומעלה. וגם ידע נוסח שלה.

א"כ אמאי איפרך בגמ' ולית הלכתא פנותי'. ואם לא הי' מקנבל שום ברכה מרבותיו, אלא שמעצמו בא לדון חיוב ברכה מק"ו דידי' א"כ למה לנו לבקש פרכות ממק"א הלא הוא מפרך מעצמו, דכינן דאין לנו שום קבלה מאנשי פנסת הגדולה שייברכו לאחרי' הרי נדאי לא תיקון א"כ בעל פרחינו דק"ו ליתא יהי מאיזה טעם שיהיה.

ובשלמא הא דבא לדון למזון לפניו שהוא מה"ת וק"ו מברכת התורה. שפיר י"ל פיון דלכו"ע איפא ברכה למזון לפני' וכדתנן פיצד מברכין כו'.

וע"י ק"ו דידי' חידוש לנו שהוא מן התורה ונפ"מ לענן ספק וכיוצ"ב אין להוכיח זה מאנשי פנסת הגדולה. אבל ברכה דלאחרי' דת"ת אם איתא שמחוניבין בה ה"ל לאנשי פנסת הגדולה לתקוני פמו שתקנו כל הברכות קדושות כו'.

ואי אינהו לא תיקון איך אפשר לחידוש שום ברכה ולומר בה שחיובה היא מה"ת מה שהנביאים ואנשי פנסת הגדולה לא תקנו: הן אמת שראיתי להאחרונים שהביאו בשם הלבוש שכתב דברכה ראשונה של ברכת התורה קאי על הלימוד של אתמול.

והשני' על של היום. אמנם מדברי כל הפוסקים לא משמע כן.

וכן מוכח מתשובת הרשב"א שהביאו הב"י בסימן מ"ו. וכן מהב"י בעצמו דלא ס"ל כן. ועוד התייחד לגירסת הספרדים ונוסחתם שהיא "על דברי תורה". אבל לגירסת שלנו בברכות י"א "לעסוק בדברי תורה" וכ"ה נוסח האשכנזים.

וכמ"ש הטור. א"כ להבא משמע כדאמרין בפסחים ז ע"א בלבער כו"ע לא פליגי דנדאי להבא משמע ע"ש.

וספר הלבוש אין בְּיַדֵּי לְעֵינֵי בּוֹ: ועוד יש להקשות אהא דר' יוחנן דאמר למדנו ברכת התורה לאחרי מבהמ"ז לאחרי כו'. לפי מה דקיי"ל באו"ח שם דאם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו פִּינּוּן שְׂדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְלַמּוֹד לֹא הוּי' הַפֶּסֶק וְהוּא מְדַבְּרֵי הַתּוֹסֵ' וְהָרָא"ש בְּשֵׁם ר"ת שְׁהָרֵי הַתּוֹסֵ' בְּבִרְכוֹת י"א הִקְשׁוּ מ"ש מְסוּפָה שְׂצָרִיף לְבָרַף עַל כָּל סְעוּדָה וְסְעוּדָה.

וברכת התורה פוטרת הלימוד של כל היום. ותימצו דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְהוֹנִי' כִּמוֹ יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד כָּל הַיּוֹם בְּלֵי הַפֶּסֶק.

וע"פ סבא זו כתב הב"י בטור שם סימן מ"ז אהא דנשאל הרשב"א למה אין אנו מברכין על התורה לאחרי כו'. וכתב הב"י לתרץ דה"ט דכינון דמצנות הגניית התורה היא כל היום וכל הלילה ואין שעה שאין חייב לעסוק בה לא שניף לברף לאחרי'.

ומטעם זה כתב הט"ז שם על דברי המחבר שכתב פִּינּוּן שְׂדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְלַמּוֹד כּו' דלאו דוקא ששדעתו לחזור וללמוד אלא אפי' בנמלה ללמוד נמי א"צ' לחזור ולברף מטעם שחייב הלימוד תמיד רובץ עליו כו' ולאו בדעתו תליא מילתא.

וא"כ איפא פירכא גדולה אק"ו דר' יוחנן דמאי מיייתי מברכת המזון לאחרי אבה"ת לאחרי'. דשאני בהמ"ז לאחרי' שפבר הסיח דעתו מלאכול משו"ה כשגמר צריף לברף לאחרי' משא"כ בתורה דלא הסיח דעתו כל היום מללמוד ומלעסוק בה כל שעה שהוא פנוי ואף אם הסיח דעתו' לאו בדידן' תליא מילתא פִּינּוּן שְׂדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְלַמּוֹד כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה מְשׁוּם מְצוֹת וְהִגִּיתָ וְאִין שְׂעָה שְׂאִינוּ חֲיִיב לְעֵסוּק בָּהּ.

א"כ לא נגמרה עדיין מצנתו ולא שניף שניברף לאחרי' כמו"ש הב"י וא"כ ק"ו דר' יוחנן מופרף מעיקרא דדינא. ואף דבלא"ה פריף עליו בגמ' מה למזון שפן נהנה אין זה פירכא חזקה כ"כ שְׁהָרֵי סְבָרָא זֹו דִּיְהִיב עֲדִיפּוּתָא לְמִזוֹן מִתּוֹרָה שְׁפָן נִהְנֶה סוּתֵר לַמ"ש אַח"כ דאיפא עדיפותא לתורה ממזון שפן חיי עולם.

והסברות סותרות זא"ז אלא דאפ"ה שפיר דחי הני ק"ו משום דכינון דבכל ק"ו לבדו איפא פירכא זיל הָכָא קְמַדְחֵי לִי וְזִיל הָכָא קְמַדְחֵי לִי'. אָבֵל עֲדִיפָא ה"ל לְהַגְמֵ' לְמִפְרָף וְלִדְחוֹת הִנֵּי תָרֵי ק"ו דר' יוחנן בסבא חזא דמה לתורה שפן חיי עולם ואין למילף מזון מתורה.

וכ"ת א"כ מכ"ש דאיפא השתא למילף תורה ממזון מק"ו. י"ל דאדרבה היא הנותנת דכינון שהתורה היא חיי עולם וצריכין לעסוק בה תמיד ולא שניף בה הִסָּח דַּעַת מְשׁוּ"ה לֹא שְׂנִיף לְבָרַף לְאַחֲרֵי'.

משא"כ במזון. ואף דאפשר דטעמא דשפן חיי עולם אינה נותנת כ"כ דבשביל ה"ט מחוייב לעסוק בה יומם וליילה.

מ"מ שמי הסברות עכ"פ אינן סותרות זא"ז ותרנונייהו עדיפותא דתורה נינהו. משא"כ פרכת הגמ' שסותרות זל"ז.

אח"כ ראייתי להפנ"י שהקדימני בזה: וגדולה מזה אני מקשה לפי מה דקיי"ל דאם בירך עה"ת בשחרית פוטר למודו של כל היום ואף אם נתעסק בעסקיו בנתיים כמוש"ל א"כ קשיא לי טובא על משה רבינו ע"ה בעצמו שאמר כי שם ד' אקרא ופי' רש"י כשפא משה לפתוח בדברי שירה א"ל לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן אם איתא דבה"ת היא אחת מרמ"ח מ"ע של תורה והיא בכלל התרני"ג מצות שנאמרו לו למשה מסיני א"כ ה"א כשפתח משה בדברי השירה שהי' זה לסוף מ' שנה שקבלו ישראל התורה שפבר ידעו משה ובני ישראל מחיוב בה"ת בפוקר פדי לפטור קריאת פרשת שמע וכל לימוד התורה של כל היום והלילה א"כ משה רבינו פבר בל"ס בירך בפוקר פדין א"כ למה בירך שנית כשפתח בדברי השירה.

ואין לומר דאף דמצוה זו היא מתרני"ג מצות. מ"מ לא נצטווה מרע"ה עלה עד סוף ארבעים שנה.

הא א"מ ר' שפלאי שלהי מכות תרני"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני כ"ה גירסת הראשונים. וגירסת הרמב"ם והרמב"ן בס' המצות.

וע"כ צ"ל פן דמסיני נתנו כל התרני"ג מצות שהרי בע"ז ה' א"מ ר"ל בואו ונתזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו אנו לא באנו לעולם ופריך למימרא דאי לא חטאו לא הוו מיייתי. והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות ומשני על תנאי כו'.

והשתא מאי קושיא דילמא פרשת יבמות ונחלות לא נאמרו רק אחרי שפבר חטאו בעגל ונזרה מיתה לעולם ואלמלא לא חטאו אה"נ דלא הי' ניתן להם פרשיות אלו. א"ו שכל התרני"ג מצות ניתנו להם מסיני קודם עשיית העגל וכ"כ הח"א שם.

וא"כ בה"ת נמי אם איתא להא דרב יהודה ור' יוחנן ומ"ע גמורה היא במנין התרני"ג מצות לא הי' צריך מרע"ה לברך שנית כשפתח בשירה פינו שפבר בירך בפוקר ואין ה"סח הדעת מפסיק בה לפי שמחוייב לעסוק בתורה תמיד.

ואין לומר דר' יוחנן לטעמי' במנחות צ"ט דאם קרא אדם ק"ש שחרית וערבית קניינים והגית גו' וכינון שאינו מחוייב בה עוד. ה"סח הדעת מפסיק בה וה"ל כמו בהמ"ז וסוכה.

ורב יהודה נמי כר' יוחנן ס"ל. תדא דנדאי משה רבינו ע"ה לא ה"ל ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין דאמר ר' יוחנן בעצמו ביומא פ"ו היכי דמי חילול השם כו' ועוד דבלאו הכי א"א לומר דלר' יוחנן אין מצות ת"ת כל היום שהרי ר' יוחנן בעצמו אמר בברכות ה' כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורים כו' שנאמר גו' והעיקר כמו"ש הגר"א ז"ל בשנות אליהו ריש פאה ע"ש וא"כ הדק"ל ואולי פינו ששירת האזינו היתה תורה חדשה מאתו ית"ש היו צריכין לברך ברפת התורה שנית ולא יצאו ידי חובתן מבשל שחר.

ודוחק: ע"כ נ"ל עיקר בזה. דהא דאמר ר"י מנין לברכת התורה מה"ת שנאמר כי שם ד' גו' דלאו אלימוד ת"ת של כל יחיד שלומד לעצמו קאי.

אלא דה"פ שפכשפא משה לפתוח בדברי השירה היינו לאחר שפבר גמר לכתוב כל התורה על הספר והשלים בדברי השירה את כל התורה וכמו שמפונרש במקרא ויהי

ככלות משה לכתוב את דברי השירה גו' וכתוב לקוח את ספר התורה גו' שלא הי' חסר עוד לכתוב אפי' אות אחת כמו"ש בב"ב ט"ו וכיון שעכשיו הי'תה התורה פולה פתובה לפניו והוא הלא תיקן קריאת התורה בצ'בור ומכ"ש לאחר ש'נצטווה מפי הגבורה פתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם והי' עליו מ"ע לקרותה באזני כל קהל ישראל אז פתח ובינה עליו פכל קוראי מעל ספר תורת אלהים בצ'בור ואחרי שהקריאה הזאת הי' מחוייבין בה פל ישראל וכמו"ש לו השי"ת שימה בפיהם גו' ע"כ אמר להם לענות אמן על ברכתו כדי שיצאו גם הם בברכתו ויכוננו להם לקריאתו וז"ש להם פי שם ד' אקרא בברכה אתם הבו גודל באמן, ואף דאפשר שפבר קראו בצ'בור מעל ספר פל הארבעים שנה למ"ד מגילה מגילה ניתנה ומכ"ש פרשיות המועדות וכמו"ש וידבר משה את מועדי ד' גו' וכדאמרינן במגילה ל' ע"א.

והארכתו בזה במק"א. הקא שהי' ציווי מהשי"ת ולמדה את בני ישראל הוצרך להזהיר להם ביותר כמו"ש.

ואפשר דאף שקראו בתורה מ"מ לא ברכו עלי' לפי שהי'תה התורה חסירה [ומזה יהי' סעד למ"ש המ"א ריש סימן קמ"ג סעיף ב' בשם התניא דאם כתוב פל חומש לבדו בגלילה קורין בו בצ'בור ואין מברכין אבל לא מטעמי' וע' בב"י שם].

ולפ"ז ברכה לאחרי דיליף ר' יוחנן מבהמ"ז לאחרי' הא נמי אקריאה בצ'בור, והשתא לא תקשי נחזי אנשי פנסת הגדולה אי תיקון ברכה. דנדאי תיקון גם לאחרי' והוא ברפת אשר נתן לנו כו' וכמו"ש בשו"ע והוא במס' סופרים פרק שלשה עשר, והשתא אפי' את"ל דמרע"ה פבר קיים פל מילי דעתידי רבנן לתקוני דהיינו בה"ת לכל יחיד בפוקר כדקיי"ל לדידן מ"מ שפיר ביה א"כ שנית אקריאה בצ'בור לפ"מ דקיי"ל בשו"ע סימן קל"ט סעיף ח' בשם הרא"ש דקשביר' בה"ת לעצמו וקראוהו אח"כ לעלות לתורה צריף לחזור ולברך כו': וכיון שהוכחנו דע"כ מה שפיר' מרע"ה פשפתח השירה הוא מטעם קריאה בצ'בור א"כ ע"כ האי ברכה לאו מה"ת הוא פלל פיון דקריאת התורה גופא אינה רק תקנת משה ונביאים שבימיו ואף דקריאת השירה הי'תה מ"ע גמורה מפי השי"ת כמוש"ל מ"מ אברכה לא נצטווה ועוד דרב יהודה הא יליף מיניה לדורות ולדידן הא אין קריאה בצ'בור מ"ע פלל זולת פרשה זכור ליש פוסקים וא"כ ברכה דקריאה נמי ע"כ לאו דאורייתא היא אלא דמרע"ה מעצמו תיקן פמו שתיקן עיקר הקריאה.

ואל תתמה ע"ז דקרא דכי שם גו' לא הוי רק תיקון משה מעצמו ולא ע"פ השי"ת. שהרי משנה שלמה שנינו במגילה ו' ע"ב בפסח קורין כו' ובעצרת קורין כו' שנאמר וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל.

ופי' רש"י שם בגמרא דדריש לי' מיתורא דקרא דלמה הוצרך לכתוב פאן וידבר משה וכי פל המצות פולן לא אמרן משה כו'. וא"כ משמע דמה"ת הוא ובאמת הא קיי"ל דקריאת התורה בשפתות ומועדים משה הוא שתיקנן וכדאמרינן בב"ב פ"ב ובירושלמי מגילה וכמו"ש הרמב"ם בריש פרק י"ב מהלכות תפלה דמשה תיקן לבני ישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו.

וכן מוכח שם במגילה מדמייתי עלה בגמ' דף ל"ב ת"ר משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח כו'. ונ"ל דחזקא תקנה הוא דהויא שיהי' שואלין ודורשין בענינו של יום וממילא צריכין לקרא במועד בפרשת אותו המועד וכמשמע מפ' רש"י.

אף קריאת התורה בשבת תקנה אחרת היתה מפני יושבי קרנות כמו"ש בב"ק ואכמ"ל בזה. הרי דתקנת משה כתובה בפסוק וידבר משה אל בני ישראל.

הן אמת דהכסף משנה שם הלכות תפלה פ"ק י"ג הלכה ח' ברמב"ם שם פ"ב דהא דמסיים המשנה שנאמר וידבר משה גו' אסמכתא בעלמא הוא דקריאת התורה גופא תקנתא היא כמו שנתבאר בפ"ק י"ב.

וכ"כ בטו"א שם במגילה. מ"מ לי נראה פשוט וברור כמו"ש.

א"כ כמו שבפסוק וידבר משה כתוב תקנתא דקריאה שתיקן משה. ה"נ פ"ב קרא דכי שם ד' אקרא ברפת התורה שתיקן: ואין לתמוה הא דאמר רב יהודה מנין לבה"ת מן התורה משמע דהוי' מן התורה ממש ע"פ ציווי השי"ת.

דה"נ אשכחן בחולין י"ז ע"ב א"ר חסדא מנין לבדיקת ספין מה"ת שנאמר ושחטתם בזה כו' ומסיק מדרבנן קאמר וקרא אסמכתא בעלמא הוא ומכ"ש הכא דבאמת כתובה ברכה זו בתורת משה אע"פ שהיא רק תקנתא.

ובתענית כ"ח ע"א מה הפרש בין זל"ז הללו ד"ת והללו דברי סופרים ופ"י רש"י שם מנחה היא ד"ת פדאמרינו בברכות דף כ"ו יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה גו' הרי דקרי ד"ת למנחה שאין חיובה מה"ת כלל אלא מתקנת יצחק אלא פנין דתקנה זו מצינו שכתובה בתורה ד"ת קרי לה.

וה"נ כה"ג פנין שברכה זו כתובה בתורה ד"ת קרי לה שהרי באמת מה"ת מוכח שצריכין לברוכי לה ע"פ תקנתא דמשה. ואפשר שזהו דעת הב"ח הביאו הט"ז באו"ח סימן תרפ"ה סעיף קטן ב' ע"ש.

ויצא לנו מזה דברכת התורה של כל יחיד אינה אלא מדרבנן בעלמא. אבל ברפת התורה דקריאה של ציבור אף דהיא נמי אינה מן התורה ממש מ"מ חמירה מנינה דהויא תקנתא דמשה והזכרה בתורה נמי וכינן דאינה מה"ת ממש ע"כ לא מנאה הרמב"ם במפקד התרי"ג מצות: ומה שהקשה הש"א דאם הא דר' יהודה ור' יוחנן מדרבנן הוא ולא מן התורה א"כ הא דיליף ר' יוחנן לברכת המזון לפנ'י מבה"ת לפנ'י אינו אלא לחייב מדרבנן והא פשיטא דהא תנן פיצד מברכין כו'.

וי"ל דנדאי ק"ו דר' יוחנן לחייב בהמ"ז לפנ'י מה"ת ואף שברפת התורה לפנ'י אינה מן התורה שפיר עביד ק"ו וה"ק ומה תורה שאינה טעונה לאחרי' פי' שמשנה לא תיקן לאחרי' תיקון לפנ'י הרי דיותר מסתבר לברוכי אלפנ'י מלאחרי' וא"כ מזון שציונתה תורה לברוכי לאחרי' מכ"ש דמסתבר דמ"ע הוא לברוכי גם לפנ'י ואתי חיובא דברפת המזון לפניה מן התורה מסוף דינא.

וק"ל: ועתה נבוא להוכיח הש"א האחרונה שפתיב ונ"ל וה"נ מצינו למינדק מהא דנדריים פ"א דאמר התם מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם. אומר רבינא מפני שאין מברכין בתורה תחילה דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם גו' על מה אבדה הארץ גו' ויאמר ד' על עונכם את תורת גו' היינו לא נשמעו בקולי היינו לא הלכו בה א"ר יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחילה.

ש"מ דברכת התורה הוא מן התורה. דאי מדרבנן הא אמרינן בפרק אין עומדין דף ל"ג דאנשי פנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות.

וירמיה קדים להו פמה דרי ובנימי עדיין לא נתקן. אלא שזה יש לדחות דברכת התורה קבר התקינו בימי ירמיה אלא שהם תקנו נוסח שלהם דה"נ אמר התם תקנו קידוש.

נהרי קידוש היום הוי מה"ת. אע"כ הם תקנו הנוסח של הקידוש ע"כ.

הנה לפי מ"ש שפיר דחי בעצמו הש"א ראיתו אלא דלא כמו"ש הוא ו"ל דבימי ירמיה תיקון אלא בימי משה תיקון וכמו"ש: אמנם פתיב עוד הש"א ונ"ל: מ"מ נראה מדענשו עונש גדול כ"כ דעל דבר זה אבדה הארץ ש"מ דברכת התורה הויא מן התורה דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ וכה"ג פתיבו התוס' בסוטה מ"א כו' ומדאמר רבינא מ"מ אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם משום שאין מברכין בתורה תחילה ומייתו לה מהא דרב יהודה אמר רב דש"מ דברכת התורה הוי מה"ת לראיה לדברי אלמא דס"ל דבה"ת הויא מן התורה והאי רבינא הוי סוף הוראה ובתראה שגרי הגמ' סיידר את דבריו שם אחר דברי ר"א וכיון דס"ל לרבינא בתראה דבה"ת הוי מן התורה קיי"ל פנותי לגבי רבינא קמא דברק מי שמתו דס"ל דבה"ת לאו דאורייתא הוא כו' הלכך הכי נקטינן דבה"ת הוי מה"ת ובספק בירך חוזר ומברך עכ"ד: הנה הש"ב בזה הגאון ש"א על דעת הרמב"ם שלא חשיב לברכת התורה למ"ע.

ואני אנהגה אביא אל בית האוצר השיטה מקובצת בב"מ פ"ו ומשם תלמוד שאין תפיסה על קדמונינו ו"ל. ונ"ל אהא דא"ר יהודה אמר רב שלא ברכו כו' מה שפירשו לנו זהו כו' שהדבר האסור הוא היות איש ת"ח נמצא שם ועולה לפניו כהן ע"ה או מי שהוא גרוע ממנו בחכמה וקורא תחילה ולהיות שהם מיעטו בכבוד התורה ואין קורין תחילה בתורה אלא קורא אחר פחות מהם לקו רובן שאין תורה יוצא מבניהם.

ולפי מה שאמרנו כהן קורא ראשון אין כל זה אלא בשוין. ומה שיסייע את הפירוש הזה הוא היות בעל המאמר הזה רב.

ובפירוש אמרו מגילה כ"ח רב קרי בכהני לפני שמואל. הרמב"ם בתשובת שאלה מועתק מלשון ערבי עכ"ל השיטה מקובצת.

שוב בא לידי תשובות הרמב"ם שפתיב בסימן נ' תשובה על השאלה ששאלוהו מהו פוננת רז"ל באומרים נדרים פ"א מפני מה ת"ח אין מצויין לצאת מבניהם ת"ח אמר רב מפני שאין מברכין בתורה תחילה.

והשיב מה ששמענו בזה הוא כו'. והטעם מפני כי יהיו פמה ת"ח בבית הפנסת ויעלה בתחילה כהן או פחות מהם בחכמה ויקרא תחילה ודין גרמא כי מיעטו תורה

מישראל כו' ולזה יהי פנונת רז"ל אין ת"ח יוצא מבניהם דאין מברכין בתורה תחילה ולזה אמרו רב קרי בכהני בסיעת שמואל עכ"ל.

והח"א רש"א פיון לזה מדעתו דנפשי' בנדרים שם. ונ"ל שזהו שמסיים קרא על עזבם את תורתו אשר נתתי לפניכם.

לפניהם ולא לפני הדיוטות פדדרשינו לה כה"ג בגיטין פ"ח ע"ב אשר תשים לפניכם. לפניהם ולא לפני הדיוטות.

והשתא לפי פירוש הרמב"ם ז"ל עיקרו משום חילול כבוד התורה דנגע בה ומה"ט הוא דאבדה הארץ וחיבו עלה מיתה בידי שמים. לפ"ז י"ל דברכת התורה אינה מן התורה כלל אלא דמשום חילול כבוד התורה ראויין לענוש גדול כ"כ ולק"מ קושיות הש"א.

אלא דלא זו דלא קשיא עוד כלל. אף גם זו דסייעתא נמי איכא דהא דשלא ברכו בתורה תחילה היינו קריאת התורה בצבור ולא ברכת התורה של יחיד דהוא נדאי אינה רק מדרבנן בעלמא ככל הברכות שתקנו רבנן.

ושפיר אתיא לכו"ע הך מתניתין דבעל קרי שאינו מברך בה"ת לפני ק"ש: והשתא אין אנו מוכרחין לומר דהאי רבינא דמי שמתו דס"ל הרהור פדיבור דמי היינו רבינא הקדמון דאל"כ תקשי האי רבינא אהא דאמר רבינא בנדרים מ"מ אין ת"ח מצויין כו' דמינן משמע דברכת התורה מן התורה.

דלדברינו פשוט הוא דאע"ג דנדאי ברכת התורה אפי' של צבור אינה מן התורה רק שפיון שחיללו כבוד התורה והחשיבו את הע"ה לפניהם משו"ה דינם מדה במדה שיהיו להם בנים ע"ה כפי הרמב"ם ז"ל.

ולעולם י"ל דהאי רבינא דמי שמתו דס"ל הרהור פדיבור דמי היינו רבינא בתרא דסוף הוראה. וכ"ת א"כ למה פסק הרמב"ם כר"ח דבק"ש הרהור לאו פדיבור דמי ועוד למה הוזכר לפני ר"ח שהיה זמן רב קודם.

דמינן מוכיח הש"א שהיה רבינא הקדמון. י"ל ע"פ מ"ש בתוס' בע"ז ריש פרק אין מעמידין דאומר ר"ת דסמכין אהא דר' פדת כו' ואע"ג דרבינא שהי' סוף הוראה פליג עליו מ"מ נראין ר"פ עיקר.

נדא מדהקדים דברי רבינא לדבריו דהא ר"פ קדים לרבינא ימים רבים כו' עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם. ולפ"ז פאן נמי מדקבע מסדר הש"ס לדברבנא קודם ר"ח שהיה מוקדם לו בזמן שמע מינה דהלכה כר"ח משום הכי קבע אותו רב אשי מסדר הגמרא באחרונה: ונ"ל ראיה לפי הרמב"ם בהא דאמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה.

וכן מדרבינא דאין ת"ח מצויין כו' דאי כפשוטו שלא ברכו כל אחד על למודו בתחילה קשה בהא דרבינא דאמר דמה"ט אין מצויין ת"ח לצאת מבניהם הלא אמר רבי בסוטה ח' ע"ב דמדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה ויליף לה מקרא.

וא"כ ה"א פיון דעכצ"ל דעסקו בתורה פהוגן דאל"כ תיפוק לי' דמה"ט אבדה הארץ משום ביטול תורה דעדיפא מינה. ועוד אם לא עסקו בתורה בדין הוא שלא הי' להם לברך ברכת התורה א"ו שעסקו בתורה בדין אלא שלא ברכו מקודם.

ולפ"ז למה יהיה עונשם שלא יהיה להם בנים ת"ח. ונהרי אין זה במדה פלל.

דמה ענין העבירה הלזו לעונש זה: הן אמת דרש"י בנדריים שם פבר הרגיש בזה וכתב דכיון דאינם זהירין לברך כשפותחין בד"ת לא מקנימא ברפתא דונהי' אנתנו וצאצאינו מלומדי תורה.

עכ"ל.

אף אין זה מספיק לפי מה שהעלה הש"א בתשובה סימן כ"ה דאף דברכת התורה הוא מן התורה מ"מ בברכה אחת של הג' ברכות יוצא ידי חובתו מן התורה. ונ"מ לענין ספק בירך ברכת התורה ע"ש.

וא"כ אפתי קשה מאי מיייתי רבינא מהא דרב יהודא אמר רב דמשום שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ דש"מ דברכת התורה הוי' מה"ת ראי' לדבריו דמה"ט ראויים ג"כ שלא יהיה להם בנים ת"ח והלא ברכת התורה דרב יהודה הוא לעסוק בד"ת בלבד כדאמר בברכות י"א ע"ב ולא הונזרה בקשת ונהיה אנתנו וצאצאינו כו' רק בברכה שניה שהוסיף ר' יוחנן על רב יהודה.

וא"כ מה ענין רבינא להא דרב יהודה אמר רב. שהרי רב יהודה דקאמר דאבידת הארץ היתה בשביל שלא ברכו בתורה תחילה היינו ברכה ראשונה.

ובשביל ביטול וזלזול ברכה זו הלא אינו במדה שיהיה להם בנים ע"ה. א"ו כפי' הרמב"ם דהא דלא ברכו בתורה תחילה היינו שקראו הע"ה לקרות לפני הת"ח והשפילו ע"ז כבוד התורה.

וכיון שהחשיבו את הע"ה לכן נתן להם פמדתם בנים ע"ה אשר אהבו. והשתא דברי רב יהודה אמר רב ודברי רבינא אהד הוא דמה"ט דהיתה אבידת הארץ מה"ט ובשבילו לא זכו נמי לבנים ת"ח: לפמ"ש דהאי קרא דכי שם ד' אקרא אברכה קאי כפי' רש"י ולא אלקימוד ת"ת וא"כ אין מוכח פלל לומר דמהרהר בד"ת א"צ ברכת התורה לפניו.

אף המחבר בשו"ע סימן מ"ז פתב דמהרהר בד"ת א"צ לברך. אמת שהגר"א ז"ל שם בבניאוריו הניח דברי המחבר בצ"ע.

וכתב וכי ליכא מצנה בהרהור והלא נאמר והגית כו'. ונ"ל דה"ט דהמחבר אף דס"ל ג"כ ודאי דאיכא מצנה בהרהור ד"ת מ"מ אין לברך עלה דלטעמ' אזיל דפלוגתא דרבנוטא הוא שפתב הטור באו"ח סימן תל"ו דהמפרש והיוצא בש"י רא' ששכח לבדוק תמצו קודם שיצא מביתו יבטל כשיגיע הפסח במקום שהוא שם.

וענין הברכה פתב בעל העיטור אם הוא יודע שיש לו חמץ יברך על ביטול חמץ ואם לאו לא יברך. וכתב עליו הטור ונראה שאפ"י יודע שיש לו חמץ בביתו אין צריך לברך כיון שעיקר הביטול בלבד ואם מחשב בלבד לבטל סגי דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב עכ"ל.

וכיון שהכריע שם המחבר בשו"ע פדעת הטור דלא יברך על הביטול כמו"ש שם בסוף ס"ב משום דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב אף שביטול הוי מה"ת ה"נ אף דהרהור

ד"ת הוא מצנה וכמו"ש וְהִגִּיתָ מ"מ תְּחַכְּמִים לֹא תִקְנֶה בְּרָכָה עַל מִצְוֵה שְׂאִינָה מְקַיְימָה רַק ע"י מַחְשָׁבָה וְהִרְהוּר בְּלִי מַעֲשֵׂה אוּ דִיבּוּר.

ומכ"ש לפ"מ שִׁכְתְּבוּ הָאֲחֵרוֹנִים ד"ל דְּבַעַל הָעֵיטוּר מוֹדָה לְהַטוּר דְּלִיפָא בְּרָכָה עַל מִצְוֵה שְׂבִיחַ הַהוּר אֲלֵא דס"ל דְּבִיטוּל חֲמִיץ לֹא סָגִי בְּבִיטוּל בְּלִב בְּלִבְד אֲלֵא שְׂצָרִיף לְהוֹצִיא הַבִּיטוּל גַּם בְּשִׁפְתָיו וְלִימָא פֶּל חֲמִירָא כו' וּא"כ שְׂיִיף בּוּ בְּרָכָה פֶּמוּ שְׂמִבְרָכִין עַל קְרִיאַת הַלֵּל וְכִיּוּצ"ב.

אף הַטוּר לְטַעֲמִי בְּסִימֵן תל"א דְּבִיטוּל בְּעֵלְמָא סָגִי וּא"צ לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו. וְהָא דְּנוֹהֲגִין לִזְמַר פֶּל חֲמִירָא לְאוּ תִקְנַת תְּחַכְּמִים הוּא רַק שְׂנֵהֲגוּ פָּד.

שוב מִצְאָתִי שְׂפָכָר קְדַמְנִי בְּזֵה הפ"מ באו"ח סִימֵן מ"ז וְעוֹד שְׂאָרֵי אֲחֵרוֹנִים: וּלְפִי דְּבָרֵי הַטוּר אֲלֵה א"ש מַה שְׂיִישׁ לְתַמּוּהָ בְּמַתְנִיתִין דְּבְרָכוֹת דְּבַעַל קְרִי מְהִרְהֵר ק"ש בְּלִבּוֹ וְאִינוּ מְבָרַךְ לְפָנָי וְלֹאֲחֲרָי אִפִּי בְּהִרְהוּר כִּפִּי רַש"י שֶׁם וְאִמָּאֵי לֹא יִבְרַךְ הַבְּרָכוֹת.

וּבְשִׁלְמָא לר"ח דס"ל דְּהִרְהוּר דק"ש לֹא פְּדִיבּוּר דְּמִי וְה"ל פְּאִילוּ לֹא קָרָא פֶּלֶל שְׂפִיר דְּאִינוּ מְבָרַךְ עָלָיו דְּנָהִי דְּכָל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן אָף שְׂבִירִף בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת הַבְּרָכָה כְּמוֹ"ש הַרְמַב"ם וְהַבְּאֲתִיו לְעֵיל.

מ"מ פִּינּוֹן דְּעֵיקָר הַק"ש אִינוּ קוֹרָא רַק בְּהִרְהוּר דְּנָהִי הוּי פְּאִילוּ לֹא קוֹרָא א"כ הָא אִינוּ נִתְחַיֵּיב בְּבְרָכוֹתֵי. אֲבָל רְבִינָא דס"ל הִרְהוּר פְּדִיבּוּר דְּמִי.

וְיוֹצֵא בְּהִרְהוּר יְדֵי חוֹבַת ק"ש א"כ מ"ט לֹא יִבְרַךְ הַבְּרָכוֹת ג"כ ע"י הִרְהוּר לְצֵאת יְדֵי חוֹבַת הַבְּרָכוֹת עִם ק"ש יַחַד. וְרֵאִיתִי לְהַפ"י שְׂהֵינִחַ קוֹשְׂיָא זֹו בְּצַע"ג.

אֲמַנָם ע"פ סְבֵרַת הַטוּר א"ש וְלֹא קוֹשְׂיָא מִיָּדֵי לְפִי שְׂחַכְמִים לֹא תִקְנֶה בְּרָכָה עַל מִצְוֵה שְׂאִינוּ מְקַיְימָה רַק עַל יְדֵי מַחְשָׁבָה וְהִרְהוּר בְּלִבְד: וּלְפַמ"ש דְּסְבֵרַת הַטוּר מְוַכְרַחַת מִמַּתְנִי' דְּבַעַל קְרִי. לְכַאוּרָה א"כ קוֹשְׂיָא עַל הַגְּר"א ז"ל שְׂנוּטָה דְּעַתּוֹ בְּאו"ח שֶׁם לְבָרַךְ עַל הִרְהוּר ד"ת.

וּי"ל דְּהַגְּר"א לְטַעֲמִי שְׂפִי הוּ דְּבַעַל קְרִי מְהִרְהֵר בְּלִבּוֹ שְׂמִהֲרַהֵר בְּרָכוֹת ק"ש. וְהוּא ע"פ הִירוּשְׁלָמִי.

אֲלֵא דְּעַדִּינּוּ קוֹשְׂיָא דְּמַשְׁמַע בְּסִימֵן תל"ו שְׂמַסְכִּים לְפָסֵק הַשׁו"ע שְׂלֵא יִבְרַךְ עַל הַבִּיטוּל. מִיְהוּ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּלֵא אֲמַר הַטוּר אֲלֵא דְּלֵא מְצִינוּ שְׂנוֹסַח הַבְּרָכָה יְהִיָּה עַל מַחְשָׁבָה שְׂפִלְב בְּלִבְד.

וּכְגוֹנוֹנָא דְּהֵתָם שְׂיִבְרַךְ עַל בִּיטוּל חֲמִיץ. אֲבָל פֶּל שְׂפָרְכְתוּ פּוֹלְלַת בֵּין מַחְשָׁבָה וּבֵין דִּיבּוּר שְׂפִיר דְּמִי לְבָרַךְ בְּרָכָה זֹו גַּם אִמְחַשְׁבָה בְּלִבְד פְּגוֹן בְּרַפְתָּ לְעַסוֹק בְּד"ת שְׂכּוֹלְלַת מַחְשָׁבָה וְדִיבּוּר.

אֲלֵא דֵא"כ תִּקְשָׁה דֵה"ל בְּסִימֵן תל"ו לְבָרַךְ עַל בִּיטוּלוֹ עַל בִּיעוּר חֲמִיץ שְׂכּוֹלְלַת ג"כ שְׂתִיָּהוּ מַחְשָׁבָה וּמַעֲשֵׂה כְּמוֹ"ש הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת בְּרָכוֹת פָּרָק י"א הִלְכָה ט"ו דְּלִכְרָף מְבָרַךְ עַל בִּיעוּר חֲמִיץ שְׂמַשְׁעָה שְׂגַמֵר בְּלִבּוֹ לְבַטֵּל נַעֲשִׂית מִצְוַת הַבִּיעוּר כו'.

הרי דס"ל דעל ביעור כולל הביטול בלב ג"כ אלא דיש פוסקים החולקים עליו. ואין פאן מקום להאריך בזה: נשובה לנגידון דידן דנראה דברכת התורה של כל ת"ת דייחיד אינו רק מדרבנן גרידא והא דרב יהודה ור' יוחנן אקריאה דציבור קיימא.

והאיר ד' עיני ומצאתי בבבאורי הגר"א ז"ל באו"ח סימן קל"ט סעיף י' אמ"ש ברכה אחרונה אשר נתן לנו כו' פתב ע"ז הגר"א ז"ל מתניתין וגמ' ריש פ"ק ג' דמגילה וברכות כ"א ע"א. ובמס' סופרים פ"ק י"ג.

ובירושלמי פ"ק ז' ר"ז ב"ע אלו ג' קריאות כו' לא למדו בה"ת מברכת המזון אלא לרבים ואי לרבים בינו ובין עצמו לא יברך ר"ל אפי' לפני' כו' ומשני עשאוה פשאר מצות של תורה כו' מוכח כמו"ש בע"ה דר' יהודה ור' יוחנן לא אזלי רק אקריאה בציבור.

שוב ראיתי בקו"א להש"א שהביא להירושלמי הלז בשם הגאון מוהריק"א. ולדעתי הדברים מוכרחין מעצמן כמו"ש.

עכ"פ יצא לנו דברכת התורה אינה מן התורה וספק בברך ספק לא בברך אינו חוזר ומברך. וע' מה שכתבתי עוד בזה בספרי שפתי חן פ"רשת האזינו: ומ"ש עוד הנשמת אדם שם דדוקא במקום דכתיב הגיון לפי הוא במחשבה.

אבל הגיון ולא כתיב לב פירושו דבור כדכתיב משלי כפיטל ח' פי אמת יהגה חפי כו'. א"א לומר פן ע' בהגר"א או"ח סימן ס"ב סעיף קטן ד' ד"ה ואף לכתחילה כו' בינה הגיגי ע"ש.

הדו"ש ח"ן: סימן טו ואגב אודיעה מה שנתחדש לי בהא דפליגי אמוראי בברכות י"א ע"ב דרב הונא ס"ל למקרא צריך לברך ולמדרש א"צ לברך ור' אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך למשנה א"צ לברך.

ור' יוחנן אמר אף למשנה צריך לברך אבל לתלמוד א"צ לברך ורבא אמר אף לתלמוד צריך לברך. דבמאי קמפלגי ואיזה שורש יש במחלוקתם: ונ"ל דהני אמוראי פליגי מאיזה ילפותא נפקא לן עיקר ברכת התורה דמאן דס"ל דלמקרא צריך לברך משום דבה"ת ילפינן מקרא דכי שם ד' אקרא דמינן' יליף רב יהודה שם כ"א לברכת התורה לפני' שברך משה פשבא לפתוח בדברי שירת האזינו שהוא מקרא ע"כ אין לנו אלא מה שמצינו למקרא ותו לא, ור"א ס"ל דגם למדרש צריך לברך משום דמדרש הוא קרוב למקרא שהוא מדרשי המקראות כדפי' רש"י.

אבל למשנה שעיקרה גזירות ומקנות חכמים וסייגים וגזרים על דברי תורה א"צ לברך ור' יוחנן דס"ל דאף למשנה צריך לברך סובר כר' ישמעאל בברכות מ"ח ע"ב אין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין א"ר ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עולם לא כ"ש וכינן דבלימוד הלכות שבמשנה קונה חיי עוה"ב כדאמרין במגילה ובשילהי גדה כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב.

ופי' רש"י הלכות משנה וברייתא א"כ מה"ט למשנה נמי צריך לברך אבל לתלמוד שהוא רק פירוש דברי המשנה ולתרגם המשניות שפותרות זא"ז א"צ לברך. ורבא דאמר אף לתלמוד צריך לברך ס"ל כר' חייא בר נחמני תלמידו של ר' ישמעאל שם מ"ח ע"ב

שאומר משום ר' ישמעאל דברכת התורה ילפינו מדכתיב בברכת המזון על הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה.

דלפ"ז מוכח דאף לתלמוד צריף לברך. שְהרי לעיל דף ה' אָמר ר' לוי מאי דכתיב ואתנה לך גו' תורה זה מקרא כו' להורותם זה גמרא הרי דמקרא דנפקא לי' עיקר בה"ת מפונש דעל גמרא שממנה ההוראה יוצאה נמי צריף לברך.

וא"ש: סימן טז דיני תפלה הרמב"ם ו"ל ריש הלכות תפלה פסק דתפלה הוי מ"ע מן התורה מקרא דנעבדתם את ד' גו' אלא דאין מנן התפלות מן התורה. והקשו עליו הרמב"ן ו"ל ועוד הרבה מהראשונים מסופה ל"ח ע"א דתנן שם מי שפא בדרף ולא הי' בידו ליטול לולב לכשיפגס לביתו יטול על שולחנו ובגמ' שם אמרת נוטלו על שולחנו למימרא דמפסיק ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין אמר רב ספרא ל"ק כו' אמר רבא מאי קושיא דלמא הא דאורייתא הא דרבנן כו' הרי מפאן דתפלה דרבנן והכ"מ תירץ דהתם במנחה שאני שפבר מסתמא התפלל תפלת שחרית דשוב הו"ל רק מדרבנן וע' תשובת שאג"א סי' י"ד.

ולי נראה דלא זו דלא קשיא ארמב"ם מהא דסופה אף גם זו דמשם ראי' נכונה להרמב"ם ו"ל: והנה הרמב"ם בפרק כ"ז מהלכות שבת כתב דתחום י"ב מיל הוי דאורייתא וגם שם השיגו עליו הרמב"ן והרשב"א מדאמר בשבת ס"ט לר"ל דידע לה בתחומין ואלקיא דר"ע ולא קאמר דידע בתחומין די"ב מיל ואלקיא דכו"ע.

עוד הקשו מעירובין ל"ו דמשני שם רהב"ח שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה אבל שבת קסבר ר' יוסי תחומין דרבנן הרי להדיא דתחומין די"ב מיל אינו מה"ת דאל"כ גם תחומין אית לה עיקר מה"ת א"כ מ"ש דספק טומאה טמא וספק עירוב פשר וכתב הריטב"א בסוף פ"ק דעירובין דזו ראי' גמורה דעירובי תחומין אין להם שום עיקר מן התורה וגם בזה נ"ל דממקום שפא להשיב על דעת הרמב"ם ו"ל אדרבה משם ראי' להיפך ובחזק מחתא נ"ל לתרץ הני תרי פסקי הרמב"ם בעה"ש: דהנה בסופה שם דחי ר' זירא קושית רבא אדרב ספרא וא"ל דהא דקשיא לך הא דאורייתא הא דרבנן הָא ביו"ט שני דרבנן עסקינן דיקא נמי מדקתני מי שפא בדרף כו' דאי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי ע"ש.

וקשיא לי דמאי דחי ר"ז לדרבא ומאי דיקא נמי דקאמר דלמא רבא נמי שפיר הוה ידע דמתני' דלולב ע"כ ביו"ט שני עסקינן כדדייקא מתני' אבל רבא הכי קאמר נהי דביו"ט שני מיירי דהוי מדרבנן מ"מ פיון דביו"ט ראשון הוי דאורייתא א"כ חמירא דאפי' ביו"ט שני שאינו רק מדרבנן צריף להפסיק משא"כ מנחה פיון דתפלה לעולם מדרבנן א"צ להפסיק ולא החמירו בו חכמים פיון שעיקרו אינו מה"ת ותירוצו של רבא הוי פעין שתי ר"ה ב"ח בעירובין ל"ו אלקיא דר' יוסי דדבר שעיקרו דאורייתא חמיר לענן שצריכין להחמיר בספיקו ה"נ ס"ל לרבא דבדבר שעיקרו דאורייתא חמיר לענן שצריף להפסיק את שולחנו וליטול הלולב [ודחוק לומר דא"כ לא הו"ל למימר בלשון תמיה על רב ספרא רק בניהותא ל"ק פאן דאורייתא פאן דרבנן וא"כ דיחוי דר' זירא אינו דיחוי פלל: אף לכאורה קושיתנו זו לא קשיא מידי דא"א לומר דהא דאמר רבא הא דאורייתא ר"ל עיקרו דאורייתא והא דרבנן עיקרו דרבנן משום דרבא ודאי לא ס"ל חילוק זה

שְׁהָרִי בְּעִירוֹבֵינּוּ ל"ו שֵׁם דְּמַתְרַץ ר"ה ב"ח דְּשֹׁאֲנֵי סִפְק טוֹמְאָה דְּאִית לִי עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה מִסְפֵּק עִירוֹב דְּאִין לֹו עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה עֲנֵי רְבָא בְּתַרְיָן וְאָמַר תִּירוּץ אַחַר הֵתָם ה"ט דר' יוֹסִי דְּהַעֲמִיד טָמֵא עַל חֲזַקְתּוֹ הָרִי דְּלֵא ס"ל חִילּוּק דר"ה ב"ח מְדַלָּא גִיחָא לִי לְתַרְיָן כְּנוֹתָן וְע"כ ה"ט מְשׁוּם דס"ל לְרְבָא כִּינּוּן דְּהַשְׁתָּא תִּרְנוּןִיָּהּוּ דְּרַבְּנָן גִּינְהוּ אִין לְחַלְק בִּינֵינִיָּהּוּ לֵאמַר שְׁנֵה שְׁעִיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא וְהָא חֲמוּר כִּינּוּן דְּהַשְׁתָּא מְדַרְבְּנָן הוּא בְּתַר הַשְׁתָּא אֲזַלִּינוּ.

לפ"ז שְׁפִיר דְּחִי ר"ז לְדְרַבָּא כִּינּוּן דְּע"כ צ"ל דְּרַבָּא דְּקָאֵמַר הָא דְּאוֹרֵייתָא הָא דְּרַבְּנָן ר"ל דְּאוֹרֵייתָא מְמַשׁ וְלֵא מְשׁוּם דְּעֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא כִּינּוּן דְּלְשִׁיטַת רְבָא גּוּפָא אִין מְעַלְיוּתָא לְדְרַבְּנָן אַף שְׁעִיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא יוֹתַר מְדַבֵּר שְׁעִיקְרוּ גַם כִּן מְדַרְבְּנָן: אוֹלָם כַּד מְעִינְתָּ א"א לוֹמַר דְּלְרַבָּא אִין מְעַלְיוּתָא וְחוּמָר לְדְבַר שְׁעִיקְרוּ מַה"ת נֶגֶד דְּבַר שְׁעִיקְרוּ מְדַרְבְּנָן שְׁהָרִי בְּסוֹפָה מ"ד מְקַשָּׁה שֵׁם אַבְיִי לְרַבָּה מ"ש לוֹלָב דְּעַבְדִּינוּ לִי שְׁבַעַה זְכָר לְמַקְדֵּשׁ וּמ"ש עֲרַבָּה דְּלֵא כו' וּמְשַׁנֵּי רַב זְבִיד מְשַׁמְיָן דְּרַבָּא לוֹלָב דְּאוֹרֵייתָא עַבְדִּינוּ לִי שְׁבַעַה זְכָר לְמַקְדֵּשׁ עֲרַבָּה דְּרַבְּנָן לֵא כו' וּפְרִיָּד עֲלֵהָ שֵׁם בְּגַמ' וּמְסִיק אֲלָא אָמַר רַב זְבִיד מְשַׁמְיָן דְּרַבָּא לוֹלָב דְּאִית לִי עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה בְּגַבּוּלִין עַבְדִּינוּ לִי שְׁבַעַה זְכָר לְמַקְדֵּשׁ עֲרַבָּה דְּלִית לִי עֵיקָר מִן הַתּוֹרָה בְּגַבּוּלִין לֵא כו'.

וְנִרְאָה פְּשׁוּט דְּלֵאוּ דְּרַבָּא הֲדַר בִּי הַשְׁתָּא אֲלָא דְּהַשְׁתָּא הֲבִין רַב זְבִיד דְּהָא דְּאָמַר רְבָא לוֹלָב דְּאוֹרֵייתָא ה"נ קָאֵמַר לוֹלָב עֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא וְהָרִי זֶה רֵאִי לְקוֹשְׁיִתְנּוּ בְּדְרַבָּא הַנָּל הָרִי דְּאֲשַׁכְּחָנָא דְּלְרַבָּא גּוּפָא יֵשׁ חוּמָר לְדְבַר שְׁעִיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא עַל דְּבַר שְׁעִיקְרוּ דְּרַבְּנָן לְעַנְוִן דְּעַבְדִּינוּ לִי זְכָר לְמַקְדֵּשׁ וְא"כ י"ל דֵּה"נ יֵשׁ חוּמָר לְלוֹלָב שְׁצַרְיָד לְהַפְסִיק אֶת שְׁוֹלְחָנוּ וְלִיטְלוּ מְשׁוּם דְּעֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא מְשֵׁא"כ תְּפִלַּת הַמְּנַחָה כַּמ"ש לְעֵיל וְהֲדַרָּא קוֹשְׁיָא לְזוֹכְתָהּ מַה דְּחִי ר' זִירָא.

א"ו דֵּה"ט דְּלִיכָא לְפָרֵשׁ מַה שְׁאָמַר רְבָא לוֹלָב דְּאוֹרֵייתָא דר"ל עֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא דֵּא"כ צ"ל דְּתַפְלָה דְּרַבְּנָן ר"ל עֵיקְרָה דְּרַבְּנָן וּבְאֶמַת אִינוּ כִּן דְּתַפְלָה נְמִי עֵיקְרָה דְּאוֹרֵייתָא פְּעַם אַחַת בְּיוֹם וְאַכְתִּי מֵאִי חִילּוּקָא בֵּין לוֹלָב דִּיו"ט שְׁנֵי לְמַנְחָה כִּינּוּן דְּתִירוּבֵיָּהּוּ עֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא אַע"כ דְּרַבָּא דְּאָמַר לוֹלָב דְּאוֹרֵייתָא הֵינּוּ דְּהַשְׁתָּא גּוּפָא הָוִי דְּאוֹרֵייתָא ע"ז שְׁפִיר דְּחִי ר' זִירָא דְּהֵכָא בִּיו"ט שְׁנֵי עֶסְקִינוּ וְדִיקָא נְמִי כו' וְכִינּוּן דְּתִירוּבֵיָּהּוּ הָוִין דְּרַבְּנָן שְׁעִיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא שְׁפִיר קָא קֹשְׁיָא לִי לְרַב סַפְרָא עַד שְׁהוּצַרְדָּ לְשַׁנּוּיָּי הָא דְּאִיכָּא שְׁהוּת כו': וּלפ"ז י"ל הָא דְּלֵא גִיחָא לִי לְרַבָּא בְּעִירוֹבֵינּוּ תִירוּצָא דְּרַב הוּנָא ב"ח ע"כ לֵאוּ כַּדס"ל מְעִיקְרָא דְּלֵא מְשַׁמַּע לִי לְהַחְמִיר בְּדְבַר שְׁעִיקְרוּ מַה"ת מְדַבֵּר שְׁעִיקְרוּ מְדַרְבְּנָן דְּנִדְּאִי ז"א כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי רֵאִי מְסוּפָה מ"ד (וְנִזְהוּ שֵׁא"ל רְבָא לר"נ מֵאֵן הָאִי תִנָּא כו' בְּעִירוֹבֵינּוּ ל"ז ע"ב וְע' שֵׁם בְּתוֹס' וּמְשׁוּם דר"נ ג"כ מְפִלִּיג בְּזָה עִי"ש ל"ב ע"א תוֹס' ד"ה תְּאָנִים וְמַה שְׁפַתְבַּר בְּסַפֵּר בְּאֵר אַבְרָהָם שֵׁם ל"ו אִינוּ מְוַכְרַח פְּלָל] אֲלָא דֵּה"ט דְּלְרַבָּא לֵא גִיחָא לִי לְתַרְיָן כר"ה ב"ח מְשׁוּם דְּלְתִירוּצָא דר"ה מְוַכְרַחִין לוֹמַר דְּעִירוֹבֵינּוּ עֵיקְרוּ דְּרַבְּנָן וְלֵא כְּטוֹמְאָה שְׁעִיקְרָה דְּאוֹרֵייתָא וְרְבָא הָא ס"ל דְּעִירוֹבֵינּוּ ג"כ עֵיקְרוּ דְּאוֹרֵייתָא דְּהֵינּוּ י"ב מִיל א"כ אַכְתִּי מ"ש סִפְק עִירוֹבֵינּוּ מִסְפֵּק טוֹמְאָה עַל כִּן הוּכְרַח רְבָא לְתַרְיָן אַחַר שְׁאֲנֵי טוֹמְאָה דְּהַעֲמִיד טָמֵא עַל חֲזַקְתּוֹ וְכִינּוּן דְּאִיכָּא פְּלוּגְתָּא בֵּין רְבָא לר"ה ב"ח פִּסְק הַרְמַב"ם ז"ל כְּרַבָּא.

ועוד שגם ר"ה לא אמר רק אליבא דר' יוסי. ונראה דרבא אגזיל לשיטתו דס"ל דתחומין די"ב מיל הוי דאורייתא בהא דשתיק לי רבא לר"ח בעירובין נ"ה אהא דמתיב לר"ה דאי יושבי צריפין אין מודדו ליה אלא מפתח בתיהם איהו הוי נפנין ישראל פשהלכו במדבר ולא משני לי הא תחומין דרבנן א"ו ס"ל לרבא די"ב מיל פמתנה ישראל הוי דאורייתא אבל אין לתרץ דקנשנית ר"ח היתה למ"ד תחומין דאורייתא כמו שתירץ הרשב"א דזה א"א לומר כמו שפכתתי בזה לעיל סימן ד' עכ"פ יצא לנו דמקום שפאו לסתור הוי תרי פתקי הרמב"ם ו"ל דהלכות תפלה ונדלכות עירובין משם ראי' להרמב"ם ו"ל דתרנוניהו הווינו דאורייתא.

ולפ"ז י"ל דהא דלא קאמר בשבת דינדע ליה בי"ב מיל ואלבא דכו"ע י"ל דלא פסיקא לי להגמרא לשנויי הכי אלבא דר"ל דדלקא כר"ה ב"ח ס"ל דלר' יוסי אף י"ב מיל הוי דרבנן וא"כ בל"ה לאו כו"ע הוא.

ודברי מראה הפנים שם בעירובין פ"ה אינם מדוקדקים. כמש"ש: שוב מצאתי בנו"ב מהדו"ק בא"ע סי' ב' שכתב ג"כ דה"ט דרבא דלא ניחא לי למימר כר"ה ב"ח משום דסובר די"ב מיל לכו"ע דאורייתא נכתב וכבר פירשתי כן בתשובה אחרת כו' אבל אנחנו לא זכינו לשיחתו בזה מאיזה טעם הכרית הוא ו"ל לפרש כן: סימן יז שאלת ממני ידידי באחד שהי' טרוד בעסקיו בשחרית עד שעברו ד' שעות מן היום ולא התפלל ובמעט הי' קרוב למזיד.

אם עוד תפלל עד חצות או ימתין עד אחר חצות ויתפלל מנחה שתיים: תשובה. הנה מפורש הוא בשו"ע או"ח סי' פ"ט דאם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות אע"פ שאין לו ש"כר כתפלה בזמנה.

ש"כר תפלה מיהא איכא וא"כ לא מיבעי שוגג מתפלל אחר ד' שעות. אלא אפי' מזיד גמי מתפלל לאחר ד' שעות.

כדמשמע מלשון או עבר פי' במזיד ואית לי ש"כר תפלה: הן אמת שפולם תמהו על דין זה שמקורו מהרמב"ם בפ"ק ג' מהלכות תפלה דמנא לי זה דבשלמא הרי"ף שכתב היכא דטעי וצלי לאחר ד' שעות ש"כר תפלה יתבו לו כו' יש לומר דה"ט דמרבנן נשמע לר' יהודה דכמו לרבנן דסברי דזמן תפלה הוא עד חצות אי טעי ולא התפלל בזמנו מתפלל אחר"כ וש"כר תפלה יתבו לי ה"נ לר"י דס"ל דזמן תפלה עד ד' שעות אי טעי ועבר זמנו מתפלל אחר"כ אבל כל זה רק בטעה אבל במזיד ולא התפלל שחרית בזמנו דלרבנן אינו מתפלל עוד דהנה לי מענת לא יוכל לתקן ה"נ נשמע לר"י דאם הזיד ולא התפלל עד ד' שעות שלא יהא רשאי להתפלל עוד פלל ונדחקו פל מפרשי הרמב"ם ו"ל וכן הב"י בטור והט"ז באו"ח שם ולא מצאו מקור נאמן לדבריו.

וע' בהג"ר א"א שם שהניח ג"כ בצ"ע: ולי נראה דא"ש דהנה הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ק ג' פ"ב דב"ד יושבין בדין עד סוף שעה וששית. ותמהו גם שם עליו הכ"מ והב"י בחו"מ סי' ה' וכן הלח"מ מהא דאמרינן בשבת י' עד אמת יושבין בדין עד זמן סעודה ומפרש ה"תם בגמ' דהיינו סעודת ת"ח שהיא בשעה וששית ומכאן ואילך הוי' פזורק אבן לחמת.

הרי משמע בגמ' דאין יושבין בדין רק עד תחילת ששית ולא עד סוף ששית וכתב הב"י דע"כ צ"ל דעד תחילת ששית דאי עד סוף ששית א"כ מתי יאכלו הדייגין והאוכל מפאן ואילך פזורק כו' וכן משמע ברי"ף ורא"ש וכן פסק בשו"ע חו"מ שם דלא פהרמב"ם אף הדרישא והב"ח תירצו דמ"ש הרמב"ם עד סוף ששית ולא עד בכלל ור"ל דמתחיל לאכול זמן מועט קודם גמר ששית ויהי התחלת אכילה שקודם גמר השש שעות לא גרע מטעם מידי בצפרא דלית לן בה ולא הוי' תו פזורק אבן לחמת וכן פתב הסמ"ע.

וניש להקשות נהי דיש לתרץ פו אבל אפתי קשה מנא לי' להרמב"ם זה ודילמא פפשוטו דסעודת ת"ח מהתחלת ששית ע"כ אין יושבין בדין רק עד תחילת ששית שהיא זמן סעודה וכמשמעות הרי"ף והרא"ש: ונ"ל לומר דהנה בשבת שם אהא דעד מתי יושבין בדין אמר ר' ששית עד זמן סעודה אמר רב תמא מאי קרא דכתיב אי לך ארץ שמלפך נער ושריף בפוקר יאכלו גו' הרי מפאן להדיא שהדייגין לא יאכלו כל זמן הפוקר משום שצריכין לדון בפוקר משפט וכמו שפייס קרא בגבורה ולא בשחי בגבורה של תורה כו' והנה התוס' בריש פסחים פתבו בשם ר"ת דעד תצי היום נקרא פוקר.

וא"כ אין לדייגים לאכול כל השש שעות אלא דכינן דהאוכל אחר שש הוא פזורק אבן לחמת ע"כ צריכין להתחיל סעודתן בסוף ששית דהי התחלה לאו אכילה מקרי אלא טעימה וה"ל טעים מידי בצפרא ול"ל בה ועיקר אכילתו אינו רק בשש שביעית ונהי זה פדעת הדרישא והב"ח: אמנם בעיקר דברי ר"ת שקתב דעד ו' שעות נקרא פוקר כדמוכח בר"פ תמיד נשחט תמיה לי.

קדא.

שלא מצאתי שם שום משמעות לזה וכמדומני שצ"ל כדמוכח בריש פרק תה"ש וע' ירושלמי תענית פ"ג עד פדין צפרא וי"ל] ועוד. הרי בברכות כ"ז מפרש שם בגמ' הא דפליגי רבנן ור"י בתפלת השחר דלרבנן עד תצות ולר"י עד ד' שעות דקמפילגי בקרא דכתיב את הפכש אחד תעשה בפוקר דלרבנן כל ו' שעות נקרא פוקר ולר"י רק עד ד' שעות ואמר שם רב פהנא הלכה כר"י הואיל ותנן בבחירתא פנותי' הרי מפאן דבוקר אינו אלא עד ד' שעות א"כ איף פתב ר"ת בפשיטות פרבנן ודלא כר"י דקיי"ל פנותי': ונ"ל דהנה פבר הקשו המפרשים אהא דאמר רב פהנא דהלכה כר"י הואיל ותנן בבחירתא פנותי' דמאי ראי' מריב"ב שהעיד על תמיד של שחר שקרב בד' שעות דש"מ דאין זמנו עד תצות דלמא מעשה שהי' פה הנה דלא הוצרכו לאתרו יותר מפאן אבל אם היו צריכין ע"פ מקרה להקריבו גם אחר ד' שעות עד תצות היום ג"כ היו מקריבין אותו.

ומצאתי להראב"ד במס' עדיות שדקדק ג"כ לתרץ קושיא זו בדוחק ורש"י פ"א על הא דהעיד ריב"ב כו' שקרב בד' שעות. ותו לא.

וכוננתו ג"כ לתרץ קושיא זו אבל לפירושו עיקר חסר מן הספר: ע"כ נ"ל לומר דאתיא שפיר הכל בדרף פשוט. דהנה הא דתקינו אנשי כנה"ג תפלת השחר נגד תמיד של שחר ומנחה נגד תמיד של בין הערבים לאו שיהא זמן תפילות אלו בזמן שפשר להקריב בו מה"ת שני התמידים אלא שתקנו שיהא זמן התפלה בזמן שהיה ההקריבה באמת ולא

בזמן שהי' רק כָּשֶׁר לְהִקְרִיב וְלֹא קָרָה שֶׁהִקְרִיבוּ אֲזִי וְזֶה הוּא שְׂדֵיִיקוּ לומר מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד חֲצוֹת שָׁפֵן תָּמִיד שָׁל שַׁחַר קָרַב וְהוֹלֵךְ עַד חֲצוֹת וּר"י אָמַר כּו' שָׁפֵן תָּמִיד שָׁל שַׁחַר קָרַב וְהוֹלֵךְ עַד ד' שָׁעוֹת וְלֹא אָמְרוּ שָׁפֵן בְּנוֹקֵר דְּכִתִּיב בְּתָמִיד הוּא עַד חֲצוֹת וּר"י אָמַר כּו' שָׁפֵן בְּנוֹקֵר דְּכִתִּיב בְּתָמִיד הוּא עַד ד' שָׁעוֹת וְהִינּוּ טַעְמָא דְּכִינּוּ דְּאִינְהוּ אֲזַמְּן תְּפִלָּה שֶׁתִּקְנוּ אֲנָשֵׁי כְּנֵה"ג קְמִירוּ וְאֲנָשֵׁי כְּנֵה"ג לֹא תִקְנוּ זְמַן הַתְּפִלָּה כִּי אִם בְּזַמְּן שֶׁהִי' הִתְקַרְבָּה וְלֹא בְּזַמְּן שֶׁהִי' רַק רָאוּי לְהִקְרִיב וְלֹא הִקְרִיבוּ בּו' א"כ שְׁפִיר קְאָמְרֵי רַבְּנָן שָׁפֵן תָּמִיד שָׁל שַׁחַר קָרַב וְהוֹלֵךְ עַד חֲצוֹת וְלֹא סָגִיא לְהוּ בְּהָא דְּכָשֶׁר עַד חֲצוֹת דְּנֵהֵי דְּגַם מְזָה הָוָה יִדְעִינָן דְּבִדְעֵיבַד אִם הַתְּפִלָּל עַד חֲצוֹת וְאִפִּי' בְּמִזִּיד שְׂכַר תְּפִלָּה יְהִיבּוּ לִי וְלֹא הוּי' מְעֻנָּת לֹא יוּכַל לְתַקְּוֹן מ"מ שְׂכַר תְּפִלָּה בְּזַמְּנָהּ לֹא יְהִיבּוּ לִי אֶלָּא דוֹקָא כְּשֶׁמְתַפְּלֵל בְּזַמְּן שֶׁהִי' הִתְקַרְבָּה וְזֶה אֲתִי לֹא שְׂמַעִינָן דְּהִתְקַרְבָּה הִיָּתָה נִמְשַׁכְּתָה וְהוֹלְכָתָה עַד חֲצוֹת וּא"כ עַד חֲצוֹת נְמִי תְּפִלָּה בְּזַמְּנָהּ מִקְרִי וְכֵה"ג לר"י.

וְאִין לְהִקְשׁוֹת לִפ"ז מָנָא לִי לְהַגְמֵרָא דר"י וְרַבְּנָן בְּפִירוּשָׁא דְּקָרָא דְּבִנוֹקֵר קְמַפְלָגִי דִּילְמָא לר"י נְמִי בְּנוֹקֵר הִינּוּ ו' שָׁעוֹת וְלֹא פְּלִיג אַרְבָּנָן אֶלָּא בְּזַמְּן שֶׁהִי' הִתְקַרְבָּה וּנִפ"מ דָּאִם הִזִּיד וְלֹא הַתְּפִלָּל עַד אַחַר ד' שָׁעוֹת לֹא הָוָה מְעֻנָּת לֹא יוּכַל לְתַקְּוֹן אִפִּי' לר"י זֶה אִינּוּ דְּוִדָּאֵי מְדַרְבָּנָן נִשְׁמַע לר"י דְּכִמוּ לְרַבְּנָן לְאַחַר חֲצוֹת בְּמִזִּיד הוּי' מְעֻנָּת לֹא יוּכַל לְתַקְּוֹן ה"נ מְסַתְּמָא לר"י אַחַר ד' שָׁעוֹת וְהַשְׁתָּא א"ש מָה שְׂאָמַר ר"כ הִלְכָה כר"י הוֹאִיל וְתַנּוּן בְּבַחֲרִיתָא כְּוֹנְתִי' וְהוּא מְדַהֲעִיד רִיב"ב שֶׁקָּרָה פַּעַם אַחַת שֶׁהִקְרִיבוּ בַד' שָׁעוֹת וְהִיא מְעֻשָׂה הָוָה בְּזַמְּן שֶׁנִּשְׁאָא שְׁלֵמָה אֶת בַּת פְּרָעָה כְּדָאִיתָא בְּמִדְרַשׁ וַיִּקְרָא פ' י"ב וּבַמְדָּבָר פ' י' וּמְסִיק בְּמִדְרַשׁ שֵׁם וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה שְׁנֵינּוּ מְעֻשָׂה הִי' וְקָרַב הַתָּמִיד בַד' שָׁעוֹת וְהַרְמַב"ם בְּעֵדוּיֹת כָּתַב דְּהַמְעֻשָׂה הִי' בִּימֵי יוֹנִים וְשְׁנֵיהֶם אָמַת א"כ אֲנָשֵׁי כְּנֵה"ג שֶׁתִּקְנוּ שִׁיָּהָא זְמַן הַתְּפִלָּה בְּזַמְּן הִתְקַרְבָּה א"כ זְמַן הַתְּפִלָּה אִינּוּ מְאֻחָר מַד' שָׁעוֹת דְּמַמָּה שֶׁהֲעִיד רִיב"ב אָנוּ נִשְׁמַע דַּעֲכ"פ לֹא קָרָה מְעוֹלָם שִׁיִּצְטָרְכוּ לְהִקְרִיב מְאֻחָר מַד' שָׁעוֹת וּלִפ"ז פִּינּוּן דְּכָל עֵיקַר מָה דְּפָסִיק ר"כ הִלְכָה כר"י אִינּוּ אֶלָּא מַמָּה שֶׁהֲעִיד רִיב"ב עַל זְמַן הִתְקַרְבָּה א"כ י"ל דְּרַק בְּזַמְּן הִתְקַרְבָּה הִלְכָה כר"י וְזַמְּן הַתְּפִלָּה נְמִי רַק עַד ד' שָׁעוֹת אֲבָל בְּפִירוּשׁ הַפְּסוּק שָׁל בְּנוֹקֵר קִי"ל כְּרַבְּנָן דְּעַד חֲצוֹת נְמִי כָּשֶׁר לְהִקְרִיב מִשׁוּם דִּיחִיד וְרַבִּים הִלְכָה כְּרַבִּים וּנִפ"מ דְּאִפִּי' אִם הִזִּיד וְלֹא הַתְּפִלָּל עַד אַחַר ד' שָׁעוֹת נֵהֵי דְּשְׂכַר תְּפִלָּה בְּזַמְּנָהּ לֹא יְהִיבּוּ לִי מִשׁוּם דְּבָהָא קִי"ל כר"י דְּהִתְקַרְבָּה לֹא הִיָּתָה נִמְשַׁכְּתָה וְהוֹלְכָתָה רַק עַד ד' שָׁעוֹת וּא"כ אַחַר ד' שָׁעוֹת לֹא תְּפִלָּה בְּזַמְּנָהּ מִקְרִי מ"מ שְׂכַר תְּפִלָּה יְהִיבּוּ לִי וְלֹא הוּי' מְעוֹת כּו' מִשָּׂא"כ לְאַחַר חֲצוֹת אִם עָבַר בְּמִזִּיד וְלֹא הַתְּפִלָּל דָּאָז גַּם לְרַבְּנָן לֹא בְּנוֹקֵר מִקְרִי וְהוּי' מְעֻנָּת לֹא יוּכַל לְתַקְּוֹן וּא"כ דַּעַת ר"ת נְכוּנָה דְּעַד ו' שָׁעוֹת נִקְרָא בְּנוֹקֵר גַּם לְהִלְכָה לְדִידוֹן.

וְנִמְצָא הַשְׁתָּא דְּשִׁלְשָׁה חֲלוּקוֹת הֵן. עַד ד' לר' יְהוּדָה דְּהוּיָא זְמַן הִתְקַרְבָּה שְׂכַר תְּפִלָּה בְּזַמְּנָהּ יְהִיבּוּ לִי.

מַד' עַד חֲצוֹת פִּינּוּן שֶׁהִי' כָּשֶׁר לְהִקְרִיב בְּדִיעֵבַד מִשׁוּ"ה אִם עָבַר וְהַתְּפִלָּל אִפִּי' בְּמִזִּיד שְׂכַר תְּפִלָּה יְהִיבּוּ לִי. מִחֲצוֹת וְהִלְאָה דְּאִינּוּ כָּשֶׁר לְהִקְרִיב מִשׁוּ"ה בְּמִזִּיד הוּי' מְעוֹת גּו' וּבְשׁוּגָא מְשָׁלִים בְּמִנְחָה.

וּא"ש ג"כ דַּעַת הַרְמַב"ם בְּב' מְקוּמוֹת הַנֶּ"ל. וְעַפ"ז א"ש ג"כ מָה שְׁפָסַק בְּשׁו"ע בְּסִי' רל"ג דְּמִי שֶׁהַתְּפִלָּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה לְאַחַר ו' שָׁעוֹת וּמִחֲצָה וְלִמְעֻלָּה יוֹצֵא מִשְׁמַע דוֹקָא

בְּדִיעֲבַד אֲבָל לֹא לְכַתְחִילָהּ וְהוּא דַעַת הַרְמַב"ם בְּפָרָק ג' נֶשֶׁם דְּפִירֵשׁ טַעְמוֹ לְפִי שְׁהִיא
פְּנֵגַד הַקְרֵבַת הַתְּמִיד שֶׁל עֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁחָל לְהִיּוֹת בַּע"ש שְׁאִינוֹ תְּדִיר בְּכָל יוֹם וְאִין רְאוּי
לְהַתְּפַלֵּל אֲלֵא פְּנֵגַד זְמַן הַהַקְרָבָה שְׁהִיְתָה תְּדִירָה בְּכָל יוֹם וְעַי' שָׁם.

דלפמ"ש נכון מאד בטעמו דכיון דעיקר זמן תפלה אינו רק בזמן שהי' ההקרבה א"כ
מסתברא דלכתחילה נמי עדיף טפי זמן ההקרבה שהי' תדיר בכל יום מזמן הקרבה שלא
הי' תדיר וא"כ הדין נותן דלכתחילה לא יתפלל מנחה גדולה ודלא פמשמעות הרא"ש
והטור: נשובה לנגידון דידן דאפי' אי הנה מזיד גמור מתפלל לאחר דשעות פדעת
הרמב"ם והשו"ע משום דבעיקר קרא קי"ל פרבנו דבוקר היינו עד חצות להקל אלא
דלפ"ז חומרא נמי איפא אם עכשיו ישקה עצמו במזיד מלהתפלל עד חצות תהוי אח"כ
מענות לא יוכל לתקון דאינו מתפלל עוד מנחה שתיים משא"כ אם הי' הלכה לגמרי כר"י
הי' מותר להתפלל אח"כ מנחה שתיים כיון דלא הנה מזיד גמור עד ד' שעות ורק ע"י
טרדת עסקיו נתאחר מלהתפלל הא זה שוגג מקרי כמו"ש בשו"ע סי' ק"ח סעיף ח' וא"כ
כמו לרבנו בשגג עד חצות אף דאח"כ השקה מלהתפלל במזיד איזה שעות מ"מ ונדי
דמתפלל מנחה שתיים משום דבעיקר זמן תפלה שוגג הי' ה"נ לר' יהודה בשגג עד ד'
שעות אף דאח"כ השקה במזיד איזה שעות מתפלל מנחה שתיים אבל למה שהעלינו דלא
קי"ל כר"י בהזיד ולא התפלל עד ד' שעות אלא פרבנו דמתפלל אח"כ וקלא הוי מענות
א"כ פשהזיד מד' עד חצות שוב הנה לי מחצות ואילף מענות לא יוכל לתקון דאינו מתפלל
מנחה שתיים [אח"כ מצאתי קצת מזה במפרשים] וא"כ צריכין לזרזו שיתפלל קודם
חצות דאם ישקה במזיד עד לאחר חצות שוב הוי לי מענות לא יוכל לתקון: ולפי מ"ש
דהגמרא לא פסק כר"י רק בזמן שהי' ההקרבה אבל בזמן שפשר להקרבה לא פסק כר"י
רק הלכה פרבנו דיחיד ורבים הלכה כרבים.

ולפי זה בתפלת המנחה דמספקא להו להש"ס אם שם ג"כ הלכה כר"י היינו נמי אם
נימא דההקרבה של תמיד בין הערבים לא הי' נמשך רק עד פלג המנחה או עד הערב
ונ"מ לענין דמקרי תפלה בזמנה.

אבל לענין אם לא התפלל עד פלג המנחה ודאי מתפלל עד הערב כמו לענין הקרבת
תמיד בין הערבים דודאי כשר להקריבו עד הערב פרבנו. ונמצא דלענין הקרבת התמיד
של בין הערבים לא מספקא לן דודאי כשר עד הלילה פרבנו וספיקא של הש"ס אינו רק
מתי הי' ההקרבה ונ"מ לענין שתקנו פנגדה זמן לתפלת המנחה שיהי' לו שכר תפלה
בזמנה: ובזה סרה קושיות הש"א סי' י"ז מעל הרמב"ם שפסק בפ' א' מהלכות תמידין
ומוספין תמיד של בין הערביים שוחטין אותו כו' עד סוף היום.

דאמאי פסק פרבנו כיון דמספקא לן ובלשלא לענין תפלה דהויא דרבנו אמרינו דעבד
כמר עבד כו' משום דספקא להקל אבל לענין הקרבה שהיא ספקא דאורייתא דילמא
קי"ל כר"י דאינו כשר רק עד פלג המנחה אמאי פסק הרמב"ם לקולא עכ"ד.

ולמ"ש לא קשיא מידי וא"ש ונכון. וע' לח"מ פ"ק ג' מהלכות תפלה: סימן יח לאחי
האברה החו"ב מהור"ר איסר נ"י בטעלו.

אֲשֶׁר כְּתוּבָה אֵלַי לְהַקְשׁוֹת בְּשֵׁם גִּיסָה הַרְהוּ"ג מ' יְהוֹשֻׁעַ הָעֵשִׂיל מְרַגְלִיּוֹת [כַּעֲת הַגֵּאב"ד דְּוַיִּשְׁנֹא וְוָא] עַל מָה שֶׁכְּתוּב הַמ"א בְּאו"ח סִימָן ק"ח סְעִיף קָטָן י"ב בְּטַעַם וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרְבַת שַׁבָּת דְּמִתְפַּלֵּל עֲרַבִּית שְׁתִּים שָׁל שַׁבָּת אִם לֹא הַזְכִּיר בְּשִׁנְיָה שָׁל שַׁבָּת דַּצ"ע אִם מִחְזִירִין אוֹתוֹ.

וְיֵשׁ לְהַבִּיא רְאִיָּה מִנְעִילָה בְּסִימָן תַּרְכ"ג דְּמִשְׁמַע דָּאִם לֹא הַזְכִּיר שָׁל שַׁבָּת בְּנִעִילָה מִחְזִירִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּיוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב בַּד' תְּפִלוֹת וְה"נ כַּה"ג. א"ד כִּינּוּן דְּתַשְׁלוּמִין דְּחוּל הוּא אִין מִחְזִירִין אוֹתוֹ דְּלֹא נִתְחַיֵּיב הַיּוֹם בְּכָה ע"כ.

וְהֵלֵא יֵשׁ לְפָשׁוּט סְפִקָת הַמ"א מִמָּה שֶׁהַקְשׁוֹ הַתּוֹס' בְּרִכּוֹת כ"ו וְדָף ל' אֵהָא דְאָמַר שֵׁם רַב עֲנָן אָמַר רַב טַעַם וְלֹא הַזְכִּיר שָׁל ר"ח עֲרַבִּית אִין מִחְזִירִין אוֹתוֹ לְפִי שְׁאִין מְקַדְּשִׁין הַחוּדָשׁ בְּלִילָה. וְקָשָׁה תִּפּוּק לִי דְתַפְלַת עֲרַבִּית רְשׁוּת ע"ש מָה שֶׁתִּירְצוּ.

וּמֵאִי קוּשְׁיָא הָא י"ל דַּנ"מ בַּכַּה"ג שֶׁשְׂכַח לְהַתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרְבַת ר"ח וְצָרִיף לְהַתְפַּלֵּל שְׁתִּים שָׁל ר"ח בְּעֲרַבִּית וְשְׂכַח בְּשִׁנְיָה לְהַזְכִּיר שָׁל ר"ח דְאִילוּ לְטַעַמָא דְתַפְלַת עֲרַבִּית רְשׁוּת הָאִי כִינּוּן דְּתַשְׁלוּמִין מִנְחָה הוּא הִנְיָא חוּבָה וּמִחְזִירִין אוֹתוֹ מִשּׁוּ"ה אָמַר רַב לְפִי שְׁאִין מְקַדְּשִׁין הַחוּדָשׁ בְּלִילָה דַּמָּה"ט אִפִּי בַכַּה"ג נְמִי אִין מִחְזִירִין אוֹתוֹ וּמְדָלָא תִירְצוּ הַתּוֹס' כִּן ש"מ דַּס"ל דְאִפִּילוּ לְטַעַמָא דְתַפְלַת עֲרַבִּית רְשׁוּת נְמִי אִין צָרִיף לְחַזּוֹר בְּשְׂשַׂכַח בְּתַפְלַת הַתַּשְׁלוּמִין וְלֹא אָמַרִינוּ דְיוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב לְהַזְכִּיר בְּשַׁאֲרַתְפְּלוֹת שָׁל חוּבָה צָרִיף נְמִי לְהַזְכִּיר בְּתַפְלַת חוּבָה שָׁל זֹו כִינּוּן דְרַק תַּשְׁלוּמִין מִנְחָה הוּא וְלֹא נִתְחַיֵּיב הַיּוֹם בְּכָה וְא"כ ה"נ כְּשַׂכַח בְּתַשְׁלוּמִין שָׁל תַּפְלָה מִנְחָה בְּלִיל שַׁבָּת: תַּשׁוּבָה.

הֵנָּה לְכַאוּרָה רְאִיָּה נְכוּנָה הִיא. אֲמַנְם לְאַחַר הָעֵינּוּן בְּמַקּוֹר הַדְּבָרִים אִינוּ רְאִי כָּל מְקוּשְׁיַת הַתּוֹס' לְדִינוּ שָׁל הַמ"א דְנוֹדָאִי הָא דְלֹא תַרְצוּ הַתּוֹס' כִּן ה"ט מִשּׁוּם דְלֹא אָמַרִינוּ יוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב כו' וְאִפִּי הָאִין רְאִיָּה לְגִידוֹן דִּינוּ דְבְשַׁבָּת דָּף כ"ד אָמַר רַב אַחְדָּבוּי אַר"מ אָמַר רַב יו"ט שְׂחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת הַמְפָטִיר בְּנִבְיָא בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת א"צ לְהַזְכִּיר שָׁל יו"ט שְׁאִילְמָלָא שַׁבָּת אִין נְבִיא בְּמִנְחָה בְּיו"ט וְלִית הִילְכָתָא כָּל הַנִּי שְׁמַעְתָּמָא אֵלָא כְּהָא דְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי יוֹה"כ כו' יוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב בַּד' תְּפִלוֹת הַרִי דְרַב לָא ס"ל כְּרִיב"ל דְאָמַרִינוּ יוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב כו' א"כ בְּהָא דְרַב עֲנָן אָמַר רַב דְבְרִכּוֹת א"א לֹמַר דַּנ"מ בְּשַׂכַח מִנְחָה בְּעֶרְבַת ר"ח כְּמוֹ שְׁכַתְבַת דְּנוֹדָאִי אִין צָרִיף לְחַזּוֹר דְכִינּוּן דַּס"ל דְלֹא אָמַרִינוּ אִפִּילוּ בְּנִעִילָה יוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב בַּד' תְּפִלוֹת.

אַבְל הַמ"א שְׁפִיר נְסַתְפַק לְפ"מ דְקִי"ל לְדִינוּ דְהִלְכָה כְּרִיב"ל דְצָרִיף לְהַזְכִּיר שָׁל שַׁבָּת בְּנִעִילָה מִשּׁוּם דְיוֹם הוּא שְׁנַתְחַיֵּיב בַּד' תְּפִלוֹת מַה"ט שְׁפִיר מְסַפְקָא לִי בְּתַשְׁלוּמִין מִנְחָה בְּלִיל שַׁבָּת דְאִפְשָׁר דְצָרִיף לְחַזּוֹר.

וּפְשׁוּט: אָף בַּבֵּאָה"ט שֵׁם ס"ק י"ז רְאִיתִי כְעֵין קוּשְׁיָא זֹו וְהוּא בְּאַמְתַּת קוּשְׁיָא אֵלִימְתָא עַל דְבָרֵי הַתּוֹס' הַנ"ל דַּהַמ"א שֵׁם ס"ק ט"ז כְּתוּב דָּאִם שְׂכַח שָׁל ר"ח בְּמִנְחָה וּבְלִילָה הוּא ג"כ ר"ח חַזּוֹר בְּלִילָה וְיִתְפַּלֵּל עֲרַבִּית שְׁתִּים וְהַשְׁנִיָּה שָׁל תַּשְׁלוּמִין בְּתוֹרַת חוּבָה אֵלִיבָא דְכו"ע.

וְכַתֵּב ע"ז הַבֵּאָה"ט בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים דָּאָם שְׂכַח בְּתַפְלַת תְּשִׁלוּמֵי הַזְּכִיר שֶׁל ר"ח אֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְהַתְּפַלֵּל לְפִי שְׂאִין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחוֹדֶשׁ בְּלִילָה. וּבְזֶה מְתוּרָץ קוֹשְׁיֵי תוֹס' שֶׁהִקְשׂוּ וְתִפּוֹק לִי דְתַפְלַת עֲרַבִית רְשׁוֹת עַכ"ל.

כְּפוֹנְתוֹ דְּמַה"ט לֹא קָאָמַר בְּשִׂכַח שֶׁל ר"ח דָּאֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּתַפְלַת עֲרַבִית רְשׁוֹת מִשּׁוּם דְּנ"מ בְּכַה"ג שְׂשִׁנֵי יָמִים ר"ח וְשִׂכַח בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן לְהַזְכִּיר שֶׁל ר"ח וְהַתְּפַלֵּל עֲרַבִית שְׁתִּים וְשִׂכַח לְהַזְכִּיר בְּתַפְלַת הַתְּשִׁלוּמֵי דְלִטְעָמָא דַּת"ע רְשׁוֹת הִי צָרִיךְ לַחְזוֹר מִשּׁוּ"ה קָאָמַר טְעָמָא דָּאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחוֹדֶשׁ בְּלִילָה דְאַפִּי כַה"ג אֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר: וְנ"ל דְלָכֵךְ לֹא כְּתִבוּ הַתּוֹס' נ"מ זוֹ מִשּׁוּם דְלֹא אֶתְיָא שְׁפִיר אֶלִיבָא דְכו"ע דְהִנְהוּ בְּסִפְרֵי בְּנֵי אֲרִיאֵל הַקָּשָׁה עַל דְּבָרֵי הַמ"א הַנ"ל שֶׁכְּתִב בְּשִׂשְׁנֵי יָמִים ר"ח וְשִׂכַח לְהַזְכִּיר שֶׁל ר"ח בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם א' דְּמַתְּפַלֵּל עֲרַבִית שְׁתִּים שֶׁל חוּבָה אֶלִיבָא דְכו"ע וְהִלָּא מַה שְׂאָנוּ עוֹשִׂין ר"ח ב' יָמִים אֵינוֹ אֶלָּא מִטְעַם סְפֵק א"כ מ"מ"נ אִם יוֹם א' הִי ר"ח בְּאַמַּת אֵיךְ יִזְכִּיר שֶׁל ר"ח בְּשִׁנֵי נְאֻם יוֹם ב' הוּא ר"ח א"כ הִי יוֹם שֶׁלְּפָנָיו חוֹל וְלֹא ר"ח א"כ לֹא טְעָה כָּלל בְּמַה שֶׁלֹּא הַזְכִּיר שֶׁל ר"ח בְּמִנְחָה וְא"כ אֵיךְ יִתְּפַלֵּל שֶׁל ר"ח בְּלִילָה בְּתַפְלַת הַתְּשִׁלוּמֵי לְשֵׁם חוּבָה.

וְתִירָץ הַצַּל"ח ע"ז שֶׁהַתְּקַנָּה שֶׁתְּקַנּוּ שְׁלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחוֹדֶשׁ אֶלָּא עַד הַמִּנְחָה בַּר"ה דָּף ל' מְפָנֵי שְׁנֵתְקַלְקְלוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר לֹא עַל הַחוֹדֶשׁ תְּשִׁיר לְבַד הֵיטָה פִּי אִם עַל כָּל חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה שֶׁכְּבוֹלָם שִׁירָה תְּקַלָּה זוֹ שֶׁל קַלְקוּל הַלְוִיִּם בְּשִׁיר נְאֻף שְׁשׁוּב אַחַר הַחוֹרְבָן הַתְּקִין ר' יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שִׁיְהִיו מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחוֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם מ"מ הָא אֲמַרְיִנּוּ בְּבִיצָה ה' דָּאָף מִתְּקַנַּת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילָף בִּיצָה אֲסוּרָה דְּמִי לֹא מוֹדָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׂאֵם בָּאוּ עֲדִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעַלָּה שְׁנוּהֲגִין אוֹתוֹ כָּל הַיּוֹם קוֹדֶשׁ וְלִמְחַר קוֹדֶשׁ ה"נ אֲמַרְיִנּוּ בְּכָל חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה שְׂשִׁנֵי יָמִים שְׁלֵהֶם הֵם קְדוּשָׁה אַחַת לְעִנְיָן תְּפִלָּה וְשִׁיר קָם דִּינוֹ שֶׁל הַמ"א.

עַכְתּוּ"ד.

וְהִנֵּה בְּבִיצָה שֶׁם אָמַר רַבָּה מִתְּקַנַּת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילָף בִּיצָה מְוַתְּרַת א"ל אֲבֵי וְהָא רַב וְשְׂמוּאֵל דְּאֲמַרִי תְּרַוְוִיָּהּוּ בִּיצָה אֲסוּרָה וּמִשְׁנֵי הָא לֵן וְהָא לְהוּ, פִּי לְבָנֵי חו"ל אֲסוּרָה. וְלְבָנֵי א"י מְוַתְּרַת ע' שֶׁם פִּי רַש"י.

וְק"ל לַפ"מ דְּאֲמַרְיִנּוּ בְּשַׁבַּת ט' מְאִימְתִי הַתְּחַלַּת אֲכִילָה רַב אָמַר מְשִׁיטְוֹל יָדָיו. וְר"ח אָמַר מְשִׁיטְוִיר חֲגוּרָה.

וְכַתְּבוּ שֶׁם הַתּוֹס' דְּרַב שְׁהִי בְּכָבֵל הִי אֹמַר לְתַלְמִידָיו שְׁהִי מַא"י וְר"ח שְׁהִי בַא"י הִי אֹמַר לְתַלְמִידָיו שְׁהִי מַחו"ל לְפִי שְׁדַרְכָּם הִי לְהַתְּרַחַק שְׁלֹא הִיוּ יְכוֹלִים לְלַמֵּד כ"כ בְּבֵיתָם. וְכ"כ הַתּוֹס' בְּסוּפָה מ"ד וְהִבִּיאוּ רַאִי מִשָּׁה דָּף מ"ח ע"ש א"כ הִכָּא לְרַבָּה דְּמוֹקֵי לְהָא דְרַב וְשְׂמוּאֵל דְּאֲמַרִי תְּרַוְוִיָּהּוּ בִּיצָה אֲסוּרָה הִינּוּ לְבָנֵי בְּכָל דְּוֹקָא אֲבָל לְבָנֵי אֲרָץ יִשְׂרָאֵל מְוַתְּרַת לְמָה אָמְרוּ סְתָמָא בִּיצָה אֲסוּרָה הָא הֵם הִיוּ רְגִילִין לְדַבֵּר לְתַלְמִידֵיהֶם שְׁהִיוּ מְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְלָהֶן בִּיצָה מְוַתְּרַת לְרַבָּה.

וּכְעֵין זֶה הַקְּשׁוֹ הַתּוֹסֵ' בְּשֵׁבֶת שָׁם וּבִבְרָכוֹת מ"ד דְּמֵאֵי מִקְשָׁה שָׁם בְּבִרְכוֹת עַל רַב חֲסֵדָא דְאָמַר עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּירוּתֶיהָ אֵינְהוּ אֲכָלִי וְאֲנִי מְבָרְכִינָהּ דִּילְמָא ר"ח הִיא אוֹמֵר כֵּן לְתַלְמִידָיו שְׁהִיוּ מֵא"י.

וְתִירְצוּ דְשָׁמָּה הָיָה קִים לִי לְמִקְשֵׁן הָכָא שְׁלֵא הִיא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לְפָנָיו שׁוּם תְּלָמִיד מֵא"י. וְהֵינָהּ הַתּוֹסֵ' בְּעֶצְמָם הִרְגִישׁוּ בְּדוּחַק תִּירוּצָם ע"כ פְּתָבוּ וְשָׁמָּה כו'.

אֲמַנָם בְּקִדּוּשֵׁין כ"ט הִבִּיאוּ הַתּוֹסֵ' תִירוּץ בְּשֵׁם ר"י דְמַהֲהִיא דְכִיַּצְד מְבָרְכִין לָא קִשְׁיָא מִיְדֵי דְשָׁאֲנִי עֲנִין אֲכִילָהּ וּבְרָכוֹת דְדִין הוּא לְכָל אָדָם שְׂיִבְרַר לְפִי הַמְנַהֵג שֶׁל מְקוּם שֶׁהוּא שָׁם אֲפִילוּ לֹא הִיא מְאוּתוֹ מְקוּם: וְלִהְיֵי מִתְמַה הַגַּמ' אֲלִיבָא דר"ח כו' ע"כ לְשׁוֹן הַתּוֹסֵ' שָׁם וְהִיא מְשׁוּם דְסִתְמָא דְמִלְתָּא אֵין אָדָם נִזְהָר לְאֲכֹל אוֹ לְבַרֵךְ דְּוָקָא בְּצִנְעָה וּבְפִרְהֶסְיָא אֲסוּר מְפָנֵי הַמַּחְלֻקָּת.

וְע' בֵּאוּ"ח סִימָן תס"ח סְעִיף ד'. וּבמ"א ס"ק י"ב וּלְפִי"ז מְתוּרָץ נְמִי קְוִשְׁיָתִי הַנְּ"ל לְרַבָּה דה"ט אָמְרוּ רַב וְשִׁמוּאֵל בִּיצָה אֲסוּרָה בְּסִתְמָה וְלֹא אָמְרוּ לְתַלְמִידִים שְׁמַאֲרָץ יִשְׂרָאֵל דְלֵהֶם מְוִתֵּר דְכִינּוֹן דְמִיְדֵי דְאֲכִילָהּ הוּא דִין הוּא שְׁגָם בְּנֵי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְנַהֲגַת כְּבָנֵי בְּבָל שְׁהֵם שָׁם וּא"ש.

וְע' ב"י בְּטוֹא"ח סִימָן ר"ח ד"ה וּבְחֻו"ל וְדו"ק דְלֹא כב"ח וּפְרִישָׁה. אֲמַנָם זֶה דְוָקָא בְּעֲנִין אֲכִילָהּ וּבְרָכוֹת הַנְּהַגִּין.

אֲבָל לְעֲנִין תְּפִלָּה פְּתַב הַרְדָּב"ז הִבִּיאוּ הַמ"א סִימָן תצ"ו ס"ק ז' דְבָנֵי א"י הַבָּאִים לְחֻו"ל מִתְפַּלְלִים בִּיו"ט שְׁנֵי ח"י בְּרָכוֹת כְּבָנֵי מְקוּמָן וְלוֹבְשֵׁין בְּגָדֵי יו"ט. וְטַעְמָא פִּינּוֹן דְתְּפִלָּה הִיא דְבָר שְׁבָצִנְעָה צְרִיף לְנַהֲגַת כְּבָנֵי מְקוּמוֹ שְׂיָצָא מִשָּׁם פִּינּוֹן דְדַעְתוֹ לְחֻזְרוֹ.

וּלְפ"ז יֵשׁ לִינִישֵׁב דַּעַת הַתּוֹסֵ' מַה שְׁלֵא תִירוּצוֹ אַרְבַּע עֲנִין אָמַר רַב דְנִקְטַט טַעְמָא דְאֵין מְקַדְשֵׁין אֶת הַחֻזְדָּשׁ בְּלִילָהּ וְלֹא מְשׁוּם דְתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת דְנ"מ לְעֲנִין ב' יָמִים ר"ח כְּמוֹ"ש הַמ"א וְכַנ"ל. מְשׁוּם דְאֶפְתִּי תְקִשִׁי לְרַבָּה אֲלִיבָא דְרַב דְבֵא"י נִוְלָדָה בְּזָה מְוִתֵּר בְּזָה לְפִי שְׁאִינוּ רַק מְשׁוּם סְפָקָא וְלֹא אֲמַרִּין דר"ה קְדוּשָׁה אַחַת הִיא א"כ הוּא הַדִּין בֵּאוּ"י לְעֲנִין תְּפִלָּה שֶׁל ב' יָמִים ר"ח אִם שְׂכַח בְּלִיל ב' דר"ח בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁל מְנַחָה לְהַזְכִּיר שֶׁל ר"ח וְדֵאִי דְבִכָּה"ג קָם דִּינוֹ שֶׁל בְּנִין אֲרִיאֵל דְממ"נ אֵין צְרִיף לְחֻזְרוֹ דְלְרַבָּה אֲלִיבָא דְרַב בֵּאוּ"י אֵין עוֹד תִּירוּץ הַצַּל"ח הַנְּ"ל דֵּא"כ תְּלָמִידִים שְׁהֵם מֵא"י אֲפִי הֵם בְּחֻו"ל אִם שְׂכָחוּ לְהַזְכִּיר שֶׁל ר"ח בְּעַרְבִית בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁל מְנַחָה אֵין מְחֻזְרִין אוֹתָם.

א"כ אֶפְתִּי תְקִשִׁי עַל רַב לְמָה לִי לְמִימַר טַעְמָא מְשׁוּם דְאֵין מְקַדְשֵׁין הַחֻזְדָּשׁ בְּלִילָהּ דְמְשַׁמַּע הָא אִם מְקַדְשֵׁין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ וְהִלָּא בְּלֵא"ה תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת. וְכִי תִימָא דְנ"מ בְּשִׂכַח בְּמְנַחָה שֶׁל ר"ח דְיוֹם א' וְכַנ"ל דְאֵילוּ מְטַעְמָא דְת"ע רְשׁוּת הִיא מְחֻזְרִין אוֹתוֹ הִלָּא פִּינּוֹן דְלְתַלְמִידָיו שְׁהִיוּ מְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר וְאֵינְהוּ הָא בְּלֵא"ה אֵין מְחֻזְרִין מִפְּתַח מְמ"נ כְּנ"ל.

וּלְפ"ז הַנְּקַרְחוֹ הַתּוֹסֵ' לְתַרְץ תִּירוּץ אַחַר דֵּא"ג דְתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת מ"מ מְצוּהָ אֵיכָּא: וְדַע דְעַל קְוִשְׁיָא זֶה שְׁהַקְּשׁוֹ הַתּוֹסֵ' פֶּאֶן פְּתָבוּ הַתּוֹסֵ' בְּיוֹמָא פ"ז בְּשֵׁם בַּה"ג תִּירוּץ אַחַר דְהָא דְקִי"ל תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת הִיא מְקִילִי הִיכָא דְלֹא צָלִי לִי כָּלֵל אֲבָל הִיכָא דְצָלִי לִי תְּפִלַּת עַרְבִית כְּבָר שׁוֹי עֲלִי חוֹבָה וְאֵי טַעְמָה אֶהְדְרִי לְרִישָׁא כְּדָאֲמַר רַב טַעְמָה וְלֹא הַזְכִּיר

של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החודש בלילה וש"מ דאם טעה בערבית בשבת או ביו"ט שמחזירין אותו ואמרין נמי טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שמים כו' הביאו בלשון זה הרי"ף והרא"ש בפרק תפלת השחר אף התוס' ביומא שם והרא"ש ריש פרק תפלת השחר הקשו עליו מדאמרין בפרק קמא דשבת דלמ"ד ת"ע רשות פינון דשרי ליה המינג' מטרחינן לי וצריף שיתפלל קודם שיאכל אע"פ שלא התפלל פלל וכי תימא פינון דהתפלל בשאר לילות שוי' לי חובה א"כ למה הוצרך לתרץ ביומא דרב דאמר תפלת נעילה פוטרת של ערבית לדברי האומר חובה קאמר אפילו לדברי האומר רשות ניחא פינון דשוני' עלי' חובה בשאר לילות ע"כ משמע דנסתפקו בכוננת ה"ג מ"ש פינון דצלי לי שוי' עלי' חובה.

אם פנונתו במה דצלי השתא דוקא. ולפ"ז א"ש מה דצריף ביומא לתרץ דלמ"ד חובה קאמר אבל תקשי מהא דשבת למה קודם דשרי לי המינג' מטרחינן לי שיתפלל קודם שיאכל ואם פנונתו פינון דצלי לי בשום פעם שוי' עלי' חובה להתפלל לעולם וא"ש האי דשבת אבל השתא קשיא מהא דיומא וא"כ ממ"נ קשיא על בעל ה"ג: ולדידי קשיא לי עוד על דברי בה"ג דבבבכות מ"ט אר"נ א"ש טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו.

בבהמ"ז אין מחזירין אותו. א"ל ר' אבין לר' עמרם מ"ש תפלה ומ"ש בהמ"ז א"ל כו' נחזי אנו תפלה דחובה היא מחזירין אותו בהמ"ז דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו.

הרי דבהמ"ז אע"ג דהשתא שפכר אכל מחוייב לברך בהמ"ז מה"ת מ"מ לאו פתר השתא אזלינן אלא פתר מעיקרא דאי בעי מעיקרא לא הי' מביא א"ע לידי חיובא פלל ה"נ בתפלת ערבית פינון דמודה בה"ג היכי דלא צלי מקודם לא הוי' לי אלא רשות אי בעי צלי אי בעי לא צלי השתא דכבר צלי ושכח להזכיר של ר"ח בערבית מאי הנה גיזל פתר מעיקרא דלא הוי' עלי' כ"א רשות שלא יחזור ויתפלל כמו בבהמ"ז דר"ח דאין מחזירין אותו.

ובדוסק יש לסלק ולא רציתי להאריף: עוד ק"ל על בה"ג במש"כ פינון דצלי פכר שונו' עלי' חובה במאי שונויה עליה חובה ולכאורה ה"ט משום דקי"ל ביו"ד סימן רי"ב דבברים המותרים ונהגו בהן איסור הוי' פאלו קבלו עלייהו בנגדר ואסור להתירן.

וה"נ נהי דתפלת ערבית רשות מ"מ פינון דכבר צלי הוי' עלי' בנגדר וחובה עלי' להתפלל לעולם. אף א"כ הי' לבה"ג לומר דמייירי שהי' בדעתו לנהוג פן לעולם שיהי' פן ההלכה דדוקא אם בשעה שהתחיל לנהוג פן הי' דעתו לנהוג פן לעולם והוא מגמרא פסחים כמו"ש שם המרדכי והגהות מיימוני.

ועוד דאפי' הי' דעתו לנהוג פן לעולם היינו דוקא בדבר דאיכא משום מצוה וכדוגמא דתענית שלפני ר"ה כו' אבל בדבר דליכא מצוה ודאי אפי' דעתו לא מהני לעשותו בזה בנגדר וא"כ ה"קא בת"ע דליכא מצוה לדעת בה"ג דאי ס"ל לבה"ג דעכ"פ מצוה איכא א"כ למה לי לדחוקי דהא דרב בטעה ולא הזכיר של ר"ח בשפכר צלי לי יתרץ דה"ט דחזור

אי לאו משום דאין מקדשין את החודש בליקלה לפי דעכ"פ מצנה איפא וכמו שתירץ ר"י בתוס' באמת כן.

אלא ש"מ דס"ל לבה"ג דלמ"ד תע"ר ליפא מצנה פלל א"כ גם בדצלי לי' נאפני' הי' דעתו לנהוג כן לעולם מאי מהני לשנוני' חובה. (ויש לחלק בדוחק): ואקדים דברי בה"ג במקום אחר והמה ג"כ תמוהים לכאורה ואח"כ נתרץ הפל בס"ד.

דהנה רש"י ז"ל פתב בברכות כ"א אהא דאמר ר' יוחנן וילנאי שיתפלל אדם כל היום פולו ובהלכות גדולות פסק הלכה כר' יוחנן בספק התפלל. והלכה כשמואל בנדאי התפלל.

ע"כ.

ור"ל כשמואל דאינו חוזר ומתפלל אלא א"כ יכול לחדש בה דבר והוא תמוה איך הכריע בה"ג בפלוגתא שמואל ור' יוחנן אחרי שלא הכריע כן בגמ' ואמאי לא אזיל ה"ג פאן אחרי' פללא דתלמודין בעירובין מ"ז דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן.

ואין לומר דס"ל דר' יוחנן ושמואל לא פליגי פלל וכדעת התוס' שם דאין לשנונו שיהביא רש"י משמע כן אלא דס"ל דפליגי. וכ"כ הגר"א באו"ח א"כ מנא לי' להכריע כר' יוחנן בספק התפלל וכשמואל בנדאי התפלל: ונראה דהנה תר"י והרא"ש בברכות כ"א הביאו קושיות העולם למ"ד תפלת ערבית רשות למה הוזכר בקרא דדוד ודניאל ג' תפלות לא ה"ל להזכיר כי אם ב' תפלות כיון דתפלת ערבית רשות.

ותירצו דלפמ"ש רב האי גאון ז"ל דהא דאמר ר' יוחנן הלנאי שיתפלל אדם כל היום פולו היינו ע"י חידוש דוקא אבל בלא חידוש אסור כי היכי דלא יפלו ר' יוחנן עלי' דשמואל דס"ל דבעי חידוש דוקא וכיון דלכו"ע אסור להתפלל נדבה כי אם ע"י חידוש משו"ה א"ש מה שמזכיר בקרא וזמנין תלתא ביומא גו' שפך הוא הענין דלמ"ד תפלת ערבית רשות נ"מ במה שנכתב זמנה בפסוק שאם ירצה מתפלל ת"ע בנוסח ב' תפלות אחרות שהן חובה אבל מג' ואילך אין לו להתפלל כי אם בחידוש ע"כ, ומעתה נחזי אנו לשיטת ה"ג דס"ל דשמואל ור' יוחנן פליגי.

דלשמואל אסור לעולם להתפלל כי אם ע"י חידוש דוקא נאפני' בספק התפלל ולר' יוחנן אפי' בנדאי התפלל שרי להתפלל בלא חידוש וא"כ תקשי לר' יוחנן קושיות העולם למה נזכר בקראי ג' תפלות הא רשאי להתפלל כמה תפלות שירצה בלא חידוש ולא תפלה ערבית לחודא.

ובשלמא לשמואל אף דס"ל דכל תפלות רשות בעי חידוש י"ל דקמ"ל קרא דהתפללו ערבית אפילו בלא חידוש משום דתפלת ערבית חובה ושמואל לטעמין דכן ס"ל בברכות כ"ז וכגירסת הספרים בגליון שם אבל לר' יוחנן הניחא לפ"מ שפתב בסדר רב עמרם הביאו התוס' ברכות ד' דר' יוחנן דס"ל דבערבית נמי צריף לסמוך גאולה לתפלה ס"ל דתפלת ערבית חובה א"כ א"ש קרא דדניאל לר' יוחנן כמו לשמואל אבל לפי מה שהוכיחו התוס' שם דר' יוחנן ת"ע רשות ס"ל וכרב א"כ לדידי' למה נזכר בקרא ג' תפלות: ונראה לומר דלר' יוחנן אדרבה מקרא גופא שמענו דמתפלל לעולם תפלות

רשות אפילו בלא חידוש דכינן דתפלת ערבית רשות קשה למה נזכרה בקרא תפלת ערבית אע"כ לאשמענו דתפלת הרשות שנה לתפלת חובה דאין צריף חידוש פלל.

ומתפלת הערב גליף לכל תפלת רשות דמתפלל בלא חידוש פלל דמ"ש תפלת ערבית דרשות משארי תפלות הרשות ולפ"ז אין אנו צריכין למה שפתבו תר"י וקרא"ש אליבא דרב האי גאון דקראי אשמענו דת"ע רשות נאפ"ה מתפלל בלא חידוש משא"כ שארי תפלות הרשות אינו מתפלל בלא חידוש דנה דוחק דלמה תשתנה תפלת ערבית שהיא רשות משארי תפלות נדבה.

ונראה דסברתם היא דס"ל דתפלת ערבית אינה רשות לגמרי אלא עכ"פ מצוה איפא כשמתפלל משו"ה שאני תפלת ערבית משארי תפלות שהן רשות לגמרי ואזלא שיטה זו כשיטת הר"י בתוס'.

אף לבה"ג דלא ס"ל דמצוה איפא לי לתרץ כתר"י וקרא"ש אלא כמו שפתבנו: נמצונו למדין דרשאין להתפלל תפלת ערבית בלא חידוש ממ"נ למ"ד תפלת ערבית חובה פיון דחובה היא לכו"ע אינה צריכה חידוש ולמ"ד רשות הא ס"ל כר' יוחנן דא"צ חידוש בשום תפלת נדבה: אף לפ"ז תתעורר לנו קושיא על דעת בה"ג דפסק בספק התפלל כר' יוחנן דא"צ חידוש ובנדאי התפלל כשמואל דצריף חידוש א"כ איף מצאנו ידנו ורגלינו בבית המדרש שמתפללין תפלת הערב בלא חידוש פיון דאנו אין מחוייבין בתפלת ערבית פלל משום דקיי"ל תפלת ערבית רשות א"כ אנו ה"ל נדאי התפלל דקיי"ל כשמואל דאנו מתפלל בלא חידוש לדעת ה"ג.

ובע"כ צריכין אנו לומר דבאמת מאן דצלי תפלת ערבית בלא חידוש גלי דעת' דכמאן דאמר תפלת ערבית חובה ס"ל ומשו"ה מתפלל בלא חידוש. והשתא א"ש דעת ה"ג שכתב לרב דאע"ג דתפלת ערבית רשות מ"מ אם לאהזכיר של ר"ח בערבית דדוקא משום טעמא דאין מקדשין את החודש בליקה אין צריף לחזור הא לאו הכי חוזר ומתפלל פיון דשני' עלי' חובה דה"ט דכינן דצלי כפר פדרכו בלא חידוש הרי גלי דעת' ע"כ דכמ"ד תפלת ערבית חובה ס"ל דלמ"ד תפלת ערבית רשות הא קעביד אסורא שמתפלל בלא חידוש ומדהתפלל ש"מ דכמ"ד חובה ס"ל א"כ שוי' עלי' חובה.

ולפ"ז אי לא הנה צלי ת"ע בשום פעם פי אם בחידוש לא הנה שוי' עלי' חובה אפילו לבה"ג ולא שוי' עלי' חובה רק כשיתפלל בלא חידוש. ומינושב קושיתנו הנ"ל במאי שוי' עלי' חובה: לפי דברינו אלה ע"כ צ"ל דרב לא ס"ל לגמרי כשמואל ולא לגמרי כר' יוחנן.

דלשמואל כל תפלת רשות בעי חידוש אלא דתפלת ערבית חובה ור' יוחנן פליג עלי' בתרתי וס"ל דתפלת ערבית רשות וכל רשות א"צ חידוש. ורב ס"ל כר' יוחנן דתפלת ערבית רשות וכל רשות בעי חידוש כשמואל.

ולפ"ז מנושב קושית התוס' וקרא"ש שהקשו על בה"ג מהא דשבת ט' ומיומא פ"ז דלמ"ש נדאי דס"ל לה"ג דאף במה שהתפלל בשאר לילות שוי' עלי' חובה וא"ש הא דשבת דאי לא שרי המיני' מטרחינו לי' פיון שהתפלל בלילות הקודמין כפר קבע עלי' בזה חובה וכ"ת א"כ למה צריף לשנויי ביומא דרב למ"ד חובה קאמר ולא משני דמיירי

שְׁכַבְר צָלִי לִי בְּלֵילוֹת הַקּוֹדְמִים, יֵשׁ לֹאמֵר דְּכִינּוֹן דְּכָל עֵינָר טַעְמָא דְשׁוֹנִי עֲלֵי חוֹבָה לְבַה"ג אֵינוֹ אֶלָּא מְשׁוּם דְּכִינּוֹן שְׁהִתְפַּלֵּל בְּלֵא חִידוּשׁ גְּלִי דַעְתִּי דְכַמ"ד תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה ס"ל א"כ הֵינְנוּ הָא דְקַמְשׁוּנֵי לְמ"ד תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה קְאָמֵר: וְלְכַאוּרָה לְרַב דְס"ל לְפַמ"ש דְּכָל תְּפִלַּת רְשׁוֹת צָרִיף חִידוּשׁ וְאַף תְּפִלַּת עַרְבִית אֶלָּא דְמִי שְׁמִתְפַּלֵּל בְּלֵא חִידוּשׁ גְּלִי דַעְתִּי דְכַמ"ד תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה ס"ל אֶפְתִּי קֶשֶׁה לְמָה נִהְגוּ הָעוֹלָם לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּלֵא חִידוּשׁ פִּינּוֹן דְּאִיהוּ ס"ל דְּרְשׁוֹת הִיא וְרְשׁוֹת אָסוּר בְּלֵא חִידוּשׁ.

וּלְפ"מ שְׁפִירְשׁוּנוּ לְעֵיל מוֹכַח דְּכַבֵּר נִהְגוּ בְּיַמֵּיו לְהִתְפַּלֵּל בְּלֵא חִידוּשׁ וּמֵאֵי טַעְמָא. וְאֵע"ג דִּי"ל דְּנִהְגוּ הָעָם לְהַחְמִיר וְלְצַאֵת יְדֵי כָּל הַדְּעוֹת דְּהֵינְנוּ ר"ג דְס"ל תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה מ"מ לְרַב עֲדִיף טְפִי שְׁלֵא לְהִתְפַּלֵּל כָּלֵל פִּינּוֹן דְּבִאֲמַת ת"ע רְשׁוֹת מְלֵהִתְפַּלֵּל בְּלִי חִידוּשׁ דְּאַף דִּיּוֹצֵא בְּזֵה יְדֵי מ"ד ת"ע חוֹבָה אֶבֶל אֵינוֹ יוֹצֵא הַשְׁתָּא יְדֵי מ"ד ת"ע רְשׁוֹת דְּהֵינְנוּ ר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל אֶלִּיבָא דְרַב כ"א ע"י חִידוּשׁ וְאִם לֹא אָסוּר וְעֵבִיד אִיסוּרָא: וְיֵשׁ לֹאמֵר דְּכִינּוֹן דְּקִי"ל סָפֵק הִתְפַּלֵּל סָפֵק לֹא הִתְפַּלֵּל חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל וְאֵין צָרִיף חִידוּשׁ פִּינּוֹן דְּחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אֵין לֵף חִידוּשׁ גְּדוֹל מְזָה כְּמוֹ שְׁכַתְּבוּ תר"י וְהֵרָא"ש א"כ פִּינּוֹן דְּבִאֲנוּ לְצַאֵת יְדֵי כָּל הַדְּעוֹת מִטַּעַם סָפֵק הָרִי אֲנַחְנוּ בְּתְפִלַּת עַרְבִית סָפֵק הִתְפַּלֵּל לְמ"ד תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוֹת וְסָפֵק לֹא הִתְפַּלֵּל לְמ"ד תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה א"כ הֵדִין נוֹתֵן דְּחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּלֵא חִידוּשׁ וְלֹא קַעְבִּיד אִיסוּרָא אֶפִּילוּ לְרַב מְשׁוּם דְּכָל מִתְפַּלֵּל מִטַּעַם סָפֵק מְקַרִי חִידוּשׁ וְא"ש דַּעַכ"פ אֵי מִתְפַּלֵּל בְּלֵא חִידוּשׁ שׁוֹי עֲלֵי חוֹבָה לְדַעַת רַב לְצַאֵת יְדֵי מ"ד ת"ע חוֹבָה וְכַמוֹ"ש וְא"ש וְנִכּוֹן: וְאֶפְתִּי נִשְׂאָר עֲלֵינוּ לְתַרְיָן אֶלִּיבָא דְרַב דְס"ל דְּאַף ת"ע בְּעֵי חִידוּשׁ לְמ"ד ת"ע רְשׁוֹת א"כ בְּקֶרְאֵי דְדוֹד וְדִנְיָאֵל לְמָה הֵנְזַכְרוּ ג' תְּפִלוֹת וּכְקוֹשְׁיֵית הָעוֹלָם דְּבִשְׁלָמָא לר' יוֹחָנָן וּשְׁמוּאֵל א"ש כְּמוֹ"ש לְעֵיל דְּקֶרְאֵי אֲשַׁמְעִינוּ דַּא"צ בְּתְפִלַּת עַרְבִית חִידוּשׁ כְּמוֹ שְׁתִּימִים הֵרָאשׁוֹנוֹת כָּל חַד כְּדִאִית לִי.

מִשָּׂא"כ לְרַב קֶשֶׁיָא. וְיֵשׁ לֹאמֵר דְּלְרַב נִדְּאֵי תְּפִלַּת עַרְבִית בְּחִידוּשׁ הוּוּ מְצִלוּ אַפ"ה הֵנָּה רְבוּתָא דְה"א דְּאֵין מִתְפַּלֵּל כָּלֵל צְלוּתָא יִתְרַתָּא שְׁאֵינוֹ מְחַנְיָיב בָּהּ וְאֶפִּילוּ ע"י חִידוּשׁ נְמִי קַמ"ל דַּאֵע"ג דְּתְפִלַּת עַרְבִית רְשׁוֹת מ"מ הוּוּ מְצִלוּ דוֹד וְדִנְיָאֵל וְרְבוּתָא גְדוֹלָה הִיא שְׁהָרִי לְפִי שִׁיטַת רַב הֵאֵי גֵאוֹן דְס"ל דר' יוֹחָנָן דְּאָמֵר וְלִנְאֵי שְׁיִתְפַּלֵּל כו' דְּנִקָּא ע"י חִידוּשׁ קְאָמֵר א"כ ר' אֶלְעָזָר דְּפָלִיג עֲלֵי דְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל מִשְׁמַע לְכַאוּרָה דְּאֶפִּילוּ ע"י חִידוּשׁ קְאָמֵר.

אֶלָּא דְזֵה יֵשׁ לְדַחוֹת ע"פ מ"ש הַב"י בְּטוֹר או"ח מ"מ שְׁפִיר י"ל דְּרְבוּתָא הֵנָּה דְּמִתְפַּלֵּל עַכ"פ בְּחִידוּשׁ. אֲמַנְם עֲדִינּוּ קֶשֶׁה לְשׁוֹן הַבְּרִייתָא יְכוֹל יִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כְּנִלוּ כְּבָר מְפִנְרֵשׁ וְזַמְנִין תְּלַתָּא בְּיוֹמָא גו' וְא"כ מ"מ"נ אֵי בְּרִייתָא מְיִרִי בְּלֵא חִידוּשׁ אֶפִּילוּ תְּלַתָּא זַמְנִין נְמִי לֹא שְׁהָרִי עַרְבִית אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל כ"א ע"י חִידוּשׁ וְאֵי ע"י חִידוּשׁ קְאָמֵר הֵאֵ רִשָּׁאֵי בְּאֲמַת לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם כְּנִלוּ.

י"ל דְּהַבְּרִייתָא ס"ל כַּמ"ד ת"ע חוֹבָה דַּאֵע"ג דְּכָל תְּפִלוֹת רְשׁוֹת חִידוּשׁ בְּעֵי מ"מ תְּפִלַּת עַרְבִית א"צ לְפִי שְׁהִיא חוֹבָה: וְהַשְׁתָּא א"ש מַה שְׁפָסֵק ה"ג וְהַכְרִיעַ כר' יוֹחָנָן בְּסָפֵק הִתְפַּלֵּל דְּאֵין צָרִיף חִידוּשׁ וּבְנִדְּאֵי הִתְפַּלֵּל כְּשְׁמוּאֵל דְּצָרִיף חִידוּשׁ דְּה"ט מְשׁוּם שְׁכָן הַכְרִיעַ רַב דְּהֵא מְוַכְרַח הוּא מְרַב דַּע"כ ס"ל כֵּן דְּאֵי הֵנָּה ס"ל לְרַב לְגַמְרִי כר' יוֹחָנָן דְּלַעוֹלָם אֵין צָרִיף חִידוּשׁ א"כ לְמָה ס"ל בְּטַעְזָה וְלֹא הַנְּפִיר שְׁל ר"ח דְּאֵי לֹא טַעְמָא דְּאֵין מְקַדְשִׁין אֵת הַחוֹנֵדֵשׁ בְּיוֹם חוֹזֵר וְהֵא תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוֹת ס"ל לְרַב וּבַע"כ צ"ל מְשׁוּם

דְּשׁוּנֵי עֲלִי חוֹבָה בְּמָה דְּצָלִי בְּשֹׁאֵר לִילוֹת דְּגִלִי דְּעִתִּי דְּכַמ"ד ת"ע חוֹבָה ס"ל לְהַחְמִיר דַּאֲל"כ לָא הֵוָה קַעְבִּיד אִיסוּרָא וְכַמּו"ש לְעִיל א"כ הָרִי זֶה דְּלֹא כַר' יוֹחֲנָן דְּלַר' יוֹחֲנָן הָא לָא שׁוּי' עֲלִי חוֹבָה כְּלָל דְּאָף לְמ"ד ת"ע רְשׁוּת מִתְּפַלֵּל בְּלֹא חִידוּשׁ כְּמוֹ כָּל תְּפִלוֹת רְשׁוּת וּמוֹכַח ג"כ לְרַב דְּבִסְפֵק הִתְּפַלֵּל חוּזַר וּמִתְּפַלֵּל אָף בְּלֹא חִידוּשׁ.

דַּאֲל"כ לְמָה נִהְגוּ הָעַם לְהִתְּפַלֵּל בְּלֹא חִידוּשׁ תְּפִלַּת עֲרַבִית אֲלִיבָא דְרַב אֱלָא ש"מ דְּבָהָא ס"ל לְרַב דַּא"צ חִידוּשׁ דְּכִינּוּן דְּמִתְּפַלֵּל עַל הַסְּפֵק הוּא גּוּפָא חִידוּשׁ הוּא וְכִינּוּן דְרַב מְכַרְיַע הוּא א"כ בְּסְפֵק הִתְּפַלֵּל ה"ל ר' יוֹחֲנָן וְרַב רַבִּים נִגְדַּ שְׂמוּאֵל וּבּוּדַאי הִתְּפַלֵּל ה"ל שְׂמוּאֵל וְרַב רַבִּים נִגְדַּ ר' יוֹחֲנָן וְשִׁפְרִי פְּסָקוּ ה"ג וְרַש"י בְּסְפֵק כַר' יוֹחֲנָן.

וּבּוּדַאי כְּשִׂמוּאֵל וְאַבְיִי נְמִי מוֹכַח דַּס"ל ג"כ דְּלְמ"ד ת"ע רְשׁוּת צְרִיף חִידוּשׁ שְׁהָרִי אָמַר בְּשִׁבְתָּ (דף יוד) הִנֵּה חֲבָרִין בְּבִלְאִי לְמ"ד ת"ע רְשׁוּת מְכִי שְׁרִי הֶמְיִנְנִי לָא מְטַרְחִינּוּ לִי הָא קוֹדֵם דְּשְׁרִי הֶמְיִנְנִי מְטַרְחִינּוּ לִי וְלִשְׁיטַת בַּה"ג ע"כ בְּדְצִלוֹ לִי בְּשֹׁאֵר לִילוֹת דְּשׁוּנֵי עֲלִי חוֹבָה וְע"כ מְשׁוּם דְּבַעֲי חִידוּשׁ וְכַמּו"ש: אוֹלָם לְפִי דְּבָרֵינוּ הִנְ"ל שְׁכַתְּבָנוּ דַּר' יוֹחֲנָן ס"ל ת"ע רְשׁוּת כַּמּו"ש הַתּוֹס' בְּרַכּוֹת ד' תַּקְשִׁי לְשִׁיטַת בַּה"ג הָא דְּאָמַר ר' יוֹחֲנָן רִישׁ פָּרָק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר טְעָה וְלֹא הִתְּפַלֵּל עֲרַבִית מִתְּפַלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתִּים.

וְקָשָׁה הָא ת"ע רְשׁוּת כְּמוֹ שְׁהַקְשׁוּ שְׁם הַתּוֹס' לְשִׁיטַת בַּה"ג ע"כ צ"ל דְּמִיָּרִי שְׁכַפְרָה הִתְּפַלֵּל בְּלִילוֹת אַחֲרִים דְּבִזְזָה קָבַע עֲלִי חוֹבָה וְהַשְׁתָּא לַר' יוֹחֲנָן גּוּפָא דְּכָל תְּפִלַּת רְשׁוּת א"צ חִידוּשׁ א"כ הִדְרָא קוּשְׁיָא לְדוֹנְפֵתָה בְּמָה קָבַע עֲלִי חוֹבָה.

וּמִכָּאן נ"ל דְּבַה"ג ס"ל כְּדַעַת רַב עֲמֶרֶם גָּאוֹן בְּתוֹס' שְׁם דַּר' יוֹחֲנָן ס"ל ת"ע חוֹבָה וְקוּשְׁיַת הַתּוֹס' שְׁהַקְשׁוּ דַּא"כ לְמָה קִי"ל ת"ע רְשׁוּת הָא רַב וּר' יוֹחֲנָן הִלְכָה כַר' יוֹחֲנָן. כְּבָר תִּירְצוּ הַמְּפָרְשִׁים דַּה"ט דְּקִי"ל ת"ע רְשׁוּת מְשׁוּם דְּרַבָּא דְּהוּא בְּתַרָּא פְּסָק כּוֹ בְּדָף כ"ז.

וּלְפ"ז הָא ס"ל לַר' יוֹחֲנָן דְּתְּפִלַּת רְשׁוּת א"צ חִידוּשׁ לָאוּ מְשׁוּם דְּבִקְרָאִי כְּתִיבִי ג' תְּפִלוֹת וְאַחַת מִיְּנִיָּהוּ רְשׁוּת מוֹכִיחַ דְּתְּפִלַּת רְשׁוּת א"צ חִידוּשׁ כַּמּו"ש לְעִיל דְּבִקְרָאִי ר' יוֹחֲנָן ס"ל תְּפִלַּת עֲרַבִית חוֹבָה וַא"ש אֲלִיבָי קְרָאִי דְּכְתִיבִי ג' תְּפִלוֹת כְּמוֹ לְשְׂמוּאֵל וּמ"מ ס"ל דְּתְּפִלַּת רְשׁוּת א"צ חִידוּשׁ וְלֹא תִלְיָא זֹו בְּזוֹ: וְעַתָּה לְפ"מ שְׁתִּירְצָנוּ דַּעַת בַּה"ג מְכַל הַקּוּשְׁיּוֹת שְׁהַקְשׁוּ עֲלֵיוּ א"כ הָא דְּכַתְּבַר רַבָּנִי"ה הִבִּיאוּ הַמְּרַדְכִי בְּמַסְכַּת שִׁבְתָּ פָּרָק ב' וַז"ל שְׁם.

וְנִרְאָה לְרַבָּנִי"ה אַע"ג דְּמַסִּיק הֵכָא דְּהַזְכֵּרַת חֲנוּכָּה רְשׁוּת בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן מִיָּהוּ פִּינּוּ דְּנִהוּג כּו"ע לְהַזְכִּיר וְגַם בִּירְוֵה ע"מ לְהַזְכִּיר שְׁוֹנֵי עֲלִי כְּחוֹבָה וְחוּזַר. וְרַבָּנִי מְדַפְּסַק בַּה"ג דְּאֶפִּילוּ לְמ"ד תְּפִלַּת עֲרַבִית רְשׁוּת אִם שְׁכַח וְלֹא הַזְכִּיר שְׁל ר"ח הִי חוּזַר [אִי לָאוּ מְשׁוּם דְּאִין מְקַדְשִׁין אֶת הַחוּדָשׁ בְּלִילָה] מְשׁוּם דְּשׁוּנֵי עֲלִי כְּחוֹבָה וְה"נ ל"ש ע"כ.

דַּלְמ"ש אִין רַבָּנִי פְּלָל מְדַבְּרִי בַּה"ג לְדִינוּ שְׁל רַבָּנִי"ה וְשִׁפְרִי הַשְּׂמִיטוּ הַפּוֹסְקִים וְהַשׁוּ"ע דַּעַתוֹ: אִישִׁישִׂאק לִיל רַאשׁוֹן דְּחֲנוּכָּה שְׁנַת תַּר"ל לְפ"ק. סִימָן יט אֲשֶׁר כְּתִבְתָּ אֲלִי גִיסי יְקִירִי הַחו"ב מ' אֲבָרְהָם שְׁרָגָא נ"י עַל דְּבַר שְׁאֲלָתוֹ שְׁל הַחֲכָם צְבִי בְּתִשְׁבָּה הוּבָא בַּבְּאָה"ט או"ח ס' נ"ה אִם הַנוֹצֵר ע"י סָפֵר יְצִירָה מְצַטְרֵף לְעַשְׂרָה וְלְכָל דְּבַר שְׁבִקְדוּשָׁה וּמְבִיאִין הָעוֹלָם רַאִי מַר"א בְּבִרְכּוֹת מ"ז ע"ב שְׁהוֹצֵרָה לְשַׁחֲרַר עֲבָדוֹ לְהַשְׁלִימוֹ לְעַשְׂרָה

אף דְּכָל הַמְשַׁחֵרֵר עֲבָדוֹ עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה מְשׁוּם דְּמִצְוָה דְּרַבִּים דְּחֵי לָהּ וְאִם אֵיתָא לָמָּה לֵא
בְּרָא גְבָרָא וְלֹא יִצְטָרֵף לְשַׁחֵרֵר עֲבָדוֹ וְלִיעָבֵד אִיסוּרָא.

וְכַתְּבַת בְּשֵׁם יְדִידְנּוּ הִרְה"ג מו'צְבִי יְהוּדָה תְּאוּמִים אב"ד דְּעֵירָף לִגְנוּם [ו'ל] לְדַחֵת
מְשׁוּם דְּשִׁמוּשֵׁי שְׁמוֹת אֵינָם נְמַסְרִים לְמִי שְׁמַעְמִיד עַל מְדוּתָיו כְּדָאֵמַר בְּקְדוּשֵׁין ע"א בְּשֵׁם
שָׁל מ"ב אוֹתוֹת ע"ש ור"א לֹא הִי מַעְבִּיר עַל מְדוּתָיו כְּדָאֵמַר בְּתַעֲנִית כ"ה ע"ב יִצְתָה
ב"ק וְאָמְרָה לֹא מְפַנֵּי שְׁנָה גְדוֹל מְזָה אֶלָּא כו' וְזָה [ר"א] אֵינּוּ מַעְבִּיר עַל מְדוּתָיו.

עכ"ד וְש"י: וְלִי נִרְאָה לְתַרְזַן ע"פ הִירוּשְׁלַמִי יוֹמָא פֶּרְק ג' הֶלְכָה ז' חַד אִסִּי בְּצִיפּוֹרִין
אָמַר לְרַבִּי פִּנְחָס בַּר חֲמָא אֵיתָא וְאָנָּא מְסַר לִי לָךְ שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ א"ל לֵית אָנָּא יָכִיל. א"ל
לָמָּה.

דְּאָנָּא אָכִיל מַעְשָׁר וּמֵאֵן דְּרָגִיל לִיָּה לֹא יָכִיל מִיְכּוֹל מְבַר נֶשׁ פְּלוּם וְע' שָׁם בַּפ"מ וּבַק"ע
וּא"כ ר"א שְׁהִי נוֹטֵל מַעְשָׁר כְּדָאֵמַר בִּירוּשְׁלַמִי סוּטָה פֶּרְק ג' הֶלְכָה ד' הִבִּיאוּ הַתּוֹס'
בְּבַבְלִי שָׁם כ"א בְּשִׁבִיל שְׁלֵא לְהַשִּׁיבָה דְּבָר אֶחָד מֵהַתּוֹרָה אֲבָדַת מְמַנִּי ג' מֵאוֹת כּוֹר מַעְשָׁר
בְּכָל שְׁנָה [וּבַמ"ר נִשְׂא הַגִּי אֶבְדָּה מְמַנּוּ] א"כ לֹא הִי לּוֹ לְהַתְלַמֵּד וְלְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׁמוֹת
וְכַעֲיִן זֶה פְּתַב הַחַת"ס בַּאו"ח תְּשׁוּבָה קצ"ח אֶהָא דְּמַגִּילָה כ"ז דס"ל לר"י אֶלִישֵׁעַ דְּעַבְד
בְּרַחֲמֵי הוּא דְּעַבְד וְקָשָׁה דְּלָמָּא ע"י שְׁמוֹת וְתִרְזַן ג"כ כה"ג פִּינּוּ דְּאֶלִישֵׁעַ הִי נְהַגָּה מְשָׁל
אַחֲרִים לֹא הִי יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׁמוֹת כְּמוֹ שׁ הִירוּשְׁלַמִי הַנֶּ"ל.

וּלְפִי מ"ש הַאו"ז הַגְּדוֹל בְּהַלְכוֹת ק"ש שְׁמַקְשָׁה שָׁם עַל הָא דְּאָמְרִין הַרוּצָה לִיְהִנּוֹת יְהִנָּה
כְּאֶלִישֵׁעַ הָא מֵאֵן דִּידַע אֵת הַשֵּׁם לִיְהִנּוֹת מְאַחֲרִים וְתִרְזַן דְּאֶלִישֵׁעַ לְקַח בְּדַרְדְּרָא כְּבוֹד
בְּתוֹרַת דּוֹרָן. לֵיתָא לְדַבְרֵי הַחַת"ס.

וְכֵן מְשַׁמַּע בְּמַלְכִים ב' קַאפ' ב' פְּסוּק כ"ד. וְע' סוּטָה מ"ו ע"ב וְדו"ק: אָמְנָם לְכַאוּרָה הִי
נִרְאָה דַע"י סְפָר יִצִּירָה קִיל מְשַׁתְּמֵשׁ ע"י שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ דִּירוּשְׁלַמִי.

אוּ בְּשֵׁם שָׁל מ"ב דְּקְדוּשֵׁין. שְׁהִירִי בְּמִשְׁנָה פֶּרְק קַמָּא דְּאָבוֹת הֶלֶל אוֹמַר כו' וְדָאֶשְׁתַּמֵּשׁ
בְּתַגָּא חֲלָף וְכַתְּבַת שָׁם הַרַע"ב פִּי א' הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּכַתְּרָה שָׁל תּוֹרָה כְּאָדָם הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּכַלְיוֹ.
פִּי ב' הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּתַלְמִיד שְׁאִינוּ שְׁלוֹ. פִּי ג' הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ חֲלָף וְאָבַד שְׁאִין
לוֹ חֲלָק לַעוּה"ב.

וְהִנֵּה פִי הֶרְאֵשׁוֹן דְּהַרַע"ב הֵינּוּ כו' צְדוּק שָׁם בְּפֶרְק ד' אֵל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בְּהֵם
וְלֹא קַרְדּוּם לְחַפּוֹר בְּהֵם וְכֵן הִי הֶלֶל אוֹמַר וְדָאֶשְׁתַּמֵּשׁ כו'. פִּי הַשְּׁנִי שְׁבַרַע"ב הֵינּוּ הָא
דְּתַנִּי ר"ל בְּמַגִּילָה כ"ח וְדָאֶשְׁתַּמֵּשׁ כו' זֶה הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּמִי שְׁשׁוֹנָה הֶלְכוֹת כְּתָרָה שָׁל תּוֹרָה
וּפִי הַשְּׁלִישִׁי דְּהַרַע"ב הוּא בְּאָבוֹת דְּר"נ פֶּרְק י"ב וְהִבִּיאוּ בַּהַג"ה בְּשׁו"ע יו"ד ס' רמ"ו
וְקָשָׁה פִּינּוּ דְּאִיכָּא עוֹנָשׁ גְּדוֹל כ"כ א"כ אִיךְ אָמַר אַבְיִי בְּסַנְהֶדְרִין ס"ז מוֹתֵר לְכַתְּחִילָה
כְּדַר"ח וְר"א דְּכָל מַעְלֵי שְׁבָתָא הוּוּ עֶסְקִי בְּהַלְכוֹת יִצִּירָה וּמְבָרוּ לְהוּ עֶגְלָא תְּלַתָּא וְכֵן שָׁם
ס"ה רְבָא בְּרָא גְבָרָא פִירַש"י ע"י סְפָר יִצִּירָה.

וְכֵן הוּא בִּי"ד ס' רַע"ט דַע"י סְפָר יִצִּירָה מוֹתֵר וְהֵאִיכָּא אִיסוּר דְּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּתַגָּא
כְּדַאֲדַר"נ א"ו צ"ל דְּחִלּוּק יֵשׁ בֵּין מְשַׁתְּמֵשׁ ע"י ס' צ' לְמְשַׁתְּמֵשׁ ע"י שְׁמוֹת. וְאִין לְדַחֵת
דְּלִפְיָ אֲדַר"נ בְּדַבְרֵי הֶלֶל גַּם סְפָר יִצִּירָה בְּכָלֵל אֶלָּא דְּר"ת וְר"א וְכֵן אַבְיִי וְרְבָא לֹא ס"ל

כפי האדר"נ רק או כפי הראשון שברע"ב או כפי השני דלפ"ז אינו מוכח פלל דלגוי שום איסור להשתמש בשמות הקדושים.

זה א"א לומר דא"כ מאי מקשה על ר"ח בן תרדיון בע"ז י"ח שהי' הוגה את השם באותיותיו ופי' שם רש"י דורשו במ"ב אותיות ועושה כל מה שהוא חפץ והיכי עביד הכי והא תנן כו' אבא שאול אומר אף ההוגה את השם כו' ומאי קושיא דלמא רחב"ת לא ס"ל כא"ש אלא כת"ק דלא חשיב לי' הך דההוגה וכאיך תנאי דלא ס"ל הא דהלל דאבות דקאי על המשמש בשם המפורש דאין לו חלק לעוה"ב רק כר' צדוק או פדתני ר"ל דמגילה ועוד אי נימא דר' צדוק ודתני ר"ל בדינא נמי פליגי דלדידהו שרי להשתמש בשמות הקדושים א"כ תקשי הא דתני ר"ל [ובערוב גריס אמר ר"ל] זה המשמש במי ששונה הלכות כו' אהא דאמר ר"ל בסנהדרין ק"ו אוי מי יחיה גו' אוי מי שמחיה עצמו בשם אל ופירשו המפרשים וכן הגר"א ביו"ד שם דהיינו המשמש בשמות הקדושים א"ו דלדינא כו"ע לא פליגי דאיכא עונש גדול ע"ז.

ואבא שאול ות"ק ג"כ לא פליגי רק אם יש לו חלק לעוה"ב אבל איסורא רבה לכו"ע איכא ושפיר מקשה ארחב"ח מהא דא"ש דאמר אף ההוגה ור"ל דעד כאן לא פליגי אלא לענן אם יש לו חלק לעוה"ב אבל איסורא לכו"ע איתא א"כ רחב"ת היכי עביד הכי.

אי נמי י"ל דהכי מקשה דע"כ ל"פ רק בהוגה ואינו עושה בו מעשה אבל כשעושה בו מעשה כרחב"ת לכו"ע אין לו חלק לעוה"ב. ולפ"ז פי' הג' שברע"ב שכתב המשמש בשם המפורש חלף ואבד שאין לו חלק לעוה"ב איתא השתא אפי' כת"ק דא"ש.

ועפ"ז יש לכונן דברי רש"י שכתב דרחב"ת הי' הוגה כו' ועושה בו מה שהוא חפץ ומגלי לרש"י דהי' הוגה וגם עושה ובסנהדרין אהא דא"ש אף ההוגה לא פי' פלל שאף עושה דהוכרח לפרש פן בדרחב"ת דאל"כ מאי קושיא והיכי עביד הכי והא תנן א"ש אומר כו' ודלמא כת"ק דא"ש ס"ל.

ויש לדחות דכוננת רש"י דרחב"ת ע"כ גם עשה מדמסיק בגמ' דלהתלמד עבד עכ"פ מוכח דלכו"ע איסורא רבה ודאי איכא ואפשר דהמשמש לעשות מעשה כולו מודו לא"ש וא"כ מ"ט דר"ח ור"א וכן רבא דעשו מעשה ע"י ספר יצירה וגם אין לומר דאינהו נמי להתלמד ובצנעא עשו דבכה"ג מסיק בע"ז שם דשרי אפתי תקשי לרש"י שם דגם להתלמד אסור דיש לחוש לכבוד הרב כו' דלא גריס שם בגמרא אלא מ"ט איענש כו' ואפי' לגירסת התוס' דלהתלמד ובצנעא שרי מ"מ הא דאמר אבני מותר לכתחילה כר"ח ור"א ע"כ דאפי' שלא להתלמד ג"כ שרי דאי להתלמד דוקא מותר לכתחילה א"כ מאי אמר אבני הלכות כשפים פהלכות שבת יש מהן בסקילה כו' העושה מעשה בסקילה.

האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחילה כדר"ח ע"י ספר יצירה. ואי להתלמד גם בכשפים עצמן מותר לכתחילה כדר' אליעזר דעבד בנטיעת קשואין ופי' רש"י שהם מיני כשפים ופריך בגמ' שם ס"ח והיכי עביד הכי והא אנו תנן העושה מעשה חייב ומשני להתלמד שאני א"כ בכשפים עצמן ה"ל לאפני לאפלוגי א"ו דהא דשרי לכתחילה דנקט בס"י לרבותא דאפי' שלא להתלמד שרי וא"כ הדרא קושיא לזכותה אהא דר"ח ור"א ורבא מ"ט לא חשו להא דמשמש בתגא אם לא דנימא דעל ידי צירופי ספר יצירה אין

בכלל זה: אולם ראיתי להש"ף שם קע"ט שפכת בשם העט"ז דהא דע"י ספר יצירה מותר דוקא פשיטתסקו בהם לצורך קדושת השם או לצורך מצוה רבה אשר לא נמצא זה בדורות הללו ואפ"ל בזמניהם מצינו שנענש ישע"ל ע"ז וכן הספיק הש"ף ומסיק שכן נמצא בכמה מחברים כו' ודישתמש בתגא חלף כמו"ש הרע"ב בסי' רמ"ו ע"כ.

הרי שתיגרז קושיתנו הנ"ל באופן אחר: לפי חילוקו של העט"ז צ"ל דהא דרבא לצורך מצוה רבה הנה אף דר"ח ור"א עדיין אינו מיושב דמאי צורך גדול ומצוה רבה הנה בדידהו דאיברי להו עגלא תלתא בכל מעלי שבתא אף י"ל לפי פי' רש"י בסנהדרין ס"ז ע"ב אהא דאיברי להו דממילא איברי להו עגלא תלתא כו' א"כ לא היו מכוננים פלל לקה ואין לדקדק דא"כ איהו אמר אביי עלה מותר לכתחילה פיון דאתי שלא בכונה י"ל דאעפ"י שיודע העוסק דבנדאי יתעבד מעשה ע"י עוסקו אפ"ה שרי.

אף מה שפכת דמצינו שנענש ישע"ל ע"ז אנכי לא מצאתי דבר זה דביבמות מ"ט ע"ב אמר דנענש משום דאמר ובתוה עם טמא שפתיים אנכי יושב ולא בשביל דבר אחר. אף לעיקר חילוקו שפכת דלצורך קדושת השם שרי יש לעשות סמוכין מהא דר' צדוק שפי' להא דמשתמש בתגא היינו בעושה עטרה להתגדל בהו וקרדום לחפור בהו ואמר וכן הי' הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף הרי שמפרש לדהלל דוקא במשתמש בתגא להתגדל בהו הוא עצמו או לצורך פרנסתו אבל פשאין משתמש בה לצורך עצמו אין זה בכלל משתמש בתגא א"כ גם לפי האדר"נ בדהלל ג"כ דוקא במשתמש בשה"ק לצורך עצמו להתגדל בו או להתפרנס בו דהוי קרדום לתפור בו אבל לצורך קדושת השם או לצורך מצוה רבה שרי: והשתא דאתינא להכי דלא שרא שימוש ספר יצירה אלא דוקא לצורך מצוה רבה א"כ פשוט דא"ש בהא דר"א ששחרר עבדו לצורך מצוה דרבים אף שהי' אפשר לו לעשות כדרבא ע"י ספר יצירה והיה שרי דמצוה דרבים היינו מצוה רבה כמו"ש התוס' בשבת ד' מ"מ לא הי' מרויח בזה פלום דכמו בשחרור עבד איכא איסורא דעשה ה"נ ע"י ספר יצירה איכא איסורא דמשתמש בתגא וילצורך מצוה רבה הא תרנוייהו שרו: ונ"ל עוד דע"י ספר יצירה גרע משחרור דעבד דהנה צריכין להבין דכיון דהמשתמש בתגא עבירה גדולה היא כ"כ היכומרוןמו דבר זה בתורה ונ"ל ברור שהוא בכלל ולא תחלו את שם קדשי שהרי הרמב"ם בפ"ק ג' מהלכות ת"ת כתב פל המשים על לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס הרי זה חילל את השם ובזה את התורה שאסור ליהנות מד"ת והנה זהו דברי ר' צדוק באבות פ"ק ד' ודברי ראב"צ בנדרים ס"ב אל תעשם עטרה כו' ואל תעשם קרדום כו' מק"ו ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קודש שנעשו פלי חול כו' המשתמש בכתרה של תורה כו' הרי דמטעם חלול קאתי עלה.

ועוד מצאתי במדרש תנחומא ונרא ילמדנו רבנו מהו שיקרא אדם את השם באותיותיו פה שנו רבותינו אלו שאין להם חלק לעוה"ב כו' א"ש אומר אף ההוגה את השם באותיותיו ראה כמה קשה חילול השם ע"כ.

הרי מפאן להדיא דההוגה ומכ"ש המשתמש ג"כ מחלל את השם דאזרת'י מלאו דלא תחלו את שם קדשי: והנה התוס' בפסחים נ"ט פתבו דהא דבעינו בעידנא דמעקר לאו מקיים עשה היינו בעשה שדוחה ל"ת.

אָבֵל בַּעֲשֵׂה תְמוּרָה שְׂדוּחָה עֲשֵׂה הַקְלָה לֹא בַעֲיִנוּ בַעֲיִדְנָא וּרְאֵי מַר"א שְׂשִׁחַרְר עֲבָדוּ (והטו"א בַּמְגִילָה דְחָה דְבַרְיָהֶם דִּי"ל דַּר"א נָתַן לוֹ גִּט שְׁחָרוּר עַל תְּנָאֵי. וְלִי יִפְלֵא בַל"ה מִי זוּטֵר הָא דַּר"ר יוֹחֲנָן בְּרַכּוֹת ו' בַּשְּׁעָה שֶׁהַקַּב"ה כּו' מִיָּד הוּא פּוֹעֵס) וְכִינּוּן דְּהַמְשַׁתְּמֵשׁ בַּשְּׂמוּת הַקְדוּשִׁים הוּא בְּאִסּוּר לֹא וּבְעֵי בַעֲיִדְנָא וְעַל יְדֵי שֵׁם אֵינוֹ בַּעֲיִדְנָא כְּמוֹכּוֹ: אַבְרָא דִּישׁ לְדַחּוֹת דַּאֲע"ג דְּמַשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא הוּא בְּאִסּוּר דְּלֹא תַחֲלִלוּ גו' הֵינּוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ תַפְצְיֵי וְכַמ"ש לַעֲלֵל מִשָּׂא"כ לְצַרְף לַעֲשֶׂרָה וּלְכָל דְּבַר שְׂבַקְדוּשָׁה שְׂיִתְקַדְּשׁ ש"ש ע"י לֹא מִיבְעֵי דְזָה לֹא חֲלוּל מִקְרִי אֲלֵא דְגַם קִידוּשׁ הַשֵּׁם מִקְרִי שְׁהֲרֵי ע"י יִתְקַדְּשׁ הַשֵּׁם בְּרַבִּים כְּעוֹבְדֵי דַר"א.

אַמְנָם הָא דְבַעֲיִנוּ עֲשֶׂרָה לְכָל דְּבַר שְׂבַקְדוּשָׁה יִלְפִינוּ מֵהָא דְכַתִּיב וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל דְּבַר שְׂבַקְדוּשָׁה לֹא יֵהָא פְּחוּת מַעֲשֶׂרָה כְּדַאֲיֵתָא בְּבְרַכּוֹת כ"א וְהָא דְאִסּוּר לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בַּשְּׂמוּת הַקְדוּשִׁים שְׂלֵא לְצַרְף הוּא בְּאִסּוּר דְּנֹלָא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדוּשֵׁי וּמַעֲתָהּ בְּנִדּוֹן שְׂאֵלֶת הַח"צ קוּרָא אֲנִי פְּסוּק זֶה וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדוּשֵׁי לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בַּשְּׂמוּת הַקְדוּשִׁים כִּי זֶה חֲלוּל הוּא לִי וְכ"ת הָא יְבֵא ע"ז קִידוּשׁ הַשֵּׁם לְצַרְף הַנּוֹצֵר לְתַפְלָה וּלְכָל דְּבַר שְׂבַקְדוּשָׁה.

ע"ז מְסִיִּים קָרָא וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינְנִי רוֹצֵה לְהַתְקַדְּשׁ רַק בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ לֹא ע"י זֶה שְׂאִינוּ מְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל וְע' סוּטָה כ"ו ע"א דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כּו' ע"ש: וּבְהָאֵי עֵינָא אֲתֵיָא לִי שְׁפִיר הָא דְתַנָּא מִשְׁמִי דַר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה יוֹמָא ע"ה ע"ב אֵל תִּקְרִי שְׂטוּחַ אֲלֵא שְׁחוּט מְלַמֵּד שְׂיִרְד לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן דְּבַר שְׂטַעוֹן שְׁחִיטָה וּפִי רַש"י וּמְלַמֵּד שְׁהַשְׁלִיחוּ דְּבַר שְׂטַעוֹן שְׁחִיטָה הִי.

אָמַר ר' וְכִי מִפְּאֵן אֲתָה לְמַד פִּי דִּישׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה]. וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר וַיִּמְטֵר גו' וְנִרְאָה לּוֹמַר ע"פ מַה דַּאֲיֵתָא בְּחֻלְיִן ס"ז ע"ב ר' יוֹסִי בֶּן דּוֹרְמִסְקִית אֹמַר לְוִיָּתָן דְּג טְהוֹר הוּא שְׂנֵאֲמַר כּו'.

וְהַקְשָׁה הַח"א רַש"א וְנ"ל ק"ק וְכִי יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹ בְּדָג טְמֵא וְכִי ס"ד שְׂיִאֲכִיל הַקַּב"ה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֵא דְבַר טְמֵא ע"ש וְתִירוּצוֹ דְּחֻק מְאֹד. וְל"נ ע"פ מ"ש בְּסִנְהֶדְרִין ס"ה וְס"ז וְהִבְאֵתִיו לַעֲלִיל דְּרַב חֲנִינָא וְרַב אֹשְׁעִיָא כָּל מַעֲלֵי שְׁבִתָּא הוּוּ עֶסְקִי בְּסִפְרֵי יִצִּירָה וּמִבְרִי לָהּ עֵיגְלָא תִּילְתָּא וְאֲכִילִי לִי וּמִשְׁמַע דְּאֲכִילִי לָהּ בְּשִׁבְתָּ לְפִי שֵׂא"צ שְׁחִיטָה וְאֵין בּוֹ מִשׁוּם אֲבָר מִן הַחֵי וְכֵן כְּתַב הַשְּׁלֵה"ק בְּפִרְשֵׁת וַיִּשָּׁב דְּדְבַר הַנּוֹצֵר ע"י סִפְרֵי יִצִּירָה אֵין בּוֹ מִשׁוּם אֲבָר מִן הַחֵי.

וְהִנֵּה עֶסְקֵי סִפְרֵי יִצִּירָה הוּא צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם כַּמ"ש רַש"י שְׁהִיוּ מְצַרְפִּין אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם שְׂבָהֶם נִבְרָא הַעוֹלָם כּו' דְּמַעֲשֵׂה הַקַּב"ה הֵן ע"י שֵׁם קְדוּשָׁה שְׁלוֹ הוּא. וּבְבְרַכּוֹת נ"ה ע"א אָמַר רַב יְהוּדָא אָמַר רַב יוֹדֵעַ הִי בְּצִלְאֵל לְצַרְף אוֹתִיּוֹת שְׂנִבְרָא בְּהֵם שְׂמִים וְאֲרִי.

וּפִי רַש"י ע"י צִירוּפִין בְּסִפְרֵי יִצִּירָה תְּנִי לָהּ. וּלפ"ז כָּל הַבְּרוּאִים הָרַאשׁוֹנִים שְׂנִבְרָאוּ ע"י צִירוּפִים שְׁלֵ סִפְרֵי יִצִּירָה אֵין בְּהֵם מִשׁוּם אִסּוּר אֲבָר מִן הַחֵי.

וּמִסְתַּבְרָא דְכִמוֹ כֵּן אֵין בּוֹ מִשׁוּם טְמֵא. וְהוּא בְּכֻלָּל מ"ש חזו"ל בְּסִנְהֶדְרִין נ"ט ע"ב אֵין דְּבַר טְמֵא יוֹרֵד מִן הַשְּׁמַיִם וְע' פִּי רַש"י שֵׁם.

הכי נמי הלוינתן שהוא הבריאה הראשונה שנברא מיד הקב"ה בעצמו ולא ע"י הטבע ולד מולד אין בו משום איסור טונמאה ואפ"ל לא הי' בו סימני טהרה ושרי באכילה וי"ל ושהו פוננת הירושלמי בשבת סוף פרק ט' דלוינתן הותר מפלל איסור ע"ש.

ונהו דקמ"ל ר' יוסי בן דורמסקית בחולין דלוינתן דג טהור הוא בסימני טהרה הגם דבלאו הכי הי' שרי באכילה. ונהו שאמר ריב"ק ביומא שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה ולא דקמ"ל דעוף טעון שחיטה מן התורה.

אלא זה קמ"ל דלא נימא דכמו שהי' המן בריאה חדשה בעולם הנה פן הי' השליו שירד עמו ברי' חדשה דלפ"ז לא הי' צריף שחיטה. קמ"ל דהשליו לא הי' ברי' חדשה ע"כ הי' צריף שחיטה: פיקעלין א' לסדר ואתה תצוה ופנת תרל"ח לפ"ק סימן כ דיני גשיאת פנים לבני החו"ב מ' אברהם נ"י נאטענזאהן.

אשר שאלתני בני יקירי על מ"ש באו"ח סימן קכ"ח סעיף ל"ג מי שאינו יודע לחתוך האותיות כגון שאומר לאלפין עינין ולעינין אלפין וכיוצא בזה לא ישא את פפיו. וכתב המג"א שם ס"ק מ"ז ואע"ג שלא מצינו עין בברכת פהנים מ"מ פשקורא יאר ד' מחזי פקורא יער בעין דעין ואלף שוין אצלו. עכ"ל.

וקשיא לך הא מצינו עין בברכה של ברכת פהנים אשר קדשנו במצותיו וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. וכי גרעה ברכה זו אף שהיא רק מדרבנן מתפלה דרבנן שאין ממנים למי שקורא אלפין עינין כו' כמ"ש בהלכות ברכות השחר סימן נ"ג ובזה תהי' מיושבת קושית הבאר היטב שם סימן קכ"ח ס"ק נ"ה. עכ"ד.

הנה בקושיא זו הקדימה הפרי מגדים באו"ח שם. ותירץ דמשום הברכה יכול אחר להוציא.

ותמיהני עליו בזה הלא המ"א שם סימן קכ"ח ס"ק י"ז כתב בשם המבי"ט שפולם יברכו ואין אחד מברך והאחרים יענו אמן מפני הטירוף. ולתירץ קושית המענין בעיקרי הדברים יראה דלא קשיא מידי.

דהנה רש"י במגילה כ"ד אהא דתנא אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לאלפין עינין ולעינין אלפין כתב וז"ל ואם היו עושין ברכת פהנים היו אמרים יאר יער ד' פניו ולשון קלה הוא כי יש פנים שיתפרשו לשון פעס כמו פני ילכו כו' ומעין עושין אלפין ופוגמין תפלתן.

ויש לדקדק בדברי רש"י ז"ל דבקורין לאלפין עינין כתב משום ברכת פהנים דמחזי פקלה משמע הא אי לא הוי מחזי פקלה ל"ל בה. ושוב כתב בקורין לעינין אלפין משום פגם תפלה משמע אפילו לא משתמע קלה מ"מ פגם תפלה איכא.

וא"כ ל"ל לרש"י ליתן טעם בקורין לאלפין עינין משום דמחזי פקלה תיפוק לי' משום פגם תפלה. ונ"ל דהענין הוא כד' דמ"ש רש"י משום פגם תפלה ר"ל דכיון דשליח של ציבור הוא ששלוהו של אדם פמותו פדתן בפרק אין עומדין א"כ גנאי גדול לציבור

שְׂשִׁילָחוּ בַעֲדָם לְבַקֵּשׁ וּלְהַתְּפִלֵּל גִּלְעָד לְשׁוֹן וְהַקְרִיבֵהוּ נָא לְפָתְחָהּ גּוֹ' [וכ"ז כְּשֶׁהֶעֱלָג אֵינּוּ מְקוֹרֵב לְמִלָּה יוֹתֵר מֵאַחֲרֵים.

אֲמַנָּם כְּשֶׁיִּדְעוּ שֶׁהוּא מְקוֹרֵב יוֹתֵר מֵאַחֲרֵים וְקָרוֹב הוּא לְמִלָּה מְאֹד אֲשֶׁר בְּקִרְאוֹ אֵלָיו שׁוֹמֵעַ וְיוֹשִׁיעַ אִי אֵין זֶה גִּנְאֵי לְצִיּוֹר וְאֲדַרְבָּה מְעַלְיוֹתָא לְגַבְיָהּ. וּמִתּוֹרֵץ בְּזֶה קוֹשְׁיָת תּוֹס' בְּמִגִּילָה מְהֵא דְהוֹרִיד רַבִּי לר' חֲזִיָא בַב"מ פ"ו.

וְהוּא בְּכָלֵל תּוֹרֵץ הַתּוֹס' בַב"מ שָׁם]: וּלפ"ז פְּשׁוּט דְדוֹקָא לַש"ץ אֵין מוֹרִידִין לְפָנֵי הַתִּיבָה אֲבָל בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ וְדַאי דְמִתְּפַלֵּל וּמְבָרַךְ וְלֹא שְׂיִיךְ לומר שְׂיִישׁ ח"ו פָּגַם בְּתַפְלָתוֹ. דְּמִי שָׁם פֶּה לְאֲדָם כו'.

אֲמַנָּם לְבִרְכַת פְּהֵינִים יֵשׁ חִילּוּק בְּדָבָר דְּבִקּוּרִין לְעֵינָיו אֶלְפִין. מְבָרְכִין אֵת הָעַם שְׁפִיר לְכַתְּחִילָה אֶף דְּאִיפָא פְּהֵינִים אַחֲרֵים בְּלֹא הֵם.

שְׁהָרֵי הַפְּהֵינִים לֹא שְׁלוּחֵי דְצִיּוֹר הֵמָּה דְנִימָא שְׂיִתְבָּרְכוּ מִפְּנֵי פְּהֵינִים אַחֲרֵים שְׂאִינָם כְּבָדִי פֶּה דְהָא חִיּוּבָא דְבִרְכַת פְּהֵינִים מ"ע אֲכַל כְּהֵן רַמְיָא שְׂיִבְרַךְ אֵת יִשְׂרָאֵל וּא"כ אֵין קַפִּידָא כָּלֵל אִם אֵינּוּ מוֹצִיא הַלְשׁוֹן כְּתִיקוּנּוֹ.

וּמכ"ש בְּבִרְכַת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְבָרַךְ אֵת עַמּוֹ כו' דְּלֹא עֲדִיפָא מִשְׂאָרֵי בִרְכַת הַמִּצְוֹת שֶׁל לוֹלֵב וְסוֹפָה וְכִיּוּצ"ב שְׂמְבָרַךְ לְעַצְמוֹ אֶף שֶׁהוּא גִלְעָד לְשׁוֹן. מִשָּׂא"כ לְאוֹתָן שְׂקוּרִין לְאֶלְפִין עֵינָיו בְּבִרְכַת פְּהֵינִים עֲצָמוֹדְכְּשֶׁמַּגִּיעַ לְיָאֵר מְחִזִּי ח"ו כְּקִלְלָה וְלֹא לְבִרְכָה וְהָרֵי הֵם נְצֻטוּ לְבָרַךְ וְלֹא לְהִיָּךְ וְע"כ אֲסוּר לְעֲלוֹת אֶפְי' אֵי לִיפָא פְּהֵינִים אַחֲרֵים רַק הוּא וְיִתְבַטֵּל עִי"ז לְגַמְרֵי בִרְכַת פְּהֵינִים.

וּלפ"ז אֶף דְּבִטְעָמָא דְפָגַם תְּפִלָּה לְחַוְדָא נְמִי סְגִי בְּהָא דְאֵין מוֹרִידִין לְפָנֵי הַתִּיבָה לְקוּרִין אֶלְפִין עֵינָיו וְלֹא צְרִיךְ מִשׁוּם דְּמְחִזִּי כְּקִלְלָה. וְעוֹד דְּאֲדַרְבָּה הַש"ץ אֵינּוּ עוֹלָה לְבָרַךְ בִּרְכַת פְּהֵינִים אֲלֵא א"כ הַבְּטָחָתוֹ כו' וְע"כ מִשׁוּם פָּגַם תְּפִלָּה לְחַוְדָא נִרְאָה דְרַש"י ז"ל כְּפִנְתוֹ מ"ש וְעוֹשִׁין בִּרְכַת פְּהֵינִים הֵינּוּ אִם הֵם פְּהֵינִים וְהַבְּטָחָתוֹ כו' אוֹ כְּשֶׁהוּא מְקַרָא לְהַפְּהֵינִים שְׁהָרֵי קִי"ל שֶׁהַש"ץ מְקַרָא לְהֵם מְלָה בְּמִלָּה מְדַכְתִּיב אֲמוֹר לְהֵם.

וּא"כ מְחִזִּי כְּקִלְלָה. וְאֶף דְּבָאֵין מוֹרִידִין כו' סְגִי בְּטְעָמָא דְפָגַם מ"מ כְּתַב רַש"י מִשׁוּם קִלְלָה לְתַת טַעַם בְּהָא דְאָמַר תַּנְיָא נְמִי הָכִי כָּרַב אֲסִי דְחִיפְנֵי וּבִישְׁנֵי לֹא יִשָּׂא אֵת כְּפָיו.

וְיִצָא לָנוּ מִזֶּה דְרַש"י הַנְּצָרַךְ לַב' טְעָמִים טַעַם דְּמְחִזִּי כְּקִלְלָה ל"ש רַק בְּפְהֵינִים א"נ בַּש"ץ בְּתַפְלַת שְׁחֵרִית אֲבָל בַּש"ץ בְּתַפְלַת מְנַחֶה וְכִיּוּצ"ב שְׂאֵין בּוֹ נְשִׂיאַת כְּפָיִם שְׂרִי. אֶף מִשׁוּם פָּגַם אֶפְי' בַּכַּה"ג אֲסוּר.

וְאֵי מִשׁוּם פָּגַם דְּוּוּקָא בַּש"ץ שְׂיִיךְ זֶה אֲבָל בְּבִרְכַת פְּהֵינִים וְכֵן בְּבִרְכָה שֶׁל ב"כ ל"ש זֶה. וְעוֹד דְּדוֹקָא בְּדִאִיפָא אַחַר אֲבָל בְּדִלִיפָא אַחַר כַּה"ג דַּר"ח שֶׁלֹא הִי' מְקוֹרֵב לְהַקְב"ה כְּמוֹתוֹ לִית לֵן בַּה אֲבָל מִשׁוּם קִלְלָה בְּכָל גְּוּוּנָא אֲסוּר: לַפּמ"ש דְּמִשׁוּם פָּגַם בְּדִלִיפָא אַחַר שְׂרִי לְהוֹרִיד לְפָנֵי הַתִּיבָה וְכַדְמוּכַח מְעוֹבְדָא דַּר' חֲזִיָא א"כ פְּשׁוּט דְאֵם כְּוָלָם מְדַבְּרִים כֵּן כְּגוֹן בְּבֵית שְׁאָן וּבֵית חִיפָה עֲצָמוֹ מוֹתָרִים לְהִיּוֹת ש"ץ מְהֵם וּבְהֵן עֲצָמוֹן וּא"צ לְבַקֵּשׁ לְהֵם ש"ץ מִמְקוֹם אַחַר.

וכ"כ המ"א בסימן נ"ג בשם רדב"ז. אף לענין ברפת פהגים לכאורה לא הי' נראה פן אמנם גם בסימן קכ"ח ס"ק מ"ו הביא המ"א בשם הרדב"ז דאם פל בני עירו קורין פן שרי.

וצ"ל דטעמא דכינן דכולם קורין. פן לא מחזי תו לקללה רק לברכה ע"פ לשונם.

ולדידי הי' נראה דדבר זה במחלוקת שנוי' שהרי פן לשון הרמב"ם פ"ק ט"ו מהלכות תפלה ששה דברים מונעים נשיאת פנים הלשון כו' הלשון פיצד העלגים שאין מוציאין את האותיות פתיקונן פגון שקורין לאלפין עינין ולעינין אלפין או לשפולת סבולת וכיוצ"ב אין נושאין את פניהם.

ע"כ.

הרי שאינו מפרש כפי' רש"י משום דמחזי פקללה אינו נושא בפיו רק בכל גוונא פשאין מוציא את האותיות פתיקונן אף דלא מחזי פקללה. וצריך טעמא דבש"א א"ש כמוש"ל אכל באינו ש"ץ ודאי דמברך ומתפלל לעצמו אף שהוא נלעג לשון א"כ מאי שנה ברפת פהגים דאינו מברך.

הא אינו שליח להוציא אחרים אלא להוציא עצמו מידי חובתו שמחוייב לברך את ישראל כמוש"ל: והי' נ"ל לומר בטעמו של דבר לדעת הרמב"ם דהעלגים שאין מוציאין האותיות ע"פ דרכי לשון הקודש ה"ל דינם פמדברים בשאר לשון שאינו לשון הקודש ופגון ארמית וערבית שפתב"ם שהוא לשון הקודש שנשתבש.

ולפ"ז א"ש מ"ש בעלגים שאינם נושאין בפניהם שהרי דרשינן מקרא דכה תברכו בלשון הקודש דוקא וכדתנן בסוטה ל"ב ואלו נאמרין בלשון הקודש כו' ברפת פהגים כו' משא"כ לענין תפלה וק"ש הא תנן שם דנאמרין בכל לשון.

ומשו"ה דוקא לש"ץ אינם מתמנין לפי שהוא גנאי לצבור. אכל לעצמו מברך ומתפלל.

אולם לדעת רש"י דנקט בברפת פהגים טעמא משום דמחזי פקללה משמע דאי לאו הכי הוי שפיר לשונו לשון הקודש אף שנשתבש. והטור והשו"ע שכתבו מי שאינו יודע לחתום האותיות פגון שאומר לאלפין עינין ולעינין אלפין וכיוצא בזה לא ישא בפיו נראה דכהרמב"ם ס"ל דלאו דוקא משום דקורא לאלפין עינין לחוד לא ישא בפיו רק משום שאינו מדבר פהלקתו.

ולפ"ז לא יפה עשה המ"א מה שהביא דברי הרש"ל שהוא לפי דעת רש"י מטעמא דמחזי פקללה על דברי השו"ע דאזיל לפי הרמב"ם. ודברי הרש"ל אפי' לדעת רש"י ג"כ תמוהין שכתב ואע"ג שלא מצינו עין כו' [וע' מ"ש בספר מחצית השקל פירושו לתרין קושיות הבאר היטב] ונהרי רש"י פתב בעינין אלפין משום פגם תפלה ואה"נ דברפת פהגים לית לן בה וכמו"ש ואי דקשיא לה' מ"ש בשו"ע בדין ברפת פהגים דגם לקורין עינין אלפין אית בהו האי דינא.

ודאי שהוא רק לדעת הרמב"ם וכמו"ש. ולא לדעת רש"י: ולדעת הרמב"ם שכתבנו דס"ל דהני עלגים בלשון ה"ז פאלו מדברים בלשון לעז שאינו לשון הקודש.

אי ס"ל פדעת הסוכרים בשו"ע סימן ק"א דיחיד לעולם לא יתפלל כי אם בלשון הקודש
א"כ הא דתניא אין מורידין לפני התיבה כו'. צ"ל דהיינו שלא באתרייהו בבית שאן
ובבית חיפה אבל באתרייהו לא יתפללו ביחיד רק מורידין לפני התיבה אפי' מהני
דמקומן שקורין בשבויש ואז דווקא א תהי' תפלת ציבור דמתקבלת משא"כ ביחיד הא
אין מאה"ש נזקקין אלא ללשון הקודש שאינו משנפיש: נשובה להנ"ל דנ"ל דטעמא
דרמב"ם בברכת פהגים הוא משום דהני דקורין בשבויש לא מקרי לשונם לשון הקודש
רק שאר לשון.

וכיון דברכת פהגים אינו אלא בלשון הקודש לכה מונע מלישא פפיו משא"כ לדעת
רש"י. ונראה לכאורה ראי' לדעת רש"י ממ"ש במגילה שם א"ל ר"ח לר"ש ב"ר
אילמלא אתה לוי פסול אתה מן הדוכן כו' א"ל זיל אימא לי' פשאתה מגיע אצל נחכיתי
כו'.

ואם איתא דכל עלג שאינו מוציא האותיות כהלכתן אינו עולה לכה ברכת פהגים ולא
דוקא הני שקורין אלפין עיינין משום דמחזי כקלה. א"כ ר"ש גופא מ"ט לא ידע
לאהדורי לר"ח פגוונא דא"ל ר"ח ממש עי' ביצה כ' ע"ב האי צורבא מרבנן כו'] אלמלא
אתה פהג פסול אתה מן נשיאות פפים משום שאינו יכול לומר ויחונף.

א"ו למי שקורא חיתין ההין פשר לנשיאת פפים. ודלא כהרמב"ם והמ"א שכתב בסעיה
קטן מ"ו דהוא הדין מי שקורא חיתין ההין לא ישא פפיו היינו לדעת הרמב"ם [ואולי
גם לדעת רש"י משום דגם זה לשון קלה מלשון להונות איש כו'] ויש ליישב בדוחק:
ולפמ"ש בדעת הרמב"ם א"כ בחליצה דבעי נמי בלה"ק דוקא מדכתיב פכה א"כ ביבם
שהוא נלעג לשון לא מצי לחלוץ דאר דאמירתו הוי אמירה אבל הא אינו בלה"ק רק
כשאר לשון.

אף הבאה"ט בא"ע סימן קס"ט סעיה קטן ל' הביא בשם המהרי"ט דנלעג לשון שאינו
יכול לבטא ולחתוך האותיות פתיקונם חולץ. וראיתי במהרי"ט עצמו בתשובה שם
שכתב נראה דמאחר שיודעים אנו שכף מנהגו לבטא אותם אותיות בשבויש זהו אמירתו
דהא דדרשינו פכה עיכובא היינו שאין נאמרין בכל לשון אלא בלשה"ק ומאחר דדרכו
להחליף המבטא הא בחית וכיוצ"ב כף הוא לשונו ורא' דלענין נדרים דבעינן לבטא
בשפתים ותנן כו' ולשונו של עכומ"ז הן ומקרי נדר ותיבנים עליהם קרפן כו'.

והא דאמרין חפני ובישני לא ישא פפיו התם משום דבעינן דהברכה שמברכין לישראל
שתהא ברורה מפיהם של פהגים דומיא דש"ץ. ואדרבה יש להביא ראי' משם שלא אמרו
דחיפה ובית שאן אינם נושאים פפיהם וכי תעלה על דעתך שאנשי חיפה ובית שאן אינם
נושאים פפיהם לעולם א"ו שמברכין בעירם שדבריהם במקומן ניפרים וידועים עכ"ד
פקיצור.

ולמ"ש.

מנדרים אין ראי' כלל דהתם ל"צ לשה"ק כלל. ומאי דפשיטא לי' דאר שקורא בשבויש
מקרי לשה"ק מסופקני אם חלץ ואמר בלשון תרגום אם יצא ג"כ לדעת המהרי"ט
דהרמב"ם כתב שהוא לשון הקודש שנשתבש.

ומ"ש שלא אמרו דחיפה וב"ש כו'. התניח בלשון הברייתא אבל הרמב"ם לא הזכיר כלל חיפה וב"ש אלא העלגים שאין מוציאים כו' א"נ כפיהם.

ומשמע דאפי' במקומן נמי. אמנם דעתי בטלה נגד דעת הגאון מהרי"ט ז"ל ואחרונים שהעתיקו דברי' להלכה ולמעשה.

אביה הדו"ש כו' ח"ן: פיקקעלין ד' צו תרנ"ב לפ"ק. סימן כא דיני תפילין אשר שאלתני ידידי באחד שיושב ועוסק בתורה כל היום אם תיב להניח תפילין או פטור.

עכ"ד.

תשובה הנה שאלתה באה סתומה ולא בארת מה ספקת דבזה ובפשוטה מה זו שאלה הלא מבואר בשולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ח דהקורא בתורה פטור מהנחת תפילין כל היום וזאת בשעת ק"ש ותפלה.

ואם שאלתה מחמת שעוסק בגמ' דזה אפשר דלא הוי בכלל הקורא בתורה דמשמע תורה שבכתב הלא זה ג"כ כבר הביא המ"א בשו"ע שם בשם הב"י להסתפק דהעוסק בגמרא אפשר דלא מיפטר ומי זה יכול להכריע הלכה למעשה אף להלכה בלבד יש לי לדון בזה.

הנה עיקר דין זה דהקורא בתורה פטור מהנחת תפילין פלוגתא דרבננותא היא והביא הרא"ש בה"ק הלכות תפילין גרסינן במכילתא למען תהי' תורת גו' לזכרון בין עיניך מפאן אמרו המניח תפילין פקורא בתורה ונהקורא בתורה פטור מן התפילין ורבנו שמואל בן חפני ז"ל פתב בתשובה וליתא להך ברייתא דהא רבנן קשישי דתורתן אומנתן ומניחין תפילין ומברכין עליהו ואי לאו דחובה הוא לא הוו מברכין עליהו אלא פיון דלא הובאה בגמ' לאו דסמכה הוא וכתב בעל העיטור ומסתברא לן דהקורא בתורה קאמר ולא בתלמוד ואינהו בגמ' עסקי עכ"ל הרא"ש ז"ל ונהטור או"ח בסימן ל"ח השיב על בעל העיטור וכתב ואין נראה לי לחלק דהא לענין ברכת התורה קאמר בפרק קמא דברכות דאית להו חד דינא ע"כ: ואנכי לולא דמסתפינא הי' נ"ל דמה שכתב הגאון רבנו שמואל בן חפני ז"ל לדחות הך ברייתא דמכילתא פיון דלא הובאה בגמ' לאו דסמכה הוא אמת הוא דלא הובאה ברייתא זו בגמ' פלשונה מ"מ האי דינא דברייתא דהקורא בתורה פטור מן התפילין כבר הובא בגמ' דילן והוא בב"ק י"ז אמר רבב"ח הנה אזילנא בהדי דר' יוחנן למשאל שמעתא כו' לא פשיט לן עד דמשי ידי ומנח תפילין ומברך ונהדר אמר לן אפי' קיים אמרינן לימד לא אמרינן והא אמר מר גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי ופי' שם רש"י מביא לידי מעשה אלמא מעשה עדיף.

למיגמר. לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחרני עדיף ממעשה הלכה לימד לא אמרינן והתוס' שם פתבו דבשאלות דרב אחאי גאון לא גריס קיים אמרינן למוד לא אמרינן אלא גריס ומנח תפילין ונהדר אמר לן ופריה בגמ' והאיהו הוא מנח תפילין תחילה קודם שהי' אומר להם השמעעתא ונהלא למוד גדול ממעשה ומשני הא למיגמר הא לאגמורי דליגמר לנפשי' למוד גדול שמביא לידי מעשה אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך הי' מניח תפילין תחילה וכן נראה שהוא גרסת ר"ח הרי להדיא מדר' יוחנן דעוסק בתורה פטור מן התפילין ולא זו דאם כבר עסוק בתורה א"צ להפסיק פדי להניח אלא

דאָפּי פֿשעדיגן לאַ התחיל ללמוד א"צ לבטל להניח תפילין מקודם כדמוכח מהא דמשני בגמ' הא למיגמר הא לאגמורי ואי לאו דבדר' יוחנן הוי לאגמורי לאחריני לא הי' מניח תפילין קודם למודו משום דלמוד לעולם גדול ממעשה ונהרי זה ממש דין המכילתא דהעוסק בתורה פטור מתפילין.

ומה שהקשה עוד הגאון רשב"ח ז"ל מהא דרבנן קשישי דתורתן אומנתן ומניחין תפילין. אפטר דהנהו רבנן קשישי בלאגמורי הוו עסקי פדרה זקנים שיושבים בשיבה וכיון דלאגמורי לא עדיף ממעשה דידי' משו"ה הוו מנחי תפילין תחילה ממש פערבדא דר' יוחנן: לפי דברינו אלה מ"ש בעל העיטור ומסתברא לן דהקורא בתורה קאמר ולא בתלמוד ואינהו בגמ' עסקי ליתא שהרי מקושית הגמ' על ר' יוחנן וכן מדמשני הא למיגמר לנפשי' דבכה"ג למוד גדול ממעשה ואינו מניח תפילין משמע דאף דעוסק בגמ' פועין שמעטא דר' יוחנן ג"כ פטור מתפילין ועוד דלשון למיגמר היינו למוד גמרא ועוד דכיון דה"ט דלמוד גדול לפי שמביא לידי מעשה א"כ למוד גמרא דעיקרו להורות המעשה לא גרע מקורא מקרא בתורה ורבנו שמואל בן חפני ז"ל וכן העיטור אולי הי' להם גירסת רש"י בב"ק אכל לגירסת השאלות אתיא שפיר ונכון הו' דמכילתא כמו שפיתבנו.

והארבתי בזה במק"א בראיות לדעת השאלות ואכמ"ל: ונ"ל עוד ראי' לגירסת השאלות ופירושו דלמיגמר עדיף מלאגמורי מהא דאמר ר' יוחנן בעצמו שבת קכ"ז גדולה הכנסת אורחין פהשפמת ביהמ"ד והקשו שם המפרשים דכיון דמסיק הגמ' שם דהכנסת אורחין הוי בכלל גמ"ח דתנו במתניתין דריש פאה באלו דברים שאדם אוכל פירותיהם כו' ונהרי המשנה עצמה סייעה דת"ת פנגד כולם דמשמע אף מגמ"ח שפכללה הוי' גם הכנסת אורחין וא"כ איך אמר ר' יוחנן דהכנסת אורחין שנה להשפמת ביהמ"ד.

ויותר תמוה הא דרב דימי מנהרדעא דאמר יותר מהשפמת בית המדרש מדקתני מפני האורחין ונהדר ומפני ביטול ביהמ"ד ובמשנה תנו ות"ת פנגד פולן א"ו צ"ל כפי השאלות דלמיגמר לעצמו למוד גדול ממעשה אבל לאגמורי לאחריני לא עדיף ומעשה דידי' קדים דלפ"ז א"ש הא דתנו ות"ת פנגד כולם דמייירי בלמיגמר לעצמו דעדיף ממעשה אבל ר' יוחנן דאמר גדולה הכנסת אורחין פהשפמת ביהמ"ד ומדייק לה ממתיני' דקתני מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש דמפנין הקפות של תבן ושל תבואה בשבילם והו' פנוי זה אינו אלא רק פעולה דלאגמורי דהיינו כדי להושיב שם תלמידים לדרשה כדפי' רש"י דבזה ס"ל לר' יוחנן דפנוי דהכנסת אורחין שנה לפנוי בשביל התלמידים ואע"ג דר' יוחנן ס"ל דלאגמורי מעשה עדיף דמה"ט הניח תפילין קודם דלאגמורי.

ועוד דהכנסת אורחין גדולה מקבלת פניי ושכינה הא פנוי לתלמידים אית בי' מעשה. ואית בי' נמי מעין הכנסת אורחים.

וק"ל.

ובעיקר מחלוקת ר' יוחנן ורב דימי נ"ל דהנה לפ"מ דמשמע מתרנונייהו דסברא הפשוטה היא דהשפמת בית המדרש גדולה יותר מהכנסת אורחין א"כ לכאורה קשה על רב דימי

מאי ראיה מיייתי מדקתני מפני האורחין נהדר מפני ביטול ביהמ"ד הא אי הנה תני איפכא מפני ביטול ביהמ"ד נהדר מפני האורחין ה"א כסבא הפשוטה דביטול ביהמ"ד גדול מהכנסת אורחין לכה תנא מפני האורחין מקודם נהדר מפני ביטול ביהמ"ד להשמיענו דהכנסת אורחין עכ"פ שנה להשפמת ביהמ"ד, ונ"ל דס"ל לרב דימי דא"א לומר דמתני' קמ"ל דשון דא"כ לא לתני כלל ביטול ביהמ"ד ובנדאי מצד הסבא נמי נימא אי מפני האורחין מפנה מפני ביטול בית המדרש לכ"ש אף פל זה רק אם נאמר דרב דימי ס"ל כשמואל דהא דתנו מפנין ארבע וחדש קנפות הוא כדאמרי אינשי ואי בעי אפי' טובא נמי מפנין.

אבל לר"ח שם דס"ל דדוקא ארבע וחדש ד' מאוצר קטן ה' מאוצר גדול א"כ אפתי אין הכרח מדלא תנו מפני האורחין לחודא דא"כ הייתי אומר דמפני האורחין רק ד' וה' מפנין אבל מפני ביטול ביהמ"ד אפי' טובא נמי מפנין אלא דרב דימי דמוכיח דהכנסת אורחין עדיפא ע"כ כשמואל ס"ל אבל ר' יוחנן דמשמע בביצה ל"ה דס"ל דוקא ד' וה' כר"ח א"כ ליתא להוכחת רב דימי מדתנו מפני האורחין נהדר מפני ביטול ביהמ"ד דגדולה יותר אלא רק דשון: ודברי המכילתא דמפאן אמרו המניח תפילין כקורא בתורה והקורא בתורה פטור מתפילין הא דאמר ר' יוחנן ביומא פ"ו היכי דמי תילול השם פגון אנא דמסגינא [וגי' רבנו חננאל אי מסגינא] ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין היינו בלא שום אחת מהן דאי באחת מהן אינו תילול השם כלל.

פנ"ל: סימן כב דיני מזוזה לבני החו"ב מ' אברהם נ"י נאטענזאהן בפיקקעלין. מה ששאלת בסי' אדם הלכות מזוזה כלל ט"ו אות י"ז שכתב שאם קבע המזוזה בתחילה בצד שמאל ואם"פ מסירה וקובעה בימין אין צריך לברך.

דאמאי לא יברך פינון שהיתה בתחילה קבוע בפסול. תשובה.

שפיר דקדקת. וראיתי בקיצור שו"ע סימן י"א שפסק דכשםסירה משמאל וקובעה בימין מברך.

ובהגהותיו שם כתב ובספר חיי אדם כתב דלא יברך. ולא ידעתי טעמו עכ"ל.

ול"נ דדברי הח"א א"ש. ונ"ל איזה מקום קביעותה כו' ואם הניחה למטה משליש העליון פסול.

וצריך לקבעה בימין הנכנס ואם קבעה בשמאל פסול. ונ"ל דאע"פ שצריך להסירה ולהניחה פדיון.

מ"מ לעולם לא יברך עכ"ל. והמעניין במקור הדברים בטור וב"י יראה דמ"ש הח"א דלא יברך קאי על מה שכתב למעלה דאם הניחה למטה משליש העליון פסול על זה כתב דאע"פ שצריך להסירה ולהניחה פדיון מ"מ לעולם לא יברך וטעמו משום שהב"י שם הביא דעת הרבה פוסקים פהטור דס"ל דלהניח למעלה משליש העליון אינו רק למצוה ולא לעכב.

ע"כ ספק ברכות להקל. אבל כשקבעה בשמאל דלכו"ע פסול כשםסירה וקובעה בימין נדאי דמברך.

וחילוף וט"ס יש בכל ספרי הח"א וכצ"ל ואם הניחה למטה משליש העליון פסול ונ"ל דאע"פ שצרידה להסירה ולהניחה פדין מ"מ לעולם לא יבררה. וצרידה לקובעה בימין הנכנס ואם קבעה בשמאל פסול ואין חילוק כו'.

וראוי לתקן פו בכל ספרי הח"א: סימן כג דיני ספר תורה בדבר פתיבת ספר תורה לנשים יש לחקור אם מחוייבות בה או לא. הנה מטעם מ"ע דכתיבת ס"ת אפשר כל איש ישראל מחוייב בה.

הלא פבר פתב הרמב"ם במנין המצות שלו ונהביאו הש"א בתשובה סימן ל"ה דאין הנשים מחוייבות במ"ע זו וא"כ לפ"ז פתיבה זו בנשים מה זו עושה דאין לומר משום קא דאמר בכתובות נ' הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים דא"כ בזמנינו גמרא ופירושיהו עדיפא כמו"ש הרא"ש בהלכות ס"ת.

הן אמת דהש"א בתשובה שם הניח דברי הרמב"ם בצ"ע ולא ידע מנין לו להרמב"ם דבר זה לפטור נשים. ורצה להביא ראיה לדעת הרמב"ם מגיטין מה' ס"ת תפילין ומזוזה שכתבן עכומ"ז אשה ועבד כו' פסולין שנאמר וקשרתם כו' וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה והשתא בשלמא אי נשים פטורות ממ"ע של פתיבת ס"ת כמו ממ"ע של תפילין שפיר פסולות לכתוב ס"ת משום דילפינן מתפילין דכמו בתפילין כל שאינו במצנתו פסול לכתוב כמו כן בספר תורה.

אבל אי ניא דחייבות בכתיבת ס"ת א"כ לא דמא פלל לתפילין וא"כ אמאי ס"ת שכתבוה נשים פסולה. אף שוב דחה בעל ש"א ראי' זו שהרי מזוזה דלכו"ע נשים חייבות בה פדתנן ברכות כ' ואפ"ה פסולות לכתוב מזוזה.

וע"כ צ"ל משום דדרשינן וקשרתם וכתבתם כו' וכל שישנו בוקשרתם דתפילין ה"ה בוכתבתם דמזוזות והגי נשי הואיל וליתנייהו בוקשרתם דתפילין פסולות לכתוב מזוזה אע"פ שחייבות בה.

מינה נלמוד לתפילין מק"ו שאינן חייבות בהן. ולפ"ז שפיר י"ל דגם במ"ע של פתיבת ס"ת חייבות ואע"פ שפסולות לכתוב מ"מ לא גרע ממזוזה.

ע"כ תוכן דברי הש"א. ונ"ל דקושיותו לא קשיא מידי וראיית הרמב"ם הוא מכאן דנשים פטורי ממ"ע זו משום דאין לדמות פלל מ"ע דכתיבת ס"ת למ"ע דמזוזה שהרי עיקר מ"ע דכתיבת ס"ת שהוא בעצמו יכתוב ואינו יוצא בשהניחו לו אבותיו ס"ת וכן בשנתנו לו מתנה משום דכתיב ועתה כתבו לכם גו' פדרבא בסנהדרין כ"א והאחרונים פתבו לדעת הרמב"ם דאפי' נגנבה לו הס"ת שכתבה בעצמה כבר קיים המצוה וא"צ לחזור ולכתוב] משא"כ במזוזה שאין נ"מ בכ"ז והשתא בשלמא במזוזה דנהי דילפינן דכל שאינו בוקשרתם דתפילין אינו בוכתבתם דמזוזה אכתי שפיר יכול להתקיים מ"ע דמזוזה באשה דאף שהיא פסולה לכתוב משום שאינה בוקשרתם מ"מ אפשר לה לקיים מ"ע דמזוזה כשנאחרים כתבו לה מזוזה שהרי אין נ"מ פלל במזוזה מי שכתבנה הבעה"ב או אחר דבכל גונוי פשר אבל בס"ת פינן דגילף ממזוזה דכמו שפסולה לכתוב מזוזה כמו

כן ס"ת א"כ הרי פטורה לגמרי מהה"מ"ע דכתיבת ס"ת שעיסקרו על כל אחד שהיא בעצמו יכתוב.

ואין לומר דאפתי אפשר לקיים מ"ע זו כשאתרים יכתבו עבורה. זה אינו שיהי כל היכי דאיהו לא מצי עביד שלוחא לא מצי משוי.

הרי מפאן ע"כ פדעת הרמב"ם דנשים פטורות ממ"ע זו. [שוב מצאתי פן בספר נ"א כדברי ממש] וא"כ מאין המנהג שנשים מתנדבות ס"ת פיון שאינם מחוייבות במ"ע זו: ואין לומר דמצנת כתיבת ס"ת משום לימוד הוא ונשים הן מחוייבות ללמוד מצות שמחוייבות בהן לדעת הסמ"ג וכמה מרבנותא הסוכרים פן ביו"ד הלכות ת"ת.

זה אינו דהא הגר"א באו"ח השיב עליהם וכתב דאיהו אפשר דנשים חייבות בת"ת במצות שלקהו וקרא צונח ולמדתם גו' בניכם ולא בנותיכם והא דמברכות ברפת התורה הוא כמו שמברכות על כל מצנת עשה ושהזמן גרמא אף שפטורות: ולכאורה הי' נ"ל ראי' לדעת הסמ"ג וסייעתו הנ"ל מדתניא בב"ק פ"ז החובל בבנו כו' קטן יעשה לו סגולה וכן באידך ברייתא החובל בבנו ובנותיו של אתרים גדולים כו' קטנים יעשה להם סגולה ושאל בגמ' מאי סגולה ר"ח אמר ס"ת רבה אמר דיקלא דאכל מיני' תמרי.

והשתא לר"ת דמפרש ס"ת בשלמא בגניו של אתרים שפיר דאצטרכי להו ס"ת שלומדים בהם עתה בקטנותן דהיינו הפירות והקרון דהיינו גוף הס"ת קיימת להם לכשיגדלו. משא"כ בנותיו ס"ת למה להו א"ו דנשים מחוייבות ללמוד מצות השניכים להם ואצטרכי להו נמי ס"ת בגדלותן כמו לזכרים וא"כ אף בקטנותן צריכי להתחנך בה פדי שיעדעו לקרותה ולהבין בה היטב לכשיגדלו.

וראי' מפאן לסמ"ג: אמנם נ"ל דבאמת ר"ח ורבה בר"ה לא פליגי כלל דר"ח מפרש רק ברייתא דמייירי רק בבן דהיינו ברייתא קמיייתא ורבה בר רב הונא קאזיל לפרושי ברייתא שני' דמייירי מחובל בבניו ובנותיו כו'.

ור"ח מודה דדיקלא ודאי שפיר דמי שיהי בבת ליפא סגולה כ"א זה אלא דרבותא קמ"ל דבבן אפי' ס"ת נמי סגולה הויא ורבה בר רב הונא משום דקאזיל לפרש ברייתא שני' דמייירי בבנים ובנות משו"ה מפרש דיקלא דהוא שייך בשניהם ואה"נ דאפי' ס"ת בבנים נמי דשפיר דמי ומודה לר"ח: ובה"נ ללישב דעת הרמב"ם שפפרק חובל ומזיק נקט כמ"ד דיקלא ובפ' י' מהלכות פקדון נקט פתרוניהו ס"ת או דקל.

וכבר תמה עליו הסמ"ע בחו"מ סימן תכ"ד דלפמ"ש א"ש דבהלכות חובל ומזיק מייירי מקטנים שהם זכרים ונקבות שהרי העתיק דין ברייתא בתרייתא דב"ק משו"ה נקט רק כמ"ד דיקלא. דאי ס"ת הא לא שייך בקטנה משא"כ בהלכות פקדון מייירי בקטן וכמו שנקט בברייתא בב"ב משו"ה נקט פתרוניהו וא"כ שוב אין ראיה מפאן לסמ"ג.

והדק"ל: ונ"ל ללישב מנהגן של ישראל ע"פ מ"ש המג"א באו"ח סימן רפ"ב על מ"ש שם המחבר דהכל עולין למגן ז' אפילו אשה דמזה יש להוכיח דאשה חייבת בקריאת התורה מדעולין למגן שבועה וכתב דאף שפטורה מת"מ מצוות לשמוע כמו מצנת הקהל וכן איתא במס' סופרים דנשים חייבות לשמוע קריאת התורה כאנשים ומצנה לתרגם להם שייבנו.

מ"מ מסתפק המ"א שם לומר שאינו ראיה מדעולין למנן שבעה ש"מ שמחוייבין בשמיעת קריאת התורה די"ל דאף שאינם חייבין מ"מ עולות כמ"ש תוס' סוף ר"ה דבדרבנן אף מי שאינו מחוייב מוציא אחרים ע"ש.

נ"ל להביא ראיה דבאמת מוכרחים אנו לומר שמחוייבות לשמוע דהנה הפמ"ג באו"ח הקשה אהא דתקינו קריאת התורה משום שהלכו ג' ימים בלא תורה. הא איכא מ"ע דק"ש דמקנים בה והגית ונדחק בזה: ונ"ל דמכאן הכרח למ"ש המ"א דקריאת התורה תקנו פעין פרשת הקהל שהיא ג"כ לנשים ולטף כמו"ש הקהל את העם האנשים הנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' וא"כ לא קשיא מידי קושניית הפמ"ג דהא איצטריך לתמן בשביל הנהו שאינם מחוייבין בק"ש דהיינו נשים וקטנים ותקנו השתא אפוליהו בלא פלוג: ועוד נ"ל ראיה מעיקרא דתקנתין שהרי על פרחנו צ"ל דקריאת התורה לא נתקנה דווקא בשביל הנהו שמחוייבין בלימוד תורה.

שהרי כל עיקר מה שעמדו נביאים ותקנו לישראל שיהוקורין בשני ותמישי ובשבת הוא בשביל שהלכו במדבר ג' ימים בלא מים דורשי רשומות אמרו כו' פיון שהלכו ג' ימים בלא תורה נלאו [ור"ל נענשו במים מרים] וקשה למה נענשו על שהלכו ג' ימים בלא תורה הא קודם מ"ת הנאי ואז עדיין לא היו מצווין על ת"ת אע"כ אף שלא היו מחוייבין מדין ת"ת מ"מ ה"ל לעסוק במצות דידהו ונ"מ שיוצא גם ע"י שמיעה מפי אחרים.

דמה"ט תקנו קריאת התורה דעיקרו נמי השמיעה מפי הקורא וא"כ לפ"ז נהי דנשים פטורות מת"ת אפ"ה חייבות לשמוע קה"ת. דלא גריעי נשים לאחר מ"ת מאנשים שקודם מ"ת שנענשו במרה ע"ז וכנ"ל: ולפ"ז מצאנו סמך גדול למנהגן שמנדבות ס"ת לקרות בצבור אחרי שמחוייבות לשמוע קריאת התורה כמו אנשים א"כ כמו שמחוייבין אנשים לקנות ס"ת נביאים וכתובים לקרות בהן בצבור וכופין ע"ז כמו שמבואר באו"ח סימן ק"ל ואינו ענין למצות פתיבת ס"ת שאנשים מחוייבים בה שהרי לכמה פוסקים אינם יוצאים בזה] וא"כ ה"נ שפיר דמי שנשים השתתפו בקניית ס"ת לקרות בהן.

וכשמנדבות ס"ת ודאי מצוה קעבדי: סימן כד לגיסי החו"ב מהור"ר אברהם שרגא נ"י חאצקעלאוויץ מליגום: מה שנסתפקת באונן שפטור מכל המצות אם פתב ס"ת מי הוי דינו כמו אשה דפסול משום וקשרתם וכתבתם כל שישנו כו' או לא דמי לאשה שהפסול אינו מצד עצמו ותיקף אחר הקבורה יתחייב א"כ אפי' כתב קודם לכן פשר.

ונראה לה לפשוט מע"ז כ"ז דבעי בגמ' מאי איכא בין רב דמפיק מילה בעכומ"ז שפסולה משום ואתה את בריתי תשמור לבין ר' יוחנן דמפיק לה מהמול המול הפל המול וקאמר איכא בינייהו אשה.

ואמאי לא קאמר נמי דאיכא בינייהו אונן. א"ו דאונן מל את בנו לכו"ע.

וה"נ פשר ס"ת שכתבו. עכ"ד.

תשובה. הנה לא הנפרת דבמילת אונן פבר נחלקו בו הפוסקים הרש"ל בתשובה והרמ"א.

דלרש"ל אונן מל בנו. ולהרמ"א אינו מל.

אפי' ע"י אחר. לפי שאינו יכול לברך וצוננו להכניסו כו' פיון שפטור מכל המצות.
הביא פלוגתתם הט"ז ביו"ד סימן שמ"א ולדבריה יהי מהא דע"ז קנשיא גדולה ע"ד
הרמ"א וכעין פלוגתתם במילה נחלקו ג"כ שארי מחברים בתליצת אונן הובאו דבריהם
בקיצור בבה"ט א"ע סימן קס"ט ס"ק מ"ד וע' פמ"ג בפתיחה פוללת באו"ח שם ח"ב
אות קטן כ"ט.

והחת"ס בתשובה חלק יו"ד סימן שכ"ה רצה לדחות ראית הרש"ל אבל פנראה לא ראה
באותו שעה בתשובת נו"ב מהדו"ק סימן כ"ז שהקדימו בכל דבריו. וכל דחיותיו שם
חזרין ונראין ע"ש]: אמנם פשענין נראה שאין הוכחה מהא דע"ז פדי הקרע פלל.

דהנה הא דאונן פטור מכל המצות לרש"י ולרמב"ם היינו טעמא משום שהוא טרוד
במחשבת קבורת מתו דהוי טרדה דמצוה כמו חתן דילפינו לי' מקרא דבשכבה גו' דפטור
מק"ש וה"ה מכל המצות.

ולתוס' והרא"ש משום כבודו של מת. וכדמוכח מירושלמי.

והנה לטעמם של רש"י ורמב"ם משום דה"ל דומיא דחתן א"כ אם רצה להחמיר על
עצמו וליתובי דעת' ולקרות ק"ש או שאר מצות רשאי ומקבל עליו שךר כמצוה ועושה
ורא' מר"ג שקרא ק"ש ואמר איני שומע לכם לבטל מעלי מ"ש אפי' שעה אחת וא"כ
נדאי כשכתב ס"ת או עשה שאר מצות לא גרע מק"ש ומצוה ועושה קרינו בי'.

דנהי דאינו מחוייב לבטל טרדתו מ"מ אם ביטל טרדתו ועשה מצוה בשוב דעתו מצוה
ועושה קרינו בי' [וע' מ"א סימן תרצ"ז ס"ק ט"ז ובתשובת כת"ס סימן צ"ט] וא"כ לא
דמי לאשה פלל. ואפי' להתוספות ורא"ש שפסקו בחתן דלא כל הרוצה ליטול את השם
יטול היינו מטעם דחיישינו ליהרא נהרי זה אינו רק חשש דרבנן ואין זה איסור
דאורייתא דנימא דמשו"ה יהי המצוה שעשה או הס"ת שכתב פסולה: ועל דעת הרמב"ם
שפסק בחתן דאם רצה לקרות קורא קשיא לי דהב"י כתב הטעם משום דפסק כר' יוחנן
דמחלפת השיטה.

ורבן שמעון בן גמליאל הוא דס"ל דאם רצה לקרות קורא וכיון דכל מקום ששנה רש"ב"ג
במשנתנו הלכה כמותו א"כ לפ"ז פסק פנותי' והתוס' יו"ט תמה עליו דלפ"ז ה"ל נמי
בהלכות תענית להעתיק דברי רש"ב"ג דלעולם יעשה אדם עצמו ת"ח.

ע"כ תירץ הוא דבאמת הרמב"ם ג"כ ס"ל פהתוס' ורא"ש וכאוקימת רב שישא אף
הרמב"ם ס"ל דאין הלכה פרש"ב"ג רק היכא דמסתבר טעמ' וכדעת הרי"ף כו'. ואני
תמה גם על תירוצו שהרי להרמב"ם דס"ל כת"ק דרש"ב"ג א"כ לא ס"ל דאמרי' הרואה
סבור מלאכה הוא דלית לי' נהרי הרמב"ם גופי' ריש מקום שנהגו דתנו ואל ישנה מפני
המחלוקת מפרש בפי' המשנה שלו פטעמו של רבא שם בגמ' דאין בה משום שינוי
המחלוקת משום דהרואה סבור מלאכה הוא דלית לי' ונ"ל שם לפי שנה אינו נראה שינוי
כו' אבל הבטלה אין בה מחלוקת עכ"ל.

וכ"מ בחיבורו הלכות יו"ט שכתב שם ואעפ"כ אל יתראה בפניהם שהוא בטל מחמת
איסור. משמע שהבטלה בעצמה אין בה מחלוקת משום דהרואה סבור כו'.

ואפֿשֿר לומר דרשפֿ"ג דקאמר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח בתרתי פליג על ת"ק דת"ק
ס"ל דדוקא ת"ח בטיילין אַבל לשאַר פֿל אַדם אַסור מִשׁוּם יְהִירָא. וְרִשְׁפֿ"ג ס"ל לא זו
דאין בַּזוּ מִשׁוּם יְהִירָא וְרִשְׁפֿ"ג לְבַטֵּל.

אַלָּא אַף גַּם זוּ דְמַצְנָה אִיפֿא שְׁיַעֲשֶׂה פֿל אַדָּם עֲצָמוּ ת"ח וז"ש לעולם יעשה כו' פֿלומר
דאית ב'י מצנה וכן מוכח במס' תענית דף ל' דרשפֿ"ג מצנה נמי קאמר: ולפ"ז י"ל דהא
דלא העתיק הרמב"ם דברי רשפֿ"ג דלעולם יעשה כו' היינו משום דרמב"ם אינו פוסק
פֿרִשְׁפֿ"ג וּכְמוֹ"ש הַתּוֹסֵ' יו"ט.

וְלִיפֿא מַצְנָה מ"מ לַעֲנִין רְשׁוּת ס"ל פֿרִשְׁפֿ"ג דאין בְּמַנִּיעַת מְלֹאכָה מִשׁוּם יְהִירָא וְכִסְתָּם
מְשֻׁנָּה דְרִישׁ מְקוּם שְׁנֵהֲגוּ וְכֹאדִיקִימָתָא דְרָבָא שָׁם. וְסַמָּךְ הֶרְמַבְ"ם עֲצָמוּ עַל מ"ש בְּהִלְכוֹת
יו"ט פֿרָק ח' דְדוּקָא בְּמַתְרָאָה שְׁמַפְנֵי אִיסוּר הוּא בְּטֵל הוּא דְאָסוּר הָא לָאו הֵכִי שְׁרִי:
וּלְטַעַם הַשְּׁנֵי שְׁפָתָיו הַתּוֹסֵ' נִהְרָא"ש בְּשֵׁם הִירוּשְׁלָמִי דְאָפִי' ם בָּא לְהַחְמִיר אִין שׁוּמְעִין
לוּ מְפַנֵּי כְּבוֹדוֹ שְׁל מַת.

הִנֵּה גַּם זֶה אִינוֹ רַק מְדַרְבְּנָן וְכֵן מְבֹאָר בְּב"י בְּאו"ח וּב"כ הָא לֹא מְצִינוּ שְׁחַכְמִים יְבַטְלוּ
מַעֲשֵׂיו כְּאִן דְאָפִי' דִּיעֵבֵד לֹא יִהְיֵי מַעֲשֵׂה מַצְנָה שְׁעֵשֶׂה נְאֻף דָּאם בִּירָף אִין עוֹנִין אַחֲרֵיו
אַמֵּן זֶה הוּא פֿלְכַתְחִילָה: הַיִּנְצָא לָנוּ דְלִהְרַמְבְּ"ם וְרִשְׁפֿ"ג בְּאוֹנָן וּבְחַתָּן אִם בָּא לְהַחְמִיר עַל
עֲצָמוּ מַחְמִיר וְאִם עֲשֵׂה מַצְנָה עֲשֵׂה כַד"ת וְלִדְעַת תּוֹסֵ' וְרִא"ש אַף דַּס"ל דָּאם בָּא לְהַחְמִיר
אִין שׁוּמְעִין לוּ פֿהִירוּשְׁלָמִי אִי מִשׁוּם דְמִיָּרִי בְּשֵׁאִין לוּ מִי שְׁיִשְׂא מְשָׂאוֹ וְהוּא דוֹמְיָא דְחַתָּן
וּפֿסַק הִירוּשְׁלָמִי וְהַפּוֹסְקִים כַּמ"ד דְלֹא פֿל הַרוּצָה לִקְטוֹל אֶת הַשֵּׁם כו' אוּ דְאָפִי' בְּשֵׁישׁ לוּ
מִי שְׁיִשְׂא מְשָׂאוֹ וְטַעַמָּא שְׁל הִירוּשְׁלָמִי מְפַנֵּי כְּבוֹדוֹ שְׁל מַת [וּלְפ"ז אֶתְיָא הִירוּשְׁלָמִי
כַּכּו"ע] דְתַרְנֻנְיָהּ לֹא הוּוּ אִיסוּרִיָּהּ רַק מְדַרְבְּנָן.

א"כ אִין רְאָיָה פֿלֵל מַמָּה שְׁהַבֵּאתָ דְלֹא אָמַר בַּע"ז שֵׁם אִיפֿא בִּינְיָהּ אוֹנָן דְהָא בְּדֹאֲרִיָּתָא
כו"ע מוֹדוּ דְאוֹנָן מֵל בְּנוּ. אַלָּא דְהָא דְרַמְ"א ס"ל דְאִינוּ מֵל מִשׁוּם דַּס"ל פֿשִׁיטת תּוֹסֵ'
וְרִא"ש דָּאם בָּא לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוּ אִין שׁוּמְעִין מְדַרְבְּנָן אִי מִשׁוּם יְהִירָא אִי מִשׁוּם כְּבוֹדוֹ
שְׁל מַת.

וּב"כ לִיתָא רְאָיָתָהּ פֿלֵל. וְאִפֿתִּי י"ל דַּהֲס"ת שְׁפָתָיו אִינָן תְּהִי' פֿסוּלָה מְדַרְבְּנָן אַף כְּפָר
פֿתְבִיתִי דְלֹא אֲשַׁפְּחֵן שְׁחַכְמִים יְבַטְלוּ מַעֲשֵׂי' דְאֵף דִּישׁ כַּח בִּינְדָם לְבַטְלוּ בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה
מ"מ בְּשַׁכְּבָר עֲשֵׂה מַצְנָה לְמָה יְבַטְלוּ מַעֲשֵׂי' וּב"כ וְדֵאִי הַס"ת כְּשֵׁר.

וּמכ"ש לְדַעַת רַש"ל דַּס"ל דְאֵף לְתוֹסֵ' וְרִא"ש דְמְפַנֵּי כְּבוֹדוֹ שְׁל מַת אִיסוּר לְהַחְמִיר עַל
עֲצָמוּ וְאִין שׁוּמְעִין לוּ מ"מ בְּמַצְנָה פֿרְטִית שְׁחִיבָא עֲלֵי' דְנִקָּא לְכו"ע אוֹנָן מְחַנְיָב וּמְשׁו"ה
מְחַנְיָב אוֹנָן לְמוֹל בְּנוּ פֿשִׁיטָא דְלִדִּידִי' ס"ת שְׁפָתָיו פֿשִׁירָה וּפֿשׁוּט.

וּבַעֲקִיר מַחְלֻקָתָהּ רַש"ל וְהַרְמֵ"א פֿתְבִיתִי בְּתוֹשֻׁבָה אַחֲרֵת: וְהִנֵּה כ"ז בְּאוֹנָן שְׁעִדִּין אִינוּ
עָסוּק בְּמַתוֹ וְרַק טְרוּד בְּמַחְשָׁבָת קְבוּרָתוֹ וּבְכַה"ג הַעֲלִינוּ דְמַה"ת רִשְׁפֿ"ג לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוּ
וְלִקְרוֹת ק"ש אוּ לַעֲשׂוֹת שְׁאָר מ"ע.

וּב"כ פֿשִׁיטָא כְּשַׁפְּתָב ס"ת דְכְּשִׁירָה וּכְמוֹ"ש. אַף בְּאוֹנָן שְׁכַבְרָא עָסוּק בְּצַרְכֵי מַתוֹ דְאָז
נִרְאָה דְאָסוּר מַה"ת לְהַנִּיחַ עָסַק מַצְנוֹת דְעָסוּק בְּהַ לַעֲשׂוֹת מַצְנָה אַחֲרֵת מִשׁוּם דְמֵאִי אֲוִלְמָא
הֵאִי עֲשֵׂה מַהֵאִי עֲשֵׂה וּבְכַה"ג יֵשׁ לַעֲיִין אִם עֲשֵׂה מַצְנָה וְכַתְבֵּי ס"ת מִי נִימָא דְכְּשֵׁר אוּ לֹא

מי דמי לאשה שפטורה ממ"ע זו ומשו"ה פסולה הס"ת או לא דמי לה: ונ"ל לפשוט דבר זה מדברי הרמב"ם [וכ"ד הטור] בהלכות יבום ונחליצה פ"ק ו' הלכה י' ד"בם הבא על יבמתו שהיא עליו באיסור עשה.

קנאה.

ונתלבטו רבים וגדולים למצוא טעם ומקור לדבריו להוציא דינו למרחק ולא עמד טעמם בם. עד כי מהרש"ל דחה דברי הרמב"ם לגמרי.

והש"א בתשובה סימן ל"ג ט"ח לישבו דס"ל להרמב"ם דעשה שהיא בקום ועשה דוחה לעשה שהיא בשב ואל תעשה. ופ"י ג"כ תירץ כעין זה דלאו הבא מכלל עשה דוחה למ"ע מפניו.

אף הש"א שם בסוף תשובתו תבא לגיזוי ממ"ש בפסחים נ"ט ע"א אלא לר' יוחנן בן ברוקא מאי אולמא כו' הרי דגם לעשה שהיא בשב ואל תעשה לא דחי ובזה נדחה גם תירוצי הפ"י. והנו"ב סוף מהדו"ק תירץ דבאמת הו' דאין עשה דוחה עשה משום דמאי אולמא כו' לא מצינו לחז"ל שלמדו זה משום קרא והיא רק מצד הסברא משום דמאי אולמא ואפשר מה"ת באמת הברירה בינו שישניהם מ"ע כו' וכ"ז מתחילה קודם הקיום אבל אם עבר ועשה העשה דנימא שיששב כאלו לא קיים ולא קנה יבמתו.

דבר זה הוא תפל בלי מלח דהרי גם איפכא ג"כ אמרינן מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה עכ"ל: והקונטרס אחרון בש"א שם הביא בשם הרי"מ לדחות גם דבריו דאי מה"ת הברירה בינו א"כ מאי פריה בחולין ל"ל תשלח אפי' לדבר מצוה ולטהר המצורע מאי אולמא כו' ה' שפיר איצטריך פאן קרא דלא נימא שהברירה בינו ג"כ לקחת לטהר המצורע ושלח לשלח קמ"ל קרא דתשלח דלא: ול"נ לקיים דברי הנו"ב רק במקצת ולפ"ז יתיישב הכל דנדאי מ"ש דמצד הסברא י"ל דהברירה בינו לקיים איזו מצוה שירצה הוא סברא נכונה.

אמנם מ"ש דמאי דאמרינן בכ"מ מאי אולמא דהאי עשה אין זה מה"ת פלל. לא כן אנכי עמדי.

דנדאי דאורייתא הוא כדמוכח מחולין פנ"ל: ונ"ל דערשו ומקורו ממה דת"ר בסנפיה ובכרות בשבתה בביתה ובלקחה בדרה פ"ט לחתן ועוסק במצוה שפטורין מק"ש. והקשו המפרשים ל"ל ב' קראי לחתן ולעוסק במצוה דאי מחזד קרא הוה מוקמינן אמסתברא דדוקא עוסק במצוה ממש פטור מק"ש משא"כ טרוד רק במחשבת מצוה.

הא בלאו הכי לעוסק במצוה ממש א"צ קרא שיפטור מק"ש דמהיכי תיתי שיניח מצוה דעסוק בה ויעסוק באחרת והנה הריטב"א תירץ דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בינו דסד"א איפטורי הוא דמיפטור מיני' אבל אי בעי למשבק הא ולמעבד אידה הרשות בינו קמ"ל כיון דפטור מן האחרת הרי הוא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצותו מפני דבר של רשות עכ"ל.

הנה לסברת הנו"ב הנ"ל א"צ לדחוקי בנדדמן לו מצוה אחרת גדולה הימנה דאפי' באינה גדולה הימנה איצטריך קרא דסד"א דהברירה בינו למיעבד מצוה דבעי קמ"ל קרא

דפסור מן האחרת בפשעה שעוסק בזה וא"כ ה"ל אידה לגבין פדבר של רשות ואסור להניח מצנתו מפני דבר של רשות.

ולפ"ז מכאן הוא דילפינו דכל שעוסק במצנה אחת אסור הוא להניחה ולעשות האחרת. וטעמא משום דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה ולא מיבעיא פשעוסק במצנה הראשונה בקום עשה פגון בשילוח האם שנטלה ע"מ לשלחה שהרי עסוק הוא במצות שלוח דנדאי אסור להניח מצנה זו ולעסוק באחרת דהיינו שיטלנה לטהרת מצורע אלא דאפי' רק עסוק בראשונה במ"ע שהיא בשב ואל תעשה ג"כ עוסק במצנה מקרי שאסור לקיים השני' שהיא בקום ועשה וטעמא משום דמאי אולמא כו' ומה"ט נמי הך חייבי' אסורי עשה.

דעשה דידהו חל עליו מקודם שחל עליו מצנות יבום. אע"פ שעשה זו ה"ל רק בשב ואל תעשה מ"מ דומה לעוסק במצנות עשה של אסורי חייבי עשה ופסור ממ"ע דיבום והני' עליו פדבר של רשות ואסור להניח מצנתו בשביל דבר של רשות.

אמנם כל זה לכתחילה משא"כ בדיעבד שהניח מצנה דעסוק בה וקיים מצנה אחרת לא מסתברא דלא קיים המצנה אלא נדאי מה שעשה עשוי משום דהשתא אמרינו מאי אולמא כו' להיפך וכסברת נו"ב ה"ל.

ומשו"ה אי בעל חייבי עשה קנה: ונראה לי להביא ראיה לזה דכל היכא דאמרינו מאי אולמא בדיעבד שפיר דמי ומצנה שעשה עשוי דהנה בהגה בנו"ב מה"ת ביו"ד תשובה נ"ג הקשה שם קושיא עצומה על שיטת הריב"א דס"ל דאף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ אם עבר ועשה לא לקי א"כ ל"ל [בשבת ובפסחים] לר"א לומר דה"ט דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט משום דה"ל עשה ולא תעשה תפוק ליה דאפי' עשה גרידא נמי לא דחי משום דמאי אולמא כו' דבשולמא אי לקי שפיר אשמעינו בהא דיו"ט דאיכא גם ל"ת לענין מלקות משא"כ לשיטת ריב"א קשה.

והנה על ריב"א גופא תירצו המפרשים די"ל דס"ל פדעת ריב"א דעשה השנה בכל דוחה לעשה שאינו שנה בכל. ויו"ט הו"ל עשה שאינו שנה בכל לפי שהוא מ"ע שהזמן גרמא [וע' תוס' קדושין ל"ד] משו"ה איצטריך לומר דה"ל עשה ול"ת.

אף לדעת הרמב"ם נתקשו המפרשים שהוא ג"כ ס"ל פדעת הריב"א כמו שמוכח ממ"ש בהלכות נזירות פרק ז' ואיהו הא ס"ל דגם בעשה דיו"ט נשים מצוות והדק"ל לדעת הרמב"ם למאי צריך ר"א לומר דיו"ט עשה ול"ת ונדחקו מאד: ונ"ל דמכאן מוכח דאף דאין עשה דוחה עשה משום דמאי אולמא מ"מ בעבר ועשה מצנה עביד משום דאמרינו מאי אולמא להיפך.

אף זה בעשה גרידא משא"כ אי איכא גם ל"ת בהדי עשה אז אפילו בדיעבד מה שעשה אינו עשוי ולא כלום עביד. וא"ש השתא ולא קשיא מידי לענין מה הוזהרה בש"ק שם שאינו דוחה יו"ט משום דיו"ט ה"ל עשה ול"ת לומר דאפי' בדיעבד ששרף קדשים ביו"ט והדליק בשמן שריפה לא קיים מצנתו כלל.

ואין להקשות כיון דלא עביד מצנה כלל א"כ אפי' מלקי נמי ילקה. י"ל דהל"ת תרתי לא עבדה.

קדא שױתבטל על ידָה עֲשׂוּיַת המִצְוָה וְשׁוּיַת שְׁלִיקָה ג"כ אין זֶה בְּכֹחַהּ לַעֲשׂוֹת שְׁהָרִי לֹוּלָא הַל"ת הֵנּוּ שְׁפִיר מְקַיִּים הַמ"ע דִּיעֲבַד. וְהַשְׁתָּא בְּשִׁבִיל הַל"ת אֲמַרִּינּוּ דְלֹא קַיִּים הַמִּצְוָה. מְסַתְּיָי דְנִחִית ע"י הַל"ת חַד דְרָגָא מִשָּׂא"כ לְלִקּוֹת אִין לְנוּ. וְלֹא דְמַיָּא לְלֹאוּ דְחִסְיָמָה: וְהֵנּוּ זֶה א"ש אי נִימָא דְהָא דְאִין עֲשֵׂה דּוֹחָה עֲשֵׂה הִינּוּ רַק לְכַתְּחִילָהּ.

אַבְל אי נִימָא דְגַם בְּדִיעֲבַד מַה שְׁעֲשֵׂה אִינוּ עֲשׂוּי א"כ הַדְק"ל לְעַנְיָן מַה אָמַר ר"א דִּיו"ט הַל"ל עֲשֵׂה וְל"ת לְקַדְּ לֹא דְחִי לֵה שְׁרִיפַת קְדָשִׁים הָא אִפִּי עֲשֵׂה לְחַוְדָּא ג"כ לֹא דְחִי וְכַנ"ל, א"ו בְּדִיעֲבַד מַה שְׁעֲשֵׂה עֲשׂוּי וְה"ט מְשׁוּם דְאֲמַרִּינּוּ בְּדִיעֲבַד מַאי אֲוֹלָמָא לְהִיפּוֹד וְכִסְבֵּרַת נו"ב.

[וע' בַּתְּשׁוּבַת ש"א סִימָן צ"ז בְּעַנְיָן מִצְוָה הַבָּאָה בְּעֵבְרִיָה] וְא"ש הַשְׁתָּא בְּפִשׁוּט מַה שְׁמַקְשָׁה בְּחֻלִּין תְּשַׁלַּח ל"ל מַאי אֲוֹלָמָא דְהָא עֲשֵׂה מַהֲאֵי עֲשֵׂה שְׁהָרִי כָּל כְּמַה שְׁהַצִּיפּוֹר חִי עֲלִיו לְקַיִּים מִצְוֹת שְׁלִיחַת וְאֲסוּר לְהַנִּיחַ מִצְוֹתוֹ מַה"ת כְּדִילְפִינּוּ מְקַרָּא דְעוֹסֵק בְּמִצְוָה וְכַמוֹש"ל וְא"צ קְרָא דְתְּשַׁלַּח.

וְנִהֵי דְאֵי עֲבַר וְלִקְחָה וְנִיחָה בְּהַמִּצְוֹת קַיִּים מִצְוֹת טְהוֹרָה מְשׁוּם דְאֲמַרִּינּוּ מַאי אֲוֹלָמָא לְהִיפּוֹד. אַכּוּ קְרָא דְשַׁלַּח בְּצִיפּוֹר חִי קְמַיִרִי וְלֹא בְּשַׁחוּטָה וְלִזְוָה א"צ קְרָא דְתְּשַׁלַּח: נְשׁוּבָה לְרֵאשׁוֹנוֹת דְנִהֵי שְׁהוּכְחָנוּ מַהֲאֵי דְקִרְאֵי דְעוֹסֵק בְּמִצְוָה [א"נ מַהֲאֵי דַר' יִצְחָק] שְׁאִיסוּר תּוֹרָה הוּא לְהַנִּיחַ מִצְוֹתוֹ שְׁעוֹסֵק בְּהַּ וְלַעֲשׂוֹת אַחֲרַת מ"מ בְּדִיעֲבַד שְׁפָבַר עֵסֶק בְּאַחֲרַת ע"י שְׁהַפְסִיק מְהֵרָא שׁוֹנָה מִצְוָה דְעֲבַד עֲבַד.

וְא"כ ס"ת שְׁכַתֵּב בְּהִיּוֹתוֹ אוֹנָן וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת מִתּוֹ כְּשִׁירָה: וְהָא דַר' יִצְחָק דְאָתָּא לִידָן נִזְפִיר מַה דְתַמִּיָּה לִי מִיְלִתָּא ע"ד הַטּוֹרִי אַבְן בַּר"ה ט"ז שְׁכַתֵּב שָׁם לְהַקְשׁוֹת עַל שִׁיטַת הַרְמְב"ם שְׁמִצְוֹת טוֹמְאָת קְרוּבִים אִינוּ נוֹהֵג בְּנָשִׁים דַּלְפ"ז גַּם אֲנָשִׁים יִשְׂרָאֵלִים אִינָם מְצוּוּיִם לְהַתְּטַמְּאוֹת לְקְרוּבֵיהֶם א"כ הָא דְאָמַר ר' יִצְחָק נִיחָיו אֲנָשִׁים גו' טְמֵאֵי מִתּוֹ מִצְוָה הִי שְׁחַל ז' שְׁלֵהֵן בְּעָרֵב פֶּסַח.

וְהָאֵי מִתּוֹ מִצְוָה פִּי רַש"י שְׁנִטְמָאוּ לְקְרוּבִים וּפִירוּשׁוֹ מְוַכְרַח דְאֵי מִתּוֹ מִצְוָה מְמַשׁ מַאי פְּרִיָּה בַּגְמ' דְתִיפּוֹק לִי לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה פְּטוּר מִמִּצְוָה מַדְר' יִצְחָק וְל"ל קְרָאֵי דְבְּשִׁבְתָּהּ גו' הָא שְׁאֵנִי מִתּוֹ מִצְוָה שְׁדוֹחָה כָּל הַמִּצְוֹת שְׁאֵפִי כַּהֵן גְּדוֹל נְזִיר וְעוֹשֵׂה פֶּסַח וְמַל בְּנוֹ מְטַמָּא לו'.

א"ו בְּטוֹמְאָת קְרוּבִים מִיִּירִי וְאֵי אִין טוֹמְאָת קְרוּבִים נוֹהֵגַת בְּיִשְׂרָאֵלִים הָא לֹא הִי מִצְוָה כָּלֵל דְהָא בְּמַדְבַּר בְּאוֹתוֹ זְמַן לֹא הָיוּ כַּהֲנִים אֲלֵא אַהֲרֹן וּבְנָיו בְּלִבְד עַכ"ל הַטּו"א. וּמְסִיִּים עֲלֵהּ בַּתְּשׁוּבוֹתָיו הַחֲדָשׁוֹת וְכַמְדוּנָמָה לִי שְׁרָאָיָה זֹו אִין עֲלֵיָה תְּשׁוּבָה: וְאֲנִכִי תַמָּה שְׁהָרִי אִיכָּא עוֹד מ"ע מַה"ת דְקַבּוּר תְּקַבְּרָנוּ כַּמוֹ"ש הַרְמְב"ם בְּמַגְנִין הַמִּצְוֹת שִׁמ"ע עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁיִקְבְּרוּ מִתֵּיהֶם בְּיוֹם מוֹתָם מ"ש כִּי קְבוּר תְּקַבְּרָנוּ.

וְא"כ אֲנִי תַמָּה עַל הַטּו"א בְּמַמָּה נִפְשָׁה אֵי מ"ע דְקַבּוּר תְּקַבְּרָנוּ אִינוּ תְּלוּי בְּמִי שְׁצוּנָה לְהַטְמֵאוֹת וְא"כ נִהֵי שְׁטוֹמְאָת קְרוּבִין אִינוּ מִצְוָה בְּיִשְׂרָאֵלִים מ"מ פִּינּוּן דְמִצְוֹת קְבוּרָה עֲלֵיָהוּ רַמְיָא הַר' בַּעַל כְּרִחְיָיָהוּ נְטַמָּאוּ הַקְרוּבִים ע"י הַקְבוּרָה וְקַרִּי לְהוּ טְמֵאֵי מִתּוֹ מִצְוָה כַּפִּי רַש"י.

ואי נִימָא דְמַצְנַת קְבוּרָה תְּלִיָא בְּמִי שְׁצֻנָה לְהַתְּמָאוֹת וּלְפ"ז לְשִׁיטַת הֶרְמֵב"ם דְּיִשְׂרָאֵלִים אֵינָם מְצֻנָּוִים לְהַתְּמָאוֹת לְמַתִּיָּהוּן כְּמוֹ כֵּן אֵינָם מְצֻנָּוִין עַל קְבוּרָתָם הֵם דְּוּוּקָא. וְא"כ עַל כְּרִתָּהּ מְצֻנָּת קְבוּרָה מְנוּטְלַת עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְהַזְרִיז הָרִי זֶה מְקַיֵּים מ"ע וְנִהִי שְׂאִין זֶה מַת מְצֻנָּה גְמוּר שְׂיִטְמָאוּ לוֹ כְּהַנִּים שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ עוֹנִים יִשְׂרָאֵלִים מ"מ בְּיִשְׂרָאֵלִים גּוֹפְיָהוּ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שְׁעוֹסָק בְּקְבוּרָתוֹ מְקַיֵּים מ"ע אַף שְׂאֵפְשֵׁר לְקַיְימָה עַל יְדֵי קִטְנִים.

וְנִשְׁיִם לְמ"ד דְּפִטְרִי מְפָסַח. וְיוֹלְדוֹת לְכ"ע.

מְכַל מְקוֹם וְכִי בְּשִׁבִיל שְׂאֵפְשֵׁר לְקַיְיִם ע"י אֲחֵרִים מֵאֵן דְּמְקַיֵּים לִי בְּעַצְמוֹ לְאוּ מְצֻנָּה קְעֵבִיד. אֲתַמְקָה: וּלְפ"ז י"ל דְּהָךְ מַת מְצֻנָּה דְאָמַר ר' יִצְחָק לְאוּ בְּטוּמְאָת קְרוּבִים מְיִירִי כִפִּי רַש"י רַק מַת הַמְנוּטֵל קְבוּרָתוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְעַדִּיף לִישְׁנָא דְמַת מְצֻנָּה טְפִי מִפִּי רַש"י וְע' פ"י בְּסוּפָה שָׁם עַל פִּי רַש"י בְּד"ה שְׁחַל ז' שְׁלֵהוּן]: סִימָן כֵּה דִינִי צִיצִית רְאִיתִי בְּסִפְרָא עֲנֻג יו"ט בְּתִשְׁבָּעָה סִימָן קכ"א לְעֲנֵן אִם רִשְׁאִי לְהַטִּיל חוּטִי צְמַר בְּבִגְד פְּשְׁתָּן שְׂיֵשׁ בּוֹ תְּכַלַּת שְׁהַתּוֹרָה הַתִּירְתּוּ דִּי"ל דְאִין בְּזֵה תּוֹסְפַת אִיסוּר פִּינּוֹן דְּבַל"ה יֵשׁ בּוֹ פְּלֵאִים מְשׁוּם הַתְּכַלַּת וְהַתּוֹרָה הַתִּירְתּוּ מֵה לִי שְׂיֵשׁ בְּבִגְד גּוֹפָא ג"כ פְּלֵאִים.

אוּ דְלִמָּא דְהַצִּיצִית אִין עוֹשָׂה אֶת הַבְּגָד פְּלֵאִים כָּלֵל וְנִהִי זֶה כְּמִי שְׂאִין בּוֹ פְּלֵאִים מְמִילָא אִיסוּר לְעֲשׂוֹת בּוֹ עוֹד חוּטִי צְמַר. וּפְשִׁיט לִי לְאִיסוּרָא מְהָא דְּבִיּצָה י"ד ע"ב דְּקֶאָמַר מְשַׁלְחִין פְּלִים אִפִּי פְּלֵאִים וּפְרִיף פְּלֵאִים לְמֵאִי חֲזִי כו' וְאִי נִימָא דְרִשְׁאִי לְהוֹסִיף עַל הַפְּלֵאִים שְׁל צִיצִית א"כ מֵאִי פְרִיף לְמֵאִי חֲזִי הָא חֲזִי לְעֲשׂוֹת מְמַנּוּ בְּגָד שְׁל ד' כְּנָפוֹת וּלְהַטִּיל בּוֹ צִיצִית וְכִינּוֹן שְׁנַעֲשֵׂה כְּבָר פְּלֵאִים ע"י הַצִּיצִית שׁוּב אִין אִיסוּר אִם יֵשׁ בּוֹ פְּלֵאִים לְבַד הַצִּיצִית וְכָל שְׁנֵאוֹתֵיהּ בּוֹ בְּחוּל מְשַׁלְחִין בִּיּו"ט א"כ מֵאִי פְרִיף לְמֵאִי חֲזִי וְדוּחַק לִזְמַר דְּוּוּקָא אִם קְדַמוּ צִיצִית לְכָלֵאִים אִזְ שְׂרִי וְלֹא כְּשִׁקְדָם שְׂאֵרִי חוּטִי פְּלֵאִים לְצִיצִית דְּמ"ש.

א"ו דְאִיסוּר לְהוֹסִיף פְּלֵאִים לְבַד הַפְּלֵאִים שְׁל צִיצִית ע"כ תְּוֹכֵן דְּבָרֵיו: וְלִדְעָתִי שְׁגַג בְּזֵה הֶרְבֵּה שְׁהָרִי הַמְשַׁנָּה שָׁם אָמַרָה דְאִין מְשַׁלְחִין . תְּבוּאָה וְאִף דְּכָל שְׁנֵאוֹתֵיהּ בּוֹ בְּחוּל מְשַׁלְחִין אוֹתוֹ בִּיּו"ט הֵינּוּ שְׂאִינּוּ חֶסֶר שׁוּם מְלֵאכָה הָאִיסוּרָה בִּיּו"ט וְתְבוּאָה שְׁחִסְרָה מְלֵאכַת הַטְּחִינָה שְׂאִיסוּרָה בִּיּו"ט אִיסוּר לְשַׁלּוֹחַ כְּמוֹ שׁ הֶרְמֵב"ם בְּפָרָק ה' מֵהִלְכוֹת יו"ט וּבְשׁו"ע או"ח סִימָן תִּקְט"ז וְע' בְּפִי הַמְשַׁנִּיּוֹת לְהֶרְמֵב"ם בְּבִיּצָה שָׁם וְא"כ אִפִּי אִי שְׂרִי לְהַטִּיל צִיצִית בְּבִגְד שְׂיֵשׁ בּוֹ כְּבָר פְּלֵאִים וּלְלוֹבְשׁוֹ מ"מ וְדֵאִי אִיסוּר לְשַׁלְחוֹ בִּיּו"ט פִּינּוֹן שְׁמִחְוֹסָר בּוֹ הַטְּלַת הַצִּיצִית שְׁהִיא מְלֵאכָה הָאִיסוּרָה בְּשִׁבְתָּ וִיּו"ט כְּמוֹ שְׂאֵמַר בְּשִׁבְתָּ קל"א וְשׁוּוִין שְׂאֵם צִיּוּץ טְלִיתוֹ כו' שְׁהִיא חֲזִיב וְלִדְעָתוֹ אִפִּתִּי קִשְׂיָא בְּל"ה לְוִקְמִי מִתְּנִי בְּכָלֵאִים דְאֵפְשֵׁר בְּחוּל לִיְהַבּוֹת מְמַנּוּ ע"י שְׂיִוְצִיא מְמַנּוּ חוּטִי הַפְּלֵאִים אֶלָּא דְנָה לְאוּ מִיְלִתָּא הִיא כָּלֵל כְּמוֹ שׁ לְפִי שְׁהִיא מְלֵאכַת פּוֹצֵעַ הָאִיסוּרָה בְּשִׁבְתָּ וְנִמְנָה בְּאֲבוֹת מְלֵאכּוֹת וְאִיסוּרָה ג"כ בִּיּו"ט וּפְשׁוּט וְע' שׁו"ת עֲמוּדֵי אוּר סִימָן ס"ד מֵה שְׁהִבִּיא מֵהַתּוֹס' מְנַחֲחוֹת מ ע"א ד"ה פִּינּוֹן כו'.

ע"ש: סִימָן כו דִּינִי בְּרִכּוֹת עֲטָרַת שְׁלוֹם לְכָבוֹד הִרָה ג' כו' וכו'. עַל ד"ת אֲשֶׁר בָּא בְּמִילְתָּא דְתַמְיָה לִי טוּבָא בְּמִילֵי דְבְּרִכּוֹת לְפִי דַעַת הֶרְמֵב"ם בְּרִכּוֹת פָּרָק א' הִלְכָה ט"ו דְּבְרִכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה אִיסוּר לְבָרַךְ מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שׁ הַמְּגַן אֲבָרְהָם כו' וְהִלָּא יָדוּעַ דַּעַת הֶרְמֵב"ם דְאִין פַּח בְּיַד חֲקָמִים לְעִקּוֹר דְּבָר מִן הַתּוֹרָה בְּקוּם וְעֲשֵׂה וְכְמוֹ שׁ הַמַּהֲרִי"ט אֶלְגָּזִי.

א"כ איך הי' פת ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה ולתקן ברכות המצות ונהגין והוא פליאה עצומה לפענ"ד. עכ"ד כת"ר: ידע יקירי שפבר עמד על קושיא זו המחבר ח"א בספרו נשמת אדם כלל ה' יע"ש וע' עיקרי ד"ט או"ח סימן י' אות י"ד בשם הרב ברפי יוסף ע"ש] ומתוך קושיא זו יצא לדון דגם להרמב"ם ברכה שאינה צריכה הוי רק מדרבנן.

וכדעת התוספות בר"ה ל"ג. אולם המעיין הישר יראה שכל דבריו דחוקים והוא נגד כל הפוסקים דס"ל דלהרמב"ם דהמברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא מן התורה ממש: אמנם לי נראה דלא קשיא כלל דהנה מה שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא.

עיקר דרשתם הוא ממ"ש לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא. ות"א למגנא.

פי' לא תרומם ותנשא את שם ד' אלקיך בברכה ושבח לשוא ולחנם. וזה שדייקו לומר כל המברך ברכה שאינה צריכה אבל ברכה הצריכה אין זה בכלל לא תשא גו' לשוא.

שהרי אין זה לשוא ולחנם כיון דצריכה. ומעתה כיון שראו אנשי כנה"ג שתקנו לנו כל הברכות שצריכים לברך לד' משום סברא דאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה.

וכל הנהגה פאלו מעל בקדשי שמים ובברכות של שבח והודאה וכן בברכות של בקשת צרכי האדם יש טעם וצורך כדי לזפור הבורא תמיד כמ"ש הרמב"ם ריש פרק א' דברכות. הרי כל ברכה וברכה צריכה וצריכה.

ואין זה בכלל מברך ברכה שאינה צריכה. וא"כ אינו בלאו דלא תשא את שם ד' לשוא ולמגנא שהרי אין אלו למגנא: ולפ"ז בספק אמר אמת ויציב שחזור ואומר אמת ויציב שמה הוכיחו התוס' בר"ה שם דעל פרוץ מברך ברכה שאינה צריכה לא הוי מה"ת וקרא אסמכתא בעלמא.

דאי מן התורה מאי אולמא ספק דאורייתא של אמת ויציב. מספק דאורייתא דלא תשא. והוי לן למימר דאינו חוזר לומר אמת ויציב דשב ואל תעשה עדיף אמנם לפי מה שכתבנו לדעת הרמב"ם איננו הוכחה דכיון דקיי"ל דכל ספק דאורייתא לחומרא ודאי צריך לחזור ולומר אמת ויציב מספק ואי משום ברכה שאינה צריכה דקעבר בלא תשא לשוא ולמגנא.

זה אינו למגנא כיון דעל פי דין צריך לחזור מספק. ונראה שלזה כיון ג"כ הגאון רעק"א בתשובה סימן כ"ה אלא שקיצר מעט יע"ש: ועפ"ז לא קשיא עוד מה שהקשה הפרי מגדים בפתיחה פוללת בהלכות ברכות באות קטן ב' למה פשטק לו אם בירך ברפת המזון חוזר ומברך בפה.

הנהר בלב להרמב"ם בהלכות ברכות פרק א' הלכה ז' דאף בברפת המזון אם בירך בלבו יצא בדיעבד ואף להמחבר באונס עכ"פ וכיון דה"ט דספק ברכות להקל משום לא תשא. ולהרמב"ם דמברך ברכה שאינה צריכה עובר בל"ת מה"ת א"כ טוב לברך בהמ"ז בהרהור.

ויוצא ידי חובת בהמ"ז ול"ת דלא תשא לא יעבור. עכתו"ד.

והניח בקונשׁיא דלפי מ"ש לא קושׁיא מידי דכינן דלכתחילה לכו"ע צריף לברך בפה ולא בלב משום דבביטוי שפתיים יותר ניכר הודאתו להשי"ת הרי ביטוי שפתיים צריכה להברכה וא"כ שוב אין זה ברכה שאינה צריכה דליעבר עלה משום לא תשא את שם ד' לשוא.

וכ"ז פשוט: ומה שהקשה עוד בס' נשמת אדם שם שאם יאמר כל היום אתה הוא ד' אלמינו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה וירבה בשמות מותר לכתחילה וכשיאמר תחילה ברוך כו' יהא עובר על לאו דלא תשא.

דבר זה אין בנו פח להבין נ"ל בהבנת דבר זה דנדאי קודם שתיקנו לנו אנשי כנה"ג נוסח כל ברכה על כל דבר שצריף ברכה הי' רשאי לברך את השם ולהללו בכל אופן ובכל נוסח שרצה.

אמנם עתה שתיקנו לנו ברכה על כל דבר שצריף ותיקנו ג"כ נוסח ברכה מיוחדת על כל דבר ודבר. ועל דבר שאינו צריף לא תיקנו ברכה.

א"כ כשמברך נוסח ברכה. שתיקנו על מי שנהנה.

והוא באמת לא נהנה. הרי זה כמתלווצץ.

ואילו אדם אם יתן תודה וברכה לאחד על שנתן לו מתנה. ובאמת לא נתן לו כל מאומה הלא נמצא דהתודה וברכה אינו אלא לגנאי הכי נמי כיוצ"ב כיון שנוסח ברכה זו נמקנה לברך בשעה שמקבל הטובה א"כ כשאינו מקבל טובה והוא מברך ברכה זו כאלו מקבל.

הרי זה כמתלווצץ וזהו בכלל לא תשא את שם ד' גו' לשוא ולמגנא. לא כן כשמברך ומהלל לד' על טובותיו ועל חסדיו שלא בנוסח הברכות שנתקנו אינו נראה כמתלווצץ.

וכה"ג מצינו בשבת קי"ח כל הקורא הלל בכל יום הרי זה מקורף ומגדף זה"ט דכינן שגביאים שהיו בישראל תיקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא על ישראל.

וכשנגאלין אומרים אותו על גאולתו כדאמר בפסחים קי"ז א"כ כשאומר אותו שלא על גאולה ופדות מצרה נראה כמתלווצץ כמ"ש רש"י בשבת שם. והרי זה מקורף ומגדף.

כן נ"ל בטעם הדבר: מברכו חיים נאטענזאהן חופ"ק זידיק יצ"ו: מוצש"ק תשא ה' תרס"א לפ"ק: סימן כז לכבוד בעשב"ז הרה"ג כו'. אשר כתב פבוד ידי"נ במה שהשיג הבאה"ט על הבאה"ט אשר לפניו באו"ח סימן קצ"ו סעיף קטן א' שכתב בשם המגן אברהם דבגנב חטים ועשה לחם דמברך אף בתחילה דלא דק דהמ"א לא כתב רק לענין בהמ"ז לאתריה שהיא מה"ת כו'.

וידידי חפץ להצדיק את הבאה"ט הקדום וכתב דממה דאמר ראב"י בסנהדרין ו' ע"ב הרי שגזל סאה חטים כו' טחנה ואפאה והפריש ממנה חלה פיצד מברך כו'. ולמה לא אמר גזל סאה כו' ואפאה ואכלה פיצד מברך כו' האם לא משפחת לה בלא חיוב חלה.

אלא ודאי באכילה אין זה מנאץ. וכדעת הרמב"ם דמברך בהמ"ז וממילא מברך גם לקניו.

עכ"ד: תשובה. מ"ש כבודו לדייק מדברי ראב"י שלא אמר אפאה ואכלה כו' ש"מ פדעת הרמב"ם דמברך בהמ"ז לאתרו וממילא מברך ג"כ לפניו.

מה שהזכיר דעת הרמב"ם זה אינו דברמב"ם לא נזכר מזה דבר רק המ"מ הוא שפכת פן לפרש דברי הרמב"ם שכתב דמצה גזולה אין אדם יוצא ידי חובתו ואין מברכין עליה דבירושלמי תני מצה גזולה אסור לברך עליה אמר ר' אושעני' על שם ובוצע ברה גו' הך דתימר בתחילה.

אבל בסוף דמים הוא חייב לו. [ר"ל, בסוף לאחר שקנאוהו ביאוש.

וי"מ בסוף היינו ברכת המזון לאתרו וכן משמע מהב"י וע' ק"נ בפסחים פרק ב' ברא"ש סימן י"ח ובר"ן שם] ש"מ דהיקא דקנאה בשנוי יוצא ביה ידי חובתו ומברכין עליה ג"כ. אבל הב"י באו"ח פתב דמר' יוסי ור' אילא שם נראה דפליגי וס"ל דלא תליא בשינוי פלל דלעולם אין עבירה מצנה וכתוב אלה המצות כו' אם עשייתן פמזנתן הרי הן מצנה ואם לאו אינם מצות ומשמע דלר' יוסי ור' אילא בסוף נמי אינו מברך על מצה גזולה: והנה המ"מ ע"כ לא ס"ל כרבא בב"ק צ"ד דראב"י ס"ל שינוי קונה ולענין ברכה שאני משום דהויא לי' מצנה הפאה בעבירה דכיון שאין מברכין על מצנה הפאה בעבירה לא יצא ידי חובת המצנה ג"כ להרמב"ם שתלאן זה בזה.

וא"כ בגזול חטים וטחנם ואפאם אינו יוצא ידי חובתו. והא דכתב המ"מ דבכה"ג יצא משום דס"ל דהא דרבא בב"ק דחוי בעלמא הוא והעיקר פאפיי דטעמא דראב"י משום דס"ל שנוי אינו קונה לכה אין זה מברך אלא מנאץ דלפ"ז לדידן דפסקינן כב"ה וכאידך תנאי שם דשינוי קונה פסתמא דמתניתין דב"ק ודחולין.

ואפיי נמי ודאי דס"ל פן להלכה הלכה מברך ויצא ביה ידי חובת מצנה. אולם לדעת הב"י דהרמב"ם פוסק דגם בנשתנה אינו מברך פלל ומשום דס"ל כר"י ור' אילא דירושלמי ע"כ ס"ל דלא פאפיי אלא כרבא דדבריו לאו דחוי בעלמא הוי רק לקושטא דמילתא ס"ל לרבא פן דאף דשינוי קונה מ"מ לענין ברכה הוי מצנה הפאה בעבירה.

דאינו מברך. וממילא אינו יוצא י"ח מצנה.

להרמב"ם [והתוס' בסנפה ל'. ובב"ק ס"ז נסתפקו אי קי"ל פאפיי או כרבא אלא דס"ל דברכה לא תליא בקיום המצנה ודלא פהרמב"ם וכיון דפליגי הב"י והמ"מ בזה דלהב"י אינו מברך פלל ע"י שנוי ואפ"י בהמ"ז דלאתרו שהרי הרמב"ם פתב זה הפלל פל שמברכין עליו בהמ"ז יוצא ביה י"ח כו' וסמך על מה שכתב בהלכות ברכות דהאוכל דבר אסור אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף.

ולהמ"מ פיון דשנוי קונה מברך עליו גם ברכה ראשונה שפיר פתב המ"מ דברכת המזון דלאתרו צריכין למיזל לחומרא לפי שהוא ספקה של תורה דאולי קי"ל כר' אילא דירושלמי וכאפיי דבבלי דטעמא דראב"י דשנוי אינו קונה.

וא"כ לדידן דשנוי קונה מברך שפיר ואינו מנאץ ולפ"ז אין מקום פלל לפרש דטעמא דראב"י מה דלא נקט אפאה ואכלה משום דס"ל כהמ"מ דמברך בהמ"ז לאתרו וכן לפניו שהרי עיקר טעמו של המ"מ אינו אלא משום דשנוי קונה.

וראב"י הא לא ס"ל ד'שנוי קונה לאב"י ומכ"ש לרבא. דאף דקונה אפ"ה אינו מברך כלל. וע' מחצית השקל בסימן קצ"ו נשם: ומה שדקדק בבוד ידידי הא דלא נקט ראב"י אפאה ואכלה ידע דכבר דקדק פן הפמ"א הביאו הפ"מ באו"ח וכן דקדק הק"נ בפסחים שם אלא שהוא תירץ ע"פ דעת הרא"ש והראב"ד דבברכת הנהנין אינו מנאץ.

אמנם להרמב"ם ואידך פוסקים דס"ל דלא פנותי' דגם ברכת הנהנין אם הוא דבר איסור אינו מברך עליו כלל עדיין תקשה הא דנקט ראב"י דינו על הפרשת חלה דוקא: ונראה לי דהנה במסכת מעשר שני פרק ה' משנה י"א פיצד הי' הוידי בערתי הקודש מן הבית זה מעשר שני כו' וגם נתתיו זו תרומה כו' מן הבית זו חלה כו' ולא שכתתי לא שכתתי מלברכה ומלהזכיר שמה עליו.

וכתב שם הר"ש מלברכה שמתברך עליו ברוך אתה ד' אלהינו מלך העולם אקב"ו להפריש תרומה. וכן להפריש מעשר ראשון.

וכן למעשר שני. ולמעשר עני כו' ולחלה על פולם מברכין ע"כ.

וכ"כ רש"י בברכות מ ע"ב מלברכה ברוך אקב"ו להפריש תרומה ומעשר. ודרשה גמורה היא מן התורה.

וכן פ"י רש"י בחומש וכו"כ שם המזרחי והגור ארי' דעיקר שבח והודאה הוא מה"ת אלא דנוסח הברכה אנשי כנה"ג תקנוהו. ואף שהתוס' יו"ט כתב שם דהאי דרשא דמתניתין אסמכתא בעלמא הוא כבר השיג עליו הצ"ח בברכות מ דמוכרח ממתניתין דדרשא גמורה הוא כמו אידך דדריש שם דהו מה"ת ע"ש, ולפ"ז ה"ל ברכת תרומה ומעשרות וחלה ואידך כמו בהמ"ז לאחרי דעיקר הברכה הוא מה"ת דכתיב וברכת ונוסח הברכה משה ויהושע תיקנו כמ"ש הרמב"ן נרשפ"א בברכות מ"ח.

ולפ"ז נכון מאד מה דנקט ראב"י קרא דבוצע ברוך על ברכת בציעת חלה והפרשתה משום דברכתה מה"ת היא ושפיר שייך לומר ועל זה נאמר ובוצע גו'. אבל אברכה דבציעת המוציא א"א לומר ועל זה נאמר ובוצע כיון דעיקר ברכה דלפני המזון רק מדרבנן הוא ולא מצינו שנתקנה כבר בימי דוד.

ואף דאיכא תנאי בברכות מ"ט דדרשי ברכה ראשונה מקרא. ראב"י לא ס"ל.

א"נ אינהו נמי רק לאסמכתא אמרי. והא דאמרו בירושלמי מצה גזולה אסור לברך עליה על שם שנאמר ובוצע ברוך.

התם נדאי רק לאסמכתא בעלמא קאמר וכדמשמע מלשון על שם שנאמר כו': ובזה נתיישב לי מה שתמהו המפרשים והרבה מן האחרונים בתמיה קיימת על פ"י רש"י בברכות ט"ו ע"א דאמר שם בגמרא תנן התם חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה מאן תנא כו' דיעבד אין כו' א"ר חסדא ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו כו' ר' יוסי אומר לא יצא.

עד כאן לא קאמר ר' יוסי לא יצא אלא גבי ק"ש דאורייתא. אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא.

וכתב שם רש"י וז"ל הני מילי כו' ברכה דרבנן הוא דאמור רבנן כל המצות פולן מברך עליהן עובר לעשייתן עכ"ל, וכל העובר על דבריו מתפלא דמאי ראי' היא זו הא אפתי י"ל דעיקר ברכה מן התורה היא ועובר לעשייתן דוקא דרבנן הוא דמן התורה לאחרי שפיר דמי כמו לפניו.

ועוד קשה מה צריך ראי' לזה דברכות דרבנן הא ידוע הוא דכל הברכות אנשי כנה"ג תקנום. וע' בתיקוני מפרשי הים בהגהת הלבוש בפסחים שנדחקו מאד.

וע' בתשובת כתב סופר באו"ח סימן כ"א שגם הוא לא מצא לפרש ברוותא. וע' בהגהת רצה"ת בברכות ט"ו שנדחק מאד ומסיים דדברי רש"י פאן צע"ג בעיני כו'.

אמנם לפי מה שהוכחתי ממתניתין דמ"ש דברכת תרומה ומעשר וחקלה וכיוצ"ב הו מה"ת א"ש מאד פוננת רש"י דהני קשיא לי לרש"י וז"ל הא דאמר בגמ' וברכה דרבנן הא ברכת תרומה הניא ג"כ דאורייתא כמו ק"ש.

ע"כ השפיל רש"י לפרש דמ"ש פאן וברכה דרבנן דר"ל מה שצריך עובר לעשייתן דוקא הוא מדרבנן דרבנן הוא דאמור כל המצות פולן מברך עליהן עובר לעשייתן, ונהי דעיקר ברכה הוא מה"ת מ"מ פיון דמה שצריך לברך דוקא לפניו הוא דרבנן א"כ אין לומר דכיון שלא בירך לפני הפרשת תרומה לא תהא תרומתו תרומה ומסיים בגמ' ולא בברכה תליא מילתא ר"ל דלא זו דאין צריך מה"ת לפניו דוקא אף גם זו דאם לא בירך גם לאחריה נמי אף דעבר אדאורייתא מ"מ הפרשת תרומה לאו בברכה תליא לומר דכיון דלא בירך תיבטל הפרשתו למפרע משום הכי חרש שתתם אף שלא בירך לא לפניו ולא לאחריו תרומתו תרומה לכו"ע: [ובזה יש ליישב פוננת התוס' בסופה ל' ע"א ד"ה משום כו' וה"ה בכל מצות דהני דאורייתא פדמוכח בריש הגזל קמא כו' וא"ש בזה שם מ"ש התוס' ד"ה מתוך כו' ממה שהקשה הפ"י והרבה מפרשים מהא דראב"י דגזל סאה חטים כו']: ואין להקשות לפמ"ש דעיקר ברכת תרומה ומעשרות ואינך הו"ל מה"ת א"כ למה לא נגמר מינייהו בבבבן אב לכל ברכות המצות דתהני מה"ת דיש לומר שאני ברכת תרומה ומעשרות ופדיון מעשר שני וחקלה וכיוצ"ב דהני הנאת הגוף נמי בהדי קיום מ"ע דהפרשה ופדיון דהא בלאו הפרשה והפדיון לא משתרי התבואה והפירות לאכילה דאסורים מן התורה וא"כ על הנאה פזו דמקנים מ"ע ואית בה נמי הנאה י"ל דחייבין רחמנא לברוכי.

אבל על מצנה גרידא אי נמי אהנאה גרידא יש לומר דלא חייבין רחמנא לברוכי דלא ילפינו מתרומה ומעשר דהתם תרנוניהו בהדדי איפא וגם ברכת הגזב נמי לא דמיא לברכת תרומה ומעשר רק לברכת המצנה גרידא.

ולפי זה יש לדקדק הא דיליף ר' נתן בברכות מ"ח לברכת הנהנין מקרא דכי הוא יברך הגזב דהוא ברכת מצנה. וכבר עמדו ע"ז המפרשים וע' מהרש"א שם: ויש לדקדק לפמ"ש דברכת תרומה ומעשרות וחקלה ואיך הווי מן התורה דא"כ ברכת פדיון נטע רבעי ג"כ הו"ל מה"ת שהרי במשנה דמעשר שני דריש בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי.

ועל זה מסיים ולא שכחתי מלברכה. ופי' הר"ש דעל פולם מברכין א"כ מינה ודאי דגם פדיון גטע רבעי צריף ברכה [נאף שהר"ש שכח לפרט] וכמו שפכת הרמב"ם בפרק י' מהלכות מאכלות אסורות.

ובי"ד סימן רצ"ד סעיף ו' דמאי שנא מפדיון מ"ש וא"כ לכאורה קשיא הא דדרוש ברכות ל"ה קודש הלולים לד' מלמד שטעונים ברכה כו' מפאן א"ר עקיבא אסור לאדם שיטענם פלום קודם שיברך ע"ש.

מנ"ל דילמא קרא אברכות פדיון ונטע רבעי קאי דהו"ל ברכתו מה"ת. וי"ל דזה נדענו מקרא דולא שכחתי דנפקא לן מינן' גם לפדיון מעשר שני ותרומה ומעשרות ואינך וקא דצריף קרא דהלולים אברכת המזון לאחרי' אף דכתיב קרא ואכלת ושבעת וברכת כפר הקשו פן הראשונים.

ע' חה"ר בברכות שם. מיהו קושיא הראשונה הנ"ל יש לתרץ גם באופן אחר ולא רציתי להאריך בזה: ובעיקר מחלוקת המ"מ והב"י בגזל חטים ונשתנה בידו אם מברך עלי' שפכתתי למעלה דתליא בהא דאב"י ורבא דלהמ"מ אוקימתא דאב"י עיקר.

ורבא רק דחויי קא מדחי ולהב"י אוקימתא דרבא עיקר. והתוס' בסופה ל' נסתפקו בזה. הנה כבר פתבתי בזה להביא ראי' דרבא לאו לדחויי בעלמא קאמר רק דכן ס"ל לקושטא דמילתא. דבתמורה ו' ע"ב אומר והשתא דשנינו כל הני שנויי כו' ואלא במאי קמפלגי אב"י ורבא בשנויי קונה.

ופי' רש"י דאב"י סבר דשנויי ששינה ועבר על דעת המקום קונה בר מהיכא דכתיבי קראי. ורבא לא קני אלא היכי דכתיבי קראי ולא אתפרש לן דלהוי מידי בינייהו אלא תירוצי דהני תיובתא דמר אית לי' משום דמהני ולא מהני הוא.

ומר אית לי' משום טעמא דקראי. לישנא אחריןא נ"ב דמצינו למימר דשנויי קונה פגון גזל עצים ועשאון פלים צמר ועשאון בגדים דלאב"י קני ואינו משלם אלא עצים וצמר.

ולרבא לא קני ומשלם הבגדים והפלים. וכי פרכינן לעיל לרבא מהא דקתני הגזל עצים כו'.

לא תימא שאני התם דכתיב אשר גזל אלא הכי תימא אנא דאמרי כמ"ד שנויי לא קני כו' דאיכא למ"ד שנויי קונה ומפיק טעמא מאשר גזל כעין שגזל. ואיכא למ"ד שנויי לא קני ויליף מוהשיב את הגזילה מ"מ.

א"כ מה ת"ל אשר גזל לומר שאינו מוסיף חומש על גזל אביו עכ"ל רש"י. ולידי שני הלשונות תמוהין.

לשון הראשון תמוה דא"כ אמאי נקט בגמרא במאי קמפלגי בשנויי קונה הא בכולהו דמייתי בגמ' איכא האי נפ"מ למר משום מהני ולא מהני. ולמר משום טעמא דקראי.

מ"ש שנויי קונה דנקט. ועוד ללישנא דקמפלגי בשנויי קונה משמע דאיכא נפקותא בינייהו לדינא ולא במשמעות דורשין לחודא.

וללשון שני דרש"י דרבא כמ"ד שנויי לא קני ס"ל. תמוה.

רְבָא אִידָּהּ שְׂבַק מִתְּנִיתִין וְעָבַד כַּר' יוֹנְתָן וְע' תְּשׁוּבַת מֵהַרִּי"ט חֶלֶק א' סִימָן ס"ט. וְתְּשׁוּבַת שְׂעָר אֶפְרַיִם סִימָן קי"ג.

דְּבַשְׁלָמָא ר' יוֹנְתָן גּוֹפֵי' י"ל דְּפָלִיג אַמְשָׁנָה דְּהַגְוֹזֵל. וְנִרְאֵיתָ הַגְוֹז.

אֵע"ג דְּאִיהוּ לָאו תֵּנָא הוּא דְּלִפְלִיג אַמְתַּנְי' [עִי' יוֹמָא נ"ז וּבְתוֹס' יְשִׁינִים וּב"א שָׁם] מְשׁוּם דְּאִיהוּ פְּאֲבֵי ס"ל דְּטוֹבָא תֵּנָא אִיפָּא דְּכּוֹלְהוּ ס"ל שְׁנוּי בְּמִקּוּמוֹ עוּמַד וְאִיהוּ פְּהֵי תֵּנָא ס"ל. אָבֵל רְבָא דְּדַחֵי שָׁם הָא דְּאֲבֵי וּס"ל דְּכּוֹלְהוּ תֵּנָא מְצִי סְבָרֵי דְּשְׁנוּי קוּנָה א"כ לָא מְצִי סְבָר כַּר' יוֹנְתָן דְּתַקְשֵׁי אִידָּהּ פְּלִיג רְבָא אַמְתַּנְיִתִּין דְּשְׁנוּי קוּנָה וְנָהִי דְּרְבָא לְדַחֲוֵי בְּעַלְמָא קְאָמַר מ"מ פִּינּוּן דְּנִישׁ לְדַחֲוֹת א"כ אִין לָנוּ חַד מְכַל הֵנִי תֵּנָא דַּס"ל בְּהֶכְרַח שְׁנוּי לָא קְנִי א"כ רְבָא דְּאָמַר פְּמֵאן.

וּמכ"ש אִי נִימָא דַּר' יוֹנְתָן נָמִי לָא קְאָמַר דְּוְהַשִּׁיב אֶת הַגְוֹזֵלָה מ"מ. אֲלֵא בְּשְׁנוּי הַחֲזוּר לְבַרְיִיתוֹ וְכַדְרִישׁ ר' יוֹחָנָן פֶּן לְהֵאִי קְרָא שָׁם בַּב"ק צ"ד ע"ב אָבֵל בְּשְׁנוּי גְּמוּר גַּם הוּא אֲזִיל וּמוֹדָה דְּקִנֵּי דְּאִי עֲבִיד מְהֵנִי.

וְכַן מְסַתְּבָרָא דְּמְסַתְּמָא לָא פְּלִיג אַהָּא דְּסַתְּם בְּמִתְּנִיתִין. וּמַחְלֻקָּתָא בְּבַרְיִיתָא דְּקִי"ל פְּסַתְּמָא דְּמִתְּנִיתִין בִּיבְמוֹת מ"ב ע"ב.

וְעוֹד אִי פְּלִיג אַמְתַּנְיִתִּין לְמָה לָא חֲשַׁבּוּ אֲבֵי בְּהֵדִי אִינָּהּ כּוֹלְהוּ דַּס"ל שְׁנוּי בְּמִקּוּמוֹ עוּמַד [וּכְאֲבֵי. וְהַשְׁתָּא מִנ"ל לְרְבָא לְפִסְוֹק דְּשְׁנוּי לָא קְנִי נֶגֶד סַתְּמָא דְּמִתְּנִיתִין: ע"כ נִרְאֵה כְּפִי רֵאשׁוֹן דְּרַש"י דְּנֹדָא בִּין אֲבֵי בִין רְבָא תְּרַנּוּיָהוּ ס"ל שְׁנוּי קוּנָה וְאִפ"ה טוֹבָא אִיפָּא בִּינְיָהוּ.

דְּאֲבֵי ס"ל דְּטַעְמָא דְּמִתְּנִיתִין דְּהַגְוֹזֵל עֲצִים וְעֲשָׂאֵן פְּלִים כּו' וּמִתְּנִי' דְּלֵא הֶפְסִיק לְתַנּוּ כּו' דְּשְׁנוּי קְנִי מְשׁוּם דַּס"ל אִי עֲבִיד מְהֵנִי פְּדָאֻמַר בְּתַמּוּרָה שָׁם וּקְרָא דְּאֲשֶׁר גְּזַל לּוֹמַר עַל גְּזִילָה שְׁלוֹ מוֹסִיף חוֹמְשׁ כּו' וְאִידָּהּ תֵּנָא דְּמִיִּתִּי שָׁם בַּב"ק דַּס"ל שְׁנוּי בְּמִקּוּמוֹ עוּמַד מְשׁוּם דְּסְבָרֵי אִי עֲבִיד לָא מְהֵנִי.

וְאֲבֵי פְּתַנָּא דְּמִתְּנִיתִין ס"ל. וּמִפְּיָא לִית הֶלְכְּתָא פְּכַל הֵנִי תֵּנָא דְּבַרְיִיתָא.

אֲמַנָּם רְבָא ס"ל אִי עֲבִיד לָא מְהֵנִי. וְהָא דְּתַנּוּ בְּמִתְּנִיתִין דִּידוֹן דְּשְׁנוּי קוּנָה ע"כ גְּזִירַת הַפְּתוּב הוּא מְהָא דְּכְתִיב אֲשֶׁר גְּזַל אִם פְּעִין שְׁגִזַל יַחְזִיר כּו'.

דְּאִי לְעַנְנֵן שְׁאִינּוּ מוֹסִיף חוֹמְשׁ עַל גְּזַל אָבִיו לְכַתּוּב וְהַשִּׁיב אֶת גְּזֻלוֹ. אֲשֶׁר גְּזַל ל"ל וְכַדְאָמַר בַּב"ק ס"ז אֵע"כ לְאֲשַׁמְעִינּוּן אִם פְּעִין שְׁגִזַל יַחְזִיר.

וְע"כ צ"ל דַּא"א לְמַדְרַשׁ הָאִי יִתּוּרָא דְּקְרָא לְדְרַשָּׁא אַחְרִינָא דַּא"כ לָא הֵנִי דְּרִישׁ לִי תֵּנָא דִּידוֹן לְעַנְנֵן שְׁנוּי שְׁקוּנָה בְּגִזְלָה הִיפּוּף מְזַה דְּקִי"ל בְּעַלְמָא אִי עֲבִיד לָא מְהֵנִי לְרְבָא. וּלפ"ז קְשִׁיָּא לְרְבָא פִּינּוּן דְּמוּכַח מְקָרָא דְּאֲשֶׁר גְּזַל דְּאָרְף דְּבַכָּל הַתּוּרָה עֲבִיד לָא מְהֵנִי מ"מ פְּשִׁנְשִׁתְּנָה חַפְצֵי מַמָּה שְׁהִי מְהֵנִי.

א"כ מ"ט דְּכָל הֵנִי תֵּנָא דְּמִיִּתִּי אֲבֵי דַּס"ל שְׁנוּי בְּמִקּוּמוֹ עוּמַד מְשׁו"ה מְוַכְרַח רְבָא לְאוּקְמִי פַל הֵנִי תֵּנָא בְּמִלְתָּא אַחְרִינָא וְלָא פְּלִיגִי אַמְתַּנְיִתִּין. וְכִינּוּן דְּלָא פְּלִיגִי פְּלָל אַמְתַּנְיִתִּין יֵשׁ לְפִסְוֹק פְּנוּתִיָּהוּ לְבַר מַב"ש דְּפְּלִיגִיעֲלִיָּהוּ ב"ה וְכִיוּצ"ב דְּאִיפָּא פְּלוּגְתָּא.

אָבֵל הֵיכָא דְלִיכָא פְּלוּגְתָא עֲלֵהּ פְּגוּן הָא דְרַאב"י קִי"ל פְּנוּתִי [וְדִלָּא כְּמוֹ"ש בְּמִלְחָמוֹת רִישׁ פֶּרֶק לְוֵלֵב הַגְּזוּל וַיֵּשׁ לְפִלְפֵל בְּדִבְרֵי וְאִכְמ"ל] וְגַזְל חֲטִימִים וְטַחְנָם כּו' הָרִי זֶה מְנַאֵץ. וּמִכָּאן רֵא"י דְרָבָא לֹא דְחוּי בְּעֵלְמָא קְאָמֵר אֱלָא מְוֹכְרָח לְפָרֵשׁ פֶּן וְכַדְעַת הַב"י בְּאוּכַל דְבַר אִסּוּר שְׂאִינוּ מְבַרְךְ עֲלֵיו כְּלָל.

וְכַה"ג בְּגִזְל אִפִּי הֵיכָא שְׁשִׁינָה הַגְּזוּלָן אִינוּ מְבַרְךְ עֲלֵיו וְדִלָּא פְּהֵרָאב"ד שְׁפִתְב דְּאוּכַל דְבַר אִסּוּר מְבַרְךְ עֲלֵיו אֱלָא שְׂאִינוּ מְצַטְרַף לְזִמּוּן. וְע' רַמְבַּ"ם פֶּרֶק א' מֵהִלְכוֹת בְּרֻכּוֹת הִלְכָה י"ט: אָמְנָם רֵאִיתִי לְהֵרָא"ש ז"ל בְּבִרְכוֹת רִישׁ פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכֵלוּ שְׁפִתְב וְז"ל.

אֲכַל טָבֵל פִּתְב רַבְּנוּ מֹשֶׁה ז"ל שְׂאִינוּ מְבַרְךְ עֲלֵיו לֹא בְּתַחֲזִיקָה וְלֹא בְּסוּף וְהֵרָאב"ד הַשְּׂעִיג עֲלֵיו כּו' וְז"ל פְּדִבְרֵי וְכֵן מוֹכַח מֵהָא דְאִמְרֵינוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְסִנְהֶדְרִין וּבְפֶרֶק הַגְּזוּל הָרִי שְׁגוּל סָאָה חֲטִימִים טַחְנָה אֲפָאָה וְהַפְּרִישׁ מִמֶּנָּה חִלָּה אִין זֶה מְבַרְךְ אֱלָא מְנַאֵץ.

מִשְׁמַע שְׁחִיב לְבַרְךְ אֱלָא שְׁבִרְכָתוֹ הוּא גִיאוּץ. עכ"ד.

וְהַב"י דְּחָה רֵאֲזִיתוֹ דִּישׁ לֹמֵר דְּמַהֲאֵי טַעְמָא גּוּפָא דְהוּי מְנַאֵץ אִסּוּר לְבַרְךְ וּקְרָא הֵכִי קְאָמֵר לֹא דִי שְׁהַבּוּצָע מְבַרְךְ בְּרֻכָּה לְבִטְלָה אֱלָא אִפִּי גִיאוּץ גְּמִי הוּי שְׁהוּא הִיפּוּד לְגַמְרֵי מְבַרְךְ ע"ש בַּב"י וּמַעֲדָנֵי יו"ט.

וְאִנִּי תַמָּה עַל דְּעַת רַבְּנוּ הֵרָא"ש ז"ל דְּמִשְׁמַע לִי מְדִבְרֵי רַאב"י שְׂאָמֵר אִין זֶה מְבַרְךְ כּו' דְּחִיב לְבַרְךְ וְהֵלָא א"א לֹמֵר פֶּן. דְּהָא לֵאבִי דְטַעְמָא דְרַאב"י מִשּׁוּם דְּשִׁנּוּי אִינוּ קוֹנָה ע"כ אִינוּ מְבַרְךְ.

שְׁהָרִי מִשְׁנָה שְׁלִימָה שְׁנִינוּ בְּפֶרֶק א' דְּתְרוּמוֹת חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרוֹמוּ וְאִם תְּרִמוּ אִין תְּרוּמָתוֹן שְׁתְּרוּמָה כּו' וְהַתּוֹרֵם אֶת שְׂאִינוּ שְׁלוֹ. וְכַתֵּב הֵרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ו' מֵהִלְכוֹת בְּפוּרִים הִלְכָה י"ג הַחִלָּה נִקְרָאת תְּרוּמָה כּו' וְכָל שְׂאֲמֵרָנוּ בְּתְרוּמָה לֹא יִתְרוֹם וְאִם תְּרָם אִין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה פֶּן בְּחִלָּה.

וְכֵן הוּא בִּיּו"ד סִימֵן שַׁכ"ח סְעִיף ג' וְכִינּוּן דְּשִׁנּוּי אִינוּ קוֹנָה לְרַאב"י הַפֶּת עֲדִינּוּן שֶׁל גְּזוּל הוּא וְהַגְּזוּלָן שְׁתוֹרֵם הו"ל תּוֹרֵם שְׂאִינוּ שְׁלוֹ דְלָא הוּי תְּרוּמָה כְּלָל וְדָאֵי דְאִינוּ מְבַרְךְ עֲלֵי וְהַמְבַרְךְ הו"ל בְּרֻכָּתוֹ לְבִטְלָה וְא"כ ע"כ רַאב"י הֵכִי קְאָמֵר לֹא מִיבְעֵי דְבִרְכָתוֹ לְבִטְלָה אֱלָא דְגַם גִּיאוּץ הוּי וְכִמוֹ שְׁפִתְב הַב"י.

וְאִף דְקִי"ל הַגְּנֵב וְהַגְּזוּלָן וְהַאֲנָס הֶקְדָּשׁוֹן הֶקְדָּשׁ וְתְרוּמָתוֹן תְּרוּמָה. הִינּוּ לַפ"מ דְקִי"ל לְדִידוֹן דְּשִׁנּוּי קוֹנָה וְה"ה שְׁנׁוּי הַשֵּׁם עִם יְאוּשׁ כְּדָאֵמֵר בַּב"ק ס"ז.

אֲבָל לֵאבִי רַאב"י ס"ל דְאִפִּי שְׁנׁוּי מַעֲשָׂה בְּמִקּוּמוֹ עוֹמֵד. וְדָאֵי דְאִין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וְאִינוּ מְבַרְךְ.

וְנִהִי דְלְרָבָא ס"ל לְרַאב"י דְשִׁנּוּי קוֹנָה וְשְׂאֵנִי בְּרֻכָּה כּו' עכ"פ ע"כ צ"ל דְלִיכָא מִשְׁמַעוֹת בְּדִבְרֵי רַאב"י דְחִיב לְבַרְךְ וְכִינּוּן דְלְטַעְמָא דְאִבִּי ע"כ ס"ל לְרַאב"י דְאִינוּ מְבַרְךְ לְרָבָא גְּמִי יֵשׁ לֹמֵר דְאִינוּ מְבַרְךְ דְבִהָא לֹא מְצִינוּ דְפִלְיָגִי וְהָרִי זֶה פְּדַעַת הֵרַמְבַּ"ם.

וְדִבְרֵי הֵרָא"ש צ"ל ע. וְהַק"נ בְּפִסְחִים הַשְּׂאִי פְּנוּנַת הֵרָא"ש לְדִרְךְ אַחֵר וְהוּא רְחוּק בְּעֵינֵי.

וגם מה שפכתב נשם לחלק בין ברפת חלה לבהמ"ז לפי מש"ל ליתא. אח"כ ראיתי שפכר קדמני בזה הגרע"א בדי"ח.

נדברי המ"א בסימן קצ"ו שהביא ידידי תמוהין לכאורה מה שסיים ואפשר דאפי' גזל לחם מברך בהמ"ז דכשאכלה פכר קנה בשנוי. ועוד דבסימן תרמ"ט מסתפק אם יש לברך כו' דא"כ הא דכתב הרמב"ם מהירושלמי דאין יוצאין ידי חובה במצה גזולה האיה משפחת לה פיון דלעולם איכא שינוי זה דלעיסה ואכילה וכיון דלהמ"א מברכין בהמ"ז ע"י שנוי זה הו"ל א"כ לצאת י"ח להרמב"ם שפכתב שכל שמברך עליו בהמ"ז יוצא י"ח: שוב ראיתי להק"נ בפסחים שתמה פן על המ"א והשיג עליו אח"כ ראיתי להמקור חיים בהלכות פסח סימן תנ"ד שדקדק פן על דברי השו"ע ע"ש.

ולא ראה שהק"נ הקדימו: והבאה"ט דאתא לידן ניקא בי' מילתא. מה שהשיג על הט"ז בסימן ס"ז שפכתב על דברי המחבר שהעתיק דינו של הרמב"ם בהא דספק קרא ק"ש חזר וקורא בברכותיה וכתב ע"ז הט"ז ונ"ל לפי שכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו כמו בהפירשת דמאי.

וכתב עליו הבאה"ט דדבריו הוא נגד המשנה דמסכת דמאי פרק א' ומפרישין אותו ערום כו' ואולי ט"ס הוא עכ"ל. ובאמת דברי הט"ז נכונים שפונתו לדברי הראב"ד וחקמי לונגיל בפרק ג' מהלכות מילה שהוכיחו מהא דיהיב רבא טעמא לדמאי שאין מברכין עליו משום דרוב ע"ה מעשרין (שבת כ"ג) משמע דאילו הי' מחצה על מחצה והי' ספק השקול הי' לן לברוכי אדמאי ומפאן שכל ספק מ"ע מה"ת שמחוייבין לעשותה מספק מברכין עלי' ג"כ.

וכן הביאו ראי' זו תר"י בברכות כ"א (ועי' בהגהת מהר"ם שם. ועי' רא"ש ריש פרק פסווי הדם ומעדני יו"ט שם וצ"ע וע' שבת כ"ג).

ועי' בהגר"א או"ח סימן תרפ"ח סעיף ד'] וז"ש הט"ז שכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו כמו בהפירשת דמאי. ר"ל דלולא שרובא מעשרין הי' מברכין עליו ומינה לכל כה"ג בספק מ"ע של תורה.

אלא דעיקר דברי הט"ז תמוהין שפכתב פן על דברי השו"ע. והרי השו"ע לא פסק פן אלא פהרמב"ם והרא"ש ריש פרק פסווי הדם דעל ספק מ"ע אין מברכין וכמו"ש ביו"ד סימן רס"ה סעיף ג', ובאו"ח סימן י"ז סעיף ב'.

ועי' בה"ג שם ביו"ד. וכבר תפס עליו הגר"א ו"ל באו"ח שם סימן ס"ז.

מברכו ודו"ש באהבת ח"ן: פיקקעלין לסדר "וכל הוא עשה י' מצליח בידו" לפרט: סימן כח בסימן הקודם הבאתי ראי' לדעת הרמב"ם באכל דבר איסור שאין מברך עליו דלא פהראב"ד. ונ"ל להוסיף עוד בזה דהנה הרמב"ם בפרק א' מהלכות ברכות הלכה ב' פכתב אפי' נתפונין לאכול או לשתות כל שהוא מברך.

והכ"מ הראה מקורו מרש"י ותוס' בפרק הישן. ותמיהני למה הביא ממרחק ונהלא הוא בברכות ל"ה דת"ר קודש הלולים לד' מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מפאן אמר ר' עקיבא אסור לאדם שיטעום פלום קודם שיברך.

וכן הוא בתוספתא ריש פרק ד' דברכות לא יטענום אדם פלום עד שיברך כו' ונראה דמה"ט הביא הרי"ף הא דר"ע. ומה שהקשו המפרשים פינו דאיכא סברא דאסור ליהנות קרא דקודש הלולים ל"ל: ולכאורה רצייתי לומר דמכאן ראי' לדעת הרמב"ם בפרק א' דברכות הלכה י"ט דס"ל דעל דבר אסור אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף ודלא פהראב"ד.

שהרי המפרשים הקשו דגם לפי מה דמסקינו לך"ד נטע רבעי חד הלול לברכה אף פינו דחד הלול לחלול אפתי מה ענין חיוב ברכה לדין חלול נטע רבעי דכללינהו קרא פחדא. ואצל בהמ"ז דלאחר"י הו"ל לכתוב האי הלול דנפקא לן מיני' ברכה ראשונה.

ע"כ הי' נ"ל דקמ"ל קרא דבנטע רבעי דצריף חלול אסור לו לברך ולאכול קודם שיחלל רק ברישא חלול ונהדר הלול וכמו דקמ"ל מתניתין דריש פרק ג' שאכלו דבאכל מעשר שני והקדש שלא נפדו אין מוזמנין עליו קמ"ל קרא בנטע רבעי שלא נתחלל דאסור לברך ולהלל פדי לאכול לפי שברכה על אכילת אסור אין זה מברך אלא מנאץ.

אמנם שוב ראיתי דיש לדחות דהנה בזה דר' לוי שם דרמי פתיב לד' הארץ ומלוואה וכתוב השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם. ומתרץ לא קשיא פאן קודם ברכה פאן לאחר ברכה קשיא אפתי מנלן להמציא מדעתינו דברכה תליא מילתא וע"י ברכה הוא נתון לבני אדם דילמא ע"י עשיית איזה מצוה או דבר אחר.

ע"כ נראה דר' לוי וכן רב יהודא אמר שמואל דאמר כל הנהגה מעוה"ז בלא ברכה פאלו נהגה מקדשי שמים מהאי קרא דקודש הלולים לד' הוא דמפקי להו משום דקשיא להו מאי שיאטי' דהלולים דברכה לחלול דנטע רבעי לכללינהו קרא פחדא.

ע"כ צ"ל דקרא דקודש הלולים לד' קמ"ל דקודש שיהא מותר ליהנות איכא תרי גוונני חלול חד חלול בכסף פדנפקא לן קודש קודש ממעשר שני. וחד חלול איכא ע"י הלול שיהא ג"כ חלול לקודש שבלאו חלול אסור ליהנות לפי שהוא קדשי שמים וקמ"ל קרא דאף דקודש של נטע רבעי פבר חללם ע"י פדיון בכסף מ"מ עדיין קדשי שמים הוא עד שיהא בו חלול דאף דפדהו בכסף פינון דהכסף ג"כ קדשי שמים הוא אינו יוצא לחולין לגמרי שיהא מותר לאכילה עד שיהא חלול דברכה.

וא"ש השתא הא דאיתי בגמ' האי דרשא דקודש הלולים אף דבלא"האיכא סברא דאסור ליהנות כו' משום דמקרא זה הוא דילפינו דהנאת האכילה מקדשי שמים בברכה תליא: ולפ"ז א"ש מ"ש מכאן אמר ר' עקיבא אסור לאדם שיטענום פלום קודם שיברך דהכי קאמר דכיון דההלול הוא ג"כ חלול דאל"כ עדיין לא יצא מפלל קדשי שמים א"כ כמו מקדשי שמים אסור ליהנות פלום.

כמו כן אסור לאדם שיטענום פלום קודם ברכה: סימן כט שאלת ממני ידידי השוטה שמן זית כל שהוא בעיני'. אם צריף לברך עליו פינון שנהגה ואינו מזיק.

או אין צריף לברך עליו. תשובה.

לא ידענא מנין פשיטא לך דמעט שמן וזית אינו מזיק. דלפי הסברא נראה כיון דשמן בעיניו אזוקי מזיק לי כדאמר בבבכות ל"ה ע"ב מה לי מעט אם הרבה ואם שותה מעט אינו מזיק הרבה.

מ"מ מעט הוא מזיק ואין ראוי לברך עליו. אף ראיתי בהלכות דעות להרמב"ם ז"ל פ"ק ד' הלכה ט' שכתב דיש מאכלות שהן רעות לאדם ואין לאדם לאכול מאלו כי אם מעט כו'.

הרי שחלק במאכלות המזיקות בין הרבה למעט. וא"כ שפיר נסתפק בשמן וזית דאפשר דאף דמזיק הוא מ"מ כ"ש ממנו אינו מזיק כלל וראוי לברך עליו כמו"ש.

ומעתה תתפרד שאלתך לשני ראשים. לדעת הרמב"ם בפ"ק ח' מהלכות ברכות הלכה ב' שכתב השותה שמן וזית מברך עליו שהכל אפשר דהיינו דוקא בשותה כשיעור כזית ויותר.

אבל בשותה פחות משיעור זה אם תמצא לומר שאינו מזיק כלל אפי' בורא פרי העץ בעי ברוכי כמו בשותה ע"י אניגרון. ואפי' את"ל דבורא פרי העץ אין מברכין וא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל אין פאן עוד ספק.

דשהכל ודאי בעי לברכי. אפתי לדעת הטור והשו"ע סימן ר"ב דשמן וזית אינו מברך עליו כלל אפשר דבכ"ש מברך שהכל: והיה נ"ל לכאורה לפשוט שאלתך בפשיטות מהא דאמר בבבכות שם גופא אמר ר' יהודא אמר שמואל וכן אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן שמן וזית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילימא דקא שתי לה משתה אוזוקי מזיק ליה דתניא השותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש כו' ומזיק ליה בגמ' דקשתי לי ע"י אניגרון ובחושש בגרונו.

והנה הרמב"ם פסק דעל השמן מברך שהכל. אמנם הטור בסימן ר"ב שם הקשה עליו ז"ל.

ואין נראה מה שכתב שאם שתה אותו לבדו שיברך עליו דקאמרינן בגמ' אי דשתה בעיניו אזוקי מזיק לי פי' ולא יברך עליו כלל. ע"כ.

וכתב שם הב"ח דהרמב"ם מפרש דמה שאמר בגמ' אי לימא דשתה לי אזוקי מזיק לי הכי פירושו אמאי אמר ר' יוחנן דמברך עליו בורא פרי העץ. אבל הוא פשיטא כיון שנהנה צריך לברך עליו שהכל.

וראני מקמחא דשערי שם ל"ו דקאמר שמואל דמברך עלה שהכל דאע"ג דקשי לקוקיאני מה"ד לא לברך עליה כלל. קמ"ל כיון דאית לי הנאה מיניה בעי ברוכי.

ומפאן ראי' להרמב"ם בחומץ ושמן וזית דמברך עליהם שהכל. וכן כתב הכ"מ בפ"ק ח' שם דלהרמב"ם גושניית הגמ' אינה אלא לאפוקי ממה שאמרו שיברך עלה בורא פרי העץ: והשתא אי נימא דשמן כל שהוא אינו מזיק כלל מאי מקשה הגמ' מהא דתניא השותה שמן של תרומה אין משלם את החומש דש"מ דשמן מזיק.

הא ע"כ הוּ בְּרִייתָא בְּשׁוּתָהּ שְׂעוּר כְּזִית מִיְרֵי דְאִי בְּפָחוֹת מְשִׁיעוּרוֹ מֵאֵי אֲרִיָּא דְשׁוּתָהּ
שְׂמֹן פְּטוּר מִחֻנְמֵשׁ מִשׁוּם דְּמִזִּיק הוּא. הָא בְּלָאוּ הָכִי נְמִי פְּטוּר מִשׁוּם דְּאִישׁ כִּי יֵאָכֵל כְּתִיב
וְקִי"ל דְּאִין אֲכִילָה פְּחוּתָהּ מִכְּזִית.

וּמִשְׁנָה הִיא בְּתְרוּמוֹת פֶּרֶק ז' הָאוּכֵל פְּחוֹת מִכְּזִית תְּרוּמָה מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאִינוּ מְשַׁלֵּם
אֶת הַחֻנְמֵשׁ. וְכֵן כְּתִב הֶרְמֵב"ם בְּפֶרֶק י' מֵהִלְכוֹת תְּרוּמָה הִלְכָה י"א הָאוּכֵל אוֹ הַשׁוּתָהּ
פְּחוֹת מִכְּזִית כּו' אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֻנְמֵשׁ.

א"ו בְּשׁוּתָהּ כְּשִׁיעוּרוֹ מִיְרוֹ. וְא"כ לְהֶרְמֵב"ם מֵאֵי מְקַשָּׁה בְּגַמ' אֶהָא דְשִׁמוּאֵל וּר' יוֹחָנָן.
הָא י"ל דְּאִינְהוּ בְּשׁוּתָהּ פְּחוֹת מְכַשִּׁיעוּר מִיְרוֹ. וְכִינּוּ דְאִינוּ מִזִּיק מְבַרְרָה עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי
הָעֵץ וְעַדִּיף טְפִי לְאוּקְמֵי הָכִי.

מְלֵאוּקְמֵי דְמִיְרוֹ בְּשׁוּתָהּ שְׁלֵא בְּעֵינֵי רַק ע"י אֲנִיגְרוֹן וְגַם חוֹשֵׁשׁ בְּגְרוֹנוֹ וּמְדַלָּא מוֹקְמִינּוּ
לְהוּ בְּכַה"ג ש"מ דְּסְבִירָא לִי לְהַגְמ' דְּשְׂמֹן זֵית אִפִּי מְעַט וּפְחוֹת מְכַשִּׁיעוּר אֲזוּקֵי מִזִּיק
וְלֹא דְמִי לְהֵי דְחֻשִׁיב הֶרְמֵב"ם בְּהִלְכוֹת דְּעוֹת שְׁמַעַט מִהֵן אִינוּ מִזִּיק כָּלֵל א"כ רֵאִי
דְּלְהֶרְמֵב"ם אִינוּ מְבַרְרָה אֲכֵל שְׁהוּא בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ.

וְכֵן לְדַעַת הַטוֹר דַּס"ל דְּקוֹשְׁיֵית הַגַּמ' הוּא דְכִינּוּ דְמִזִּיק לִי אִין צְרִיף לְבַרְרָה עָלָיו כָּלֵל.
וּר"ל דְּלֹא זֹו דְּבוֹרָא פְּרִי הָעֵץ אִין לְבַרְרָה אֲלֵא דְאִפִּילוּ שְׁהַפֵּל אִינוּ מְבַרְרָה וּמְדַפְּשִׁיטָא לִי
לְהַקְשׁוֹת עָלֵיהוּ כ"כ בְּפִשְׁטוֹת מְשַׁמַּע דַּס"ל דְּאִפִּי אִי אִינְהוּ בְּשׁוּתָהּ פְּחוֹת מִכְּזִית מִיְרוֹ
נְמִי אֲזוּקֵי מִזִּיק לִי.

וְנִפְשְׁטָהּ שְׁאֵלְתָהּ לְכַאוּרָה דְּלְכוּ"ע אִין חִילּוּק כָּלֵל בֵּין כְּשִׁיעוּר לְפְחוֹת מְכַשִּׁיעוּר: אֲמַנְם
לְאַחַר הָעֵיוֹן לִפ"מ שְׁאֲבָאָר בַּס"ד דְּעַת הֶרְמֵב"ם אִין מְפָאן רֵאִי כָּלֵל. דְּהֵנָּה עַל מַה שְׁפָתֵב
הֶרְמֵב"ם דְּשׁוּתָהּ שְׂמֹן זֵית מְבַרְרָה שְׁהַפֵּל.

אֶף שֶׁהַכ"מ וְהַב"ח פִּירְשׁוּ דְּעַת הֶרְמֵב"ם דְּקוֹשְׁיֵית הַגַּמ' הוּא רַק לְאַפּוּקֵי דְלֹא יְבַרְרָה עָלָיו
בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ מ"מ הַב"י בְּטוֹר שְׁם כְּתִב דְּבָדִין יֵשׁ לְהַטוֹר לְתַמּוּנָה עַל הֶרְמֵב"ם דְּהָא
אֲמַרִינּוּ בְּגַמ' אִי דְשִׁתִּי בְּעֵינֵי מִזִּיק לִי מְשַׁמַּע וְדֵאִי דְהִינּוּ לּוֹמַר כִּינּוּ דְמִזִּיק הוּא אִין
לְבַרְרָה עָלָיו כָּלֵל.

ע"כ.

וְנִרְאָה דְמַה"ט סָתֵם לְהִלְכָה בְּשׁוּ"ע כְּהַטוֹר וּדְלֵא כְּהֶרְמֵב"ם: וּל"נ דְּוַדָּאֵי דְבְּרֵי הַטוֹר
נְכוּנִים דְּמְשַׁמְעוֹת הַגַּמ' דְּפְרִיף אִי בְּשִׁתִּי בְּעֵינֵי אֲזוּקֵי מִזִּיק לִי. הוּא לּוֹמַר דְּכִינּוּ דְמִזִּיק
הוּא כָּלֵל אִין צְרִיף לְבַרוּכֵי וְכַמוֹ"ש הַב"י.

מ"מ דִּינוּ שֶׁל הֶרְמֵב"ם ז"ל דְּשְׂמֹן זֵית מְבַרְרָה עָלָיו שְׁהַפֵּל. אֲתֵיָּא שְׁפִיר וְנָכוֹן.

דְּהֵנָּה בְּהָא דְפְרִיף הַגַּמ' אִילִימָא דְשִׁתִּי לִי אֲזוּקֵי מִזִּיק לִי פִי רִש"י ז"ל אֲזוּקֵי מִזִּיק
לְגוֹפִי. וְאִין זֶה אֲכִילָה שְׁטַעוּנָה בְּרָכָה דְגַבִּי בְּרָכָה וְאֲכִילָת כְּתִיב דְּתַנְיָא דְלֵאוּ בַר אֲכִילָה
הוּא הַשׁוּתָהּ שְׂמֹן כּו' וְהַקְשָׁה הַגְרַעַק"א בְּחִידוּשָׁיו.

עַל פִּי רִש"י דְמְפָרֵשׁ דְּהַש"ס מְדַמָּה כִּי הִיכִי שְׁמִזִּיק לְגוֹפוֹ אִינוּ בְּכִלְל כִּי יֵאָכֵל קוֹדֵשׁ ה"נ
אִינוּ בְּכִלְל וְאֲכִילָת וְשִׁבְעָת וּבְרַכַת הָא כִּינּוּ דְמְבַרְרִין עַל מִי פִירוֹת שְׁהַפֵּל אֶף דְּכֵל מְשַׁקִּין

היוצאין מפרי הוי' שלא פָּדַרְךָ אֶכִּילְתָּן כַּמְבוֹאֵר בַּפְּסָחִים כ"ד וא"כ מאי פָּרְכִינָן הָא י"ל דְּאוֹכֵל דְּבַר הַמִּזִּיק לִי הֵנִי בְּכֹלֵל שְׁלֵא פָּדַרְךָ אֶכִּילְתָּן וּבִתְרוּמָה דְּבַעֲי פָּדַרְךָ אֶכִּילְתָּן כְּמוֹ ש"ש הַתּוֹסֵ' פְּסָחִים כ"ו ד"ה שְׁאֵנִי הֵיכֵל מִשׁוֹ"ה פְּטוֹר מִחֻמְשׁ.

אָבֵל מ"מ בְּרוּכֵי מְבָרְכִין עֲלֵיו כְּמוֹ עַל מֵי פִּירוֹת. ע"כ דְּחָה פִּי רַש"י ו"ל ופִּי הוּא ו"ל דְּזָה וְדָאֵי סְבָרָא הוּא דְּעַל דְּבַר הַמִּזִּיק לְגוֹפוֹ וּמִדַּעְתּוֹ מִזִּיק לְעַצְמוֹ לֹא תִקְנוּ לְבָרַךְ עֲלֵיו וְלִמַּת שְׂבַח וְהוֹדָאָה לְהַש"י ע"ז וְהִרְאָנִי מִתְרוּמָה אֵינּוּ רַק עַל הַיְסוּד דְּשִׁתְּיִית שְׁמֵן מִזִּיק עכ"ד.

וְהִנֵּה עַל דְּבָרֵי רַש"י אֵלּוּ בְּלָאוּ הֵכִי יֵשׁ לְתַמּוּהָ וּבְכַפְּשׁוּט יוֹתֵר מֵה שְׁפִי אֲזוּקֵי מִזִּיק לְגוֹפוֹ וְאֵינּוּ זֶה אֶכִּילָה שְׁטַעוּנָה בְּרַכָּה דְּגַבֵּי בְּרַכָּה וְאֶכְלָתָּ פְּתִיב דְּמָה עֲנִין וְאֶכְלָתָּ דְּכַתִּיב גַּבֵּי בַהמ"ז לְאַחֲרָיו שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה אֶצֶל בְּרַכָּה דְּלִפְנֵי הַמְּזוֹן דְּאִיִּירֵי בִּי ר' יוֹחָנָן דְּאֵינָה רַק מְדַרְבְּנָן מִשׁוּם סְבָרָא דְּאֶסוּר לְהַנּוֹת מַעוּה"ז בְּלֹא בְּרַכָּה כְּדַמְסִיק הַגַּמ' שֵׁם ל"ה ע"א.

וְכִינּוּן שְׁפָן יֵשׁ לְתַמּוּהָ עַל עֵינָר פְּרַכְתָּ הַש"ס דְּמֵאֵי פְּרִיָּה מְדַפְּטוֹר מִחֻמְשׁ בְּרוּכֵי נְמִי לֹא לְבָרַךְ דְּמֵאֵי עֲנִינָם זֶה לְזֶה חֵיבּוּבָא דְּחֻמְשׁ בִּתְרוּמָה בְּמִידֵי דְּמַקְרִי אֶכִּילָה תְּלִיא וְכֹל דְּבַר הַמִּזִּיק לֹא אֶכִּילָה מַקְרֵי מִשָּׂא"כ בְּרַפְתָּ הַנְּהַנִּין בְּמִידֵי דְּאֵית לִי הַנְּאָה מִינֵי תְּלִיא שְׁהָרֵי כֹּל עֵינָר הַבְּרַכָּה לֹא תִקְנוּ רַק מִשׁוּם דְּאֶסוּר לְהַנּוֹת וְכִינּוּן דְּאֵית לִי הַנְּאָה מִינֵי אִפִּי הֵנִיא דְּבַר הַמִּזִּיק בְּעֵי בְּרוּכֵי שְׁהָרֵי עכ"פ נְהַנְּהָ הוּא בְּשַׁעַת אֶכִּילָה וְכְמוֹ דְּאֶמְרִינָן בַּגַּמ' בְּקַמְחָא דְּשַׁעֲרֵי כִינּוּן דְּאֵית לִי הַנְּאָה מִינֵי בְּעֵי בְּרוּכֵי: וְנ"ל לִיִּישׁב דְּבָרֵי רַש"י ו"ל וּמִמִּילָא תַתִּיִּישׁב ג"כ דַּעַת הַרְמַב"ם ו"ל.

דְּהִנֵּה בְּבִרְכוֹת ל"ח ע"ב בְּהָא דְּאָמַר לִי ר' יְרֵמְיָה לר' זִירָא ור' יוֹחָנָן הֵיכִי מְבָרַךְ אֲזִינַת מְלִיחַ כִּינּוּן דְּשַׁקְלִי לְגַרְעִינִי בְּצִיר לִי שְׁיַעוּרָא כְּתִב הָרָא"ש דְּאֶבְרַכָּה אַחֲרוּנָה קְבָעֵי. אָבֵל בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה אִפִּי כ"ד מְבָרַךְ דְּאֶסוּר לְהַנּוֹת מַעוּה"ז בְּלֹא בְּרַכָּה כו' אע"ג דְּלַעִיל בְּרִישׁ פְּרָק' נִפְקָא לִי לְכַתְחֻלָּה ק"ו מְלַבְּסוּף כְּשֶׁהוּא שׁוֹבַע מְבָרַךְ.

כְּשֶׁהוּא רַעֲב לֹא כֹּל שְׁפָן. מ"מ לֹא אֶמְרִינָן דִּיּוֹ שְׁלֵא יְבָרַךְ עַל מַשְׁהוֹ בְּתַחֲלָה כְּמוֹ שְׁאֵינּוּ מְבָרַךְ בְּסוּף דְּלָאוּ ק"ו גְּמוֹר הוּא דְּמָה לְבַסּוּף שְׁפָן נְהַנְּהָ כְּבָר כְּדָאֵמַר לַעִיל.

תַּדַּע דְּבְרַכָּה לְפָנֵי לֹא דְּאוֹרֵיִיתָא הִיא דְּהָא תַּנּוּן לַעִיל בְּפִרְק' מ"ש בְּעַל קְרִי מְבָרַךְ עַל הַמְּזוֹן לְאַחֲרָיו וְאֵינּוּ מְבָרַךְ לְפָנָיו כו'. ע"כ, וְדְבָרֵי הַמָּה דְּבָרֵי הַתּוֹסֵ' יוֹמָא ע"ט וְסוּפָה כ"ו בְּשִׁנּוּי קֶצֶת.

וְהִנֵּה לַעִיל שֵׁם כ"א אָמַר ר' יוֹחָנָן לְמַדְנּוּ בְּרַפְתָּ הַתּוֹרָה לְאַחֲרֵי מְבָרַפְתָּ הַמְּזוֹן מַק"ו. וּבְרַפְתָּ הַמְּזוֹן לְפָנֵי מְבָרַפְתָּ הַתּוֹרָה מַק"ו כו'.

בַּהמ"ז לְפָנֵי מְבָרַפְתָּ הַתּוֹרָה מַק"ו. מֵה תּוֹרָה שְׁאֵינָה טְעוּנָה לְאַחֲרֵי טְעוּנָה לְפָנֵי מְזוֹן שְׁטַעוֹן לְאַחֲרֵי אֵינּוּ דִּין שְׁיָהָא טְעוֹן לְפָנֵי.

אִיפָּא לְמִפְרָךְ מֵה לְמְזוֹן שְׁפָן נְהַנְּהָ כו'. וְעוֹד תַּנּוּן עַל הַמְּזוֹן מְבָרַךְ לְאַחֲרֵי וְאֵינּוּ מְבָרַךְ לְפָנֵי תִּיּוּבְתָא עכ"ד הַגַּמ' הָרֵי דר' יוֹחָנָן דְּיִלִּיף ק"ו לֹא ס"ל סְבָרָא דְּשְׁפָן נְהַנְּהָ וְגַם מַתְנֵי דְּבַעַל קְרִי אֵינּוּ מְבָרַךְ לְפָנֵי דַש"מ דְּבְרַכָּה לְפָנֵי אֵינָה מַה"ת לֹא אֶסִיק אַדְעָתָן וְכִינּוּן דר' יוֹחָנָן עֲבִיד ק"ו בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן לְפָנֵי מְבָרַפְתָּ הַמְּזוֹן דְּלְאַחֲרָיו בְּסוּף דִּינָא וְדָאֵי דַס"ל דִּיּוֹ

מה לאחר המזון וְנוקא כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ בְּעֵי שְׁהָרֵי וְאֲכִלְתָּ כְּתִיב ה"נ לְפָנָי אֵינִי חַיִּיב לְבָרֶה רק בְּאוֹכֵל כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ.

ולפ"ז פְּשׁוּטִים וְנִכּוֹנִים דְּבָרֵי רַש"י דְּהָא דְפִי דְקַוְשֵׁינִת הַגַּמ' אָמַר ר' יוֹחָנָן דְּאָמַר שְׁמֵן זֵית מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ מְהֵא דְשׁוֹתָה שְׁמֵן שֶׁל תְּרוּמָה דְּאֵינִי מְשַׁלֵּם חֲנוּמֵשׁ דְּש"מ דְּבָכִי הָאֵי גְּוֹנָא לְאוֹ אֲכִילָה מְקַרֵי וְאֵינִי בְּכָלֵל אִישׁ כִּי יֹאכֵל קוֹדֵשׁ ה"נ אֵינִי בְּכָלֵל וְאֲכִלְתָּ וְשִׁבְעַת דְּכְתִיב בְּכַרְפַת הַמְּזוֹן לְאַחֲרֵי וּמְמִילָא דְּאֵין לְבָרֶה עָלָיו גַּם לְפָנָי מְשׁוּם דָּא"א שְׁיָהָא יוֹתֵר חַיִּיב לְפָנָי מְלֶאחֲרֵי מְשׁוּם דְּצָרִיכִין לוֹמַר דִּיּוֹ וְא"כ בְּאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתָה דְּבָר דְּהוֹנֵי שְׁלֵא כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ וְאֵינִי בְּכָלֵל אֲכִילָה וּפְטוֹר מְחֻמֵּשׁ וּמְבָרְכָה דְּלֶאחֲרֵי ה"נ פְּטוֹר מְבָרְכָה דְּלְפָנָי לִר' יוֹחָנָן.

וְלֹא קָשְׁיָא מִיָּדֵי קוֹשְׁיֵינִת הַגְּרַעק"א מְהֵא דְּמְבָרְכִין עַל מִי פְּיֻרוֹת שְׁהַפֵּל אַף דְּהוֹנֵא שְׁלֵא כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ דְּמַה"ט פְּטוֹר מְחֻמֵּשׁ דְּלִר' יוֹחָנָן דְּאֵלִיבֵי מְקַשָּׁה הַגַּמ' אַה"נ דְּאֵינִי מְבָרְכָה עַל מִי פְּיֻרוֹת כָּלֵל.

וְהָא דְּקִי"ל דְּמְבָרְכִין הֵינֵנו לְבָתֵר דְּאִתּוֹתֵב ר' יוֹחָנָן וְכָל עֵינְקֵר בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה רַק מְטַעַם סְבָרָא דְּאָסוֹר לִיהֲנוֹת מַעוּה"ז בְּלֹא בְּרָכָה הוּא. דְּלִפ"ז וְדֹאֵי דְּאֵין לְחֻלְק בֵּין אוֹכֵל כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ אוֹ שְׁלֵא כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ פִּינּוֹן דְּעַכ"פ נִהְיָה חַיִּיב לְבָרֶה עָלָיו: וְאֵל תְּשִׁיב עָלַי וְכִי לִית לִי לִר' יוֹחָנָן הָא דְּחִנּוֹ שֶׁם דָּף מ' וְעַל דְּבָר שְׁאֵין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אוֹמַר שְׁהַפֵּל נִהִי בְּדָבָרוֹ וְהָא דְּבָר שְׁאֵין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ לֹא נֹכַח לְמִילָף מִק"ו דִּר' יוֹחָנָן מְבָרְכַת הַמְּזוֹן לְאַחֲרֵי שְׁהָרֵי אֵין זֶה בְּכָלֵל וְאֲכִלְתָּ וְשִׁבְעַת וּבְכַרְפַת דְּכְתִיב בְּקָרָא לֹא מִיָּבְעֵי לְמ"ד דְּקָרָא דְּנֹאפְלֵת אֶלְחָם קָאֵי.

אֶלָּא אִפִּי לְמ"ד דְּאֲכָל שְׁבַעַת הַמִּינִין קָאֵי עַכ"פ בְּנִלְהוֹ גִּידוּלִין מִן הָאָרֶץ הוּוֹ וְא"כ לִר' יוֹחָנָן בְּדָבָר שְׁאֵין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ מְנַלְן בְּהוֹ בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה פִּינּוֹן דְּק"ו מְבָרְכַת הַמְּזוֹן לִיתָא. וּבַע"כ צָרִיכִין אָנוּ לוֹמַר דְּגַם ר' יוֹחָנָן מוֹדָה דְּבִהְיָ דְּלִיכָא לְמַלְפִינְהוּ מִק"ו תְּקִינּוּ לְהוֹ חֲכָמִים בְּרָכָה מְטַעַם סְבָרָא דְּאָסוֹר לִיהֲנוֹת כּו' וְכִינּוֹן דְּלִפִּי סְבָרָא זֹא אִפִּי בְּאוֹכֵל מִיָּדֵי דְּשְׁלֵא כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ כְּגוֹן מִי פְּיֻרוֹת אוֹ שְׁמֵן זֵית גְּמִי צָרִיף לְבָרֶה פִּינּוֹן שְׁנֵהְיָ א"כ הִדְרָא קוֹשְׁיָא לְדוֹפְתָה מֵאֵי מְקַשָּׁה אִר' יוֹחָנָן מְתְרוּמָה אֲבָרְכַת הַנְּהַנִּין: יֵשׁ לִי לוֹמַר דְּרַש"י ז"ל ס"ל נְהִי דְּעֵינְקֵר בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה בְּהִנֵּי דָא"א לְמַלְפִינְהוּ מִק"ו הוּוֹ רַק מְדַרְבְּנָן אִפִּי לִר' יוֹחָנָן מ"מ מְסַתְּבֵר דְּרַבְּנָן פְּעִין דְּאוֹרֵייתָא תְּקִינּוּ וְכִמוֹ בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה בְּהִנֵּי דְּיִלְפִינּוּ מִק"ו דְּמְזוֹן לְאַחֲרֵי הוּא וְנוקא בְּמִיָּדֵי דְּמְקַרֵי אֲכִילָה וְאוֹכֵל כְּדָרָה אֲכִילָתוֹ מְשׁוּם דְּאֶמְרִינּוּ דִּיּוֹ.

ה"נ כֵּל מַה דְּתִקְנּוּ רַבְּנָן בְּדִידְהוּ ג"כ פְּעִין דְּאוֹרֵייתָא תְּקִינּוּ וְס"ל לְרַש"י כְּשִׁיטַת הַרְמַב"ם ז"ל דְּסְבָרָא זֹא מְנוֹכְרַחַת אֶלִיבֵי בְּלֹא"ה. דְּהִנֵּה הָרָא"ש שֶׁם כְּתִיב וַיֵּשׁ לְהַסְתַּפֵּק עַל בְּרַכַת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת אִם צָרִיכָה שְׁיַעוֹר מִלֹּא דְּדִילְמָא וְנוקא בְּרָכָה מְעִין שְׁלֵשׁ דְּכְתִיב וְאֲכִלְתָּ וְשִׁבְעַת וּבְרַכַת הוּא דְּבְעֵי שְׁיַעוֹר לְמַר בְּכַדִּי אֲכִילָה וּלְמַר בְּכַדִּי שְׁבִיעָה.

וְהָא דְּפָרִיף הֵכָא הֵיכִי בְּרִיף ר' יוֹחָנָן עַל זֵית מְלִיחַ מְשׁוּם דְּבָצֵר לִי שְׁיַעוֹרָא אֶלִיבָא דְּרַחֲב"א פְּרִיף דְּאָמַר בְּמִילְתֵּי קָאֵי וְצָרִיף לְבָרֶה עָלָיו בְּרָכָה אַחַת מְעִין שְׁלֵשׁ אוֹ דְּיִלְמָא לֹא נִתְקַנָּה בּוֹרָא נְפִשׁוֹת שְׁהִיא מְדַרְבְּנָן אֶלָּא דְּוּמִיָּא דְּבְרָכָה אַחַת מְעִין שְׁלֵשׁ שְׁהִיא דְּאוֹרֵייתָא ע"כ.

והרמב"ם בפרק ג' מהלכות ברכות מפשט פשיטא לי' דגם בורא נפשות צריכה שיעור:
ונ"ל פשוט דאיהו ז"ל לטעמי' אזיל דס"ל דברכת מעין שלש על שבעת המינין הוי' רק
מדרבנן וכדפסק בפרק ח' שם וא"כ מדפריד ר' ירמיה לר' זירא.

ר' יוחנן היכי מברך על זית מליח פינן דשקילא לגרעיני' בצר לי' שיעורא הרי דפשיטא
לי' להגמרא דמעין שלש אף שאינה דאורייתא מ"מ שיעורא בעי דכעין דאורייתא תקנו
וא"כ מינה דגם בורא נפשות דהוי מדרבנן ג"כ שיעורא בעי דמאי שנא.

אולם הרא"ש דס"ל דמעין שלש הוי' דאורייתא דקרא דנאכלת אכולהו ז' מינין דכתיבי
בקראי קאי א"כ זית ודאי דצריד שיעור אכילה אבל בורא נפשות דלא הוי' רק מדרבנן
אפשר דאינה צריכה שיעור: יצא לנו מזה דלהרמב"ם ודעימי'.

וכן פסק בשו"ע דבורא נפשות צריכה שיעור אף דאינה ברכה חשובה וראוייה לברך
אפי' בבציר משיעורא כמו"ש התוס' בברכות ל"ט מ"מ פועין דאורייתא דוקא תקנו ע"כ
ה"נ לר' יוחנן דפת לפני' מלאחרי' יליף וכל דבר זולת פת רק מסברא דאסור ליהנות
דעיינו לחיובא מ"מ לא אמרינן אפי' אוכל שלא כדרכו אכילתו יתא חייב לברך לפני'
משום דנהנה.

אלא כל דתיקון רבנן פועין דאורייתא תקנו. והדרן לדברינו דשפיר מקשה הגמרא
מתרומה ומברכת המזון לאחרי' דכתיב בהו אכילה אברכה דלפני' דשמן זית דדבר המזיק
דאכילתו לא כד"א הוא פטור מברכה לגמרי ונשפיר מקשה הגמ' אר' יוחנן לשיטתו
נאדשמואל הי' יכול להקשות מהא דס"ל לישמואל גופא דקמחא דשערי אינו מברך עלה
רק שהפל משום דאית לי' עלויא אחריןא וה"נ הא אית לי' עלויא אחריןא ע"י פת
באניגרון וכיוצא"ב.

אלא דאריו"ח עדיפא לי' להקשות דכיון דאזוקי מזיק לי' אין צריד לברך עלי' פלל אפי'
שהפל: ולפ"ז נכון מאד דעת הרמב"ם דס"ל דשמן זית מברך עלה שהפל אף דמשמעות
הגמ' דפריד אזוקי מזיק ליה.

הוא לומר דאין צריד ברכה פלל וכמו"ש הב"י. מ"מ זה הוא דוקא אלפיא דר' יוחנן
דקימינן אליב' דס"ל דעיקר ברכת המזון לפני' בפת הוי' מה"ת מק"ו וצריכין לומר דיו
בברכת המזון לאחרי' דדוקא במידי דאכילה ואוכל כדרכו אכילתו מברך לפני' לאפוקי
דבר המזיק דהוי שלא כדרכו אכילתו וגם פל דתיקון רבנן ברכה בכל דבר לבד פת משום
סברא דאסור ליהנות כו' ג"כ פועין דאורייתא תקנו.

אבל לדידן דמותבינן תיובתא לר' יוחנן וש"מ דאין שום ברכה לפני' מה"ת פלל וכולהו
ברכות דלפני המזון אינו רק משום דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה. וכיון דלפי סברא
זו פשוט דאפי' על דבר המזיק בעי ברוכי פינן דעכ"פ נהנה באכילתו וא"כ בשמן זית
מברך שהפל כמו קמחא דשערי דאע"ג דקשי לקוקיאני מברך משום דנהנה.

ואת' שפיר ונכון דעת הרמב"ם ז"ל וליתא לקושיות הטור: לפי הדברים שכתבנו ירנח
לנו דברי הראב"ד בפרק י' מהלכות תרומות הלכה ז שכתב שם הרמב"ם שפוסס את
החטים משלם קרו וחומש.

וְכַתֵּב עָלָיו הֲרָאָב"ד וְז"ל. פְּלוּגְתָא דְרַבֵּי נַרְבִּינָא הִיא.

וְרַבֵּי הוּא דַס"ל הֵכִי וְקִי"ל פְּרַבְנָא וְאֵע"ג דְּמַבְרַכִּין עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אֲפֹשֶׁר דְּלַגְבֵי תְרוּמָה מְזִיק הוּא. ע"כ.

וְהִנֵּה פְּלוּגְתָא דְרַבֵּי נַרְבִּינָא הוּא בִירוּשְׁלַמֵי פֶרֶק ו' דְתְרוּמוֹת דְתַנִּי הַפּוֹסֵס אֶת הַחֲטָה מְשַׁלֵּם אֶת הַקָּרָן וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֲטָה. רַבֵּי אוֹמֵר אוֹמֵר אֲנִי מְשַׁלֵּם קָרָן וְחֲטָה.

וְע' בַּכ"מ וְתַמְהוּ הָאֲחֵרוֹנִים עַל הֲרָאָב"ד. וְכֵן תַּמָּה עָלָיו הַצ"ח בְּבִרְכוֹת וְכַתֵּב שְׁפִלְיָא נְשֻׁבָה עָלָיו דְאִיף אֲפֹשֶׁר לֹמַר דְלַעֲנִין חֲנוּמָה קִי"ל פְּרַבְנָא דְאִינוּ מְשַׁלֵּם מ"מ לַעֲנִין בְּרַכָּה מְבָרְכִין עָלָיו א"כ נִסְתַּר קְנוֹשְׁיִית הַגַּמ' דְפֶרֶף מְדֻשׁוּתָה שְׁמֵן שֶׁל תְרוּמָה אִינוּ מְשַׁלֵּם חֲנוּמָה ש"מ דְאִינוּ מְבָרֵךְ עָלָיו א"ו דַס"ל לְהַגְמ' דְאִין לְחַלֵּק כָּלֵל בֵּין תְרוּמָה לְבִרְכָה וְמָה שְׁנִקְרָא מְזִיק לַעֲנִין דְאִינוּ מְשַׁלֵּם חֲנוּמָה אִינוּ מְבָרֵךְ עָלָיו וְא"כ פִּינֵן דְקִי"ל הַפּוֹסֵס אֶת הַחֲטָה דְמְבָרֵךְ עָלָיו ע"כ צ"ל דְקִי"ל ג"כ פְּרַבֵּי דְמְשַׁלֵּם קָרָן וְחֲנוּמָה וְכִמוֹ שְׁפָסַק הֲרַמְב"ם. ע"כ.

דְלִפֵי מ"ש אֲדַרְבָּה קְנוֹשְׁיִית הֲרָאָב"ד עַל הֲרַמְב"ם הוּא מְקוֹשְׁיִית הַגְמָרָא דְמִקְשָׁה וְהָא אֲזוּקֵי מְזִיק לִי מְשַׁמֵּעַ דְשָׁמֵן א"צ לְבָרֵךְ עָלָיו כָּלֵל. וְהִרֵי הֲרַמְב"ם פָּסַק דְמְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֵּל וְע"כ צ"ל דַס"ל דְקְנוֹשְׁיִית הַגְמָרָא אִינָה רַק לִר' יוֹחָנָן וְכִמוֹ שֶׁלַעֲיֵל.

מִשָּׂא"כ לִפ"מ דְאִיתּוּתֵב ר' יוֹחָנָן לֹא תֵלֵיא כָּלֵל לְבִרְכָה בְמִיָּדֵי דְמְשַׁלֵּם חֲנוּמָה לַגְבֵי תְרוּמָה וְשִׁפִיר פֶּתַח הֲרָאָב"ד דַע"ג דְהַפּוֹסֵס אֶת הַחֲטָה קִי"ל דְמַבְרַכִּין עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה מ"מ לַעֲנִין תְרוּמָה צְרִיכִין לְפָסוּק פְּרַבְנָא נֶגֶד רַבֵּי דְאִינוּ מְשַׁלֵּם חֲנוּמָה: וְמַעֲתָה תִרְאֶה דְלִפֵי מ"ש יֵשׁ לְפַקְפֶּק בְּמָה שֶׁפֶתַח הַכ"מ שֶׁם בְּשֵׁם הַר"י קוֹרְקוֹס מְקוֹר לְדַבְרֵי הֲרַמְב"ם שְׁפָסַק פְּרַבֵּי מְשׁוּם דְכֵן מְשַׁמֵּעַ דַס"ל לִר' יוֹחָנָן בְּיוֹמָא פ"א דְאָמַר זָר שְׁפָסַס שְׁעוּרִים שֶׁל תְרוּמָה מְשַׁלֵּם אֶת הַקָּרָן וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֲנוּמָה מְשַׁמֵּעַ דּוֹקָא שְׁעוּרִים אֲבָל חֲטָיִים מְשַׁלֵּם קָרָן וְחֲנוּמָה.

דְלִפֵי מ"ש מִר' יוֹחָנָן אִין הֲכַרְחַת כָּלֵל דִי"ל דְמְשׁוּם דְהִנֵּה קִים לִי לִר' יוֹחָנָן דְהַפּוֹסֵס אֶת הַחֲטָה מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה פֶּתַח דְבִרְיִיתָא בְּבִרְכוֹת ל"ז מְשׁו"ה פְּסִיק פְּרַבֵּי נֶגֶד רַבְנָא. אֲבָל לְדִידֵן לֹא תֵלֵיא זֶה בְּזָה.

וְק"ל: וְלִפֵי מ"ש דְלִפֵי הָאֲמַת לֹא תֵלֵיא בְרַכָּה בְמִיָּדֵי דְמְשַׁלֵּם חֲנוּמָה א"כ אִין לֹמַר מַעֲתָה טַעְמוֹ שֶׁל הַר"ד אֲבוּדִרְהֶם הִבִּיאוּ הַב"י בְּסִימָן ר"ח שְׁהַפּוֹסֵס שְׁעוּרִים אִינוּ מְבָרֵךְ כְּלוּם מְשׁוּם דְגַבֵי תְרוּמָה אִינוּ מְשַׁלֵּם חֲנוּמָה כְּמוֹ שְׁרַצוּ קִצַּת פּוֹסְקִים לְפָרֵשׁ טַעְמוֹ.

דְלִפֵי מ"ש זֶה לִיתָא. אֲלֵא דִי"ל דְטַעְמוֹ כְּמוֹ שֶׁפִי בְעֲצָמוֹ לִפֵי שֶׁהוּא מְאָכֵל בְּהִמָּה וְרַצָּה לֹמַר וְאִין בּוֹ הִנָּאֵת הַחֲטָה לְאָדָם וְאִינוּ נִהְיָה כָּלֵל.

וְאִין זֶה בְּכָלֵל אֲסוּר לִיְהִנּוֹת כּו' וְלִכְּף אִינוּ מְבָרֵךְ וְדִלָּא כַהב"י שְׁכַתֵּב עָלָיו. וְאִין זֶה טַעַם כָּלֵל דְכִינּוֹן שְׁנִינָה אַע"פ שֶׁהוּא מְאָכֵל בְּהִמָּה לְמָה לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו: וְמַעֲתָה מָה שְׁרַצִּיתִי לְפִשְׁטֵן סְפָקָתָהּ דְמִדְלָא מוֹקְמִינּוּ הָךְ דִּר' יוֹחָנָן בְּשׁוּתָה מְעַט בְּעֲנִין דְלָאוּ מְזִיק לִי א"ו ש"מ דְגַם מְעַט מְמַנּוּ מְזִיק עַכ"פ מְעַט דְלִפְמ"ש דְקְנוֹשְׁיִית הַגַּמ' אִינָה לִר' יוֹחָנָן, וְלִדִּידֵן א"א לְאוֹקְמֵי בְּפַחוֹת מְשִׁיעוּר דְהָא פִינּוֹן דַס"ל ק"ו וְדִיו לַעֲנִין דְאִין חִיּוּב בְּרַכָּה רַאשׁוֹנָה

רק במידה דאזיל פֿאַר אַכילֶתן משום דנאָכֶלֶת פְּתִיב ה"נ וְדַאי דג"כ שְׁיַעוּרָא בְּעֵי פֶמוּ בִּרְפֵת הַמְּזוֹן דְּלֵאחֲרֵי דְכְתִיב בִּי אַכִּילָה וְאִכ"ד דְּהֵינּוּ פְּחוּת מִפְּחִית לר' יוֹחָנָן וְדַאי דַּאִין צָרִיךְ לְבָרַךְ עָלָיו כָּלֵל.

וא"כ הָא דְאָמַר בְּשֵׁמֶן זֵית מְבָרַךְ עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ פְּשִׁיעוּרוֹ מִיַּגְרִי וְשִׁפִּיר מִקְשָׁה עָלָיו מִשֵּׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וּמַעֲתָה לִיפָא מִפְּאֵן רְאִיָּה לְגִידוֹן שְׁאֵלְתָּהּ: מ"מ נ"ל לְפִשְׁט שְׁאֵלְתָּהּ ע"פ דַּעַת הַטּוֹר שְׁהַשִּׁיג עַל הַרְמַב"ם וּס"ל דְּשֵׁמֶן זֵית אֵינוֹ מְבָרַךְ עָלָיו כָּלֵל וְהָרִי דַּעַת הַרְמַב"ם לְכַאוּרָה מְוַכְרַחַת וְכַמו"ש לְעִיל.

ונ"ל דְּהַטּוֹר אֲזִיל בְּשִׁיטַת אָבִיו הָרֵא"ש ז"ל שֶׁכָּתַב לְהַסְתַּמֵּךְ בְּבִרְכַת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת דְּאֶפְשָׁר דְּאָפִי אָכַל דְּהוּ נְמִי מְבָרַךְ דְּדוֹקָא בְּרַכָּה מַעֲיִן שְׁלֵשׁ דְּכְתִיב וְאֶכְלֶתְהּ הוּא דְּבְעֵי שְׁיַעוּר אָכַל בִּרְפֵת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת דְּרַבְּנָן לֹא וְלֹא כְּעִין דְּאוֹרְיִיתָא תְּקִנּוּ וּלְפִי צַד זֶה אָף דַּר' יוֹחָנָן זְלִיף ק"ו וּבְכָל ז' הַמִּינִין לְפָנֵיהֶן הַנִּינּוּ מֵה"ת לְבָרוּכִי עֲלֵיָּהּ וְבָהּ וְדַאי צָרִיכִין לֹאמַר דִּי דְרַק עַל שְׁיַעוּרוֹ מְבָרַךְ לְפָנֵיהֶן כְּמוֹ בְּלֵאחֲרֵיהֶן מ"מ כָּל דְּבָר שְׁאֵינוֹ בְּכָלֵל שְׁבַעַת הַמִּינִין אוֹ אִין גִּידוּלוֹ מִן הָאֲרָץ דְּלֹא מִק"ו אֲתִינּוּ וְדַאי דְּאָפִי אוֹכֵל שְׁלֵא פְּדָרַךְ אַכִּילֶתָּן נְמִי חֲזִיב לְבָרַךְ וְכַדְתָּנוּ עַל דְּבָר שְׁאֵין גִּידוּלוֹ מִן הָאֲרָץ מְבָרַךְ כּו' וְזֶה לֹא יִדְעִינוּ רַק מְסַבְּרָא דְאָסוּר לִיקְהוֹת כּו' א"כ מְסַבְּרָא וְדַאי דְּאָכַל מֵה שְׁנֵהֲנָה מְבָרַךְ עָלָיו וְא"כ הַדְרָא קוּשְׁיָא לְדוֹנְפְתָהּ מֵאִי מִקְשָׁה הַגְּמָרָא אֲלִימָא דְשִׁתִּי לִיָּה מִשְׁתָּהּ אֲזִיקִי מִזִּיק לִיָּה.

הָא י"ל דְּכִינּוּ דְמִזִּיקוֹ וְאֵינוֹ בְּכָלֵל שְׁבַעַת הַמִּינִין דְּעֲלֵיָּהּ פְּתִיב וְאֶכְלֶתְהּ דְּאֶכִּילָה פְּדָרַךְ אַכִּילֶתָּן בְּעֵי וְעִיקָר בְּרַכְתּוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִטַּעַם סְבָרָא דְאָסוּר לִיקְהוֹת כּו'. וּלְפִי סְבָרָא זֹה כָּל שְׁנֵהֲנָה בְּאֶכִּילָתוֹ צָרִיךְ לְבָרַךְ א"כ מֵה בְּכָרְךָ דְּאֲזִיקִי מִזִּיק לִי.

א"ו דַּס"ל לְהַמְקִשֵׁן דְּסְבָרָא פְּשׁוּטָה הִיא פִּינּוּ דְהוּנִי דְבָר הַמִּזִּיק גְּרַע מֵאוֹכֵל שְׁלֵא פְּדָרַךְ אַכִּילָה פֶּגוֹן מִי פִירוֹת וְכִיוּצ"ב דְּדְבָר הַמִּזִּיק אֵינוֹ בְּכָלֵל הַנָּאָה דְלִהוּי בְּכָלֵל אָסוּר לִיקְהוֹת כּו' וְכִינּוּ דְעַל סְבָרָא זֹה לֹא מְצִינוּ חוֹלֵק מִשׁו"ה נֶקֶט הַטּוֹר כֵּן לְהִלְכָה לְהַשִּׁיג עַל הַרְמַב"ם.

אַבְל הַרְמַב"ם לְשִׁיטְתוֹ דְּבוֹרָא נְפִשׁוֹת צָרִיכָה שְׁיַעוּר וְרַבְּנָן כְּעִין דְּאוֹרְיִיתָא תְּקִנּוּ בְּבִרְכוֹת וְלִיתָא לְקוּשְׁיֵית הַטּוֹר כְּמוֹ"ש לְמַעְלָה. וּלְפ"ז הַדְרָא הוֹכְחֵתִי לְדוֹנְפְתָא מְדָלָא מוֹקִי הַגְּמָרָא לְהָא דַּר' יוֹחָנָן דְּשֵׁמֶן זֵית מְבָרַךְ עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ בְּשׁוּמָה פְּחוּת מִפְּשִׁיעוּרוֹ בְּעִנּוּ דְּלֹא אֲזִיקִי מִזִּיק לִיָּה ש"מ דְּאָפִי כָּל שְׁהוּא נְמִי מִזִּיק וּבְכָל גּוֹנוֹי אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרַךְ עָלָה כָּלֵל: אֶלָּא דְאֶפְתִּי קוּשְׁיָא לִי דַּעַת הַטּוֹר אִיךְ יִפְרֵשׁ קוּשְׁיֵית הַגַּמ' אֶהָא דַּר' יוֹחָנָן מֵהָא דְחַנְיָא הַשׁוּמָה שְׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה דָּאִם יִפְרֵשׁ כְּפִי רְש"י דְּהָרְאִיָּה מִתְּרוּמָה הִיא דְּכִינּוּ דְשֵׁמֶן אֵינוֹ בְּכָלֵל כִּי יֵאָכֵל קוּדֵשׁ ה"נ אֵינוֹ בְּכָלֵל וְאֶכְלֶתְהּ וְשְׁבַעַת הַדְרָא הַקּוּשְׁיָא לְדוֹנְפְתָהּ דְּמֵאִי רְאִיָּה מִבְּרַכַת הַמְּזוֹן לְאַחֲרֵי אַבְרַכַת הַמְּזוֹן לְפָנֵי וְהַטּוֹר וְהָרֵא"ש דְּכָתְבוּ לְהַסְתַּמֵּךְ בְּבִרְכַת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת מִשׁוּם דְּאֶפְשָׁר דְּלֹא כְּעִין דְּאוֹרְיִיתָא תְּקִנּוּ א"כ ה"נ פִּינּוּ דְשֵׁמֶן אֵינוֹ בְּכָלֵל אַכִּילָה דְּכְתִיב בְּקָרָא א"כ אֶפְשָׁר דְּרַבְּנָן תְּקִנּוּ לְבָרַךְ עָלָיו אָף שְׁמִזִּיקוֹ מִשׁוּם דַּעַכ"פ נִהְיָה וְאִי דַּס"ל דְּעִיקָר רְאִיָּה מִתְּרוּמָה אֵינוֹ אֶלָּא עַל הַיִּסוּד דְשֵׁמֶן מִזִּיק הוּא וְכִינּוּ דְמִזִּיק מִמִּילָא מְסַבְּרָא דַּאִין לְבָרַךְ וְלִתְתָּ שְׁבַח לְהַשִּׁי ע"ז.

אֶפְתִּי תְקִשִׁי מְנַלְן לְהַקְשׁוֹת בְּפִשִׁיטוֹת כ"כ דְּכִינּוּ דְאֲזִיקִי מִזִּיק לִיָּה אִין צָרִיךְ לְבָרַךְ עָלָיו כָּלֵל הָא בְּקַמְחָא דְשְׁעָרֵי אָמַר שְׁמוּאֵל דְּמְבָרַךְ שְׁהַפֵּל וְאָמַר בַּגְמ' דַּאֲע"ג דְּקִשִׁי לְקוּקִיאֲנִי

סד"א דלא לברך עליו קמ"ל פנין דאית ליה הנאה מיני' בעי ברוכי ואמאי בשמן זית דמשום דמזיק ליה א"צ לברך עליו פלל.

ובע"כ צריכין אנו לומר דקמחא דשערי אינו מזיק כ"כ משא"כ שמן זית מזיק הרבה משו"ה אינו ראוי לברכה פלל. וכן כתבו האחרונים א"כ י"ל נהי דמברייתא מוכח דמזיק ליה מ"מ אפשר דאינו מזיק רק פערך קמחא דשערי דלענין חומש ודאי אפי' מזיק בכה"ג נמי מסתברא דפטור פנין דאין זה דרך אכילתו דאין דרך לספוגי קמחא דשערי משום דמזיק ליה.

וכמו שכתבו כל הפוסקים. ומ"מ מברך עליו שהפל.

ומדמקשה אזוקי מזיק ליה דאין צריך לברך עליו פלל ש"מ דפשיטא ליה דמזיק הרבה וזה מנ"ל להמקשה. וצריך עיון: ונ"ל עוד לומר בנידון שלפנינו דאפי' אי נימא דשמן פל שהוא אינו מזיק מ"מ אינו מברך עליו פלל לדעת הטור.

דהנה כבר הבאתי דברי הרא"ש שכתב דהא דשאל ר' ירמיה לר' זירא אברכה אחרונה קבעי אבל ברכה ראשונה אפי' אכ"ד נמי מברך דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה כו' ואע"ג דלעיל בריש פרק נפקא ליה לברכה לתחילה ק"ו מלבסוף.

כשהוא שובע מברך כשהוא רעב לא כ"ש. מ"מ לא אמרינן דיו שלא יברך על משהו בתחילה כמו שאינו מברך לבסוף דלאו ק"ו גמור הוא.

וכן כתבו התוס' ביומא ובסוטה. ויש לתמוה אדברי תוס' ורא"ש אלו דאפי' יהיבנא דק"ו גמור הוא ומדאורייתא שיעורא בעי כמו ברכה אחרונה מה בק"ו הא כתבו בתחלת דבריהם דברכה ראשונה אפי' אכ"ד מברך משום דאסור ליהנות.

א"כ נהי דמדאורייתא אין חיוב ברכה ראשונה פי אם בכלשיעור מ"מ יש להו לרבנן לחיובי אפי' בבציר מפשיעור מטעם דאסור ליהנות כו' וכל מילייהו דרבנן פה הוויין דמחייבי אף על מה שפטור מדין תורה וא"כ בל"ה מוכרח דר"י שאל לר' זירא רק אברכה אחרונה דאי ראשונה מדרבנן עכ"פ מחייבי אף בבציר מפשיעורא מטעם דאסור ליהנות.

וא"כ מאי קשיא להו להתוס' והרא"ש: ונראה דהנה הרא"ש להלן שם מסתפק בברכת בורא נפשות אם צריכה שיעור או לא. וכתבתי לשונו למעלה וסיים שם הרא"ש דמדברי ר"י משמע שאם אוכל משבעת המינין פחות מפשיעור שיקברך אחרי' בורא נפשות.

ולא נראה לי דמסתבר דעל מה שראוי לברך עליו מעין שלש בשביל חסרון השיעור לא שייך בו ברכה אחרת. ע"כ.

והקשו עליו הפוסקים פנין דפשיטא ליה להרא"ש בשבעת המינים אף שהן חשובין מ"מ אפחות מפשיעור לא תקנו בו בורא נפשות א"כ למה מספקא ליה בתחילה לומר דבכל שאר המינים מברך בורא נפשות אפי' אפחות מפשיעור וזה פנין שאינו מברך בורא נפשות אפחות מכזית בשבעת המינין דכתיבי.

מכ"ש שלא תקנו אפחות מפיזית במינין דלא חשיבי דאל"כ הנה יציבא בארעא וגיורא בש"ש. ומתוך קושטיא זו רצו הפוסקים לומר דהרא"ש בטר דאיבעי ליה הדר נפשטה ליה אלא דכתבו דמדברי הטור מוכח דהרא"ש צדיין מספקא ליה.

וע' במעדני יום טוב. ובפרישה: ונ"ל דסברת התוס' והרא"ש דתכמים מעולם לא תקנו ברכה אחרונה אפחות מפיזית משום דאינו חשוב ואפילו הוא משבעת המינין אלא דכיון דתקנו לברך אפיזית.

י"ל דלא פלוג רבנן ומברך אותה ברכה גם על פחות מפיזית ממין זה משום דלא חלקו בתקנתם. ונפ"מ דבמינין דברכה אחרונה שלקה אפיזית מה"ת הוא ולא מתקנת חכמים.

לא נמנו חכמים לתקן ברכה מדידהו אפחות מפיזית ורק באותן מינין דברכה אחרונה שלקה לגמרי הוא מדבריהם. אז י"ל שלא חלקו חכמים ומברך אפחות מכשיעור פעל שיעור שלם: וכעין זה מצאתי שפתב רש"י בשבת ס"ח אהא דפאה שיהא דאורייתא באילנות.

אינה בתאנה וירק אפי' מדרבנן. ואילו במעשר אילן שכלו מדרבנן נהג אפי' בתאנה וירק.

וכתב שם רש"י ד"ה ואילו כו' דה"ט דכי תקון רבנן אדידהו לא פלוג בפירות האילן וירק בין מין למין. ע"כ.

ואף דלקאורה מסתבר דיותר הי' להם לחכמים לתקן פאה בתאנה וירק מדרבנן דבשאר מיני אילנות הוי חיובא דפאה מדאורייתא משיתקנו מעשר בתאנה וירק דבשאר מינין דידהו אינו רק מדרבנן וע"כ צ"ל דהא דלא תקנו פאה בתאנה וירק משום דלא חשו לתקן באיזו מינין דלא חשיבי כ"כ כגון תאנה וירק.

אבל במעשר פיון שתקנו ברוב אילנות לא פלוג רבנן תאנה וירק מהם. וכה"ג פתבו התוס' בפסחים ק"ח ע"ב ד"ה שאף הן כו': ולפ"ז פשוט דאפי' אי פשיטא לי' להרא"ש דבאוכל פחות מכשיעור מז' המינין לא תקנו ביה ברפת בורא נפשות לאחרי' לפי שברכה אחרונה בכשיעורו לאו מדרבנן היא אלא מן התורה לשיטת הרא"ש.

משא"כ בשאר המינין שתכמים הוא דתקנו עיקר ברפת בורא נפשות לאחריהן. שפיר י"ל דבהו לא פלוג רבנן בין פשיעור לפחות מכשיעור.

ולא דאיכא גם סברא להיקף דבורא נפשות שהוא מדרבנן לא נתקנה אלא דומיא דברכה אחת מעין שלש שהיא דאורייתא כמו"ש הרא"ש: ולפ"ז אתיא שפיר דברי התוס' והרא"ש שהוצרכו לומר דהאי ק"ו פשהו שובע מברך פשהו רעב לא כ"ש.

לאו ק"ו גמור הוא. ולא ניחא להו למימר דאף דק"ו גמור הוא.

מ"מ רבנן תקנו אפי' בבציר משיעורו משום סברא דאסור ליהנות כו'. ה"ט דאם איתא דעיקר ברפת זית בכשיעורו מה"ת הוא.

לא ה'ו מְדַקְדְּקִין חֻכְמִים כ"כ לְתַקֵּן בְּרָכָה לְכַתְּחִילָה מְדִידָהוּ אַפְחוֹת מְפָשְׁעוֹר אַף דְּאִיפָא סְבָרָא דְאָסוֹר לִיקְהוֹת מְשׁו"ה הַנּוֹצֵרְכוּ לּוֹמֵר דְּעֵיקָר בְּרָכָה דְלִפְנֵי לָא הֵנִי מַה"ת פְּלֵל אֶלְא מְדַרְבְּנָן דְּהַשְׁתָּא מְטַעַם סְבָרָא דְאָסוֹר לִיקְהוֹת מְסַתְּבָרָא דְלָא פְּלוֹג רַבְּנָן.

וְהָא דְכַתְּבַת הָרָא"ש דְּבִשְׁבִיל חֶסְרוֹן שְׁעִיבָא לָא שְׁיֵיף בּוּ בְּרָכָה אַחֲרַת לָאו דְּנֻקָא מְשׁוּם דְּבְרָכָה אַחֲרַת הִיא דְאָף אִי מְעִין שְׁלֵשׁ לָא הִי בְּרָכָה חֲשׁוּבָה וְהִי אֶפְשָׁר לְתַקְּנָה אֶפְּלוּ אַפְחוֹת מְפָשְׁעוֹר.

מ"מ פִּינּוֹן דְּבִכְשִׁיעוֹרוֹ לָאו אֵינְהוּ הוּא דְתַקְּנּוּ אֶלְא מְדַאוּרֵייתָא הִיא. לָא יִתְכֵן שְׁהַחֻכְמִים יִתְקַנּוּ בְּרָכָה אַפְחוֹת מְפָשְׁעוֹר וְכַמו"ש.

אֶלְא דְהָרָא"ש קוּשְׁטָא דְמִילְתָא נְקֻט דְכִינּוֹן דְּבְרַפְת מְעִין שְׁלֵשׁ וְדַאי לָא יִתְכֵן שְׁיִבְרַף אַפְחוֹת מְפָשְׁעוֹר שְׁאִינוּ דְבָר חֲשׁוּב אִם לָא בּוֹרָא נְפִשׁוֹת. וְזֵה לָא מְסַתְּבַר שְׁבִשְׁבִיל חֶסְרוֹן שְׁעִיבָא יִתְקַנּוּ בּוּ בְּרָכָה אַחֲרַת: לְפִי הַדְּבָרִים שְׁפַתְבְּנוּ יֵשׁ לִי תְמִיָה עֲצוּמָה עַל תַּחֲחִילַת דְּבָרֵי הָרָא"ש שְׁפַתְבַּת אֶהָא דְאָמַר ר' חִי'ל ב"א אֲנִי רְאִיתִי אֶת ר' יוֹחָנָן שְׁאָכַל זֵית מְלִיחַ וּבִרְבֵּי עֲלִיו תַּחֲחִילָה נְסוּף אָמַר לִי ר' לר' זִירָא הִיא זֵית מְלִיחַ פִּינּוֹן דְּשָׁקִילָא לְגַרְעִינִי בְּצִיר לִיהַ שְׁעִיבָא.

וְכַתְּבַת עֲלִיו הָרָא"ש אַבְרָכָה אַחֲרוֹנָה קְבָעִי. אֶבְל בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה אִפִּי פֵל דְּהוּא מְבָרַף דְאָסוֹר לִיקְהוֹת כּו' אַע"ג דְּלַעֲיִל בְּרִישׁ פְּרָק נפ"ל בְּרָכָה לְכַתְּחִילָה ק"ו מְלַבְּסוּף כּו' מ"מ לָא אֲמַרִינּוּ דִּיו כּו' דְמַה לְבַסּוּף שְׁכּוֹן נְהַגָה כְּבָר פְּדַאמַר לַעֲלִיל.

תַּדַע דְּבְרָכָה לִפְנֵי לָאו דְאוּרֵייתָא הִיא דְהָא תַּנּוּן בַּעַל קָרִי מְבָרַף כּו'. ע"כ.

וְהָרִי כְּבָר הִרְאִינוּ לְדַעַת דַּר' יוֹחָנָן לִית לִי פְּרָכָא דְשְׁכּוֹן נְהַגָה. וּמִתְנִיתִין דְּבַעַל קָרִי דַש"מ דְּבְרָכָה לִפְנֵי לָאו דְאוּרֵייתָא לָא אִסִּיק ר' יוֹחָנָן אַדְעַתְלִי וְא"כ ר' יוֹחָנָן דִּילִיף ק"ו לִפְנֵי מְלַאחְרִי בְּסוּף דִּינָא.

וְדַאי דְאִית לִי דִּיו וּלְפְנֵי נְמִי בְּכָל שְׁבָעַת הַפִּינִין דְּנֻקָא שְׁעִיבָא בָּעִי. וְא"כ ר"י דְשָׁאֵל לר' זִירָא אַר' יוֹחָנָן הִיכִי בְּרִיף אִזִּית מְלִיחַ פִּינּוֹן דְּבַצַּר לִי שְׁעִיבָא.

וְדַאי דְשָׁפִיר י"ל דְגַם אַבְרָכָה רֵאשׁוֹנָה קְבָעִי. וְהָרָא"ש שְׁהִבִיא רֵאִי מְמַתְנִי דְּבַעַל קָרִי דְּבְרַפְת הַמְּזוּן לִפְנֵי הוּי דְּרַבְּנָן.

וּפְרָכָא דְשְׁכּוֹן נְהַגָה לְהוֹכִיחַ אַר' יוֹחָנָן דְּנֻדַאי בְּרַף לִפְנֵי אִפִּי אֶכַל שְׁהוּא. הָרִי אֵלוּ רְאִיוֹת לְסַתּוֹר.

וְאַף שְׁהַתּוֹס' בְּסוּפָה וּבִיוּמָא. פְּתַבּוּ ג"כ פְּדְבָרֵי הָרָא"ש לְהוֹכִיחַ דְּגַם אֶכַל דְּהוּ מְבָרַף לִפְנֵי לָא פְּתַבּוּ זֵה אֶלִיבָא דַר' יוֹחָנָן אֶלְא לְהַלְכָה לְדִידוֹן וְהִינּוּ לְבַתַּר דְּאִיתּוּמַת ר' יוֹחָנָן.

אֶבְל הָרָא"ש שְׁפַתְבַּת לְפָרֵשׁ פֵּן בַּדַר' יוֹחָנָן זֵה פְּלִיאָה נְשַׁגְבָה בְּעִינֵי: נְשׁוּבָה לְנִידוֹן דִּידוֹן דַּעכ"פ לְפִי מַה שְׁהוֹכְחֵנוּ מְדְבָרֵי הַתּוֹס' וְהָרָא"ש. דְּהָא דְחֵיב לְבָרַף אֶכַל שְׁהוּא מְשׁוּם דְּאָסוֹר לִיקְהוֹת אֵינוּ אֶלְא רַק דְכִינּוֹן דְּתַקּוֹן רַבְּנָן בְּרָכָה אֶפְשִׁיעוֹרוֹ לָא פְּלוֹג רַבְּנָן וְחֵיב לְבָרַף אִפִּי אַפְחוֹת מְפָשְׁעוֹרוֹ.

א"כ לפי דעת הטור והשו"ע דהכריע כְּנוֹתֵי דְאֶשְׁמֵן בְּכַשְׂיֶעוֹרוֹ כִּינּוּן דְּמִזִּיק לֹא תִקְנוּ בּוֹ רַבָּנָן בְּרַכָּה א"כ מִמִּילָא אָכַל שֶׁהוּא נָמִי אֵין בְּרַכָּה כָּלֵל אִפִּי אֵי גִימָא דְכָל שֶׁהוּא אֵינוֹ מִזִּיק.

כֵּן נ"ל חיים. אֵיִשִּׁישֵׁאק ר"ח תּמוז תרל"א לפ"ק סִימָן ל אֲשֶׁר שָׁאלַת מִמְנֵי יְדִידֵי עַל דְּבָרֵי הַרְמַב"ם רִישׁ פֶּרֶק ט' מֵהִלְכוֹת בְּרַכּוֹת שֶׁפֶתַב בְּשֵׁם שְׁאֲסוּר לְאָדָם לִיקְנוֹת בְּמֵאֲכָל אוֹ בְּמִשְׁקָה קוֹדֵם בְּרַכָּה כִּף אֲסוּר לוֹ לִיקְנוֹת בְּרִיחַ טוֹב קוֹדֵם בְּרַכָּה דְאֶמְאֵי תְּלֵי כְּתִיבָא בְּדָלָא כְּתִיבָא שְׁהָרִי בְּרִיחַ אָמַר בְּבְרַכּוֹת מ"ג ר"ז בַּר טוֹבִי אָמַר רַב מִנְיָן שְׁמַבְרַכִּין עַל הָרִיחַ שְׁנֵאמַר כָּל הַנְּשֻׁמָּה תִּהְלֵל גו' אֵיזְהוּ דְּבָר שֶׁהַנְּשֻׁמָּה גִיהֵנִית מִמְּנוּ וְאֵין הַגּוֹף נִהְנֶה מִמְּנוּ הָיִי אוֹמַר זֶה הָרִיחַ וְכִינּוּן דְּמִקְרָא נִפ"ל לְמָה לֵי לְהַרְמַב"ם לְתִלוֹת חֵיבוֹב בְּרַכְתּוֹ בְּחֵיבוֹב בְּרַכָּה דְּמֵאֲכָל וּמִשְׁקָה שְׁאֵינוֹ אֱלָא מִצַּד הַסְּבָרָא דְאֲסוּר לִיקְנוֹת מֵעוּהו"ז בְּלֹא בְּרַכָּה. ע"כ שְׁאֵלְתָּהּ. תְּשׁוּבָה.

הִנֵּה מִצָּאתִי שְׁפָכָר דְּקִדְקָא גַם כֵּן הַב"ח עַל לְשׁוֹן הַטּוֹר בְּסִימָן רט"ז שְׁכַתְּבֵי ג"כ כְּפִעִין לְשׁוֹן הַרְמַב"ם כְּשֵׁם שְׁאֲסוּר לִיקְנוֹת בְּאֲכִילָה וְשִׁתֵּי עַד שְׁיִבְרַךְ כִּף אֲסוּר לִיקְנוֹת מִרִיחַ טוֹב עַד שְׁיִבְרַךְ.

וְדִקְדָּק שֵׁם הַב"ח דְּלֵאִיזָה צְנוּרָה תְּלָה הַטּוֹר אִיסוּר הַנָּאֵת הָרִיחַ בְּלֹא בְּרַכָּה בְּאִיסוּר אֲכִילָה וְשִׁתֵּי בְּלֹא בְּרַכָּה וְאֵת"כ דְּקִדְקָא ג"כ עַל לְשׁוֹן הַרְמַב"ם הַנ"ל וְנִדְחַק לְפָרֵשׁ דְּבָרֵיהֶם: וּל"נ דְּהִנֵּה בְּבְרַכּוֹת כ"ה אֶתְמַר צוּאָה עַל בְּשָׂרוֹ אוֹ יָדוֹ מִנְּחַת בְּבֵית הַפֶּסַע ר"ה אָמַר מוֹתֵר לְקִרוֹת ק"ש ר"ח אָמַר אֲסוּר לְקִרוֹת ק"ש אָמַר רַבָּא מ"ט דר"ה דְּכְתִיב כָּל הַנְּשֻׁמָּה תִּהְלֵל גו' פִּי רִש"י הִפָּה וְהַחֲנוּטִים בְּכָלֵל הַהִילּוּל וְלֹא שְׂאָר אֲבָרִים וּר"ח אָמַר אֲסוּר לְקִרוֹת ק"ש מ"ט דר"ח דְּכְתִיב כָּל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָנָה גו' וַיֵּשׁ לְדִקְדָּק דְּכִינּוּן דְּכָל עַד קָרָא קְאָמַר א"כ ר"ח מֵאֵי קְדָרִישׁ בְּקָרָא דְּכָל הַנְּשֻׁמָּה דְּמִיִּיתֵי ר"ה.

וְכֵן ר"ה מֵאֵי קְדָרִישׁ בְּקָרָא דְּכָל עֲצָמוֹתֵי דְּמִיִּיתֵי ר"ח וְהִגְמֵי מְדִקְדָּק בְּכָל מְקוֹם לְפָרֵשׁ הַכְּתוּבִים אֲלִיבָא דְּתַרְנוּיָיהוּ וְצָרִיכִין אֲנַחְנוּ לְמִשְׁכּוּנֵי נַפְשֵׁין לְתַרְצֵי. וּנ"ל דִּי"ל דְּהָא דר"ח יְלִיף מְדִכְתִּיב כָּל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָנָה גו' הִינּוּ מְשׁוּם דַּס"ל כְּמוֹ"ש בְּזוּהַר הִבְיָאוּ ד"מ בְּטוֹר או"ח סִימָן מ"ח וְכ"כ בְּהִגָּה בְּשׁו"ע שֵׁם לְהַתְּנוּעַע בְּשַׁעַת קוֹה"ת, וּבְשַׁעַת תְּפִלָּה עַל שֵׁם כָּל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָנָה גו' וְכִינּוּן שְׁנִיפָר בְּשַׁעַת קְרִיאָה בְּכָל גּוֹפּוֹ וְאֲבָרָיו שְׁקוּרָא ק"ש גְּנָאֵי הוּא שְׁיָהָא אֲזֵי אֶחָד מֵאֲבָרָיו בְּבֵית הַפֶּסַע אוֹ גּוֹפּוֹ מְלֻוֹכְלָהּ.

אָף ר"ה ס"ל דְּהָאֵי קָרָא אֶתְא לְהָא דְּבַמְדָּרֵשׁ שׁוּח"ט הִבְיָאוּ ג"כ ד"מ בִּיּו"ד סִימָן רס"ה כָּל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָנָה אָמַר דּוֹד אֲנִי מְשַׁבַּח בְּכָל עֲצָמוֹתֵי בְּבִרְכֵי אֲנִי עוֹשֶׂה סְנִדְקִים לְמִילָה א"כ קָרָא לֹא אֶתְא לְהַתְּנוּעַע בְּשַׁעַת קוֹה"ת וּתְפִלָּה.

וּלפ"ז מְחֻלְקֵת הָאֶחָרוֹנִים בְּאו"ח שֵׁם תְּלִיא בְּפִלּוּגְתָא דר"ה וּר"ח. וּר"ח קָרָא דְּכָל הַנְּשֻׁמָּה תִּהְלֵל גו'.

י"ל דְּדָרִישׁ לְהָא דר"ז בַּר טוֹבִי אָמַר רַב מִנְיָן שְׁמַבְרַכִּין עַל הָרִיחַ שְׁנֵאמַר כָּל הַנְּשֻׁמָּה גו' וּר"ה נִפ"ל רִיחַ מִצַּד הַסְּבָרָא דְאֲסוּר לִיקְנוֹת מֵעוּהו"ז בְּלֹא בְּרַכָּה כְּדִנְפָקָא לֵי מֵהָאֵי סְבָרָא גּוֹפָא בְּרַכָּה בְּאֲכִילָה וְשִׁתֵּי מְשׁוּם דְּהָיִי כְּאִילוּ נִהְנֶה מְקַדְשֵׁי שְׁמִים דְּמַעַל כְּדָאמַר בְּרִישׁ

פָּרָק בַּיָּצֵד מְבַרְכִין וְאֵע"ג דְּקוֹל וּמֵרָאָה וְרִיחַ קו"ל דְּאִין בְּהֵם מְשׁוּם מְעִילָה מ"מ אִיסוּרָא אִיפָּא פְּדָאָמֵר בְּפִסְחִים כ"ו אֲלִיבָא דְרָבָא.

וּר"ח ס"ל כְּמו"ש בִּירוּשְׁלָמִי הִבִּיא וְהִתּוֹס' בְּפִסְחִים שָׁם דְּאָפִי' אִיסוּרָא נְמִי לִיכָּא וּמִינְשׁוּב בְּזָה תְּמִיחַת הַתּוֹס' מְהָא דִּירוּשְׁלָמִי דְּבַאָמַת י"ל דְּפִלּוּגְתָּא דְּאִיסוּרָאִי הִיא וְכִינּוּן דְּאָפִי' אִיסוּרָא לִיכָּא א"א לְלַמּוּד מְצַד הַסְּבָרָא דְּאִיסוּר לִיקְנוֹת כּו' וְא"כ תְּקַשִּׁי מְנַלְן בְּרָכָה עַל הַרִיחַ דְּמִתְנִי' אָמְרָה וְהוּא מְבַרְךְ עַל הַמְּוֹגְמֵר כּו' וְצ"ל מְקַרָּא דְּכָל הַנְּשֻׁמָּה גו' פְּדָרְב וְלֹא כְּדִר"ה.

וְהִשְׁתָּא א"ש דְּהֶרְמֵב"ם וְכֵן הַטּוֹר דְּפִסְקוּ לְהִלְכָה כְּר"ה א"כ לֹא אָתָּא קְרָא דְּכָל הַנְּשֻׁמָּה לְכַדְרֵב מִשׁו"ה פְּתִבוּ דְּחִיּוּב בְּרָכָה עַל הַרִיחַ נְפָקָא לִי מְסַבְרָא כְּמוֹ חִיּוּב בְּרָכָה דְּאִכִּילָה וּשְׁתִּי'. וְלפ"ז נְכוּן פִּסְק הֶרְמֵב"ם בְּהִלְכוֹת מְעִילָה פָּרָק ה' דְּקוֹל וּמֵרָאָה וְרִיחַ אֵע"ג דְּאִין בְּהֵם מְעִילָה אִיסוּרָא אִיפָּא כְּגַמ' שְׁלָנוּ אֲלִיבָא דְּרָבָא וְדִלָּא פְּהִירוּשְׁלָמִי וּמִן כְּרַח לְשִׁיטְתִּי': סִימֵן לֹא הֶרְמֵב"ם בְּפָרָק ט' מְהִלְכוֹת בְּרָכוֹת הִלְכָה ח' פְּתַב דְּבִשְׁמִים שְׁל עֶרְוָה מִן הָעֲרִיּוֹת אִין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן לְפִי שְׁאִיסוּר לְהַרִיחַ בְּהֵן.

וְכ"כ הַשׁו"ע בְּאו"ח סִימֵן רִי"ז סְעִיף ד'. וְהֶרְשֵׁב"א בְּתוֹשׁוּבָה הִבִּיאוּ הַכ"מ שָׁם פְּתַב שְׁלֹא יָדַע לוֹ מְקוֹם מִנִּין לוֹ לְהֶרְמֵב"ם דִּין זֶה: וְאֲנִי מְצִאתִי בְּפִי הַמְּשֻׁנְיוֹת לְהֶרְמֵב"ם סְנֵה דְרִין פָּרָק ז' שְׁפַתְב וְכֵן אִיסוּר לְהַרִיחַ בְּבִשְׁמִים שְׁעַל הָעֶרְוָה כּו' אָבֵל אִינוּ חֲזִיב ע"ז מְלַקוֹת.

וְאֵע"פ שְׁאָמְרוּ לֹא תִנְאַף לֹא תִהְיֶה לְאִי לְפִי שְׁאִין לְוִקִין מְדַרְשָׁא כּו' הִרִי לְהַדִּיא שְׁלַקַּח הֶרְמֵב"ם זֶה מְדַרְשַׁת חו"ל דְּלֹא תִנְאַף לֹא תִהְיֶה לְאִי וּבְנִדְאִי מְצִא פֶן בְּאִיזָה מְדַרְשַׁת חו"ל אֲשֶׁר עֵינֵינוּ לֹא רָאוּ אוֹתוֹ.

וְע' מְעַדְנֵי יו"ט נִדָּה רִישׁ פָּרָק כָּל הַיָּד ס"ק מ'. עֲתָה פְּצִאת לְאוֹר מְכִילְתָּא דְּרִשְׁב"י ע"י הַרְה"ג ד"ר הָאֶפְמָאֵן בְּהַפְּלֵס רְאִיתִי מְפֻרְשׁ דְּרִשָׁא זֹו עַל קְרָא דְּלֹא תִנְאַף ע"ש: סִימֵן לֵב בְּתוֹשׁוּבַת חַתָּם סוֹפֵר חֶלֶק או"ח סִימֵן נ"ו תְּמָה ע"ד הַגְּהַת מִיִּמּוֹנִית בְּשֵׁם הָעֶרְוָה וּמְבִיאוּ הַב"י לְפָרֵשׁ כְּשֶׁהִמְאֹרוֹת מְכֻסִּין ג' יָמִים בְּעֵנְנִים לְכַשִּׁיתְפָּזְרוּ הָעֵבִים יְבָרְכוּ.

וְכַתֵּב ע"ז הַגְּאוֹן חַת"ס דצ"ע מְהָא דְּאָמֵר אֲבִי בְּבְרָכוֹת נ"ט ע"ב כָּל כ"ח שְׁנֵין כּו'. וְנִכְנַס עַפ"ז בְּדַחוּקִים גְּדוֹלִים.

ע"ש.

וְאֲנִי תְּמָה עֲלִיו שְׁהַרִי דְּבָרֵי הָעֶרְוָה הֵם דְּבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי בְּבְרָכוֹת פָּרָק ט' הִלְכָה ב'. וְכ"ה בְּמְדַרְשׁ וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָק כ"ג וְהוּא פְּירוּשׁ לַמ"ש בְּבִרְיָתָא רְקִיעַ בְּטִהְרָתָה.

וְאִינוּ עֵנִין כָּלֵל לְהָא דְּאֲבִי דְּמְפָרֵשׁ חֲמָה בְּתַקּוּפְתָּהּ. וּפְשׁוּט.

שׁוּב מְצִאתִי פֶן בְּקוּבָץ עַל הֶרְמֵב"ם שְׁפַתְב פֶן בְּשֵׁם רַבּוּ ז"ל. וְנ"ל דְּהָא דְּהַשְׁמִיטוּ הֶרְמֵב"ם וְהַשׁו"ע הֵן דִּירוּשְׁלָמִי הַנָּ"ל מְשׁוּם דְּמִשְׁמַע לְהוּ דְּבַגְמ' דִּילָן פְּלִיג עֲלָה רַפְרָם בַּר פֶּפְא מְשֻׁמִּי דְּרַב חֲסֵדָא דְּאָמֵר בְּרָכוֹת נ"ט ע"א מִיּוֹם שְׁחֵרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא נִרְאִית רְקִיעַ בְּטִהְרָתָה שְׁנָאָמֵר אֲלִבִּישׁ שְׁמִים כּו' וְדִלָּא כְּהַגְרִי"ב בְּסִפְרוֹ הַפְּלָאָה שְׁבַעֲרִכִין שְׁלֹא יָרַד לָזָה.

ע"ש: סימן לג הרמב"ם בפרק י"א מהלכות ברכות הלכה ה' פתב דכל המצות שמברך עליהם עובר לעשייתן אם לא בירך עובר לעשייתן אינו מברך אח"כ. אבל הריא"ז פסק דמברך אח"כ מלבד מברכת הנהנין.

והשאגת ארי' בתשובה סימן כ"ו הכריע פדעת הריא"ז: ולי יש לי להשיב על דבריו. ועי' מ"ש לקמן בתשובה סימן מ"ח וכאן לא אנפיר רק דבר אחד מהוכחת הש"א נגד הרמב"ם.

ונ"ל שם ועוד נראה להביא ראי' מהא דשמואל גופא מדאמר כל המצות פולן מברך עליהן עובר לעשייתן ואינו קאמר אינו מברך עליו אלא עובר לעשייתן דלהוי משמע דאפי' דייעבד נמי לא.

אבל השתא דקאמר מברך עליהן עובר לעשייתן אינו במשמע אלא לכתחלה: ונ"ל דה"ט שינה שמואל את לשונו וקאמר עובר לעשייתן ולא נקט קודם לעשייתן שפן דרף הגמ' לומר בכ"מ ואע"ג דאמר עלה דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דכתיב כו' מ"מ לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כדמצינו בריש פרק ראשית הגז כל שפן הקא דלשון עובר בלשון חכמים להיפך פשעבר פבר ולישנא דאחורי הוא ועובר לעשייתן משמע לאחר שעשאן ולא לישנא דאקדומי א"ו שמואל נקט האי לישנא דש"מ תרתי והיפוכו דלכתחלה מברך עליהם קודם לעשייתן כדמשמע האי עובר בלשון המקרא.

ובדיעבד מברך אח"כ כדמשמע האי עובר בלשון חכמים שהוא אחר עשייתן. והא ליכא למימר דאינו במשמע אלא לאחר עשייתן לחוד ומגזל דמשמע נמי לישנא דאקדומי בלשון המקרא דא"כ קשה אדשמואל מאי פל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן וכי לא סגי בלא הכי אדרבה קודם עשייתן ודאי שפיר דמי עכ"ד: ול"נ דאין שתי ראיותיו אלו מפרידות פלל דנדאי י"ל פדעת הרמב"ם דאם לא בירך קודם עשיית המצוה אינו מברך תו לאחר עשייתה והא דנקט שמואל לישנא דעובר אינו לשון תורה לחוד אלא גם לשון חכמים כדמצינו בברייתא נדה ס"ג רי"א מי גריסין רותח ועובר שימתן לתוכו מלח וישם בגמ' אמר ג"כ מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רנב"י דאמר קרא וירץ אחימעץ גו' ומשם תברא למ"ש השאגת ארי' דמה"ט נקט שמואל עובר משום דתרתי קמ"ל דישם בהעברת הפתם לא שיניך לכתחלה ובדיעבד.

אח"כ מצאתי פן בהגהות רש"ש שם. אלא דא"כ הדרא דקדוקו של השאגת ארי': ונראה דהנה הלכה פשוטה היא בכל המצות שמברך עליהן שצריכה המצוה להיות פבר מוכן ומזומן בידו ואז מברך עליה דהיינו סופה שפבר נכנס בה אלא שלא ישב בה עדיין ואז מברך.

וכן לולב שפבר הוא בידו. וכן נטילת ידים שפבר נטל ידיו קודם הנהיגוב.

וכן בברכת הנהנין צריך לאחוז הלחם או הפרי בידו וכן בציצית שפבר אחז הטלית בידו. אבל אינו מברך לישוב בסופה קודם שנקנס בה.

ובלילב קודם שאחז בידו וכה"ג בשארי המצות. וכן בברכת הנהנין דכיון דאין מוכן ומזומן בידו איכא חששא דלאחר שיברך יארע אונס וינטל הדבר שיברך עליו או שאר אונס שלא יוכל להגיע אל המצוה ונמצאת ברכתו לבטלה.

פָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר שֶׁבִשְׂעַת בְּרַכְתּוֹ צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא הַמְצָנָה. אוּ הִפְרִי שֶׁמְבָרַךְ עֲלֵי מוֹכְנֵת וּמְזַמְנֵת בְּיָדוֹ.

וְאַחֲרֵי כֵן כֹּן לֹא מְצִי שְׁמוּאֵל לְמִנְקֻט כָּל הַמְצָוֹת מְבָרַךְ עֲלֵיהֶם קוֹדֵם לַעֲשִׂייתָן דָּאֵז הָוִי מִשְׁמַע דְּגַם קוֹדֵם שֶׁבָּא הַמְצָנָה לְיָדוֹ כַּגּוֹן קוֹדֵם שֶׁנִּכְנַס לְסוּפָה אוּ קוֹדֵם שֶׁנִּטְלַל הַלּוּלָב וְכוּצ"ב.

ע"כ נִקְטַ שְׁמוּאֵל לִישְׁנָא דְעוֹבֵר דְּפִירוּשׁוֹ הוּא דְבַעַת שֶׁהַמְצָנָה כְּבָר מוֹכְנֵת וּמְזַמְנֵת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ אֵז צְרִיךְ לְבָרַךְ וּלְהַקְדִּים אֵת הַבְּרָכָה קוֹדֵם לְגַמְרַ עֲשִׂייתָהּ. וע"ז הַנּוֹחַ לִישְׁנָא דְעוֹבֵר דְּדָבָר שֶׁבָּא מֵאַחֲרָיו וְעוֹבֵר וּמִקְדִּים לְדָבָר שֶׁלְּפָנָיו וּמְצָאֵתִי אַח"כ גַּם בְּנַמ"י ה' תְּפִלּוֹתָיו כְּדָבָרִי.

וע"ז מְבִיא רֵא"י מוֹרְחָן אַחֲמִיעֵץ כו' וַיַּעֲבֹר אֵת הַכּוֹשֵׁי דְהֵינּוּ שֶׁהַכּוֹשֵׁי כְּבָר אַחַז דְּרָכּוֹ וְאַחֲמִיעֵץ בָּא מֵאַחֲרָיו וַיַּעֲבֹר לְפָנָיו וְהַקְדִּימָהּ. וְכַעֲיֵן זֶה שֶׁכְּבָר הַמְצָנָה הוּא בְּיָדוֹ וְהַבְּרָכָה עַדִּינָן אֵינְנָה וְא"כ הַמְצָנָה הִיא קוֹדֶמֶת אֶלָּא דְלֹאח"כ כְּשֶׁמְבָרַךְ מִקְדַּמַת הַבְּרָכָה לְפָנֵי הַמְצָנָה דְהֵינּוּ קוֹדֵם גְּמַר עֲשִׂייתָהּ.

וְנִהוּ ג"כ רְאֵינִת אַבְיִי מִן וְהוּא עֹבֵר לְפָנֵיהֶם כַּמ"ש וַיִּשָּׂם אֵת הַשְּׂפָחוֹת וְאֵת יַלְדֵיהֶם רֵאשׁוֹנָה גו' וְאֵת יוֹסֵף אַחֲרוֹנִים וְהוּא עֹבֵר לְפָנֵיהֶם. הֲרִי כְּשֶׁשָּׂם אֵת רַחֵל וְאֵת יוֹסֵף אַחֲרוֹנִים הִי גַם יַעֲקֹב עִמָּהֶם אַחֲרוֹנִים וְכִשְׁהוּא עֹבֵר לְפָנֵיהֶם נַעֲשֶׂה מִמְּאֻחָר בְּמַחֲנֵה לְמוֹקְדָם.

וְכֵן וַיַּעֲבֹר מִלְכָם לְפָנֵיהֶם וְד' בְּרֵאשֵׁם דְּכֹתִיב בְּרִישָׁא דְקִרְא עֲלֵה הַפּוֹרְחַן לְפָנֵיהֶם פְּרָצוּ וַיַּעֲבֹרוּ שְׁעַר וַיִּצְאוּ בו'. הִנֵּה עוֹשֵׂי הַפְּרָצוֹת וְדֹאֵי הֵמָּה הַגְּבוּרִים וְאֲנָשֵׁי הַחֵיל שֶׁל הַמְּלָךְ וְלֹא הַמְּלָךְ בְּעַצְמוֹ הוּא הַפּוֹרְחַן וְכַמ"ש פְּרָצוּ וַיַּעֲבֹרוּ שְׁעַר וַיִּצְאוּ בו' הֲרִי שֶׁהַפְּרָצָה נַעֲשִׂית ע"י חֵילוֹתָיו וְגְבוּרִים מְיֻחָדִים שֶׁבָּהֶם וּבַעַת הַפְּרָצָה הִנֵּה גְבִירָיו וְחֵילוֹתָיו כְּשֶׁמִּתְקַרְבִּין לְפָרוֹץ הוֹלְכִים רֵאשׁוֹנָה וְהַמְּלָךְ יִשָּׂאֵר בְּאַחֲרוֹנָה אִף אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר פְּרָצוּ שְׁעַר וַעֲבָרוּ בו' לְפָנוֹת דְּרָךְ אֵז וַיַּעֲבֹר מִלְכָם לְפָנֵיהֶם הֲרִי שֶׁהוֹנַח שָׂם לְשׁוֹן הַעֲבָרָה עַל מִי שֶׁהוּא בְּתַחֲלִילָה בְּאַחֲרוֹנָה וְעַתָּה עוֹבֵר לְרֵאשׁוֹנָה.

וּלפ"ז מִתּוֹרְחָן מֵה שֶׁנִּקְטַ הַגַּמ' דְּבָרֵי רַבִּי שֶׁהִי מְאֻחָר לְאַבְיִי וְרֵאֲיִיתוֹ מַד"ק. קוֹדֵם לְאַבְיִי שֶׁקֹּדֵם לוֹ וּמְבִיא רֵא"י מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא דְכֵינּוּ דְבִדְרַבֵּי רַבִּי מְפֻרָשׁ יוֹתֵר הַמְּקַרָּא שֶׁבָּא מֵאַחֲרָיו לְשֶׁלְּפָנָיו: וְנִהוּ כְּפִינֵת שְׁמוּאֵל מֵה שֶׁדִּיִּיק לְמִנְקֻט לְשׁוֹן עוֹבֵר לַעֲשִׂייתָן שֶׁמְעִינָן דְּהַבְּרָכָה אִף שֶׁהַקְדִּימָה לָהּ הַמְצָנָה וְכְבָר מוֹכְנֵת הִיא לַעֲשׂוֹתָהּ תְּקַדֵּם לָהּ הַבְּרָכָה וְזֶה לֹא הִנֵּה שֶׁמְעִינָן מִלְשׁוֹן קוֹדֵם כַּמ"ש"ל.

וְנִהוּ גַּמִּי כְּפִינֵת ר"י בְּנֻדָּה מִי גְרִיסִין רוֹתֵם וְעוֹבֵר שִׁיתָן לְתוֹכּוֹ מְלַח דְּפִירוּשׁוֹ שִׁיָּהָא רוֹתֵם כ"כ שֶׁהוּא מוֹכֵן לִיתָן לְתוֹכּוֹ מְלַח. וְאִזְדָּא לִי רֵאֲיִיתוֹ שֶׁל הַשְּׂאֲגָתָ אֵרִי: וְלִפִּי דְבָרֵינוּ הָא דְלֹא אָמַר אֵינוֹ מְבָרַךְ אֶלָּא עוֹבֵר לַעֲשִׂייתָן דֹּא"כ הִנֵּה אֲמִינָא דָּאֵם בְּיָרֵךְ קוֹדֵם שֶׁנִּכְנַס לְסוּפָה אוּ קוֹדֵם נְטִילַת הַלּוּלָב הִנֵּה בְּרָכָה לְבַטְלָה וְחֻזֵר וּמְבָרַךְ אַח"כ שְׁנִית.

וּבְאֵמַת זֶה אֵינוֹ דְּבִדְעֵבֵד אִם בְּיָרֵךְ קוֹדֵם שֶׁנִּכְנַס לְסוּפָה אוּ קוֹדֵם נְטִילַת הַלּוּלָב וְלֹא הַפְּסִיק בְּדִבְעֵבֵד בֵּינֵתִים וְלֹא שֶׁהָהּ הַרְבֵּה בְּשִׁתִּיקָה ג"כ יִצָּא יְדֵי בְּרַכְתּוֹ וְכַמ"ש הַרְמַב"ם

להדיא בפרק י"א מהלכות ברכות הלכה ט"ו אם בירך קודם שיטול מברך לטול לולב כו'.

ע"כ אמר שמואל כל המצות מברך עליהן כו' דהיינו לכתחילה. וכ"ז ברור: זידיק ערב ש"ק מצורע תר"ס לפ"ק.

סימן לד דיני מילה אשר שאלני כבוד ידידי באחד שהי' לו בן למול. אבל הי' טרוד מאד בעסק א' אשר לא הי' יכול לפנות מזה ולמול בנו בעצמו.

אם מוטל החיוב על ב"ד למולו פיון שהאב אנוס הוא וא"א לו למולו. או דילמא פיון שהאב בעיר אף שאנוס הוא אינו מוטל על ב"ד כלל.

והנה כת"ר הביא לנו מה שגמרא בספר עקרי דינים בהלכות מילה שהביא בשם תשובת דב"ז בבעל ברית שמתו מוטל לפניו לקנברו דאם ע"י קבורת המת ידחה המילה פשיטא שפקדימין המילה.

דקא דאונן פטור היינו במצוה שא"א ע"י אחר פגון ק"ש. אבל מצות שנעשות ג"כ ע"י אחר פגון מילה.

למה ידחו מומנן. הוא תעסק במתו ואחרים במילה כו'.

והרב שבט יהודא השיב ע"ד הרדב"ז ולא ס"ל שימלהוהו ב"ד שפיון שהאב לפנינו ובעי למחלי' אלא שהאונס מעכבו אין ב"ד חייבין למולו ושפן משמע מפרק הערל דף ע"א עכ"ל. ושאלני כבודו האיה דעתי נוטה בזה.

תשובה. הנה לדעת הרש"ל בתשובה שהביאו הט"ז ביו"ד סימן שמ"א מל אונן אפי' בעצמו נמי.

ואף הרמ"א בכת"י שהביא הט"ז שם דפליג על רש"ל שאינו מל בעצמו נראה דעכ"פ ע"י אחרים שפיר דמי למול. והחייב מוטל על הב"ד אף שהאב לפנינו.

דלכאורה יש להקשות ע"ד הרמ"א דאונן אינו מל בנו מהא דדחיק ביבמות ע"א לאשכוחי גוונא דמילת זכריו מעכבי עליו בשעת אכילה ולא מעכבי עליו בשעת עשיית קרבן פסח פגון בטומטום וחולה וחיבושין בבית האסורים דלא שכיחי פולי האי ולא מוקי לה פגון שהיה האב אונן בערב פסח עד לאחר זמן עשיית קרבן פסח דקרבן פסח שוחטין עליו פדתנן התם בפסחים צ"ב דשוחטין על אונן וממילת בנו הי' פטור כל זמן הייתו אונן שלא נקבר מתו, וכינון שנקבר קודם אכילת קרבן פסח הרי מחוייב למול בנו ומילתו מעכבת אכילתו.

ומדלא מוקי לה הכי משמע דגם אונן מחוייב למול בנו וא"כ אפי' עשייתו נמי מעכב ושוב לא משפחת לה שלא יעכב בשעת עשייה. ועכ"פ מוכח דאונן מל בנו ודלא פהרמ"א.

וע"כ צ"ל דהרמ"א מודה דאף דאיהו אינו מל. מלין אותו ב"ד.

וא"כ אפתי לא משפחת לה שמילת זכריו תעכב עליו אכילתו ולא תעכב עליו עשייתו שהרי מוטל עליו להשתדל שאחרים או ב"ד ימלהוהו. ואם לא השתדל שימלהוהו אפי' עשיית קרבן פסח נמי מעכב עליו.

אולם אינו מוכרח לפמ"ש התוס' בפסחים צ"ב דהא דתנן דשוחטין על אוגן דוקא פשמת לו מת לאחר חצות שפבר חל עליו חיוב פסח. אבל קודם חצות חל עליו אגנינות כדאמר במי שהי טמא עכ"ל.

וכ"ה בזבחים ק'. וכן פסק הרמב"ם בהלכות קרבן פסח.

דלפ"ז אפי' תימא דאוגן אינו מל כלל בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים מ"מ לא משפחת לה מילת זכריו דאיתנניהו בשעת אכילה וליתנניהו בשעת עשיה. דהא ממ"נ אי מת קודם חצות הא לא עביד פסח מטעם אגנינות.

ואי מת לאחר חצות מילת זכריו מעפבי עליו אפילו עשייתו נמי פיון שהאגנינות לא חל עליו כלל ולא מפטר ממילת זכריו. ואין להקשות דאפתי משפחת לה מילת זכריו דאיתנניהו בשעת אכילה וליתנניהו בשעת עשיה כגון שמת לו מת ב"ג ונקבר ב"ד לאחר זמן עשיית הפסח דבכה"ג שוחטין עליו אף שקדמה אגנינות לחיובא דפסח.

ואוגן הוי כל זמן שלא נקבר והי' פטור ממילת בנו בשעת עשיה ומעכב עליו בשעת אכילה שפבר נקבר. די"ל דכיון דיום קבורה אינו רק מדרבנן העשיה נמי מעכב עליו וצריף למולו אף כשהוא אוגן: ויש לעיין לדעת הרש"ל דאוגן מל בנו וראיתו מהא דברכות י"ט וש"נ ולאחותו מה ת"ל הרי שהי' הולף לשחוט את פסחו.

ולמול את בנו. יכול יטמא אמרת לא יטמא.

דמינה מוכח דאוגן אינו פטור ממצנה פרטית המוטלת עליו דוקא. דאל"כ איף מל בנו אחר שמת לו מת והוא אוגן.

והחת"ס ביו"ד סימן שכ"ה רצה לדחות ראיתו. ולא ראה מ"ש הנו"ב מ"ק או"ח סימן כ"ז שפבר הרגיש בזה ותירץ.

ע"ש: ולדידי יש לדקדק דכיון דברייטא דהולף לשחוט את פסחו ולמול את בנו כהדדי תגניהו. יש לנו לומר דכמו הולף לשחוט את פסחו דעושה פסחו דוקא במת לאחר חצות.

אבל במת קודם חצות פיון דחיילא עליו אגנינות לא עביד פסח. ה"נ י"ל במל בנו דדוקא במת לאחר שפבר חל עליו חיובא דמילת בנו כגון לאחר עמוד השחר אבל קודם עמוד השחר פיון דחיילא עליו אגנינות ברישא שוב אין עליו חיובא דמילת בנו.

ומצאתי בספר עקרי דינים בשם תשובת בית יהודא שכתב דאוגן בכל גוונא אינו מל בנו וקראו להמחבר כת"י בגליון הרש"ך ביו"ד שכתב דכשמת בשעת המילה. המילה קודמת.

דאף שהוא אוגן חל עליו מצות מילה. אבל אם מת לו מת תוף ז' קבורת המת קודמת, ותמה ע"ז מנ"ל לחלק.

עכ"ל.

נהרי סתם אמרו אוגן פטור מכל המצות. ולא חילקו.

עכ"ל.

ולי הדבר פשוט שיצא לו מהא דמי שהי' טמא. וזבחים ק' וכ"פ הרמב"ם בהלכות קרבן פסח שכן הדין בקרבן פסח וא"כ במילה נמי הכי דינא דמסתמא דמינן להדדי כיון דכהדדי תני להו בקבירותא.

ואדרבה יש לתמוה על הרש"ל ודעמין' שלא חלקו בזה. אמנם המעיין בזבחים ק' במסקנא שם יראה דשאני פסח דילפינן משלמים פשהו שלם ולא פשהו אונן.

ומה"ט פשקדמה אנינות אינו עושה פסח. משא"כ במילת בנו אין לחלק.

ועכ"פ המהרש"ל פליג אתשובת שבט יהודא דס"ל באונס אין ב"ד חייבין למולו: גשובה לגידון דידן שהוא אנוס וא"א לו למול בעצמו דלדעת הרדב"ז מלין אותו ב"ד ולדעת ספר שבט יהודא כל שהאב לפנינו והאונס מעפבו אין ב"ד חייבין למולו.

והביא ראיה מפרק הערל דף ע"א. ונחזי אנו אם ראיתו מכרחת.

דהנה ראית המסבר שבט יהודא נראה שהוא ממש"ש אין לי אלא שמילת זכריו בשעת עשיה. ועבדיו בשעת אכילה.

מנין ליתן את האמור של זה בזה ת"ל כו'. בשלמא עבדיו משפחת לה דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשיה כגון דזבניהו ביני ביני אלא זכריו דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשיה היכי משפחת לה כו'.

רבי אמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורים. ופי' רש"י חבושים בשעת עשיה ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינם יכולים לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהן ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעפבו ע"כ.

הרי מוכח מפאן דאם האב אנוס אינו מוטל על ב"ד למולו דאל"כ נהי דחבושין אביו ואמו בבית האסורים ימהלוהו ב"ד ושוב לאיעפב עליו אכילה. א"ו כל שהאב לפנינו אינו מוטל החיוב על ב"ד אף שהוא אנוס.

והנה לפי דבריו קשיא לי למה דחק בגמ' לאשכוחי מילת זכריו דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשיה כגון בטומטום וחולה ונחבושין דלא שכיחי פולי האי ולמה לא אוקמי' בעוסק האב במצוה כל משך זמן העש' של קרבן פסח דפסח שוחטין עליו כיון שישנו ע"י שליח ואיהו אינו מבטל עי"ז ממצותו ומילת בנו כיון דלא מצי עביד ע"י שליח לדעת הרא"ש הובא בפ"ה חו"מ סימן שפ"ב.

ובקצות החושן שם ע"ש. בע"כ צריך שישקה עד שעה שהוא פנוי בעצמו ולא נפנה עד זמן אכילה דאז מילת בנו מעפבו מלאכול פסחו.

וא"כ שפיר משפחת לה מילת זכריו דליתנייהו בשעת עשיה ואיתנייהו בשעת אכילה. ואין לתרץ ע"פ מ"ש המהרש"א בגמ' שם דאמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין.

ופי' רש"י ומצות מילה מוטלת עליהם. דיש לתמוה הא אשה אינה חייבת למול את בנה כדאמרינן בקדושין דף כ"ט וי"ל דהכא כיון שחייבת לעשות פסח מצוה נמי עלה למול בנה ומילת זכריו מעפבת נמי בה.

דה"נ מילת עבדים כדמשמע בהחולץ כו' עכ"ל. וא"כ לכאורה אף דעוסק במצנה פטור ממצנה.

מ"מ אם אינו מוהל האב מעכב עליו העשיה ג"כ ולא עביד פסח אפי' ע"י שליח. זה א"א לומר דבשלמא באשה נהי שפטורה ממילת זכרים.

מ"מ אינה אסורה אם למול בעצמה לחד מ"ד או עכ"פ להשתדל במילת הזכרים ולבקש שימלהום אחרים הכשרים למול, וכל שלא עשתה פן שפיר י"ל דמעכב עליו מלעשות פסחה. אבל בעוסק במצנה שפטור ממצנה שכתב הריטב"א בסנפך כ"ז דאפי' אי בעי להניח מצנה זו דעוסק בה ולעשות מצנה אחרת אפי' גדולה הימנה אין הרשות בידו מה"ת דכיון דפטור מן האחרת הרי הוא עכשיו פדבר של רשות ואסור להניח מצנתו מפני דבר של רשות, וכיון שאסור מה"ת להניח ולעסוק באחרת.

א"כ אין סברא פלל שיהא מעונב ע"י מצנתו מלעשות פסחו ע"י שליח פיון שהוא בעצמו אנוס הוא מלמול בנו ע"י עסק המצנה. דמה לי אנוס ע"י חבישה בבית האסורים בידי אדם.

מה לי חבוש בידי שמים ע"י איסורא דרביע עליו. בתרונניהו אנוס הוא ועושה פסח ע"י שליח וב"ד פיון שאינם חייבין במילת בנו אפילו פשהאב אנוס לפ"ד המחבר שבות יעקב הרי משפחת לה שיעכב עליו בשעת אכילה שאין עוסק עוד במצנה ולא יעכב עליו בשעת עשיה.

ומדלא מוקי לה הכי בגמ' מוכח דכל שהאב אנוס מלמול בעצמו מוטל החיוב על בית דין שימלהוהו וא"כ לא משפחת לה מילת זכרים דאיתגנייהו בשעת אכילה. ומה שהביא המחבר שב"י ראי' מהא דחבושין בבית האסורים.

בפינה מקודם פשט הגמרא ואחר נדבר: והנה ראיתי בספר עדות ביהוסף דף ק"ג שכתב ונ"ל ובעיקר הך פרט דמילה ע"י שליח נפלאתי מאד על שהעלימו עין מסוגיא דיבמות ע"א דקמתרצי שם פמה תירוצים על הא דמשפחת מילת בנו בין עשיה לאכילה וקא מתרץ רבא שם פגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים וע"ש ברש"י ונ"ל דמצנות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים כו' ואי אמרת דיכולים לעשות שליח למול משום דשלוחו של אדם כמותו.

א"כ קשה למה אינו מעכב מצנות מילה את העשית קרבן פסח משום דיכולין למול ע"י שליח כמו העשיה דקרבן פסח וצ"ע. ומאד נתקשיתי בדברי הגמ' דנקט בלישגני' דאביו ואמו חבושים הלא מצנות מילה אינה מוטלת רק על האב ולא על האם.

וביותר קשה לשון רש"י דקאמר דמצנות מילה מוטלת עליהם. משמע דהוא על שניהם ובאמת זה אינו אט"פ מצאתי במהרש"א שהקשה פן ותירץ דמ"מ גם לדידה מעכב מצנות מילה עשית קרבן פסח כמו במילת עבדים כו'.

והוא תמוה דבשלמא מילת עבדים בדין הוא דמעכב פיון שהעבדים הם שלה כמו באיש. אבל מילת הבן פיון שהיא אינה מצוה פלל למול בנה א"כ איך תעכב הקרבת הפסח עכ"ל.

והנה מה שתמה על תירוץ המהרש"א שפיר תמה ובל"ה לא יתכנו דברי המהרש"א ממה שסיים רש"י ואשמעינן קרא דאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעפבתו. ולדבריו הול"ל מילת בנם מעפבתו ובר מן דין מה שייכות דין דאשה לעיקר תירוץו של רבא: אמנם לי נראה דכל גושיות העדות ביהוסף עם גושיות המהרש"א עם ראיות המחבר שבט יהודה פולם ליתא כלל.

דהנה הם סברי דמיינרי באביו ואמו חבושין בבית האסורים והתינוק הוא מחוץ לבית האסורים ע"כ נתקשו בנה הא פיון שהאב אנוס הו"ל לב"ד למימלה"ל או האב הי' לו לעשות שליח טרם שנתחבש שמימלה"לנו בזמנו כמו שעשה שליח לשחוט קרבן פסח עבורו. ולפ"ז תמה ג"כ הרש"א אשה ל"ל דנתחבשה. אף הדבר פשוט וברור אצלי שפולם במחילת כת"ר שגו בפשט הגמ'.

דנדאי אילו הי' הדבר כן שהבן הי' מחוץ לבית האסורים ונדאי הי' החיוב מוטל על ב"ד שיימולו הבן בזמנו דכיון שהאב אנוס הו"ל כמי שאין לו אב ומלה"ל לי' ב"ד או שלוחו של אב לכו"ע.

וא"כ לא משפחת לה מילת זכריו דאיתנייהו בשעת אכילה. אלא הא דאוקים רבא פגון שהיו אביו ואמו חבושין דאמו דנקט משום התינוק הוא דנקט דסתם תינוק עד זמן מילתו אצל אמו הוא וכדאמרין בקדושין ע"ד ג' נאמנים על הבכור אמו כל שבעה ופי' רש"י שלא יצא מתחת ידי אמו לכנס לברית.

ולפ"ז עיקר פונת רבא לאוקמי שהי' האב עם התינוק בבית האסורים דהב"ד לא היו יכולים למולו פיון שאינו אצלם והאב לא הי' יכול למולו לפי שלא הניחוהו שם הני עכומ"ז שהי' חבוש בידם. אלא דנקט אמו משום התינוק דלא סגי לי' בלא אמו.

ומ"ש רש"י ומצנת מילה מוטלת עליהם ולא על אחריים. פונתו בנה דלא תקשי פיון דכשהאב אנוס אזי על הב"ד למולו וא"כ הו"ל להב"ד לשלוח לבית האסורים ולראות אם אפשר שיימולו הם כשהאב אנוס.

ואם באמת אינו אנוס הא עשיית קרבנו נמי מעכב עליו ולא ישחטו עליו. ואם נימא דבאמת שלחו ב"ד שלוחם.

ולא יכלו גם הם למולו מטעם סיבה הו"ל לרבא לפרש. ע"ז פתב רש"י ומצנת מילה מוטלת עליהם.

דכיון דעל האם למסרו מתחת ידה ולהשתדל להגיע הבן אל אביו ועל האב להשתדל להשיגו ולקבלו ולמולו ונדאי יעשו כל טעדיק שאפשר פדי לקיים מצנת מילה בזמנו. ואין על ב"ד לחוש כלל ולדאוג שמה העכומ"ז שהם חבושים תחת ידם לא התירוים לשעה קלה בכדי למול בנם.

או שאינם אנוסים כלל וברצונם אין מוהלין אותו. אף מעשה שהיה כף היה דבאמת לא הניחום העכומ"ז למול אף שהבטיחום להוציאם מבית האסורים בשעת אכילת קרבן פסח ואה"נ שהתירוים בלילה אבל קודם לכן לא התירוים כלל.

דפסח עבדי עלִיָּהוּ כִּינֹן שְׁהֵם בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּה אֲבָל בְּשַׁעַת אֲכִילָה כִּינֹן דְּלֹא אֲנִיֹּסִי מְעַכֵּב עֲלֵיהֶם. וְכ"ז פְּשׁוּט וּבְרוּר.

וְהַשְׁתָּא לְהִיפּוּף מוּכַח מִפְּאֵן מְדַמוּקֵי הַגַּמ' פְּשָׁאמוּ ג"כ חֲבוּשָׁה עִם הַתִּינוּק מוּכַח דָּאֵם הָאִשָּׁה וְהַתִּינוּק אֵינָם חֲבוּשִׁין וְהֵם חוּץ לְבֵית הָאֲסוּרִים לֹא מִשְׁפַּחַת לָהּ שְׂיַעֲכֵב אֲכִילָתוֹ ע"י מִילַת בְּנוֹ. שְׁהָרִי ב"ד כְּבָר מְהֻלְוֵהוּ קוּדָם עֲשִׂיָּת קָרְבַּן פְּסַח.

וּמוּכַח דְּכָל שְׁהָאֵב אָנוּס עַל הַב"ד מְוֹטֵל לְמוּלוֹ ע"פ דִּין תּוֹרָה וּלְהִיפּוּף מְדַעַת הַמְחַבֵּר שְׁבֵט יְהוּדָא. אֲלֵא דְהַעֲיָקָר כְּהַרְדָּב"ז כַּנ"ל: וּלְפִי מ"ש בְּזָה יֵשׁ לִינִישֵׁב הָאֵא דְהַשְׁמִיט הַרְמַב"ם הָאֵי דִּינָא דְרָבָא.

וְתַמָּה ע"ז הַשְׁעָר הַמְּלֻךְ הַלְכוֹת קָרְבַּן פְּסַח. דְּלְפִי מ"ש אוּקְיָמַת רָבָא לֹא שְׂיָיָה רַק פְּשָׁהֵי חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִים שָׁל עַכּוּמ"ז שְׁלֵא הַנִּיחוּם בְּבֵית הָאֲסוּרִים גּוּפָא לְמוּל.

דָּאֵי בְּבֵית הָאֲסוּרִים דִּישְׁרָאֵל. אִטּוּ בְּרַשִׁיעֵי עֶסְקִינָן שְׁלֵא יִתִּירוּהוּ לְפִי שְׁעָה בְּכַדִּי לְמוּלוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים גּוּפָא פְּשָׁאֵין חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יְבָרַח.

וּמכ"ש לְפִי מ"ש רַש"י בְּפִסְחִים צ"ב דְּבֵית הָאֲסוּרִים דִּישְׁרָאֵל הִינְנוּ ע"י ב"ד כּו'. וְאֲזִיל בְּזָה רָבָא לְשִׁיטַת תַּלְמוּדָא דִּילָן בְּפִסְחִים צ"א דְהָאֵי מִי שְׁהַבְטִיחוּהוּ לְצִאת מְבֵית הָאֲסוּרִים שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם עִם אֲחֵרִים וְלֹא בְּפִנֵּי עֶצְמָן הִינְנוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים שָׁל עַכּוּמ"ז דָּאֵי בְּשָׁל יְשָׁרָאֵל אֲפִילוּ בְּפִנֵּי עֶצְמָן נְמִי שׁוֹחֲטִין עֲלֵיו.

אֲמָנָם הַתּוֹס' שָׁם הֵבִיא דְּבִירוּשְׁלַמִּי מוֹקֵיָם לָהּ לְמַתְנִיתִין דְּנוֹקָא בְּבֵית הָאֲסוּרִים דִּישְׁרָאֵל דָּאֵי בְּשָׁל עַכּוּמ"ז אֲפִי עִם אֲחֵרִים אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיו. וְהַרְמַב"ם פֶּסֶק בְּזָה כְּשִׁיטַת הִירוּשְׁלַמִּי וְטַעְמוֹ כְּמוֹ שׁ הַצ"ח שָׁם.

דְּלַפ"ז אוּקְיָמַתָּא דְרָבָא אֵין לָהּ מְקוּם כָּלֵל לְדִינָא. שְׁהָרִי מַמ"נ.

אֵי נְחַבְשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים דַּעְכוּמ"ז הָאֵ אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיו כָּלֵל. וְאֵי בְּנַחֲבֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים דִּישְׁרָאֵל הָאֵ וְדָאֵי יִנִּיחוּם לְמוּל אֵת בְּנָם בְּזַמְנֹו בְּבוּקָר קוּדָם עֲשִׂיָּת קָרְבַּן פְּסַח.

וְאֵם אֵינָם מְלִים אוֹתוֹ אֲפִי הַעֲשִׂיָּה נְמִימְעַכֵּב כִּינֹן שְׁאֵינָם אָנוּסִים. וְלֹא מִשְׁפַּחַת לָהּ כָּלֵל דְּלִיתְנִיָּהוּ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּה וְאִיתְנִיָּהוּ בְּשַׁעַת אֲכִילָה וּפְשׁוּט וְעִי תַשְׁב"ץ חֶלֶק ג' תְּשׁוּבָה ח' וְמָה שֶׁנ"ל כְּתַבְתִּי.

כֹּן נ"ל: דִּידוֹ חִיִּים נְאֻטְעֶנְזֵאָהֶן: סִימָן לָהּ בְּדִינֵי הַהֲגָרִים דְּהִינְנוּ בְּנֵי קְטוּרָה אִם חִיבִין בְּמִילָה. הִנֵּה כְּבָר הָאָרִיף בְּזָה הַשְׁאָגָת אַרִי' בְּתְשׁוּבָה סִימָן מ"ט וְהֵבִיא דַּעַת הַרְמַב"ם בְּפָרָק י' מֵהַלְכוֹת מְלָכִים שְׁפַתְבּ וְז"ל אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁבָנֵי קְטוּרָה שְׁהֵם זָרְעוּ שָׁל אֲבָרְהָם שְׁבָאוּ אַחַר יִשְׁמַעֵאל וְיִצְחָק חִיבִין בְּמִילָה.

וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמַעֵאל בְּבָנֵי קְטוּרָה נִתְחַיְיְבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בְּשְׁמִינֵי וְאֵין נְהַרְגִין עֲלֵיהֶם ע"כ. וְהֵבִיא הַש"א שָׁם דַּעַת רַש"י ז"ל אֵינוּ כֹן מִמָּה שְׁפִי רַש"י בְּסִנְהֶדְרִין מ"ט ע"ב אֵהָא דְאָמַר ר' יוֹסִי בַר אֲבִין אֵת בְּרִיתֵי הַפֶּר לְרַבּוֹת בְּנֵי קְטוּרָה הִינְנוּ אוֹתָם שְׁשָׁה שְׁנוּלְדוּ לְאַבְרָהָם כּו' מִשְׁמַע דְּרַק אוֹתָן שְׁשָׁה הָיוּ חִיבִין אֲבָל לֹא זָרְעָם.

ובסוף התשוב' שם תמה על הרמב"ם ז"ל דאפי' לפי דבריו דבני קטורה וזרעם נתחייבו על המילה אפי' לאחר שבלבל סנחריב מלך אשור את כל האומות מעתה הפל פטורין מן המילה דהא מה"ט התירו ליהודא גר עמוני לבוא בקהל פדתגו בינדים ובברכות כ"ח.

וכן פסקו כל הפוסקים ורמב"ם מפלגם בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה. וא"כ כל האומות פטורין עכשיו מלמול אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל עכ"ד: הגה בעיקר המחלוקת שביין, רמב"ם לרש"י ז"ל בזרע ששה הנולדים לקטורה קשיא לי לפ"ד הרמב"ם מהא דאמר בסנהדרין צ"ד נישך יתרו רב ושמואל.

רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ופי' רש"י ששל א"ע ונתגייר. ושמואל אמר שנעשה בשרו חדודין חדודין כו' והשתא בשלמא לפי רש"י דאין בני מדין מחוייבין במילה כלל א"ש הא דיתרו מל עצמו פשפא להתגייר אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שכל בני קטורה ובכללן בני מדין חייבין במילה לעולם א"כ כהן מדין מסתמא פבר גמול הי' ולמה זה העביר עתה חרב חדה על בשרו: ואין לומר דהא דהעביר חרב חדה על בשרו היינו כדי להטיף ממנו דם ברית וכדפסק ה"ג הביאו התוספות וקרא"ש בשבת קל"ה וכדפסקינן להלכה בשו"ע יו"ד סימן רס"ו.

זה אינו. ודא שהתוס' כתבו שם דרב דפסק שם בשבת כת"ק דרשב"א ס"ל דכיון שנולד פשהוא מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית מכ"ש גר שנתגייר פשהוא מהול דא"צ להטיף ממנו דם ברית ותקשה דרב אדרב.

אלא דאפי' אם נימא דרב לא פסק כת"ק שם אלא בנולד פשהוא מהול אבל לא לענין גר או פיש פוסקים שמחלקים בגר שנתגייר גופא בין נולד פשהוא מהול לבין שנולד ערל ואח"כ מל את עצמו קודם שנתגייר דגרע טפי אפתי עד כאן לא פליגי הפוסקים אלא בכגון ערבי וגבעוני מהול שלא היו מחוייבין כלל ומילתו שלא לשם מילה שציונה המקום.

להכי צריכין הטפת דם ברית לשם מצות מילה. משא"כ בני קטורה שאף קודם גיריתן נמי מלין את עצמן לשם מצות מילה שמצווין עליה לפ"ד הרמב"ם מסתברא דאפי' הטפת דם ברית נמי א"צ.

ומצאתי אח"כ פן להדיא בפירוש הריטב"א על הגדה של פסח דבני קטורה הבאין להתגייר א"צ הטפת דם ברית לכו"ע: וע"פ חילוק כזה נתיישב לי הא דהוקשה לי מאז לר"ל דס"ל ביבמות ס"ב היו לו בנים בהיותו נכרי ונתגייר לא קיים פו"ר דגר שנתגייר פקטן שנולד דמי וכו' ופליג שם אר' יוחנן.

וקשה הא שם לעיל מיני' ס"ל לב"ש דמצות פו"ר ב' זכרים וטעמיהו דילפי ממשוה שהי' לו שני זכרים ופירש מן האשה ולא ס"ל כב"ה דאמרי משה מדעת' הוא דעבד וקשה לר"ל פיון דגר שנתגייר פקטן שנולד דמי א"כ ממ"ת ואילך שנתגיירו ויצאו מפלל בני נח אפילו אי נימא דשני זכרים סגי מ"מ הא גר שנתגייר פקטן שנולד דמי והי' צריך לקיים מצות פו"ר מחדש לאחר מתן תורה ובע"כ צריכין אנו לומר דמשה מדעת' הוא דעבד.

ומצאתי אח"כ קושפא זו בהקדמה בשוב שמעמדתא ומירוצו ע"פ דרף דרוש. אף למה שחלקתי לעיל גם בכאן א"ש בפשוט דהא דאמר ר"ל דעכומ"ז שהי' לו בנים ונתגזיר לא קנים פריה ורביה משום דקקטן שפולד דמי.

וכאילו לא קנים המצנה הני מילי בעכומ"ז לאחר מתן תורה שאינו מצווין על פו"ר א"כ דין הוא שמה שקנים בעודו פטור מן המצנה לא יצא ידי חובתו בזה לאחר שפבר נעשה בר חיובא דהיינו לאחר שנתגזיר נהרי זה פאכל פזית מצה בעת שטותו ואח"כ נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא כמ"ש באו"ח סימן תע"ה.

אבל ישראל קודם מ"ת נהי שהי' דינם כבן נח אבל פינון שגם בני נח היו מצווין על מצות פו"ר עד מתן תורה כמ"ש בסנהדרין נ"ט ע"ב א"כ ודאי דכל אותן שקיימו מצות פריה ורביה קודם מתן תורה לא היו צריכין לקנים מחדש לאחר מתן תורה פינון דמקודם נמי לענן מצנה זו הני בני חיובא.

ולפ"ז הדרא הקושפא לדנפתה לפ"ד הרמב"ם דבני מדין מצווין הן על המילה פינון דא"צ הטפת דם ברית כלל כשפאין להתגזיר חרב חדה ל"ל: אחרי פתבי זאת הראו לי דברי המהרש"א בח"א בסנהדרין שם שקדמני לדקדק מהא דרב על דעת הרמב"ם.

ותירץ די"ל דהא דהעביר חרב חדה על בשרו היינו להעביר ציצין המעכבין הפריעה דאברהם לא הי' נצטנה על הפריעה פדאימא בפרק הערל ע"כ. ולפ"ז רב לטעמין אזיל מ"מ תירוצו דחוק לי לפ"מ שפירש רש"י בסוף פרשת לך לך והוא ממ"ר שם באברהם לא נאמר את בשר ערלתו לפי שלא הי' חסר אלא חיתוף בשר אבל ישמעאל שהי' ילד והוזק לחתוף הערלה לפרוע המילה לכה נאמר בו את בשר.

דלפ"ז יתרו שפבר הי' זקן בן מאה שנה ויותר שהרי הוא הי' מיועצי פרעה כשהתחיל השעבוד וא"כ לא הי' צריך פריעה כמו אברהם וע' קובץ הלכות מילה פרק ב' בשם רא"מ. ואולי דאין טבע כל אדם שנה בזה.

אלא דאפתי הא תינח אי נימא דיתרו לאחר מ"ת בא. אבל למ"ד דקודם מ"ת בא והוא פלוגמא דתנאי בזבחים קט"ז וכיון דרב גופא ס"ל דלא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו ורק ממ"ת ואילף נתחייבו וא"כ ודאי ליתא לתירוצי המהרש"א וצ"ל לדעת הרמב"ם דרב ס"ל כמ"ד יתרו לאחר מ"ת בא.

אף להני תנאי דס"ל דקודם מ"ת בא מודה רב לשמואל דס"ל ויחד שנעשה בשרו חדודין חדודין. ולפ"ז אפטר ליישב הגירסא שלפנינו אמר רב היינו דאמרי אינשי גיורא כו' אף דאיהו לא ס"ל כשמואל מ"מ מתרץ דבריו אליבא דמ"ד דקודם מ"ת בא.

וק"ל: ולכאורה יש להביא ראיה לדעת הרמב"ם. דהנה בקדושין כ"ט איהי מנלן דלא מחייבא דכתיב פאשר צנה אנתו אלקים אותו ולא אותה וכתבו התוס' וא"ת ל"ל קרא תיפוק לי דמ"ע שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות ויש לומר כו' וא"ת אפתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום.

וי"ל דאתנ' כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה. והקשו המפרשים וכן הש"א בסיון דר"א בר"ש הוא דס"ל דמילה שלא בזמנה נוהגת נמי בלילה.

ורבנו פליגי עליי שם דאינה נוהגת אלא ביום והלכה כרבנו א"כ דוחק לאוקמי סתמא דגמ' פהלכתא. וביותר קשה דלרבנו פאשר צנה אותו ל"ל ואי רבנו ס"ל דמיבעי לי אותו לדרשא אחריןא ה"ל להגמ' לפרש: והייתי רגיל לפרש דקושיות התוס' לאו אעיקר קרא קאי דכיון דהא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג רק מסיני ואילך הוא דינעין להאי משום דהוקשה כה"ת לתפילין אי משום דילפי' ממצה שמחה והקהל כדאמר בקדושין ל"ה וא"כ צריכא קרא דאותו שנאמר באברהם לאורוויי לי' דאשה אינה במילה אף קודם מ"ת וקושיות התוס' אינה אלא לדידן דכבר ידעין מסיני דנשים פטורות בכל מ"ע שהזמן גרמא א"כ ל"ל להגמ' להביא הך דרשא דאותו ולא אותה למילף מינה דאשה לא מחייבא.

וע"ז שפיר תירצו התוס' דהגמ' צריכא לאתוויי הך דרשא דאפי' למ"ד דמילה לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא מכל מקום פטורות. וראיתי אח"כ שפוננתי בזה להפ"י: אמנם עתה אין נ"ל לפרש כן שהרי בתגיגה ד' ע"ב הקשו התוס' לר"ע דמרבי לערל פטמא מדכתב איש איש מזרע אהרן כו' ואמאי איצטריף קרא גבי פסח וכל ערל לא יאכל בו ונדחקו התוס' בזה.

ולכאורה לא קשיא מידי שהרי קרא דאישאיש אחר מ"ת נאמר א"כ עושי פסח במצרים מנא הוו ידעי אי לאו דנאמר להו וכל ערל לא יאכל בו וצריכין אנו לומר דהתוס' ס"ל לסברא פשוטה דכיון דאנו השתא ידעין מקרא דאיש איש דערל פטמא לא הו"ל לרחמנא למיכתב בתורה קרא דוכל ערל מה שנאמר לשעה לעושי הפסח במצרים כיון דאנו אית לן קרא אחריןא מאי נפקא לן מינה במה שיידעין שגם במצרים הוזהרו ע"ז מאי דנהה הנה.

כן צ"ל בכונת התוס'. וראי' לזה מקושיות הגמ' בפסחים מ"ג ע"א דפריף לר"א דדריש פי כל אוכל ונכרתה לרבות נשים מדרי"ה א"ר נפקא איש ואשה כי יעשו גו' ומאי קושיא הא פי כל הי' נצרך לעושי פסח במצרים שעדיין קרא דאיש ואשה לא נאמר.

א"ו דכיון דכתבה תורה קרא דאיש ואשה לא הי' נצרך עוד מעתה לכתוב רבויי דכי כל של קודם מתן תורה אם לא שיש נפ"מ גם לאחר מ"ת במקרא זה: ולפ"ז בקדושין נמי פשהקשו על קרא דאותו ל"ל ודאי ג"כ בכה"ג קשיא להו דעיקר קרא ל"ל דנהי דלאברהם אבינו ודאי הי' צריף קרא להשמיעו דאשה אינה במילה.

אבל אנו השתא דקיי"ל דכל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ומפללם גם מילה א"כ קרא דאברהם ל"ל למיכתב בתורה כיון דלא נפקא לן מינה מידי לדידן. ולפ"ז תירוצם דחוק והדרא קושיא לדוכתה לרבנו דפליגי אר"א בר"ש אם לא שנאמר דאינהו מיבעי להו להאי אותו לדרשא אחריןא.

ונה דוחק גדול כמוש"ל: ע"כ הי' נ"ל מפאן להביא ראי' לדעת הרמב"ם דבני קטורה לעולם מחוייבין במילה והשתא שפיר איצטריף קרא דאותו דגבי אברהם למעוטי אותה דנשים פטורות ממילה דנפ"מ אפי' לאחר מ"ת לענן בני קטורה שחייבין במילה מ"מ נשיהו אינו חייבות למול.

ומתורץ קושניית התוס': אולם שוב ראיתי דאין מפאן ראי' לדעת הרמב"ם נגד דעת רש"י דאפ"ן אם לא נתרץ כמ"ש התוס' מ"מ יש לנו לתרץ דעת רש"י ע"פ מה שפכת רש"י ז"ל בעצמו בסנהדרין נ"ט ע"א אהא דכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסניי לישראל נאמרה ולא לבני נח ממ"ת ואילך.

וכתב רש"י שם ולקמן פריה דלמא להכי לא נשנו דלב"נ הוא דאסירי ולא לישראל ומשני ליפא מידי דלישראל שרי ולעכומ"ז אסור שפשיצאו מפלל ב"נ להתקדש יצאו ולא להקל עליהן ע"כ.

דלפ"ז נדאי. דגם לאחר מ"ת לבתר דקיי"ל דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות נאפ"ן אי נימא דמילה נמי בכללן מ"מ איצטריה לן מיעוטא דאותו פדי שידע דגם קודם מ"ת הי' נשים פטורות ממילה דאי לאו דידעיןן שהיו פטורות ממיעוטא דאותו הו"א דהיו חייבות למול את בניהן פאיש דהרי כלל דכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות עדיין לא ניתן עד מ"ת וכיון דהני ס"ל שקודם מ"ת היו נשים חייבות במילה לא הו"ל למפטרינהו גם לאחר מתן תורה אף דשאר מ"ע שהזמ"ג נשים פטורות משום דשאני מילה דאם נפטרינהו אשתכח דממ"ת ואילך נשים להקל יצאו ונהרי שפשיצאו מפלל ב"נ להתקדש יצאו ולא להקל ונדאי אין לחלק ולומר דדוקא אנשים לא יצאו להקל אבל נשים יצאו להקל דמ"ש.

א"כ הו"א נדאי דנשים חייבות לאחר מ"ת ג"כ ואף דשאר מ"ע שהז"ג נשים פטורות שאני התם דבמצות אלו לא נתחייבו מעולם קודם מ"ת משא"כ מילה. משו"ה שפיר איצטריה קרא דאותו ולא אותה לאורויי לן דגם קודם מ"ת היו פטורות.

ומינושב לפ"ז גם לדעת רש"י ז"ל: וחסות קשה ראיתי בתשובת ש"א הנ"ל שהקשה וז"ל ואם תאמר לדעת הרמב"ם תקשה דמנ"ל דאת בריתי הפר לרבות זרע בני קטורה קאתי ולא זרע ישמעאל ואימא איפכא לרבות זרע ישמעאל ולא של בני קטורה.

ולפ"ן רש"י דהאי ריבויי דאת בריתי הפר. אששה לבד קאי ולא אורעם א"ש.

דלישמעאל עצמו לא צריה ריבויי דהא בהדיא פתיב בי' כי זרעה הוא אלמא הוא קרוי זרע לאברהם. אבל לדעת הרמב"ם קשה ואומר אני תשובה לזה כו' דלא נתמעטו מפלל אתה וזרעה אחריה אלא בני ישמעאל שנולד כבר כשנאמר מקרא זה כי ביצחק כו' עכ"ד.

הנה מה שכתב דלרש"י א"ש דריבויי דאת בריתי הפר ע"כ לששה דבני קטורה דלישמעאל עצמו אין צריה ריבויי דהא בהדיא פתיב כי זרעה הוא תמיהני אם ישמעאל עצמו הי' צריה ריבויי נאי לאו ריבויי לא הי' ניםול א"כ מנין ידע אברהם למולו והא קרא דכי זרעה הוא נאמר לו כשגירש את האמה עם בנה ישמעאל שהי' כבר יותר משלש שנים אחרי שניםול ישמעאל.

אמנם לי נראה דישמעאל עצמו לא הי' צריה כלל לריבויי לחייב את אברהם למולו שהרי ממ"נ הי' חייב במילה. אם הוא זרע אברהם ונדאי חייב.

ואם תחשב לכן שפחה א"כ הוא עבד ילידי בית אברהם שהכתוב צוה עליו שיםול כל ילידי ביתו ומקנת כספו, ולפ"ז יש לתמוה ג"כ על פי' רש"י ז"ל שכתב דאת בריתי הפר לרבות בני קטורה היינו הששה הנולדים לאברהם מקטורה דעליהו לפה לי ריבויי.

שְׁהָרִי אוֹתָן שְׁנוּלְדוּ לְאַבְרָהָם מִקְטוּרָה. שְׁפֹנְדָאֵי לֹא הֵיְתָה עוֹבְדַת ע"ז.
שְׁפֹכֵר הַזֶּה עָלָה מִדְּכֹתִיב לְהֵיּוֹת לָהּ לֹא לְאַלְקִים וּלְזֶרַעַה אַחֲרֶיהָ. לֹא תִנָּסֵב כּוֹתֵיב וְשִׁפְחָה
כו' כמ"ש בִּיבְמוֹת ק' ע"ב.

א"כ הַבְּנִים מִמֶּנֶּה לֹא גְרִיעֵי מִכָּל יְלִידֵי בֵּית אַבְרָהָם שְׁנֹצְטוּנָה לְמוּלָם אֲלֵא וְדָאֵי דָאֵת
בְּרִיתֵי הַפֶּר לְרַבּוֹת בְּנֵי קְטוּרָה שְׁגַם זָרַע שֶׁל הַשְּׂשִׁיבָה חֲיִיבִין: וְהִנֵּה זֶה מִחֲדָשׁ רְאִיתִי בְּסִפְרָא
מ"מ פְּרִשְׁתָּ בִּלְקָ שְׁהַגָּאוֹן הַמְּחַבֵּר רוֹצֵה לְהַשְׁוֹת דַּעַת רַש"י לְדַעַת הַרְמָב"ם דְּבְנֵי קְטוּרָה
גַם הַיּוֹם חֲיִיבִים בְּמִילָה.

וְכַתֵּב וַיִּזְכֹּר וְיָמֵים וּמְדוֹן קְדִיקִים דְּבָרֵי רַש"י ז"ל בְּסִנְהֶדְרִין דְּבְנֵי קְטוּרָה לֹא לִיְחִיבּוּ
הֵיְיָנוּ אוֹתָן שְׂשִׁיבָה שְׁנוּלְדוּ לְאַבְרָהָם הוּ עֲצָמָן לֹא לִיְחִיבּוּ יַעַן שְׁמִמּוּעָטִים הָמָה מִן כִּי בִּיִצְחָק
וּא"כ יִקְשֶׁה לָמָּה לִי הַנְּשִׁיבָה בְּסִינֵי וְגַם הַמִּיעוּטִים לְמַעַט בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל וּבְנֵי עֶשָׂו.

וּמִשְׁנֵי הָאֵמֶר רִיב"א אֵת בְּרִיתֵי הַפֶּר לְרַבּוֹת בְּנֵי קְטוּרָה וּפִי רַש"י אוֹתָם שְׂשִׁיבָה לְבָדָם וְלֹא
זָרַעִם אֲבָל אַבְרָהָם נִצְטָנָה לְכָל הַנּוֹלְדִים לוֹ הֵיְיָנוּ שְׁמֹנְכָרַח כֹּן פֶּשֶׁט הַגַּמ' דַּע"כ מְרַבָּה רַק
אֵת הַשְּׂשִׁיבָה הָרַאשׁוֹנִים כִּי אִם גִּימָא שְׂאֵת בְּרִיתֵי הַפֶּר מְרַבָּה אֵת בְּנֵי קְטוּרָה לְעוֹלָם א"כ
יִשְׂאֵר הַקְּוִשְׂיָא לָמָּה לֹן הַנְּשִׁיבָה בְּסִינֵי עַל מִי יִפְעַל הַנְּשִׁיבָה.

עֶשָׂו וְיִשְׁמַעְאֵל פְּטוּרִין לְגַמְרֵי מִתְחַלֵּת הַצְּוִי. וּבְנֵי קְטוּרָה חֲיִיבִין לְגַמְרֵי מְרַיבּוּי לְעוֹלָם.
וְע"כ שְׁפֹנְנָת הַגַּמ' אֵת בְּרִיתֵי הַפֶּר לְרַבּוֹת רַק אֵת הַשְּׂשִׁיבָה וּבָאָה אַח"כ הַתּוֹרָה וְגִילְתָּהּ
בְּהָא דְנִשְׁנִיבָה מִיְלָה בְּסִינֵי לֹמֵר שְׁלִזָּה וְלִזָּה נֶאֱמָרָה. וְכַתֵּב עוֹד וַיִּזְכֹּר.

וּמֵאֵד אֶתְפִּלָּא עַל גָּאוֹן עֲוֹזוֹ שֶׁל הַש"א אִיף הִי אֶפְשָׁר לוֹ לְלַמּוֹד הַפִּי בְּרַש"י שְׁפֹנְנָתוֹ
שְׁלַעוֹלָם לֹא יִתְחַיִּיבּוּ עוֹד בְּנֵי קְטוּרָה בְּמִילָה. א"כ יִשְׂאֵר הַקְּוִשְׂיָא לָמָּה נְשִׁיבָה בְּסִינֵי הֲלֵא
לְפִי תִירוֹץ הַשְּׂנִי שֶׁל וְאִיבָעִית אִימָא הוּא מִיְקָרֵי נִשְׁנִיבָה בְּסִינֵי.

וְאִם בְּנֵי קְטוּרָה לֹא יִתְחַיִּיבּוּ גַם עַתָּה בְּמִילָה ל"ל הַנְּשִׁיבָה בְּסִינֵי. עכ"ד.

וְאִנְכִי מִתְפִּלָּא עַל הַגָּאוֹן הַמְּחַבֵּר עַל אֲשֶׁר לֹא עֵינִן בְּדְבָרֵי הַש"א מֵה שְׁפֹכֵת דַּעַל פְּרָחָה
לְשִׁינּוּיָא בְּתָרָא נְמִי הו"ל מִיְלָה כִּלָּא נִשְׁנִיבָה בְּסִינֵי כִּינֹן דְּהָאֵי בִּיּוֹם לְמִיְשְׁרֵי שְׁבַת הוּא
דָּאֵתִי. דְּהָא פְּרִיף הֶתֶם וְהָרִי כו"ר וּמִשְׁנֵי הָהוּא לְכָל דְּבָר שְׁבַמְנִין צְרִיף מְנִין אַחַר לְהַתִּירוֹ
הוּא דָּאֵתִי, וְאִי לְשִׁנּוּיָא בְּתָרָא לִית לִי הָאֵי סְבָרָא תִקְשָׁה לוֹ וְהָרִי כו"ר.

אֲלֵא עַל פְּרָחָה כו"ע אִית לְהוּ הָאֵי סְבָרָא. הַלְכָּהּ לְפִי רַש"י וְדָאֵי הֵנִי תְרֵי שְׁנִיבּוּי לֹא
פְּלִיגִי וְלִיכָא בִּינֵיהוּ מִיְדֵי דְוַדָּאֵי מִיְלָה לֹא נֶאֱמָרָה לְבְנֵי נַח לְעוֹלָם וְלֹא נִשְׁנִיבָה בְּסִינֵי
לכו"ע.

וה"פ כו'.

מ"מ יֵשׁ לוֹ לְיִשְׁבַב דַּעַת הַרְמָב"ם דְּלְשִׁינּוּיָא בְּתָרָא הו"ל נִשְׁנִיבָה בְּסִינֵי וְלֹא קִשְׂיָא מִפו"ר
דְּשִׁאֲנֵי מִיְלָה אַע"ג דְּהָאֵי קָרָא דְבִיּוֹם הַשְּׂמִינִי לְמִיְשְׁרֵי שְׁבַת אַתָּא. אִפִּי הֵכִי בְּעִיקָר מְצֻנָת
מִיְלָה נְמִי אִיְרִי וְהו"ל נִשְׁנִיבָה בְּסִינֵי מ"מ אִין זֶה נּוֹחַ לִי דַמְנ"ל לְעֲשׂוֹת מַחְלֻקָת חֲנָם בֵּין
שְׁנִיבּוּיָא קָמָא לְבְתָרָא כִּינֹן דְּאִיכָא לְמִימֵר דְּלֵא פְּלִיגִי וְעַש"ב כָּל דְּבָרֵינוּ: הֵן אֵמֶת דְּמַרְש"י

משמע דס"ל דלשיוניא בתרא ס"ל להגמרא דמילה מיקרי נישנית בסיני ממ"ש רש"י ואב"א מילה נדאי מסיני נאמרה לעיקר מצותיה כו'.

אבל על הגאון ש"א לא יפלא אם הוא בירר דרוך לעצמו לפרש בזה דלא פרש"י: ומה שכתב המחבר דלכה פ"י רש"י דאת בריתי הפך על פרוכה מרבה רק את ששה הראשונים דאם נימא דמרבה את בני קטורה לעולם א"כ למה נישנית על מי יפעל הנישנית פיון דבני קטורה חייבין לגמרי מריבויי לעולם כו'.

במחילת כת"ר אין הדברים נכונים דנדאי י"ל דבני קטורה חייבין המה ובניהם ולא הששה בלבד וכמו פו"ר שנגמר סתמא אלא דבפרה ורבה נתחייבו עד סיני ומסיני ואילך פיון דלא נישנה שם נפטרו.

אבל במילה דנשנה בסיני נתחייבו גם מסיני ואילך. א"כ מה הכריח לרש"י לפרש דרק ששה הנולדים לו מקטורה רק הם נתחייבו ולא עד סיני.

ואדרבה דלפני רש"י ולפי מ"ש המחבר הנה הששה של בני קטורה לבד נתחייבו ונרעם עד סיני נפטרו. ומסיני ואילך חזרו ונתחייבו פיון שנישנית אז.

ונה דבר שאין הדעת סובלתו: ועוד ראיתי שם בדברי המחבר וז"ל. וראיתי להיך שאול בהגהותיו ליו"ד סימן רס"ד שמקשה למאן דס"ל דבעכומ"ז אין הולכין בטר רובא.

דא"כ איך היו מקבלין איזה גר וניחוש דילמא עמוני הוא פיון דטרם שהתגייר אין הולכין אחר הרויב. וכתב ע"ז במת"כ אין זה קושיא של פלום וכי הי' אסור לנו לגייר איזה עמוני שיהי' פישראל הלא רק לבא בקהל לישא בת ישראל נאסר לו עכ"ד.

ונאני אומר במת"כ הוא לא ראה מ"ש הגאון יד שאול בהגהותיו לירושלמי דמאי ובדפוס זיטאמיר הוא נדפס בראש הספר. שהרגיש בכל זה.

וכתב דמלשון הירושלמי ר"י בעי מעתה מי שפא להתגייר אין מקבלין אותו כו' משמע דאם לבתר שיתגייר לא יוכל לישא אשה אין מקבלין אותו. דאל"כ מאי קושיא כו' וכן אמרו במדרש רות שאילו באת תמול שלשום לא היינו מקבלין אותה כו' שוב מצאתי בזרע אברהם שם דאף שאינה יכולה להנשא מקבלין אותה ודבריו דחוקים וצע"ג עכ"ל הגהות יד שאול הנקרא ציון ירושלים וראיתי אני שהביא במדר"א שם ראי' מדתנן בידים בו פיום בא יהודה גר עמוני בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל כו' הרי שהי' גר קודם שהתירוהו לבא בקהל כו'.

ויש לדחות דתנא דמתני' קורא יהודה גר עמוני לפי מה שנקרא לאחר שהתירוהו לבא בקהל וגירוהו וקראוהו שם פישראל אלא דלכאורה יש ראי' ממנימין גר מצרי ביבמות ע"ב וע' תוס' שם: נשוכה אל הראשונות דממחלוקת זו שפין רש"י להרמב"ם ז"ל יצא לנו נפ"מ לדינא לכאורה גם לדידן.

בגר שנתגייר מבני קטורה כשהוא מהול. דלדעת רש"י ז"ל דינו שנה לגר שפא משאר אומות להתגייר כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית.

משא"כ לדעת הרמב"ם דכיון דבני קטורה פבר חייבין הם במילה מה"ת אף קודם שנקנסין לדת ישראל א"כ כשמתגיירין א"צ הטפת דם ברית כמוש"ל דכן משמע מדברי

הַרִיטְבָ"א. וְכֵן מְצֵאתִי לְהַרְמַב"ן ו"ל הַבִּיאוּ הַמ"מ בְּפֶרֶק י"ג מֵהַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאַה שְׁפֹתַב
הַרְמַב"ם שֶׁם בַּג' דְּבָרִים נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית.
בְּמִילָה. וַיְטַבֵּילָהּ וְקָרְבָן.

מִילָה הֵיטָה בְּמַצְרַיִם שְׁנֹאֲמַר וְכָל עַרְל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ מִלְּאוֹתֵם מִשֶּׁה רַבְּנוּ שְׁפֹנְלֵם בְּטָלוּ
בְּרִית מִילָה בְּמַצְרַיִם חוּץ מִשְׁבֹּט לְוִי כּו' דְּכַתַּב הַרְמַב"ן ו"ל בְּפֶרֶק הָעַרְל שְׁלֹא הֵוָּא רְכוּ
אִפִּי' לְהִטִּיף מֵהֶם דָּם בְּרִית שְׁפָכָר הֵוָּ מְצֻוּן עַל הַמִּילָה מִימֵי אַבְרָהָם וּמִילָה חֲשׂוּבָה
הֵיטָה עַכ"ל.

וּכ"כ הַתּוֹס' בְּכְרִיתוֹת ט' אֵהָא דְתַנְיָא מֵה אַבּוֹתֵיכֶם לֹא נִכְנְסוּ לְבְרִית אֱלָא בְּמִילָה וְאַמְרִינָן
בְּגִמְרָא בְּשִׁלְמָא מִילָה דְכַתִּיב פִּי מְוֹלִים הֵוָּ כָּל הָעָם הַיּוֹצְאִים. וְכַתְּבוּ שֶׁם הַתּוֹס' פִּי' שְׁמָלוּ
עֲצָמָן בִּיצִיאָתָם מִמַּצְרַיִם וְאֵע"פ שְׁאוֹתָן שֶׁהִי גְמוּלִים בִּימֵי אַבְרָהָם לֹא מָלוּ אוֹתָן בִּיצִיאַת
מַצְרַיִם מ"מ מִעֵינְקָרָא כְּשִׁמְלוּ עֲצָמָן מָלוּ לְכַנּוֹס בְּבְרִית הַמְקוּם וְלִדְבַק כּו' וּמִשְׁמַע דַּס"ל
דְּאִפִּי' הַטְּפַת דָּם בְּרִית לֹא הִי צְרִיכִין וְכַדְעַת הַרְמַב"ן וְכִינּוּ דְכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית
מִילָה אוֹתָן שְׁהִיו גְמוּלִים מְקוּדָם לֹא הִיו צְרִיכִין לְהַטְּפַת דָּם בְּרִית וּמִילָה חֲשׂוּבָה הֵיטָה
לְפִי שְׁפָכָר הֵוָּ מְצֻוּן ע"ז מִימּוֹת אַבְרָהָם ה"נ בְּנֵי קְטוּרָה כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְבְרִית וּלְדַת יִשְׂרָאֵל
אוֹתָן שְׁפָכָר הֶם גְמוּלִים א"צ הַטְּפַת דָּם בְּרִית בְּגִירוֹתָן כִּינּוּ שְׁפָכָר מָלוּ עֲצָמָן ע"פ מֵה שְׁהִיו
מְצֻוּן וְעוֹמְדִין מְקוּדָם לְכֹן לַפ"ד הַרְמַב"ם ו"ל: הֵן אֵמַת דְּמַדְבְּרֵי הַרְמַב"ן ו"ל אִין הוֹכְחָה
גְמוּרָה לְנִידוֹן דִּין דִּי"ל דְּהַרְמַב"ן לְטַעְמֵי' אֲזִיל דַּס"ל בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה סוּף פְּרִשְׁת
אֲמוֹר דְּכָבָר יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל ב"נ מִימּוֹת אַבְרָהָם א"כ אִין רֵא"י מֵהָא דְבַנֵּי לְוִי לֹא
הוֹצְרוּ הַטְּפַת דָּם בְּרִית מִשׁוּם דְּמִילְתָן הֵיטָה אַחֲרֵי שְׁפָכָר יֵצְאוּ מִכָּל ב"נ אֲבָל בְּנֵי
קְטוּרָה כִּינּוּ שְׁנִמּוּלוּ בְּשַׁעָה שֶׁהִי דִינָם כְּבַנֵּי נַח אֵע"פ שְׁהִיו מְצֻוּן בְּמִילָה מ"מ כְּשִׁיּוֹצְאִין
מִכָּל ב"נ לְכָלל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין הַטְּפַת דָּם בְּרִית: אֲמָנָם מַדְבְּרֵי הַתּוֹס' פְּרִישְׁתוֹת הַנ"ל
הֵרָא' נְכוּנָה שְׁהִי בְּעַלֵּי הַתּוֹסְפוֹת דְּהֵינּוּ הַצְּרִיכִים שְׁהִבִּיא הַרְמַב"ן שֶׁם ס"ל דְּקוּדָם
מ"ת הֵיטָה לְכוּלָם דִּין בְּן נַח.

וְכֵן מִשְׁמַע מַדְבְּרֵיהֶם בְּחִגְיָה ג' שְׁפִירְשׁוּ דַמ"ש בַּגַּמ' בְּאַבְרָהָם שֶׁהִי תַחֲלָה לְגַרִים דְּהֵינּוּ
שְׁנֹאֲטוּנוּהָ עַל הַמִּילָה טְפֵי מְכָל אוֹתָן שְׁלִפְנָיו. וְכֵן מוֹכַח מַדְבְּרֵיהֶם בְּקִדּוּשֵׁין ס"ו בַּד"ה
זְרַע וְהֵאָרְכְּתִי בַמַּק"א א"כ דִּין בְּנֵי קְטוּרָה הַשְׁתָּא כְּשֶׁמִּתְגַּיְרִים שְׁנָה לְדִינָם שְׁל בְּנֵי לְוִי
כְּשֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית שְׁלֹא הִיו צְרִיכִין לְהַטְּפַת דָּם בְּרִית.

מְכָל מְקוּם אִף דְלִדְעַת הַרְמַב"ן אִינוּ הוֹכְחָה הַסְּבָרָא נוֹתְנָת דְּכִינּוּ שְׁמִילְתָן הִי ע"פ מֵה
שְׁהִיו מְצֻוּן עָלֶיהָ מִדִּין תּוֹרָה א"צ הַטְּפַת דָּם בְּרִית לְכְּשִׁיּוֹצְאֵי אֱלָא דְכָל זֶה אִינוּ רַק
לְדַעַת הַרְמַב"ם אֲבָל לְדַעַת רַש"י וְדַאי דִּינוּ כְּשֶׁאָר ב"נ דְּגַר שְׁבָא מֵהֶם לְהַתְּגַיֵּיר כְּשֶׁהוּא
מְהוּל שְׁצָרִיף לְהִטִּיף מִמֶּנּוּ דָּם בְּרִית לְדַעַת ה"ג וְתוֹס' בְּשַׁבְּת קַל"ה וְעוֹד הַרְבֵּה פּוֹסְקִים.

אוּלָם ר"ח וְדַעְמֵי' הַבִּיאוּ הַתּוֹס' וְהֵרָא"ש שֶׁם כָּל גַּר שְׁנִתְגַּיֵּיר כְּשֶׁהוּא מְהוּל א"צ הַטְּפָה
וּבְתִיבּוֹק שְׁנוּלֵד כְּשֶׁהוּא מְהוּל ג"כ מְחֻלְקִים ה"ג וְר"ח וְלִהְיָפָךְ דְּלֵה"ג א"צ הַטְּפַת דָּם
בְּרִית. וְלִר"ח צְרִיף.

וְהַרְמַב"ם וְהַשׁו"ע פְּסָקוּ בְּתַרְנוּוֹיָהוּ לְחוּמְרָא מִשׁוּם דְּהֵנָּה סְפִיקָא דְּרַבְּנוֹתָא: וְהַשְׁתָּא הוּי'
לְכַאוּרָה בְּבַנֵּי קְטוּרָה כְּשֶׁבִיאִין לְהַתְּגַיֵּיר כְּשֶׁהֵן גְמוּלִים ס"ס שְׁאִין צְרִיכִין הַטְּפַת דָּם בְּרִית

דְּשָׁמָא הֶלְכָה פְּהֶרְמַב"ם דְּחִיבִין לְעוֹלָם בְּמִילָה א"כ א"צ הֵטְפַת דָּם בְּרִית כְּשֶׁמִּתְגַּיְרִין כְּמוֹש"ל.

וְאִפִּי אִי פְּרִישׁ"י דְּדִינָם פְּשָׁאָר בְּנֵי נַח דְּפִטוּרִים מְמִילָה אֶפְתִּי דִּילְמָא כּר"ח דְּכָל גָּר שְׁנַתְגַּיֵּיר כְּשֶׁהוּא מְהוּל א"צ הֵטְפַת דָּם בְּרִית. וְאִין לְהֶשִׁיב דִּלְפ"ז כְּשִׁיבָא לְשִׂאוּל א' מְבַנֵּי קְטוּרָה אִי חִיב בְּמִילָה בְּעוֹדְנוּ ב"נ נְפֻטְרָנוּ ג"כ מִטַּעַם ס"ס דְּשָׁמָא הֶלְכָה פְּרִישׁ"י.

וְאִפִּי אִת"ל פְּהֶרְמַב"ם אֶפְתִּי דִּילְמָא מְבַנֵּי יִשְׁמַעְעָל הוּא וּא"כ אֶתָּה מִיְקַל עָלְיוּ מִחֲמַת ס"ס זֹו לְהִיפּוּף דְּקוֹדֵם שְׁנַתְגַּיֵּיר אֶתָּה מִיְקַל עָלְיוּ שֶׁא"צ מִיְלָה דְּשָׁמָא הֶלְכָה פְּרִישׁ"י וְלֹאֲחַר שְׁנִימּוּל וְנִתְגַּיֵּיר אֶתָּה מִיְקַל עָלְיוּ שֶׁא"צ הֵטְפַת דָּם בְּרִית מְשׁוּם דְּשָׁמָא הֶלְכָה פְּהֶרְמַב"ם וְכִינּוּן דְּהַסְפִּיקוֹת סְתָרֵי אֶהְדְּדִי הו"ל תְּרֵי קוֹלֵי דְּסְתָרֵי בְּאָדָם אֶחָד דְּבַכָּה"ג כְּתָבוּ הַתּוֹס' בְּב"ק י"א דְּצָרִיכִין לְהַחְמִיר בְּתַרְנוּןֵיהוּ דְּהֵלָא כְּבַר כְּתָב הַג"ו דְּהַתּוֹס' בְּב"ק לָא קֵאָמְרִי אֱלָא רַק כְּשִׁשְׁנֵי הַסְפִּיקוֹת שֶׁל הַס"ס הוּוּ תְּרֵי קוֹלֵי דְּסְתָרֵי אֶהְדְּדִי אֲבָל כְּשִׁאִין סוֹתֵר רַק אֶחָד מְשִׁנֵּי הַסְפִּיקוֹת לִית לֵן בֵּה א"כ הֵכָא דְּבְעוֹדוּ ב"נ נִיְקַל עָלְיוּ מְלָמוּל דְּדִילְמָא לָאוּ מְבַנֵּי קְטוּרָה הוּא וְלִכְשִׁיתְגַּיֵּיר נִיְקַל עָלְיוּ מְשׁוּם דְּשָׁמָא הֶלְכָה כּר"ח דְּזָה לָא הוּוּ תְּרֵי דְּסְתָרֵי שְׁפִיר יֵשׁ לְהַקֵּל עָלְיוּ מְשִׁנֵּי הַצְּדִין.

ח"ן: סִימָן לוֹ דִּינֵי סְדֵר תְּפִלוֹת מַה שְׁשָׁאֲלָתָ לִי בְּנֵי עַל מַה שְׁדַקְדְּקוּ רַבִּים [הִבִּיאָם בְּהַפְּלָס שְׁנָה רֵאשׁוֹנָה חוֹבֶרֶת ב' צד פ'] עַל מַה שְׁהוֹסִיפוּ בְּנוֹסַח אֱלוּ דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם שְׁיַעוּר כּו' הַכְּנָסַת פְּלָה וְהַלּוּיָת הַמַּת אַף שֶׁהוּא בְּכָלֵל גְּמ"ח.

וּבְמַשְׁנֵה רִישׁ מַס' פְּאָה. וּבְגַמ' שַׁבַּת דָּף קכ"ז ע"א לָא חֲשַׁבִּינְהוּ.

תְּשׁוּבָה. גִּרְאָה שֶׁהוּא ע"פ מ"ש הַתְּנַחוּמָא פְּרִישַׁת נִירָא [וְכֵן הוּא בְּמִדְרַשׁ שׁוּח"ט תְּהֵלִים קַפִּיטָל כ"ה עַל פְּסוּק פֶּל אֶרְחוֹת ד' חֶסֶד וְאַמֶּת] א"ר שְׁמֵלָאֵי תִדַע שְׁפָל דְּרַכְיוּ [שֶׁל הַקַּב"ה] חֶסֶד שֶׁהָרִי בְּתַחֲלַת הַתּוֹרָה קִישֵׁט אֶת הַפְּלָה דְּלָא כְּהַגִּירָסָא בְּסוּטָה י"ד] דְּכַתִּיב וַיְבִין ד' אֱלֹקִים אֶת הַצֵּלַע גו' וַיְבָאָה אֶל הָאָדָם שְׁפָן בְּכַרְפֵי הַיָּם כּו'.

וּבְסוּפָה קְבַר אֶת הַמַּת דְּכַתִּיב וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגֵי גו'. ע"כ פְּרִט אֱלוּ אַף שֶׁהֵם בְּכָלֵל גְּמ"ח: וְע"פ דְּבָרֵי הַתְּנַחוּמָא יֵשׁ לְפָרֵשׁ מ"ש בְּסוּפָה מ"ט ע"ב מֵאֵי דְּכַתִּיב הַגִּיד לָהּ אָדָם גו' וְהַצְנַע לְכַת עִם אֱלֹקֵיהּ זֹו הוֹצֵאת הַמַּת וְהַכְּנָסַת פְּלָה לְחוּפָה [וְעֵי רִישׁ"י דְּתַרְנוּןֵיהוּ מְרוּמְזִים בְּמַלְת לְכַת כו'] וּל"נ דְּהִנֵּי תְּרֵי מִיְלֵי מְרוּמְזִים בְּמ"ש עִם אֱלֹקֵיהּ פִּי עֲשֵׂה אוֹתָם בְּהַצְנַע בְּשׁוּנָה לְאֱלֹקֵיהּ וְדוּמָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁעֲשֵׂה הוּא שְׁנֵי דְּבָרִים אֱלוּ בְּהַצְנַע "הַכְּנָסַת פְּלָה" אֶת חוּה לְאָדָם הֵרֵאשׁוֹן דְּעַדִּין לָא הִי אִישׁ בְּעוֹלָם זוּלַת אָדָם "וְהַלּוּיָת הַמַּת" דְּמַשְׁה [דְּכַתִּיב וְלֹא יָדַע אִישׁ גו'.

כֵּן הַדְּבַק בְּמִדּוּתֵי וְהַצְנַע לְכַת גַּם אֶתָּה אַף שְׁדַרְכָּן לְעֲשׂוֹת בְּפִרְהֶסְיָא אֲבִיָּה ח"ן: סִימָן לוֹ דִּינֵי קִידוּשׁ אֲשֶׁר שְׁאֲלַתְנִי יְדִידֵי נ"י לְפִי מַה דְּקִי"ל דְּקִידוּשׁ לִילָה שֶׁל שַׁבַּת הֵנָּה מַה"ת וְקִידוּשָׁא רַבָּה דִּימָמָא הֵנָּה רַק מְדַרְבְּנָן א"כ הָא דְּדַרְיֵשׁ בְּפִסְחִים ק"ו זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת לְקַדְשׁוֹ זְכָרְהוּ עַל הֵינן בְּכַנִּיסָתוֹ.

אִין לִי אֱלָא בְּלִילָה. בְּיוֹם מַנִּין.

ת"ל זכור את יום השבת. וכיון דתנא דברייתא דריש תרנוייהו מקרא א"כ קשה לי ממ"נ אי דרשה גמורה היא מה"ת דיממא נמי הניא מה"ת ואי לאו דרשה גמורה היא רק אסמכתא א"כ בלילה נמי מנלן שהוא מה"ת.

עכ"ד תשובה שפיר הקשית. וגם אנכי פבר עמדתי ע"ז.

ונ"ל דהנה בגמ' שם ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין. אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכור את יום השבת לקדשו.

ופריף הגמ' בלילה מנין אדרבה עיקר קדושה בלילה הוא קדוש דכי קדוש תחלת יומא בעי לקדושי ותו בלילה מנין ת"ל זכור את יום תנא מהדר אלילה ונסוב לי קרא דיממא ומשני ה"ק זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת.

ופירש רשב"ם הכי קאמר כו' אע"ג דאין לפרש לשון השנוי בפרייתא בענין זה אלא ע"י שאנו מסרסין אותה למפרע אפ"ה לא שייך למימר חסורי מחסרא שהרי אין חסר ממנה כלום אלא ששנוי' למפרע דבמקום שהי' לו לומר אין לי אלא בלילה ביום מנין טעה התנא בשמועתו ושנה אין לי אלא ביום.

בלילה מנין הלכך לא שייך למימר חסורי מחסרא. ע"כ: ויש לדקדק נהי דחסורי מחסרא לא שייך כאן עכ"פ הי' להמתרץ לומר איפכא קתני והכי קאמר כו' כדרך שאומר הגמרא בכל מקום בכה"ג.

ובעיקר הדבר יש לתמוה איך טעה התנא כל כך בשמועתו ושם לילה ליום ויום לילה. ועוד קשה לפ"מ דמשני דה"ק אין לי אלא בלילה ומוכח לה מלקדשו דמשמע משעה שמתקדש היום כפי' רשב"ם וביום מנין מדכתיב את יום א"כ בקרא נמי איפכא ה"ל לכתוב זכור לקדש את יום השבת והי' פסידורו ברישא לילה מדכתיב לקדש ונהדר יום מדכתיב את יום.

אבל השתא דבקרא כתיב את יום ונהדר לקדשו משמע דלשון השנוי בפרייתא א"ש טפי ולא פדמסיק ומשני ה"ק כו': ולתרוץ כ"ז נ"ל דהנה בשבת פ"ו אמר רבא דכו"ע בשבת גיתנה תורה לישאל כתיב ה"ק זכור את יום השבת לקדשו וכתיב ה"תם זכור את היום הזה מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו.

ובפסחים ק"ז אמר רבא הלכתא כו' ומי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו וכן קי"ל להלכה. ולפ"ז א"ש ונכון מאד מה דכתיב בקרא ברישא את יום ונהדר לקדשו דהיינו לילה דה"ק רחמנא עכשיו בעצומו של יום שאני מצוה אתכם על מצות קידוש היום ושפבר לא קדשתם מבפערב תזכרו את יום השבת לקדשו פדין מי שלא קידש בפערב שבת מקדש והולך כל היום.

אבל מפאן ואילף דהיינו בשאר שבתות השנה תזכרו לקדשו בכניסת היום דהיינו בפערב. לפ"ז א"ש ונכון מה דלא כתיב במקרא זכור לקדש את יום השבת דא"כ ה"א דמקדש בלילה ונהדר מקדש שנית גם ביום.

משו"ה פתיב זכור את יום השבת דהיינו יממא נהדר לקדשו דהיינו לילה להורות דביום שניתנה תורה הוא שנצטוו לקדש ביום לפי שלא קידשו מאמש אבל בשאר שבתות עיקר קידוש בלילה: ולפ"ז אין אנו צריכין לשבש הברייתא פלל.

דכונת הברייתא ה"ה הוא ואין לי אלא ביום פדכתיב קרא זכור את יום השבת והיינו פגונא דהתם במקבלי התורה שלא קדשו בלילה והיו צריכין לקדש ביום לילה מנין ר"ל דמפאן ואילך עיקר קידוש הוא בלילה ת"ל זכור את יום השבת לקדשו.

והנה הרשב"ם פתב דלקדשו משמע משעה שמתקדש היום. ולכאורה מאי משמע ונראה משום דעיקר לשון קדושה הוא פרישות והבדלה וכמ"ש רש"י על פסוק קדושים תהי' הוו פרושים כו' והי' פאילו פתיב זכור את יום השבת בדברים להפרישו ולהבדילו בזה משעת ימי המעשה וכיון דאז בסיני נצטוו לקדש לפחות את שארית היום שנתנה בו תורה א"כ ממילא שמעינן דלדין אחר קבלת התורה עיקר קידוש היום בלילה הוא בכניסתו דכיון שבכניסתו אסור בכל מלאכה והיא שבת לד'.

ממילא בכניסתו צריף זכירת דברים לקדשו ולהפרישו משאר ימי המעשה. ופריף עלה בגמרא בלילה מנין אדרבה עיקר קדושה בלילה הוא כו' דלהמקשה לא ניחא לי' לפרש דמה שאמרה הברייתא אין לי אלא ביום היינו פשלא קידש בלילה כיון שעדיין לא השמיענו התנא שצריף לקדש בלילה לכתחלה אלא ודאי פוננת הברייתא שלעולם מקדש ביום.

ובלילה מנין פירושו שמקדש ג"כ בלילה וע"ז פריף אדרבה כו' ומשני ה"ק כו' דלדין אין ה"ה נמי שצריף התנא לומר אין לי אלא בלילה מדכתיב לקדשו נהדר ביום מנין והיינו פשלא קידש בלילה.

פמו במקבלי התורה שקדשו ביום לפי שלא קידשו בלילה. אבל דרשת התנא שמקדים יום ונהדר לילה משום דהוא לפי סדר הפתוב מפרש וכונתו אין לי אלא ביום פשלא קידש בלילה.

אבל עיקר הוא בלילה. ואדרבה בזה שהתחיל התנא לדרוש יממא מקודם שלא פסידורו דברי שא לילה נהדר יממא כדקי"ל דבכל התורה היום הולך אחר הלילה לאשמעינן בזה דא"צ לקדש ב' פעמים אלא או בלילה או ביממא פשלא קידש בלילה וכמ"ל ודו"ק פן נ"ל נכון ומוכרח בפשט הסוגיא.

ובקשתי לי חבר בפירושי זה ומצאתי לי רב אחד קדוש מדבר הראב"ד ז"ל בהשגותיו ברמב"ם פרק כ"ט מהלכות שבת הלכה י' שכתב וכשדרשו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל את יום אסמכתא הוא כו'.

א"נ דאי לא קדיש בלילה קאמר עכ"ל. ועי' מ"ש עליו המ"מ.

ולקמן נדבר בזה בס"ד. ולפ"ז א"ש ה"ה דקי"ל דקידוש הלילה הני מה"ת.

אבל קידושא רבה דיממא פשכבר קידש בלילה לא הני אלא מדרבנן: אף לכאורה יש לשאול על דברינו איף אפשר לומר דמקבלי התורה לא קידשו קידוש היום מבפערב יום קבלת התורה והא בסנהד' נ"ו אמרינן דבמרה פבר נצטוו על שבת מדכתיב פאשר צוה

ואמר רב יהודא אמר רב פאָשר צוֹף בְּמֶרֶה וְכִינּוּ דְבַמְרָה כְּבָר אֵיפְקוּד מִסְתַּמָּא עֲשׂוּ
כְּמַצְוֹנָן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם מִבְּעָרְבַּ בְּכַנְיִסַּת יוֹם הַשַּׁבָּת: וי"ל דְּבַמְרָה לֹא נִצְטוּוּ רַק עַל
ל"ת דְּשַׁבַּת דְּהֵינּוּ כָּל הַל"ט אַבּוּת מְלֹאכוֹת וּבִתְחוּמֵינּוּ אֵיפָא פְּלוּגְתָא עֵי שַׁבַּת דְּף פ"ז
אַבְּל עַל מ"ע דְּזָכוּר דְּהֵינּוּ קִדּוּשׁ הַיּוֹם לֹא נִצְטוּוּ עַד סִינֵי.

וּבִזְהָ מְדַנְיָיק וּא"ש מַה שְׁבַדְבְּרוּת הָרֵאשׁוֹנוֹת לֹא פְתִיב פְּאָשֶׁר צוֹף רַק בְּדַבְּרוּת הָאֲחֵרוֹנוֹת
לְפִי שְׁבַדְבְּרוּת הָרֵאשׁוֹנוֹת פְּתִיב זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת דְּהוּא מ"ע שֶׁל קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְזֶה לֹא
נִצְטוּוּ בְּמֶרֶה מִשׁו"ה לֹא פְתִיב פְּאָשֶׁר צוֹף אַבְּל בְּדַבְּרוּת הָאֲחֵרוֹנוֹת פְּתִיב שְׁמוֹר אֶת יוֹם
הַשַּׁבָּת דְּהֵינּוּ ל"ת דְּשַׁבַּת וְכַדְאָמְרִינּוּ בְּבִרְכוּת כ' וּשְׁבוּעוֹת כ' וְעַל ל"ת שְׁכָבֵר נִצְטוּוּ
עֲלֵיהֶם בְּמֶרֶה פְתִיב בִּי פְּאָשֶׁר צוֹף.

וְכֹן מְצֵאתִי בְּרֵא"ש פְּרָשְׁת יִתְרוֹ דְּבַמְרָה לֹא נִצְטוּוּ עַל קִדּוּשׁ הַיּוֹם: וְלְפִי דְבַרְיֵנוּ אֵלֶּה נ"ל
לְתַרְזֵן קוֹנְשֵׁינֵי תוֹסְפוֹת בְּשְׁבוּעוֹת כ' ע"ב דְּאָמַר שֵׁם רַאב"א נְשִׁים חֲיִיבוּת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם
דְּבַר תוֹרָה דְּאָמַר קִרָא זְכוּר וְשְׁמוֹר כָּל שְׁיִשְׁנוּ בְּשִׁמְרָה יִשְׁנוּ בְּזִכְרָה.

וְכַתְּבוּ שֵׁם הַתּוֹס' אֵיפְכָא לֵיכָא לְמִימַר דְּלַחוּמְרָא מְקַשְׁינּוּ. ע"כ.

דְּלַפְמ"ש י"ל דְּהֵנָּה לְכַאוּרָה קַשְׁיָא לְמָה פְתִיבָה הַתּוֹרָה בְּדַבְּרוּת הָאֲחֵרוֹנוֹת פְּאָשֶׁר צוֹף
וּמֵאִי נְפָקָא לָן מִינָּה בְּזֶה בְּמָה שְׁנַדְעָ שְׁכָבֵר נִצְטוּוּ ע"ז בְּמֶרֶה. אָמְנָם נִרְאָה שֶׁהַתּוֹרָה
בְּעֲצָמָה הוֹרָה לָנוּ בְּזֶה דְּלֹא נִטְעָה לּוֹמַר דְּכִינּוּ דְּזָכוּר וְשְׁמוֹר בְּדִבְרוֹר אַחַד נְאָמְרוּ
לְאִקּוּשְׁיָהּ זֶה לְזֶה נִימָא דְּכָל שְׁיִשְׁנוּ בְּזָכוּר יִשְׁנוּ בְּשְׁמוֹר וְהֵנִי נְשִׁי דְּלִיתְנִיָּהּ בְּזָכוּר
מִשׁוּם דֵּה"ל מ"ע שֶׁהוּ"ג לִיתְנִיָּהּ ג"כ בְּשְׁמוֹר וּפְטִירֵי נְשִׁים מְכַל מְצֻנָת שַׁבַּת ע"ז אָמְרָה
תּוֹרָה שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת פְּאָשֶׁר צוֹף דְּהֵינּוּ פְּאָשֶׁר צוֹף בְּמֶרֶה כְּלוּמַר דְּבֵין אַנְשִׁים וּבֵין
נְשִׁים כְּוָלֵהּ חֲיִיבִין כְּמוֹ בְּמֶרֶה דְּבַמְרָה כְּשֶׁנִּצְטוּוּ לֹא ס"ד שְׁיִצְאוּ נְשִׁים מְכַלֵּל הַצְּיוּוֵי שְׁהָרֵי
אִז עֲדִינּוּ לֹא נְאָמַר הֶקְיִישָׁא דְּזָכוּר וְשְׁמוֹר.

וְגַם אִז לֹא הִי עֲדִינּוּ לְמוּד לְפָטוֹר נְשִׁים מִמ"ע שֶׁהוּ"ג דְּמַמ"ת וְאֵילָף הוּא דְקו"ל כֵּן
דְּיִלְפִינּוּ מִמְצָה שְׁמַחָה וְהַקְהַל כְּדַאָמְרִינּוּ בְּקִדּוּשֵׁין ל"ד. וְכִינּוּ דְּבַמְרָה כְּוָלֵם הִיוּ בְּכָלֵל
שְׁמִירַת שַׁבַּת ע"ז אָמַר שְׁמוֹר כו' פְּאָשֶׁר צוֹף.

וּא"כ הֶקְיִישָׁא דְּזָכוּר וְשְׁמוֹר ע"כ לְהַקִּישׁ זְכוּר לְשְׁמוֹר דְּנְשִׁים חֲיִיבוּת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם אִף
שֶׁהוּא מ"ע שֶׁהוּ"ג דְּאֵי לְהִקְפֵּי וְלְהַקִּישׁ שְׁמוֹר לְזַפּוֹר וְלְפָטוֹר נְשִׁים מְלֹא תַעֲשֶׂה דְּשַׁבַּת
הִלָּא אִין זֶה פְּאָשֶׁר צוֹף.

וְאֲתִי שְׁפִיר: וּבְדַבְּרֵי תוֹס' שְׁבוּעוֹת הַנ"ל יֵשׁ לִי מְקוֹם עֵיוֹן בְּקוֹנְשֵׁינֵתָם וְתִירוּצָם. דְּלַפְמ"ש
בְּקִדּוּשֵׁין ל"ד דְּר' יְהוּדָא נְפָקָא לִי דְּכָל מ"ע שֶׁהוּ"ג נְשִׁים פְּטוּרוֹת מִמְצָה שְׁמַחָה וְהַקְהַל
דֵּה"ל ג' פְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאַחַד.

וְכַתְּבוּ הַתּוֹס' דְּלְפִי הַהֲלָכָה הַמְקוֹנְשֵׁינֵת [עֵי תְּשׁוּבַת רַעק"א סִימֵן קס"ט] דְּקו"ל כְּאַבְּי
דְּנְשִׁים פְּטוּרוֹת מִשְׁמַחָה. צ"ל דְּיִלְיָף מִמְצָה קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְהַקְהַל.

א"כ לֹא ק"מ קוֹנְשֵׁינֵתָם בְּשְׁבוּעוֹת דְּיִלְמָא אֵיפְכָא כָּל שְׁיִשְׁנוּ בְּזָכוּר יִשְׁנוּ בְּשְׁמוֹר וְהֵנִי נְשִׁי
דְּלִיתְנִיָּהּ בְּזָכוּר מִשׁוּם דֵּה"ל מ"ע שֶׁהוּ"ג לִיתְנִיָּהּ בְּשְׁמוֹר. דְּהָא כָּל פְּמָה דְּלֹא יְדַעִינּוּ
בְּזָכוּר לְחִיבָא הָא נְשִׁים חֲיִיבוּת בְּכָל מ"ע שֶׁהוּ"ג פִּינּוּ דְּלִיכָא רַק מְצָה וְהַקְהַל לְחוּדָא.

ור"י הא ס"ל דב' פתובים הבאים פאָהד מלמדין א"כ בקידוש היום נמי חייבין ממ"נ וע"כ הקישא דזכור ושמור פי אַתא ע"כ למילף מיני' לכל מ"ע שהז"ג דנשים פטורות ולא אקידוש היום גופא אַתא דזוה בלאו הכי ידעינן דחייבות.

וא"כ איפכא ליפא למימר פלל ולפ"ז תירוצם נמי לא יתכן מ"ש דלחומרא מקשינן שְהרי חומרא דקידוש היום בלאו הכי הנה ידעינן אפי' בלאו הקישא אלא דהקישא איצטריף לקולא הוא דאיצטריף פי היכי דלקווי ג' פתובים הבאים פאָהד עם קידוש היום למילף מינייהו דכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות.

אף י"ל דהתוס' פתבו פן לר"מ דס"ל דממצה וקהל בלבד ילפינן דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג דס"ל ב' פתובים הבאים פאָהד אין מלמדין וא"צ לצרף עמהם קידוש היום שפיר הקשו ותירצו: וכה"ג יש להקשות דבפסחים דף מ"ג אָמרינן דאיצטריף ריבוייא דכי פל אונל מחמצת לרבות נשים לאיסור חמץ ופריף בגמ' נשים מדרב יהודא אָמר רב נפקא איש או אשה פי יעשו גו' השנה הפתוב אשה לאיש לכל עונשין שפותרה.

ומשני איצטריף סד"א הואיל וכתוב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות פל שישנו בקום אָכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ והני נשי הואיל וליתינייהו בקום אָכול מצה דה"ל מ"ע שהז"ג כו'.

והשתא לר' מאיר אף אפשר לומר פן דכיון דכל פמה דלא ידעינן דבמצה נשים חייבות ליפא ב' פתובים הבאים פאָהד ולא ידעינן פלל דמ"ע שהז"ג נשים פטורות וא"כ הקישא פי אַתא ע"כ לחיובא קאַתא ולא לענין מצה דזוה בלאו הכי ידעינן אלא למילף מיני' לכל מ"ע שהז"ג דנשים פטורות.

ויש לפלפל בזוה הרבה. והאַרְכְתִי במק"א.

ודברי הרב"ד הנ"ל דאַתא לידן נימא בי' מלתא: סימן לח הנה הרמב"ם פָּרק כ"ט מהלכות שבת הלכה י' כתב דאסור לו לאדם שישטעום פלום קודם שיקדש קדושא רבה] וכתב ע"ז הרב"ד ז"ל וז"ל בחיי ראשי אם מסברא אָמרה לא סבר מימיו סברא פחותה מזו ולפי שקראוהו קדושא רבה יצא לו.

ואינו פלום שפבר נתקדש היום בכניסתו על היין קודם שישטעום ואילו בָּא לקדש על הפת מי לא מקדש ותחשב המוציא במקום ברפת היין ויאכל וכשדרשו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל את יום אסמכתא היא דעיקר קדושא בליליא פתיב מדכתוב את יום ולא פתיב ביום א"נ דאי לא קדיש בליליא קאמר.

עכ"ל הרב"ד. וכתב עליו המ"מ ז"ל ומעתה אָשיב על דברי הר"א ז"ל מ"ש ואילו בָּא לקדש ביום על הפת מי לא מקדש.

אני אומר דלא. והטעם בזוה לפי שבלילה שהוא מזכיר קדושת היום די היקר בכף ואם חביב עליו פת יותר יקדש על הפת קודם שישטעום אָבל ביום שאין ההיפר אלא פשמברך בפה"ג קודם סעודה שלא פָּדרפו בחול אם בָּא לקדש על הפת אינה היפר יש פאן וזוה נ"ל נכון.

ומה שְׁאָמַר אֶסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא דְעִיקָר קְדוּשָׁה בְּלִילָה הוּא אָף רַבְּנוּ ז"ל סוֹבֵר פֶּן. וּכ"כ לְמַעֲלָה עִיקָר הַקְדוּשָׁה בְּלִילָה אֲבָל חֻכְמִים דְרָשׁוּ לְקַדְּשׁ בְּיוֹם וְאִינוּ בְּדִין שְׂוִיכָל לְמַלְא פְּרִיסוֹ וְלֶאֱכֹל וְאַח"כּ יִבְרַךְ עַל הַיַּיִן וַיֹּאכַל סְעוּדָה אַחֲרַת שְׂאֵם אַתָּה מִתִּיר לוֹ לְטַעֲנוֹם אָף אַתָּה מִתִּירוֹ לֶאֱכֹל כָּל צָרְפוֹ שְׂאֵם א כֹּן נִתְּתָ דְבָרֵיהּ לְשִׁיעוּרִין.

ומ"ש אי נְמִי דְאִי לֹא קְדִישׁ בְּלִילָה קְאָמַר. זֹו בְּאַמַּת סְבָרָא פְּחוּתָה מְסַבְּרַת רַבְּנוּ וְהִיא מְבִנְיָתָה הַסְתִּירָה חֲדָא דְהָא בְּרִייתָא לֹא מִשְׁמַעָה הַכִּין וְתוֹ דְבְּסֻמוּף מִמֶּשׁ אָמְרוּ בְּיוֹם מֵאִי אָמַר רַב יְהוּדָא בְּפ"ה וְאִי לֹא קְדִישׁ בְּלִילָה וְדִאִי מְזַכִּיר הוּא קְדִישׁ שְׁבַת עַל הַכּוֹס כְּדַמּוּכַח הָתָם בְּהֶדְיָא.

וְעוֹד שְׁשָׁם דָּף ק"ה שְׁאֵל רַבִּינָא מַר"נ מִי שְׁלֹא קְדִישׁ בַּע"ש מֵהוּ שְׁיִקְדִישׁ כָּל הַיּוֹם כְּלוּל וְהַשִּׁיבוּ מִדְּאָמְרֵי בְּנֵי ר' חִינָא מִי שְׁלֹא הִבְדִּיל בְּמו"ש מִבְּדִיל וְהוּלָף כו"ה"נ מִי שְׁלֹא קְדִישׁ מְקַדְּשׁ וְהוּלָף.

וְלֹא הִבִּיאוּ שְׁם בְּרִייתָא זֹו לְהוֹכִיחַ פֶּן. וְעוֹד שְׁשָׁם הַקְּשׁוֹ ע"ז מִבְּרִייתוֹת אַחֲרוֹת וְתִירְצוּם וְהִי לְהֵם לְהִבִּיא זֹו לְסִייעַ אֲלֵא וְדִאִי אִין דְבָרֵי הַר"א ז"ל בְּזָה הַפִּירוּשׁ גְּכוּנִים כָּלְל עכ"ל הַמ"מ: וְהִנֵּה מֵה שְׁרָצָה הַרְאָב"ד ז"ל לְפָרֵשׁ בְּפִי הַרְאִישׁוֹן וְכֹן הַסְפִּים עַל יְדוֹ הַמ"מ דְהָא דְאָמַר בְּבְרִייתָא בְּיוֹם מְנִין אֶסְמַכְתָּא הוּא.

לְכַאוּרָה הוּא תְּמוּהָ דְהִנֵּה עִיקָר וּפְשָׁטָא דְקָרָא דְזִכּוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבַת הוּא בְּדְבָרִים. וְכַמ"ש הַרְמַב"ם רִישׁ פֶּרֶק כ"ט שְׁם מ"ע מִן הַתּוֹרָה לְקַדְּשׁ אֶת יוֹם הַשְּׁבַת בְּדְבָרִים.

וְשָׁם בְּהִלְכָה י' מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים לְקַדְּשׁ עַל הַיַּיִן כו"ה מְשׁוּם דְיִינן אִינוּ מוּכַח מִגּוּף הַפְּסוּק רַק גְּלַמַּד בְּדָרְךָ אֶסְמַכְתָּא כְּמוֹ"ש הַתּוֹס' שְׁם ק"ח מְדַכְתִּיב וְזָכְרוּ פְּיִין לְבָנוּן וְנִזְפִירָה דוֹדִיךָ מִיַּיִן. (וְמֵה שְׁכֻתְבוֹ הַתּוֹס' דְמַצִּינוּ לֹמַר דְעַל הַיַּיִן ד"ת כו"ה תְּמִינְהִי מְאֹד מְנָא לוֹ.

אִי מְשׁוּם דְיִלְפִינן בַּג"ש זְכוֹר מְזָכְרוּ הָא ד"ת מְדַבְּרֵי קְבֵלָה לֹא יִלְפִינן וְאִי גִימָא דְהִנֵּי קְרָאִי לֹא הָוִי רַק גִּילּוּי מִילְתָּא בְּעֵלְמָא דְזִכְרָה הוּא בְּיַיִן א"כ זְכִירַת יצ"מ בְּכָל יוֹם וְזִכְרַת עֲמֶלְק נְמִי יִין גְּבַעִי.

א"ו דְיִינן רַק מַד"ס הוּא וַיֵּשׁ לְהֵם סְמֻף מְדַבְּרֵי קְבֵלָה כְּמוֹ"ש תּוֹס' [וְהִנֵּה בְּבְרִייתָא אָמַר זְכוֹר כו"ה זְכָרְהוּ עַל הַיַּיִן בְּכַנְיָסְתוֹ הָרִי דְתַרְתִּי קְאָמְרָה שְׁתָּהָא זְכִירַת דְבָרִים שְׁהוּא מַה"ת עַל הַיַּיִן שְׁהוּא גְּלַמַּד מֵאֶסְמַכְתָּא וְהוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

וְשׁוּב פְּשָׁמַר אִין לִי אֲלֵא בְּלִילָה בְּיוֹם מְנִין מְשַׁמַּע דְבִיּוֹם דִּינוּ כְּבְּלִילָה שְׁצָרִיךָ זְכִירַת דְבָרִים וְעַל הַיַּיִן וּא"כ אִיךָ קְאָמַר בַּגְמ' תִּיקָף בְּסֻמוּף בְּיוֹם מֵאִי מְבָרַךְ בַּפּה"ג הָרִי דִיּוֹם אִינוּ דִּינוּ כְּשֵׁל לִילָה.

וְאָף אִם תְּאָמַר דְהָךְ בְּיוֹם מְנִין רַק אֶסְמַכְתָּא הוּא עֲדִיפָא הִי לְנוּ לְאֶסְמוּכֵי דְבִיּוֹם צָרִיךָ זְכִירַת דְבָרִים כְּמוֹ בְּלִילָה דְבְּלִילָה הָוִיָא מַה"ת מְלֶאֱסְמוּכֵי רַק אִינן לְחוּדָא דְגַם בְּלִילָה אִינוּ חִיִּיב רַק מְשׁוּם אֶסְמַכְתָּא וּא"כ אֲנִן דְקִי"ל דְקְדוּשָׁא רַבָּה יִין בְּעִי וְזִכְרַת דְבָרִים לֹא בְּעִי הוּא כְּלַפִּי לֹאִי.

ואולי פונת הראב"ד דבאמת לא יליף מקרא דאת יום לרבות ימא רק לענין זכירת דברים בלבד שנה בקידוש של לילה מה"ת מפשטא דקרא וילפינו בדרה אסמכתא גם אימא ונה יוצא במה שמזכיר בתפלתו קדושת שבת.

והא דבעינו יין בקדושא דימא לאו מתורת האי אסמכתא יליף דא"כ ה"ל לתקן שיאמר האי זכירת דברים אינו כמו בלילה. אלא דה"ט משום דתניא לעיל שם פבוד יום וכבוד לילה פבוד יום קודם ואם אין לו אלא פוס א' אומר עליו קידוש היום כו' מוכח דאם יש לו ב' פוסות מחוייב להביא השני לכבוד יום שלא יגרע עכ"פ מפבוד לילה ולפ"ז מ"ש ביום מאי מברך כו' לאו אברייתא דלקמין דזכור קאי אלא אברייתא דלעיל שם פבוד יום וכבוד לילה קאי א"נ אברייתא שם דלעיל מנין שבת ויו"ט אין בהם קדושה על הפוס משמע דכוס עכ"פ בעי ע"ז שאל ביום מאי מברך.

ואין להקשות פיון דכוס בלאו הכי בעי משום פבוד יום וזכירת דברים בעי משום האסמכתא א"כ ה"ל לתקוני דלימא האי זכירה אכוס. הא פבר תירץ הראב"ד בעצמו במ"ש שפבר נתקדש היום בכניסתו על היין כו' ואע"ג דבתפלה מזכיר של שבת פל אימת דמצלי, י"ל שאני תפלה דעיקרה לרחמי משא"כ זכירה דקידוש דלשפח קאתי די במה שקידש פבר בלילה.

פן הי' נ"ל. אמנם הר"ן פתב דהאסמכתא הוא דנבעי יין ולא לענין זכירת דברים ונדחק בזה מאד ע"ש.

ועכ"פ אם נאמר דהאי ביום מנין אקידושא רבה דכל שבת קאי צ"ל דלא אסמכי לכולי מילתא דלילה רק לצדדין ונה דחוק גדול דהא משמע דביום מנין רצה לומר שיהי' שנוה דין ימא לדיו לילה פכל גוונא בין לענין זכירת דברים ובין לענין יין.

ונה שרצה הראב"ד דמ"ש אס"פ א"נ דאי לא קדיש בלילה קאמר דלפ"ז שנוה דימא לגמרי לשל לילה. בין בזכירה ובין בינו דתרווייהו בעי: ומ"ש המ"מ ע"ד הראב"ד ומ"ש א"נ דאי לא קדיש בלילה קאמר באמת סברא פחותה היא כו' דברייתא לא משמעה הכין הנה לפי מש"ל יש לפירוש זה משמעות גדול בפשט הסוגיא.

וכן לפי מ"ש בסמוך דיותר טוב לפרש מ"ש בפרייתא ביום מנין דר"ל דבעי זכירה ויין משנפרש דלא קאי רק על אחד מהן: ומה שהקשה עוד המ"מ דבסמוך אמרו ביום מאי מברך בפה"ג ואי לא קדיש בלילה ודאי מזכיר הוא קדושת שבת על הפוס כו'.

י"ל דהאי ביום מאי מברך לאו אברייתא דזכור קאי רק קאי על פרייתות דלעיל דתניא שבת ויו"ט אין בהם קדושה על הפוס אבל כוס ודאי בעי וכמו"ש באידך ברייתא דכבוד יום קדים לכבוד לילה ע"ז שאל ביום מאי מברך.

ואדרבה אם נימא דביום מאי מברך קאי על פרייתא דזכור לפי מה שמרבה שם גם ימא לקידוש. מאסמכתא דאת יום.

ה"ל לאסמכי דבימא נמי בעי תרווייהו כמו בליליא. אבל לא יתכן פלל דלענין זכירת דברים שמפירש בקרא לא נסמוך.

וילענגן זיין שגם בליילה אינו רק מד"ס ואסמכתא בעלמא עביד מינן אסמכתא ליממא וכמושל"ל: ומה שהקשה עוד המ"מ וז"ל ועוד נששם שאל רבינא מר"נ מי שלא קידש בע"ש כו' והשיבו מדאמרי בני ר"ת.

ולא הביאו שם ברייתא זו להוכיח פן. ועוד נששם הקשה ע"ז מברייתות אחרות ותירצוהו והי' להם להביא זו לסייע א"ו אין דברי הר"א ז"ל בזה הפי' נכונים קלל ע"כ.

ול"נ דאי משום הא לא אינא דכעין קושיא זו הקשו התוס' בפסחים ק"ה ע"ב בד"ה ש"מ ותירצו משום דאיפא ברייתא התם דל"ס פן כו'. וע' מה שפירש הק"נ שם ודלא קמהרש"א שגדחק.

ומכ"ש דהאי ברייתא דזכור לאו מתרצתא היא לפום ריהטא וכדמקשה עלה בגמ' וצריכא לתרוצי דה"ק כו' משו"ה לא מצוי לסייע מינה וכה"ג פתבו התוס' בכמה מקומות. וע' שבת ככ"ז ע"ב תוס' ד"ה הא קמ"ל כו': וגדולה מזאת הביאו בעלי הפללים בשם הרמב"ן בספר תורת האדם ענין שבת ויו"ט דכמה מקומות יש בגמ' דהנה מצוי למימר תניא פנותי דפלוני ולא אמר והביא ראיות הרבה לנה וע' פסחים ק"ז ע"א בעא מינן ר"ה כו' ושם ת"ר אין מקדשין כו' ושם ק"ח אריב"ל נשים כו' ושם ע"ב ת"ר הפל חייבין כו' ויש לדחות.

ועי' שם מ"ט ע"א תוס' ד"ה תניא אר"י כו' וכתבתי במק"א: והנה אחרי שסילקנו קושיות המ"מ מעל הראב"ד ז"ל יש לי להקשות על עיקר דברי המ"מ במ"ש לדעת הרמב"ם דמהאי טעמא בעי זין דוקא ואינו מקדש על פת לפי שפיוס אין היכר אלא פשמברך בורא פרי הגפן קודם סעודה שלא פדרפו בחול ואם בא לקדש על הפת איזו היכר יש פאן.

עכ"ד.

וקשיא לי דכיון דמחוייב לענג את השבת מדברי קבלה כמו"ש בשבת קי"ט ועושה תבשיל של תרדיו ודגים גדולים עם ראשי שומיו, ועני בכסא דהרסנא לכבוד שבת מה שאינו עושה פן לסעודתו בחול הרי די היכר בכף.

ועוד הלא פבוד יום קודם לכבוד לילה ואם אין לו זין הרבה לסעודה או שאר מיני מגדים שייסיקו לו ללילה וליום צריף להניחם עד היום כמו שפי' רשב"ם א"כ הרי יש ויש היכר לסעודת שבת שהיא חשובה יותר מסעודת חול.

א"כ אפי' אם לא יברך על הכוס קודם סעודה יש היכר: ועוד תמיהני דמשמע מדבריו דבחול אין צריף להביא זין קודם סעודה והרי משנה שנינו בפרק פיצד מברכין דף מ"ב בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ופי' רש"י נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס זין לשותות פדתניא לקמן פיצד סדר הסבה כו' ומ"ש רש"י נוהגין היו כו' נראה דמדייק לי' מדלא אמר בירך על זין לפני כו' מאי היין של לפני משמע היין הידוע שנהגו להביא תמיד קודם המזון.

משמע שגם בחול הי' מנהגם להביא זין קודם סעודה. אף לכאורה אין ראיה ממתניתין שהרי בגמרא אמרינן עלה אמר רבב"ת אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שבתות ויו"ט א"כ

י"ל לדעת המ"מ דהא דמשמע ממתני' שהי' דרפם להביא יין קודם סעודה היינו משום קידוש דשבת ויו"ט ולא משום מנהגא בעלמא.

אמנם הא רש"י ז"ל הביא ראי' לדבריו מברייתא דלקמן מ"ג שם דתניא פיצד סדר הסבה כו' ושם א"א לפרש דבשבת ויו"ט קמייירי דהכי תניא התם פיצד סדר הסבה אורחין נכנסין כו' בא להם יין כל אחד מברך לעצמו בא להם יין אע"פ כו' אחד מברך לכולם.

ופי' רש"י אע"פ כו' שאין יין הראשון קרוי שלפני המזון שאינו במקום סעודה והאי בתרא הוא שלפני המזון וכ"כ תוס' שם ובגמ' שם שאני אורחין דדעתייהו למיעקר. והשתא אי בשבת קמייירי איך שותין יין הראשון שלא במקום סעודה.

והא קי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה. ואין לומר דעיקר קידוש הי' לדידהו יין הבא להם שנית אחר שהסבו לסעודה דא"כ הא שותו יין ראשון קודם קידוש.

ולדעת הרמב"ם הא אסור לטעום פלום אף קודם קידושא רבה: וראיתי בשנות אלי' בברכות פרק ח' שהביא דבירושלמי הגירסא תני סדר הסבה כו' הביאו להם יין כו' הביאו להם פרפרת כו'.

וא"כ י"ל דבשבת מייירי ובהני פרפרת יוצאין ידי קידוש במקום סעודה. אף התייחד לדעת התוס' שם בשם ר"ת דפרפרת היינו פת הצנומה בקערה שהוא מחמשת מיני דגן דיוצא בזה כמו"ש המ"א בסימן רע"ג.

אמנם הרמב"ם הא מפרש בפירוש המשנה ובספרו היד דפרפרת היינו לפתן ומבשיל ומיני פירות. ובזה הא אינו יוצא ידי סעודה זולת לדעת הש"ג הביאו המ"א שם.

אף כל הפוסקים חולקין עליו. וא"כ ע"כ ברייתא בחול קמייירי ולא בשבת.

ואע"ג דרשב"ם בפסחים שם פתב בשם השאלות דרב אחאי דהא דצריך לברך בפה"ג איין בקדושא רבה כדי לחלק בין מדת שבת למדת חול. משמע דאיהו נמי ס"ל כמו"ש המ"מ דבחול אין דרפם להביא יין לפני סעודה וכ"כ ג"כ המרדכי בתוספותיו לפרק ע"פ.

י"ל דאינהו סברי דהאי ברייתא דברכות דמביאין להם פרפראות היינו פת הצנומה בקערה כפי' ר"ח והשאלות י"ל דכשאר גאונים שהביא בשו"ע שם ס"ל דביין יוצא ידי סעודה. אף להרמב"ם שמתרץ המ"מ אליב' דלא הביא הא דגאונים משמע דסעודה גמורה בעי ובפירות ולפתן דהיינו פרפרת לדעתו ודאי דאינו יוצא ידי מקום סעודה.

וא"כ ברייתא דכיצד סדר הסבה ע"כ בחול מייירי ומוכח דגם בחול הי' דרפם להביא יין לפני המזון. ואע"ג דכתב בשו"ע סימן רע"ב שבבבוקר יקדש על הכוס שאם יברך על הפת תחילה אין פאן שום שינוי וכן המנהג פשוט פדעת הרא"ש כו' היינו לדין שאין אנו רגילין ביין בימות החול.

אבל המ"מ הא לפי זמן התלמוד קאמר ודאי קשיא עליו ממ"ש: וראיתי בק"נ ברא"ש בערבי פסחים סימן ט"ו וז"ל תנא מהדר אלילה ונסב לי' קרא דיממא. מכאן קשה לפי מה שפי' הראב"ד בפרק כ"ט מהלכות שבת מדכתיב את יום ולא פתיב ביום משמע מתחילת פניסת יום א"כ מאי פריך.

ע"כ.

ותמוהו דברי הק"נ מאד. ופלא שלא עיין במחכת"ר בעיקר דברי הראב"ד ששפתיו ברור מללו וכתב וכשדרשו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל את יום אסמכתא הוא דעיקר קדושה בלילה פתיב מדכתיב את יום ולא פתיב ביום.

הרי שלא דייק הראב"ד מדכתיב את יום ולא פתיב ביום אלא לקושטא דמלתא בפשט הפתוב ולענין דאורייתא דבפשט הפתוב ליפא אלא קידוש בכניסת היום. משא"כ הברייתא דבעי לאסמוכי לה גם קידושא דיממא אהאי קרא ע"כ לא דייק כלל האי דיוקא.

ובזה סרו ג"כ שאר קושיותיו שהקשה שם הק"נ ומוכן למעיין היטב. ואין להאריך בזה: אף מה שהקשה שם עוד ע"ד הראב"ד דהא דכתיב את יום ולא ביום בעינין לגז"ש שם בפסחים קי"ז ר"ל דאמר שם ראב"י וצריך שיזכיר יצ"מ בקידוש היום.

פתיב הך למען תזכור את יום. וכתיב הך זכור את יום השבת.

והנה הרמב"ם לא הביא בהלכותיו הא דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום אלא בנוסח הקידוש פתיב זכר ליציאת מצרים. ונ"ל דהאי צריך היינו רק לכתחילה מדרבנן וז"ש לא הוי רק אסמכתא בעלמא.

(וע' תשובת הגאון רעק"א אשר בסוף חידושו): ונ"ל ראיה לזה מברכות ל"ג אמר לי רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל פי קידוש מה קידוש אע"ג דקדיש בצלותא מקדש אפסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אפסא.

והשתא אי אמרת דבקידוש היום צריך להזכיר יציאת מצרים מד"ת א"כ מאי ראיה מדקדיש בתפלה מקדש אפסא דה"ה בהבדלה שאני קידושא דלא יצא ידי חובתו בתפלה לפי שאין הזכרת יציאת מצרים בתפלה וע"כ צריך לקדש אפסא ג"כ משא"כ בהבדלה אע"כ דהא דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום היינו, רק מדרבנן ולכתחילה משו"ה לא הנה בדין שיחזור לקדש אפסא משום יציאת מצרים לחודא כשפכר קידש בצלותא אם לא שהפי תקנו חכמים דבעי בקידושא תרתי צלותא ופסא וא"כ ה"נ לכתחילה (ועתה בצאת ש"ס חדש דפוס ווילנא לאור מצאתי בהגהת מצפה איתן שפכר קדמוני בזה).

ע"ש]: הן אמת דרשב"ם פתיב בפסחים קי"ז שצריך להזכיר יציאת מצרים בין בכוס בין בתפלה משמע דנוסח שלו הי' כן בתפלה דלפ"ז אין ראיה כלל מהא דברכות ל"ג. אמנם לפי הנוסח שפתיב הרמב"ם אין הזכרת יציאת מצרים בתפלה ולא הגיה עליו הראב"ד א"כ איפא ראיה דהזכרת יציאת מצרים אינו מעכב כלל רק לכתחילה בעי להזכיר והג"ש אינו רק אסמכתא בעלמא ומדרבנן: וסבור הייתי להביא עוד ראיה דהזכרת יצ"מ אינו מעכב כלל בקידוש היום ממה שפסק המחבר בשו"ע סימן רע"א דנשים חייבות בקידוש היום ומוציאות אנשים הואיל וחיובות מה"ת פחותם.

והשתא אי נימא דמה"ת צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום משום גז"ש דראב"י זכור את יום מלמען תזכור את יום צאתך. הא פנין דנשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים בכל יום לפמ"ש הש"א בתשובה סימן י"ב א"כ הזכרת יציאת מצרים בקידוש היום

דִּילְפִּינֵן בַּגּוֹז"שׁ מֵהָאֵי קָרָא דְלַמְעַן תִּזְכּוּר וְדָאֵי דְנַשִּׁים פְּטוּרוֹת דְכִינֵן דְמֵהִזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים דְכָל יוֹם יִלְיָף א"א וְשִׁתְהִי הַזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם תִּמְיָרָא מֵהִזְפֵּרְתָּ יצ"מ בְּכָל יוֹם דְדִיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת פְּגָדוֹן.

וא"כ אֵיךְ מוֹצִיאֹת אוֹת נָשִׁים לְאַנְשִׁים בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם פִּינֵן שְׁנַשִּׁים פְּטוּרוֹת מֵהִזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים שְׁבִקְדוּשׁ הַיּוֹם וּבְלֵי הַזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים גַּם בְּקִידוּשׁ אֵינּוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ א"ו הֵךְ הַזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים אֵינּוּ מְעַכֵּב כָּלֵל לְקִידוּשׁ הַיּוֹם וְשִׁפִּיר יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ גַּם בְּלֹא הַזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים דְאֵינּוּ רַק מְדַרְבְּנֵן וּלְכַתְחִילָה אָמְנָם לְפִי מ"ש בַּמִּקְדָּשׁ [לְעֵיל סִי י"ג] דְדַבְרֵי הַש"א אֵינָם מְוַכְרְחִין כָּלֵל וְהַעֲיָקָר כְּמוֹ"שׁ הַמ"א דְנַשִּׁים חַיִּיבוֹת בְּהַזְפֵּרְתָּ יִצְיָאָת מִצְרִים בְּכָל יוֹם לִיתָא לְרַאָנִי זֶה: וּבַעֲיָקָר דְרַשָּׁא דְרַאב"י דִּילְיָף שְׁצָרִיף לְהַזְפִּיר יִצְיָאָת מִצְרִים בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם מַגּוֹז"שׁ תְּמוּהָ לִי אֲמַאי לֹא יִלְיָף מִפְּשֻׁט הַפְּסוּק בְּפִרְשֻׁת וְאַתְחַנֵּן וְיִוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לַד' גו' וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם גו' וּמִצְאָתִי אַח"כ שְׁהַמְהַרְשָׁ"א בְּפִסְחִים שָׁם עָמַד ע"ז וְתִירַץ דְאַפְשָׁר לֹאמַר דְרַאב"י יִלְיָף שְׁצָרִיף לְהַזְפִּיר הַיִּצְיָאָה וּבְפִסְוִק וְזָכַרְתָּ לֹא נִזְכַּרְתָּ רַק הַעֲבָדוֹת.

וְכַתֵּב אֲבָל מִדְבָרֵי הַתּוֹסֵף נִרְאָה דִּיצְיָאָת מִצְרִים הֵינּוּ נְמִי הַעֲבָדוֹת מִצְרִים. וְלִדְיֵי ק"ל נְהִי דְשִׁנֵּי דְבָרִים הַמָּה אֲפִתִּי לְמָה לֹא יִזְכְּרוּ גַם עֲבָדוֹת מִצְרִים שְׁמִפְרִישׁ בְּקָרָא.

וְכָל מוֹנֵי הַמִּצְוֹת שְׁמֵנוּ כָּל הַזְכִּירוֹת שְׁנִמְצָא בַּתּוֹרָה לֹא מְנוּ זְכִירָה זֶה. וְרַאֲיִתִּי בְּסִפְרָא אֹר הַחַיִּים בְּפִרְשֻׁת וְאַתְחַנֵּן עַל פְּסוּק וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד גו' שְׁכַתֵּב וְרוֹז"ל אָמְרוּ מִפְּאֵן שְׁצָרִיף לְהַזְפִּיר בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם יִצְיָאָת מִצְרִים כו'.

וְדַבְרֵי נְפִלְאוּ מִמֵּנִי. דְלֹא מִפְּאֵן הוּא שְׁאָמְרוּ רַק מַגּוֹז"שׁ דְלַמְעַן תִּזְכּוּר.

וכ"ז צ"ע: סִימָן לֹט דִּינֵי שֶׁבֶת לְאַחֵי הַמְּוַפְלָג הַחוּ"ב מ' שְׁרָגָא פִּיבִּיבִיל נ"י בְּזֹאגָעַר. ע"ד הוּא זֹאגָעַס הֵינּוּ עֲצִיצִים נְקוּבִים שְׁנִטוּעִים בְּהֵם מִינֵי צִיָּצִים וּפְרָחִים שְׁיֵשׁ לָהּ וְעוֹמְדִים בְּחִלּוֹן בֵּיתָהּ עַל עוֹבֵי קִיר הַחוּמָה וּבְלִילָהּ כִּינֵן לְסָגוֹר דְלִמֵּי הַחִלּוֹנוֹת בְּפָנִים מְסִירִים אוֹתָם מִחִלּוֹן וּמַעֲמִידִין אוֹתָן עַל רִצְפַת הַבַּיִת.

וְנִפְשָׁה בְּשִׂאֲלָתָהּ אִם מוֹתָרִים לְטַלְטְלָם גַּם בְּלִילֵי שֶׁבֶת וְלַהַעֲמִידָם עַל הָאָרֶץ כְּמַעֲשָׂהּ בְּחוּל. וְכַתְּבִיתִי לָהּ כְּבָר דַּנ"ל פְּשׁוּט דְשָׁרִי לְטַלְטְלוֹן וְגַם לְהַעֲמִידָם עַל הַקְּרָקַע פְּשֵׁה־קְרָקַע מְרוֹצֵף בְּקִרְשֵׁי עֵץ אוֹ לְבָנִים וְכִיּוֹצ"ב וְחִזְרָתָּ וְכַתְּבָה אֵלַי כִּי מִצְאָתָּ בְּסִפְרָא תִּפְאַרְתָּ יִשְׂרָאֵל עַל מְשֻׁנּוֹת שֶׁכַתֵּב צְרוּר אוֹ גַאֲרִטְעֵן טַעַף נְקוּב וּבְהֵם עֲשֻׁבִין וְלִקְחֵן מֵע"ג סְפָסֵל וְהַנִּיחֵן ע"ג קְרָקַע חַיִּיב מִשׁוּם זֹרַע.

וּבְאַיְפָא חַיִּיב מִשׁוּם תּוֹלֵשׁ [וְיֵשׁ לְזַהַר אֲפִי בְּאֵינּוּ נְקוּב] וְאַפְּי לְטַלְטְלוֹ אֲסוּר מִשׁוּם מְוַקְצָה וְאַפְּי לְצוֹרֵף גּוֹפּוֹ וּמְקוּמוֹ כו' וְכַתְּבִיתִי שְׁשִׁמְעָתָּ מִלְּוֹמְדִים דְלַהֲרַמְב"ם אֲפִי אֲסוּר תּוֹרָה יֵשׁ פָּה.

ע"כ חוֹכֵה אֲתָה לְהַחֲמִיר וּבְקִשְׁתָּ מִמֵּנִי לְבָאָר לָהּ דְעֵתִי בְּאִנְרָה. הַנְּנִי לְמִלְאוֹת שִׂאֲלָתָהּ: תְּשׁוּבָה.

דַּע אַחֵי כִּי דְבָרֵי אֵינָם סוֹתְרִין לְדְבָרֵי הַמְּחַבֵּר תִּפְאַרְתָּ יִשְׂרָאֵל. וּמַכ"שׁ לְדַעַת הַרְמַב"ם.

ואדרבה משם ראיה. הנה בשו"ע או"ח סימן של"ו סעיף ח' ז"ל עציץ אפי' אינו נקוב יש לזהר מלטלו מע"ג קרקע ולהניחו ע"ג יתדות או איפכא בין שהוא של עץ בין של חרס ע"כ.

ומקור הדברים הוא בשבת פ"א ע"ב אמר אב"י פרפיסא כו' הנה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש הנה מונח כו' חייב משום נוטע. ופי' רש"י האי פרפיסא עציץ נקוב כו' וחיוב לאו דוקא.

משום דדמי לתולש. וכ"כ התוס' שם דהאי חייב אינו אלא מדרבנן.

דס"ל דאף שהניחו ע"ג יתדות מ"מ עדיין שואב ונהנה מריח הקרקע ע"י הנקב שבו ומשו"ה אינו כתולש ממש שפוסק עי"ז יניקת הצמח לגמרי רק אסור מדרבנן וחיוב מפת מרדות ככל עובר אדרבנן.

ומדנקט אב"י פרפיסא שהוא עציץ נקוב [ולהרמב"ם הנינו גבשושית עפר כמו"ש בפרק ח' מהלכות שבת הלכה ד' שהוא ג"כ בעציץ נקוב] ולא נקט סתם עציץ שהוא בין נקוב בין אינו נקוב משמע דדוקא נקוב אית ביה עכ"פ איסורא מדרבנן אבל באינו נקוב אפי' איסורא דרבנן נמי לית בי' ומותר לטלו מע"ג קרקע ולהניחו ע"ג יתדות וכן להיפך: הן אמת דדעת הרמב"ם ז"ל שם בהא דגבשושית דחייב [ע' מ"ש בהלכות שמקטה ויובל תשובה סימן] מה"ת משום תולש ומשום נוטע אין ראיה מאב"י לומר דבאינו נקוב אפי' איסורא דרבנן ליכא די"ל דליכא איסורא אבל איסור דרבנן אפטר שיש בו.

אף כינון דלא מצינו זה בגמ' להדיא מנא לן לומר כן אליבא דהרמב"ם. אמנם לדעת רש"י ותוס' נדאי שפיר מוכח מאב"י דבאינו נקוב אפי' מדרבנן שרי לטלו מע"ג קרקע ולהניח ע"ג יתדות.

ולפ"ז לכאורה קשה על מ"ש בשו"ע עציץ אפי' שאינו נקוב כו' מנא לי' בשאינו נקוב. אמנם דברי השו"ע מבוארין עפ"מ שהביא הב"י מחלוקת רש"י ור"ת בתוס' גיטין ז ע"ב דלדעת רש"י שם בעציץ של חרס אינו נקוב פנקוב לכל מקלי והנ"מ בין נקוב לאינו נקוב הוא רק בעציץ של עץ.

ולר"ת הוא להיפך דשל עץ לעולם חשוב פנקוב אף בשל חרס א"נ לאו פנקוב ולהרמב"ם בין של עץ בין של חרס לעולם אינו יונק מקרקע אלא בעציץ נקוב. מלבד באילן כמו"ש בהלכות מעשר שני פרק י'.

ולפ"ז הא דהחמיר בשו"ע באינו נקוב בשל חרס ובשל עץ הוא לצאת ידי דעת רש"י בעציץ של חרס ודעת ר"ת בשל עץ. ואף דאיסור תורה נדאי לית בי' דלדעת הרמב"ם אינו חייב רק בפנקוב.

ובאינו נקוב אפי' איסורא דרבנן לא מצינו [נאין למדין מתולש מעציץ שאינו נקוב בשבת צ"ה דאין לדמות גזירות זל"ז] ולרש"י ור"ת נמי איסור תורה ליכא אפי' בפנקוב אף איסורא דרבנן איכא אפי' בשאינו נקוב למר בחרס ולמר בשל עץ.

וכינן דלדידן מספקא לן אי פּרש"י אי כר"ת א"כ בְּכַל חַד הו"ל סַפֵּק בְּדַרְבָּנָן. אָמְנָם
הַמְחַבֵּר נִקְטָה חוּמְרָא דְהַרְמַב"ם דַּע"ג יְתִדוֹת חֲזִיב מַה"ת בְּנִקּוּב וּבִשְׁל חֶרֶס נִקְטָה חוּמְרָא
דְּרַש"י דְאַפִּי אֵינוֹ נִקּוּב חָשׁוּב בְּנִקּוּב.

וכה"ג בְּשֵׁל עֵץ מִשׁוּם חוּמְרָא דר"ח בְּצִירוּף דַּעַת הַרְמַב"ם. וְאַף דְמַעְיָקָר דִּינָא הו"ל
סְפִיקָא טוּבָא בְּדְאוּרֵייתָא וּבְדַרְבָּנָן אִפִּי סַפֵּק א' מְהֵנִיא מַכ"ש בַּס"ס.

(וע' יו"ד סימן פ"ג סעיף ה' בְּהִגָּה שָׁם וְאַף בְּסְפִיקָא דְרַבְּנוֹתָא כְּמו"ש הַפּמ"ג הַלְכוֹת
תַּעְרוּבוֹת סִימָן ק"י וְאִכְמ"ל בְּזֵה). מ"מ מִשׁוּם זְהִירוֹת יֵשׁ לְהַחֲמִיר ג"כ בְּכַה"ג.

וז"ש הַמְחַבֵּר יֵשׁ לְזַהַר כּו' וּמְדַפְרֵט שֶׁל עֵץ וְשֶׁל חֶרֶס מִשׁוּם דַּעַת רַש"י ור"ת ש"מ דְּעֵצִין
שֶׁל מַתְכוֹת שְׁאֵינוֹ נִקּוּב וְכֵן כָּל כִּיּוּצ"ב דְמַקְרִי אֵינוֹ נִקּוּב לְכו"ע שְׁרִי לְטָלוֹ מַע"ג קַרְקַע
וְלִהְיִחוֹ ע"ג יְתִדוֹת וְאֵין בּוֹ אִפִּי זְהִירוֹת נְמִי דְכִינָן דְאֵינוֹ יוֹנֵק כָּלֵל מִקַּרְקַע לְפִי שְׁהוּא
אֵינוֹ נִקּוּב וְדוֹפְנֵי הַפְּלִי מְפָסִיק בֵּינוֹ לְקַרְקַע מַה לִּי אֵי עוֹמֵד ע"ג קַרְקַע מַה לִּי ע"ג יְתִדוֹת
אוֹ שְׁאָר דְבָרִים מִשֵּׁא"כ שֶׁל חֶרֶס וְשֶׁל עֵץ לְכָל מַר כְּדָאִית לִי אָף דְגַם ע"ג יְתִדוֹת יוֹנֵק
עַדִּין מִהַקַּרְקַע גְּזָרוּ רַבָּנָן שְׁמָא יַעֲמִידוּ בְּאוֹפֵן שְׂיָהָא דְבָר מְפָסִיק בֵּינוֹ לִיְנִיקַת הַקַּרְקַע.

וע' גִּיטִין כ"א ע"ב תוס' ד"ה יָצָא כּו' וְהָא דְמַכְשִׁיר אַבְיֵי כּו' הֵינּוּ דְהִנְיָחוּ בְּמָקוֹם שְׁפוֹסְקָת
יְנִיקַת הָעֵצִין ע"ש: וְעַתָּה אָבָא לְנִידוֹן שְׁאֵלְתָּהּ בְּאוֹתָן הוּא זְאֵנַעַס שְׁנִקּוּבִים בְּתַחֲתִיתָן
וְאִית בְּהוּ לְכְאוּרָה ג' חֲשָׁשִׁי אִיסוּרִי כְּשֶׁמְטַלְטְלִין אוֹתָן וּמַעֲמִידִין אוֹתָן ע"ג קַרְקַע בְּלִילְיָה
וְשׁוּב בְּפִקְר מַחֲזִירִין אוֹתָן לְחַלְלֵי הַחֲלוּן.

א' מִשׁוּם נוֹטֵעַ וְתוֹלֵשׁ. ב' מִשׁוּם טְלִטוּל מְקַצֵּה אִפִּי בְּמָקוֹמוֹ.

ג' מִשׁוּם מְשַׁתְּמֵשׁ בְּמַחְנוּבָר. וְשִׁמְעָתִי מְהַרְבֵּה לּוֹמְדִים שְׁדִין הֵנִי בְּלוּמַעֲנוֹטֵעַ פְּדִין עֵצִין
נִקּוּב לְכָל דְבָר: וְל"ג שְׁטַעוֹת גְּדוֹל טוֹעִים וְלֹא דַקְדָּקוּ יָפָה.

וְז"ל הַגְּהַת אֲשֶׁרִי סוּף פְּרָק הַמּוֹצִיא יֵין אַהָא דְאַבְיֵי דְפַרְפִּיסָא הַלְכָּהּ הָאֵי עֵצִין נִקּוּב
שְׁמוֹנָח ע"ג קַרְקַע וְהִנְיָחוּ ע"ג יְתִדוֹת חֲזִיב מִשׁוּם תּוֹלֵשׁ מְדַרְבָּנָן כּו' אַע"ג דְמוֹנָח ע"ג
יְתִדוֹת יוֹנֵק מִן הַקַּרְקַע קַצַּת הַלְכָּהּ מְדְאוּרֵייתָא אֵינוֹ חֲזִיב מִשׁוּם תּוֹלֵשׁ וּמִשׁוּם נוֹטֵעַ פְּרִי.

א"כ מִשְׁמַע אִם הַפְּסִיקוּ לְגַמְרֵי בְּעֵצִים אוֹ בְּבָגָד דְפָסִיק יְנִיקָתוֹ לְגַמְרֵי שְׂיָיָהּ בּוֹ תְּלִישָׁה
וּנְטִיעָה מְדְאוּרֵייתָא עַכ"ל הַג"א. וְלֹא נִמְצָא ע"ז חוֹלֵק בְּכָל הַפּוֹסְקִים וְהַב"י הִעֲתִיקוּ שָׁם
בְּסִימָן שֶׁל"ו אָף ט"ס שָׁם בַּב"י שְׁכַתְּבַת הַלְכָּהּ מְדְאוּרֵייתָא חֲזִיב כּו' וְלֹא שְׂיָיָהּ בּוֹ תְּלִישָׁה
כּו' וְצ"ל לְהִיפָּהּ "אֵינוֹ חֲזִיב" בּוֹ וְאִם אֵינוֹ ט"ס וְנִקְסַחַת הַב"י כֵּן הִי' בַּהַג"א צָרִיכִין לְפָרֵשׁ
מ"ש מְדְאוּרֵייתָא חֲזִיב הֵינּוּ כְּשֶׁתּוֹלֵשׁ מִן הָעֵצִין.

וּמ"ש לֹא שְׂיָיָהּ בּוֹ תְּלִישָׁה הֵינּוּ כְּשֶׁפָּכַר הַפְּסִיק בֵּין הָעֵצִין לְקַרְקַע מַע"ש. אָף לְעַנְיָן
דִּינָא אֵין נ"מ וְהַפְּל הוֹלָהּ אֶל מְקוֹם אֶחָד וּכְלָלָא הוּא דְכָל שְׂיֵשׁ הַפְּסִיק בֵּין הָעֵצִין לְקַרְקַע
בֵּין בְּעֵצִים בֵּין בְּבָגָד פְּסִיק יְנִיקַת הָעֵצִין מִקַּרְקַע לְגַמְרֵי וְאִם הִי' הָעֵצִין נִקּוּב מוֹנָח ע"ג
יְתִדוֹת וְהַפְּסִיקוּ בְּשַׁבַּת ע"י עֵצִים אוֹ בְּבָגָד חֲזִיב עַל מַעֲשֵׂהּ זֹה לְדַעַת רַש"י וְתוֹס' מַה"ת
מִשׁוּם תּוֹלֵשׁ וְכַה"ג בְּשִׁפְכָר הִי' שָׁם דְבָר הַמְּפָסִיק וּנְטָלוֹ מִשָּׁם חֲזִיב אֶלְיָבִיָּהוּ מַה"ת
מִשׁוּם נוֹטֵעַ.

וממילא פֿשֶׁהָלָהּ הַדְּבָר הַמְּפָסִיק בֵּין הָעֵצִיץ לַקְרָקַע מֵע"ש שֶׁפָּכַר אֵינּוּ יוֹנֵק מִהַקְרָקַע ה"ל דֵּינּוּ כְּמוֹ עֵצִיץ שֶׁאֵינּוּ נִקְוֵב שֶׁל מַתְכוֹת וְכִיוּצ"ב שֶׁאֲמָרְנוּ לְמַעַלָּה דְּשָׂרֵי לְכוּ"ע לְטָלוֹ וּלְהַנִּיחוֹ ע"ג יְתוּדוֹת בֵּינָן דְּבַל"ה אֵין לוֹ יְנִיקָה מִקְרָקַע וְא"כ מַה לִּי הֵכָא מַה לִּי הֵתָם.

וְא"כ הֵנִי וּוְאִזְאֲנַעס הָעוֹמְדִים בְּחִלְלֵי הַחֲלוֹן עַל קִיר הַחוּמָה אוֹ כּוֹתֵל שֶׁל עֲצִים וְהָרֵי יֵשׁ הַפֶּסֶק גְּדוֹל בֵּין הָעֵצִיץ לְבֵין הַקְרָקַע כֹּל עוֹבֵי הַפּוֹתֵל וְאֵינּוּ יוֹנֵק שׁוֹב מִהַקְרָקַע ה"ל כְּמוֹ עֵצִיץ שֶׁאֵינּוּ נִקְוֵב שֶׁל מַתְכוֹת וְכַשֵּׁהַקְרָקַע מְרוֹצֵף בְּקַרְשִׁים אוֹ אֲבָנִים וּלְבָנִים וְכִיוּצ"ב דְּאֵילוֹ הָעֵצִיץ הֵתָם קֵאִי ג"כ אֵינּוּ יוֹנֵק מִהַקְרָקַע לְפִי שֶׁרְצַפַּת הַבַּיִת מְפָסִיק מִןתָּר לְטָלוֹ מֵע"ג חֲלַל הַחֲלוֹן וּלְהַנִּיחוֹ ע"ג רְצַפַּת הַבַּיִת וְכֵן לְהִיפָּךְ דְּמַה לִּי דְקֵאִי הֵכָא מַה לִּי הֵתָם.

וְאֵין לְגִזְרֵי מְרוֹצֵף אִטּוֹ שֶׁאֵינּוּ מְרוֹצֵף כְּמוֹ בְּכִיבוֹד לֵישׁ פּוֹסְקִים בְּסִימָן שֶׁל"ז דְּהֵתָם נְמִי רֹב פּוֹסְקִים לֹא ס"ל כֵּן. וְעוֹד דְּאֵין לְדַמּוֹת גְּזִירוֹת חֲכָמִים זל"ז, וְאֵנּוּ לֹא מְצִינּוּ לְמִיגְזוֹר.

וְעוֹד דְּהֵכָא לֹא שְׂכִיחַ כ"כ שֶׁיִּצְטָרֵף לְטַלְטֵל הָעֵצִיץ מִמְקוֹמוֹ בְּשִׁבְתּוֹ וּמִדְּלֹא שְׂכִיחַ לֹא גְזוֹרוֹ: וְנ"ל פְּשוּט דְּמ"ש הַג"א דְּעֵצִים הֵנִי הַפֶּסֶק לֹא מִשׁוּם דַּס"ל כְּרִש"י דְּבַעֲזָן לֹא אֲמָרִינּוּ אֵינּוּ נִקְוֵב כְּנִקְוֵב.

אֲבָל לר"ת פֵּינּוּ דְּבִשְׁלַע עֵץ ס"ל דַּא"נ כְּנִקְוֵב עֲצִים לֹא הֵוּוּ הַפֶּסֶקָה אֲלֵא דְּנִדְאִי גַם לר"ת נְמִי הַוּוּיִן הַפֶּסֶקָה וְהָא דַּס"ל דְּשֶׁל עֵץ לְעוֹלָם כְּנִקְוֵב דְּמִי הֵיִינוּ בְּהָעֵצִיץ פֵּינּוּ דְּמַתְלַחֲלַח ע"י הַמֵּים וְהָעֵפֶר יוֹנֵק ע"י"ז שֶׁפִּיר אִפִּי' בְּאֵינּוּ נִקְוֵב.

מִשָּׂא"כ בְּעֲצִים הַמְּפָסִיקִים דִּיבְשִׁים הֵם. וְכַה"ג לְרִש"י וְדַאִי חֲרָסִית וּלְבִינָה הַוּוּיִן הַפֶּסֶק אִף דַּס"ל דְּשֶׁל חֲרָס כְּנִקְוֵב דְּזַהוּ דְּנִקְוֵב בְּעֵצִיץ וּמַה"ט דְּאֲמָרוּ.

וְכ"מ מִהַעֲמַקֵּת הַב"י דְּבָרֵי הַגָּהַת אֲשֶׁרֵי וְלֹא כָּתַב עָלָיו דְּזַהוּ אֵינּוּ הַפֶּסֶק רַק לְדַעַת רִש"י וְזַהוּ שְׁמִדֵּיִיק אֲבִי נִקְטָה שֶׁהַנִּיחוֹ ע"ג יְתוּדוֹת שֶׁאֵינּוּ מְפָסִיק רַק אֲוִיר בְּעֵלְמָא וְלֹא נִקְטָה שֶׁהַנִּיחוֹ ע"ג עֲמוּד אוֹ דָף וְאֲבָן דְּבַכַּה"ג וְדַאִי דְּחִיָּיב מַה"ת לְכוּ"ע.

וּלְהַרְמַב"ם אֵינּוּ חִידוּשׁ כָּלֵל וְלְרִש"י וְתוֹס' אֵינּוּ מְדַרְבְּנָן רַק מַה"ת. וְעַתָּה תַּחֲזוּהוּ דְּהַמְחַבֵּר תַּפְאָרֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב וְהַנִּיחוֹ ע"ג סְפָסֵל כו' וְלֹא כָּתַב ע"ג יְתוּדוֹת כְּבַגְמָרָא מִשׁוּם דַּע"ג יְתוּדוֹת לְהַרְמַב"ם חִיָּיב מַה"ת דְּאֲוִירָא נְמִי הֵוִיא הַפֶּסֶק לִיְנִיקָה וְלְרִש"י וְתוֹס' אֲוִירָא לֹא הֵנִי הַפֶּסֶק.

וְהַפֶּסֶק גְּמוּר הֵנִי רַק ע"י עֲצִים וְאֲבָנִים וּבְגַד וְכִיוּצ"ב וְלֹא רְצָה לְהַכְנִיס רִאשׁוֹ בְּמַחְלֻקַּת זוֹ ע"כ שֶׁכָּל אֵת יָדָיו וְכָתַב וְהַנִּיחוֹ ע"ג סְפָסֵל דְּבִזְזָה לְכוּ"ע חִיָּיב מַה"ת וְכַה"ג א': וְלְפִי מַה שֶׁכָּתַבְנוּ תִּרְאָה שֶׁדְּבָרֵי הַחֲזִי אֲדָם בְּהַלְכוֹת שִׁבְתּוֹ כָּלֵל י"א אֵינָם מְכוֹנְנִים כָּלֵל שֶׁכָּתַב שָׁם צָרוּר שֶׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים וְכֵן זְרַעִים שֶׁהֵם בְּכָלֵי מְנוּקָב שֶׁהֵיטָה מְנוּחַח עַל דָּף וְכִיוּצ"ב בְּעֵנִין שֶׁהֵנָּה הַפֶּסֶק בֵּינּוּ לְבֵין הַקְרָקַע וְהַנִּיחָם עַל הָאֲרֵץ חִיָּיב מִשׁוּם זוֹרַע שֶׁהָרִי ע"י עֲמִידָתוֹ בְּאֲרֵץ תַּצְמַח מִלְּחֻלּוּחִית הַקְרָקַע רַמְב"ם פָּרָק ח' הַלְכָה ד' וְאִף שֶׁהוּא כְּמוֹ גְּבִשׁוּשִׁית שֶׁל עֵפֶר נ"ל דְּאֵין חִילּוּק בֵּין גְּבִשׁוּשִׁית לְכָלֵי מְנוּקָב וְכִינּוּ דִּי"א דְּכָל כָּלֵי חֲרָס דֵּינּוּ כְּנִקְוֵב וִי"א לְהִיפָּךְ דְּכָל כָּלֵי עֵץ דֵּינּוּ כְּנִקְוֵב וְא"כ כָּל הַכָּלִים הֵנִי סְפֵק דְּאֲוִירָא וְצָרִיף לְהַחֲמִיר כְּכּוֹל [אֲבָל לְרִש"י וְתוֹס' שִׁבְתּוֹ פ"א אֵינּוּ אֲלֵא מְדַרְבְּנָן] עכ"ל.

וז"א דְהַרְמַב"ם לֹא מִיַּרְי כָּלֵל בְּשִׁנְטֵלוֹ מֵע"ג דָּף רַק מֵע"ג יְתִדוֹת כְּדֹאִיתָא בַּגְמ' וְלֹא מִפְסִיק רַק מֵאוּרָא. וְכֵן מֵה שְׁמִסִּים אֶבֶל לְרַש"י וְתוֹס' שְׁבַת פ"א אֵינוֹ אֶלָּא מְדַרְבְּנֵן.

גַּם זֶה אֵינוֹ דְבַדֵּף לֹא פְּלִיגֵי כָּלֵל עַל הַגְּהַת אֲשֶׁרִי. וְכֵן מִש"ש עוֹד הַחַי אָדָם בְּכָלֵל י"ב סִימָן ב' פְּלִי מְנוֹקֵב אִפִּי מִן הַצַּד [רַש"י שְׁבַת צ"ה] שְׁיֵשׁ בּוֹ זְרָעִים וּמְנוּחַ עַל הַקְּרָקַע וְהַגְּבִיהוֹ וְהַנִּיחוֹ עַל דְּבַר הַמִּפְסִיק בֵּינוֹ לְקְרָקַע וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסִיק יְנִיקְתּוֹ מִן הָאֲרִץ שְׁמַרִיחַ הָאֲרִץ הוּא גָּדֵל יוֹתֵר גַּם זֶה מִקְרִי עוֹקֵר דְּבַר מַגִּידוּלֵי וְסָיִב מִשׁוּם קוֹצֵר וְלְרַש"י וְתוֹס' חָיִב מְדַרְבְּנֵן כו'.

אֵינוֹ נָכוֹן. כְּמוֹ"שׁ: מִמּוֹצֵא דְבְרֵינוּ אֵלֶּה הִנֵּה בְרוּר דְּעֲצִיץ הָעוֹמֵד עַל סְפָסֵל אוֹ פְּתֵל וְשׁוֹלְחָן וְכוּצ"ב.

כִּינֵן שְׁיֵשׁ הַפְּסִיק עֲצִים אוֹ אֲבָנִים בֵּינוֹ לְבֵין הַקְּרָקַע הָרִי זֶה פְּאֵינוֹ נָקוּב לַכ"ד וְכִמוֹ עֲצִיץ שְׁאֵינוֹ נָקוּב שֶׁל מִתְכוֹת וְכוּצ"ב דְּשָׁרִי לְטָלוֹ מִמְקוֹמוֹ וְלִהְעֲמִידוֹ בְּכָל מְקוֹם שְׁרוּצָה ה"נ הַאִי עֲצִיץ יְכוֹל לִהְעֲמִידוֹ עַל קְרָקַע מְרוֹנָף וְאֵינוֹ בּוֹ שׁוּם חֲשָׁשׂא דְאִיסוּר תּוֹרָה דְנוֹטֵעַ וְתוֹלֵשׁ וְאִפִּי אִיסוּר מְנוֹקָזָה נְמִי לִיפָּא כְּמִשְׁמַעוֹת דְּבְרֵי הַמְּחַבֵּר בְּשׁו"ע דְּעֲצִיץ שְׁאֵינוֹ בּוֹ חֲשָׁשׂא דְרַש"י וְר"ת שְׁרִי לְטָלוֹ כו' הָרִי דְמִתְרַם נְמִי בְּטִלְטוּל.

וְהָא דְכָתֵב בְּסִפְרַת תְּפָאֲרַת יִשְׂרָאֵל וְאִפִּי לְטִלְטָלוֹ אִיסוּר ע"כ צ"ל דר"ל כְּשֶׁעוֹמֵד עַדִּין ע"ג קְרָקַע דָּאז דֵּינוֹ כְּמִחְנֻבֵּר וּמְחֻנְבֵּר אִיסוּר בְּטִלְטוּל וְכְמוֹ"שׁ הַט"ז בַּאו"ח סִימָן ש"ו וְהַמ"א בְּסִימָן ש"ב וְכִמוֹ שְׁאֲבִיא לְהֵלֵן אִיה"ש.

אֶבֶל כְּשֶׁעוֹמֵד ע"ג סְפָסֵל וְכוּצ"ב לֹא מְצִינוֹ שְׁיִאֲסֵר בְּטִלְטוּל וְאִפִּי אִם הַמְּחַבֵּר תְּפָאֲרַת יִשְׂרָאֵל בְּכָל גְּוֹנֵי קְאָמֵר. לְמִשְׁמַעוֹת הַמְּחַבֵּר שׁו"ע שׁוּמְעִין, שׁוֹב מְצִאתִי בַּפ"ג ס"ס ש"ו בְּאִשְׁלֵי אֲבָרְהָם שְׁכָתֵב טִלְטוּל כְּלֵי חָרָס עִם עֶפֶר וּבְשָׂמִים לְמ"ד יָרַק מִתְרַם י"ל עֶפֶר כו' לֹא.

וְלַט"ז דְּאוּסֵר אִיסוּר בְּטִלְטוּל מִיְהוּ מ"ש ב"ס ח מִשְׁמַע עֲצִיץ מִתְרַם בְּטִלְטוּל עכ"ד. וְנִדְבַר לְהֵלֵן אִיה"ש בְּדִין שְׁיִמּוּשׁ בְּמִחְנֻבֵּר הַנּוֹגַע לְזָה: וְנ"ל דְּאָף דְּבִאִילָן הַנְּטוּעַ בְּעֲצִיץ שֶׁל חָרָס דְּלִכּו"ע הָיוּ אֵינוֹ נָקוּב כְּנָקוּב אִפִּי לְהַרְמַב"ם וְהוּא מִהִירוּשְׁלַמִי דְעָרְלָה דְשָׁרְשֵׁי אִילָן מְפַעֲפְעִין וְכִלֵי חָרָס אֵינוֹ עוֹמֵד בְּפָנֵי הַשָּׁרְשִׁין וּמְנַקְבֵהוּ.

מ"מ לֹא עָדִיף אֵינוֹ נָקוּב בְּאִילָן מְנַקְבֵי בְּזָרְעִים דְּכִמוֹ בְּזָרְעִים אִפִּי נָקוּב מִמֶּשׁ מ"מ כְּשֶׁמִּפְסִיקוֹ בְּעֲצִים וְכוּצ"ב הָיוּ הַפְּסִיק וּפּוֹסֵק יְנִיקְתּוֹ לְגַמְרִי וְכְמוֹ"שׁ בְּהַגְּהַת אֲשֶׁרִי ה"נ בְּאִילָן נְהִי דְכְּנָקוּב דְּמִי מ"מ כְּשֶׁמִּפְסִיק דְּבַר בֵּין הָעֲצִיץ לְבֵין הַקְּרָקַע אֵינוֹ יוֹנֵק עוֹד.

וְא"כ אִפִּי נְטוּעִים בְּהִנִי וּוְאִזְאֲנַעֵס מִיְנֵי אִילָן כְּמוֹ הַדְּסִים וְעֵץ עֲבוֹת אוֹ מִיְנֵי שׁוֹשְׁנִים שְׁיֵשׁ בָּהֶם מִיְנֵי אִילָן לְעֲנִין עָרְלָה וְש"ד מ"מ כִּינֵן שְׁעוֹמְדִים בְּבֵית ע"ג דְּבַר הַמִּפְסִיק בֵּין הַקְּרָקַע שְׁרִי לְטִלְטָלוֹ כְּמוֹ זְרָעִים וְכְמוֹ"ל אֶלָּא דְּבִאִילָן יֵשׁ לְעִיָּין מִשׁוּם שְׁמוּשׁ בְּאִילָן דְּלִכּו"ע אִיסוּר מְדַרְבְּנֵן כְּמוֹ שְׁנִדְבַר בְּזָה ב"ס ד: וְהִנֵּה בְּדִין טִלְטוּל עֲשָׂבִים מְחֻנְבָּרִים לְקְרָקַע יֵשׁ לְעִיָּין.

דְּבִשׁו"ע סִימָן ש"ב סְעִיף ו' וְנ"ל מְקַנְחִין בְּשֶׁבֶת בְּעֲשָׂבִין לַחִים אִפִּי הֵם מְחֻנְבָּרִים וּבְלִבְד שְׁלֹא יִזְיָם וּמִשׁוּם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִחְנֻבֵּר לִיפָּא דְלֹא אִיסוּר אֶלָּא בְּאִילָן אֶבֶל לֹא בְּיָרַק ע"כ.

וכתב עלה המ"א בסעף קטן ו' שלא יזיזם שיהם מוקצים עכ"ל וראיתי במחצית השקל שם שכתב דהא"ר והת"ש חולקין על המ"א דמוקצה דמחנך אינו אלא בפירות הנתלים או נשרו בשבת מדלא לקטינהו אמתול אקצינהו מדעתה אכל כל זמן שהם מחנכים מותר להשתמש בהן.

אי לא משום משתמש במחנך ליפא משום איסור מוקצה וא"כ בעשבין דליפא משום משתמש במחנך ליפא גם משום מוקצה והא דקאמר לא יזיזם ר"ל שיזהר שלא יתלנש מהם עכ"ד.

והל"ש בהגהותיו פתב ע"ד המ"א דלדבריו פמעט הדבר רחוק במציאות שיוכל לקנח בגופו בלבד בלא יוכל ליגע בו בידיו. והנה הספרים הנ"ל אינם בידי לעינין בהם: ומה שיש לי לכאורה להקשות ע"ד המ"א הוא דאם נפרש דברי המחבר שכתב שלא יזיזם היינו טלטול א"כ תקשי ממ"ש המחבר בעצמו בסימן של"ו עציץ אפילו אינו נקוב יש ליזהר מלטלו כו' ולהניחו ע"ג יתדות בין של חרס בין של עץ.

וטעמו כמוש"ל בשם הב"י דחייש לדעת רש"י בפל חרס דא"נ פנקוב ולדעת ר"ת בפל עץ כה"ג ובצירוף דעת הרמב"ם אית בהו חששא דתולש ונוטע וכמוש"ל. והשתא אם איתא דעשבין מחנכין אית בי' משום מוקצה א"כ מאי אריא דלהניחו ע"ג יתדות אסור ויש ליזהר ותיפוק לי' דאפי' במקומן אסורין בטלטול כל שהוא בין פשעומדין ע"ג קרקע בין פשעומדין ע"ג יתדות מה"ט גופא דחשש מוקצה.

ומדכתב המחבר דלהניחו ע"ג יתדות אסור משמע דטלטול במקומו שרי אף דבכולהו איפא חששא דמחנך לכל מר כדאית לי'. ואין לומר דאף דטלטול דמחנך אסור מ"מ ע"י הפלי שרי משום טלטול מן הצד.

הא לא שרי טלטול מן הצד כ"א לצורך דבר המותר ולא לצורך דבר האסור כמו"ש בשו"ע סימן שי"א. וי"ל דכיון דמה שהזהיר המחבר שלא יניח ע"ג יתדות וכן להיפך הוא רק מטעם ספק וכמוש"ל שיהי בכל חז איפא ספיקא להתיירא בפל חרס דילמא כר"ת דלא הוי פנקוב ובפל עץ דילמא פריש"י דאינו פנקוב.

ובתרונניהו דילמא פהרמב"ם דבתרונניהו צריכין לנקוב. ונהי דאנו מחמירין ונקטינן חומרי דכולהו היינו משום לתא דאיסור תורה כגון להניחו ע"ג יתדות ולהיפך אבל בטלטול במקומו שאין בו רק חשש מוקצה ועיקר טלטול מוקצה אינו רק דרבנן ואין בו לתא דאיסור תורה אין לחוש בספיקי טובא פי הנ"י: אף מה שיש לתמוה על המ"א הוא דנדאי א"א לפרש דברי המחבר מ"ש "שלא יזיזם" משום מוקצה.

שנהרי דברי המחבר הנה דברי רש"י בשבת דף פ"ב כמו"ש בב"י ושם ע"כ פירושו שלא יזיזם מן המחנך [כלומר שלא יתלנש] דבגמ' שם הי' לפניו צרור ועשבין רב חסדא ורב המנוא ח"א מקצת בצרור ואינו מקנח בעשבין וח"א מקנח בעשבין ואינו מקנח בצרור.

ופי' רש"י ואינו מקנח בעשבין שהעשבין לחים וחוטכין את הכשר ורבותינו מפרשים משום תלישה ואיני יודע מהו דאי בעשבין מחנכין מי איפא למאן דשרי וכמדומני דמוקמי לה במחנכין ומקנח בהן בחיבורן.

ואינו מקנח בצרור דלאו בר טלטול הוא הילקף מקנח בעשבין פשהם במקנח ולא יזיזם.
ומשום שימוש במקנח לא מתסר כדאמרין בעירובין פ"ג דלא אסרו אלא באילן ובקנים
עוזרין לפי שהם קשין.

עכ"ל רש"י ז"ל. ונראה פשוט וברור דמ"ש רש"י ולא יזיזם משום דקשין לפי רבותיו
דלא ס"ל טעמא דעשבין אסורים משום שחזתין את הפשר א"כ קשה מ"ט דמאן דס"ל
בצרור ולא בעשבין הא צרור מוקצה דלא תזי למידי ועשבין הא תזי למאכל בהמה.

ואי דלא תזי עכ"פ לא גריע מצרור ואפתי מ"ט ס"ל בצרור ולא בעשבין וצ"ל דס"ל
דא"א לקנח אם לא שיזיז העשבין ממקום חבורן בקרקע וה"ל פסיק רישא ותייב עלה
משו"ה ס"ל בצרור ולא בעשבין אף דבצרור הוי מוקצה עדיף טפי מליתי לידי איסור
תורה אבל איך ס"ל דאפשר שיקנח בהו בחבורן ולא יזיזם ו"ל פסיק רישא אלא
דבר שאין מתכוין אם נתלשו ולקף שרי משו"ה בעשבין עדיפא דליתנייהו מוקצה ולא
בצרור.

וכן מצאתי אח"כ בפ"י רש"י שעל הרי"ף ז"ל ורבותינו מפרשים דאיני בעשבין
מחפורין ולקף מ"ד דלא מקנח בעליו היינו משום תלישה ומ"ד מקנח בעליו מחפורין
ולא יזיזם ממקומם עכ"ל.

מוכח דלא יזיזם ממקום חבורן בקרקע קאמר. וזהו ג"כ דברי הב"י שם בסימן שי"ב
שכתב ומשמע מדברי רש"י שאפ"י אם העשבין מחפורין יכול לקנח בהם בעודם מחפורין
ולא יזיזם ומשום שימוש במקנח כו' עכ"ל.

דר"ל יכול כו' דאינו פסיק רישא. אף בשו"ע שינה הלשון קצת וכתב "ויבלבד שלא
יזיזם" ובחכמה שינה הדברים והיינו דלפמ"ש פליגי האמוראים בעשבין אי הוי פסיק
רישא אי לא ובנדאי לא במציאות רחוק פליגי ולכו"ע קרוב הענין לבוא לפסיק רישא
אם לא יזהר וא"כ גהי דפסקינן כמ"ד בעשבין.

מ"מ פנין שבקל יכול להיות בזה פסיק רישא אם לא יזהר ע"כ צריך להיות זהיר בדבר.
וז"ש ובלבד כו' ור"ל שיהא זהיר בדבר וע' פסחים ק"א ע"א תוס' ד"ה ונהלכה כר"ש.

וראיתי בפמ"ג בסימן שי"ב שהקשה לפי האלף רבה ות"ש דשלא יזיזם היינו יתלשם
קשה פשיטא. ולק"מ דדינא רבה קמ"ל שצריך להזהר: ולפ"ז להקפך מוכח מפאן דאי
פדעת המ"א דיש איסור מוקצה בעשבין מחפורין א"כ קשין מ"ט דמ"ד בעשבין ו"ל
בצרור מאי עדיפותא דעשבין פנין דבהו גמי איפא איסור מוקצה כבצרור.

ועוד דלפמ"ש דלכו"ע בעשבין קרוב לבוא לידי פסיק רישא אם לא יזהר א"כ נדאי
מה"ט צרור עדיף פנין דאיסור מוקצה בתרנוניהו איפא אלא שהתירו משום כה"ב. ואין
לומר דמ"ד בעשבין היינו שלא יאחזם בידו.

שהרי דומיא דצרור קתני באותו בידו ועוד פנין דבאמת דבר זה שלא יאחז בידו כבד
מאד וכמעט בלתי אפשר שלא ישלח ידו וכמוש"ל בשם הלבושי שרד. א"כ אם איתא
דאפ"ה אסור פולי האי ה"ל לפרושי לאסור או סתמא כפי דדומיא דצרור קאמר וכדרכו

בְּיָדוֹ וְאֵלֶּכָּהּ הַדָּק"ל מ"ט דמ"ד בְּעֵשְׂבִין וְלֹא בְּצָרוֹר אַע"כ צ"ל דְּבַעֲשָׂבִין מְחַנְּבִין לִית
בִּי אִיסוֹר מְוֹקָצָה וְלִהְיֵי עֵשְׂבִין מְחַנְּבִין עֲדִיפִי לִי מְצָרוֹר שֶׁהוּא מְוֹקָצָה.

וְאִידָּהּ ס"ל דְּבַעֲשָׂבִין אֶף שְׂאִינָם מְוֹקָצִין אַבְּל פְּסִיק רִישָׁא הוּא מְשׁוּם תְּלִישָׁה וְעֲדִיף צָרוֹר
דְּלִית בִּי רַק אִיסוֹר דְּרַבְּנָן דְּמְוֹקָצָה וְאִידָּהּ ס"ל דְּאִינוּ פְּסִיק רִישָׁא רַק דְּבַר שְׂאִין מְתַפְּנִין
וּמְתַר וְעֵשְׂבִין עֲדִיפִי דְּלִית בָּם אִיסוֹר מְוֹקָצָה וְהוּ"ז דְּלֹא כַּהֲמ"א: וְיֵשׁ לְדַקְדָּק לְכַאוּרָה עַל
פִּי רַבּוֹתֵינוּ דְּאֶפְתִּי אֶפְתִּי אִי בְּעֵשְׂבִין מְחַנְּבִין פְּלִיגִי לָמָּה לְהוּ לְפָרֵשׁ דְּפְלִיגִי אִי תְּלִישָׁה
הָוִיא בְּהוּ פְּסִיק רִישָׁא אִי לֹא וּפְלִיגִי בְּמַצִּיאוֹת הָעֵנִין ה"ל לְפָרֵשׁ דְּכוּ"ע ס"ל דְּאֶפְשָׁר שְׁלֹא
זִיזוּם מְמַחְנְבֵר אֶלָּא דְּפְלִיגִי בְּדָבָר שְׂאִין מְתַפְּנִין מֵר ס"ל דְּבַר שְׂאִינוּ מְתַפְּנִין אִיסוֹר וְאִידָּהּ
ס"ל דְּבַר שְׂאִינוּ מְתַפְּנִין מְתַר וּבְפְּלֹגְתָת ר"י ור"ש.

וּי"ל ע' ב"ק י"ח ע"ב וְלִמָּא כו' א"נ י"ל ע"פ מ"ש רש"י שְׁבַת קכ"ד: וּנ"ל דִּי"ל דְּהָא
דְּלֹא נִיחָא לְהוּ לְרַבּוֹתֵינוּ דְּרִישָׁי לְאֻקְמִי פְּלֹגְתִּיהוּ בְּעֵשְׂבִין תְּלוּשִׁין דֹּא"כ מ"ט דמ"ד
בְּצָרוֹר וְלֹא בְּעֵשְׂבִין וְאִי מְשׁוּם דְּבַעֲשָׂבִין יֵשׁ שְׁחֻתְכִין אֶת הַבְּשָׂר כְּגוֹן סִמְנָא דְּאֻקְמִי
בְּחֻלִין ט"ז ע"ב וּכְפִי רִישָׁי דִּלְפ"ז וְדֹא ר"ח הוּא דְּאִית לִי בְּעֵשְׂבִין וְלֹא בְּצָרוֹר מְדַמְּפְּלִיג
בְּשֻׁבַת שָׁם לְעִיל מִיְנֵיהּ אר"ה דס"ל בְּהִיָּה לְפָנֵינוּ צָרוֹר וְחָרְס דר"ה ס"ל בְּצָרוֹר וְאִיהוּ
ס"ל בְּחָרְס אֶף דְּבְחָרְס אִיכָּא תְּלִתָּא לְרִיעוּתָא כְּשָׁפִים וְסַפְּתָא דְּשָׁמָּא נִתְּק כו' וְהַשְׁרַת
נִימִין מ"מ מְוֹקָצָה דְּצָרוֹר חֲמִירָא לִי מְכ"ש בְּצָרוֹר וְעֵשְׂבִין דְּלִיכָּא בְּעֵשְׂבִין אֶלָּא מְשׁוּם
סַפְּתָא לְחֻדָּא דְּוֹדָא י"ל דְּבַעֲשָׂבִין וְא"כ פִּינּוּ דס"ל לְעִיל מִיְנֵיהּ בְּחָרְס מְכ"ש דְּבַעֲשָׂבִין
וְא"כ הָא ל"ל.

מִיְהוּ בְּזָה י"ל דְּמְשׁוּם אִידָּהּ מ"ד קְתַנִּי לָהּ דס"ל דְּאֶפְתִּי נֶגֶד עֵשְׂבִין צָרוֹר עֲדִיף. אֶף אֶפְתִּי
קָשָׁה דְּהַגְמָ' הו"ל לְמִימֵר בְּהַךְ פְּלֹגְתָּא דְּצָרוֹר וְעֵשְׂבִין תְּסַתִּימִין דר"ח הוּא דְּאָמַר בְּעֵשְׂבִין
כְּדָרָהּ הַגְמָ' לֹמַר כֵּן בְּכ"מ.

וְכַהֲג' דְּקָדְקוּ הַתּוֹס' בְּמו"ק ג' ע"ב וְכֵן הִבִּיא שָׁם הַרִיטְבָ' אִי בְּשֵׁם רִישָׁי שְׂדַקְדָּק כֵּן לָמָּה
לֹא אָמַר שָׁם בְּגַמ' תְּסַתִּימִין דר"א כו'. וּמְדָלָא אָמַר בְּגַמ' תְּסַתִּימִין דר"ח הוּא דְּאָמַר בְּעֵשְׂבִין
ש"מ דְּבַטְעָמִי אַחְרֵינִי פְּלִיגִי וּבְעֵשְׂבִין מְחַנְּבִין דְּלַחַד מ"ד הָוִי פְּסִיק רִישָׁא בְּאִיסוֹר תּוֹרָה
וּלְחַד מ"ד אִינוּ פְּסִיק רִישָׁא וְכַמוֹש"ל דִּלְפ"ז אֶפְתִּי לר"ח דס"ל בְּצָרוֹר וְחָרְס דְּבְחָרְס מ"מ
בְּצָרוֹר וְעֵשְׂבִין י"ל דס"ל דְּבַצָּרוֹר מְשׁוּם דְּבַעֲשָׂבִין אִיכָּא אִיסוֹר תּוֹרָה מְשֵׁא"כ בְּצָרוֹר
וְלִיכָּא תְּסַתִּימִין.

וּלְפ"ז לִיכָּא לְפָרֵשׁ פְּלֹגְתָּא דְּרַב חֲסֵדָּא וְרַב מְבַרְכֵי שְׂאִין מְתַפְּנִין וְלְכוּ"ע אֶפְשָׁר שְׁלֹא
תְּלַשֵּׁם כְּמוֹ שֶׁהַקְּשִׁינוּ לְעִיל דֹּא"כ פִּינּוּ דר"ח ס"ל בְּצָרוֹר וְחָרְס דְּבְחָרְס אַע"ג דְּאִיכָּא
הַשְׁרַת נִימִין וְבַע"כ דס"ל דְּבַר שְׂאִינוּ מְתַפְּנִין מְתַר וְא"נ אִיסוֹר אֶף מְדַרְבְּנָן כְּדַעַת רִישָׁי
בְּשֻׁבַת קכ"ד וְדַעַמְל' וְמַה"ט מְוֹקָצָה חֲמִירָה מִיְנֵיהּ א"כ בְּצָרוֹר וְעֵשְׂבִין נְמִי ע"כ ס"ל
דְּבַעֲשָׂבִין וְהַדָּק"ל לִימָא גַּמ' תְּסַתִּימִין דר"ח הוּא דְּאָמַר בְּעֵשְׂבִין וּמְדָלָא אָמַר תְּסַתִּימִין ש"מ
דְּבַפְּסִיק רִישָׁא דְּעֵשְׂבִין פְּלִיגִי וְלִיכָּא תְּסַתִּימִין: וְהַגְמָ אֶף שֶׁהַבְּאֵנוּ רְאִיָּה בְּרוּרָה דמ"ש
הַמְּחַבֵּר שְׁלֹא זִיזוּם דְּלֹא כַּהֲמ"א מְשׁוּם מְוֹקָצָה אֶלָּא כְּדַעַת הַא"ר וְת"ש.

מ"מ לְדִינָא לְכַאוּרָה יֵשׁ עֲדִינּוּ מְקוּם לְדַעַת הַמ"א. דְּנִרְאָה דְּכִינּוּ דְּעִיקָר דְּבַר זֶה דְּמְוֹקָצָה
דְּעֵשְׂבִין מְחַנְּבִין תְּלִיָּא בְּדִין שְׁמִיּוּשׁ בְּהוּ בְּמַחְנְבֵר וְהָרִי מְצָאֵנוּ לַהֲט"ז בְּסִימָן שְׁל"ו

שְׁנַחֲלֵק בְּדִין זֶה עַל בְּעָלֵי הַשּׁוֹ"ע הַמַּחְבֵּר וְהַרְמ"א דְּבִסְיַמָּן שֶׁל"ו פֶּתַח הַמַּחְבֵּר אֵין עוֹלִין בְּאֵילָן כּו' וְאֵין מְשַׁתְּמֵשִׁין בְּמַחְנֹבֵר לְקַרְקַע כָּלֵל כּו' וְכַתֵּב ע"ז הַרְמ"א בְּהִגָּה וּכ"ז בְּאֵילָן וְכִיּוּצ"ב אֲבָל קָנִים הֶרְפִּים פִּיֶּרֶק מִן הַשְּׁתַּמְשׁ בְּהוּ אַע"פ שֶׁמַּחְנֹבֵרִין בְּקַרְקַע כּו' וְתַמָּה שֵׁם הַט"ז עַל הַרְמ"א דְּמַאֲחַר שֶׁהַמַּחְבֵּר הֶעֱתִיק מִקְּנֻדָּם לְשׁוֹן הַרְמ"ב"ם דְּאֵין מְשַׁתְּמֵשִׁין בְּמַחְנֹבֵר לְקַרְקַע כָּלֵל דְּמִשְׁמַע אִפִּי קָנִים הֶרְפִּים וְיֶרֶק וְשֵׁתֵק לִי הַרְמ"א וְלֹא פֶתַח עָלִיו כָּלוּם אֵיךְ פֶּתַח אַח"כּ וּכ"ז בְּאֵילָן כּו' דְּמִשְׁמַע דְּאֵינוּ בָּא רַק לְפָרֵשׁ וְלֹא לְחַלּוֹק וּנ"ל מִמָּה שֶׁתַּמָּה רַק עַל הַרְמ"א.

אֵינְשֵׁתְמִיט מִיַּנְי' בְּאוֹתָהּ שְׁעָה דְּבִרֵי הַמַּחְבֵּר בְּסִימָן שִׁי"ב שֶׁפֶתַח הוּא ג"כ דְּבִיֶּרֶק מִן הַמַּחְבֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ וּמַצָּאֵתִי שֶׁכָּבֵר קְדַמוּנֵי הָאֲחֵרוֹנִים כְּמוֹ"ש בַּכַּמ"ג שָׁם. וְהַעֲלָה הַט"ז דְּדָבָר זֶה בְּמַחְלֻקַת שְׁנוּיָה לְפִי אוֹקִימַתָּא דְּאִמּוֹרָאֵי בְּעִירוּבִין ל"ד ע"ב אֵהָא דְתַנּוּ שָׁם נִתְּנוּ לְעִירוּב בְּרֵאשׁ הַקְּנָה שֶׁהוּא תְלוּשׁ וְנִעוּץ הָרִי זֶה עִירוּב תְלוּשׁ וְנִעוּץ אֵין כּו' וְבְאֵילָן דְּהוּי מַחְנֹבֵר תַּנּוּ בְּרִישָׁא שָׁם דְּהוּי עִירוּב וּמִשְׁנֵי רְבָא וּר"ח דְּרִישָׁא ר' דְּלֹא גָזַר אֲשֶׁבוֹת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת וְסִיפָא רַבְּנָן דְּגָזְרוּ עַל הַשְּׁבוֹת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת וְחִיּוּשֵׁינָן לְשִׁמָּא יַעֲלָה וְיִתְלוּשׁ וּלפ"ז בְּיֶרֶק דְּלֹא שִׁינְיָה חֲשִׁישָׁא דְשִׁמָּא יַעֲלָה וְיִתְלוּשׁ לֹא מְצִינוּ שְׁגָזְרוּ.

וְכּו' ס"ל לר"נ שָׁם דְּמוֹקֵי לְמַתְנֵי בְּקָנִים עוֹזְרֵדִין שֶׁשְׁשִׁים אֲבָל בְּשִׁאֲנִים עוֹזְרֵדִין שְׁרִי אֲבָל לְאוֹקִימַתָּא דְּרַבִּינָא דְּסִיפָא ד"ה וְגִזְזִירָה שִׁמָּא יְקַטְוּם וּפִי' רַש"י לְפִי שֶׁהַקְּנָה רַף הוּא אֵיפָא לְמִיגָזַר שִׁמָּא יְקַטְוּם כּו' א"כ מַכ"ש בְּיֶרֶק שְׁרַף יוֹתֵר דְּחִיּוּשֵׁינָן שִׁמָּא יְקַטְוּם אַף דְּלִשְׁמָא יַעֲלָה וְיִתְלוּשׁ לֹא חִיּוּשֵׁינָן וּלפ"ז הַג"א דְּמִיּוּתֵי בְּהִגָּה הוּא לְפִי' ר"נ דְּמִיְקַל בְּרַפִּיָּה אֲבָל לַפ"ד הַפּוֹסְקִים כְּרַבִּינָא דְּמִשׁוּם דְּרַכִּיָּה חִיּוּשֵׁינָן לְשִׁמָּא יְקַטְוּם א"כ כ"ש בְּיֶרֶק וּא"כ אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ שִׁמָּא יְקַטְוּם וְהָא דְּמִן הַרְמ"ב לִילָף ע"ג עֲשֻׁבִין שָׁם סְעִיף ג' שֶׁאֵין הֵתֵם דְּאֵינוּ מְשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ וְיָדִיו רְחוּקוֹת מִמֶּנּוּ מִשָּׂא"כ בְּמִשְׁתַּמֵּשׁ דְּהוּא עוֹסֵק בּוֹ וַיֵּשׁ חֲשִׁשׁ שִׁמָּא יְקַטְוּם וְהַשְׁיִמוּשׁ בְּאֵילָן הוּא ג"כ מִטַּעַם זֶה שִׁמָּא יִתְלוּשׁ כִּינּוּן שֶׁהוּא סְמוּךְ לְיָדִיו וְכִינּוּן דְּהַחֲשִׁשׁ שִׁמָּא יְקַטְוּם אִפִּי' בְּיֶרֶק שֶׁפִּיר פֶּתַח הַרְמ"ב"ם דְּאֵין מְשַׁתְּמֵשִׁין בְּמַחְנֹבֵר לְקַרְקַע לְכָלֵל גַּם יֶרֶק.

וְתוֹ נ"ל דְּגַם מַחְמַת מְוֻקָּצָה אֵין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּיֶרֶק דְּנֻדָּי מְוֻקָּצָה הוּא כּו' ע"כ ת"ד הַט"ז. וְהַשְׁתָּא לַפ"ז הִי' נ"ל דְּנֻדָּי גַּם הַמ"א יוֹדָה בְּזָה לְהַא"ר וְת"ש דְּכָל שְׁאֵין אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמַחְנֹבֵר אֵינוּ מְוֻקָּצָה שֶׁהָרִי לֹא אֶקְצִי דַעֲתֵל' מִיַּנְי' כִּינּוּן שְׁרִישָׁי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּא"כ שְׁרִי בְּטִלְטוּל אֵלֶּא דְּהַמ"א כַּט"ז ס"ל דְּעֲשֻׁבִין וְיֶרֶק וְקָנִים הֶרְפִּים אֲסוּרִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מִטַּעַם שִׁמָּא יְקַטְוּם] וְה"ל דִּינָם כָּאֵילָן דְּאֲסוּר לְהַגִּידוּ מִשׁוּם מְוֻקָּצָה מִשׁוּם דְּאֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְה"נ בְּעֲשֻׁבִים וְיֶרֶק וְאֵף דְּנֻדָּי דְּמ"ש הַמ"א דְּרַף פִּירוּשׁ עַל מ"ש הַמַּחְבֵּר "שֶׁלֹּא יִזְזוּם" ז"א שֶׁהָרִי הַמַּחְבֵּר בְּפִירוּשׁ ס"ל שָׁם דְּבִיֶּרֶק לֹא גָזְרִינוּ שְׁיִמוּשׁ מ"מ לְדִינָא אֲפֻשֶׁר כְּהַמ"א וְכַמּוֹ"ש הַט"ז וְדִלָּא כְּהַמַּחְבֵּר וְרַמ"א אֵלֶּא כְּדַעַת הַרְמ"ב"ם וְאֵיךְ פּוֹסְקִים שֶׁפּוֹסְקוּ כְּרַבִּינָא אֵלֶּא דְּמ"מ דְּחֻסָּק גָּדוֹל הוּא לֹא מִדְּהַמ"א מְסַכִּים לְהַט"ז דֹּא"כ לֹא ה"ל לְעַבּוֹר ע"ד הַרְמ"א בְּסִימָן שֶׁל"ו בְּשִׁתִּיקָה וְשֶׁפִּיר הַשִּׁיגוּ הַא"ר וְהַת"ש עָלִיו גַּם לְדִינָא כִּינּוּן דַּס"ל דְּשְׁרִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אֵין בָּהֶן מִשׁוּם מְוֻקָּצָה: וְהַנֶּה עַל הַט"ז דַּס"ל ג"כ כְּהַמ"א דְּיֶרֶק וְכִיּוּצ"ב אֲסוּר בְּטִלְטוּל בְּמַחְנֹבֵר אֵין לְהַקְשׁוֹת כְּמוֹ שֶׁהַקְשִׁיתִי לְמַעֲלָה עַל הַמ"א מִשְׁבַּת פ"ב דְּכִינּוּן דְּלִדְיָדִי תִּלְיָא זֶה בְּפִלוּגְמָתָא דְּאִמּוֹרָאִים י"ל דְּהִנֵּי אִמּוֹרָאֵי בְּשַׁבַּת לֹא

ס"ל פְּרַבְינָא דְעִירוּבִין ל"ד אָף הָא קַשְׂיָא לְכַאוּרָה לַפ"ד דְתַלְיָא בְּפִלּוּגְתָּא א"כ מַאי דְנוֹחָקָא דְרַבּוּתִּיּוּ דְרַש"י בְּשַׁבַּת שָׁם לְפָרֵשׁ בְּפִלּוּגְתָּא דַר"ח וְרַה"מ בְּמַצִּיאוֹת אִי הָוִי פְּסִיק רִישָׁא עַדִּיפָא ה"ל לְפָרֵשׁ דְּפִלְיָגִי אִי עֵשְׂבִין מְחֻנְפְּרִין מְוֹתְרִים לְשִׁמְשׁ בְּהוּ דְלַמ"ד בְּעֵשְׂבִין ס"ל דְשָׁרִי וּמ"ד צָרוּר ס"ל דְאָסוּר מִשׁוּם שְׁמָא יִקְטָנוּם וּכְרַבְינָא הִלְכָּה צָרוּר עַדִּיף דְלִית בִּי לַתָּא דְאִסוּר תּוֹרָה מִשָּׂא"כ עֵשְׂבִין וִי"ל דְכִינּוּן דַר"ח ס"ל בְּעִירוּבִין שָׁם דְסִיפָא רַבְּנָן דְרַבִּי וְלֹא פְּרַבְינָא שָׁם א"כ לְדִידִי לֹא מְצִינוּ שְׁגָזְרוּ חֲכָמִים בְּעֵשְׂבִין וְיָרַק גְּזִירָה שְׁמָא יִקְטָנוּם שְׂיָהָא אָסוּר מַה"ט לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ א"כ אִי בָּהָא פְּלִיגִי בְּשַׁבַּת ה"ל לְהַגְמֵ' שָׁם לוֹמַר תַּסְתֵּימִים דַר"ח הוּא דְאָמַר בְּעֵשְׂבִין וּכְמוֹ"ש כַּה"ג לְעִיל.

וְהִנֵּה עֵינֵינוּ חִידוּשׁוֹ שֶׁל הַט"ז לְפָרֵשׁ דְשִׁמּוּשׁ קְנִימִים הֶרְפִּים וְעֵשְׂבִים תַלְיָא בְּפִלּוּגְתָּא דְאוּקִימְתָּא דְאִמּוּרָאֵי הַקְדִּימוּ חוֹתְנוּ הַב"ח ז"ל. אָמְנָם שְׁנִינָהּ לֹא רָאוּ שְׁפָכַר עָלֶיהָ כֵּן בְּדַעַת הַרִיטְב"א שָׁם בְּעִירוּבִין לְפָרֵשׁ כֵּן אָבָל מְסִיק דְבָרֵינוּ שְׁלֹא נ"ל כֵּן דְמִשְׁמַע דְלֹא פְּלִיגִי רַבְּנָן בְּדִין תַּשְׁמִישׁ דְקְנִימִים וּמְסִימִים וְלֹא עוֹד אֵלֶּא שְׁלֹא גְזָרוּ חֲכָמִים שְׁמָא יִקְטָנוּם בְּמִדְּיָא דְלֹא פְּסִיק רִישָׁא אֵלֶּא בְּאֵילָן שְׁאֲסָרוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְהָכִין מִשְׁמַע לְקַמְן פְּרַק הַמוֹצָא תַּפְּלִיוּ וְזֶה הַנְּכוּן וְהַבִּיאוּ הַח"א כָּלֵל י"ב לְעַנְיַן הַלְכָּה דְלֹא כַּט"ז וְכַתּוּב שְׁגָם הַא"ר הַשְּׂיָג עָלָיו.

וְלִידִידֵי קַשְׂיָא לִי עָלָיו דְהִנֵּה לְפִי דְבָרֵינוּ יֵצֵא לוֹ לְהַרְמַב"ם דְּפְסִיק פְּרַבְינָא דְגְזִירִינוּ שְׁמָא יִקְטָנוּם וּפִי רַש"י מִתּוֹךְ שֶׁהוּא רַף כּו' וַא"כ מַכ"ש בְּיָרַק שֶׁהוּא רַף יוֹתֵר דְשִׁינָהּ בָּהּ שְׁמָא יִקְטָנוּם וַא"כ וְדַאי דְאָסוּרִין בְּשִׁמּוּשׁ כְּמוֹ בְּאֵילָן.

וְאַנִּי תַמְתָּה דְאִיף אֲפֻשֵׁר לוֹמַר דְהַרְמַב"ם ס"ל בְּדְרַבְינָא דְגְזִירָה שְׁמָא יִקְטָנוּם אִיִּדֵי דְרַבִּיף הוּא וּכְפִי רַש"י וְהִלֵּא בְּפִי הַמְשַׁנְיִוֹת שָׁם פִּירֵשׁ גְּזִירָה שְׁמָא יִקְטָנוּם שְׁמָא יַחְתּוּף אוֹתוֹ קְנָה וְהוּא מְחֻנְפֵר לְקַרְקַע וְהוּא אִסוּר סְקִילָה מְפַנִּי שְׂיַתְעַרְבּ לוֹ בְּקְנָה הַתְּלוּשׁ מִמְּקוֹם צְמִיחָתוֹ שֶׁהוּא מְוֹתֵר לְחַתְּכוֹ וְכֵן הַקּוֹנְדָס עַכ"ל וְהַבִּיא פִי זֶה גַם הִרְע"ב בְּמִשְׁנֵיּוֹת שָׁם בְּבִיאוֹר יוֹתֵר דְקְנָה וְקוֹנְדָם מְחֻלִּיף לִי מְחֻנְפֵר בְּתְלוּשׁ דְקְנִימִים הֶרְבֵּה תְלוּשִׁים וְנִעוּצִים וְנִרְאִים כְּמֻחְנַפְרִין כּו' ע"כ וַא"כ גַּם לְרַבְינָא לֹא מְצִינוּ שְׁגָזְרוּ חֲכָמִים בְּקְנִימִים הֶרְפִּים וּמַכ"ש בְּיָרַק דְלֹאֲסָרוּ מַה"ט בְּתַשְׁמִישׁ בְּמֻחְנַפְרֵי וְדִלָּא כַּר"נ דְעַבִּיד עֲנוּבָדָא לְהַתִּירָא וּמַעֲשָׂה רַב וַא"כ א"א לְפָרֵשׁ מ"ש הַרְמַב"ם וְאִין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בְּמֻחְנַפְרֵי כָּלֵל לְכַלּוֹל גַּם יָרַק וְקְנִימִים הֶרְפִּים דְמָנָא לִי הָא דְלֹא כַּר"נ: וְעוֹד אֲנִי תַמְתָּה ע"ד הַט"ז שְׁכַתּוּב דְבְּעֵשְׂבִין וְיָרַק מְחֻנְפְּרִין אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּמוֹ בְּאֵילָן דְהִתֵּם ה"ט מִשׁוּם גְּזִירָה דְשְׁמָא יַעֲלֶה וַיִּתְלַן שֶׁהוּא ה"נ גְּזִירָה שְׁמָא יִקְטָנוּם וְקַשְׂיָא לִי מַמַּה דְפְסִיקִינוּ דְמוֹתֵר לִילָף ע"ג עֵשְׂבִין וְתִרְרַץ דְהִתֵּם כִּינּוּן שְׂאִינוּ נֹגַע בָּהֶם רַק בְּרַגְלֵינוּ וְיָדֵינוּ רְחוּקוֹת אִין זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֻחְנַפְרֵי דַלְפ"ז גַּם בְּאֵילָן כַּה"ג שְׂרִי כִּינּוּן דְזֶה לֹא מְקַרִי מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֻחְנַפְרֵי.

וְהָא בִירוּשְׁלַמִי עִירוּבִין פ"ג וּבִיצָה פ"ה הִלְכָּה ב' ר' אָחָא בְּשֵׁם רַב אָסוּר לְדוּשׁ ע"ג זְמוּרָה בְּשַׁבַּת הוּא שְׂרָשִׁי אֵילָן הוּא קוּלְסִי פְּרוּב בְּגְבוּהִין ג' כּו' [כ"ה עֵינֵינוּ הַגְּיָרָסָא "לְדוּשׁ" וְכֵן מְצִאתִי בַּא"ז הַגְּדוּל סוּף הַלְכוֹת יו"ט] וּנ"ל פִּירוּשׁ הַיְרוּשְׁלַמִי דְרַב ס"ל דַע"ג עֵשְׂבִין וְיָרַק מְוֹתֵר לְדוּשׁ [וְדִלָּא כְּגִירְסַת רִי"ף בְּעִירוּבִין ק' אָמַר רַב אָסוּר לִילָף] וְהָא דְקוּלְסִי פְּרוּב שֶׁהוּא יָרַק עִי עֲרָלָה פְּרַק ג' וּבַר"ש שָׁם דַג"כ שְׂרִי ע"ז אָמַר הוּא שְׂרָשִׁי כּו' כִּינּוּן שְׂדוּמָה לֵאילָן ע' פְּסָחִים נ"א תוּס' ד"ה כָּל הַסְפִּיחִין הָרִי דַס"ל לְרַב אָף

לענן לְדוּשׁ שֶׁהוּא רַק בְּרַגְלֵיו דַּע"ג יִרְק מוֹתֵר וּבְאֵילָן אָסוּר וְאִין לּוֹמֵר דְּרַב ס"ל דְּלֵא
פְּרַבִּינָא דְגִזְרִין לְשִׁמָּא יִקְטוּם וּמְשׁו"ה מְתִיר לִילָף ע"ג עֲשֻׁבִין דַּא"כ אָנּוּ קִי"ל פְּרַבִּינָא
וּקִי"ל נְמִי דְמוֹתֵר לִילָף ע"ג עֲשֻׁבִין וּבַע"כ צ"ל דְּהִלוּף שְׂאֵנִי דְלֵא מְקַרִי מְשַׁתְּמֵשׁ בְּמַחְנֹפֵר
וְהַדְק"ל מ"ש הִלוּף ע"ג עֲשֻׁבִין מֵהִלוּף עַל גְּבִי זְמוּרָה וְשִׁרְשֵׁי אֵילָן: מִיְהוּ בַל"ה יֵשׁ לְעֵינֵן
בְּדַבְרֵי הִירוּשְׁלַמִי דְאִי מִיִּירֵי בִיבְשִׁים וְהָא בְּתַלְמוּדָא דִילָן שָׁם דָּף ק' לֹא אָסֵר רַב אֱלָא
בְּאַפְסוּטָא מְשׁוּם שְׂאֵינֵן בְּנֵי תוֹרָה וְלֹא בְּכָל מְקוּם וְהִכָּא סְתָמָא קְאָמֵר [נִאֵם נִימָא דְפְּלִיגִי
י"ל דְּאֵהִירוּשְׁלַמִי סְמֵךְ הֶרְמֵב"ם בְּפֶרֶק כ"א מֵהִלְכוֹת שֶׁבֶת הֶלְכָה ו' לְאַסְרֵי בִּיבֵשׁ וַא"צ
למ"ש המ"מ שָׁם בְּשֵׁם הַמְּפָרְשִׁים שְׁעַל אוֹתוֹ גִּדְר כו' וּרְאֵנִי ג"כ לַהֲמ"א בְּסִימָן שֶׁל"ו ס"ק
י"ד ע"ש] וְאִי בְּלַחֲזֵין וּבִיִּרְק אִפִּי בַכּה"ג שְׁרִי וְקִשָּׁה הָא רַב ס"ל בְּכַתְּנֻבוֹת ו' ע"א דְּבַר
שְׂאֵינֵן מִתְּפֻנֵן אָסוּר וְאִיכָּא חֲשִׁשָׁא שְׂמָא יִתְלַוֵּשׁ בְּרַגְלֵיו וַצ"ל דְּמִיִּירֵי פְּגוּן דְּסִיִּים מְסֻאֲנִי
וְכַה"ג דְּמוֹקֵי שָׁם בַּגְמ'.

ועפ"ז נִיחָא לִי הָא דְיֵשׁ לְדַקְדַּק בְּעִירוּבֵין ק' שָׁם דְאָמֵר תְּנִי חֲדָא מוֹתֵר לִילָף ע"ג עֲשֻׁבִין
וְתִנִי חֲדָא אָסוּר וְטַרְח בַּגְמ' לְמַצָּא גְּוֹנֵי דְאַפִּי לר"י דס"ל דְּבַר שְׂאֵינֵן מִתְּפֻנֵן אָסוּר מ"מ
בְּהֵנִי גְּוֹנֵי מוֹתֵר וּמְסִיק לְבַסּוּף וְהַשְׁתָּא דְקִי"ל כר"ש פּוֹלְהוּ שְׁרִי א"כ לְמָה לִי כָּל הַטְּוִרְח
לְוִקְמֵי הֵנִי תְּרִי בְּרִיִּיתוֹת חֲדָא כר"ש וְחֲדָא כר"י אִפִּי לְגִי ר"ח דְּבִאָמַת גְּרַס פֶּן בַּגְמ' הָא
ר"ש הָא ר"י אִפִּי הֵנִי אִידָף אוּקִימְתִי ל"ל אֲבָל לַמ"ש הַנְּצַרְף לְהוּן דְּלֵא תִקְשָׁה לְרַב
דס"ל כר"י דְּבַר שְׂאֵינֵן מִתְּפֻנֵן אָסוּר וְאַפ"ה שְׁרִי לִילָף ע"ג עֲשֻׁבִין בִּירוּשְׁלַמִי הַנְּצ"ל: עוֹד
יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת ע"ד הַט"ז מ"מ שֶׁבּו"ע שָׁם שֶׁל"ו סִימָן י' בְּהָא דְכַתְּבַת הַמְּחַבֵּר הַדַּס מְחֻנְפֵּר
מוֹתֵר לְהַרִיחַ בּוֹ אֲבָלְאֲתָרוּג וְתַפּוּחַ וּכ"ד הֶרְאוּי לְאַכִּילָה אָסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ בְּמַחְנֹפֵר שְׂמָא
יִקְוֶץ אוֹתוֹ לְאַקְלוֹ וְכַתְּבַת עֲלֵה הַט"ז וּלְפִי מַה שְׁפַתְּבַתִּי דְאִין מְשַׁתְּמֵשִׁין אִפִּי בִיִּרְק צ"ל
דְּכָאן אֵינּוּ נוֹטְלוֹ בִּיד דְאֵילוּ נוֹטְלוֹ לְהַדַּס בִּידוֹ אָסוּר ע"כ דְּהִנֵּה הֶר"ן פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים
אַהָא דְפְּלִיגִי אֲמוֹרָאֵי שָׁם ק"ב ע"ב בִּיו"ט אַחַר הַשְּׁבֶת רַב אָמֵר יִקְנֵה וּשְׂמוּאֵל אָמֵר
יִנֵּה"ק כו' וְכַתְּבַת רַשְׁבָּ"ם וּמַה שְׂאֵינֵן נוֹתְנִין הָאֲמוֹרָאִים סִימָן לְבִשְׂמִים כו' פְּתַב הוּא וְנ"ל
וְאִיכָּא מ"ד דַּה"ט גְּזִירָה שְׂמָא יִקְטוּם וְלִיתָא דְאַמְאֵי נְגִזוֹר בְּתַלוּשׁ טְפִי מְמַחְנֹפֵר דְקִי"ל
סוֹפָה ל"ז הַדַּס בְּמַחְנֹפֵר מוֹתֵר לְהַרִיחַ בּוֹ כו' הֶרִי דס"ל לְהַדְיָא דְהַדַּס נוֹטְלוֹ בִּידוֹ דַּאל"כ
לֹא דְחֵי מִיָּדִי.

אַבְרָא דִי"ל דְּדַבְרֵי הֶר"ן אֵלֶּה לְקוּחִים מֵהַא"ז ה' מוֹצָאֵי שְׁבֶת שְׁכַתְּבַת קוֹשְׂאֵי זוֹ עַל הֵנִי
אִיכָּא מ"ד בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַרַאבַע"ז, וּלְפ"ז הַא"ז לְטַעְמֵי אֲזִיל בְּקַנְיִם הֶרְפִּים שְׁהִבִּיא הֶרְמ"א
בְּשִׁמוֹ בַּהֲג"א בְּשֵׁם א"ז דְאִין בּוֹ אִיסוּר שְׁיִמוּשׁ בְּמַחְנֹפֵר וְהֵינּוּ מְשׁוּם דס"ל כר"נ וְדִלֵּא
פְּרַבִּינָא וּבַכ"ז א"א לּוֹמֵר דְּהֶר"ן נְמַשֵּׁף אֲבַתְרִי נְגִד דַּעַת הֶרִי"ף וְרַמְבַּ"ם וְאִידָף רַבְּנוֹתָא
דְּפֶסְקוּ פּוֹלָם פְּרַבִּינָא וְלִדְיָדִי אַה"נ דְּבַהֲדַס מְחֻנְפֵּר גְּזִירֵינוּ שְׂמָא יִקְטוּם וְאָסוּר לְטָלוֹ בִּיד
לֹא דְחָה הֶר"ן לְפ"ז פְּלוּם.

מ"מ יֵשׁ לְיִישֵׁב פְּנוֹנַת הֶר"ן גַּם לְדַעַת ט"ז דְּהָא מוֹדָה הַט"ז דְּלִרְבָּא בְּעִירוּבֵין ל"ד שָׁם
דְּמוֹקֵי מִתְּנִי פְּרַבְּנֵן דַּר' וּל"ס פְּרַבִּינָא דְגִזְרִי שְׂמָא יִקְטוּם וְלִדְיָדִי וְדַאי דְּהַדַּס מוֹתֵר לְטָלוֹ
אִפִּי בִּידוֹ דְּהָא דְכַתְּבַת הַט"ז דְאָסוּר לְטָלוֹ בִּידוֹ הֵינּוּ לְדִידוֹ דְלֵא קִי"ל פְּרַבָּא אֱלָא פְּרַבִּינָא
אַבָּל לְרַבָּא גּוֹפָא שְׁהוּא בְּעַל מִימְרָא זוֹ בְּסוֹפָה ל"ז ע"ב (כ"ה גִּירְסַת רִי"ף וַא"ז וְהַמְאֹר
וְהַרִיטְב"א וּמ"מ וּב"י רַבָּא וְלֹא רַבָּה) וְהָא רַבָּא דס"ל בְּפֶסְחִים ק"ג שָׁם יִקְנֵה"ז וְגַם הוּא

לא נתן סימן לברכת הדס ולדידן ודאי תירוץ האיפא מ"ד ליתא ממה דס"ל בעצמו הדס במקושר מותר להרית בו ואפי' לטלו בידו וא"ש.

מ"מ בכוננת הר"ן דוחק להעמיס כ"כ ולפמ"ש דרבא גופא ודאי ס"ל דהדס במקושר מותר להרית בו ואפי' לטלו בידו והט"ז לא קאמר אלא לדידן נדחין יהי דברי הספר באר אברהם בעירובין מ ע"א דבגמ' שם הנהיגו בני גננא דגזו להו אסא כו' שרא רבינא אלו שייקלוהו לרבא א"ל בעינן בכדי שיעשו והקשו המאור והריטב"א בסופה והר"ן בביצה פ"ג דכיון דקי"ל דהדס אפי' במקושר מותר להרית בו ולא תישינו לשמא תלןש וכן מוקצה נמי ליתא שהרי לא אקצי דעת' מינ' מלהרית בו וא"כ אפי' ביו"ט נמי שרי ומ"ט בעי בכדי שיעשו וע"ש מה שתרוצו.

וכתב הב"א דא"צ לכל מ"ש לדעת הט"ז דאסור ביו"ט ושבת בטלטול בידיים ולזה צריכין בכדי שיעשו שיהא מותר לטלו גם בידיים עכ"ד. ולפמ"ש אין דבריו נכונים כלל שהרי גם הט"ז מודה דרבא מתיר אפי' להריחו בידיים וא"כ שפיר הקשו מרבא דלא שרא להו כ"א בכדי שיעשו ולדברי הב"א רבינא דשרא להו ורבא דאסר להו איפכא הל"ל: ובעיקר דעת הט"ז דס"ל דהא דהדס מותר להרית היינו מרחוק א"כ אחרוג ותפוח אפי' מרחוק נמי אסור להרית דילמא ע"י הריחו אתי לידי תלישה והרי רבא ס"ל בפסחים י"א מתוך שלא התרת לו אלא ע"י קיטוף הוא זכור והכי קי"ל שם מכ"ש הך דאינו נוגע בידיו כלל ודאי זכור הוא ע"י כף שלא תלןש.

והרי מצינו באבות דר"נ פרק א' באדם הראשון שעשה סיניג דנגיעה כדי שלא תבא לידי אכילה ואי לא ששגג בזה מה שלא אמר לחנה שהיא סיניג שע"כ נדחפה כו' כמוש"ש וכמו"ש רש"י בחומש הוי סיניג שפיר ונהרי אדם הראשון כמו שחסיד גדול הי' [עירובין י"ח ע"ב] כן בל"ס חכם גדול הי' וידע איך לעשות סיניג ומשמרת ולא אסר עליו רק מנגיעה ולא מריח אפי' למ"ד אחרוג הי' במדרש בראשית שם הרי מוכח דסיניג דנגיעה הוי שפיר לאכילה וכ"ת א"כ הא דאפסיק הי' לכתא דאחרוג במקושר אסור להרית בו ולא אשתמיט א' מהפוסקים לומר דזהו דוקא כשנוטלו בידיו אבל כשאינו נוגע בו שרי י"ל דכשאינו נוגע ואינו נוטלו בידיו מטעם אחר אסור לכתחילה דכיון דמריח בו צריף לברך על הרית ונהרי קי"ל באו"ח סימן ר"י סעיף ד' כל דבר שמברכין עליו לאכלו או להרית בו צריף לאונחוזו בימינו והוא מבריינתא ברכות מ"ג ע"ב ובע"כ צריכין אנו לומר סברא זו לפי גירסת ר"ח וגאונים שהביא הר"ן בביצה פ"ג הביאו המ"א בסימן של"ו ס"ק י' דאחרוג מותר להרית מתוך שלא התרת אלא ריח ולא אכילה זכור הוא א"כ מכ"ש דשרי הדס כשאין נוטלו בידיו וה"ל למשרי בכה"ג דמתוך שלא התרת אלא ברחוק זכור הוא א"ו דלכתחילה א"א משום ברכה כדאמרן.

א"נ כיון דרגיל ליקח בידו משום הברכה ודאי לא יזהר ויקח בידו: לבוד מפל אלה איני יודע מה דחקו להט"ז לפי שיטתו לפרש דהא דהדס כשאינו נוטלו משום שימוש במקושר הא כמו דלא שייך בהדס גזירה שמא יעלה ויתלןש דהא במקושר נמי מריח לי' שפיר וכדפי' רש"י שם מה"ט גופא נמי ל"ש למגזר לשמא יקטום ועכ"פ לדעת הרמ"א והמחבר דל"ג בקנים הרפים וירק ועשבין משום יקטום גם הט"ז מודה דהדס במקושר מותר לטלו בידו ואין בו משום מוקצה ולפ"ז לענין הלכה כיון שהא"ר והת"ש שהבאתי לעיל חולקין

על הט"ז והמ"א דבניקרא ועשבין וקנים הרפים לא גזרו כלל שמה יקטום ושמה יעלה ויתלחש נמי ל"ש בו א"כ מותר בטלטול שהרי פנין דמותר להשתמש בו לא אקצי מדעתין וכה"ג בהדס דלא שניף לגזור בו משום שמה יעלה ויתלחש פנין דמצי לארוחי בי במקושר א"כ מותר לטלו אפי' בידן' וכן נראה דעת המחצית השקל שהוא מגן בעד המ"א תמיד ושמך פאן להחולקים עליו וכן דעת הח"י אדם וכהרמ"א ודלא כהט"ז ונדאי אם הי' רואה הט"ז לדברי הריטב"א גם הוא הי' חוזר בו.

ונראיתי בשו"ע הקטנים באשל אברהם בסימן של"ו שהביא מתשובת בית יהודא שהעלה דמה שאסור לטלו בידו ולהריח בו לדעת הט"ז היינו כפי ההנחה שהניח שאסור להשתמש ביקרא ובהתבטל הסיקה נתבטל הסובב דהעלה לדינא דמותר להשתמש ביקרא כו' ולפ"ז יצא לנו דהני עצי הדס ושונים הנטועים אפי' מחוברים ממש פנין שעומדים להריח וליפא בהו גזירה דשמה יעלה ויתלחש אינם מוקצים כלל דהא איסור מוקצה אינו אלא משום דאסור להשתמש בו ושמה יעלה ויתלחש וכיון דבהדס וכיוצא"ב דל"ג בהו לשמה יעלה ויתלחש כדאמר בגמ' דמצי לארוחי בי במקושר ולא יתלחש א"כ גם איסור מוקצה ליפא וכ"ז במקושר גמור מכ"ש הני וואזאנעס שנטועים בהם מיני עשבים ועצים המריחים שאינם מחוברים מה"ת דאין בהם איסורא דאין משתמשין באילן ושריין לטלטולי ולארוחי בהו אפי' בידיו.

ונ"ל עוד דאפי' אי הני עצים הנטועים בהבלומענטעפ אינם להריח רק לנוי ולתפארת בבית ג"כ שרי לטלטולינהו ולא גזרינן בהו משום שמה יעלה ויתלחש דכיון דאפי' אי תולש אינו רק מדרבנן ופטור כבשבת צ"ה א"כ ה"ל גזירה לגזירה.

ועוד דאפי' אי הי' מקושר ממש הי' נ"ל לומר דכיון דבהדס ל"ג משום דמצי לארוחי בי במקושר מכ"ש בהני שאם יתלשם יבטל הינפי והתפארת שנטוע לכף. אף אינו תוקע עצמי לדבר הלכה בזה.

עכ"פ בנידון שאלתך שאינם מחוברים לקרקע פנין שיש הפסק בין עציץ הנקוב לקרקע אין שום ספק אצלי דמותר לטלטלם ולהורידם לארץ וכן להגביהם משם ומלבד כשיש רצפה על הקרקע וכמו"ש: עוד רגע אחד אדבר דלפי מש"ל בשם הפוסקים דהיכא דליפא משום משתמש במקושר לית בי' משום מוקצה וקשיא לי בעירובין ל"ד ע"ב בעובדא דר"נ דאמר להו פוקו עבידו כבושו כבשי באגמא ולמחר גיזיל ונתיב עליהו ומפרש לי דמיירי ברפין דאין בו משום משתמש באילן כפי' רש"י והקשה הרמב"ד וכן הריטב"א שם פנין דאין בהו איסור שימוש א"כ אפי' בשבת נמי ולמה הצריך פוקו כו' מע"ש.

ותירץ הריטב"א דאף דאין בזה משום משתמש באילן מ"מ בעי הכנה לישיבה במעשה מבע"י ולא סגי להו במחשבה פנין שהם מחוברים. ואינו מוכן לי דכיון דמותרים בשימוש א"כ אינם מוקצים הכנה משום איסור מוקצה למה.

איברא דקושיותם יש לתרץ ע"פ מה שיש לדקדק בגמ' דמאי מקשה רמב"ח לר"נ ממתני' הא פנין שא"ל פוקו כבושו כו' וכיון שכופו הקנים יהי' למטה מג' ואנן תנו שם צ"ט הי' שרשי גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהוהא פחות מג' ישב עליהו אמנם נ"ל דרש"י ז"ל נשמר מזה במתק לשונו שכתב כופו הקנים זה על זה הרבה כמין פסאות

לישב עליהן כו' ונראה דמ"ש זה על זה הרבה ר"ל הרבה בגובה [ודיניק לי' מדאמר כבשי
והוא מלשון עלה בפכש והוא לעלות בגובה] וא"כ מאן לימא לן דלא הוי פעיו בננו
ואפשיך דקשירה ושאר אבות מלאכות נמי הוצרכו לכה דאסורין לעשות בשבת.

ולק"מ קושית ריטב"א. אמנם פדברי הריטב"א מוכח בשבת כ"ה ע"ב זמורה שיהיא
קשורה כו' קשורה אין לימא מתני' כו' אמר רב שישת למטה מג' כו' הרי דאף דאין בו
משום שימוש במקושר אפ"ה בעי הכנה וי"ל וצ"ע.

אחיה ח"ן: פיסקאלין יום "ב' ונשמע קולו בבואו אל" הקודש לסדר ולפרט. סימן מ לבני
החו"ב מ' אברהם נ"י נאטענזאהן ועל ד"ת אשר באת בהא דר' אלעזר בשבת י"ב דזימנין
אמר המקום יפקדה לשלום וזימנין אמר לי' רחמנא ידפרינה לשלום כו' ונשאלת למה
שינה ר"א לומר פעם כה ופעם כה.

ואמרת דכל דחשש ר"א שמה חדר המיטות אינו נקי ע"כ לא רצה להזכיר שם שמים
ואמר "רחמנא" דשרי להזכיר בבית המרחץ. ובית הכסא.

לדעת הרמב"ם ז"ל הובא באו"ח סימן פ"ה דרחום שרי להזכיר וכל שכן רחמנא. אבל
כשידע שהחזר נקי אמר המקום כו'.

הנה בסוף דבריה הרגשת בעצמה די"ל דגם תנאר מקום שרי לומר בבית הכסא כמו
רחמנא. ושרי הרגשת דבאמת לא נמצא כלל שם מקום שיהא אפ"ה בכינויים ועכ"פ לא
עדיפא משאר כינויים דשרי להזכיר בבית הכסא להרמב"ם ז"ל.

אמנם ע"פ דרפ"ה יש לתרץ באופן אחר דמשום חשש אי נקיון לא רצה לומר בלשון
הקודש שם שלום דאמר בשבת י' דאסור להזכירו בלשון הקודש ולא בלשון חול.
וע' או"ח סי' פ"ד. אף שלם שיהא לשון ארמית שרי שזה אינו שם שנקרא בו השי"ת
דהנקודות נשתנו, ונ"ל ראי' לזה ממ"ש הרמ"א בהגה ביו"ד סוף סימן רע"ו ממהרי"ל
בשם התשב"ץ דיש נזהרים לכתוב באגרת מלת שלום דיוכל לבא לידי ביזון כו' וקשה
לי א"כ בסנהדרין דף ל"א ע"ב דכתבו ושלחו לי' למר עוקבא לדניו ליה כבר בתיה שלם
ע' רש"י שם להכי כתבו כו' איה לא נזהרו מזה.

או דמלת שלם שרי לכו"ע [ודוחק לומר דלא כתבו מלת שלם בשלימות] וכ"כ הב"ח
בסימן פ"ד דהזכרת שלום אין בו איסור רק כשמזכירו בלשון הקודש ולא בלשון חול.
ודלא כמו"ש הפרי חדש וע' באר היטב או"ח שם ס"ק ב' וא"כ בלשון ארמי ג"כ שרי:
אמנם לכאורה יש להקשות ע"ז דאם נימא חילוק זה א"כ מאי מקשה על רב המנונא
משמ' דעולא דאסור ליתן שלום בבית המרחץ מדכתיב ויקרא לו גו' אלא מעתה
הימנותא נמי אסור למימר בבית הכסא דכתיב האל הנאמן וכ"ת ה"נ והאמר רבא כו'
שרי למימר הימנותא בבית הכסא כו' ומאי קושיא דילמא אין הכי נמי דהימנותא שיהא
לשון תרגום של נאמן שרי אבל נאמן שהוא לה"ק אסור וכמו שצריכין לחלק בשם
שלום.

ונראה לומר דאף דהמקשה לא ס"ל לחלק בין נאמן לבין שלום מ"מ לפי המתרחק התם
שם גופא לא אקרי הכי דמתרגמינן כו' ה"כא שם גופא אקרי שלום ודאי איפא נ"מ בין
נאמן לשלום. והחילוק נראה דשלום הוא כינוי ע"ש עצמותו ית"ש.

א"כ הוא פֶּשֶׁם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שְׂאֵם נִקְרָא לְרְאוּבֵן שְׂלֵא בְּנִקְוֹדוֹתָיו הַמִּיּוֹחָדוֹת לְמַלְתָּ
רְאוּבֵן לֹא גִדַּע כְּלָל לְמִי קוֹרְאִים. וְכֵן אִם נִעְתִּיקְנוּ לְלִשׁוֹן אַחֵר כְּגוֹן לְרְאוּבֵן שֶׁהוּא מְוַרְכָּב
מִשְׁתֵּי מְלוֹת רְאוּ-בֵּן אִם נִקְרָאֵהוּ חֲזוּ-בֵּר שֶׁהִיא בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית רְאוּבֵן לֹא גִדַּע כְּלָל אִם
אוֹתוֹ קוֹרְאִים.

וְתִדַּע דְּהַתְּרָגוּם הַנִּיחַ אֶת כָּל שְׁמוֹת הָעֵצָם מִבְּלִי לְתַרְגָּמָן רַק קִרְאָן בְּשִׁמְם שֶׁל לִשְׁה"ק
אֵף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הוֹרְאוֹת עַל מֵה שֶׁנִּקְרָאוּ כֵּן וְאֶפְשָׁר לְתַרְגָּמָן וְכִמוֹ שֶׁכְּתִבְתִּי בְּשֵׁם רְאוּבֵן
לֹא כֵן חֲנוּן וְנַחֲוּם שֶׁהַכִּיּוֹנִיִּים אֵלֶּה הֵם רַק עַל שֵׁם פְּעֻלּוֹתָיו.

ה"ה כְּכֹל הַתּוֹאָרִים שְׂאֵם גַּם נִזְפִּירָם בְּתַרְגוּמָן וְכָכֵל לְשׁוֹן אֶפְשָׁר לִיְדַע מִי הֵם. כְּגוֹן אִם
נֶאֱמַר רְאוּבֵן הֶחֱכַם אוֹ הָעֵשִׂיר אֵף אִם נֶאֱמַר הֶחֱכַם אוֹ הָעֵשִׂיר בְּכָל לְשׁוֹן ג"כ גִּדַּע אֶל מִי
יִרְמְזוֹן הַדְּבָרִים.

אִם רַק שֵׁם הָעֵצָם לֹא יִשְׁתַּנֶּה וְע' מֵה שֶׁהַקְּשָׁה תּוֹס' בְּשִׁבְתָּ י' שֵׁם בּוֹד"ה וּמִתְרַגְּמִינוּ וי"ל
דְּהֵתָם קִרְאוּ שְׁלוֹם כּו' וְכוּנֹנַת דְּבָרֵיהֶם אֵף דְּשְׁלוֹם שֵׁם הָעֵצָם הִיא מ"מ קִשְׂיָא לְמָה קִרְאוּ
דְּנוּקָא בְּשֵׁם עֵצָם זֶה.

וְע"ז כְּתִבוּ דְּהֵתָם קִרְאוּ כּו' ר"ל דַּע"פ מְדָה זוּ יֵצֵא לוֹ בְּשׁוֹרַת שְׁלוֹם מִשׁו"ה קִרְאוּ בְּשֵׁם
זֶה וְע' רִש"א וְדו"ק. וְע' נ"א כְּלָל ג' מ"ש בְּשֵׁם הַפְּרִי חֲדָשׁ דַּל"כ הָאֵיף הַתִּירוּ כּו'.

וְע' מִכּוֹת ג' דְּבָרִים עָשׂוּ ב"ד שֶׁל מִטָּה כּו' וְלֹא קִשְׂיָא מִיָּדִי. וְע' רִש"י שֵׁם לִישְׁנָא אַחֲרִינָא
שְׂאִילַת שְׁלוֹם בְּשֵׁם כּו' וַיֵּשׁ לְהֶאָרִיף עוֹד בְּזֶה אֵף אֵין סִפָּר פְּרִי חֲדָשׁ תַּחַת יָדֵי: וְכֵהִי
עֲנִינָא נ"ל לְפָרֵשׁ מ"ש בְּנִדְרִים דָּף י' ע"ב נִדְרָ בְּמוֹהֵי הָרִי אֵלוּ כִּיּוֹנִיִּין לְשָׁבוּעָה וְפִי' הָר"ן
שֶׁהוּא כִּיּוֹנִי לְמִשְׁה וְקִשְׂה מֵה עֲנִין מִשְׁה לְמוֹהֵי וְנִרְאָה ע"פ מ"ש הַמְּפָרְשִׁים דַּמ"ש וְתִקְרָא
אֶת שְׁמוֹ מִשְׁה כִּי מִן הַמִּים מְשִׁיתִיהוּ וְרִש"י פִי' דְּמִשְׁה הוּא מְלִשׁוֹן הוֹצָאָה כּו' וְנִגְזַר מְלִשׁוֹן
מְשִׁיתִיהוּ שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן הַקְּוֹדֶשׁ הוֹצָאָה אֲבָל לֹא יִתְכּוֹן זֶה לְפִי שְׁבַת פְּרָעָה וְדַאי לֹא דִיבְרָה
רַק בְּלִשׁוֹנָה לְשׁוֹן מְצָרִית ע"כ כְּתִבוּ הַמְּפָרְשִׁים דְּמִשְׁה הוּא בְּלִשׁוֹן מְצָרִית מִים וְז"ש כִּי
מִן הַמִּים גו'.

וְז"ש בְּנִדְרִים נִדְרָ בְּמוֹהֵי. דְּמִשְׁה הוּא מִים בְּלִשׁוֹן מְצָרִית.

וּמוֹהֵי הוּא מִים בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית. וְהָרִי זֶה שְׁפִיר כִּיּוֹנִי לְמִשְׁה: סִימָן מֵה דִּינֵי יוֹם כְּפּוֹר
הַגָּר"א בַּאו"ח הַלְכוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן תְּרִי"ג סְעִיף ב' נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שְׁחָרִית כּו' וְנ"ל
ע' תּוֹס' שֵׁם וְע' לְעֵיל סִימָן תְּקַנ"ד סְעִיף י' וּמִש"ש.

שְׁכַתְּבָ שֵׁם בְּסְעִיף י' וי"א רְאָיָה מִירוּשְׁלָמִי דְשָׂרִי רְחִיצָה שְׂאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג אִפִּי' בִּיו"כ
וְהוּא מִירוּשְׁלָמִי דְתַעֲנִית פָּרָק א' הַלְכָה ו' [אֲבָל בִּירוּשְׁלָמִי פָּרָק ב' דְּבָרְכוֹת אֲמַרִינוּ
דְּבִיו"כ וְתַשְׁעָה בְּאָב אֲסוּר רְחִיצָה אֵלָא א"כ חוֹלָה שְׂיֵשׁ בּוֹ סַפְּנָה.

וְנ"ל א"ל דְּלָא יִסְחִי יְמוֹת אֵין בְּעֵי אִפִּילוּ בַט"ב כּו' אִפִּילוּ בִּיו"כ, ע' בְּסִפָּר נְשַׁמַּת אָדָם
כְּלָל קַמ"ה שֶׁהַשִּׁיג עַל הַגָּר"א בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי. אֲבָל כְּנִרְאָה לֹא רְאָה דְּבָרֵי
הַגָּר"א בִּיו"ד סִימָן שִׁפ"א סְעִיף ג' שֶׁהִבִּיא שֵׁם גִּירְסַת הִירוּשְׁלָמִי וְנ"ל אֲבָל אֲסוּר בְּרְחִיצָה
כֵּל ז' הִדָּא דְתִימָא בְּרְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג אֲבָל רְחִיצָה שְׂאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג מִתַּר כְּהִדָּא דְשְׁמוּאֵל

עלה בי' חטטין אתא שאלי' לר' אסי א"ל מהו דאסחי א"ל יסחי במה אנו קיימין אם בדבר ספנה אפי' בט' באב אפילו ביו"כ נמי אלא בשאין בו ספנה.

ובלשון זה הביא ג"כ הרא"ש סוף פ'ק ב' דברכות. ולפ"ז מסולקים כל דקדוקיו של הנשמת אדם ושם ומה שהקשה דבסימן תקנ"ד הביא הגר"א בעצמו בשם הירושלמי דמותר רחיצת ידים ביו"כ.

הרי הגר"א בעצמו הביא זה וכתב אבל בירושלמי פ'ק ב' דברכות אמרינן כו' ר"ל דפליג אירושלמי שהביא בסימן תקנ"ד. ונ"ל דדברי הגר"א יש קצת ט"ס ומ"ש א"ל דלא יסחי צ"ל אי דלא יסחי: סימן מב דיני יום טוב ביצה ל"ד ע"א במתני' ועוד אמר ר' אליעזר עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר מפאן אני אוכל למחר וחכ"א עד שיירשום ויאמר מפאן ועד פאן.

והרמב"ם בפ'ק ב' מהלכות יו"ט הלכה ט' פתב העומד על המוקצה מערב יו"ט בשנה השביעית שכל הפירות הפקר צריף שיירשום ויאמר מפאן ועד פאן אני נוטל. וקשה למה לא העתיק הרמב"ם דינו כמו"ש במשנה בע"ש בשביעית וכתב בערב יו"ט בשביעית.

והמ"מ הרגיש בזה ותירץ ע"ש והלקח משנה השיב עליו ע"ש. וראיתי להצל"ח שתירץ דהרמב"ם השמיענו בזה דלא תימא דה"ט דחייב במעשר משום דשבת קובע דכתיב וקראת לשבת עונג כדס"ד בגמ' שם.

משו"ה נקט הרמב"ם דינו ביו"ט. וביו"ט הא לא פתיב בי' עונג.

ועכצ"ל דהא דקובע משום אמירתו שאומר מפאן אני אוכל כו' כדדחי בגמ' שם ומינה דה"ה בחול דמאי שנא יו"ט מחול בזה. וכתב שמצא להפני הושע שכתב גם הוא פן בסוף ביצה דיו"ט אינו קובע דהפנ"י מתיר בזה קושיות המהרש"א שהקשה בשלהי ביצה דמקשה שם בגמ' ומי אית לי' לרבי מוקצה וזהו בעא מיני' ר"ש בר רבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש מהו א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקין בלבד.

והקשה המהרש"א לרב נחמן דאית לי' בריש מכילתין דף ב' ע"ב דביו"ט סתם לן רבי כר' יהודה דמוקצה אסור משום דקיל ואתי לזולתי בי' ובשבת דלא אתי לזולתי בי' סתם לן כר"ש דשרי מוקצה וכן פסק הרי"ף בשמעתין ודאי דלא פריף הקא מידי דההיא דהקא במדבריות ביו"ט איירי ואסר ר' מוקצה כר' יהודה.

וההיא דפצעילי תמרה איפא לאוקמא דבשבת מיירי ושרי ר' מוקצה כר' שמעון כו'. ותירץ הפנ"י דרש"י נזהר מזה וכתב דהא דבעא ר"ש בר רבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש מהו ביו"ט מיירי וכןונת רש"י דעכצ"ל דביו"ט מיירי דאי בשבת לא משפחת הך מילתא דגרוגרות וצמוקין ופצעילי תמרה כמ"ש רש"י להדיא לעיל דף ל"ד במשנה דעומד אדם על המוקצה דטעם מוקצה דגרוגרות וצמוקין אין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה וכיון דשבת קובע דכתיב וקראת לשבת עונג א"כ אי אפשר לאוכלן בשבת אפי' עראי אם לא ע"י הזמנה בהפרשת מעשר מאתמול אע"כ ביו"ט איירי ויו"ט אינו קובע פדמוכח מסוגיא דמלילות לעיל דף י"ג פנ"ל כו' ע"כ דברי הפנ"י.

ואני תמה מאד איך אפשר לומר דיו"ט אינו קובע. ואיך יתכנו דברי הצל"ח שכתב לתרץ בסברא זו דעת הרמב"ם דנקט דינו דעומד אדם כו' ביו"ט ולא בשבת משום דיו"ט אינו קובע דהא דכתיב וקראת לשבת עונג דנקא בשבת הוא ולא ביו"ט והא בפירוש פתב הרמב"ם בפירק ו' מהלכות יו"ט הלכה ט"ז וז"ל קשם שמצוה לכבד שבת ולענגה פה כל ימים טובים שנאמר לקדוש ד' מכונד כל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש וכבר ביארנו הפיבוד והעונג בהלכות שבת.
עכ"ל.

וכן הוא באו"ח סי' תקכ"ט סעיף א' דיו"ט צריף לכבדו ולענגו כמו בשבת. וכתבתי במקום אחר בתשובה סימן רא' לזה מדאמר בביצה ט' בשוחט חיה ועוף ביו"ט כו' אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לקולא וב"ה לחומרא כו'.

וקשה מאי שמחת יו"ט שייף בעוף. הא בתגיגה ח' אמרינן דאין ישראל יוצאין ידי שמחה בעופות לפי שאין בהם שמחה.

[וע' יד אפרים ריש יו"ד ד"ה אא"כ נטל קבלה כו' ואין דבריו מוכרחין א"ו מ"ש בשוחט חיה ועוף שמחת יו"ט לאו דנקא שמחה אלא ר"ל עונג יו"ט א"נ משום חיה נקט שמחה. הרי מפאן דיו"ט ג"כ חייב בעונג.

דלא כהפ"י והצל"ח. גם מ"ש הצל"ח להוכיח מזה דס"ל להרמב"ם דדיבור קובע ג"כ לא יתכן שהרי הרמב"ם בפירק ג' הלכה ג' מהלכות מעשר לא מנה דיבור בהגני שקובע למעשר ע"ש.

והצל"ח נדחק מאד בזה: ע"כ נ"ל דהרמב"ם מתניתין קשית' הא דתני רבי דברי רבי אליעזר דעומד אדם על המוקצה בע"ש בשביעית במסכת יו"ט ולא תנא לי' במס' שבת או במס' שביעית ומאי שייאטי' פאן בביצה.

ע"כ ס"ל להרמב"ם דר"א שפיר נקט דינו בשבת דשבת קובע לאסור אכילת עראי משום דכתיב וקראת לשבת עונג אבל לא יו"ט משום דר"א לטעמי' דס"ל בפסחים וביצה דשמחת יו"ט רשות ואמר בפסחים ס"ח ע"ב דר"א מודה בשבת דבעינן גמי לך דכתיב וקראת לשבת עונג.

מוכח דס"ל דקרא דנקא בשבת קאמר ולא ביו"ט. אבל לר' יהושע דס"ל דגם ביו"ט בעינן לך דוקראת לשבת עונג גם איו"ט קאי.

וכיון דרבינו מסדר המשנה ס"ל כר' יהושע משו"ה פתב דינו של ר"א דמירי בשבת למילף מינ' לדין ביו"ט. ומשו"ה שייף שפיר משנה זו בביצה וא"ת א"כ לפ"ז לר' נחמן מאי מקשה דר' אדרבי.

ועוד בלא"ה קשה מאי קמבעי לי' בפצעילי תמרה משום מוקצה הא בלא"ה אסורין כשלא עשרו. ואי כשעשרו הא אין לה הכנה גדולה מזו שעשרו לאכול מהם בשבת.

ואף דרש"י כתב במשנה דדין מוקצה דמתניתין שייף ג"כ במעונש ובשאר שני שבוע אלא אורחא דמילתא נקט כו' היינו פנסם לאוצר כמ"ש התוס'. ובפצעילי תמרה אפשר דאפי' מכניסם לאוצר ג"כ לא נעשו מוקצה פיון דבלאו הכי לא חזינו לאכילה עד

שְׁיִתְבַּשְׁלוּ: וְלִכְאוּרָה הִיא נִרְאָה דַּמ"ש רַש"י דְּהָא דְּפַצְעִילִי תַּמְרָה בִּיּו"ט קַמְיַרִי דְּאִי בְּשַׁבַּת הָא לֹא מִשְׁפַּחַת לָהּ דְּלִהּ מְוִקָּצָה דְּכִינּוּן דְּקִי"ל בְּשַׁבַּת דְּרַף ל"ד ע"א דְּשַׁלְּשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לִזְמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עָרְב שַׁבַּת כּו' עֵינְשֵׁרְתָם עֲרַבְתָּם כּו' וּפִי רַש"י מִשּׁוּם דְּאִכִּילַת עֲרָאִי שְׁל שַׁבַּת קוֹבַעַת לְמַעֲשָׁר.

א"כ לר"נ דס"ל דגם בְּדָבָר שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן שַׁבַּת קוֹבַעַת לְאִכִּילַת עֲרָאִי פִּינּוּ דְּעֵשְׂרִינְהוּ כְּדִי לְאֶכּוֹל בְּשַׁבַּת כְּבָר אֵינּוּ מְוִקָּצִין לְאִכִּילָהּ וְלֹא שְׁיַיְדּוּ פָּאן שְׁאֵלָה דְּפַצְעִילִי תַּמְרָה מֵהוּ לְאֶכּוֹל מֵהוּ.

א"ו ביו"ט קַמְיַרִי דְּכִינּוּן דְּבַעֲרָב יו"ט לֹא תִּיקְנוּ שְׁיִשְׁאֵל עֵינְשֵׁרְתָם אֶפְשָׁר דְּשַׁכַּח וְלֹא עֵינְשָׁר. אֵלָא דְּאֶפְתִּי אֵינּוּ מְיֻשָּׁב דְּכִינּוּן דְּבָלָא עֵשְׂרִינְהוּ קַמְיַרִי א"כ תִּיפּוֹק לִי דְּאֶסּוּרִים בְּאִכִּילָהּ מִטַּעַם שְׁאֵינּוּ מְעוֹשָׁר.

וּבְשַׁלְמָא לר' יוֹחָנָן דַּס"ל בְּדָרַף ל"ה דְּשַׁבַּת אֵינּוּ קוֹבַעַת אֵלָא בְּדָבָר שְׁנִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן שְׁפִיר י"ל דְּשַׁאֵל רַק לְעֵנִין מְוִקָּצָה. אֲבָל לְעֵשְׂרִינְהוּ אֵינּוּ צָרִיךְ מִשּׁוּם דְּפַצְעִילִי תַּמְרָה לֹא הִיוּ נִגְמְרִים בְּכִנְיַסַּת שַׁבַּת וְלֹא קִבַּעַת עֲלֵיהֶם שַׁבַּת לְאֶסְרָם בְּאִכִּילַת עֲרָאִי.

אֲבָל לְרַב נַחְמָן דְּלֹא ס"ל כר' יוֹחָנָן בְּהָא אֵלָא דְּאֶפְי' לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן נְמִי שַׁבַּת קוֹבַעַת הַדְּרָה קוֹשִׁיא לְדוֹנְפְתָה דְּתִיפּוֹק לִי מִשּׁוּם שְׁאֵינּוּ מְעוֹשָׁר. ע"כ נִרְאָה דְּרַב נַחְמָן יִסְבּוֹר דְּהֵינּוּ פַּצְעִילִי תַּמְרָה הֵינּוּ מִהַקְלִין שְׁבַדְמָאִי בְּרִישׁ מַס' דְּמָאִי דְּקַחְשִׁיב בְּהֶם נוֹבְלוֹת הַתַּמְרָה וְכַמ"ד בְּבִרְכוֹת ל"ו דְּהֵינּוּ בְּוִשְׁלִי כְּמָרָא דְּהֵינּוּ תַּמְרִים שְׁאֵינּוּ מִתְבַּשְׁלִים בְּאֵילָן אֵלָא תּוֹלְשִׁין וְעוֹשִׂה אֹתָן כּוֹמָר בְּאַרְצָא וּמִתְבַּשְׁלִין כַּמ"ש הַר"ש שָׁם.

וכ"כ הַרְע"ב. וְזֶהוּ כְּפַצְעִילִי תַּמְרָה שְׁכַתְב רַש"י שְׁאֵינּוּ מִתְבַּשְׁלוֹת בְּאֵילָן לְעוֹלָם וְכוּנְסִין אֹתָן בְּתוֹךְ פְּלִים וּמִתְבַּשְׁלִין.

וְהִיא הִיא. אֵלָא דִּישׁ עוֹשִׂין אֹתָן כְּיַמְרוּר וְחִימוּם בְּכָלִים.

וְיִישׁ בְּאַדְמָה. וּבִירוּשְׁלַמִי דְּמָאִי שָׁם ס"ל לר' יוֹחָנָן דְּהֵינּוּ קָלִים שְׁבַדְמָאִי אֶפְי' וְדָאִי אֵינּוּ מְעוֹשָׁרִים פְּטוּרִים מִמַּעֲשָׁר דְּחִזְקָתָן בְּאֵימ מִן הַהִפְקָר.

וּי"ל דְּרַב נַחְמָן ג"כ הֵכִי ס"ל וּמְיַרִי דְּפַצְעִילִי תַּמְרָה לֹא הִיא מְעוֹשָׁרִין לְפִי שְׁאֵינּוּ צָרִיכִין עֵינְשׂוֹר ע"כ לֹא שְׁאֵל ר"ש רַק עַל אִסּוּר מְוִקָּצָה. אִךְ ר"ל דַּס"ל בִּירוּשְׁלַמִי שָׁם דְּדוֹנְקָא מְדָמָאִי פְּטוּרִין אֲבָל וְדָאֵן חִיבִין בְּמַעֲשָׁר עַל פְּרִיחָא צ"ל דְּאִיהוּ כר' יוֹחָנָן ס"ל בְּהָא דְּשַׁבַּת אֵינּוּ קוֹבַעַת בְּדָבָר שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן: וְאֶפְשָׁר דַּמ"ש רַש"י דְּפַצְעִילִי תַּמְרָה בִּיּו"ט קַמְיַרִי הֵינּוּ לְקוֹשֵׁטָא דְּמִילְתָא דַּס"ל לְרַש"י י"ל דְּלֹא כְּרַב נַחְמָן.

וְגַם בִּיּו"ט מְוִקָּצָה מוֹתָר וְכַמוֹ שְׁכַתְב הַרְא"ש בְּסוֹף בִּיצָה. דַּס"ל לְרַש"י כְּהֵינּוּ תְּרִי אֵיבַעִית אֵימָא דְּסוֹף מַס' דַּס"ל אֵלִיבָא דְּרַבִּי דְּמוֹקָצָה מוֹתָר וְלֹא כַּהָאב"א דְּרַבִּי לְדְּבָרֵי דְּר' שְׁמַעוֹן קְאָמַר.

וְרַאֲנִי דְּלֹא קִי"ל כר"נ מְדָלָא אָמַר בְּגַמ' וַאֲב"א פָּאן בִּיּו"ט פָּאן בְּשַׁבַּת. מוֹכַח דְּלֹא ס"ל לְהַגְמִ' לְחִלְק בֵּין יו"ט לְשַׁבַּת.

ע"כ פתב רש"י דעובדא דפפצעילי תמרה מהו איו"ט שאל לאורויי לן דלמסקנא אפי' ביו"ט מוקצה מותר. ואי הנה נקט דבשבת קמייירי הנה משמע דלתירוצו דר' ס"ל מוקצה מותר אינו רק בשבת ולא ביו"ט והיינו פרב נחמן.

ורש"י ז"ל ס"ל דאפי' ביו"ט נמי מוקצה מותר ע"כ נקט שאלת ר' שמעון בפפצעילי תמרה דביו"ט קמייירי. ותו לא מידי: סימן מג לגיסי החו"ב מהור"ר אברהם שרגא נ"י האצקעלאוויץ בליגום אשר הקשית אלי גיסי יקירי על מה שפתב הט"ז באו"ח סימן תק"ב דלדעת הרמב"ם לא התירה תורה להוציא אש יש מאין ביו"ט אפי' בשביל אנכל נפש.

וקשיא לך מהא דאמר רבא פסחים ה' ש"מ מדר"ע תלת כו' וש"מ לית לי לר"ע מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דמנא לי' לרבא הך הא יש לומר דאית לי מתוך בהבערה פשיש לו אש מוכן והא דקאמר ר"ע ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה פגון דלית לי אש מוכן אלא א"כ יוציא מחדש דבכה"ג לכו"ע אסור מה"ת.

עכ"ד: תשובה. לדידי לא קשיא מידי דכיון דע"כ צ"ל דדעת הרמב"ם דהא דאמר קרא אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם דוקא באש מוכן מייירי.

א"כ אינדחק לומר דהא דכתיב לעיל מינך אף ביום הראשון תשביתו גו' דג"כ ע"י אש מוכן תשביתו וא"כ שפיר מיייתי רבא ראיה מדר"ע דע"כ לית לי מתוך דאי אית לי למה לא ישבית באש מוכן ואף שהתוס' בד"ה וכתוב פתבו דסברא הוא דקרא דתשביתו מייירי בכל ענין אפי' א"צ לגחלתו י"ל דהרמב"ם לא ס"ל פתירוצם זה וקושיות התוס' יש לתרץ פתירוצם השני.

ואף שהגאון רע"א כתב בחידושו שם דשני התירוצים צריכי זל"ז פבר פתבתי במק"א [לקמן סי' מ"ז] דלשיטת הרמב"ם קושיות התוס' מהא דיכול ליהנות מגחלתו בלאו הכי לא קשיא מידי ואכמ"ל בזה: ועל דברי התוס' שכתבו דקרא דתשביתו בכל ענין מייירי בל"ה קשה לי דהא יש לדקדק בהא דאמר רבא ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה דמנ"ל דאינו אלא שריפה ודלמא לר"ע גם מפרר וזורה לרוח או מטיל לים נמי בכלל תשביתו דקרא.

אלא כיון דהבערה ג"כ בכלל תשביתו ע"כ תשביתו מערב יו"ט דאי ביו"ט כיון דקרא דתשביתו בכל ענין מייירי ואפי' בשריפה והא זה א"א ביו"ט דמצינו להבערה שהיא אב מלאכה אלא ש"מ תשביתו מערב יו"ט א"כ מנ"ל לרבא דלר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה ולא שארי ביעורים.

א"ו דרבא ס"ל דאי ס"ד דלר"ע תשביתו בכל דבר משמע ולא בהבערה דוקא לא הי' מוכיח דתשביתו מערב יו"ט דשפיר י"ל דאף ביום הראשון ביו"ט עצמו קאמר בפשטא דקרא ואף דהבערה א"א משום דמצינו להבערה שהיא אב מלאכה קרא מוקים אנפשי' דתשביתו לאו בכל ענין מייירי אלא משבית בכל דבר שאין בו משום מלאכה ביו"ט ולא בשריפה דאית בי' איסורא משום מלאכה ביום טוב.

הרי מפאן דעל פרוח סבירא לי' לרבא דלא אמרינו קרא דתשביתו בכל ענין מייירי. וקשה מזה על מ"ש התוס' להיפך: אמנם נראה דגם התוס' לא קאמרי אלא דלא משמע

לאוקמי קרא דתשבייתו דנוקא בשצריף לגחלתו פינו דאורחא דמלתא דברוב פעמים א"צ לגחלתו ודחוק לאוקמי קרא דרק על צד המיעוט קמיירי.

אבל ביה דרבא ודאי א"ש לאוקמי קרא ברוב ההשפחות כגון מפרר וזורה לרוח או מטיל לים או לפלג של הפקר וכיוצ"ב דלית בהו משום איסור מלאכה ולא נוקמי בהשפחה של שריפה דאית בה משום מלאכה דאין זה דחוק פלל לומר דהתורה על צד הרוב מיירי ולא מיירי על צד המיעוט.

אא"כ יש הכרח לזה ממק"א: ובהו מסולק נמי מה שהקשה ספר באר אברהם אהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה דמה ראיה דאפי' תימא דס"ל פרבנו דהשפחתו בכל דבר מיהו היינו דנוקא חמץ שהוא חולין אבל חמץ של תרומה טמאה לכו"ע הא בעי שריפה דנוקא.

א"כ מהאי טעמא א"א להשפית ביו"ט פינו דקרא בכל חמץ מיירי ואפי' בשל תרומה טמאה וכעין שפחתו התוספות דקרא דתשבייתו מיירי בכל עגנו אפי' אין צריף לגחלתו וה"נ איירי בכל חמץ יע"ש.

ולמה שפחתו קושיותו לק"מ: עוד נ"ל ראיה דא"א לומר דקרא דתשבייתו בכל עגנו מיירי מדאמר ר"ע דאף ביום הראשון ע"כ בערב יו"ט דאי ביו"ט ובשצריף לגחלתו א"א לומר משום דקרא בכל עגנו מיירי א"כ השתא נמי דאוקמי ביו"ט הא תינח פשחל בחול דאפשר לקיים מצות תשבייתו בהבערה אבל פשחל ערב יו"ט בשבת איך ישפית חמצו הא מ"ע דתשבייתו ודאי אינה דוחה שבת בק"ו מיו"ט דאינו דוחה.

וע"כ צ"ל דקרא דאף ביום הראשון תשבייתו לאו בכל עגנו מיירי אלא דנוקא פשחל ערב יו"ט בחול ולא בשבת א"כ מנ"ל לר"ע דתשבייתו מערב יו"ט דילמא ביו"ט ומבער בשצריף לגחלתו א"ו דגם התוס' לא קאמרו דמיירי בכל עגנו היינו על צד הרוב וכמוש"ל וא"כ אי בערב יו"ט קמיירי קרא דתשבייתו שפיר י"ל דמיירי ברוב השנים שחל בהו ערב יו"ט בחול.

ולא מיירי פשחל בשבת שהוא צד המיעוט אבל לאוקמי הו דתשבייתו ביו"ט ודנוקא בשצריף לגחלתו זה הוא צד המיעוט בזה לא מיירי קרא. ועוד פלפלתי בזה בחידושי וקאן אין להצריף יותר: סימן מד לגיסי החו"ב מהור"ר אברהם שרגא נ"י חאצקעלאוויץ מליגום: ע"ד אשר שאלת שאלת חכם אי יעוד האדון באמה העבריה הי' מותר ביו"ט.

די"ל דשרי לא מבעיא לר"ת דבאין לו אשה ובנים שרי לקדש [ביצה ל"ו] ולייבם פשאין גדול אחין משום דמצנה גמורה היא דלפ"ז יעוד ג"כ שרי בכל גנוני אלא אפי' לשיטת רש"י דאסור היינו טעמא פדמפרש בגמ' שפא יכתוב אבל ביעוד פינו דא"צ ליתן לה פלום לפי שמעוה הראשונות לקדושין נתנו ורק אומר לה הרי את מיועדת לי בפסוף שקבל אביך כמו"ש הרמב"ם ורש"י בחומש א"כ י"ל דשרי ליעד אפי' ביו"ט.

ויש להביא ראיה לזה לכאורה ממה דתנו ביצה שם אין מקדשין כו' ולא תנא ג"כ אין מיעדין ש"מ דשרי. אכן יש לדייק לכאורה להיפך ממ"ש שמואל במו"ק י"ח מארסין אשה במועד שפא יקדמונו אחר ש"מ הא כל דליכא למיחש לשפא יקדמונו אחר אסור אפי' במועד ויעוד הא אינו רק באדון או בכני אם רצה האב.

ולפ"ז אנדא לה הראג' מביצה הנ"ל די"ל דהא דלא תנא במתני' דאין מייעדין משום דהוי משמע דביו"ט הוא דאסור הא במועד שרי ובאמת אף במועד אסור. פן הוא תוכן שאלתה: וקשיא לה עוד דבמו"ק נשם רצה לפשון ולהביא סייעתא לדשמואל דמאריסין במועד הא דמו"ק נשם ודחי לה ואמאי לא פשיט ממתניתין דביצה דתנן ואין מקדשין כו' ביו"ט משמע הא במועד שרי.

דידי גיסי לשיטת ר"ת נ"ל דלכך אין לדייק ממתני' סייעתא לדשמואל מדלא תני רבותא דאפי' במועד אסרו די"ל דרבותא דיו"ט קמ"ל. דדווקא באלו שיש בהם רק משום שבות ולא מצוה אסור ביו"ט משא"כ במקום מצוה היינו פשאין לו אשה ובגים.

דשרי אפי' ביו"ט. אף קושיותה תהי' לשיטת רש"י ו"ל נשם.

אף דע שפבר הקשה פן בספר שעה"מ ה' שבת פרק כ"ג וכתב דלדעתו יש מפתח קושיא זו ראי' לשיטת ר"ת דלא פריש"י ונהרמב"ם: ואני אומר דאין פאן ראי' פלל לר"ת. ואין פאן ריח קושיא לשיטת רש"י ונהרמב"ם דהנה הא דאסר במתני' דביצה לקדש ביו"ט ודאי דא"צ לאשמעינו דלא יכתוב ביו"ט שטר קדושין לקדש דזה פשיטא אלא דעיקר רבותא דאפי' בשטר קדושין פתוב ומוכן מערב יו"ט נמי אסור ומטעמא דשמא לפעמים כשלא יהי' בידו מוכן מערב יו"ט יכתוב ביו"ט ומה"ט גם בכסף וביאה אסור דשמא קדש בשטר ויכתוב ביו"ט וכמ"ש בגמרא האי חששא.

אמנם הא דאמר שמואל מותר לארס במועד שמא קדמנו אחר לפי טעם זה מותר אפי' לכתוב השטר קדושין במועד. ככל הני דחשיב שם במתני' דשרי מטעם דבר האבד.

ותדע שהרי שם בגמרא אמר לימא מסייע לי לשמואל ואלו כותבין במועד שטר קדושין נשים מאי לאו שטר קדושין ממש כו' הרי מפאן דלשמואל פותב שטר קדושין במועד והשתא לפ"ז אין להוכיח ממשנה דביצה דינו של שמואל.

דזה ודאי יש לדייק דבגונא דאסור לקדש ביו"ט דהיינו בשטר שפתוב מערב יו"ט מותר כה"ג לקדש במועד ואין בו משום שמחה או משום גזירה דשמא יכתוב אכל אפתי מנלן ממתניתין דשרי גם לכתוב במועד גופא השטר קדושין.

ומשו"ה אינו מוכיח ממתניתין. ולא תקשה עלי דלפ"ז מאי ראי' מיייתי במו"ק נשם מהא דתנן אין נושאים נשים במועד ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו הא לארס שרי ומאי ראי' דילמא אה"נ דבאירוסין לית בי' משום שמחה אכל מ"מ לא שרי לקדש רק בשטר שפתוב מערב יו"ט.

דשמא קדמנו אחר וה"ל פדבר האבד לא אמרינן ומשו"ה לא תנא ואין מאריסין משום דלא פסיקא לי' משום דאיפא ביאה וקסר וכן בשטר שפתוב מערב יו"ט. וי"ל דסמך אהא דסיפא דמשנה שם דתנן אכל מחזיר את גרושתו ומדמפליג בנשואין ולא קמפליג באירוסין שם משמע דבאירוסין בכל גונא שרי.

וכ"ז פשוט וברור: ולפ"ז נפשט קושיותה ביעוד ביו"ט דלר"ת ודאי דשרי כמובקדושין ויבום במקום מצוה ממש. אלא אפי' לרש"י נמי שרי שהרי לא שייך פאן גזירה דשמא יכתוב.

דאין לדייק משמואל לאיסורא דטעמא דשרי שמואל רק משום שפא יקדמנו אחר דמשמע הא בדליכא האי חששא אסור היינו היכא דאיכא משום אסור פתיכה דלא שרי שלא במקום דבר האבד.

אבל כל שא"צ לכתוב ודאי גם בלי טעמא דשפא יקדמנו אחר שרי. דמהיכי תיתי לאסור אי משום שמחה אי משום קונה קנן ביו"ט הא ממתינתין דביצה שמעינן דשרי מדאסור ביו"ט משמע במועד שרי ודו"ק: ואין לומר דאפתי שיקי גזירה דשפא יכתוב גם ביעוד שייכתוב לה פתובה.

דאף דקיי"ל יעוד אירוסין עושה מ"מ הא פתבו תוס' בב"מ י"ז דקיי"ל ארוסה יש לה פתובה וא"כ איכא חששא שפא יכתוב פתובה כמו ביבמה פדפי' רש"י י"ל גהי דיש לה פתובה מ"מ אין דרף לכתוב לה כ"כ כמו לנשואה עד שנגזור עלי' גזירה דשפא יכתוב וע' פתובות נ"ז: הקשית עוד במו"ק שם דדחי לא מבטיא לארס דאסור דלא קעביד מצנה אלא אפי' לישא דקעביד מצנה כו' וקשיתא לה מביצה שם דאמר ולא מקדשין והא מצנה קעביד הרי דאיכא מצנה באירוסין עכ"ל.

הנה קושיתא זו ג"כ מצאתי על ספר והוא בח"ס חלק או"ח סימן קמ"ה שכתב פתובה לו שראה קושיתא זו בשום ספר. אבל לק"מ, התם קאי בס"ד דלא חיישינן לשפא יקדמנו אחר א"כ אירוסין לאו מצנה היא.

אבל למסקנא דחיישינן לשפא יקדמנו אחר הוי אירוסין מצנה ופריה הכא אמאי אין מקדשין והא מצנה קעביד שפא יקדמנו אחר ולא יבא לבסוף לידי פריה ורביה עכ"ל. ולידי תירוצו אינו מחנור כלל דאיהו ס"ד בלא דשמואל דאין מצנה כלל באירוסין וכי עד פאן לא שנה משנה דהאיש מקדש בו ובשלוחו ומפרשינן טעמא מצנה בו כו' הרי דאיכא מצנה נאפי' באשה.

ועוד דגם משמואל אינו ראי' כלל דאיכא מצנה שהרי משום טעמא דשפא יקדמנו אחר דהיינו דבר האבד שרינן גם בכל מילי דרשות ג"כ. ואין לומר דגם בס"ד ידע דאיכא מצנה אלא דאעפ"כ אין ראוי להתיר במועד משום שאפשר להמתין עד לאחר המועד משא"כ לשמואל ה"ל פדבר האבד ושרי דא"כ קשה מה דחי בגמ' שם לא מבטיא לארס דלא קעביד מצנה [וע"כ פירושו דאפשר לאחר המועד אף דנדאי מצנה הויא] אלא אפי' לישא דקעביד מצנה כו' הא בנשואין נמי לא קעביד מצנה שהרי אפשר להמתין לאחר מועד ואחר ודאי לא יקדמנו ובדוחק יש ליישב דבריו: אמנם לי נראה דאדרבה סוגיא דמו"ק אזלא למסקנא דביצה.

דהנה לשיטת רש"י דלדינא אין נ"מ אי מקרי מצנה אי לאו שהרי בכל גוונא אסור. י"ל דמה"ט קרי לאירוסין לאו מצנה ולנשואין מצנה דבין אי תרנוניהו מירו ביש לו אשה ובנים בין אי תרנוניהו מירו באין לו אשה ובנים מ"מ קרי לאירוסין לאו מצנה כלפי נשואין שהרי עיקר מצנות פו"ר רק ע"י נשואין ואירוסין לא הויא רק הכנה.

אף לשיטת ר"ת. הנה הא דקרי לאירוסין לאו מצנה ע"כ משום דשמואל אף ביש לו אשה ובנים שרי דאל"כ מאי קמ"ל שמואל דבמועד שרי הא באין לו אשה ובנים אף ביו"ט שרי [ולמ"ש באות ג' אין הברח אף מ"מ שמואל נדאי בכל גוונא מתיר] אף הא

דקרי למתניתין דאין נושאין נשים במועד קעביד מצנה קשיא שהרי לר"ת ע"כ ב"ש לו
אשה ובנים מיירי וכן באין מיניבמין ע"כ ב"ש גדול מיירי דאל"כ אפי' ביו"ט שרי מכ"ש
במועד א"ו ב"ש לו אשה ובנים אכ"ק אמאי קרי ל"י מצנה: ולתריז לה זה נקדים קושנייה
השלישית שהקשית בביצה שהם במתניתין ואין מיניבמין ופריה בגמרא והא מצנה קעביד
כו' גזירה שמה יכתוב.

וק"ל הא במו"ק תנן משנה מפורשת אין נושאין נשים במועד ואין מיניבמין מפני ששמה
היא לו וא"כ מאי פריה בביצה והא מצנה קעביד וגם למה צריה לטעמא דגזירה שמה
יכתוב. וביותר קשה לשיטת ר"ת דשרי לניבם בליכא גדול דמצנה גמורה היא ולא גזרינו
בי' שמה יכתוב הא אפתי תאסר משום ששמה היא לו ואין מערבין שמה בשמה
ולרב ור"א הוא מה"ת ואפי' במועד וכתבת ע"ז שהיא פלא גדול: ונ"ל דלפי מה דפליגי
אבא שאול ורבנן ביבמות דלרבנן שרי מן התורה לניבם אפי' לשום נוי ולשום אשנות
ולאבא שאול הוי פוגע בערונה ולא שרי יבום רק כשמשכונן לשם מצנה בלבד וא"כ הא
דתנן ואין מיניבמין מפני ששמה היא לו ע"כ היינו דלא פאבא שאול דלדידן' מאי שמה
איכא ואי שמחת המצנה ההיא לא נאסרה ביו"ט מכ"ש במועד.

א"ו רבנן היא. אף משנה דביצה דאין מקדשין ואין חולצין ואין מיניבמין ע"כ אבא שאול
היא מדמקדים חליצה ליבום דכה"ג דייק הגמ' בריש יבמות ג' ע"א ולפ"ז שפיר מקשה
אהא דאין מיניבמין והא מצנה קעביד דאין לאסור משום שמה דלאבא שאול לאו שמה
היא: ולפמ"ש א"ש מה שיש לדקדק דלא תנא במתני' דביצה ואין נושאים נשים ואי
דסמך אמתני' דמו"ק דאפי' במועד אסור.

א"כ אין מיניבמין נמי לא הו"ל למתני' דלמ"ש באין נושאין ודאי סמך אמתני' דמו"ק
דאיכא משום שמה משא"כ ביבום לאבא שאול אין טעם לאסור קמ"ל מתניתין דביצה
דאפילו הכי אסור שמה יכתוב: לפי דברינו א"ש ונכון מאד מ"ש בתוספתא דמו"ק פ"ק
א' מגרשין וחולצין ומיניבמין במועד.

והוא היפך משנה דמו"ק והמפרש כתב שהוא חילופי גרסאות. ולפי מ"ש נכון מאד
דהתוספתא בשיטת אבא שאול מתנייא דאין ביבום משום שמה ורק ביו"ט אסור
מגזירה שמה יכתוב משא"כ במועד דשרי ולא גזרינו ותוספתא זו אישתמיט לבעלי מ"מ
בשו"ע א"ע סימן קס"ט סעיף ז' שהרי מפורש בה דחולצין.

וגם צ"ע שלא הביא מרישא דתוספתא זו דהא דשמואל תנאי היא] ולפ"ז מינשב קושניא
הנ"ל דקרי לאירוסין לאו מצנה קעביד משום דאפי' ב"ש לו אשה ובנים שרי שמואל
וכנ"ל אף הא דתנן דאין נושאין במועד אפי' במקום מצנה אסור ואפי' לר"ת משום
ששמה היא לו וז"ש בגמ' לא מבעיא אירוסין כו' אלא אפי' לישא ר"ל דבנשואין רבותא
קמ"ל דאפי' במקום מצנה דהיינו באין לו אשה ובנים נמי אסור.

וק"ל: עוד הי' נ"ל לתריז קושנייה ע"פ מ"ש תוס' פתובות מ"ז בד"ה דמסר לה בשבתות
וימים טובים כו' דהכא איירי בשעצה א' לפני יו"ט שהוא כיו"ט א"ו לנשואין בלא סעודה
דלא חשיבה שמה פולי האי כו' דלפ"ז י"ל דמתניתין דביצה קמ"ל דאין מיניבמין אפי'

בתוס' יו"ט א"נ בלא סעודה דמטעמא דשמחה הוא לו לא אסור קמ"ל דאסור גזירה
דשמא ירבה.

אף לאחר העיון נראה דאין זה מספיק דתירוץ קמא דמיירי בתוס' יו"ט לא א"ש לדעת
הסוברים דביו"ט ליכא מצוה להוסיף מחול על הקודש. ותירוץ בפתרא אין די לתרץ
קושיותה.

שהרי מהרש"ל נשם הקשה על דבריהם מהא דתניא במו"ק נשם מארסין אבל לא פונסין
ואין עושין סעודת אירוסין ש"מ דכניסה אפי' בלא סעודה אסור. ותירוץ דחוק מאד
כמ"ש הרש"א נשם ע"כ תירץ הרש"א דנשואין בלי סעודה עכ"פ מדרבנן אסור ע"ש.

ולפ"ז הדק"ל דא"כ אמאי צריך בביצה נשם לומר גזירה שמא יכתוב ותפוק לי דאין
מייבמין מטעם שמחה הוא לו מדרבנן. וגם למה שרי לר"ת במקום מצוה הא אפי'
במועד אסור וכנ"ל: ולכאורה הי' נ"ל לומר דלא כהרש"א דבלא"ה מלשון פסקי תוס'
נשם משמע דנשואין בל"ס לגמרי שרי.

אשר ע"כ הי' נראה דבנשואין אורחא דמילתא לעשות סעודה שהרי שקדו חכמים על
תקנת בנות ישראל. ואין האשה מוחלת על שמחתה מיהו אי מחלה שפיר דמי כמו"ש
בהגה בא"ע סימן ס"ד.

אף באירוסין יש שעושין סעודה ויש שאין עושין. ומשו"ה תני מארסין אבל לא פונסין
ואין עושין סעודת אירוסין שהרי בכניסה לעולם עושין סעודה.

אף מ"מ אי מתרמי דמחלה שרי לכנס אפי' ביו"ט וקרא נמי בכה"ג איירי ומכ"ש דקודם
תקנת חז"ל י"ל דמחלה ואף שהירושלמי וכן הרמב"ם למדוה מדכתיב מלא שבוע גו'
אין זה קרוי דאורייתא והרמב"ם ריש ה' אבל כתב משה רבינו תיקון ז' מי המשתה וע'
מו"ק כ' תוס' ד"ה מה חג כו' וע' רמב"ם הלכות אבל ה"ל ודו"ק] אמנם פד מעיינית
ליתא דא"כ מאי מיייתי ראי' לשמואל דשרי לארוס במועד מדתנן דאין נושאין כו' הא
אירוסין שרי הא ע"כ דיוק זה אינו אמת דא"כ אפי' אירוסין בסעודה תשתרי דמתנן
נשואין אסור והיינו בסעודה ש"מ דבכה"ג אירוסין שרי וזה אינו דאפי' שמואל דשרי
אינו מתיר רק בלי סעודה וכדתניא נשם לקמן א"ו מה דתנן אין נושאין נשים כו' מפני
שמחה היא לו אפי' בל"ס וא"כ הדק"ל וי"ל בדוחק: אמנם נ"ל לתרץ ברווחא והוא
ע"פ מ"ש המ"א באו"ח סימן תקמ"ו סעיף קטן א' לתרץ קושיות רש"ל ה"ל דנשואין
בל"ס תליא בפלוגתא דאמוראי בטעמא דאין נושאין נשים במועד במו"ק ח' דלרב נשם
דדריש ושמחת בחגה ולא באשתה ה"ק שמחת בשר ויין שאתה עושה יהי לצורך חגה
ולא לצורך אשתה וא"כ משמע דעיקר שמחה היינו הסעודה.

א"כ מינה דנשואין בלא סעודה שרי משא"כ לשמואל נשם דס"ל משום דאין מערבין
שמחה בשמחה וכן לאידך אמוראי אסור אפי' בלא סעודה והא דתניא במו"ק מארסין
אבל לא פונסין כו' ס"ל בטעמא דשמואל ודלא כרב.

אבל בכתובות אולה אליבן דרב. כת"ד המ"א.

ולפ"ז נצטמדה תירוצנו הנ"ל דמתני' דביצה קמ"ל דאפי' בלא סעודה ומשו"ה אין טעם לאסור רק מטעם גזירה דשמא יכתוב. דמתני' ס"ל פרב דעיקר איסורא היא בסעודה.

ומ"מ לא תקשי ממתניתין לאידך אמוראי משום די"ל אגן ס"ל פתנא דברייתא דמו"ק דתנא מארסין אבל לא פונסין דמשמע מינה דנשואין אפי' בלא סעודה אסור: לפי דברינו אלה מתקון לי ביותר תירוץ המ"א.

ממה דהוי קשיא לי עליו דאפתי איך פליג רב על ברייתא דמו"ק אם לא שפאמר רב תנא ופליג והוא דחוק מאוד. וכן כה"ג קשיא בתגיגה ח' ע"ב ת"ר ושמחת בתגה גו' יכול אפי' בעופות ומנחות ת"ל ושמחת בתגה ר"א אמר מושמחת נפקא יצאו אלו שאין בהם שמחה.

וקשיא לי איך פליג ר"א על ברייתא זו דת"ר. ולפמ"ש א"ש די"ל דלרב ור"א מתניתין דביצה קשיתלי דלמה תני אין מינבמין בהדי הנד דאין בהם רק משום רשות הא אסור משום ערוב שמחה בשמחה.

אע"כ דאיפא גוונא דאין בה שמחה והיינו בל"ס וא"כ מוכרח דרשא דרב ושמחת בתגה גו' דתליא בסעודה ודלא כברייתא דמו"ק דמארסין הנ"ל ודלא כברייתא דתגיגה דדריש בתגה מי שחגיגה באה מהן ודו"ק: וראיתי לק"נ במו"ק ט' ברא"ש שם שכתב להיפך מדעת המ"א הנ"ל דלמ"ד בתגה ולא באשתה אסור אפי' בלא סעודה ולמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה דווקא בסעודה אסור.

ולפ"ז יישב גם הוא קושיות רש"ל הנ"ל דהתם בכתובות פריה למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה וברייתא דמו"ק אתיא כמ"ד בתגה ולא באשתה. ולדידי' אפי' נשואין בלא סעודה אסור.

ואין להקשות מהו ברייתא למ"ד אין מערבין דהו"מ מ"ד ס"ל פהא דת"ר בתגיגה בתגה למעוטי עופות ומנחות כו' וכתב הק"נ ונ"ל והמ"א פתב בהיפך וליתא תדא דלדידי' קים להו להתוס' להלכה כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה והוא נגד התוס' דמו"ק.

ועוד שהתוס' מסופקים אם עושין סעודת פדיון הבן במועד. ולפי מה שפירש שמחת הסעודה תהי' לצורך תגה ולא באשתה ע"ד זה יש למעט נמי סעודת פדיון הבן עכ"ל.

ודבריו בכאן מוכרחים מינ' ובי' שהרי בכתובות הקשו תוס' דמאי פריה רב אחאי אר"ה אמר רב אימא דמסר לה ביו"ט הא ושמחת בתגה איסור דאורייתא הוא ולא מצי מסר לה (ור"ל פיון דאשפחן דרשא זו י"ל דרב ס"ל פן פי היכי דלא תקשי עלי' ומכ"ש דרב גופא ס"ל פן] וע"ז תירצו דלהאי דרשא נמי נשואין בלא סעודה שרי ושפיר פריה רב אחאי וא"כ מוכרחים דברי המ"א דלמ"ד בתגה גו' עיקר קפידה בסעודה הוא אבל בלא סעודה שרי.

דלדעת הק"נ דנשואין בלא סעודה לא שרי רק למ"ד דאין מערבין שמחה בשמחה א"כ נשארה קושיות תוס' דמאי פריה רב אחאי על רב הונא אמר רב פיון דאיהו ס"ל בתגה גו' דאפי' בלא סעודה אסור וא"א לו שימסרנה ביו"ט.

ואין לומר דכוננת תוס' בתירוץ זה דאה"נ דקושיות רב אחאי אינו על רב פלל רק אאידך אמוראי דמסתמא נמי ס"ל למתניתין דכתובות דהאב זוכה בבתו במעשי ידיה

ומגלן דאי משום דזכי לי' רחמנא לאב כו' הא מצי מסר לה בשבתות וימים טובים וע"ז הקשו תוס' הא אין מערבין שמחה בשמחה ומירצו דנשואין בלא סעודה שרי.

ז"א דא"כ אין התחלה לקושיותם ומירוצם נמי אין בו צנרף פלל. פינן דלמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה לאו מדאורייתא הוא פלל רק משלמה נלמד שהוא רק מדברי קבלה ופשיטא לאידך אמוראי שם וא"כ נדאי שפיר פריה רבי אחאי.

א"ו העיקר כהמ"א. ועוד לא יתכן שהגמ' במו"ק מיייתי ראי' לשמואל שם מברייתא דמאירסין כו' ואיהו לא ס"ל פהאי ברייתא לפ"ד הק"נ.

הן אמת דמ"ש תוס' בכתובות בקושיותם וז"ל אע"ג דאמר במו"ק ושמחת בחגך ולא באשתך דאין נושאין נשים במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה ודרשא גמורה היא כו' עירוב טעמים קחוינא הכא.

דמאן דס"ל בחגך ולא באשתך לא ס"ל אין מערבין שמחה בשמחה וכמ"ש תוס' במו"ק ח' וגם הא דאין מערבין שמחה בשמחה לאו דאורייתא היא וכנ"ל וצ"ל דאשגירת לישנא הוא בדבריהם ולא דקדקו כל כף בדבריהם בקושיותם אף האמת כמ"ש: ונ"ל דלשונם זה אטעני' לבעל שער המלך הנ"ל שהקשה ג"כ לשיטת ר"ת אמאי לא מיייתי ממתניתין דביצה סיוע לשמואל דמאירסין במועד שהרי טעמא דאין נושאין נשים במועד קאמר התם שמואל משום דאין מערבין שמחה בשמחה וכתבו התוס' דהיינו מדאורייתא וא"כ אם איתא דאפילו באירוסין שייך טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה א"כ היכא קתני לה מתניתין בהדי הנך דאסרי משום שבות עכ"ל דלפמ"ש פאן ולעיל אות ג' פל דברי' וקושיותיו ליתא ודו"ק: ומה שהקשה הק"נ לדעת המ"א שפי' שמחת הסעודה תהי' בחגך ולא באשתך ע"ד זה יש למעט נמי סעודת פה"ב.

הנה יש להבין מתחילה פשט דברי הגמ' במו"ק ח' דא"ל אבני לרב יוסף הא דרבר"ה דרב הוא כו' ולכאורה למה לא אמר נמי הא דשמואל ור"ח דרב הוא שהרי מרב ילפינן לכל השמחות שאסור לערב זה בזה.

ונראה פשוט דהא דרבה בר"ה אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. ר"ל אילו לא הי' פאן רק עירוב שמחה בשמחה שהי' שומח בשתייהן יחד הוי שפיר דמי ולא הי' אסור אבל באמת בנשואי אשה אינו פן רק שמניח לגמרי שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו לבד מה"ט אסור וז"ש דהיינו דרב דאמר ושמחת בחגך ולא באשתך ולא קאמר ושמחת בחגך ולא בחגך ובאשתך ש"מ דעיקר קפידא הוא במה שמניח לגמרי שמחת הרגל.

וכ"כ רש"י באלפסי. וא"כ ה"ז דלא כשמואל.

וכ"ת באמת מגלן לרב הכי לדייק מקרא דילמא קרא אפי' אעירוב שמחה בשמחה נמי קפיד. י"ל כמו"ש בפסחים ל"ו ע"א מידי בלבד כו' וה"נ מידי ושמחת בחגך בלבד פתיב.

ובזה תבין דברי הר"ן באלפסי במו"ק שם] וא"כ לא הקפידה תורה רק שלא יניח לגמרי שמחת החג וקים להו לחז"ל דאין בכל שמחות שבעולם שמחה גדולה כ"כ שניניח בשביל זה שמחת רגל לגמרי כשמחת נשואי אשה.

משו"ה דריש ושמחת בחגך ולא באשתך. והשתא יוצא לנו דלשמואל אפי' שמחה
זוטרתא נמי אסור ביו"ט משום מערב שמחה בשמחה דילפינו משלמה אף לרב דנוקא
שמחת אשה לפי שעי"ז מניח לגמרי שמחת החג.

אבל שמחה זוטרתא שאינו מניח לגמרי שמחת הרגל רק ששמח בשמחה ומערב שמחה
בשמחה לית לן בה. וזה פנונת תוס' דקיי"ל כר"א ואינו אסור לערב שמחה בשמחה.

ור"ל דשמחת פה"ב אינה שמחה כ"כ שניניח לגמרי שמחת הרגל. ורק שמערב שמחה
בשמחה וזה שרי לר"א דקיי"ל פנותי' וזה פנונתם בכתובות שפתבו אע"ג דאמר בהחולץ
דנשואין בלא סעודה איכא שמחה לא חשיבה שמחה כולי האי שיהא אסור לישא ביו"ט
מטעם זה ר"ל מטעם בחגך ולא באשתך לפי שאינו שמחה כ"כ ולא יניח בשביל זה
לגמרי ואי שמערב שמחה בשמחה זה שרי לרב ולר"א פן הוא פשט דברייהם ואין מקום
פלל לפ"ז לקושיות הק"נ על המ"א: עוד הי' נ"ל לתרץ קושיותה הראשונה והשני' ואגב
יתרץ גם קושיותה הג' אמאי לא פשט ממתניתין דביצה הא דשמואל דמארסין במועד
מדתנן דביו"ט אסור ש"מ במועד שרי והוא ע"פ מה שהוכיח הש"א בתשובה דליל יו"ט
ראשון אינו חייב בשמחה מה"ת דלפ"ז מוכרח הגמ' לפרש דה"ט דאין מניבמין שמא
יכתוב ולא סגי מטעמא דחמיר מינה דהיינו משום שמחה היא לו דאימהאי טעמא הנה
שרי בליל יו"ט ראשון [ואין להקשות דאפתי פיון דמדרבנו מחוייב בשמחה כמו שהוכיח
הש"א בתשובה שם א"כ לימא בביצה טעמא משום שמחה.

י"ל דגזירה שמא יכתוב דאית בי' חשש אסור תורה חמירא לי' טפי] דלפ"ז הא דתנן
אין נושאין נשים במועד ואין מניבמין גם בלית לי' אשה ובנים מיירי וכיבום אסור מפני
שמחה היא לו דאסור מדאורייתא לרב ולר"א ועכ"פ מדרבנן משא"כ משום גזירה
דשמא יכתוב אינו אסור רק כשיש לו אשה ובנים משו"ה שפיר דחי במו"ק שם לא
מבעיא לארוס דלא קעביד מצנה כו' וכעין שכ' למעלה: ומתוך לפ"ז ג"כ הא דלא מייתי
סייעתא לשמואל ממתני' דביצה.

דכינן דעיקר חידושה דמתני' קמ"ל דאפי' בליל יו"ט ראשון אסור דאף דאין בה שמחה
מה"ת מ"מ אסור משום שמא יכתוב דלפ"ז ביו"ט גופא דאסור משום שמחה. י"ל דה"ה
והוא הטעם נמי במועד דאית בי' משום שמחה ואסור.

וא"כ ה"ז דלא פשמואל ועכ"פ אין ראי' משו"ה הנצרך הגמ' לאתויי סייעתא מאידך
משניות: לפי דברינו אלה א"ש מה דלא תנא נמי בביצה ואין נושאין נשים פיון דבליל
יו"ט קמ"ל א"כ הא בל"ה בתולה לא תנשא להבעל בו כמו"ש תוס' פתובות ג' בד"ה אי
איכא ב"ד כו' דאין אשה נשאת בנשי משום שאין דנין בשבת כו' וא"כ ה"ה ביו"ט
שקרי אין דנין ביו"ט.

ואלמנה ובעולה הוא בכלל ואין מניבמין דתנא. ובחפשי בספרים מצאתי תירוץ זה בעינא
על קושיותה הנ"ל בטו"א חגיגה ח' ע"ש.

ולכאורה תירוץ זה לא א"ש לדעת התוס' דלפי מה שכתבתי דמתניתין קמ"ל דאפי' בליל
יו"ט ראשון אסור דאין שמחה נוהג בו מה"ת א"כ אמאי דחקו התוס' בכתובות שם בהא
דמסר לה בשבתות וימים טובים.

ולא תירצו דמיירי בליל יו"ט ראשון דאינו בו חיובא דאורייתא בשמחה דליחסר משום
ושמחת כו': אמנם פשוט די"ל שגם התוס' מודים בזה. כמו שהוכיח הש"א מגמ' אף
התוס' לא מצו לתרץ דמסר לה ביו"ט בלילה שהרי בגמ' אמר בכתובות שם א"נ דמסר
לה בלילה.

א"נ דמסר לה בשבתות ויו"ט משמע דה"ק א"נ אפי' ביממא ומסר לה בשבתות ויו"ט
ופשוט: לפי דברינו אלה מסנלק תמיהת המ"א מעל הב"י באו"ח סימן תקמ"ו שפסק שם
המחבר שמוטר לישא בערב הרגל ולעשות סעודה ברגל ואפי' סעודה ראשונה ע"פ מ"ש
בב"י דתרי תשובות הרשב"א סותרין זא"ז וכיון דמילי דרבנן הוא נקטינו להקל.

ותמה עלי' המ"א שהרי מתוס' מו"ק וכתובות משמע דדרשא דר"א בחדא לא באשתא
דרשא גמורה היא מדאורייתא וספיקו לחומרא. דלפמ"ש גם התוס' מודים כיון דליל יום
טוב ראשון אינו דאורייתא רק מדרבנן א"כ ספיקו להקל: ולבר מן דין איני יודע מה
שתמה המ"א על הב"י ממ"ש תוס' במו"ק וכתובות דהוי דאורייתא ולמה לא הביא גם
דברי התוס' דמו"ק י"ד שכתבו דשמחת הרגל בזמן הזה אינו רק דרבנן דושמחת דקרא
היינו בשלמי שמחה ואף דאיכא מרבנותא דגם בזמן הזה הוי דאורייתא כמו"ש הש"א
בסי' ס"ה וכדמשמע נמי קצת מדברי תוס' גופייהו במק"א מ"מ מידי ספיקא לא נפקא
לדידן.

וא"כ ה"ל ס"ס בדאורייתא. ספק אי הנה פלל בזה"ז מצות שמחה מה"ת ואפי' הוי מה"ת
דילמא סעודה בלא נשואין לא הנה שמחה.

וא"כ לענין דאורייתא ה"ל ב' ספיקות. ולענין דרבנן סגי בספק א' וכמ"ש ש"ך ביו"ד
סימן פ"ג סעיף קטן ט"ו וע' באר היטב או"ח סימן קפ"ד אשה שהיא מסופקת כו' ונראה
דהמ"א לשיטתו אזיל שכתב בס"ק א' שהבאתי לעיל דלרב דדריש בחדא ולא באשתא
ה"ק שמחת הסעודה דהיינו בשער ויין כו' א"כ מינה דעיקר השמחה הוי הסעודה.

ובכ"ז אינו מוכרח די"ל דכמו נשואין בלא סעודה אין שמחה כמו כן סעודה בלא נשואין.
ואין שמחה אלא תרנוייהו יחד: ובדברי הש"א הנ"ל שכתב דבליל יו"ט ראשון אף דאין
בו שמחה מה"ת מ"מ מדרבנן חייב בשמחה.

ולא דמסתפינא לחלוק על הש"א הי' נ"ל דאין הכרח פלל לחייב בשמחה אפי' מדרבנן
דהנה הביא בתשובה סימן ס"ח שני ראיות דחייב עכ"פ מדרבנן. אחת מהא דאמר רבא
בפסחים ק"ח שתאו בבת אחת ידי יין יצא ופי' רשב"ם ותוס' דהיינו ידי שמחת יו"ט
דמצותה כיון כו' ואיני יודע מאי ראי' דילמא בליל יו"ט של גליות מיירי דמחויב בד'
כוסות ומחויב בשמחה.

[ואולי יש לדחוק ע"פ מ"ש תוס' שם דס"ד הואיל כו' ודו"ק] ולפי הגי' רב י"ל ע"פ
מ"ש תוס' שבת ט' ע"ב ד"ה הא לן כו' אף גירסת רי"ף ורא"ש רבא וכ"מ בגמרא שם
דבר לא מפרש מלתא דשמואל: עוד ראי' שני' הביא הש"א ממ"ש ביצה בכ"מ דהתירו
ביו"ט משום שמחת יו"ט ולא מפליג בין ליל יו"ט ראשון לשאר לילות וימים של יו"ט
ש"מ מדרבנן עכ"פ מחויב בשמחה.

ול"נ דלפמ"ש רב אשי דמושמת נפקא לאפוקי עופות דאין בהם משום שמחה א"כ אמאי ס"ל לב"ה בביצה בשוחט חי ועוף ביו"ט דנחפוך בדרך ויכסה משום שמחת יו"ט כדמפרש בגמ' שם וקא בבשר עוף אין בו שמחה.

ולא שינה לומר בזה דתקמים אמרו שיש בו משום שמחה במידי דבאמת אין בו שמחה. [ויש לדחוק ע"פ מ"ש שם ש"א בסימן ס"ה ע"ש בסופו].

וע"כ צ"ל פירושו ע"פ מ"ש הרמב"ם דיו"ט חייב בעונג כשבת כו' ולפ"ז לשון שמחת יו"ט ל"ד אלא ר"ל עונג יו"ט. ונ"מ דאי מטעם שמחה א"כ כשחייב בשמחה מדרבנן בליל יו"ט ראשון אסור נשואין דמסתמא כעין דאורייתא תיקנו.

משא"כ אי חייב רק מטעם עונג א"כ י"ל דגם נשואין שרי משום דרק בשמחה ממעטינן בחגה ולא באשתיה משא"כ בעונג ועי' סנפה כ"ז ע"ב משבח אני כו' ובטור או"ח סימן ר"פ. והארבתי בזה במק"א: סימן מה דיני חמץ ומצה אשר שאלני כבוד ידידי אם צריף לבדוק בליל י"ד את מרתף יי"ש שלו שסדורים בו חביות הרבה זה על גב זה עד למעלה ופעמים מכניסין בו חמץ אף כיון שפיוס י"ד ימפור את המרתף עם היי"ש שבתוכו אפשר שא"צ לבדוק ועוד שקשה מאד לבדוקו ולהכניס את הגר בחורין ובסדקין מחשש דליקה ח"ו.

ע"כ שאלתו. תשובה.

הנה לכאורה הדבר פשוט דאף שמוכר ביום י"ד את המרתף עם היי"ש שבו מ"מ כיון דכשחל י"ד הוא ברשותו צריף לבדוק מחמץ וע' באו"ח ריש סימן תל"ז, וכן כתב הח"א ושאר אחרונים. וכמה צריף לבדוק בשורות החביות דינו לכאורה כמו מרתף של יין שפסק בשו"ע דבודק שורה עליונה ושלמטה ממנה ונהו דעת הרמב"ם והרא"ש והטור שפסקו כרב אליבא דב"ה.

ולא כהר"ח והרבה מן הראשונים דפסקו כשמואל דעליונה ושלפנים הימנה: וראיתי בצ"ח שדקדק בהא דפליגי רב יהודה ורב יוחנן בפירוש דברי ב"ש דר"י ס"ל לב"ש שתי שורות מן הארץ ועד שמי קורה.

ור' יוחנן אמר שורה אחת כמין גאם דמאי נפ"מ מהא דפליגי אליבא דב"ש וכי טעמא דב"ש אתו לאשמעינן ותירץ דיש נפ"מ בפלוגתתם גם לב"ה דלרב יהודה ע"כ הא דאמרי ב"ה שתי שורות התצונות צ"ל דהיינו עליונה ושלמטה הימנה כרב דאי כשמואל דעליונה ושלפנים הימנה ל"ל תצונות למעוטי גנוניתא מהיכי תיתי לחייבנהו שהרי זה אפי' לב"ש א"צ בדיקה וע"כ שמואל שצריף למעט בגנוניתא משום דס"ל כר' יוחנן אליבא דב"ש שורה אחת כמין גאם ולפ"ז ר' יוחנן נדאי ס"ל כשמואל דאל"כ למאי הילכתא פי' דברי ב"ש דלפ"ז שפיר פסקו הפוסקים כשמואל ולא כרב אף דהילכתא כרב באיסורי נגד שמואל כיון דר' יוחנן פסק כשמואל הלכה כר' יוחנן לגבי דרב. עכ"ד.

וכן כתב הגר"א באו"ח שם דרב ס"ל כרב יהודה שם ולא איצטריף למעוטי גנוניתא ושמואל כר' יוחנן וקיי"ל כר' יוחנן. עכ"ל.

הנה זהו פאָמט קונשלאַ גְדוּלָה על דעת הרמב"ם ושו"ע וביותר תמוהה שֶהרמב"ם בפי' המשנה מפרש דברי ב"ה פרב ודברי ב"ש מפרש כר' יוחנן: אף לולא שאיני פדאי הי' נ"ל להוכיח דאדרבה ר' יוחנן ע"כ פרב ס"ל וכדעת הרמב"ם והשו"ע.

דהנה רש"י ו"ל פי' בָּהָא דרב דס"ל עליונות למעוטי תפאי דתתייתא כגון שלישיית ושתתתי'. והקשה עליו בספר תו"ח עליונות למעוטי תחתונות ל"ל הא שתי שורות קאמרי ע"כ דקה פי' רש"י ומפרש באופן אחר ודחוק למעיין.

ול"נ דהכי קאמר דאי לאו עליונות הנה אמינא דשתי שורות תחתונות היינו שתי שורות מן הארץ ועד שמי קורה לכה קתני עליונות למעוטי דתתייתא וממילא ע"כ ליפא למימר מן הארץ עד שמי קורה אלא עליונה ושלמטה הימנה ולשמואל דאמר עליונה ושלפנים הימנה ותחתונות ממעט דגנונייתא ג"כ ליפא לאקשוניי הא שתי שורות קתני דהנה אמינא דיבדוק שורה עליונה הרואה את כל שמי הקורות על פני כל שטח המרתף וגם שורה שלמטה הימנה ע"פ כל השטח והינו שתי שורות עליונות משו"ה תני חיצונות דאפי' בגנונייתא אינו בודק.

והשתא מוכח דרב יהודה דאמר לב"ש ב' שורות מן הארץ עד שמי קורה ע"כ פשמואל אליפא דב"ה ס"ל דעליונה ושלפנים הימנה דליפא למימר פרב עליונה ושלמטה הימנה א"כ ל"ל עליונות למעוטי תתייתא ולא נימא שיבדוק שתי שורות תחתונות מן הארץ ועד שמי קורה א"כ ב"ה היינו ב"ש וא"כ בלאו עליונות נמי מוכח דב"ה עליונות קאמרי אלא ע"כ דרב יהודה פשמואל ס"ל דב"ה עליונה ושלפנים קאמרי ותחתונות למעוטי גנונייתא דאל"כ הנה אמינא דלב"ה בודק שתי שורות העליונות בשטח כל הקורות ולב"ש שתי שורות מן הארץ עד שמי קורה.

והשתא ר' יוחנן דאתא לאפלוגי על רב יהודה ע"כ משום דכרב ס"ל ועליונות למעוטי תתייתא דהינו שלא יבדוק שתי שורות מן הארץ עד שמי קורה וכ"ת היינו ב"ש על זה אמר ר' יוחנן דב"ש ס"ל כמין גאם ומדמהדר ר' יוחנן לאוקמי פרב ע"כ פרב ס"ל ונהלכה כר' יוחנן ורב נגד רב יהודה ושמואל והינו פדעת הרמב"ם וכדבריו בפי' המשנה וכפסק השו"ע.

וכן מוכח לאחר העיון דעת הירושלמי פרב וכו' יוחנן: מ"מ לדינא אין נפ"מ כ"כ בנידון דידן דאף שמכניסין בהמרתף חמץ מ"מ ליטול היי"ש מהחביות הא יש לו קבע ונוטל בפעם אחת כל מה שצריך הן לעצמו הן למפור לאחרים ובתוף הסעודה הא אין רגילות פלל בביתו ללכת למזוג היי"ש מהמרתף שאף שמכניסין בו חמץ היינו מפתח המרתף עד לפני החביות אבל אין דרך פלל ללכת למזוג באמצע הסעודה עד שניחוש שמא הלא שם ופתו בידו והניח על החביות ובגמ' משמע דתרנוייהו בעי מקום שמכניסין בו חמץ.

וגם מסתפק מהן בתוף סעודתו וכדמוכח ממשנה גופא שאמרה וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה ובמה אמרו ב' שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ. ויש לדקדק דמה זו שאלה במה אמרו הא ודאי דבמרתף שמכניסין בו חמץ אמרו אלא משום דאמר וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ ולא אמר כל בית שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה אלא משום דאי תנא בית הנה אמינא לדייק הא בית שמכניסין בו חמץ במקום אחד שבו

כל הבית צריף בדיקה אף במקומות שאין מכניסין בה חמץ לכה תנא וכל מקום שאין מכניסין כו' דאפי' שתי מקומות בבית אחד.

מקום שאין מכניסין בו א"צ בדיקה. וע"ז שפיר שאלה המשנה במה אמרו שתי שורות במרתף כו' דאפי' תוקמא שמכניסין חמץ באותו מרתף אבל פינו דבין התביות אין מכניסין א"כ הרי זה מקום שאין מכניסין ולמה אמרו צריף בין התביות בדיקה ע"ז אמרה דאה"נ דמייגרי במרתף מקום שמכניסין בו חמץ פלומר בין התביות דהיינו במסתפק דלפעמים מניח שם השמש פתו.

ונה הוא פונת הר"ן שם שכתב ולמה אמרו לקמן במתני' דשתי שורות במרתף צריף לבדוק ביניהן פינו דאמרינו דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה ס"ל במקום שמכניסין בו חמץ אפי' אין מסתפק ממנו צריף בדיקה ומפרש מקום שמכניסין בו חמץ פלומר לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ פגון מרתף שמסתפק ממנו כו' ובחנם הגיהו בדברי הר"ן: ולפ"ז אינו צריף לבדוק בין התביות אלא במקומות הפנוים שהכניסו בהן חמץ.

אף אם גם שם איכא חשש סכנת דליקה ודאי אינו צריף לבדוק בלילה דאף דשלוחי מצוה אינו נזוקין הכא שכיח הויקא הוא. ודמאי לחור שבין יהודי לעכומ"ז דא"צ בדיקה מ"מ נראה פינו דבדינא מחויב לבדוק אלא דא"א לו לבדוק מחשש סכנה הא אפשר לו לתקן שיימפור לעכומ"ז את כל המרתף קודם שחל עליו חיוב בדיקה: ובהאי ענינא דשלוחי מצוה אינו נזיקין קשה לי על דברי הצ"ח בפסחים שם ששאל לו הגאון מהרי"ב למה השמיט הרמב"ם הא דר"א דמי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל.

והשיב לו פינו דרב אמר בשלוחי מצוה אחזרה לא ידענא הרי לא ס"ל דפוגית בפוקר לחזרה וא"כ איצטריף ולא יחמוד לגופא דשלוחי מצוה א"נ בהליכתו ולא מיותר קרא לדר"א ודבריו קשין לי דהא כתב הרא"ש ריש ב"ק פינו דלרב פפא פשיטא לי ולרבא מבעיא לי עבדינו פרב פפא דפשיטא לי וכן כתב שם בריש פ"ק ב' פסק רב אלפס ז"ל כרבה ואע"ג דרבא מספקא לי'.

פינו דלרבה פשיטא לי ודאי דרבה מוציא מידי ספק דרבא. וכן פסק שם הרמב"ם א"כ ה"נ ודאי דר"א דאין נזוקין אף בחזירתו מוציא מידי ספיקא דרב ומכ"ש דברייטא דאיסי בן יהודא מסייעא לי: הן אמת דיש להביא ראי' דאיכא מאן דפליג אר' אלעזר דהנה בפסחים ד' דיליף בברייטא שזריזין מקדימין למצות ואין מקדימין טפי מצפרא שצאמר וישכם אברהם בפוקר.

והקשו התוס' הא בחולין יליף ר' אבהו מהאי קרא דת"ח אל יצא יחידי בלילה ותימצו דהכא מוכח מקרא דעקינדה דלא הי' נמנע מלצאת יחידי בלילה דשלוחי מצוה אינו נזוקין. ועוד דשני נצריו היו עמו והתם מוכח מוישכם אברהם בפוקר דכתיב גבי סדום דלא הי' מצוה ויחידי הי' שלא רצה שיראו במפלתן של סדום.

ובחולין צ"א פתבו ביתר ביאור דלא גרסינו שם כמו ברוב ספרים. וישכם גו' ויחבון את גו' אלא גרסינו וישכם אברהם בפוקר אל המקום גו' ומייתי קרא מסדום שהלך להתפלל על הפיכת סדום שהיתה בפוקר והי' לו להקדים להתפלל בלילה אלא שלא

רצה לצאת יחידי כו' ונדברי התוס' אלו נשמטו ממחרש"א ופ"י בפסחים שם] ועל דבריהם יש להקשות דמהאי קרא דוישכם אל המקום אשר עמד שם הא ילפינו בברכות שם כ"ו דאברהם תקן תפלת שחרית ושם ו' ע"ב כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו ואברהם מגלן דקבע מקום דכתב וישכם אברהם גו' אל המקום אשר עמד שם.

וילפינו מיני' שמצנה להתפלל וגם לקבוע מקום כמו שתקן ועשה הוא הרי ע"כ שמצנה עשה. וא"כ הדרא קוישיא לדנפתה למה לא הלך בלילה להתפלל הא שלוחי מצנה אינו נזוקין.

אח"כ מצאתי בפ"י שדקדק פו וכתב דיש ליישב קצת דאפ"ה לא מקרי מצנה פיון שלא נצטוה על כף אף מה שכתב שם עוד דמאן דיליף דת"ח אל יצא יחידי מוישכם בסדום לא ס"ל פהאי תנא דתפלות אבות תקנום אלא פאידי' פרייתא דכנגד תמידים תקנו.

לפמ"ש במקום אחר דלכו"ע אבות התפללו התפלות אלא דפליגי אם גם לדורות תקנו ועכ"פ כשהתפללו מצנה עבדו ליכא למימר הכי: אמנם לולא דברי התוס' נ"ל דהגירסא הישנה עיקר דגירסיון בחולין צ"א ר' אבהו אמר מהכא וישכם אברהם בפוקר ויחבוןש גו' והוא קרא דעקינדה ולא קרא דסדום.

ונוקא מקרא דעקינדה מוכח דת"ח אל יצא יחידי בלילה ולא מקרא דסדום. דאין ראוי משם משום די"ל משום דאין זריזין מקדימין למצנות טפי מצפרא דהתם מצנה הוי להתפלל כמו"ש אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה.

דהנה ביהא דר' אבהו דיליף מוישכם גו' דת"ח אל יצא יחידי בלילה ופ"י רש"י וישכם בפוקר ולא קודם היום ואע"ג דלאו יחיד הנה וכ"ש יחידי והדברים תמוהים דלפ"י רש"י אפ"י בשנים והוא ג"כ אל יצא בלילה.

ורבי אבהו הא לא קאמר אלא דלא יצא יחידי הא כל שאינו יחידי שרי ועוד דהתם גם יצחק הי' עמהם ותידוק מינה דאפ"י שלשה והוא ג"כ אל יצא מפתח ביתו בלילה. אמתמה.

ואלא בכמה ליפוק: ונראה לומר דהנה רש"י בחומש אהא דשני נעריו אתו פ"י שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב' אנשים שאם יצטרף האחד לנקביו ויתרחק יהי השני עמו ודבריו נובעים מקדושין פ"א אמתני' דאשה מתנחלת עם ב' אנשים אר"י א"ר ל"ש אלא בעיר אבל בדרך בעינן ג' שמא יצטרף אחד לנקביו פן הוא גירסת רש"י שם.

וכן הוא בסוטה ז' ומוכרח דאי משום להשתין הא אמרינן בבכורות מ"ד משתינין מים בפני רבים ע"ש] נמצאנו למדין דבעיר לא חיישינן שמא יצטרף א' לנקביו. א"כ ה"נ לענין לצאת יחידי בעיר אין לת"ח לצאת יחידי וקא אכל כל שיש עמו אדם אחד שרי אבל בדרך צריף שנים והוא דשמא יצטרף כו'.

ומדוייקים מאד דברי רש"י בחומש שכתב דאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך דייקא בלא ב' אנשים שמא יצטרף כו'. ואין לדקדק פיון דהכא רק משום חששא דמזיקין דבלילה למה נחוש שמא אחד יצטרף לנקביו ויתרחק הא בלילה א"צ להתרחק כלל כדאייתא סוף ברכות דיש לומר דכיון דהנהו ב' אנשים מסתמא אינו ת"ח לא חיישי להתרחק אף שאין צריכין.

ועפ"ז יש ליישב דברי רש"י בַּחֲוֹלִין דְּהָא דְּאָמַר שָׁם בַּגַּמ' דַּת"ח אֵל יֵצֵא יְחִידֵי בְּלִילָה מִלְתָּא פְּסִיקָתָא נֶקֶט וְאַפְּי' בְּעִיר וְדוּקָא בִּיחִידֵי אַבָּל כָּל שְׂאִינוּ יְחִידֵי יוֹצֵא בְּעִיר וְע"ז מִיִּתֵי ר' אַבְהוּ רֵא"י מֵאַבְרָהָם דְּכָתִיב וַיִּשְׁכֶּם גּו' וַיִּחְבְּוּשׁ גּו' וְכִנְתוּ אֶסּוּף הַמִּקְרָא מִדְּכָתִיב וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ וּשְׁנַיִם בְּדָרָךְ לָמָּה ע"כ מִשּׁוּם חֲשֵׁשׂא דְשִׂמְא יִצְטָרֵךְ כּו' וְכִינּוּ דְבְדָרָךְ חִיּוּשֵׁינוּ לְשִׂמְא יִשְׂאָר יְחִידֵי מִינָה דְגַם בְּעִיר אִף שְׂאִין חֲשֵׁשׂא דְשִׂמְא יִצְטָרֵךְ כּו' מ"מ עכ"פ לֹא יֵצֵא בְּעִיר לְכַתְחִילָה בִּיחִידֵי.

אַלָּא דְעִדְדִינוּ קִשְׁיָה לְכַאוּרָה דְּאַפְתֵי לָמָּה לְקַח עִמּוֹ שְׁנֵי נְעָרָיו. בְּאַחַד סְגֵי שְׁהָרֵי יִצְחָק ג"כ הִי עִמּוֹ.

וְעוֹד קִשְׁיָה דְכָלֵל לֹא הִי צָרִיךְ לִיקַח עִמּוֹ פִּינּוּ דְשְׁלוּחֵי מִצְנָה הִי פְקֻשְׁשֵׁיית תּוֹס'. וְע"כ נִרְאֶה לּוֹמַר דַּר' אַבְהוּ ס"ל דְּהָא דְשְׁלוּחֵי מִצְנָה אֵינּוּ נִיזוּקִין דּוּקָא בְּהִלְיָכְתוּן אַבָּל בְּחִזְרָתוּן אֲפֻשֶׁר דְּנִיזוּקִין וְדָלָא כַר"א וְהוּצָרָךְ לַפ"ז לְקַחַת שְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ מְלַבֵּד יִצְחָק מִשּׁוּם חִזְרָה שְׂאֵז לֹא יִהִי עוֹד עִמּוֹ יִצְחָק בְּנוֹ לְפִי מַחְשַׁבְתּוֹ.

וּא"ש וְנִכּוֹן גִּירְסַת רֹב הַסְפָּרִים וּפִי' רִש"י וְע"פ גִּירְסָא זֹו דּוּקָא מִתּוֹרַצַת קוּשְׁשֵׁיית הַתּוֹס'. וְאַפְשֶׁר לּוֹמַר דְּהָא דְּאָמַר רַב בַּחֲוֹלִין שָׁם מִקְרָא דּוֹינְרַח לּוֹ הַשְּׂמֵשׁ מִשּׁוּם דְּאַזְיָל לְשִׁטְתֵי' דְּבַחְזָרָה לֹא פְּסִיקָא לִיהִי דְּנִיזוּקִין וְכִינּוּ דְלִפִי הַצַּד דְּאֵין נִיזוּקִין א"כ ע"כ הָא דְאַבְרָהָם לְקַח שְׁנֵי נְעָרָיו טַעְמָא אַחְרֵינָא אִית בִּי' וְאֵין לְמִילַף מִהֶתֶם עַל כֵּן הוּצָרָךְ לְמִילַף מִקְרָא אַחְרֵינָא וְאוּלַי ע"פ הָא דְּאָמַר בְּבִרְכּוֹת מ"ג ע"ב לְשִׁלְשָׁה אֵינּוּ נִרְאֶה כָּל עֵינָר מִשּׁוּ"ה לְקַח אַבְרָהָם עִמּוֹ עוֹד שְׁנַיִם: לְפִי דְבָרֵינוּ יֵשׁ מִפְּאֵן רֵא"י לְדַבְרֵי הַצַּל"ח דְּהָא דַּר"א לֹא מִקְרָא פְּסִיקָא הוּא אֲלִיבָא דְכּוֹלְהוּ וְכָל זֶה לְדִינָא אֵין זֶה מְסַפִּיק אַהָא דְהַשְּׂמִיט הַרְמַב"ם הָךְ דַּר' אַמֵי שְׁהָרֵי בִירוּשְׁלַמֵי פָּרַק ג' דְּפָאָה ר' יוֹחָנָן וּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי נָמִי ס"ל כּו'.

אַלָּא דְלִפִי מ"ש תּוֹס' שָׁם בְּפִסְחִים דָּלָא נִכְתוּב אֶת אֱלֹא מִשּׁוּם דְּכָר שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהֵ יֵשׁ לְתַלּוֹת זֶה בְּדָרָךְ פְּלִפּוּל בְּפִלּוּגְתָא דַּר' יִשְׁמַעֵאל וּר"ע דְּסוּטָה ג'. וְאַכּמ"ל: נְשׁוּבָה לְנִיגְדוֹן שְׂאֵלְתֵנוּ דְּדוּדָאֵי אִם אֲפֻשֶׁר שְׂיִמְכּוֹר הַמְרַתְרַף קוֹדֵם לֵיל י"ד מַה טוֹב וְאִם לֹא וְבְדוּק בְּבּוֹקֵר יוֹם י"ד לְאוֹר הַיּוֹם כּמוֹ"ש הַפּוֹסְקִים בְּחוֹר שְׁבִין יְהוּדֵי לַעֲכוּמ"ז.

אַמְנָם רֵאִיתִי לְהַגָּאוֹן אֲדַמוֹ"ר בְּעַל צ"צ הַחֲדָשׁ בְּסִי' מ"ז שְׁמִיקַל בְּזֵה וְכַתֵּב דְּחִיּוּב הַבְּדִיקָה לֹא חָל רַק עַל מְקוּמוֹת שְׂיִהֵי' שְׁלוֹ בְּשַׁעַת אִיסוּר חֲמִץ ע"ש וְלָכֵן יֵשׁ לְהַקְל בְּכַאֵן דַּר"צ בְּדִיקָה פְּלָל: יְדִידוֹ חִיִּים נְאַטְעֶנְזֵא הֵן.

סִימָן מוֹ וּמַה שְׁכַתֵּב עוֹד כַּת"ר וְז"ל בְּפִסְחִים ה' רֵאִיתִי שְׁהַקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים מְנַלְי' לַר"ע דְּתַשְׁבִּיתוּ מְעַרְב יו"ט דְּלִמָּא בִּיּו"ט וְעֵשֶׂה דְּתַשְׁבִּיתוּ דוּחָה ל"ת דִּיּו"ט וְע"כ צ"ל דַּס"ל דִּיּו"ט עֵשֶׂה וּל"ת וַא"כ תִּקְשָׁה לְהַנְהוּ אַמּוֹרָאֵי דְשַׁבַּת דָּלָא ס"ל הָא דַּרְב אֲשֵׁי דִיּו"ט עֵשֶׂה וּל"ת.

עכ"ד: נ"ל דְּבְאַמַת מְוִכְרָחִין אָנוּ לּוֹמַר דַּר"ע ס"ל דִּיּו"ט עֵשֶׂה וּל"ת וְאַפ"ה ל"ק אַהֲגֵי אַמּוֹרָאֵי דָּלָא ס"ל הֵכִי. דְּהַנְהָ שָׁם אָמַר רַבָּא דַּר"ע מְדַר"ע הַבְּעֵרָה לְחַלְק יִצְאָת.

וְנִדְחָקוּ רִש"י וְתוֹס' לְפָרֵשׁ מְנַלְי' כֵּן וְהָרִיב"א פִּתְב דְּלִמ"ד לְלָאוּ יִצְאָת לֹא הִי אִיסוּר בִּיּו"ט פִּינּוּ דְאֵין שָׁם מְלֵאכָה עָלֶיהָ. וְע' בְּטו"א בְּאַבְגֵי מְלוּאִים סוּף חֲגִיגָה דְּבַה"ג ל"ל הָא דַּרְיב"א

ועל דעת הריב"א הקשה הטו"א הרבה קושיות וכן הקשה עוד בש"א סימן ע"א ולכאורה א"כ מנלן לדעת בה"ג דר"ע ס"ל הבערה לחלק יצאת.

וראיתי בפירושו ר"ח שכתב ונ"ל. ושמעינן מינה הבערה לחלק יצאת דאי ס"ד ללא יצאת תימי עשה דהשבת חמץ ולדחי לאו דהבערה ע"כ.

ולכאורה דבריו תמוהים מאד דנהי דהבערה דשבת לחלק יצאת וחיוב עלה מיתה או פרת אבל עכ"פ הבערה דיו"ט לכו"ע לית בי' אלא לאו ככל מלאכות יו"ט וא"כ אפתי תקשה לימי עשה דתשבתו ולדחי ל"ת דיו"ט: ונראה לפרש דר"ח לא ס"ל פריב"א אלא דאפי' אי הבערה ללא יצאת ואינה בכלל לא תעשו כל מלאכה מ"מ פיון דכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ה"ה אפי' ביו"ט דיו"ט נמי פיון שאסור במלאכה וחיוב לשבות מהו יום שבת מקרי.

אולם לענין עשה דשבתון דיו"ט פיון דהבערה לא נקראת מלאכה אינה בכלל עשה דשבתון דלשון שבתון לא משמע אלא שבות ממלאכה אבל כל שאינה מלאכה אף דנאסרה ביו"ט אין עליו עשה דשבתון, ולפ"ז שפיר קאמר ר"ח דשמעינן מינן דהבערה לחלק יצאת דאי ללאו א"כ ליכא ביו"ט רק ל"ת לחודא א"כ תימי עשה דהשבתה ולדחי לאו דהבערה פיון דאין בה רק ל"ת לחודא ולא עשה אבל השתא דס"ל הבערה לחלק יצאת משום שהוא בכלל כל מלאכה א"כ שבתון עלה נמי קאי וה"ל א"כ גם אהבערה עשה ול"ת ולא אתי עשה דהשבתה ודחי להו.

פן נ"ל ברור בדעת הר"ח ז"ל: אלא דלפ"ז תקשי ביותר אמוראי דס"ל דיו"ט ל"ת גרידא היא והא מדר"ע מוכח דע"כ ס"ל דיו"ט עשה ול"ת. אמנם בלאו הכי צריכין להבין במאי פליג רב אשי דס"ל שבתון הוי עשה עם הנהו אמוראי דלא ס"ל דשבתון עשה פיון דשבתון מיותר הוא א"כ ע"כ לעשה הוא דקאתי.

ונ"ל דעיקר פלוגתתם תליא בהא דשבת קי"ד ע"ב אמר רב מנא תנא מנין ליום הפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק ת"ל שבתון שבות למאי אילימא למלאכה והא כתיב לא תעשה כל מלאכה אלא לאו אקניבת ירק ופי' רש"י ת"ל בשבת בראשית שבתון שבת קודש ושבתון משמע שבות ולמאי באיזה קניבה אסר לן קרא אילימא במלאכה פגון מחובר הא כתיב לא תעשה כל מלאכה והא תו ל"ל אלא לאו בקניבת ירק בעלמא בתלוש דמידי דלאו מלאכה קאי עליה בעשה דשבתון שבות וכיון דמדאורייתא אסור בכל שבתות השנה ה"א לא שרינו לי' משום עגמת נפש למדחי אסור דאורייתא ובשאר יום הפורים שרי לעגמת נפש.

ואע"ג דכתיב בי' נמי שבתון שבות לאו ממלאכה הוא אלא מכל דבר המעפכו מלהתענות כו' לרחיצה וסיכה ודומין להן ע"כ, ובגמ' שם אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן יוה"כ שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק מיתבי מנין ליו"כ שחל כו' שאסור בקניבת ירק ת"ל שבתון שבות.

למאי כו' אלא לאו בקניבת ירק ומשני לעולם למלאכה ולעבדן עליה בעשה ול"ת. תניא פנותי דר' יוחנן כו' הרי מכאן דברייתא קפיייתא ס"ל דשבתון דכתיב גפי שבת לאו להוסיף עשה על ל"ת במלאכה גמורה אלא ליתן עשה אמדי דלאו מלאכה גמורה היא

כגון קניבת ירק ואידיד ברייטא וכן ר' יוחנן ס"ל דשבתון קאי אמלאכה גמורה לעבור
עלה בעשה ולא תעשה ומידי דלאו מלאכה גמורה היא לא קאי עליה אפי' בעשה: ומעתה
נ"ל דזהו ג"כ פלוגתא דרב אשי ואידיד אמוראי בשבתון דכתיב גפי' יו"ט דרב אשי ס"ל
כר' יוחנן וכברייתא דמתרת קניבת ירק אבל אידיד אמוראי ס"ל דשבתון דיו"ט כמו
שבתון דשבת לאו אמלאכות גמורות קאי לעבור בעשה ולא תעשה אלא לעבור בעשה
אמידי דלאו בכלל מלאכה הוא ולא הונכר בתורה דאמלאכה שכתב הונכרה בתורה
לאיסורא הא תו' ל"ל.

כדמקשה בבבביתא. ור"ע דס"ל דשבתון דוקא אמלאכה קאי כמו שפירשנו לדעת ר"ח
ע"כ כר' יוחנן וכברייתא דתניא כותבי' ס"ל.

אבל אמוראי דלא ס"ל דשבתון לעשה ולא תעשה קאתי משום דס"ל לכברייתא דתנא ר'
מנא דשבתון למידי דלא כתיב בתורה לאיסור ל"ת קאתי לעבור עלי' באיסור עשה:
לפ"ז תתיישב לי הקושיא שהקשו המפרשים בר"ה ל"ב ע"ב דתנן שופר של ר"ה אין
מעבירין עלי' את התחום כו' ובגמ' שם מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה
דוחה את ל"ת בעשה.

והשפתא להנהו דס"ל דיו"ט לא הני אלא ל"ת גרידא לימי עשה ולדחי ל"ת. וע' טו"א שם
וכבר הארכתי בזה במק"א: אולם למ"ש פאן י"ל דאף דנדאי אתי עשה דשופר נדחי ל"ת
דיו"ט ונהי' הל"ת כמאן דליתא.

מ"מ אפתי מחזי כמלאכה ולא גרע מקניבת ירק משום דמחזי קצת כמלאכה הרי היא
באיסור שבתון שבות וה"נ בשופר אף דליכא תו' עלה איסור מלאכה ונהי' כלא כתיבא
עוד בתורה לאיסורא.

מ"מ פיון דעכ"פ מיקחזי כמלאכה הוי' לה באיסור עשה דשבתון וקא אתי עשה דשופר
נדחי עשה דשבתון דמאי אולמא כו'. אלא דא"כ לכאורה הדרא קושיא מנ"ל לרבא דר"ע
לא ס"ל דלאו יצאת.

ודו"ק: ולפי מש"ל בטעמא דתנאי דפליגי בקניבת ירק אתיא לי שפיר ביומא ע"ד ע"א
הא דתנו רבא ורב יוסף בשאר ספרי דבי רב מנין ליוה"כ שאסור ברחיצה וסיכה כו'
ת"ל שבתון שבות דמשמע מפאן דמה"ת אסור כל הני ור"ת הוכיח שם ע"ז ע"א דכל
ענויים דיוה"כ ליתנייהו אלא מדרבנן ודחוק לומר דקראי אסמכתא בעלמא עי"ש בתוס'
ד"ה דתנו.

ולכאורה הוא תמוה דהא משמע דדרשא דשבתון דרשא גמורה היא מה"ת: אולם למ"ש
א"ש ונכון מאד דהך ברייתא דספרי דבי רב ס"ל כברייתא דתנא רב מנא דשבתון דשבת
גמי להוסיף מלאכות שאינן גמורות לעבור עליהן בעשה עכ"פ וה"נ בעינוי להוסיף
ענויים על עינוי דאכילה ושתי' דכתיב בהדיא.

וע' פ"י רש"י שם שכתב להדיא כמו"ש. אמנם אנו לא קי"ל כההיא ברייתא דאסרה
קניבת ירק מקרא דשבתון אלא דשבתון דוקא אמידי דכבר כתיב בתורה לאיסורא קאי
לעבור בעשה ול"ת ה"נ ביו"כ קאי שבתון אל"ת דכתיב בתורה לעבור בעשה ול"ת.

אָבֵל הַנֶּהָדָד עֲנוּיִים דָּלָא כְּתִיבֵי בַתּוֹרָה אֵינָן אֲסוּרִין אֲלֵא מִדְּרַבָּנָן לְכַד הַקְּיָלוּ בְּהוֹן חֲכָמִים לְפִי מָה שֶׁהִי גִרְאָה לְהֵם וְכַמוֹ"ש ר"ת. וְזֶה נ"ל בְּרוּר: אֲמַנְם הַרְמַב"ם נ"ל דַּס"ל דְּאָכַל שְׁבוּת אֵיפָא עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שְׁהֵרִי בְּפִרְק כ"א מֵהִלְכוֹת שַׁבַּת פְּתַב נְאָמַר בַּתּוֹרָה תִּשְׁבְּנוֹת אִפִּי מִדְּבָרִים שְׁאֵינָן מְלָאכָה חַיִּיב לְשַׁבְּנוֹת מֵהוֹן וּדְבָרִים הַרְבֵּה הוֹן שְׁאֲסָרוּ חֲכָמִים מִשׁוּם שְׁבוּת כּו' וְע"ש בַּמ"מ וּבְלָחֵם מְשֻׁנָּה.

וְנִרְאָה שְׁלֵא רָאוּ דְבָרֵי הַרְמַב"ם בְּפִי הַמְּשַׁנְיֹוֹת בְּיַצְה ל"ו כָּל שְׁחֵיבִין כּו' ע"ש וְדו"ק. וְלִפ"ז י"ל דְּאֵיהוּ לְשִׁיטְתוֹ בְּשַׁבִּיתַת עֲשׂוֹר לִפְמ"ש: נְשׁוּבָה לְדְבָרֵי ר"ח הַנְּז"ל דְּמִפְּירוּשׁוֹ נִשְׁמַע דְּרַבָּא ס"ל אֲלֵיבָא דר"ע דְּשַׁבְּתוֹן דְּנוֹקָא אֲמַלְאכָה גְּמוּרָה קָאִי לְעַבְרוֹר עֲלֵה בְּעֲשֵׂה וְל"ת וְקָרָא דְלֵא תְּבַעְרוּ אִיו"ט נְמִי קָאִי, וְנ"ל דר"ע בְּזֶה לְשִׁיטְתֵּי בְּשַׁבַּת קִי"ד שְׁם דְּדַרְזִישׁ עוֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ לִימַד עַל חֲלָבֵי שַׁבַּת שְׁקָרְבִין בִּיו"ט וּמְפָרֵשׁ בַּגַּמ' מִשׁוּם דַּס"ל דְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת אֵין קָרְבִין בִּיו"ט וְכִי אֵיזְטְרִיךְ קָרָא לְמִשְׁרָא בִּיו"ט.

הֵרִי דִלְר"ע יו"ט נְמִי שַׁבַּת מְקָרִי א"כ לֹא תְּבַעְרוּ אֲשׁ כָּל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבַּת אִפִּי יו"ט בְּמִשְׁמַע, וְאַף דְּבַהוֹצָאָה דְּכְתִיב לֹא תוֹצִיאוּ מִשְׁאֵ מִבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבַּת ס"ל לַב"ה בְּשַׁבַּת אֵין בִּיו"ט לֹא ע"כ לְשׁוֹן תּוֹרָה לְחוּד וּלְשׁוֹן נְבִיאִים לְחוּד כְּמוֹ"ש הַתּוֹס' בְּקִדּוּשֵׁין ל"ז ע"ב בַּד"ה מְמַחֲרַת הַפְּסָח.

וּמְסוּלָק קוֹשְׁיַת הַפְּנִי יְהוֹשֻׁעַ בְּפְסָחִים שְׁם: לְפִי מ"ש לְעֵיל בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵי ר"ח דְּמוּכָח מִינְהָ דר"ע ע"כ ס"ל דִּיו"ט עֲשֵׂה וְל"ת כְּבָרִיִּתָא דְּשָׁרִי קְנִיבַת יָרֵק וְלֹא פְּאִידֵךְ בְּרִיִּתָא דְּאָסְרָה. א"כ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל רַבָּא דְּאָמַר ש"מ מִדְּר"ע תְּלַת דַּה"ל לֹא מִדְּר"ע אַרְבַּע דִּיו"ט עֲשֵׂה וְל"ת.

וְלֹא כְּבָרִיִּתָא דְּתַנָּא ר' מְנָא: אֲמַנְם כְּבָר פְּתַבְתִּי בַּמִּקְ"א לְקַמֵּן סִי מ"ז [לְתַרְזֵן דְּעַת הַגְּאוּנִים וְהֵרִי"ף וְהַרְמַב"ם דַּס"ל כְּחֲכָמִים שְׁפָסְקוּ דְּלֵא כר"ע דַּס"ל אֵין בִּיעוֹר חֲמִין אֲלֵא שְׁרִיפָה אֲלֵא אַף מְפָרֵר כּו' וְהֵרִי הֵרַב מִבְּרַצְלוּנֵי הוּבָא בְּרֵא"ש פְּסָחִים כ"ח הִבִּיא רְאָיָה דְּהִלְכָה כר' יְהוּדָה דְּאֵין בִּיעוֹר חֲמִין אֲלֵא שְׁרִיפָה מִדְּרַבָּא דְּאָמַר ש"מ מִדְּר"ע אֵין בִּיעוֹר חֲמִין אֲלֵא שְׁרִיפָה מְשַׁמַּע דְּרַבָּא הָכִי ס"ל.

וְכַתְּבִיתִי דְּאֲדַרְבֵּה מְפָאן מוּכָח פְּדַעַת הַגְּאוּנִים דַּע"כ צ"ל דְּהָא דְּאָמַר ש"מ כּו' לֹא ס"ל לְרַבָּא כְּנוֹתֵי דַּא"כ לְעֵיל שְׁם דְּאָמַר רַבָּא דְּתַשְׁבִּיתוּ הוּא מְעַרְבֵי יו"ט דְּכְתִיב לֹא תִשְׁחַט עַל חֲמִין כּו' וְהֵינּוּ כר' יִשְׁמַעְאֵל וְאַמַּאי לֹא קָאָמַר מִדְּמַצִּינוּ לְהַבְּעָרָה שְׁהִיא אַב מְלָאכָה כְּדַר"ע.

א"ו מִשׁוּם דְּמִדְּר"ע מוּכָח הֵנִי תְּלַת מִיָּלִי דְּרַבָּא לֹא ס"ל בְּהָא כְּנוֹתֵי אֲלֵא פְּאִידֵךְ תַּנָּאִי דְּפְלִיגִי עֲלֵי מִשׁוּ"ה נְאִיד מְלוֹמַר מְקָרָא דר"ע. וְזֶהוּ שְׁאָמַר רַבָּא ש"מ מִדְּר"ע תְּלַת לְתַרְזֵן א"ע בְּמָה שְׁאָמַר מְקָרָא דְּלֵא תִשְׁחַט וְכר' יִשְׁמַעְאֵל וְדַלָּא כר"ע.

לִפ"ז י"ל דר"ח נְמִי כְּשִׁיטַת הַגְּאוּנִים הַנְּז"ל ס"ל וּמַכ"ש דְּהֵרִי"ף תְּלַמִּידוֹ הָכִי ס"ל וּמְסַתְּמָא מְרַבּוֹ שְׁמִיעַ לִי דַּלְפ"ז י"ל הָא דְּלֵא אָמַר רַבָּא ש"מ מִדְּר"ע אַרְבַּע דַּס"ל דִּיו"ט הֵנִי עֲשֵׂה וְל"ת מִשׁוּם דְּרַבָּא לֹא קִחְשִׁיב אֲלֵא הֵנִי דְּרַבָּא בְּעַצְמוֹ לֹא ס"ל כר"ע.

אָבֵל בִּיּוֹט דִּהְיִי עֲשֵׂה וּלְ"ת פִּינּוֹן דְּרַבָּא נָמִי הָכִי ס"ל לָא קַחְשִׁיב. וּרְאָלִי דְרַבָּא נָמִי ס"ל דִּיּוֹט עֲשֵׂה וּלְ"ת מְבִיצָה ח' כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ הַתּוֹסֵס: וְאַגַּב אֶכְתּוֹב לְכַבּוֹדוֹ מַה דְּתַמְיָה לִי עַל הָאֶתְרוּנִים בְּאוֹ"ח סִימָן תַּמ"ב ט"ז ס"ק א' ע"ש מַה שֶׁהִקְשָׁה עַל הַב"י ב' קוֹשְׁיּוֹת.

וּפְרִיּוֹשׁ דְּבַרְיָו הוּא דַּא"א דְלַרְבָּנּוּ יֵהֵא בְּתַעְרוּבוֹת חֲמִיץ אִיסוּר דְּאוֹרֵינְתָא. דְּאִיסוּר לָאו לִיכָא לְמִימַר מְדַאֲמַר ר' אֱלִיעֶזֶר עַל עִירוּבוֹ בְּלָאו וְרַבָּנּוּ אוֹמְרִים בְּלָא כְּלוּם וְדַאי ר"ל שְׂאִין בּוֹ לָאו.

דְּבִשְׁלֵמָא אִי הֵנָּה ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר עַל עִירוּבוֹ מְלַקּוֹת הֵינּוּ יְכוּלִים לוֹמַר דְּלַרְבָּנּוּ מְלַקּוֹת לִיכָא אָבֵל לָאו אִיכָא אָבֵל פִּינּוֹן דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר עַל עִירוּבוֹ בְּלָאו וַחֲכ"א בְּלָא כְּלוּם עַכְצ"ל דְּלִיכָא לָאו.

קִשְׁיָה פִּינּוֹן דְּלָאו לִיכָא אִיזְהוּ אִיסוּר תּוֹרָה יּוֹכֵל לְהִיּוֹת אִם לָא אִיסוּר עֲשֵׂה וְהִיכָא פְּתוּב זֶה בְּתוֹרָה. וְהֵנָּה הָרָא"ש ז"ל אָמַר אַע"ג דְּמְלַקּוֹת לִיכָא אִיסוּרָא אִיכָא כּו' עַכְצ"ל דְּכַוְנוֹנְתוֹ דְּלִיכָא מְלַקּוֹת לְרַבָּנּוּ וְגַם לָאו לִיכָא.

וּכְמוֹ"ש.

וְהָרָא"ש לָאו דְּוָקָא נְקֻט מְלַקּוֹת. וְהַטּוֹר מְדַיִיק טְפִי בְּזֵה שְׂפַתְב דְּלַר"א בְּלָאו וּלְרַבָּנּוּ אִיסוּרָא בְּעֵלְמָא כּו'.

וּלפ"ז שְׁפִיר מְקַשָּׁה הַט"ז עַל הַב"י. אָבֵל מַה שֶׁהִקְשָׁה עוֹד דַּאי לְרַבָּנּוּ אִיכָא אִיסוּר תּוֹרָה א"כ לּוֹקְמִי מִתְּנִיחִין פְּרַבָּנּוּ ע"ז שְׁפִיר הִקְשָׁה עָלָיו הַחֹק יַעֲקֹב דָּאִם נֹאמַר דַּאיכָא אִיסוּר תּוֹרָה עַכְצ"ל אִיסוּר עֲשֵׂה וְלֹא לָאו דְּלָאו ע"כ לִיכָא לְרַבָּנּוּ פְּנ"ל.

א"כ אִיךָ מְסִיִים בְּמִשְׁנָה "הָרִי אֵלּוּ בְּאִזְהָרָה" וְאִזְהָרָה לֹא שְׁיִיךְ רַק עַל אִיסוּר לָאו. וּלפ"ז מַה שֶׁתְּמַהוּ הַפְּנ"י וְהַאו"ת בְּפְסָחִים מ"ג עַל הַת"י לָא קוֹשְׁיָא מִיַּדִּי.

וּמַה שֶׁעָלָה עַל דַּעַת בַּעַל או"ח לוֹמַר דְּאִזְהָרָה לֹא שְׁיִיךְ רַק מְלַקּוֹת לָאו שְׂיִישׁ בּוֹ מְלַקּוֹת. לֹא נִתְּנָה לוֹמַר פֶּן כְּמוֹ"ש הַרְמַב"ם בְּפ"י הַמְּשַׁנְיּוֹת רִישׁ אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין בְּמַכּוֹת.

וּרְאָלִי מְרִישׁ פֶּרֶק יוֹם הַפִּיפּוּרִים בְּיוֹמָא וּכְמוֹ"ש הַפְּנ"י שָׁם: סִימָן מַז עַל אֲשֶׁר שְׂאֵלְתַנִּי אַחֲרֵי יְדִידֵי בְּדַבְרֵי הָרָא"ש פְּסָחִים כ"ח שְׂפַתְב דְּרַש"י פְּסָק כּו' יְהוּדָה דַּאִין בִּיעוּר חֲמִיץ אֱלָא שְׁרִיפָה וְכֵן פְּסָק בְּסַמ"ג וְכֵן פְּסָק הָרַב הַבְּרַצְלוֹנִי ז"ל וְהִבִּיא רְאָיָה מְדַאֲמַר רַבָּא לְעִיל ה' ש"מ מְדַר"ע אִין בִּיעוּר חֲמִיץ אֱלָא שְׁרִיפָה וְהַגְּאוּנִים פְּסָקוּ פְּחֻכְמִים וְאִי מְשׁוּם סְתָמָא דְּתַמּוּרָה קִי"ל בְּתַרִּי מְסַכְתּוֹת אִין סְדֵר וַא"כ הִלְכָה פְּרַבִּים וְכֵן פְּתַב הָרָא"ש.

עַדִּין קִשְׁיָה לִי לְשִׁיטַת הַגְּאוּנִים רְאָיָת הָרַב הַבְּרַצְלוֹנִי מְרַבָּא דְּמִשְׁמַע דַּס"ל דַּאִין בִּיעוּר חֲמִיץ אֱלָא שְׁרִיפָה וְלָמָּה לֹא דַחָה הָרָא"ש גַּם רְאָיָה זֹו. עַכ"ד: תְּשׁוּבָה הֵנָּה הַגְּאוּן ש"א בְּתַשׁוּבָה סִימָן פ"ז פְּתַב וַז"ל מַה שֶׁהִבִּיא הַר"ב רְאָיָה מְדַאֲמַר רַבָּא ש"מ אִין בִּיעוּר חֲמִיץ אֱלָא שְׁרִיפָה רְאָיָה זֹו אִינִי מְבִין הָא רַבָּא אֲלִיכָא דַר"ע קָאמַר לָהּ וְכִי הִיכָא דְּלִיתָא לְדַר' יְהוּדָה מַה"ט דְּרַבָּנּוּ פְּלִיגִי עָלֵי ה"נ לִיתָא לְדַר"ע מַה"ט גּוּפָא וְהָרִי אָמַר רַבָּא הֵתָם ש"מ מְנִי מְדַר"ע דְּלָא אָמְרִינּוּ מִתּוֹךְ שֶׁהוֹתַרְהָ כּו' וְהֵינּוּ כּו' ש"ש וְאַנּוּן קִי"ל כּו' הַ דְּאָמְרִינּוּ מִתּוֹךְ פְּדַאֲמְרִינּוּ בַּפ"ק דְּבִיצָה דָּף י"ב.

ע"כ.

ואנכי אינני מבין דבריו ו"ל דאם נניח דהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע כו' ס"ל פנותי' ודאי הלכה פרכא ואף דרבים פליגי אר"ע ור"י מ"מ יש פח בינד אמורא לפסוק אפי' פניחיד נגד רבים פידוע.

ועוד דהא איפא סתם משנה בתמורה פנותי' ומה שהביא ראיה להכריח דע"כ רבא לא ס"ל כר"ע דאי ס"ל א"כ לרבא לא ס"ל מתוך שהותרה כו' ואנן קי"ל דאמרינן מתוך. נ"ל דזו אינה ראיה דבכתובות ז' רב יהודא שרא למיבעל בתחילה ביו"ט אמר רב פפי משמין' דרבא לא תימא ביו"ט דשרי הא בשבת אסור דה"ה דאפני' בשבת נמי שרי ומעשה שהי' פה הנה.

רב פפא משמין' דרבא אמר ביו"ט שרי בשבת אסור. א"ל רב פפי לרב פפא מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך כו' א"ל כו' וכתבו שם התוס' וא"ת לדידן' נמי תקשי וכי לא סבר דאמרינן מתוך הא טעמא דב"ה הכי הוא.

וי"ל נשהא סובר דטעמא דב"ה משום דאין עירוב והוצאה כדס"ד מעיקרא בביצה אע"ג דהתם פריה עלה דילמא לרב פפי לא שמיע לה. ע"כ.

הרי דרב פפי מפרש לדרבא דה"ט דביו"ט שרי משום דבשבת נמי שרי אכל ביו"ט לחודא לא שרי משום מתוך וא"כ בפסחים שם שפיר יש לומר דרבא משמין' דר"ע אמר וס"ל פנותי' דלא אמרינן מתוך ונהי דאנן קי"ל דאמרינן מתוך היינו משום דאנן שמיע לן אתקפתא דרב יוסף דע"כ לאו בעירוב והוצאה קמפלגי ב"ש וב"ה אלא במתוך פליגי והלכה כב"ה אכל ר"פ אליבא דרבא דלא שמיע לי' אתקפתא יש לומר דכרבה ס"ל והשתא אף דלא קי"ל כרבא במתוך משום אתקפתא דרב יוסף מ"מ בהא דקאמר דש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה פיון דעלה ליפא אתקפתא צריכין לפסוק פנותי' דרבא: ואין להשיב על דברי הר"ב דאם איתא דרבא משמין' דר"ע וס"ל פנותי' א"כ ה"ל לרב פפי לאותבין' לרב פפא משמין' דרבא מהא דרבא גופא משמין' דר"ע דאמר ש"מ תלת דלית לי' מתוך יש לומר דרב פפא שהעיד משמין' דרבא דבשבת אסור ורק ביו"ט שרי דרבא ס"ל מתוך יכול לדחות דרבא משמין' דר"ע קאמר ולי' לא ס"ל כי היכי דלא תקשי דידן' אדידן' אכל אנן דלא נתבררה לן איך אמר רבא אי כרב פפי או כרב פפא ודאי עדיף טפי לומר דרבא משמין' דר"ע קאמר וס"ל פנותי'.

אולם מה שנראה לי בזה דממקומו הוא מוכרע דאין ראית הר"ב ראי' פלל דע"כ צ"ל לכאורה דהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע דאין ביעור חמץ אלא שריפה לא ס"ל פנותי' שהרי שם בפסחים ד' אמר דכו"ע מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן אמר אפני תרי קראי פתיבי כו' רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ כו' תנ"ה אף ביזם הראשון כו' תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך כו' אמר רבא ש"מ מדר"ע כו' וקשה פיון דרבא ידע מהך ברייתא דפליגי בה ר' ישמעאל ור"ע וריה"ג מאיזה קרא נפקא לן דחמץ משש ולמעלה אסור א"כ למה זה נאיד רבא מילפוטא דר"ע ונקט ילפוטא דר' ישמעאל ונהא בכ"מ מסתבר טעמו דר"ע והלכה פנותי' מחבריו ולקצת פוסקים אפי' מחבריו.

א"ו משום דלפי ילפוטא דר"ע ש"מ דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואיהו לא ס"ל פנותי אלא פתחמים דפליגי משו"ה א"א לו לרבא לומר טעמו וי"ל דהיינו דאמר רבא ש"מ מדר"ע כו' דרבא גופא בא פמתנצל על עצמו למה נאיד מלומר פטעמא דר"ע מקרא דתשביתו כו' ע"ז בא רבא לתרץ א"ע ואמר ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה כו' וכינן דאנא פרבנן ס"ל דאף מפרר וזורה לרוח משו"ה א"א לי לומר כר"ע ופשוט.

הרי מקום שפא הר"ב להביא ראיה דהלכה כר' יהודה משם לכאורה ראיה להיפך וכדעת הגאונים והרמב"ם: אמנם אמינא שלא תהא מהא דרבא קושיא על דעת התוס' ורש"י והר"ב שפסקו כר' יהודה דמרבא מוכח להיפך יש לומר דאינהו ס"ל דה"ט דרבא דנאיד מלומר כר"ע לאו משום דלא ס"ל פנותי בדין ביעור חמץ דאינו בשריפה דבהא נדאי כר"ע ס"ל וכסתם משנה דתמורה אלא משום דרבא ס"ל דאמרינן מתוך ויכרב פפא אליבא דרבא בכתובות ולרב פפי י"ל דרבא ס"ל דהבערה ללא יצאת וכשמואל דס"ל בשבת דף ע' כר' יוסי דפליג אר' נתן ואר"ע משו"ה א"א לו לרבא לומר פטעמא דר"ע ולעולם י"ל דרבא כר' יהודה ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואין מכאן קושיא על שיטת התוס' ורש"י ור"ב אבל מ"מ ראי' מכאן ג"כ ליתא נאדרבה השתא עדיף טפי לומר דה"ט דרבא דלא אמר מקרא דתשביתו כר"ע משום דלגמרי לא ס"ל פנותי נאפי' בחדא מינייהו ומשו"ה לא קש הרא"ש לתרץ ראית הר"ב לשיטת הגאונים: ויצא לנו דלשיטת הגאונים י"ל דהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ר"ל ולא ס"ל בשום אחת מהן פנותי וילדעת התוס' ורש"י ור"ב וכן הרא"ש שחושש לדעתם כמו שהביאו הפוסקים בשם הרא"ש בתשובה דאין ביעור חמץ אלא שריפה צ"ל דכוננת רבא דאמר ש"מ הכי קאמר פינן דבאחת לא סבירא לי' פנותי דהיינו במתוך או בהבערה משו"ה א"א לי לומר כר"ע אע"ג דלעגנן ביעור חמץ דאינו אלא בשריפה ס"ל פנותי: לפי דברינו אלה י"ל פרפרת אחת בדעת הרמב"ם והרא"ש בפסחים כ"ו דכל אחד לשיטתו אזיל דהנה בפסחים שם כ"ו תנור שהסיקו בקליפי ערלה כו' אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וחקמים אומרים הפת מותרת.

בישלה על גבי גחלים ד"ה הפת מותר ושם כ"ז אמר רב יהודה אמר שמואל רבי אומר הפת מותרת וחקמים אומרים הפת אסורה. והתניא איפכא.

שמואל איפכא תני. ואב"א קסבר שמואל הלכה פרבי מחברו ולא מחבריו ובהא אפי' מחבריו וסבר אתגנייה איפכא פי היכי דניקום רבנן לאיסורא.

בישלה על גבי גחלים ד"ה הפת מותרת שמואל ור' יוחנן חד אמר ל"ש אלא גחלים עוממות אבל גחלים לוחשות אסורים לרבי. וחד אמר אפי' גחלים לוחשות נמי מותרין ופת דאסר לרבי היכי משפחת לה אמר רב פפא פשאבוקה פנגדו ורבנן שרו אפי' פשאבוקה פנגדו ועצים דאסורא לרבנן משפחת לה בשרשיפא.

וכתב שם הרא"ש דעבדינן לחומרא היינו כמ"ד לא שנו דלכו"ע הפת מותרת אלא בגחלים עוממות אבל לוחשות אסורה משום דיש שבח עצים בפת לרבי. אבל הרמב"ם פסק לקולא דאפי' לוחשות מותר ואינו אסורה לרבי רק באבוקה פנגדו.

ותמהו עליו המפרשים למה פסק לקולא: והנה האור חדש הביא ראיה לדעת הרמב"ם דלקאורה קשה למה לא אמר שם בגמ' תסתים דשמואל לחומרא ור' יוחנן לקולא דאי ס"ד שמואל לקולא ולוחשות מותר ואינו אסור אלא באבוקה פנגדו א"כ למה אפיקו שמואל ותני רבי מתיר נחמים אוסרים פי היכי דניקום רבנן לאיסורא עדיפא ה"ל לשמואל להניח הברייתא כמו שהיא שנויה נרק ה"ל לפרש דפולגתת רבי ורבנן בלוחשות וממילא הנה ידעינן דבאבוקה פנגדו לכו"ע אסור וא"כ אפי' אי פסקינן פרבנן ג"כ אתיא שפיר דלוחשות מותר באבוקה פנגדו אסור.

א"ו דלשמואל רבי ורבנן פליגי בלוחשות ואפי' בלוחשות קי"ל פרבי דאסור וקא דד"ה הפת מותרת ע"כ דוקא בעוממות וא"כ צריף ע"כ להפך הברייתא. אף י"ל דלכף לא אמר בגמ' תסתים דשמואל לחומרא משום דבלישנא קמא שם אמר דה"ט דשמואל איפכא תני משום דאיפכא תניא מרביתו וא"כ אין ראיה מזה אף הרמב"ם דפסק בכ"מ פלישנא בתרא וא"כ טעמא דשמואל דאפכה פי היכי דניקום רבנן לאיסורא א"כ באמת תסתים דשמואל לחומרא וא"כ ר' יוחנן לקולא וקי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן משו"ה פסק הרמב"ם דאפי' בלוחשות מותר עכ"ד האו"ח.

והשתא יש להקשות על דעת הרא"ש שלא הביא רק לישנא בתרא דמשו"ה אפיקו שמואל ותני פי היכי דתיקום רבנן לאיסורא א"כ מ"ט פסק לחומרא: ונראה לומר דהנה התוס' דף ה' ד"ה וכתוב כל מלאכה כתבו אע"ג דכשישורף ויעשה גחלים הנאתו מותר כו' אומר ר"י דסברא הוא דקרא דמשפיתו מיירי בכל ענין אפי' אינצריף לגחלתו.

א"נ פיון שמתחילת הבערה אינו יכול ליהנות ממנו אע"ג שיהי' לו הנאה ממנו אח"כ אסור כמו נדרים ונדבות. ע"כ.

והקשה הגאון רע"א לתירוץ קמא דס"ל דבצריף לגחלתו מותר א"כ אפי' אינו צריף לא להניי אב מלאכה משום הואיל ומקלעי לי אורחים חזי לי וע"כ צ"ל דר"ע לא ס"ל הואיל וא"כ ה"ל לרבא לומר שם ש"מ מדר"ע ארבע ולתירוצם בתרא שכתבו דבתחלת הבערה אסור ליהנות ממנו וע"כ ה"ט משום דיש שבח עצים בפת א"כ לימא רבא דש"מ נמי דיש שבח עצים בפת וה"ל למימר ש"מ מדר"ע ד'.

ותירץ דלכף לא מציינו למיפשט דאי נימא דלר"ע יש שבח עצים בפת י"ל דלעולם אין שבח עצים בפת והא דאסור משום דמשפיתו מיירי בכל גוונא אפי' באין צריף לגחלתו וזה נדאי אסור משום הבערה שלא לצורך אפי' בעצי היתר וכ"ת א"כ נימא הואיל ותפשוט דר"ע ל"ל הואיל.

יש לדחות דהכא ה"ט משום דיש שבח עצים דאסורא בפת וזיל הכא קמדחי לי וזיל הכא קמדחי לי לא תפשוט כלל. עכ"ד: ולדידי דחוק הוא לומר דשני התירוצים דהתוס' צריכי אהדדי ע"כ נ"ל דמפאן ראיה לדעת הרא"ש הנ"ל משום דאיהו ס"ל עיקר פתירוצם בתרא דכיון שמתחילת הבערה אינו יכול ליהנות ממנו אסור.

וקשיא לי דהנה לי לרבא לומר ש"מ ד' וצ"ל דרבא לא קאמר ש"מ מדר"ע תלת אלא משום דאיכא פלוגתא בכל חדא מהני בבקעור חמץ פלוגתא דר' יהודה ורבנן. במתוך פלוגתא דב"ש וב"ה.

ובהבצעה פלוגתא דר' יוסי ור' נתן. אבל בשבח עצים בפת ס"ל לרבא דרבי ורבנן רק בלוחשות פליגי אבל באבוקה פנגדו לכו"ע אסור ואין פאן מחלוקת דתנאי ואין זה חידוש ולפי דרפנו זה למדנו דס"ל לרבא פשמואל שם דלחומרא וכמו"ש לעיל ודלא כר' יוחנן וכיון דרבא דהוא בתרא ס"ל פשמואל הכי קי"ל ואע"ג דרבא ס"ל ביבמות ל"ז הלכה כר' יוחנן לבר כו' היינו נגד ר"ל כמו"ש שם התוס' וא"כ מפאן סייעתא לדעת הרא"ש ודלא פהרמב"ם: אמנם פבר פתבנו לעיל דלהגאונים וכן להרמב"ם דס"ל פנומייהו הא דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת די"ל דבשום אחת מהן לא ס"ל פנותי' וא"כ לדידהו אין ראי' מרבא דס"ל דבאבוקה פנגדו אין מחלוקת ורבי ורבנן בלוחשות פליגי דאדרבה י"ל דלרבא דוקא באבוקה פנגדו פליגי וכ"ת מ"ט לא חשיב רבא דש"מ נמי מר"ע דיש שבח עצים בפת באבוקה פנגדו וכרבי משום די"ל דכל הני ג' דקחשיב רבא גופא לא ס"ל פנותי' דר"ע משא"כ בשבח עצים רבא ס"ל בהא כר"ע דיש שבח עצים בפת ואסור באבוקה פנגדו פרבי אבל בלוחשות ס"ל לרבא דלכו"ע שרי אבל להרא"ש ליפא למימר דה"ט דלא חשיב רבא הא דש"מ מדר"ע דאבוקה פנגדו אסור משום דלא חשיב מאי דס"ל כר"ע דא"כ הא דש"מ מדר"ע דאין ביעור חמץ אלא שריפה נמי לא ה"ל למחשב פינון דבהא ס"ל כר"ע משא"כ לשיטת הרמב"ם והגאונים דבאמת רבא לא ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה ורבא לא חשיב רק מה דלא ס"ל כר"ע א"כ שפיר י"ל דרבא ג"כ כר' יוחנן דרבי ורבנן באבוקה פנגדו פליגי ורבא פינון דס"ל פרבי דיש שבח עצים בפת משו"ה לא מצוי למחשב הא נמי ולומר ש"מ מדר"ע ארבע: סימן מח הנה לפי מה שבהבאנו לעיל דברי הרב ברצלוני ודעמי' דס"ל דהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה רבא נמי ס"ל פנותי' ולהגאונים והרמב"ם רבא לא ס"ל פנותי' יש אתי מקום ליישב ברחבה בס"ד דעת הרמב"ם ז"ל שפכת בהלכות ברכות פרק י"א הלכה י"ב מל את בנו מברך למול את הבן.

מל את בן חברו מברך על המילה. והקשו עליו כל הפוסקים והמפרשים דזהו נגד סוגיית הגמ' בפסחים ז דאמר רב יהודה הבו דק צריף שייברך.

מאי מברך רב פפי משמי' דרבא אמר לבער חמץ רב פפא משמי' דרבא אמר על ביעור חמץ. בלבער כו"ע לא פליגי דלהבא משמע פי פליגי בעל ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומר סבר להבא משמע מיתיבי ברוך גו' על המילה התם כו' לא סגי דלאו איהו מהיל אבי הבן מאי איפא למימר אין הכי נמי.

מיתיבי ברוך כו' על השחיטה התם נמי לא סגי דלאו איהו שחיט. מיתיבי ברוך כו' על גטילת לולב שאני התם דבעידנא דאגבהה נפיק בי' א"ה כו' משום דקבעי למתני סיפא העושה סופה לעצמו כו' נכנס לישב בה אומר ברוך כו' לישב בסופה והלכתא על ביעור חמץ ע"כ בגמרא.

הרי דלא חילקה הגמ' בין מל אבי הבן למל אחר אלא למ"ד לבער אבל למ"ד על ביעור משמע דאין צריכין לחלק פלל חילוק זה ולעולם מברך על המילה בין אבי הבן או אחר וכיון דאיפסק הלכתא בגמ' דמברך על ביעור חמץ א"כ למה חילק הרמב"ם דאבי הבן מברך למול והמל את בן חברו על המילה.

וע' בַּרְ"ן פְּסָחִים שָׁם וּבַכ"מ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת שָׁם: דְּהֵנָּה בַּגַּמ' שָׁם אָמַר וְהִלְכְתָּא עַל בִּיעוּר חֶמֶץ. וַיֵּשׁ לְדַקְדֵּק לְמָה לֹא אָמַר וְהִלְכְתָּא כָּרַב פֶּפֶא כְּבָכֵל דְּוֹכְתִי בְּש"ס הִיכִי דְּפְלִיגִי תְּרִי אַמּוּרָאֵי אוּ תְּרִי תַנְאֵי וּפּוֹסֵק כְּחַד מִיַּנְיָהּוּ אָמַר וְהִלְכְתָּא כְּפִלוּנִי.

וְעוֹד דְּלְכְאוּרָה לֹא ה"ל לְמִימַר הִלְכְתָּא כְּלָל דְּהָא בְּרִישׁ פְּתוּבוֹת בְּדִין אֲוֹנֵס בְּגִיטִין פְּתָבוּ הַתּוֹס' בְּשָׁם ר"ח דְּהִלְכְתָּא דְּאִין אֲוֹנֵס בְּגִיטִין כּו' וְכֹן נִרְאָה מְשׁוּם דְּלִישְׁנָא יֵשׁ אֲוֹנֵס הֵנָּה פּוֹלְהוּ הֵנָּה בְּרִייתוֹת בְּקוּשְׁיָא וְאֵע"ג דְּשִׁנְיָהּוּ אֲשִׁינּוּיִי דְּחִיקִי לֹא סְמַכִּינּוּ וְא"כ גַּם פֶּאן אֲוֹמַר אֲנִי דֹאֵע"ג דְּלֹא הֵנָּה אִיפְסָקָא בַּגַּמ' הִלְכְתָּא פְּמֵאן מְסַבְּרָא הֵנָּה יְדַעִינוּ דְּהִלְכָּה כַּמ"ד עַל בִּיעוּר מְשׁוּם דְּפִשְׁטָא דְּכוּלְהוּ בְּרִייתוֹת דְּמִייתִי בְּגַמְר' לְהַקְשׁוֹת אַמ"ד לְבַעַר הַוִּינּוּן לְדִידִי' סִינְעֵתָא וְאֵע"ג דְּשִׁנְיָהּוּ דְּיֵשׁ חִילּוּק בֵּין אָבִי הַבֵּן לְאַחַר וְכֹן בְּשַׁחֲיִטַת קְדָשִׁים מ"מ עֲדִיף טְפִי לֹמַר דְּהַבְּרִייתוֹת בְּכָל גְּוֹנֵי מִיָּרוֹ וְכַמ"ד עַל בִּיעוּר נְמִי לְהַבָּא מְשָׁמַע: אָמְנָם לְכְאוּרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת בַּגַּמ' דְּהֵנָּה אַמ"ד לְבַעַר מְקַשָּׁה מְדַמְבְּרִינּוּ עַל הַמִּילָה וְעַל הַשַּׁחֲיִטָּה מְשָׁמַע דְּלָמ"ד עַל בִּיעוּר נְמִי לְהַבָּא מְשָׁמַע נִיחָא הָא דְּמְבָרְכִין בְּעַל אַע"ג דְּלְבַעַר וְדֹאֵי לְהַבָּא מְשָׁמַע וְא"כ לְמָה בְּחֵרוֹ יוֹתֵר הַגְּנוּסַח בְּרַכָּה בְּעַל.

יֵשׁ לֹמַר כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִידוּשׁ בְּבְרָכוֹת וְכַמּו"ש הָרֵא"ש וְהַר"ן בְּשָׁם הָרֵאָב"ד. אָכֵן לְפִי זֶה פְּשָׁמְקָשָׁה עוֹד שָׁם בַּגַּמ' מְהָא דְּתַנְיָא נְטִלוּ לְצֵאת בּוֹ מְבָרַךְ עַל גְּטִילַת לִוְלָב וּמְשַׁנֵּי שְׂאֵנֵי הַתָּם דְּבַעֲיָדְנָא דְּאֶגְבֵּהָה נָפֵק בִּי א"ה לְצֵאת בּוֹ יוֹצֵא בּוֹ מִיַּבְעֵי' לִי וּמְשַׁנֵּי מְשׁוּם דְּקַבְעֵי לְמַתְנֵי סִיפָא הָעוֹשָׂה סוּפָה לְעַצְמוֹ כּו' נִכְנָס לִישָׁב בְּהָ אֲוֹמַר בְּרוּךְ כּו' לִישָׁב בְּסוּפָה א"כ הַשְׁתָּא הִדְרָא קוּשְׁיָא אַמ"ד עַל בִּיעוּר דְּבִשְׁלָמָא בְּלוּלָב מְבָרַךְ בְּעַל גַּם בְּלֹא טַעְמָא דְּמִדְּאֶגְבֵּהָה נָפֵק בִּי מְשׁוּם דְּכִינּוּן דְּעַל נְמִי לְהַבָּא מְשָׁמַע מְשׁו"ה עֲדִיף טְפִי לְבָרַךְ בְּעַל לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִידוּשׁ בְּבְרָכוֹת וְכַמּו"ש עַל הַמִּילָה וְעַל הַשַּׁחֲיִטָּה.

אָבֵל בְּסוּפָה אַמְאֵי מְבָרַךְ לִישָׁב בְּסוּפָה וְאִינוּ מְבָרַךְ עַל יְשִׁיבַת סוּפָה כִּינּוּן דְּגוּסַח עַל עֲדִיפָא לִי וְע"כ צ"ל גְּהִי דַס"ד בַּגַּמ' דַּמ"ד עַל בִּיעוּר ר"ל דְּנוּקָא עַל בִּיעוּר כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִידוּשׁ בְּבְרָכוֹת הִינּוּ קוּדָם דְּמִייתִי בַּגַּמ' הָא דְּתַנְיָא נִכְנָס לִישָׁב בְּהָ מְבָרַךְ לִישָׁב בְּסוּפָה מִשָּׂא"כ לְבַתֵּר דְּמִייתִי דְּבְסוּפָה מְפוֹרָשׁ בְּבְרִייתָא דְּמְבָרַךְ לִישָׁב בְּלִמָּד א"כ ע"כ צ"ל הָא דַס"ל לְרַב פֶּפֶא דְּמְבָרַךְ עַל בִּיעוּר אִין פִּירוּשׁוֹ דְּנוּקָא עַל בִּיעוּר רַק פִּי' דְּבַעַל בִּיעוּר נְמִי יֵצֵא וְא"צ לְחֻזֵּר וּלְבָרַךְ כִּינּוּן דְּעַל נְמִי לְהַבָּא מְשָׁמַע אָבֵל עֵיקַר גְּנוּסַח הַבְּרַכָּה הוּא בְּלִמָּד כְּדִי שְׁיָהָא מְבוֹרָר טְפִי וְכַמּו"ש סוּפָה וְלֹא תִקְשִׁי אֶלְיָבִי' מ"ש מְהָא דְּעַל הַמִּילָה וְעַל הַשַּׁחֲיִטָּה, מְשׁוּם דַס"ל דְּהֵתָם לָאוּ בְּאָבִי הַבֵּן אוּ בְּבַעַל הַקְּרָבָן קְמִיָּרִי אֶלָּא בְּשִׁלּוּחָם מְשׁוּם דַסְגִּיא דְּלָאוּ אִיהוּ מְהִיל וְשַׁחֲיִט אָבֵל אָבִי הַבֵּן אִין הִכִּי נְמִי דְּמְבָרַךְ לְמוּל וְכֹן בְּשַׁחֲיִטָּה דְּבַעַל הַקְּרָבָן מְבָרַךְ לְשַׁחוּט.

וּלפ"ז רַב פֶּפֶי וְרַב פֶּפֶא לֹא פְּלִיגִי כְּלָל לְעַנְיָן לְכַתְּחִלָּה דְּנֹדָאֵי לְבַעַר מְבָרְכִינוּ רַק פְּלוּגְתָּתָם לְעַנְיָן דִּיעֵבַד פְּשִׁיבְרָךְ עַל בִּיעוּר אִי חוּזַר וּמְבָרַךְ לְבַעַר אוּ לָאוּ. וְנִרְאָה שְׁזָהוּ פְּנוּת הַתּוֹס' שְׁכַתְּבוּ וְהִלְכְתָּא עַל בִּיעוּר חֶמֶץ יְכוּל הוּא לֹמַר כֵּן שְׂאָף זֶה הַלְשׁוֹן מְשָׁמַע לְהַבָּא: אָמְנָם דְּחֶסֶק גְּדוּל הוּא לֹמַר דְּמָה שְׂאָמַר בַּגַּמ' וְהִלְכְתָּא עַל בִּיעוּר חֶמֶץ דַר"ל דְּנוּקָא לְעַנְיָן בְּדִיעֵבַד קְאָמַר דִּיֵצֵא אֶלָּא מְשָׁמַע דְּגַם לְכַתְּחִלָּה נְמִי מְבָרַךְ עַל בִּיעוּר וְא"כ הִדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּקְתָּה מ"ש דְּבְסוּפָה מְבָרַךְ בְּלִמָּד וְהָכָא בְּעַל.

וְרֵאִיתִי בְּרִ"ן שְׁמִשְׁהֶרְגִישׁ בְּקוֹשְׁיָא זו ע"כ יצא לחלק עוד במצנה שבגופו שא"א להפטר
ממנה ע"י שליח ע"ש באריכות. אשר ע"כ נ"ל דהיינו שדחקו להרמב"ם שם בהלכות
ברכות שפתיב וכו' הוא מברך על ביעור חמץ בין שפדק לעצמו בין שפדק לאחרים
שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצנת הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו.
ע"כ.

וא"כ הרי זה דומה ממש לברכת על נטילת לולב דעיקר מצנה של תורה פבר קנים
מדאגבה דמשו"ה מברך בעל לכו"ע להורות דכבר קנים המצנה במקצת: ועתה נתיישב
מה שדקדקנו דה"ל למימר והלקתא פרב פפא משום דה"א דהא דרב פפא דאמר על
ביעור ע"כ צ"ל דפירושו דעל ביעור נמי יצא אבל לא לכתחלה דאל"כ תקשי עלי' מהא
דמברך לישב בסופה משו"ה קאמר בגמ' והלקתא על ביעור חמץ ור"ל דאפי' לכתחלה
נמי ונהי דכל הברכות מברכין בלמד כמו בסופה משום דמבנרר טפי וכו' במילה ושחיטה
ורק כשאחר מל או שוחט מברך בעל משום דלא סגיא כו' מ"מ בביעור חמץ מברך בעל
משום דזה דמאי ממש לנטילת לולב דמברך בעל משום דמעידנא דאגבה נפק בי' ה"נ
משעה שגמר בלבו לבטל פבר נפק מצנת הביעור.

כל זה נ"ל פשוט וברור בדעת הרמב"ם ז"ל: אמנם ראיתי להרש"א בתשובה כ"ו שתמה
על דברי הרמב"ם אלה דאי ה"ט דרב פפא דס"ל על ביעור שמשעה שגמר בלבו לבטל
נעשית מצנת הביעור א"כ מ"ט דרב פפי דפליג עלי' ומשו"ה דחה לדברי הרמב"ם: ונ"ל
לתרץ קושיותו ונקדים בתחלה לתרץ דעת רש"י מה שהקשו התוס' עליו בפסחים ד'
דרש"י פי' שם הא דאמר בגמ' דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי דכתיב תשביתו ולא
פתיב תבערו והשבתה בלב היא השבתה והקשה ר"י הא האי השבתה הבערה היא ולא
ביטול דמניא בשמעתין ר"ע אומר א"צ הרי הוא אומר תשביתו ומצינו להבערה שהיא
אב מלאכה ועוד דתשביתו אמרינו לקמן מאד חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר
איסורא לא מהני ביטול.

ולתרץ קושיות ר"י השנייה פבר פתבו המפרשים ופשוט הוא דלא קשיא אלא לשיטת
ר"ת בפסחים י"ב דהא דאמר שם ר' יהודה אימתי בשריפה שלא בשעת ביעורו אבל
בשעת ביעורו השבתתו בכ"ד דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערין
בשש פתיקון חכמים וטעמא משום דיליף מנותר והיינו לאחר איסורו כו' וא"כ פיון
דמשביתו הוא לאחר שש פבר אינו ברשותו לבטלו.

אבל רש"י פי' שם דשלא בשעת ביעורו דלר' יהודה בשריפה היינו בשש דאפתי
מדאורייתא שרי אפי' באכילה וא"כ נדאי דמהני ביטול: ושורש מחלוקת רש"י ור"ת
נ"ל דהנה רש"י ס"ל דבל יראה ובל ימצא עובר משש שעות ולמעלה ודלא פהראב"ד
וקצת ראשונים וכמו שפי' רש"י שם דף ד' ע"א ד"ה בין לר"מ בין לר' יהודה כו' חמץ
אינו אסור מה"ת בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כו' וכן פי'
רש"י בב"ק כ"ט והתוס' לא מצינו ששחלקו עליו בזה ושתיקה פהודאה דמאי והנה זה
נדאי דהא דפליגי ר' יהודה ורבנן בדף כ"א דר"י ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה
וחכמים אומרים אף מפרר כו' לא פליגי אלא מהו השבתה האמורה בתורה דלר' יהודה
ילפותא דנותר מגלה לנו פירושו דמשביתו היינו שריפה [ודלא כהמפרשים דלר' יהודה

תרי מילי ניהו דילפוטא דנותר הוא אשלא בשעת ביעורו וקרא דתשביתו דמשמע מינן' דהשבתתו בכ"ד הוא בשעת ביעורו והמענין היטב יראה דאינו פן ואכמ"ל] אלא דילפוטא דנותר מגלה לנו דתשביתו היינו שריפה והא דאמר ר' יהודה דשעת ביעורו השבתתו בכ"ד ה"ט לרש"י דכיון דמחצות ואילך עובר בכל רגע בלא יראה ולא ימצא א"כ צריף לזרז עצמו לבער בכל מה שיוכל ולא ישהה עצמו ללקוט עצים ומצות השבתה דבשריפה פבר עברה לה בסוף שש.

ועפ"ז מוכרח רש"י לפרש דהא דאמר ר' יהודה אימתי בשריפה שלא בשעת ביעורו ע"כ פירושו בשעה ו' דאי לאחר ו' פיון דמחצות תיכף עובר בלא יראה ולא ימצא א"כ עד שהוא משבית החמץ מן העולם הרי עובר בכל רגע ורגע בל"ת דבל יראה ובל ימצא.

א"ו דמצות השבתה היא קודם סוף שש בעוד שלא אסרה עליו תורה בלאו דבל יראה ובל ימצא ואע"ג דנותר מצותו בשריפה דוקא לאחר זמן איסורו התם ה"ט משום דקודם זמן איסורו הרי עליו מ"ע לאכול הקדשים ואיסור תורה עליו לאבדו כ"ז שראוי לאכילה משא"כ בחמץ ובע"כ לא לגמרי אפשר למילף מנותר.

פן הוא שיטת רש"י. אבל ר"ת ס"ל דלגמרי צריכין למילף מנותר ולר' יהודה מ"ע דתשביתו לאחר זמן איסורו וכיון דרבנן לא פליגי עלי' דר' יהודה אלא באיכות ההשבתה ולא בזמן ההשבתה א"כ הא דס"ל לחכמים דאף מפרר וזורה לרוח תליא נמי בפ"י דברי ר' יהודה דלדעת רש"י דלר' יהודה בשריפה בשש לרבנן דהשבתתו בכ"ד נמי בשש וילדעת ר"ת דלר' יהודה בשריפה לאחר זמן איסורו ה"נ לרבנן דמפרר כו' ג"כ לאחר זמן איסורו ולכאורה שיטת רש"י מוכרח דלר"ת איף אפשר לומר דמצות השבתה אינה אלא לאחר זמן איסורו דהיינו לאחר שש והא משמתחיל שעה ז פבר עובר בלאוי דבל יראה ובל ימצא לפי מה שהקדמנו דהתוס' לא פליגי אדעת רש"י דמחצות מתחיל איסורא דלא יראה ולא ימצא.

ועפ"ז נ"ל דשיטת ר"י שם לקמן כ"ט מוכרחת לפי דעת ר"ת ג"כ שהמשהה חמץ בפסח ונדעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה וא"כ א"ש דנהי דמחצות ואילך איפא לאוי דבל יראה ובל ימצא מ"מ כיון שדעתו לקיים מצות עשה דתשביתו ע"כ אינו עובר ומפשטא דקרא נמי מוכרח פן ע"פ שיטת ר"י שפכתב ועוד דתשביתו אמרינן לקמן מאף חלק שהוא משש שעות ולמעלה ור"ל משום דכתיב אף ביום הראשון תשביתו משמע דההשבתה תהי' אחר חצות היום וא"כ מחצות עד סוף ההשבתה פבר עבר בלאוי אע"כ דמשהה החמץ על מנת לבערו אינו עובר עלי': ועפ"ז הרנוחנו הרבה לסלק קושיות הש"א העצומות מעל שיטת ר"י שפכתב בתשובה פ"א דסברת ר"י תמוה מאד לומר שהמשהה ע"מ לבערו אין עובר עלי' דהא אע"ג דקי"ל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא ודאי איפא אע"פ שקיים העשה לבסוף ותמה על עצמה לאוי דגזל ומשפון ופאה ואונס שגירש דכל הנהו ה"ל לאוי שניתק לעשה וכי מותר לכתחלה לעבור על לאוין הללו כשפוננתו בשעת עבירת הלוא לקיים העשה שבו כו' ונדחק מאד שם לתרץ דעת ר"י אולם למ"ש אין זה דומה לכל הני דמיייתי דהכא ע"כ אפי' לכתחלה ניתק לעשה כמו שפכתבנו: אמנם רש"י לא ניחא לי' האי משו"ה ס"ל דר' יהודה ורבנן דפליגי בתשביתו בלפני זמן איסורו פליגי וקרא דאף ביום הראשון דתשביתו דחיק

ומוקי אנפשי' דר"ל דמתצות פבר יהא מןשפת כמו"ש הפ"י דאי כפשוטו דההשפתה
לאחר תצות הרי מתצות ואילך פבר עובר כל רגע בלאוי דבל יראה ובל ימצא: ולפי
דברינו אלה לא קשיא מידי קושניית הש"א בסימן ע"ז מה שהקשה על פי רש"י דע"כ
למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה היינו לאחר איסורו דנקא וכפ"י ר"ת שהרי ר"ע בפ"ק
גליף דהא דכתיב אף ביום הראשון תשביתו שאור מפתים מערב יו"ט או אינו אלא
ביו"ט הא כתיב כל מלאכה לא תעשו ומצינו להבדלה שהיא אב מלאכה ואמר רבא התם
ש"מ דס"ל לר"ע דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואי לבתר איסורו לכו"ע השבתתו בכל
דבר אפתי י"ל ביו"ט ואע"ג דהבדלה אב מלאכה הא יו"ט לאחר איסורו הוא דהשבתתו
בכ"ד א"ו לאחר איסורו היא דהוי בשריפה למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה כדברי
ר"ת ז"ל.

ע"כ.

דלפי מ"ש לא קשיא מידי דהא דלר' יהודה לאחר זמן איסורו השבתתו בכ"ד לאו לקניס
מ"ע דתשביתו דכיון דתשביתו לר' יהודה אינה אלא שריפה אינו מקניס בהשבתה של
שאור דברים אלא דמ"ע דתשביתו אינו אלא עד זמן איסורא דבל יראה ובל ימצא ומזמן
איסורא ואילך פבר חלף לו העשה ואז השבתתו בכ"ד פדי שלא יעבור בל"ת וכל זה רק
אי תשביתו היינו מערב יו"ט ואז מסבא צריכין לומר דמ"ע דתשביתו הויא קודם
שמתחיל איסור לאוי דבל יראה ובל ימצא ולא ס"ל לרש"י לומר דאף דתשביתו לאחר
איסורו מ"מ אינו עובר משום דמשהה ע"מ לבערו כדעתר"י.

אולם אם נימא דמצנת תשביתו היינו ביו"ט עצמו א"כ ודאי דגם רש"י אזיל ומודה
לדברי ר"י דע"כ נצטרף לומר דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו דכיון דלאוי
דלא יראה ולא ימצא הויין מתצות י"ד או מליל ט"ו ומ"ע דתשביתו הוי אח"כ ע"כ
הא דלא צותה תורה להשבית קודם התחלת לאוי דבל יראה ובל ימצא פדי שלא יעבור
תיקף בהתחלת זמן איסור משום דבאמת השתא נמי לא עבר כלל על ל"ת משום דמשהה
ע"מ להשביתו ולבערו.

שוב ראיתי מה שכתב בעל קו"א להש"א שם סימן ע"ז מהגאון מהורא"א ושיגג שם
בדעת רש"י במחכ"ת ואולי השומע שמע וטעה: נחזור לענינו דלר' יהודה ילפותא
דנותר מגלה לנו אמ"ע דתשביתו דאינה אלא בשריפה ואינו מקניס במפרר וזורה לרוח
או מטיל לים כמו דלא מהני בנותר דקדשים וא"כ ממילא דגם בפיטול לא מהני לר' יהודה
לקניס בזה מצנת השבתה כמו דלא מהני בפיטול בנותר א"כ הא דאמרינן דחמץ בפיטול
בעלמא סגי ע"כ היינו לרבנן דלא ילפי מנותר ואזלינן בטר משמעות דקרא דתשביתו
היינו בכל דבר שאתה יכול להשביתו ופיטול בלב הוי נמי השבתה וא"כ גם קושניית
תוס' הראשונה שהקשו על רש"י שפי' דפיטול הוא בכלל השבתה מהא דר"ע דס"ל
דהשבתה אינה אלא שריפה לא קשיא מידי דודאי ר"ע דס"ל כר' יהודה דגליף מנותר
וכמו שפי' רש"י שם בפיטול אינו בכלל השבתה והא דאמר דבפיטול בעלמא סגי היינו
לרבנן וכן תירצו המפרשים ודרף סלולה ופשוטה היא: אמנם לכאורה י"ל דקושניית
התוס' הכי הוא דע"כ הא דאמרינן בכמה דוכתי דמדאורייתא בפיטול בעלמא סגי א"א
לומר דהיינו רק לרבנן ולא לר' יהודה שהרי פנותי' דר' יהודה קי"ל וכמו"ש התוס' בדרף

כ"ז משום דסתם משנה פנותי בתמורה וא"כ אין סברא לומר דסוגיין דתלמודא בכמה מקומות דלא פהלקתא.

אבל גם קושיא זו בקל יש ליישב לכאורה דבאמת מאן לימא לן דרש"י ס"ל להלכה כר' יהודה ודילמא פשיטת הגאונים ס"ל דהלכה פתכמים. אולם לפ"ז קושניית תוס' על רש"י באמת חזקה היא שהרי הרא"ש שהבאנו לעיל פתב בשם רש"י דפסק כר' יהודה וכן פתב הטור בסימן תמ"ה וא"כ קושנייתם אלימתא דלרש"י אזלא סוגיין דגמ' בכמה דוכתי דלא פהלקתא: הן אמנם שפבר תמהו הק"נ והגרי"ב בהגהותיו על הרא"ש מנלן דרש"י ז"ל פסק כר' יהודה.

ואני אומר במחילה מכבודם דאישתמיטתיהו תשובת רש"י הובא במרדכי ובהגהת אשרי בסוף פרק קמא והובא גם ביה"ט יוסף בסימן תמ"ד וז"ל הנהיג רש"י פשחל י"ד להיות בשבת לשרוף חמץ בע"ש קודם חצות גזירה שפא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות וצריף לשורפו ונקא שלא יחליף בשאר השנים דקי"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה ע"כ.

הרי יוצא לנו מפורש דרש"י פסק כר' יהודה ושפיר הקשו עליו התוס'. ועכשיו שנדפס הש"ס חדש בווילנא ראיתי שפבר הרגישו בזה בעלי ההגהות: לכמ"ש א"כ הרמב"ם שפתב בהלכות חמץ ומצה פרק ב' הלכה ב' דמהו השבתה האמור בתורה היינו שייבטלו בלבד כו' הרי דס"ל פ"ש"י בהא לא קשיא ג"כ עליו קושניית הר"י מהא דר"ע דלדידן נדאי א"ש כמו"ש לעיל דביטול אי הוי בכלל השבתה תלי בפלוגתא דר' יהודה ורבנן והרמב"ם פ"ן דפסק פרבנן וכדעת הגאונים א"כ אזלי פולהו סוגיין פהלקה: עתה אחרי שביארנו לדעת רש"י דביטול אי מועיל תלי בפלוגתא דר' יהודה ורבנן נשובה נא לעניננו לתרץ קושניית הש"א שהקשה על דברי הרמב"ם שפתב דה"ט דמברכין על ביעור משום דמשעה שגמר בלבו לבדוק ולבטל פבר נעשית מצות הביעור דא"כ מ"ט דרב פפי דס"ל לבער די"ל דפלוגתת הרמב"ם והגאונים דס"ל דהא דאמר רבא ש"מ מדר"ע דאין ביעור חמץ אלא שריפה לא ס"ל פנותי ולהר"ב ותוס' נרש"י רבא ס"ל פנותי היינו פלוגתת רב פפי ורב פפא דרב פפי אליבא דרבא דס"ל כר"ע וכו' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה וא"כ ביטול אינו מועיל כמוש"ל וכשהולך לבדוק עדיין לא קיים המצוה כלל וא"כ צריף לברך לבער על להבא וכמו לישב בסוכה.

אבל רב פפא ס"ל דרבא אליבא דר"ע קאמר ולי' לא ס"ל אלא פרבנן דתשביתו בכ"ד שאתה יכול להשביתו וביטול בלב נמי השבתה הוא וכשהולך לבדוק פבר גמר בלבו לבטל ונעשית מצות הביעור קודם שיבדוק וא"כ מברך על ביעור חמץ כמו שפברך על גטילת לולב וכמוש"ל: לפי דברינו לדעת הרמב"ם דרב פפא משמין דרבא ס"ל דהלכה פרבנן דר' יהודה מתורץ לי דקדוק אחד בפסחים י"ג דר"נ אמר רב הלכה כר' יהודה דאוכלין כל ד' וא"ל רבא לר"נ ונימא מר כו' וישנן לי' ואיבעית אימא רב דאמר פהאי תנא דתניא כו' ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות ומשיירין כדי לאכול עד ד' שעות דברי ראב"י משום ר' יהושע אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כראב"י.

מאי לאו אפי' לאכול (רק עד ד' שעות) אמר רב פפא משמין דרבא לא לבער. פ"א הא דקבעו כמותו לאו שלא יאכל אלא עד ד' שעות דלעולם אימא לך דלא קבעו בזה כראב"י ואוכל עד ה' שעות ורק בביעור קבעו הלכה כמותו שמבערין גם תרומה טהורה מע"ש.

ויש לדקדק פ"ג דרבא רק לדחות הא דבעי לשנויי רב דאמר פהאי תנא קאמי לא ה"ל למימר רק דילמא לבער ומגלי לומר לא לבער דמשמע דהי' פרוור לי' דבלאכול לא קבעו הלכה כראב"י.

אמנם נכון דלפ"מ דבעי רבא לעיל י"ב לומר דה"ט דר' יהודה דאוכלין עד ד' שעות דר' יהודה לטעמין דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ורב פפא משמין דרבא דאמר על ביעור חמץ ע"כ לא ס"ל כר' יהודה כמו"ש לעיל א"כ ע"כ הא דקבעו הלכה כראב"י לאו לענין אכילה אלא לענין ביעור דלענין אכילה פסק רבא פתחמים דר' יהודה דא"צ שריפה ולמה לא יאכל רק עד ד' שעות פ"ג שא"צ ללקוט עצים ואף דלבסוף חזר בו רבא מהא דאמר ר' יהודה לטעמין י"ל דרב פפא משמיה דרבא דאמר לא לבער הי' קודם חזרה.

והדברים מוכרחים דאל"כ תקשי למה פסקינו כר"י דאוכלין רק עד ד' פ"ג דר"פ משמיה דרבא דהוא בתרא ס"ל דלא קבעו כראב"י בזה וע"כ משום דס"ל הלכה כר"מ. א"ו משום ד"ל דהיא קודם חזרה וכמו"ש: ואפשר לומר עוד דרב פפא דס"ל בכתובות ז אליבא דרבא דאית לי' מתוך לטעמין אגיל דס"ל משמין דרבא על ביעור חמץ דלפי דברי הרמב"ם משום דפסק דביטול מועיל ודלא כר' יהודה וקא דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה דס"ל דמר"ע ש"מ ולדידן' לא ס"ל א"כ ה"נ במתוך לא ס"ל כר"ע אלא אמרינן מתוך אבל לרב פפי דס"ל לבער לרבא ופסק כר' יהודה וקא דאמר ש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה ס"ל פנותי' א"כ אפשר לומר דבמתוך גמי ס"ל פנותי' וקא דלא ניחא לי' לרבא לומר דחמץ מו' שעות ולמעלה אסור מקרא דר"ע משום דבהבערה לא ס"ל כר"ע אלא ס"ל דלא יצאת וכו' יוסי דשמואל גמי ס"ל פנותי': ולרב פפא משמין דרבא בכתובות קשיא לי לפי מה שתמה ר"י בתוס' שבת צ"ה פ"ג דמותר לגבן ביו"ט מה"ט א"כ נפל ביתו ביו"ט יתא מותר לבנותו ביו"ט מתוך שהותר בגין לצורף דמגבן דהוא משום בונה הותר גמי שלא לצורף כו' וי"ל דאסור מדרבנן כו' ע"כ ובשבת מ"ז ע"ב גבי מטה גלגליתא דאהדרוה ביו"ט א"ל ההוא מרבנן לרבא מאי דעתך בגין מן הצד הוא נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהא איכא א"ל כו' משמע דלרבא בגין שלא מן הצד אסור מה"ט וע"כ דל"ל מתוך.

אמנם ע"י גירסת ר"ח ורי"ף ורא"ש דלא גרסי שם רבא אלא א"ל ההוא מרבנן. ע"ש.

וגם אין להביא ראיה דרבא ע"כ ס"ל דבתרי מסכתות או סדרים לדעת הכ"מ] יש סדר למשנה דאל"כ מאי פריף דר' יוחנן אדר' יוחנן בשבת פ"א. דלפמ"ש תוס' שם אין ראיה דרבא ס"ל פ"ג ע"ש: ממוצא דברינו הנ"ל ולפ"מ שתירצנו דברי הרמב"ם לא קשיא תו פלל מה שהקשו התוס' והר"ן אמה שפי' רש"י בהא דאור לארבעה עשר בודקין את החמץ שלא לעבור בכל יראה ובל ימצא דאמאי צריף בדיקה פ"ג דמדאורייתא בביתול בעלמא סגי ועוד למה לא הוזכר ביתול במשנה פלל דלדברינו אי מתני' כר' יהודה הא לדידן' לא מהני ביתול כמו"ש למעלה וא"כ כרב הדיקה עצמה היא שלא יעבור בכל יראה ובל ימצא ולרבנן דפליגי עלי' לא קשיא למה לא נזכר ג"כ ביתול שהרי כשהולך

לְבַדּוֹן כָּבֵד נַעֲשִׂית מַצְנֹת בִּיטוּל בְּלֵב וּא"כ בְּבִדְיָקָה תַרְנוּנִיָּהוּ אֵיתְנִיָּהוּ: אֵלָּא דְלִכְאוּרָה אֵיךְ אֶפְשָׁר לֹמַר דְּכַשְׁגָּמַר בְּלֵבו לְבַדּוֹן וּלְבַעַר כָּבֵד בִּיטוּל בְּלֵבוּ א"כ הָא דְאָמַר ר' יְהוּדָה א"ר הַבּוֹדֵק צָרִיךְ שְׂיִבְטֵל הָא כָּבֵד בִּיטוּל קוֹדֵם שְׂפֹדֵק וְתוּ לְמָה לִי.

אָמְנָם הָא כָּבֵד כָּתַב רַש"י ז"ל וְאָמַר כָּל חַמְיָא כּו' וּלְשׁוֹן הָרִי"ף הֵיכִי מְבַטֵּל דְאָמַר הֵכִי כָּל חַמְיָא כּו' וּא"כ הֵינְנו חִידוּשָׁא דְרַב יְהוּדָה א"ר דַּצ"ל הַבִּיטוּל בְּפִיּוּ וְלֹא סָגִי בְּבִיטוּל בְּלֵב בְּלֵב וְטַעְמָא כְּדַמְפְּרֵשׁ בַּגְּמָרָא גְזִירָה שְׂמָא יִמְצָא גְלוּסְקָא יָפָה וּמְחַשְׁבֵּתִי וְדַעְתִּי עֲלוּנִי וּמְחַשְׁבָּה מְבַטֵּלַת מְחַשְׁבָּה מִשׁו"ה צ"ל הַבִּיטוּל בְּפִיּוּ וְלֹא אֲתִי מְחַשְׁבָּה וּמְבַטֵּלַת דִּיבּוּר כְּמוֹ"ש הַתּוֹס' יו"ט וְהֵאִי תַקְנֵתָא עֲדִינִן לֹא הֵיטָהּ בְּזִמְנֵי הַמְּשָׁנָה שְׁהָרִי לְקַמֵּן מ"ט תַּנּוּ הַהוּלָף לְשַׁחוּט אֶת פְּסָחוֹ כּו' מְבַטְלוּ בְּלֵבוּ וְלֹא אָמַר מְבַטְלוּ בְּפִיּוּ א"ו ש"מ דְּאֶחְשָׁשָׁא דְשְׂמָא יִמְצָא גְלוּסְקָא לֹא חֲשָׁשׁוּ בְּזִמְנֵי הַמְּשָׁנָה: סִימָן מִט אֲשֶׁר שְׂאֵלַת מְמַנֵּי יְדִידֵי בְּבִיצָה דָּף ז' ע"ב מִש"ש תנ"ה לֹא יִרְאֶה לָּהּ שְׂאוּר וְלֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ זֶהוּ מַחְלֻקֵּת שְׂבִין ב"ש וּב"ה כּו' כ"ה הַגִּיְרָסָא בְּכָל הַסְּפָרִים וְכֵן הוּא בַּתּוֹס'.

וְהוּא תְּמוּהָ שְׁהָרִי בְּפִסּוּק כְּתִיב לֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ וְלֹא יִרְאֶה לָּהּ שְׂאוּר גּו'. וּבִש"ס חֲדָשׁ הִגִּיהוּ ע"ש הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה.

אָמְנָם קָשָׁה לִי מְאֹד לֹמַר שְׂטַעוֹת נִפְל בְּכָל הַש"ס הֵיטְשֵׁנִים וְנִתְחַלַּף חַמֵּץ בְּשְׂאוּר וּשְׂאוּר בְּחַמֵּץ: תְּשׁוּבָה. נ"ל דְּהֵנָּה לְכְאוּרָה קִשְׂיָא בֵּין לַב"ש דַּס"ל דְּלִכְוָה כְּתִיב שְׂאוּר אִף דַּמְק"ו דְּחַמֵּץ נוֹכַח לְמִילָף.

כְּדִי לְלַמּוֹד דְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה. וְכֵן לַב"ה דַּס"ל דְּחַד מִחֲבָרֵי לָא יִלְפִינּוּ. אֲפֹתִי ה"ל לְכַתּוּב בְּקָרָא לֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ אוֹ שְׂאוּר כּו'. וְהָיִי שְׁפִיר יְדַעִינּוּ לַב"ש דְּשְׂאוּר מִיּוֹתֵר לְאוּרוּיִי דְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה.

וּלַב"ה צָרִיכִי מִשׁוּם דְּחַד מִחֲבָרֵי לָא יִלְפִינּוּ. לֹא יִרְאֶה לָּהּ תְּרֵי זִמְנֵי ל"ל.

וְלִכְאוּרָה לַב"ש י"ל ע"פ מָה שְׂיֵשׁ עוֹד לְהַקְשׁוֹת לְפִי מָה דַּס"ל לַר"א בְּפִסְסִים ע"ז ע"ב דְּמִילְתָא דְּאֲתִיָּא בַק"ו טָרַח וְכָתַב לָהּ קָרָא אִף בְּדֵאִיפָא לְמִיְדַרְשׁ ע"ש דְּלֹא כַר' יְהוֹשֻׁעַ. א"כ קָשָׁה מִנ"ל לַב"ש דְּמִדְּכָתִיב שְׂאוּר דַּמְק"ו דְּחַמֵּץ אֲתִיָּא וְעַל כֵּן חָדַף לֹמַר לָּהּ שִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה וְדִילְמָא אִף דַּמְק"ו אֲתִיָּא מ"מ טָרַח וְכָתַב קָרָא.

וְכַדַּס"ל לַר"א שְׁמוּתֵי מִתְלַמְיָדֵי ב"ש כְּמוֹ"ש תּוֹס' בְּבִיצָה דָּף ל"ד בְּשֵׁם הִירוּשְׁלָמִי: וּלְפ"ז יֵשׁ לְתַרְזֵן ב' הַקְּוִשׁוֹת בְּחֻדָּא מְחַתָּא דִּי"ל דְּנִהֵי דְטָרַח וְכָתַב קָרָא עַכ"פ ה"ל לְכַתּוּב לֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ אוֹ שְׂאוּר לֹא יִרְאֶה לָּהּ לֹא יִרְאֶה לָּהּ תְּרֵי זִמְנֵי ל"ל.

א"ו לֹמַר לָּהּ שִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה. אָמְנָם לַב"ה עֲדִינִן יֵשׁ לְשְׂאוּל בֵּינוּ דְּלִדְיָהוּ עֵינָר מָה דְּכָתִיב תַרְנוּנִיָּהוּ מִשׁוּם דְּחַד מִחֲבָרֵי לָא יִלְפִינּוּ א"כ לְדִידְהוּ הָיִי סָגִי דְּלִכְתּוּב קָרָא לֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ אוֹ שְׂאוּר.

וְנ"ל לֹמַר דַּב"ה ס"ל דְּהָא דְּכָתִיב לֹא יִרְאֶה לָּהּ גַּם בְּשְׂאוּר מִשׁוּם דְּדַרְשִׁינּוּ בְּפִסְסִים ה' ע"ב לָּהּ שְׂלָף אִי אֲתָה רוּאָה אֲבָל אֲתָה רוּאָה שְׁל אַחֲרִים וְשֶׁל גְבוּהָ. א"כ אִי הֵנָּה כְּתִיב רַק לֹא יִרְאֶה לָּהּ חַמֵּץ אוֹ שְׂאוּר הֵנָּה אֲמִינָא דְּלָהּ דְּקָאֲתִי לְדִינִיק דְּשֶׁל אַחֲרִים אֲתָה רוּאָה הוּא דְּוָקָא בְּחַמֵּץ דְּסָמִיךְ לִי.

ומשום דחמץ קיל דאין חמוצו קשה. אבל שאור דחמוצו קשה חמיר דאפי' של אחרים נמי אי אתה רואה משו"ה צריף לא יראה לה שנית גבי שאור דאפי' שאור ג"כ של אחרים אתה רואה.

אלא דא"כ הדרא קושיא על ב"ש מנא להו דקרא דשאור מנוטר מדהל"ל לא יראה לה חמץ או שאור וכתוב לא יראה פעם שנית בשאור דמנוטר וע"כ צ"ל לומר לה שיעורו של זה לא פשיעורו של זה הא בלא"ה איצטרף משום לה לדייק דגם בשאור של אחרים אתה רואה.

וי"ל דב"ש שפיר מדייקי מדה"ל למכתב לא יראה לה שאור או חמץ גו' והשתא לאיסורא דשלה הא תרנוניהו פתיבי בפירוש ולענון של אחרים דכינון דשל שאור דחמוצו קשה אתה רואה מכ"ש של חמץ.

וא"כ לא יראה לה דחמץ מנוטר וע"כ להורות דשיעורו של זה לא פשיעורו של זה. אף לב"ה אין זה הוכחה דהרי לגופא איצטרף משום דא"כ ה"א דשאור שאין ראוי לאכילה של אחרים אתה רואה.

אבל חמץ שראוי לאכילה אפילו של אחרים נמי אינו רואה. ולפ"ז פינו דעיקר מחלוקת ב"ש וב"ה ביותרא דלא יראה לה דחמץ אבל לא יראה לה דשאור ודאי צריכא.

א"כ י"ל דה"ק בכרייתא לא יראה לה שאור פ"י זה ניקח וכה"ג מצינו בזבחים דף בלשון ר' לא יראה לה דחמץ ל"ל. זהו מחלוקת כו': [ולכאורה קשה לב"ה אף אפטר לומר דאי פתיב חמץ ה"א דעל שאור אינו חייב בבל יראה משום שאינו ראוי לאכילה.

הא באכילה לכו"ע חייב הרי שראוי לאכילה וע' הגהות הגרצה"ח וצ"ע עליו מפסחים כ"ג ע"א] וצ"ל דנהי דקשאוכל הא אחשביה אבל כל זמן שאינו אוכל לאו אכילה מקרי:] אמנם קושיא הראשונה הנ"ל שהקשתי מר"א דס"ל מילתא דאתא בק"ו טרח וכתב לה קרא.

י"ל ע"פ מה שהקשו המפרשים עוד לב"ש הא אין עונשין מן הדין. ותיקצו דאין זה ק"ו שהרי שאור מי נפקא מפלל חמץ שהרי קודם שהי' שאור כבר היה חמץ ואיסורו להיכן אזל.

ע' ב"א.

לפ"ז י"ל דגם פאן לא שייף לומר מילתא דאתא בק"ו טרח כו'. דק"ו דכאן אינו כשאור ק"ו דמגופא ידעינו ושמעינו ובכה"ג א"צ קרא פלל.

אלא דלפי מה שפתיבתי לעיל דלענון של אחרים אתה רואה לב"ש ה"ל לכתוב לא יראה לה שאור ושפיר גזע מק"ו לענון חמץ דשל אחרים אתה רואה, והא בכאן שפיר י"ל דאף דמק"ו אתא טרח וכתב קרא דהכא לא שייף לומר תירוץ הנ"ל שהרי חמץ אינו בכלל שאור.

וי"ל דבכה"ג לא אמרינו טרח וכתב לה קרא פינו דרק מדיוקא ילפינו. ודו"ק: סימן נ על מה שרצה כת"ר לאסור מצה שגלושה במי בצים אפי' בשעת הדחק לצורך חולה שלא פכתוב בהגה בשו"ע או"ח סימן תס"ב סעיף ד' לפי שמצא כתוב בספר הצל"ח פסחים

קי"ד ע"ב אהא דאמר רב אשי ש"מ מדר"ה לית דחגיגש להא דר' יוחנן בן נורי שפכתב ונ"ל ויש לנדקדק דילמא חלטו ברותחין או במי פירות בישראל בשלמא מרותחין לא קשה דנדאי א"א לעשות תבשיל מחדא גרעין נהרי אורז אית בי צירי כמו בחיטי נהרי אמר רב יוסף בדרף מ' ע"א דלא לחלוט תרי חיטי כו'.

אבל ממי פירות קשיא. ומפאן הוא להביא ראי' גדולה לדברי רש"י דמי פירות אפי' בלא מים מחמיצין אלא שהוא חמץ גוקשה עכ"ל.

ושאלני לחוות דעתי בזה: תשובה. נ"ל דאין בראי' זו כדי להכריע לדעת רש"י דהנה בגמ' שם אמר מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא נארוזי.

רבא הנה מהדר אסילקא נארוזי הואיל ונפקי מפומי' דר"ה אמר רב אשי ש"מ מדרב הונא לית דחגיגש להא דר' יוחנן בן נורי דתנא ריב"נ אמר אורז מין דגן הוא וחיבים על חימוצו פרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.

ויש לשאול למה הי' מהדר רבא אסילקא נארוזא דנקא פיון דר"ה רק רבותא קמ"ל דאפי' הני וכ"ש מיני בשר כפי' רשב"ם שם ותוס' ובשלמא בסילקא דהיינו תרדין שפיר הי' מהדר משום דאמר בשבת דף קי"ח וקראת לשבת עונג כמה מענגו ר"י ברי' דרשב"ש משמין דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים כו' ופי' רש"י תבשיל של תרדין חשוב הוא וא"כ ה"ל בזה עונג יו"ט אבל אארוזי למה הי' מהדר.

וע"כ צ"ל להורות הלכה למעשה דאינו מחמיץ וא"כ אין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח ודלא כריב"נ דאורז מין דגן הוא ואדם יוצא בו ידי חובת מצה בפסח וא"כ לשיטת הסוברים דמי פירות אינו מחמיץ ע"כ דבישל במים ולא במי פירות דאל"כ אפתי לא הנה ידעינו הלכה דאין יוצאין בו ידי חובתו בפסח ופשוט.

ושפיר לית דחש לדברי הצ"ח בראי' בענין זה אכתוב לכת"ר מה שיש אתי בכתובים (וכבר נדפס בספרי שפתי חן פרשת וירא) איך צוה אברהם לשרה מהרי גו' לוישי ועשי עוגות ותירגם אונקלס ועבידי גריצן והלא יו"ט של פסח הי' כפי' רש"י בחומש.

ומשנה מפירוש בביצה כ"א שלשה דברים ר"ג מחמיר בדברי ב"ש אין אופין פתין גריצין כו' דהיינו פת עבה. ועד כאן לא פליגי רק ביו"ט דעלמא אבל בפסח אפי' ב"ה מודו דאסור משום חימוץ כמו"ש הרשב"א ורבינו ירוחם ובשו"ע בסי' ת"ס סעיף ה' לפסק הלכה וע' בהגר"א שם וכיון שקיים אברהם אבינו אפי' עירוב תבשילין וכל מקלי דרבנן איך צוה לאפות עוגות בפסח ודחש לומר שפסח אורזות' דשרה שתמהר לאפות שלא תחמיץ.

ע"כ נ"ל דבב"מ ריש פרק הפועלים פתיב קמח וכתוב סולת אמר ר' יצחק מפאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש פתיב לוישי ועשי עוגות וכתוב ויקח חמאה וחלב וכן הבקר ואילו לחם לא אייתי לקמיהו אמר ר' אפרים מקשאה כו' אברהם אבינו אוכל חולין בטרה הי' ושרה אמנו אותו היום פירסה גדה כו' ופי' רש"י היא אמרה קמח והוא סולת והוא תמוה היכן נזכר בקרא דקמח שרה אמרה והלא אברהם בעצמו הוא שאמר מהרי שלש סאים קמח סולת ומנלי' לתלות בוקי סריקי באמנו שרה.

ובפרט גנאי גדול פנה שהיתה עיניה צרה באורחים וכבר צווחו ע"ז קמאי דקמאי. ע"כ נ"ל לולא פי' רש"י דבאמת אברהם תרנוניהו אמר קמח וגם סולת וכ"ת תרנוניהו למה קא סולת עדיף מקמח י"ל משום דאברהם פבר הובטח מפי הש"י אבל שרה אשתו יולדת לה בן א"כ כל שעה ושעה הי' חושש דילמא עתה פורסת נדה ובא לה אורח פנשים ואם יצנה לה שתאפה רק סולת והוא מחזיטין לתותין כדאמר בפסחים מ' דא"א להיות נקיה בלא לתימה דילמא תטמא העיסה ולא יהי' לחם לאורחים ע"כ צנה קמח וגם סולת שאם תטמא הסולת יהי' פת קמח שהוא מחזיטין שאינו לתותין דלא הוכשרו לקבל טומאה ואם לא תטמא יהי' פת סולת דעדיף מפת קמח.

אמנם סוף דבר פתיב ויקח חמאה וחלב ואילו לחם לא אייתי קמיהו משום דבאמת פירסה שרה נדה וקשה אפתי לחם הקמח הנה לי' לאתויי שנה לא נטמא וע"כ צ"ל דקמח לא לשחה כלל דנה הי' בעיניה לדבר מותר פינו דיש סולת דעדיפא קמח ל"ל והיא לא ידעה מה שאמר הש"י לאברהם מבשורת הבן וכמו"ש הרמב"ן בחומש שם דאל"כ לא היתה צחקה שרה שמעינו מינה דעכ"פ עברה על צווי בעלה במה שחשבה דקמח אין צורך ונחשב זה להצדיקת לצרת עין משום דלא הנה לה להרהר אחרי דברי אברהם במה שנוגע להאורחים אף שלדעתה אינו צורך כלל.

וא"כ קא דאמר פתיב קמח וכתוב סולת ה"ק פינו שצנה לעשות עוגות גם מקמח וע"כ פדי שלא תטמא א"כ קא דלא אייתי לקמיהו ע"כ משום דלא עשתה פאשר צנה עליה אברהם א"ר יצחק מכאן שאשה צרה עיניה באורחין.
פנ"ל.

אלא דלכאורה עדיין איך אפשר לומר דה"ט דאברהם שצנה ליקח קמח פדי שלא יהי' מוכשר לקבל טומאה דמה מועיל במה שהחטים לא הוכשרו קא נעשו מוכשרים לקבל טומאה ע"י הלישה שהוא במים.

אך גם זה לא קשה שמפניו במדרש שם דעשתה מיני מלוטמא. ומצאתי במוסף הערוך דהוא מאכל המתקן בדבש.

וכתב המ"כ דדייק לה מדאמר וצשי שהוא מותר וי"ל דהינו דבש תמרים שהוא מי פירות ואינו מכשיר לקבל טומאה עי' במ"א ריש הלכות יוה"כ אלא דהמדרש לא ס"ל כגמ' דילן דלדעת המדרש אה"נ שלא שניתה ממה שצנה עליה אברהם ופת גמי הביא עי' שם במדרש ודלא פאפרים מקשאה וכיון שבאנו לזה א"ש דלא תיקשי מה שצנה לאפות פת עבה בפסח ולא חשש מטעם חימוץ דהרי קיי"ל מי פירות אין מחמיצין.

וא"ש: סימן נא דיני ראש השנה לבני החו"ב מ' אברהם נ"י נאטענזאהן: מה ששאלת בני על מ"ש הרמ"א באו"ח סימן תקפ"א ורבים נוהגים לאכול בערב ראש השנה קודם עמוד השחר משום חוקות העכומ"ז משמע דעל פי דין א"צ לחוש לזה.

ובאמת אין המנהג אצלנו לחוש לזה. ושאלת טעמא מאי: תשובה.

נ"ל ע"פ מה שראיתי בהגהות מיימונית ברמב"ם הלכות שופר פרק א' הלכה א' שפתב יש מקומות שגזהרין שלא להתענות בערב ראש השנה משום חוקות העכומ"ז. אמנם

בפסיקתא פְּרֻשָׁת וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְמַדְנֹו שְׂמִצָּנָה לְהִתְעַנּוֹת בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכֵן בִּירוּשָׁלַיִם פֶּ"ה דְּנִדְרִים ר' יוֹנְתָן צִיִּים כָּל עָרֵב רִישׁ שְׂתָא [וכ"ה פ"ב דְּתַעֲנִית ה' י"ב].

וְהִנֵּה הוּא רֵאִי לְמִנְהַגְנוּ עכ"ד. וְלֹא פָתַח טַעַם לְמָה בְּאַמְתָּ אֵין בּוֹ מְשׁוּם חֻקוֹת הַעֲכוּמ"ז. וי"ל ע"פ מ"ש הָר"ן וּפּוֹסְקִים דְּחֻקוֹת עֲכוּמ"ז לֹא שִׁינְיָהּ רַק בְּמִנְהַג בְּלִי טַעַם וּכְמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן וּבְחֻקוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ. דְּחֻק הוּא דְּבָר בְּלִי טַעַם אֲבָל כָּל שִׁישׁ בְּמַעֲשֵׂה זֶה טַעַם לֹא אֶסְרָה תּוֹרָה וּמַה"ט שׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים וְאֵין בּוֹ מְשׁוּם דְּרָכֵי הָאֲמֹרִי וּלְפ"ז בְּתַעֲנִית בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה פִּינּוֹן דְּאִית בִּי טַעְמָא שְׂהוּא בְּשִׁבִיל תְּשׁוּבָה אֵין בּוֹ מְשׁוּם חֻקוֹת עֲכוּמ"ז.

אָף מ"מ יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הָאֵי לְבִין הָא דְּשׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים דְּהִתָּם מְקִלְתָּא אֶתְרִיתָּא הוּא וְלֹא שִׁינְיָא כָּלֵל לְעַבּוּדַת כּוּמ"ז שְׁלֵהֶן וְכֵן כ"ד שִׁישׁ בּוֹ מְשׁוּם רְפוּאָה כְּדָא מְרִינּוּ בְּשִׁבְתָּ ס"ז אֲבָל כְּשִׁעוּשִׁין דְּבָר זֶה מְשׁוּם עַבּוּדָה לְעֲכוּמ"ז שְׁלֵהֶם י"ל דְּאֶסּוּר מְשׁוּם חוֹק לְעֲכוּמ"ז אָף דְּאִית בִּי טַעְמָא וְצָרִיף רֵאִי לְזָה לְהַתִּיר: וְהִנֵּה לְכַאוּרָה רְאֵינָת הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנִית מְפָסִיקְתָּא אֵין רֵאִי כָּלֵל דִּי"ל הָא דְּהִתְעַנּוּ הִנֵּי אֲמֹרָאִים וְלֹא חָשׁוּ מְשׁוּם חֻקוֹת עֲכוּמ"ז ה"ט מְשׁוּם דְּבִימִיָּהֶם עֲדִינּוּ לֹא הִי דְּרָכֵי הָאֲמֹרִי כֵּן לְהִתְעַנּוֹת בְּעָרֵב חֲגִיָּהֶם ע"כ הִתְעַנּוּ. מִשָּׂא"כ לְדִידּוֹן י"ל דְּאֶסּוּר. אֲמָנָם נִרְאָה דְּבְמִנְהַג שְׁנִיָּהֶוּ יִשְׂרָאֵל מְקוֹדָם וְאֶח"כ בָּאוּ הַפְּנֻעִים וְנִהְגּוּ כֵּן א"צ יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל מִנְהַגָּם בְּשִׁבִילָם.

שְׁהָרֵי אֲנֹן לָאו מִיִּנְיָהֶוּ גְּמָרִינּוּ כְּדָא מֵר בְּסִנְהֶדְרִין נ"ב וצ"ע בְּתוֹס' דַּע"ז י"א ע"א. וְע' בְּהַגְרָא יו"ד סִימָן קע"ח דְּהַעֲיָקָר הוּא דְּלִמּוּד מִהֶם אֶסּוּר.

וּמִשָּׁשׁ פִּינּוֹן דְּכִתְיָבָא לָאו מִיִּנְיָהֶוּ גְּמָרִינּוּ לָאו דְּוָקָא אֱלָא כָּל דְּבָר שְׁהִינּוּ עוֹשִׂים זוּלָתָם מְוָתֵר ע"ש. וְאֵע"ג דְּמַצְבָּה אֶסּוּר רַחֲמָנָא מְשׁוּם שְׁנַעֲשֵׂה חוֹק לְעֲכוּמ"ז כְּמוֹ"ש רִש"י בְּפִרְשָׁת שׁוֹפְטִים וְהִיָּתָה אֶהוּבָה לְמָקוֹם בִּימֵי הָאֲבוֹת.

שְׂאֵנִי הִתָּם שְׂגָם בִּימֵי הָאֲבוֹת כְּבָר הִי כֵּן מְנַהֵג לְעֲכוּמ"ז בְּמַצְבוֹת אֱלָא דְּאֵז עֲדִינּוּ לֹא הוֹנְהֵרוּ עַל בְּחֻקוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ וְכִמ"ש הַרְמְב"ן ב'פ' שׁוֹפְטִים וּלְפ"ז רְאֵינָת הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנִית מְפָסִיקְתָּא וְהִירוּשָׁלַיִם נְכוּנָה מְאֹד.

דְּכִינּוּן שְׂמוּכָח מִהִנֵּי אֲמֹרָאִי שְׂמִצָּנָה לְהִתְעַנּוֹת בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשִׁכְּוֹן נִהְגּוּ גַם הֵם לְהִתְעַנּוֹת א"כ גַּם אֶצְלֵינוּ אֵין חָשׁוּ אֶסּוּר מְשׁוּם חֻקוֹת עֲכוּמ"ז מִמִּנְפ"פ. דָּאֵם כְּבָר בִּימֵי הָאֲמֹרָאִים הִי מְנַהֵג וְדְרָכֵי הָאֲמֹרִי לְהִתְעַנּוֹת וְא"כ הָאֲמֹרָאִים שְׁהִתְעַנּוּ ע"כ צ"ל דַּס"ל דְּבָזָה אֵין בּוֹ מְשׁוּם דְּרָכֵי הָאֲמֹרִי מְשׁוּם דְּדָמִיָּא לְהָא דְּשׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים וְכִיּוּצ"ב דְּאֵין בּוֹ מְשׁוּם דְּרָכֵי הָאֲמֹרִי.

וְאֵם נִימָא שְׂבִימֵי הָאֲמֹרָאִים עֲדִינּוּ לֹא נִהְגּוּ הַפְּנֻעִים חֵק זֶה לְעֲכוּמ"ז וּמַה"ט הִי מְוָתֵר לְהֶם לְהִתְעַנּוֹת א"כ לְדִידּוֹן נְמִי מְוָתֵר דְּכִינּוּן דְּקָדָם מְנַהֵגוּ לְשִׁלְהֶם אֲנֹן לָאו מִיִּנְיָהֶוּ גְּמָרִינּוּ וְאֵפִי' אֵי תַעֲנִית זֶה לֹא דְּמִיָּא לְהָא דְּשׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים נְמִי שְׂרִי.

וְא"כ רְאֵינָת הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנִית מְפָסִיקְתָּא וִירוּשָׁלַיִם נְכוּנָה בְּמִמְה נְפִשָּׁף. אֲבָל לְפָרֵשׁ טַעְמָא.

מפני מה לא דמי לחוקות עכומ"ז לא ברירא לי' ודו"ק. אביה וכו' ח"ן: סימן נב דיני סנפה מה שפתיבת אלי ידידי דלדעתה אין איסור פלל לאכול בערב סנפות מחצות ואילף ודלא כמו"ש הרמ"א בהגהת שו"ע סימן תרל"ט סעיף ג' בשם מהרי"ל דאסור כמו בע"פ.

שקרי הצל"ח בפסחים ק"ח ע"א הכריח דע"כ יש חלוק בזה בין ערב פסח לערב סנפות דאל"כ אמאי פל מעלי יומא דפסחא הנה יתיב רב שישת בתעניתא ומפרש בגמ' משום דאיסתניס הנה ואי טעים בצפרא מידי לאורחא לא מהני לי' למיכלא ולא יתיב בתענית בערב סנפות ג"כ.

א"ו דיש לחלק משום דערב סנפות יכול לאכול הכזית מתוקל בתבלין לאכול לתיאבון. משא"כ במצה שצריף לאכולו כמו שהוא ע"כ ליתא לדינו של מהרי"ל ע"כ דבריה: נ"ל דאף דאפשר לחלק בין ערב פסח לערב סנפות כמו"ש הצל"ח.

מ"מ מהא דרב שישת אין הכרח לחלק לדינו. ולכאורה הי' נ"ל דרב שישת ס"ל כר' יהודה בב"ק פ"ז דסומא פטור ממצות וכדעת ר' יוחנן שפסק פן להלכה.

אלא דמ"מ פתבו הפוסקים והמפרשים דגם לר' יהודה דפטור היינו ממ"ע אבל בכל ל"ת חייב וא"כ לפ"מ דאמרינן בפסחים מ"ב דנשים חייבות באכילת מצה מה"ת משום דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה א"כ בסומא נמי פיון שישנו בל"ת דחמץ ישנו באכילת מצה.

וכ"מ בתשובת רע"א סימן קס"ט. משו"ה רב שישת שהי' סומא פיון שחייב במצה מה"ת יתיב בערב פסח בתענית כדי לאכול לתיאבון.

משא"כ מ"ע דסנפה שפטור ממנה מה"ת לא החמיר עלי' כ"כ לישב בתענית בשביל שיאכל לתיאבון. ואף דבסנפה כ"ז יליף ר' יוחנן בשם רשב"י ג"ש ט"ו ט"ו מחג המצות היינו לענין זמן האכילה אבל לא לענין אישי האוכליו, ונהי דאי לא הנה מקרא או הלכה לפטור נשים מסנפה הוי ילפינן בג"ש ט"ו ט"ו מחג המצות לחייבינהו אף שפטורות מכל מ"ע שהז"ג וכמו"ש רבא שם כ"ח.

מ"מ השתא דקי"ל דנשים פטורות מסנפה הרי דג"ש זו לא נתקבלה לענין מי ומי החייבין בסנפה אלא רק לענין זמן חיובא דסנפה דהיינו בליל ט"ו כמו מצה, ולפ"ז סומא נדאי פטור ממ"ע דסנפה כמו מכל מ"ע לר' יהודה ואין להקשות דלפ"ז איף ס"ד בגמרא בפסחים שם דמשום פסחא הוא דיתבי בתעניתא.

והרי במ"ע דפסח אין לנו ראיה לחייבו שקרי פסח לא הוקש לל"ת דחמץ שנאמר גם בזה פל שישנו כו'. יש לדחות דלפי מה דס"ד י"ל דר"ש ס"ל דסומא חייב בכל המצות וברבנן דר"י.

משא"כ למסקנא ע"כ צ"ל דס"ל כר"י: אמנם לקושטא דמילתא נ"ל פשוט וברור דבמ"ע דפסח לכו"ע סומא חייב אפי' לר"י. דכמו נשים אף דפטירי ממ"ע שהז"ג מ"מ ס"ל לר"י בפסחים צ"א ע"ב דחייבות בק"פ מדכתבי נפשות ואפי' נשים במשמע.

ה"נ נפשות ואפי' סומין במשמע. ואפי' לר' שמעון שם דמעט נשים מדכתיב איש לפי אכלו ולא אשה.

ותמה עליו המנחת חינוך למה יהי נוהג מצנה זו בנשים הא מ"ע שהזמן גרמא היא שאינה נוהג בנשים ולומר הטעם לפי שגם המה היו באותו הגס כבר הוכיחו התוס' דדבר זה אינו אלא לחייב מדרבנן כו'.

ולומר פיון שתיבין מה"ת באכילת מצה תיבין בספור יציאת מצרים. אין זה פלוג דהתורה פתבה גבי אנשים בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור כו' והאריה בזה והניח בצע"ג.

וראיתי בח"א הלכות פסח שכתב לחייב נשים בהגדה דכיון דתיבות בד' פוסות וקי"ל שתאן שלא על הסדר לא יצא. א"כ בעכצ"ל הגדה בינתיים ושכ"כ תוס' בסנפה ל"ת בד"ה מ"ש.

מ"מ אין זה מספיק לחייבנהו רק מדרבנן כמו ד' פוסות אבל מה"ת מנלן דתיבות: אולם לפמ"ש א"ש דכיון דספור יציאת מצרים בליל פסח ילפינן מקרא דזכור את היום גו' והגדת לבנה גו' שנגמר להם קודם מ"ת ואז לא הי' שום סכרא שיפטר נשים ממצנה זו ע"כ גם לאחר מ"ת תיבין ולפ"ז סומא לר"י נמי נהי דילף לפטר מכל מצות האמורות בתורה היינו ממצות שנגמרו לישראל לאחר מ"ת אבל ממצות שהיו ישראל תיבין בהם קודם מ"ת שאז לא הי' שינוי לפטרם לפי שעדיין לא נאמר להם קרא דאלה המצות גו' וכיון שהיו תיבין מקודם מ"ת אין סכרא שוב לפטרם לאחר מ"ת ואע"ג דבדידהו לא שינוי הדרת לומר דעכצ"ל דמ"ת ואילך נמי נשארו בחיובן דאל"כ להקל יצאו שהרי במ"ת נתרפאו ולא הי' בהן סומין כמו"ש וכל העם רואים וכדאיתא במ"ר פרשת נשא והביא רש"י שם.

ואף שאח"כ חזרו למומן כמו"ש במ"ר שם הרי פנים חדשות באו לכאן. מ"מ נראה דלא נשתנה דינם להקל ממ"ת ואילך.

וע' נזיר נ"ד תוס' ד"ה או בקבר והריב"א פ"י כו' דסד"א כו'. ואף שכתבו התוס' בעירובין צ"ו דמה"ט החרירו חכמים לחייב סומא במצות מדרבנן יותר מאשה פדי שלא יאה נראה כעכומ"ז אם הי' פטור מכל המצות משא"כ אשה שעכ"פ מחוייבת בכל מ"ע שאין הז"ג.

הא דתיבין סומא במצה וספור יציאת מצרים פיון שאין זה רק פעם אחת בשנה אין בזה הפירא כ"כ כמו שאין היתר אצלו ממה שהוא נימול לפי שהוא בשב וא"ת ואינו במעשה בפועל וגם שהוא מכוסה אף שלפעמים הוא מגולה.

וגם ממ"ש התוס' שלא יאה נראה כעכומ"ז כו' משמע דס"ל דעכ"פ כעכומ"ז הוי ותיבין בשבע מצות שנגמרו לב"נ אף שר"י אמר שפטור מכל המצות האמורות בתורה לא קאי אמצות שנגטווי ב"נ קודם מ"ת: ולפמ"ש לעיל דא"א דישראל ממ"ת ואילך יצאו להקל יש לכאורה להקשות בשבת קל"ה ע"א דאמר ר"א פל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה.

ופריך עלה אבני דורות הראשונים יוכיחו שאין אמו טמאה לידה ונימול לשמונה ומשני נתנה תורה ונתת דשה הלכה הרי שקודם מ"ת נתתיבו למול בח' ולאחר מ"ת פל שאין אמו טמאה לידה א"צ למולו בח' והרי יצאו להקל י"ל דחומרא נמי אית בי' דכל שאינו נימול לח' אסור למולו בשבת.

ועוד דכינן דאינו נזמול לח' צריף למולו ביום ראשון ואסור להשהותו ערל עד יום ח':
והנה בגמ' שם מסיק דהא דר"א פלוגתא דתנאי היא וליפא הכרעה בין הפוסקים הלכתא
כמאן ופסק הרא"ש לחומרא דנזמול לשמונה ואינו דוחה שבת.

ומכאן הבאתי ראיה לדעת הש"א דס"ל להרא"ש דמי שדינו למולו בח' אם מהלוהו בתוך
ח' לאו כלום עביד ולא קיים מצוה פלל. והא דכתב הרא"ש במלוהו תוך זמנו דא"צ
להטיף אח"כ דם ברית היינו לפי שהוא מענות לא יוכל לתקון דאי ס"ד דס"ל להרא"ש
במל תוך זמנו בדיעבד שפיר דמי א"כ אמאי פסק בהא דיוצא דופן ושפחה ואינה שאין
אמו טמאה לידה למולו בח' עדיפא לי' למולו בא' משום זריזין מקדימין למצות.

א"ו משום דדילמא דינו שזמול בח' וה"ל תוך זמנו ולא קיים מצוה פלל. משא"כ פשמולו
בח' אפי' אי דינו למולו בא' מ"מ עכ"פ השתא נמי מצוה קעביד.

אבל אי נימא דקודם זמנו דמי לאחר זמנו א"כ קשה דה"ל למולו בא' לחומרא משום
זריזין. וק"ל ואכמ"ל: והנה אין להקשות על דברי לפמ"ש בסנהדרין דדיניו במרה קודם
מ"ת נצטוו וא"כ נצטוו סומין ג"כ אדינין וא"כ אין דינם שיפטר אח"כ ממ"ת ואילך
לפמ"ש.

והלא ר"י הא פוטר מכל דינין שבתורה וה"ז תברא לדברינו. אמנם בלא"ה יש להקשות
לשיטת הסוברים דבל"ת חייב סומא לכו"ע אפי' לר"י וכן העלה הטו"א במגילה כ"ד
והנו"ב מהדו"ת בתשובה סימן קמ"ב וא"כ הרי הוא בל"ת דלא תעשו עול ג"כ וכיון
שפל דינין בין אדם לחבירו בכלל ל"ת דלא תעשו עול כמו"ש בסנהדרין נ"ט ע"א ופי'
רש"י שם א"כ ע"כ מצנוה אדינין ונהרי ר"י פוטר מכל דינין האמורים בתורה.

אמנם דוע מ"ש הרמ"א בתשובה ורמזו בגליון הש"ס שם נ"ו דיש מפרשים דהא דנצטוו
בדינין קודם מ"ת לב"נ היינו שיעשו להם גמוסים ע"פ יושר שכלם להתנהג בהם בין
אדם לחבירו כדי שלא יעשו עול ע"פ שכלם.

ואף שע"פ דיני התורה הרי זה עול. מ"מ פיון שע"פ נימוסיהם אינו עול ל"ל בה.

אף יש מפרשים דב"נ נצטוו אדינין פדיני התורה ממש שישראל מצנוה בהם וכדמשמע
מלשון הרמב"ן בפרשת וישלח. מלבד זה שפירטה התורה בעצמה שאינו נוהג בהם כגון
דיני שומרים וקנסות וכיוצא"ב וכן דקדוקי דינין כמו"ש בתנחומא פרשת שופטים.

וכן מצינו בב"ק קי"ג אם אתה יכול לנכהו בדיניהם כו' וכן בדיני גזלות פתב הרמב"ם
שיש להם סדר אחר ובכורות בדיניהם שפסקה להם תורה. ועכ"פ אין דיני ישראל
ודיני ב"נ שוין לגמרי אלפיא דכו"ע וקודם מ"ת היו ישראל שוין לכל ב"נ בדיניהם.

ואחרי אשר תורה צוה לנו משה נתנו לנו הדינין באופן אחר ככל הפתוב בספר התורה
אשר לנו ומאלה הדינין אשר לנו בספר התורה הוא שפטר ר' יהודה סומין ואפשר שזהו
שדייק ר' יהודה מכל דינין האמורות בתורה ר"ל בתורת ישראל כי תורה צוה לנו משה
פתיב.

וע' ח"א רש"א סנהדרין נ"ט בשם הרא"ם. פן הי' נ"ל בטעמו של רב ששית שלא יסתור דינו של מהרי"ל לדידן: אולם אחרי הדברים האלה ראיתי סתירה ע"ז מירושלמי פרק ערבי פסחים הביאו הרא"ש בע"פ סימן י"ט רבי לא הי' אוכל לא חמץ ולא מצה.

ומסתפק בירושלמי טעמא מאי אי משום שהי' בכור או משום איסתגיס. ולדעת מהרי"ל יש לפשוט דע"כ משום בכור דאי משום איסתגיס ה"ל לצום פן בערב סופות כדי לאכול כזית פת בסופה לתאבון.

וכה"ג כתב התה"ד דיש מוכיחין מהא דר' דכשחל ע"פ בשבת אין תענית בכורים ביום ה' דאם יש התענית ביום ה' מאי קמפלגי אמוראי בר' ליקוזי פשחל בשבת אם הנה מתענה ביום ה' או לא.

אלא שדחה התה"ד ראיתם דכיון דאין שכיח כ"כ שיחול ע"פ בשבת ע"כ לא ידעו מנהגו. אף מערב סופות שבכל שנה שפיר היו יכולין לידע מנהגו.

וא"כ מאי מספקא להו בר'. א"ו אפי' לטעמא דאיסתגיס א"צ להתענות בער"ס ודלא כמהרי"ל: ע"כ נ"ל לתרץ באופן אחר.

דשאני בערב סופות דאם לא יהיה תאב לאכול בערב יכול להתמין עד סמוך לחצות לילה משא"כ בליל פסח שמחוייב למהר ולסדר שולחנו תיקף בערב וכמו"ש חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו והיינו כדי לקיים מ"ע דנהגדת לבנה ור"ע לא אמר לעולם הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מליל פסח כו' משא"כ בליל סופות ואע"ג דזריזין מקדימין למצות וא"כ בסופות נמי מצוה להקדים לאכול תומ"י מבערב בסופה.

י"ל דמ"מ בשביל מצנת זריזין אינו מחוייב לצום בערב סופות. פיון דעכ"פ עיקר המצוה קיים משא"כ ליל פסח דאי לאו מבערב יבטל מ"ע דנהגדת לבנה לגמרי.

אח"כ מצאתי סברא זו בס' כתב סופר סימן קי"ח וכתב שפן נראה ממהרי"ל. א"נ י"ל דשאני רבי דתורתו אומנתו הוי וכן רב ששית כמו"ש תוס' בבבב"ה לא הפסיקו תורתן בשביל אכילת כזית פת לילה הראשון בסופה תיקף מבערב דכיון דעסקו בתורה א"צ לבטל בשביל מצנת זריזין.

אבל בליל פסח כדי לקיים מ"ע דנהגדת ואי לאו מבערב לא יקיימו המצוה כלל צריכין לבטל מת"ת ג"כ כדקיי"ל דמצוה שא"א ליצעות ע"י אחרים מבטלין עלה מת"ת. והשתא שפיר התענו בכל ער"פ בשביל כזית מצה שצריף לאכול מבערב משא"כ בשביל כזית דסופה שא"צ מבערב דוקא וא"צ לבטל בשביל זה מת"ת דעסיק בי': ולפ"ז לדידן שאין תורתנו אומנתנו כ"כ צריכין להפסיק גם לכזית בסופה משום זריזין מקדימין למצות וא"כ גם בערב סופות אסור לאכול מצות כדי שיאכל כזית בסופה לתאבון כדעת מהרי"ל.

וכמו שפסק הרמ"א: סימן נג דיני אתרוג לכבוד הרב הג' כו' מוהר"א מערעצקי הרב אב"ד דעיר ירעמיץ. ע"ד שאלתו באתרוג שהי' לפי ראות עין ארכו יותר מרחבו.

אך ע"י מדידה בחוט הקיפו סביב ה' ארכו ורחבו שנה: וזה המדידה ה' מלבד העוקץ ומלבד הפיטום. וכתב כת"ר ונ"ל ונחפשי בפסקי ראשונים ואתרונים ולא מצאתי גילוי לזה אם אזלינו בטר ראות עין.

או בטר מדידה ולפסול כמ"ש בשו"ע או"ח סימן תרמ"ח סעיף י"ח דאתרוג העגול כפדור פסול. ולכאורה יכולין להביא ראי' מבכורות דף מ' ע"ב אחד גדולה ואחד קטנה במראה ולא במדה, וי"ל דה"נ באתרוג דאזלינו בטר ראות עין.

ולא לפי המדה. דכיון דבמראה אינו נראה עגול כפדור אין זה נקרא עגול.

עכ"ד: תשובה. הנה זה לשון הרמב"ם בפ"ק ח' מהלכות לולב הלכה ח'.

אתרוג שהוא תפוח כו' גדלו בדפוס ועשהו כמין ברי' אחרת פסול. עשהו כמין ברייתו אע"פ שעשהו דפין דפין פשר.

וכתב שם המ"מ ויש לתמונה למה לא כתב רבינו פסול אתרוג כפדור. ואולי שסמך על מ"ש עשהו כמין ברי' אחרת פסול.

ופירוש מלות אלו כפדור שהוא עשוי עגול מכל צד כפדור עכ"ל. הנה פשטות דברי המ"מ שכתב שפדור הוא עגול מכל צד הוא לאפוקי נידון שלפנינו שפאתרוג עגול אלא שמצד הפטמא שלו בולט וצד העוקץ שקוע כדרך האתרוגים שאין זה כפדור: ונ"ל הדרך לזה בדעת המ"מ ממה שרוצה לתרץ דעת הרמב"ם מה שלא הביא דין פסול כפדור משום שסמך על מ"ש גדלו בדפוס ועשהו כמין ברי' אחרת פסול ר"ל וכפדור נמי כמין ברי' אחרת הוא.

דהנה יש להבין מ"ש בבבביתא גדלו בדפוס ועשהו כמין ברי' אחרת פסול. מ"ט פסול.

אי נימא משום שעשהו בדפוס. הא אם עשהו דפין דפין אע"פ שעשהו בדפוס פשר לפי שהוא כמין ברייתו אע"כ פסולו הוא לפי שהוא כמין ברי' אחרת.

ולפ"ז קשה למה נקט פלל עשהו בדפוס. הל"ל ה' כמין ברי' אחרת פסול.

וצ"ל דא"א שיהיה גדולו כמין ברי' אחרת אם לא שגדלו בדפוס. ועתה לפי מ"ש המ"מ לדעת הרמב"ם דעגול כפדור הוא בכלל גדלו בדפוס ועשהו כמין ברי' אחרת.

צריכין לומר דכפדור ג"כ א"א לגדל אם לא ע"י דפוס. וקשה הא חזינו הרבה אתרוגים עגולים כפדור שגדלו מאליהם ולא ע"י דפוס וצ"ל דהני דגדילים מאליהם פיון שבולט מקום פיטמא שלהם ושקוע מקום העוקץ באמת אין אלו כפדור.

דכפדור הוא שעגול מכל צד. וזה א"א אלא בדפוס.

דהני שגדילים מאליהם אינם עגולים מכל צד. ומעתה אפילו אם הרמב"ם לא פיון למ"ש המ"מ וכמו שסתפק המ"מ בעצמו שכתב ואולי כו'.

עכ"פ דעת המ"מ ברור דאין פסול כפדור רק בעגול מפלצד וכן נראה דכיון דמקום הפיטמא בולט בכל האתרונים העגולים ונמצאים הרבה פן אינו פסול משום הדר דעיקר פסול כפדור משום הדר הוא כמ"ש הירושלמי שם.

ולא גרע מאתרוג פותי דבמקום שגדילין שם פשר דנה נקרא הדור במקומן פיון שפראה
זה מצוי בהם א"כ אתרוג ככדור נמי אם רק הפיטמא והעוקץ הוא פגיזול כל האתרוגים
שנמצאים מהם הרבה פשר.

פן נ"ל פשוט. וראיתי בעטרת זקנים הביאו הבאר היטב וז"ל לפענ"ד נראה דלמצוה מן
המנבחר יש לחוש לגירסא א' בתוס' ל"ו (ד"ה אתרוג ככדור כו' שגרסי כדור דאפילו
אינו עגול כל כך ככדור ממש פסול.
עכ"ל.

ודבריו תמוהין בכוננת התוס' ע"ש: סימן נד דיני תענית מה שדקדק כת"ר בדברי המ"א
באו"ח סימן תקנ"ג סעיף קטן ז' שפכת בכנסת הגדולה מתיר ללמוד בערב תשעה באב
שחל בשבת ואסר בתשעה באב עצמו שחל בשבת, ול"נ להחמיר בשתיקה דהא יכול
ללמוד דברים המותרים בתשעה באב, וכן אשכחן במדרש שקרא רבי במגילת איכה
בתשעה באב שחל בשבת עכ"ל המ"א.

והלא בתשעה באב עצמו שחל בשבת גם הכנסת הגדולה אוסר ומה חידש עליו המ"א:
הנה דקדוק קלוש הוא. וי"ל שהביא זה נגד דעת תשובת מהרמ"ל שהביא בתחלה שמתיר
אפילו בשבת שחל בו תשעה באב.

אף האמת ידע ידידי דהמענין במדרש איכה שם על פסוק רוח אפינו ובמ"כ שם ימצא
שעיקר הגירסא הוא שקרא רבי בערב תשעה באב שחל בשבת. וכ"ה בירושלמי שבת
פרק כל כתבי הלכה א'.

וכן משמע ממש"ש ששיירו בה אלה בית אחד ואמרו למחר אנו באים וגומרין אותה
והיינו בתשעה באב עצמו וע"כ פשוט דטעות סופר בהמ"א מ"ש בתשעה באב שחל
בשבת דצ"ל בערב תשעה באב שחל בשבת.

וא"ש ראית המ"א דאף דבערב תשעה באב לכו"ע אין בו איסור מדינא. מ"מ יש
להחמיר פיון שיכול ללמוד דברים המותרים בתשעה באב כו' שנהג פו.
והחת"ס בתשובה באו"ח סימן ל"ג וסימן קנ"ו הביא דברי המ"א ולא הרגיש בט"ס שבו.
אולם לפמ"ש דט"ס הוא במ"א.

ובמדרש ובירושלמי מפני שהי' רק ערב תשעה באב. וא"כ אנדא לי' כל מש"ש על
זה: סימן נה אשר הקשה לי ידידי בהא דאיתא באו"ח הלכות תענית סימן תקע"ד סעיף
ד' מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון ואסור לשמש בו מטתו כו' ולחשוכי בנים
מותר.

והנה בגמ' תענית י"א יליף לה דאסור בתשמיש המטה מדכתיב וליוסף יולד שני בנים
בטרם תבא שנת הרעב. וקשה מאי ראיה מיייתי מיוסף מלידה אשוימוש הא השוימוש כל
שאינו בשנת רעבון אינו אסור אע"פ שהלידה תהי' בשנת רעבון.
וה"ל לכתוב בקרא שנתעברה בטרם תבא שנת הרעב. עכ"ד: תשובה.

הנה בלא"ה הקשו התוס' שם מלוי פיון שיוכבד בתו נולדה בין החומות ע"כ צ"ל דשימש בשעת רעבון. ודחקו התוס' לומר דלכו"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כו'.

והוא דחוק מאד. דהא לישנא דאסור לא משמע ממידת חסידות.

וראיתי במהרש"א שכתב שבדבריהם יתיישב דהא יוסף חשוכי בנים הנה שלא קנים עדיין פו"ר אלא ממידת חסידות עשה פן וגמר פן לכל הפחות במידת חסידות לאינן חשוכי בנים.

ועוד י"ל דיוסף עדיין לא היה מצנוה על פו"ר קודם מתן תורה עכ"ל. הנה מ"ש דקודם מ"ת לא היו מצווין על פו"ר אגיל בה המהרש"א לשיטתו בחגיגה ב' ע"ב בתוס' ד"ה לא לתהו כו' שכתבו שם התוס' דמצנת פו"ר נאמרה אף לכנען משו"ה עבדים חייבין בפו"ר.

וכתב שם המהרש"א ונ"ל הוא דבר תמוה דהא מצנת פו"ר לישראל נאמרה ולא לב"נ כדאמרינן בהדיא פרק ד' מיתות נהרי פו"ר שנאמרה לב"נ דכתיב ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ וצ"ע.

והמ"ל בפרק י' מהלכות מלכים השיג עליו. וכתב שבדברים אלו נכתבו שלא בהשגחה ודברי התוס' פשוטים דמ"ש בגמ' דמצנת פו"ר לישראל נאמרה ולא לב"נ היינו ממ"ת ואילך שנטלה מהם ונתנה לישראל.

והטעם מהר רש"י שם. אבל קודם מ"ת ודאי דב"נ היו מצווין שהרי להם הוא שנאמר ואתם פרו ורבו גו' ושפיר כתבו התוס' דפו"ר נאמרה אף לכנען.

ואף דעכ"פ מסיני ואילך נטלה מב"נ ואיך יתחייבו עתה עבדים מבני כנען בפו"ר. י"ל דאף שמב"נ נטלה מצוה זו מ"מ מעבדים לא נטלה.

ע"ש שהאריך. וכ"כ הטו"א בחגיגה שם בהמילואים.

ומצאתי בנו"ב מהדו"ת חו"מ סימן י"א שכתב לתלמידו מה שרצית לתרץ תמיהת המהרש"א בחגיגה על מ"ש תוס' דפו"ר נאמרה אף לכנען שהוא נגד הסוגיא דפרק ארבע מיתות דפריה ורביה לישראל נאמרה.

וכתבת דיש לומר דכוננת התוס' שקודם מ"ת פו"ר נאמר אף לב"נ. דבריהם הם דברים בטלים דמה יועיל להתוס' פאן בחגיגה אם הי' העבד מצנוה על פו"ר קודם מ"ת אם הוא עתה אינו מצנוה.

ואיך יאמר בגמ' יבטל נהלא כתיב פו"ר אם הוא עתה אינו מצנוה ושפיר תמה המהרש"א. עכ"ל הנו"ב.

והנה רואה דדברי התלמיד המה דברי המל"מ שכתב ע"ד המהרש"א דדבריו שלא בהשגחה. ומה שרצה הנו"ב לפרש פוננת המהרש"א דר"ל מה מועיל מה שהי' מצנוה קודם מ"ת אם עתה אינו מצנוה.

במחכת"ר הוא לא ראה דברי המהרש"א בתענית שהבאתי לעיל שכתב דיוסף לא הי' מצווה על פריה ורביה הרי דסבר דב"נ לא היו מצווין כ"ל בפו"ר מעולם ושפיר תמה עליו המ"ל דזה א"א לומר.

ולפ"ז הדרא קושיות המהרש"א למקומה דאיה נלמד איסורא מיוסף והוא הלא הי' מותר שהי' חשוכי בנים. ואין לתרץ דיוסף החמיר על עצמו אף שהי' מותר מדינא לפי שהי' חשוכי בנים ומינ' נלמד לאינם חשוכי בנים דאסירי חדא פנין שעליו לקיים מ"ע ולעסוק בפו"ר איה רשאי להחמיר ע"ע.

ועוד פנין דביוסף מדת חסידות הוי א"א ללמוד ממנו איסורא. וא"ת דלא ילפינן מינ' רק למידת חסידות א"כ גם בחשוכי בנים ה"ל למילף מינ'.

ועוד דלשון אסור לא משמע מידת חסידות רק ע"פ דין. וע' ט"ז באו"ח שם.

וע' ס' גב"א ושאר מפרשים שפולם לא נמלטו מדחוקים ודרכים רחוקים: והמחנור מכל מה שכתבו המפרשים הוא מ"ש בספר איי הים במס' תענית שם דאף לפי מה שכתב הרמב"ד הביאו הטור או"ח סימן ר"מ פי התשמיש דג' חדשים האחרונים נחשבים כמצות פו"ר.

מ"מ בעת הרעב אסור בג' חדשים האחרונים לכן זכרה התורה פי ליוסף יולד שני בנים בט"רם תבא שנת הרעב כדי שיהי' מותר ליוסף לשמש בג' חדשים האחרונים כדי שיצא הולד מזורז ומשופח עכ"ד.

ונ"ל שזהו פנונת הכתוב וליוסף יולד שני בנים בט"רם תבא שנת הרעב וכי תימא מאי נפ"מ. דבלידה הא אין קפידיא כ"ל אפי' אם הוא בשנת רעבון.

ע"ז אמר אשר ילדה לו אסנת פי' דרק מהלידה ואילף היו שווין ליוסף בזירוז וליבון דלא כמ"ש [בפ"ש וי'ש] אצל תמר ותהר לו גבורים כיוצ"ב כו' דהתם היו שווין משעת הריון. והכא מלידה ע"י ששמש בג' חדשים האחרונים ודו"ק: סימן נו דיני מגילה אשר שאלת ממני למה השמיט המחבר בשו"ע סימן תר"צ סעיף ב' מ"ש הרמב"ם בהלכות מגילה פ"ק כ' הלכה ז' קראה שנים אפילו עשרה קורין פאחד כו' וקורא אותה גדול עם הקטן ואפילו בציבור.

ובשו"ע לא כתב הך סיומא דקורא הגדול עם הקטן: תשובה. נ"ל לכאורה די'ש לומר דהמחבר השמיט דין זהלפי שהעתיק שם סעיף ד' דברי הרשב"א מי שתופס בידו מגילה שאינה פשרה לא יקרא עם ש"ץ אלא שומע ושותק.

הגה.

וכן לא יסייע שום אדם על פה לחזן כו' וכתבו הט"ז והמגן אברהם דה"ט דלא יקרא עם הש"ץ דשמא יתן השומע לבו לזה הקורא ולא לש"ץ. ולפ"ז ליתא להאי דינא דהרמב"ם משום דכשיקרא הגדול עם הקטן איכא גם כן הך חששא דשמא יתן השומע לבו לקריאת הקטן ולא לקריאת הגדול: אמנם לאחר העיון קצת י"ל דשאני דינא דהרשב"א דמי שתופס בידו מגילה שאינה פשרה לא יקרא עם הש"ץ.

משום דהשומע לא ידע דהמגילה אינה פשרה. לכן יכונן לצאת בה.

משא"כ בקריאת קטן דכו"ע ידעי דקטן אינו מוציא הגדול ולא יכנון לצאת אלא בקריאת הגדול. ואין מזה סתירה לדברי הרמב"ם והדירה קושיא לדופתה למה השמיט המחבר דין זה דהרמב"ם.

ועוד דהמענין בב"י בעיקר דברי תשובת הרשב"א יראה דכוננת הרשב"א אינו כמו שפיתבו הט"ז והמ"א בטעמו. דזה לשון הרשב"א בתשובה שהביאו הב"י שם בסימן תר"צ אני אומר שקל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה לקרות בה פי' לקרות בה עם ש"ץ גריע טובא משנים שקראו אותה מפני שנותן דעת בקריאתו באותה מגילה עכ"ד.

הרי דעיקר חששא הוא שמא הקורא בעצמו יתן דעתו בקריאתו באותה מגילה שתופס בידו. ותימא גדולה על הט"ז ומ"א שלא הבינו כן בדעת הרשב"א.

וליתא למה שדייק מזה המ"א דמשמע דהוא עצמו יכול לשמוע לש"ץ אע"פ שקורא דאדרבה דה"ט דהרשב"א דהוא עצמו לא יכנון לשמוע לש"ץ לפי שקורא במגילה: ולפ"ז אפשר לומר להיפך מדעת המ"א דלשמא יתן השומע לבו לזה שתופס המגילה שאינה כשרה לכו"ע לא חיישינו אלא דחששא הוא מהקורא בעצמו.

ולפ"ז דינו של הרמב"ם הוא כלי חולק. אלא דהב"י הביא שם עוד בשם אורחות חיים ונ"ל נהגו לגעור במי שמסייע לחזן על פה.

והטעם שמא יתן לב השומע לזה שקורא על פה ולא לקריאת החזן. וכן העתיק הרמ"א בסעף ד'.

אלא דמ"ש הרמ"א וכן לא יסייע שום אדם על פה כו' על דברי המחבר שהוא מתשובת הרשב"א מי שתופס כו' אינו נכון האי וכן כו'. לפי שטעם הרשב"א הוא משום חששא דהקורא.

ודברי הרמ"א הוא מטעם השומע. ולפ"ז דברי המ"א מ"ש בתופס מגילה שאינה כשרה דלא יקרא דשמא יתן השומע לבו לזה הקורא א"ש לדינא לפי דעת האורחות חיים דחשש שמא יתן השומע לב למי שמסייע לחזן וקורא על פה וכ"ש דאיכא חששא דיתן לב לשמוע מפי הקורא במגילה שאינה כשרה.

אבל מ"ש המ"א הטעם שמא יתן השומע לבו שהוא מדברי האורחות חיים על דברי המחבר שהוא מתשובת הרשב"א וזה אינו נכון. ודיוקו ודאי אינו נכון מ"ש דמשמע מזה דהוא עצמו יכול לשמוע לש"ץ אע"פ שקורא כמוש"ל.

אחר כך מצאתי שכתב דקדקו עליהם האחרונים: אמנם מדברי הרמ"א אלה שהוא דברי האורחות חיים דמה"ט לא יסייע שום אדם על פה לחזן שמא יתן השומע לב לזה שקורא על פה ליתא לדינו של הרמב"ם שמתיר לקרות הגדול עם הקטן אפילו בצייבור דאם יש לחוש שהשומע יתן לב לצאת ממי שקורא על פה מכ"ש דאיכא חששא שיתן הקורא לב לקריאת הקטן שאינו ידוע כ"כ להרבה בני אדם דקטן אינו מוציא את הגדול ומעתה י"ל דה"ט דהשמיט המחבר האי דינא דהרמב"ם שלא הי' לו הכרעה בדין זה של הרמב"ם לבין דינו של האורחות חיים ע"כ לא העלה על שולחנו גם שניהם: אולם נחזי אנו מנא לי' להרמב"ם דינו זה דגדול קורא עם הקטן ואפ"י בצייבור.

והנו"כ לא העירו מקורו. ונ"ל שהוא ממ"ש במגילה כ' ע"א ר' יהודה מכשיר בקטן.
תנא אמר ר' יהודה קטן הייתי וקריתיה למעלה מר' טרפון וזקנים בלוד אמרו לי אין
מביאין ראיה מן הקטן. תנא אמר רבי קטן הייתי וקריתיה למעלה מר' יהודה.
אמרו לי אין מביאין ראיה מן המתיר ולימרו לי אין מביאין ראיה מן הקטן. תנא ועוד
קאמרו לי תנא דקטן הייתי.

ועוד אפי' גדול היית אין מביאין ראיה מן המתיר ע"כ. והקשו המפרשים הא בכתובות
סוף פרק ב' אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקטן כו' ומפרש שם בגמרא דה"ט
דנאמניו מפני שהם מדרבנן א"כ ה"נ למה אינו נאמן קטן להעיד במקרא מגילה שהיא
דרבנן.

ונדחקו בזה. ונ"ל דהאי קושיא הכריחו להרמב"ם לפרש דמה שאמרו אין מביאין ראיה
מן הקטן ה"ט לפי שיש לומר שגדול קרא עמו ור' טרפון מן הגדול שמע.

ולפי שהי' קטן לא ידע לדקדק בזה דר' טרפון מהגדול שמע ולא ממנו ואין להקשות
לפ"ז מאי פריה בגמ' ולימרו לי לרבי אין מביאין ראיה מן הקטן הא ע"כ ר' יהודה לא
שמע מן גדול שהי' קורא עם רבי דאי ר' יהודה לא שמע מן הקטן רק מן הגדול א"כ מאי
מיייתי ר' יהודה ראיה מר' טרפון דילמא ר' טרפון ג"כ בכה"ג הוי.

וי"ל דהגמ' הכי קאמר לימרו לי לרבי אין מביאין ראיה מן הקטן דאף דר' יהודה הביא
ראיה מר' טרפון. י"ל דלקב"ר דאמרו לי רבנן לר' יהודה דאין מביאין ראיה מן הקטן
משום די"ל דר' טרפון מן הגדול שקרא עמו שמע ואתה לא ידעת לדקדק בזה.

הודה ר' יהודה לדבריהם וא"כ אין ראיה מעתה לרבי די"ל דר' יהודה לאו מרבי שמע
לצאת ידי חובתו רק מגדול שהי' קורא עמו שמע. ומתריץ תנא ועוד קאמר לי.

דממ"נ אי ר' יהודה חזר בו ודאי אין ראיה. ואי ר' יהודה לא חזר בו הא אין מביאין ראיה
מן המתיר דהא רבנן פליגי עלי' ומעתה לולי שאיני פדאי להכריע.

הי' נ"ל להכריע מפאן להרמב"ם ז"ל: אלא דיש לומר דאף דבזמן הש"ס הי' רשאי
לקרות הקטן עם הגדול בצייבור לפי שהיו בני תורה ויודעים שקטן אינו מוציא. ומכ"ש
קורא בעל פה אינו מוציא.

משא"כ עתה יבואו לטעות לפי שאנו אינן בני תורה, עי' ביצה ו' ע"א תוס' ד"ה והאי דנא.
ונראה אף לדעת הרמב"ם דליכא חששא דשומע מ"מ דינו דהאנרחות חיים דיש לגעור
במי שמסייע לש"ץ בעל פה נכון.

מטעם דדברים שפכתב אסור לאומרו בעל פה. והקורא בעל פה קעביד איסורא.
ואף שהתוס' בתמורה י"ד ע"ב ד"ה דברים כו' דאין להקפיד רק על מה שכתוב בחומש.
י"ל מגילה נמי כיון שנקראת ספר נותנין לה כל דין ס"ת.

וע' ב"י בטור או"ח סימן מ"ט ובמ"א שם בשם הרדב"ז, ועי' ב"י בסימן תרצ"א בד"ה
וצריכה כו' ואכמ"ל בזה עוד. וע' מרדכי פרק ב' דמגילה סימן תשצ"ב: סימן נז דיני
משלוח מנות לכבוד ידי"נ ש"ב הגאון המפורסם כו'.

מה דמסתפק כתר"ה אם יוצאין ידי חובת משלוח מנות במתנות פהונה ובמעשר שני דאפשר דאין צריך משלוח פנין דלא פתיב ליתן מנות: נ"ל דלפי מ"ש הבאה"ט בשם ש"ל"ה ומקרי"ל בסימן תרצ"ד ס"ק ב' דפשיטא לי' למקרי"ל דאינו בא משלוח מנות ממעות מעשר שני ומכ"ש ממתנות פהונה ומעשר שני.

אמנם לפי מה שהביא המ"א שם דברי מקרי"ל משמע דלא מיירי רק בענין מתנות לאביונים. וכן מצאתי בתשובת כתב סופר סימן קמ"א דמקרי"ל לא מיירי רק לענין מתנות לאביונים.

ובתשובה ההיא מסתפק השואל אם יוצא בשולח מנות לאביון משום תרתי פשיטא לאביון עוד מתנה אחת והוא ספיקו של הטו"א במילואים מגילה ז. והמחבר כתב סופר מסתפק שם פספיקו של כתר"ה לענין משלוח מנות דאפשר דלא שינוי פאן הא דכל דבר שפחובה אינו בא אלא מן החולין ורצה המחבר שם לפשוט מהירושלמי מגילה דש"ל לי' ר' אושעיא רבה לר' יודן נשיאה קיימת בנו מתנות לאביונים.

וקשה מאי קמ"ל וקונשנית הטו"א. אלא נדאי הא קמ"ל דאינו יוצא משום שתיים פנין שהם שתי מצות.

וטעמא משום דאין עושין מצות חבילות כבסוטה ח'. ע"ש: ואנכי אינו יודע למה נטה המחבר הנ"ל מפ"ל פני משהבירושלמי שם דהא דמתחלה שלח לו קיימת בנו מתנות לאביונים משום דלא הי' מתנה חשובה כל כף לפי ערוך הנשיא אלא דבמתנות לאביונים לא איכפת לן רק שיהא להאביון מתנה, משא"כ משלוח מנות בענין מנה חשובה לפי ערוך המשלח [ונ"ל דהכי דייק קרא ומשלוח מנות איש לרעהו ולא פתיב ומשלוח מנות לרעהו].

א"ו דבענין תרתי לטיבותא לפי מעלת האיש המשלח ולפי מעלת רעהו שגשג לן [ע"כ שלח לו דקיים ע"י מתנה מועטת פזו רק מתנות לאביונים משא"כ פשחזר ושלח לו שוב מתנה ומנה חשובה מזו חד עגל וחד גרוב דחמר שלח וא"ל קיימת בנו משלוח מנות איש לרעהו ר"ל דבזה אתה יוצא גם משום משלוח מנות שנה מנה חשובה היא.

ופשוט. וכ"פ בספר חיי אדם פלל קנ"ה סימן ל"א: וינצא לנו דעכ"פ משלוח מנות צריך להיות יותר חשוב ממתנות לאביונים.

א"כ מה שמסתפק עוד כתר"ה בשולח לחבירו דבר שלם ואינו שנה פרוטה אם יוצא בו דאפשר אין צריך שיעור נתינה פלל פמו בגט כו' דלפמ"ש נדאי אינו יוצא דבמתנות לאביונים ג"כ אינו יוצא בפחות משנה פרוטה מכ"ש במשלוח מנות דבעי שיעור יותר חשוב ואי משום שהוא שלם מאי עדיפותא לענין זה: הן אמת שמצאתי גם להרש"א בח"א דמתנות אפי' פל דהוא משמע.

אבל לפמ"ש לא יתכן זה דכיון דמתנות לאביונים איפא שיעורא ע"כ גם משלוח מנות איפא שיעורא. ומכ"ש לפי מ"ש הר"ן דכל עיקר טעם דמשלוח מנות פדי לקנות ע"ז אהבה וריעות.

א"כ פל שהוא למאי חזי. ואדרבה בוז בבוז לו.

ועוד נשתי מנות למה לי. פינן דכל שהוא סגי א"כ בחד פל שהוא איפא ב' משקהוין.
א"ו שיעור חשוב בעי. בכל מנה ומנה: ולולא דמסתפינא לחדש דבר מה שלא שיערו
הראשונים.

הי' נ"ל לתת שיעור למשלוח מנות. דהנה שם מנה מצינו מדרז"ל שהונח על משקל מנה
דהיגו ליטרא.

כדאמרינן בכריתות משקל שבעים שבעים מנה. משמע שמשקל הי' שנקרא כף.
וכדאשכחן במשנה ריש פרק ה' דבכורות דף ל"א ושוקלין מנה ע"ש בפ"י רש"י.
וביתחזקאל מ"ד המנה יהי לכם פי' רשו המפרשים ליטרא.

והנח על מאה זהו כדאמרינן בעלמא מנה ומאתים. והנח ג"כ על חתיכות בשר או דגים
חשובים וראויים לתתם לפני האורחים.

וכמו דאמרינן ביצה י"ד אין משלחין אלא מנות וע' פ"י רש"י שם. וכדכתיב ויקרא ח'
כ"ט למשה הנה המנה: ונ"ל דהכל דבר אחד הוא דשם מנה הנח על המשקל שהיו
שוקלין בו מאה זהו שכל מטבעותיהם היו מקבלין רק במשקל כדאיתא בפרק הזהב
וכמ"ש וישקול אברהם לעפרון כו' וכיוצ"ב.

ועל משקל מנה הנה היו שוקלין ג"כ בשר ודגים כל שהי' צריף לחתיכה חשובה לפניו
או לפני אורחים. ולפ"ז המשקל נקרא מנה.

ומאה זהו נקרא מנה ע"ש המשקל. וכל חתיכה חשובה נקראת מנה או מנות בלשון רבים.
וע' שמות רבה פרשה מ"א משל לבן מלך כו':] והנה לפי מ"ש הט"ז ביו"ד סימן ש"ה
דמשקל חמש סלעים של פדיון הבן הוא חמש לויט וקווינט במשקל. והנחלת שבועה
והגב"א שם כתבו דכפורתא לא דק דבדיוק הוא ה' לויט ושליש.

א"כ לפ"ז המנה קודם שהוסיפו עליו הי' מכונן מאה זהו דהיגו משקל כ"ו לויט ושני
שלישים. אמנם בימי יחזקאל כשהוסיפו על המשקלות שתות מלבר.

א"כ המנה נעשה ל"ב לויט והוא ק"כ זהו וכדאמרינן בב"ב צ' המנה יהי לכם. אלא
דנשאר שם מנה על מאה זהו כמו שהיו קוראין קודם שהוסיפו.

אבל באמת המשקל מנה הגדיל עד שהוא ל"ב לויט והוא מכונן פליטרא שלנו. וא"כ
מרדכי ואסתר דהווי בטר יחזקאל שהוסיף על המשקל מנה.

וכבר הי' המנה גדול פליטרא שלנו. א"כ פוננת מצות משלוח מנות לא פחות משני
ליטראות בשר או של שאר מיני מאכל.

פנ"ל.

ועי' דברי חמודות סוף פרק התינוקת: פיקקעלין ב' לסדר ראשיתם אשר יתנו לד' לה'
נתתם תרמ"ג לפ"ק: סימן נח דיני אישות אשר כתב אלי כבוד ש"ב ידי"נ הגאון הגדול
המפורסם בישראל כו' כקדש"ת מ' אלי' דוד ראבינאוויץ שליט"א אבד"ק פאנוועז.

[וכעת רב לעדת אנשכנזים בירושלם ת"ו]: וז"ל בדבר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד וסייעתם בפרק א' דאישות ובפרק ד' דמלכים דלהרמב"ם לא הותר פלגש להדיוט רק למלך. והקשו עליו מכ"מ בתנ"ך שהוזכר פלגש להדיוט.

ואמרתי דבאמת תמוה מאד מנלי' להרמב"ם לחלק בין הדיוט למלך. ונ"ל ע"פ דברי הרמב"ם בפרק ט"ו הלכה כ"ט מהלכות איסורי ביאה שפתיב מנין ששתוקי ואסופי מותרין לבא בקהל ממה שאמרה תורה אל תחלל את בתך להזנותה שלא ישא אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת ונמצא אב נושא בתו.

נאח נושא אחותו. ומלאה הארץ זימה.

ואי ס"ד דאסור לישא עד שיבדוק וידע שכשרה היא א"כ אין חשש בזה. א"ו דשתוקית מותרת לבוא בקהל עכ"ד הרמב"ם ולפ"ז נחזי אנו לשיטתו דהבועל אשה שלא לשם אישות עובר בלאו ולהחולקים עליו דנאק במינוחדת לכה ולהאמור איהו ז"ל לטעמין' לדרוש בכאן טעמא דקרא דלא תחלל את בתך משום ומלאה הארץ זימה וס"ל דמה"ט מותרין שתוקי ואסופי לבוא בקהל וא"כ לפ"מ דקיי"ל פלגש בלא פתובה וקדושין וביחוד בעלמא א"כ ה"נ א"צ גירושין כלל רק שילוח מביתו לבד וי"ל דגם ברצונה תלוי כמו בב"נ פדפסק הרמב"ם פרק ט' מהלכות מלכים וא"כ היום יקחנה ראובן ולמחר שמעון והיא לא תדע ממי קבלה וא"כ גם בזה תמלא הארץ זימה ח"ו ולכן ס"ל דאסור באמת פלגש כמו שאסור לישא אשה במדינה זו ואח"כ במדינה אחרת וזהו רק בהדיוט אבל מלך דאין נושאין אלמנתו ואף בשרביטו אין משתמשין א"כ אף דנאמר דלמלך אחר מותר פלגש שאול לדוד עכ"פ אין לחוש שתמלא הארץ זימה ואב נושא בתו נאח נושא אחותו דהכל יודעים מזה ולכן הותר בפלגש.

ובזה יש ליישב קושיות המפרשים על אברהם איך נשא הגר. ולהאמור י"ל דכינן שפל האיסור משום אב נושא בתו נאח נושא אחותו והוא רק לבתר דהתיירה התורה שתוקית ואסופית כדברי הרמב"ם.

אבל בדיני ב"נ שכתבו האחרונים דספק אצלם מדאורייתא לחומרא א"כ אסור להם לישא אשה טרם שיזעו בודאי שאינן מעריות האסורות להם א"כ בכה"ג ליכא איסור פלגש אף להדיוט כלל.

וא"ש: עוד אחת אעירו מה דקשיא לי זה שנים רבות לשיטת הרמב"ם דפלגש אסור להדיוט רק ע"י יעוד. איך נפרנס מעשה פלגש בגבעה שכתבו תוס' גיטין ו' ע"ב דבת יפ"ת היתה ע"ש מקושיותם הפוכות ונהרי גר אינו נמכר בעבד עברי וה"נ גיורת ומכ"ש לשיטת הרמב"ם פרק א' מהלכות עבדים דאשה אינה מוכרת עצמה כלל וא"כ ע"כ פלגש בגבעה לא היתה נמכרת לאמה ומוכח מזה דפלגש מותר להדיוט או דתקשי קושיות התוס' דגיטין וא"א להתעקש דבת יפ"ת שאני מיפ"ת עצמה יעיין שם.

ושאלתי לתכמים ולגדולים ואין פותר לי ע"כ נא לעיין בדברי כו' עכ"ד ידי"נ הגנ"י: במה דסיים כת"ר אפתח דנ"ל דאנא אשכחנא פתרא ע"פ מ"ש רש"ל בסנהדרין כ"א אהא דאין להם לבנות ישראל לא שער כו' דמעט מוער הי' להן אלא שלא הי' ראוי להסתכן.

וְכַתֵּב שֵׁם דָּא"כ תְּקַשִּׁי לְמֵאן דְּדְרִישׁ בְּנֻזִיר פְּרָק ג' מִיָּנִים לֹא יִלְבֹּשׁ גְּבֵר שְׁמֶלֶת אִשָּׁה
אֲמַגְלַח שְׁעַר בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה דְּלוּקָה מְשֻׁם דְּדְרִיף נְשִׁים הוּא כְּמוֹ שְׁפִי רִש"י שֵׁם
ש"מ דִּישׁ לָהֶם שְׁעָרוֹת וְדוֹחֵק לֵאמֹר דְּקָרָא אִיִּירִי אַחֵר תְּנַרְבֵּן דְּנוֹקָא וְעוֹד וְכִי לֹא הִי בְּאוֹתוֹ
הַזְּמַן סִימָן גְּדֻלוֹת שְׁהַעֲיָקֵר תְּלוּי בְּשְׁעָרוֹת.

וְאִין לֵאמֹר שֶׁהִי לָהֶם וְגִילְחוּ. א"כ מֵאֵי מְקַשִּׁים מִתְּמַר כו'.

א"ו שֶׁהִי לָהֶם שְׁעָרוֹת מְעַט מְזַעֵר. וְכַתֵּב הַרְש"ל שֵׁם שֶׁאח"כ מְצָא כְּדַבְּרֵיו מִמֶּשׁ בְּפֶרֶק
קָמָא דְּגִיטִין בְּגִלְיוֹן תּוֹס' גְּבִי פִלְגֵּשׁ בְּגִבְעָה.

וּלפ"ז אִין אָנוּ מְנוֹכְרָחִים לֵאמֹר כְּתִירוּץ הַתּוֹס' שְׁלִפְנֵינוּ בְּגִיטִין דְּבַת יפ"ת הִיָּתָה: הֵן אָמַת
דְּקֻנְשִׁיּוֹת גְּלִיוֹן הַתּוֹס' שְׁהַכְרִיחוּ דַע"כ צ"ל שְׁהִיָּה לָהֶן מְעַט שְׁעָרוֹת נ"ל שְׁאִין זֶה הַכְרַח
לְדַעַת הַתּוֹס' דְּגִיטִין דְּמָה שְׁהַקְשָׁה מְהָא דְּתַנְיָא בְּנֻזִיר לֹא יִלְבֹּשׁ גְּבֵר שְׁמֶלֶת אִשָּׁה בְּמַגְלַח
שְׁעַר כו', י"ל אַע"פ שְׁבָאָמַת לֹא הִי לָהֶן שְׁעַר כָּלֵל מ"מ קָרָא לֹא סְמָךְ אֲנִיָּסָא וְע' רִש"י
שְׁבַת כ"ב ע"ב ד"ה וְכָה הִי מְסִיָּים.

וְע' פְּסָחִים ס"ד ע"ב דְּאָפִי לְאָבִי דְּאָמַר נִנְעָלוּ תַּנּוּן וְסְמְכִינּוּ אֲנִיָּסָא מ"מ קָרָא דְּכַתִּיב קָהֵל
עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֹא סְמָךְ אֲנִיָּסָא ע"ש. וְמָה שְׁהַקְשָׁה עוֹד דָּאִי לֹא הִיָּה לָהֶן שְׁעַר כָּלֵל מְנִין הָוּי
יְדַעִינּוּ בְּהוּ סִימָן גְּדֻלוֹת.

יֵשׁ לֵאמֹר דְּדַעַת תּוֹס' גִּיטִין כְּמוֹ ש"תוֹס' בְּנֻדָּה נ"ב ע"ב בְּשֵׁם ר"ת דְּב' שְׁעָרוֹת אִפִּי אַחַת
בְּגִבְעָה מִמֶּשׁ וְאַחַת בֵּין קֻשְׁרֵי אֲצָבְעוֹתֶיהָ וְלֹא דְּנוֹקָא בְּבֵית הָעֶרְוָה וְהַשְׁעָרוֹת אִינוּ לְגַנְיָ
אֵלָא בְּבֵית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה כְּדְמוּכַח בְּגַמ'.

אָמְנָם לְדַעַת הַרְמַב"ם דְּב' שְׁעָרוֹת צְרִיכִין לְהִיּוֹת דְּנוֹקָא בְּבֵית הָעֶרְוָה [וְב' דַּעַת אֵלּוּ הוּבָאוּ
בֵּא"ע סִימָן קנ"ה סְעִיף י"ז] תְּקַשִּׁי וְע"כ צ"ל כְּתִירוּץ גְּלִיוֹן תּוֹס' שְׁהַבִּיא הַרְש"ל דְּמְעַט
מְזַעֵר הִי לָהֶן א"כ שְׁפִיר נוֹכַל לֵאמֹר דְּהָךְ פִּלְגֵּשׁ בְּגִבְעָה הִיָּתָה ע"י יְעוֹד בַּת יִשְׂרָאֵל וְלֹא
יפ"ת הִיָּתָה.

וְא"ש: וְהִנֵּה כָּל זֶה כְּתִבְתִּי רַק לְפִי דַעַת הַגְּנ"י יְדִידֵי בְּדַעַת הַרְמַב"ם. אוּלַם לִפ"מ שֵׁנ"ל
בְּדַעַת הַרְמַב"ם.

כְּמוֹ שְׁאָבָאָר לְהֵלֵן בִּס"ד. לֹא קֻשְׁיָא מִיָּדִי קֻנְשִׁיָּתוֹ וְכֵן מָה שְׁהַקְשׁוּ עָלָיו הַמְּפָרְשִׁים וְאָבּוֹא
עֲתָה לְתַחֲלֵל דְּבָרֵי כַת"ר: דְּהִנֵּה תוֹכֵן דְּבָרֵיו לְפָרֵשׁ דַּעַת הַרְמַב"ם שְׁאוּסֵר פִּלְגֵּשׁ לְהַדְיוּט
מְשֻׁם דְּהִיא בְּלֹא קְדוּשִׁין וְא"כ הַיּוֹם יְקַחְנָהּ רְאוּבֵן וְלִמְחָר שְׁמַעוֹן וְנִמְצָא דָּאֵב נוֹשָׂא בְּתוֹ
וְאַח אַחוֹתוֹ דְּאִית בִּי מְשֻׁם לֹא תִחַלֵּל אֶת בִּתְּהָּ לְהַזְנוֹתָהּ וּמְלָאָה הָאֶרֶץ זִמְנָה.

הִנֵּה אִף כִּי כֵן כְּתִב גַּם הַחַת"ס בְּתַשׁוּבָה בֵּאו"ח סִימָן נ"ד דַּה"ט דַּא"א לְקַיָּים פו"ר מְפֻנְיָה
דַּא"כ אָב נוֹשָׂא בְּתוֹ כו' וְלְדַעַת מִי שְׁאוּסֵר הַדְיוּט בְּפִלְגֵּשׁ הָוּי נְמִי מְטַעַם זֶה דְּכִינּוּן שְׁהִיא
מְתַרְתָּ לְאַחַר סוּף אִיכָּא מְשֻׁם אַח נוֹשָׂא אַחוֹתוֹ ע"ש.

מ"מ לְדִידֵי לֹא נִהִירָא כָּלֵל לֵאמֹר כֵּן בְּדַעַת הַרְמַב"ם אִף שְׁלִכְאוּרָה כֵּן מְשַׁמַּע מְדַבְּרֵיו רִישׁ
הַלְכוֹת אִישׁוֹת וְכְמוֹ ש"ש שֵׁם הַמ"מ לְדַעַתוֹ אִךְ כְּבָר הַשִּׁיגוּ עָלָיו כָּל הָאֲחֵרוּנִים מְדַבְּרֵי
הַרְמַב"ם עֲצָמוֹ בְּהַלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה כְּמוֹ ש"ש שֵׁם הַכ"מ.

וכן הלח"מ בהלכות מלכים וכ"כ הגר"א בא"ע סימן כ"ו לדעת הרמב"ם דכל שאינה מופקרת וכ"ש פשהיא מיוקדת רק לאיש אחד אינו בל"ת אלא שמבטל עשה דמצות קדושין וכ"כ החלקת מחוקק וב"ש, הרי ע"כ דאין זה בכלל לא תחלל גו' ומלאה הארץ זימה דאב נושא בתו ואח נושא אחותו.

וטעמא לפי שפשהיא בביתו ומיוקדת וידועה לו בניה נקראים על שמו כמו"ש הרמב"ן במינוחסות סימן רפ"ד. ועוד דלדברי כת"ר עדיין אינו מיושב מ"ש הרמב"ם דאינה מותרת להדיוט רק ע"י יעוד דמשמע דאפי' ע"י קדושין כעין יעוד דאירוסין עושה ג"כ אינה מותרת רק ע"י יעוד ממש והא פיון דעיקר טעמא אינו אלא משום חששא דמלאה הארץ זימה בקדושין לחודא נמי תשפתי ולמה צריה יעוד דוקא.

א"ו לאו ה"ט דהרמב"ם מ"ש לחלק בפלגש בין מלה להדיוט: וראיתי בספר המקנה בקו"א בא"ע סימן כ"ו שכתב הטעם שהותר מלה בפלגש פיון דהתירה התורה למלה לקחת לו בנות ישראל ופלגשים אפי' שלא מדעתו כמו"ש הרמב"ם בהלכות מלכים לא שפיר לומר שמוטל עליו מ"ע לקדשה דאין קדושין אלא מדעת ע"כ.

ואנכי תמה נהי דקיי"ל בב"ב מ"ח תלויה וקדיש קדושיו לאו קדושין הא מפרש שם מר בר רב אשי טעמא משום דהוא עשה שלא כהוגן אפקעינהו רבנן לקדושין מיגלי והנה זה הוא בהדיוט.

אבל מלה פיון שכל האמור בפרשת מלה מלה מותר בו א"כ לא עשה שלא כהוגן במה שלקחו שלא מדעתו ובדין תורה ואף מדרבנן נמי מקודשת אפי' בע"כ דאגב אונסא וזוי גמרה ומקניא נפשה ונהרי הוא כפשות וכרמים שכתב הרמב"ם שם שלוקח אפי' בע"כ ונותן דמיהם ודאי דבלא דמים לא הנה שלו א"כ י"ל דפלגש נמי צריה לקדשה בכסף ושפיר מקודשת הוי אפי' בע"כ.

והדרא קושיא לדוכתא מגלי להרמב"ם דפלגש אינה צריכה קדושין כלל ובהדיוט צריכה קדושין. [וע' מ"מ פרק י' מכירה הלכה א' מ"ש בשם מהר"ם ותה"ד ומקורם מגיטין נ"ה ע"ב ועי' רש"י שם ד"ה כל דלא קטיל ובחידושי רשב"א שם מ"מ אינו דומה לנ"ד ודו"ק]: והנה חזות קשה ראיתי בפ"י המשניות להרמב"ם ריש פרק ב' דסנהדרין דס"ל לת"ק דמתני' דאין נושאין אלמנתו של מלה ר"י אומר נושא המלה אלמנתו של מלה שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לה את אדונייה בחיקה.

וכתב שם הרמב"ם דהלכה כר"י במה שאמר נושא הוא אלמנתו של מלה וכ"כ הרע"ב שם. ויש לתמונה למה פסק כר"י נגד חכמים דפליגי עלי' וס"ל דאת גשי אדונייה נשים הראויות לו מבית המלה.

שוב ראיתי להתוס' יו"ט שם שעמד ג"כ על זה ותירץ ו"ל מיהו י"ל דאפשר דקשיא לי על דברי חכמים דהא ואת גשי אדונייה בחיקה כתיב וזה לא מצינו לומר על מירב שנאמר ויהי בעת שת מירב לדוד והיא נתנה גו' אבל בחבורו חזר בו עכ"ל.

וידבריו קשים להאמר וכי נתחכם הרמב"ם יותר מהחכמים דפליגי על ר"י. וקושיותו מהא דכתיב את גשי אדונייה בחיקה ל"ק מידי.

דלרפנו קרא הכי קאמר פל פה גדולה ונצחון נתתי לה דאפי נשים מבית המלך נעשו ראיות לה ור"ל מירב ע"י נצחון גלית ואח"כ מיכל ע"י נצחון שאר הפלשתים. וזהו שדייקו חכמים בדבריהם נשים הראיות לו מבית המלך ורצונם לומר דאר דבאמת לא נשא רק אחת דהינו מיכל מ"מ גם מירב ראיה היתה בשעתה כמו כן: וסבור הייתי לומר שיצא לו זה להרמב"ם ו"ל ממה דתנו במתני' ואין נושאים אלמנתו ר"י אומר נושא מלך אלמנתו של מלך ובגמ' שם תניא אמרו לו לר"י נשים הראיות לו מבית המלך הרי דמה שאמר ת"ק במתניתין ואין נושאים אלמנתו סתמא אפי' מלך קאמר דאין נושא.

א"כ הא דתנו שם להלן דף כ"ב ואין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרביטו סתמא דאפי' מלך גמי אסור לפ"ז הא דאמר ר' יוחנן בגמרא שם אבישג השונמית מותרת לשלמה ואסורה לאדונייה מותרת לשלמה דמלך הי' ומלך משתמש בשרביטו של מלך כו' ע"כ לא אתיא כת"ק רק כר' יהודה דנושא המלך אלמנתו של מלך וה"ה שרביטו דאילו לת"ק תרנוניהו אסירי אף למלך וכיון דמשמע דר' יוחנן הכי ס"ל לך פסק הרמב"ם פנותי'.

ואין להקשות איה אפשר לומר דר' יוחנן ס"ל דהלכה כר' יהודה ודלא פסתם מתניתין דתנו אין משתמשין בשרביטו והא ר' יוחנן גופא ס"ל ביבמות מ"ב ע"ב דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה פסתם וכיון דסתמא הוי דלא כר"י מ"ט פסק כר"י.

וי"ל ע"פ מ"ש הת"ח לתרץ קושיות התוס' בפסחים י"ג ע"א ד"ה ר"ג כו' דהא דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה פסתם אינו אלא כשאין בסתמא זו שום חידוש לחד מהני תנאי דפליגי א"כ בע"כ צ"ל דקמ"ל דהלכה פחד מינייהו דאל"כ הו"ל משנה יתירה אבל אי אפא בהאי סתמא שום חידוש אליבא דחד מהני דפליגי לא אמרינן דמתני' קמ"ל דהלכתא פהאי מ"ד אלא רק חידוש דין להאי מ"ד קמ"ל אבל לא למסתם הלכה פנותי' והכא גמי י"ל דמתני' דאין משתמשין בשרביטו לאו למסתם הלכה כת"ק אתיא אלא דקמ"ל דלת"ק לא מבעי דאין נושאים אלמנתו משום בזיון המלך אלא אפי' בסוסו ושרביטו אין משתמשין.

אולם למאי דחזר בו הרמב"ם ו"ל בספר היד ופסק שם כת"ק דאפי' מלך אינו נושא אלמנתו של מלך לא תקשי מהא דר' יוחנן משום דס"ל דיש חילוק בין שרביטו לאשתו ומשו"ה מדייק וכתב בפרק ב' שם וכן לא ישתמש בעבדיו כו' אלא מלך אחר לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה כו' אבל אשתו של מלך אינה נשאת לאחר לעולם אפי' המלך אינו נושא אלמנתו של מלך אחר כו' ע"כ.

ואתא לאפוקי ממה שכתבנו לדעתו ו"ל בפ' המשנה: אלא דאח"כ ראייתי דדבר זה לא ניתן להאמר בדעת הרמב"ם בפ' המשניות שהרי מקרא מפורש הוא במלכים א' והרפבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי ופי' רש"י הוא סימן לו שימלך שאין הדיוט רוכב על סוסו של מלך, א"כ א"א לומר דמתני' דאין רוכבין על סוסו ואין משתמשין כו' דקתני סתמא דאפי' מלך אחר קאמר וכת"ק אתיא דא"כ קשיא קרא עלי' א"ו דמתני' דאין רוכבין כו' אף דתנא סתמא מ"מ רק בהדיוט קמיירי ואין לומר דהא דהי' מותר לשלמה לרפוב אפרדת אביו משום דבנו שאני דלענין זה משמע דאין לבן יתרון מעלה מאחר.

שְׁהָרִי אָבִישָׁג הֵיְתָה אֲסוּרָה לְאֲדוֹנֶיהָ כְּדָאֵמַר ר' יוֹחָנָן אָף שֶׁהִיא בְּנוֹ שֶׁל דָּוִד]. וְהִדְרָא קוּוּשְׁיָא לְדוֹקְתָא עַל מַה שֶׁפֶּסֶק הֶרְמֵב"ם בְּפִירוּשׁ הַמְּשֻׁנָּה כר"י: ע"כ נ"ל דה"ט דְּפֶסֶק כר"י מְשׁוּם דְּאָמַר בִּירוּשְׁלַמִי יְבָמוֹת פָּרַק ב' הֵבִיאוּ הַתּוֹסֵ' בִּיבָמוֹת כ"א ר"ז בְּשֵׁם ר"ח אֲשֶׁת חָמִיו אֲסוּרָה מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַי וּא"ת תּוֹרָה הָרִי דָּוִד שֶׁנֶּשְׂאָ רָצְפָה בֵּת אֵיהָ שֶׁנֶּאֱמַר וְאֲתָנָה לָהּ גו' וְאֵת נָשִׁי אֲדוֹנֶיהָ בְּחִיקָה.

וְהָרִי הוֹכְחָה זֹו אֵינָה אֶלָּא לר"י דְּאֵי לְרַבֵּנּוּ הָא ס"ל דְּאֵת נָשִׁי אֲדוֹנֶיהָ הֵינּוּ נָשִׁים הֶרְאוּיּוֹת לֹו מִבֵּית הַמְּלָךְ וְלֹא נֶשְׂאָ מֵעוֹלָם רָצְפָה בֵּת אֵיהָ וְלִדְיָדָהּוּ פִּינּוּ דְלֹא מְצִינּוּ בְּאֲשֶׁת חָמִיו לְהִתִּירָא צְרִיכִין בְּאֲמַת לֹוּמַר דְּאֲסוּרָה תּוֹרָה וְכִינּוּ דְסִתְמָא דְבְּרִינִיתָא בִּיבָמוֹת כ"א וְשֵׁם ע"ב לְרַבָּא אֲשֶׁת חָמִיו מְוִתֶּרֶת וּע"כ מְשׁוּם דס"ל ג"כ כר"ז בְּשֵׁם ר"ח דִּירוּשְׁלַמִי מְשׁוּ"ה פֶּסֶק הֶרְמֵב"ם כר"י: אָכֵן רְאִיתִי בְּקָרְבָן נִתְנָאֵל בְּרֵא"ש בִּיבָמוֹת שֵׁם שֶׁהֵבִיא לָהּ דִּירוּשְׁלַמִי דְּאֲשֶׁת חָמִיו מְוִתֶּרֶת מִדְּנֶשְׂאָ דָּוִד אֵת רָצְפָה, וְהִקְשָׁה הַק"נ דְּזָהוּ סְבָרַת ר"י אָבֵל לְרַבֵּנּוּ הָא לֹא נֶשְׂאָ דָּוִד לְרָצְפָה.

וְתִירֵץ דְּמִדְר"י נֶשְׁמַע לְרַבֵּנּוּ דְּאֲשֶׁת חָמִיו מְוִתֶּרֶת. וּבְשֵׁם מְהַרְשֵׁ"ל תִּירֵץ דְּאֵי לְרַבֵּנּוּ אֲסוּר ה"ל לְרַבֵּנּוּ לְמִימַר לר"י לְדְבָרֶיהָ דָּוִד אֵיךְ נֶשְׂאָ אֲשֶׁת חָמִיו שֶׁהִיא אֲסוּרָה אֶלָּא ש"מ דְּלְרַבֵּנּוּ נָמִי מְוִתֶּרֶת אֲשֶׁת חָמִיו.

וְכַתֵּב עוֹד הַק"נ תִּירוּץ מְכַנֶּה ג בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן דְּרַבֵּנּוּ לֹא פְּלִיגִי עִם ר"י בְּמְצִיאוֹת אֶלָּא דְּרַבֵּנּוּ ס"ל ג"כ דְּדָוִד נֶשְׂאָ רָצְפָה בֵּת אֵיהָ פְּלִגְשׁ שְׂאוּל אֶלָּא דְּמְשׁוּם הֵכִי מְפָרְשִׁי קָרָא וְאֲתָנָה נָשִׁי אֲדוֹנֶיהָ עַל מִירְבַּ וּמִיכַל דְּפִלְגֶשׁ לֹא מְקַרְיָ' נָשִׁי אָבֵל לְעַנְיָן אֲשֶׁת חָמִיו אֵי אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה פְּלִגְשׁ נָמִי מְקַרְיָ' אֲשֶׁת חָמִיו ע"כ: וּל"נ דְּעַל שְׁלֶשֶׁה תִּירוּצִים אֵלוֹי יֵשׁ לְהַשְׁיִב דְּכִינּוּ דְּמוּכָח מִירוּשְׁלַמִי דְּאֵי לֹא שֵׁינֵשׁ לָנוּ הוֹכְחָה מִדָּוִד שֶׁנֶּשְׂאָ רָצְפָה הִיא לָנוּ לֹוּמַר דְּאֲשֶׁת חָמִיו אֲסוּרָה תּוֹרָה שֶׁהִיא בְּכֻלָּל חוֹתְמָתוֹ א"כ מְמִילָא לְרַבֵּנּוּ דְּדָוִד לֹא נֶשְׂאָ רָצְפָה יֵשׁ לָנוּ לֹוּמַר דְּאֲסוּרָה מַה"ת פְּסָבְרָא הֶרְאִישׁוֹנָה וְלֹא שֵׁינֵשׁ לֹוּמַר מר"י נֶשְׁמַע לְרַבֵּנּוּ פִּינּוּ דְּהָא בְּהָא תִּלְיָא וְנִדְחָה הַתִּירוּץ הֶרְאִישׁוֹן שֶׁל הַק"נ.

וְעַל תִּירוּץ הַפְּנֹסֶת הַגְּדוּלָה בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן דְּרַבֵּנּוּ ס"ל דְּפִלְגֶשׁ לֹא מְקַרְיָ' נָשִׁי. תְּמִיחֵנִי מֵאֵד הָא מְקַרָּא מְלֹא הוּא בְּשִׁמוּאֵל ב' י"ב שֶׁאָמַר הַנְּבִיא לְדָוִד וְלִקְחָתִי אֵת נָשִׁיךָ גו' וְשָׁכַב עִם נָשִׁיךָ לְעֵינַי הַשְּׁמֵשׁ וְזֶה אוֹמֵר עַל עֶשֶׂר פְּלִגְשָׁיו כְּמוֹ"ש שֵׁם ט"ז וְיִבֵּא אֲבִשְׁלוּם אֵל פְּלִגְשֵׁי אָבִיו.

הָרִי דְּקָרָא לְפִלְגְשִׁים נָשִׁים. וְגַם מַה שֶׁאָמַר דְּרַבֵּנּוּ ל"פ עִם ר"י בְּמְצִיאוֹת.

וְרַבֵּנּוּ נָמִי ס"ל דְּדָוִד נֶשְׂאָ רָצְפָה בֵּת אֵיהָ. אֵינּוּ נִרְאֶה לֹוּמַר כֵּן דְּהֵנָּה בְּלֹא"ה הַקְּשָׁה הַחַת"ס בִּא"ע סִימָן ל"ח אֵהָא דִּירוּשְׁלַמִי דְּדָוִד נֶשְׂאָ רָצְפָה דְּמִנ"ל כֵּן וְלֹא נִמְצָא בְּשׁוּם מְקוֹם מְפֹרָשׁ שֶׁנֶּשְׂאָ דָּוִד אֵת רָצְפָה בֵּת אֵיהָ אוּלַי קִבְּלָהּ הֵיְתָה בְּיָדָם כו' וְנִדְחַק שֵׁם מֵאֵד.

וּל"נ פְּשׁוּט וּבְרוּר דְּכִינּוּ דְלֹא מְצִינּוּ מְפֹרָשׁ בְּכַתוּב שֶׁהִיא לְשְׂאוּל רַק אַחַת אֲשֶׁתוֹ אַחֲיִנּוּעַם שִׁמוּאֵל א' י"ד] וּפְלִגְשׁ אַחַת כְּמוֹ"ש בְּשִׁמוּאֵל ב' ג' וְלִשְׂאוּל פְּלִגְשׁ וְשִׁמָּה רָצְפָה מְסִתְמָא לֹא הִיא לֹו יוֹתֵר דֹּא"כ ה"ל לְאַחֲשׁוּבִינְהוּ כְּדַחֲשִׁיב נָשִׁים דְּדָוִד.

וְעוֹד שֶׁאָמַר וְשֵׁם אֲשֶׁת שְׂאוּל אַחֲיִנּוּעַם גו' מְשֻׁמַּע מְקַרָּא דְּחֲשִׁיב שֵׁם כָּל ב"ב שֶׁל שְׂאוּל דְּרַק אֲשֶׁה אַחַת הֵיְתָה לֹו. ל"פ"ז ר"י דס"ל אֵת נָשִׁי אֲדוֹנֶיהָ כְּפִשׁוּטוֹ ע"כ צ"ל דְּנִסְבַּת אֵת רָצְפָה.

דאָילו אַחינועם האַ ה"ל תּמותו דאית בַּהּ משום אִשָּׁה ובתּהּ. אַלָּא ודאי אַת רצפּה לַקח. פֿל זַה לר"י דסבירא ליה אַת נְשִׂי אַדוּנְיָהּ פּפּשוּטוּ. אַבְל לרַבֵּנּוּ דסבירא להוּ נְשִׂים הַראויות מִבֵּית הַמֶּלֶךְ אי אַפְשָׁר לוֹמַר דסבירא להוּ דְדוּד נְשִׂא אַת רצפּה דְזַה מִנֵּין להוּ בְּאֵין רָאִיָּה.

וְעַל תּירוץ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁכְּתַב הַק"נ בְּשֵׁם מְהַרְשֵׁ"ל דה"ל לרַבֵּנּוּ לְמִימַר לר"י לְדַבְרֵיהּ דְּאַתּוּ נְשִׂי אַדוּנְיָהּ פּפּשוּטוּ הָא אִשָּׁת חֲמִיו אַסוּרָה מֵה"ת. י"ל דְּאֵין הוֹכַחָה פֿלֵל דהק"נ שֶׁם הַקִּשָּׁה בְּשֵׁם פְּנֹסֶת הַגְּדוּלָּה הָאִיךְ מוֹכַח מְדַנְשָׂא דוּד רצפּה דְאַשָּׁת חֲמִיו מוֹתֶרֶת הֵלָא פֿלֶגֶשׁ שְׂאוּל הֵיטָהּ וּמִשׁוּ"ה אֵין פֿאַן אִיסוּר אִשָּׁת חֲמִיו.

וְתִירֵץ דס"ל לְהִירוּשְׁלָמִי דְפֿלֶגֶשׁ הָנִי בְּקַדוּשִׁין. וְהַקִּשָּׁה עֲלִיו הַק"נ שֶׁהוּא נֶגֶד הִירוּשְׁלָמִי פֿרַק אַע"פ דְּפֿלִיגֵי ר"מ ור"י אי פֿלֶגֶשׁ יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה אוּ לֹא נְאִי ס"ל דְּפֿלֶגֶשׁ בְּקַדוּשִׁין הוּא פֿשִׁיטָא שְׂיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה וּכ"כ בָּיָם שֶׁל שְׁלֹמֹה כו' עַד פֿאַן דְּבָרֵיו.

וְאַפְשָׁר דְּאֲזַלִּי בְּשִׁיטַת תּוֹסֵפוֹת דְּבָבָא מְצִיעָא וּכְתוּבוֹת דְּאַרוּסָה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה עַל פֿון פֿשִׁיטָא לְהוּ דְּאִי בְּקַדוּשִׁין פֿשִׁיטָא דִּישׁ לְהוֹן כְּתוּבָה. אַמְנָם לְפִי דַעַת הַרְמַב"ם וְהַגְּאוּנִים דְּאַרוּסָה אֵין לָהּ כְּתוּבָה י"ל דְּפֿלֶגֶשׁ לר"מ דִּינָה פֿאַרוּסָה], וְהֵנָּה הַסֵּפֶר יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה אֵין בְּיָדֵי.

אַבְל דְּבַרֵי הַגָּב"א ז"ל יִדְעָנָא מ"ש בַּא"ע סִימָן כ"ו לְהַבִּיא רָאִיָּה מְפֿלוּגְתָּא זוּ דר"מ ור"י דְּמִשְׁמַע דְּתַרְנוּוֹיָהּ ס"ל דְּקַדוּשִׁין יֵשׁ לָהּ וּכ"כ הַמְזַרְחֵי סוּף פֿרִשְׁתַּי חֲזִי שְׁרָה וְכַתְּבֵי שֶׁם עוֹד הַגָּב"א דְּהִירוּשְׁלָמִי יְבָמוֹת שֶׁהִבִּיא רֵאִי לְאַשָּׁת חֲמִיו דְּמוֹתֶרֶת מֵהָא דְדוּד ש"מ דְּפֿלֶגֶשׁ בְּקַדוּשִׁין וְהֵינּוּ פֿדְבָרֵי הַכְּנֵה"ג וְלְהִיפּוֹף מְדַבְרֵי הַק"נ.

אַלָּא דַּמ"ש הַגָּב"א שֶׁם וְכֵן הַמְזַרְחֵי לְהוֹכִיחַ מֵהִירוּשְׁלָמִי דְּעֵיקַר הַגִּירָסָא בְּהָא דְּרַב דְּסִנְהֶדְרִין כ"א פֿלֶגֶשִׁים בְּקַדוּשִׁין בְּלֹא כְּתוּבָה פֿגִירָסַת רַש"י בְּסוּף פֿרִשְׁתַּי חֲזִי שְׁרָה לְדִידֵי לֹא הִי נִרְאָה לוֹמַר פֿון: דְּהֵנָּה הַרְמַב"ם ז"ל בְּהַלְכוֹת מְלָכִים פֿרַק ג' ס"ל דְּמֶלֶךְ לוֹקַח עַד שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה נְשִׂים בֵּין הַנְּשִׂים וְהַפֿלֶגֶשִׁים הַכֹּל י"ח וְהִרְאָב"ד נִחְלַק עֲלָיו שֶׁם וּס"ל דִּי"ח חוּץ מִן הַפֿלֶגֶשִׁים.

וְרֵאִיתִי בְּסֵפֶר הַמְצוֹת לְהַרְמַב"ם שֶׁחִיבַר קוֹדֵם סֵפֶר הַיָּד שֶׁכְּתַב בְּמִצְוֵה שֵׁם"ד וְגַבּוּל זַה שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל י"ח נְשִׂים בְּכְתוּבָה וְקַדוּשִׁין ע"כ. הָרִי דס"ל שֶׁם פֿהִרְאָב"ד.

וַיֵּשׁ לְהַתְּבַוֵּן מְעִיקְרָא מֵאֵי קְסָבֵר הַרְמַב"ם ז"ל וְלִבְסוּף מֵאֵי קְסָבֵר וּנ"ל דְּדַבְרֵי זַה תְּלִי בְּפֿלוּגְתָּא דר"י וְרַבֵּנּוּ דלר"י דס"ל אַת נְשִׂי אַדוּנְיָהּ פּפּשוּטוּ נְשִׂים שֶׁהִיוּ נְשׂוּאוֹת לְאַדוּנְיָהּ וְע"י קַדוּשִׁין מִשְׁמַע דַּא"כ הו"ל רַק כְּמִפְּוֹתָהּ בְּעֵלְמָא וְלֹא קָרִי לְהוּ נְשִׂי אַדוּנְיָהּ א"כ ע"כ דְדוּד לַקַּח אַת רצפּה בַּת אִיָּה.

וּמְדַקְרֵי לָהּ נְבִיא נְשִׂי אַדוּנְיָהּ אַע"ג דְּלֹא הָוּא אַלָּא פֿלֶגֶשׁ שְׂאוּל צ"ל דְּפֿלֶגֶשׁ נְמִי בְּקַדוּשִׁין הָוּא וְאַזְזִיל לְשִׁיטְתֵּי בִירוּשְׁלָמִי כְּתוּבוֹת דַּנֶּפ"מ בֵּין אִשָּׁה לְפֿלֶגֶשׁ אַלָּא לְעַנְיָן כְּתוּבָה וְתַנְאֵי כְּתוּבָה אַבְל בְּקַדוּשִׁין תַּרְנוּוֹיָהּ הָווּ וְשִׁפִּיר מוֹכִיחַ בִירוּשְׁלָמִי יְבָמוֹת לְאַשָּׁת חֲמִיו דְּאִינָה מֵה"ת מְרַצְפָּה.

ולפ"ז פלגשים דדוד נמי שפיר קרי להו נביא נשיה ומעשה הא דכתבה התורה לא ירבה לו נשים גו' דוקא ע"י קדושין אסור דכיון שהיא ע"י קדושין הרי זה בכלל נשים אבל אם הרבה יותר מי"ח שלא בקדושין לא לקי עלה דלא ירבה לו נשים פתיב ושללא בקדושין לא מקרי נשים, אבל רבנן דפליגי אר"י וס"ל דאת נשי אדוניה נשים הראויות לו מבית המלך ומה שאמר נשי אדוניה ר"ל הנשים שהיו ברשות אדוניה וקרי להו נשי אף שהיו רק בנותיו ולא היו לו לאישות כלל וע"י קדושין רק דקרי להם בשם מין שלהם.

וע' נדה ל"ב. א"כ שפיר י"ל דפלגשים בלא קדושין והא דקרי הפתוב פלגשים דדוד נשיה לאו משום שהיו קנויות לו לאישות ע"י קדושין דאפי' בלא קדושין נמי מקרי נשים דאפי' לא היו פלגשים אלא בנותיו נמי הי' שניה לקרותן נשיה פדכתיב את נשי אדוניה דהיינו בנותיו, ולפ"ז הא דכתיב לא ירבה לו נשים י"ל דאפי' בלא קדושין נמי הרי הוא בלא ירבה: אלא דלכאורה אין הכרח כ"כ לומר דרבנן ס"ל דפלגשים הוו בלא קדושין.

אמנם מדלא א"ל רבנן לר"י לדבריה דנשי אדוניה כפשוטו דדוד נשא רצפה הא אשת חמיו היא שאסורה מה"ת ש"מ דרבנן ס"ל דאי לאו דאין מלך נושא אלמנתו של מלך איסורא דאשת חמיו לית בה דכיון דפלגש בלא קדושין היא ה"ל כמפניה בעלמא וליכא איסורא דאשת חמיו מזה נפ"ל לרב דרבנן ס"ל דפלגשים בלא קדושין וליתא השתא הוכחת מהרש"ל.

והשתא יצא לנו דלרבי יהודה ע"כ פלגש בקדושין ולרבנן בלא קדושין ורב רבנן ס"ל. והשתא א"ש מה שכתב הרמב"ם במגן המצות דלא ירבה לו נשים דוקא בקדושין אבל שלא בקדושין שרי להרבות משום דבילדותו הנה ס"ל דהלכה כר"י דמלך נושא אלמנתו של מלך כדפסק בפ"ה המשנה וממילא מוכח דנשים אינן אלא ע"י קדושין.

אבל אח"כ פשכתב ספר היד שחזר בו ופסק שם דהלכה כחכמים דאין המלך נושא אלמנתו של מלך דמסתברא לו לפסוק כרב דבבלי נגד ר"ז בשם ר"ח דירושלמי משו"ה חזר בו נמי ממ"ש בספר המצות.

ופסק דלא ירבה לו נשים כל אשה אפי' שלא ע"י קדושין: ותמיהני הרבה על הראי' שהביא הגר"א שם דפלגש בקדושין מדנאסרות הפלגשים לדוד בביאת אבשלום שהרי בירושלמי דסנהדרין פרק ב' איכא פלוגתא בזה דלר"י בן פזי בשם ר' יוחנן היו מותרות לו אלא שמעצמו אסר עליו דבר המותר ואף לרבנן דקיסרין דאמרי אסורות ממש אינו אלא מחמת כלי המלך שנשתמש בהן הדיוט ע"ש.

א"כ משמע לכאורה להקפך דמשום אשת איש שזינתה לא היו אסורות וע"כ משום דהיו בלא קדושין אלא דבאמת אינה ראיה שהרי אפי' אי ע"י קדושין הן נמי לא היו נאסרות לפי שאנוסות היו מאבשלום.

וראייתו שהביא עוד מב"ר פרק ל"ח שאמר שם זה התיר גלוי עריות שאמר בוא אל פלגשי אביה ואם איתא הא אמרינן נושא אדם כו' י"ל דהיא אתיא כר"י דפליג בקדושין כמוש"ל. א"נ כמו"ש הלח"מ בהלכות מלקים פרק ד' דל"ד, ג"ע ממש רק אביזרריהו ע"ש: ולפ"ד אלה דהרמב"ם פסק כרב דהיינו כחכמים דר"י דפלגש הו"א בלא קדושין

תקשי יותר על מ"ש הרמב"ם דלקדיוט פלגיש אסורה ורק למלך שרוא דמנ"ל זאת ע"כ
נ"ל ברור דס"ל להרמב"ם ז"ל דבאמת ליכא פלוגתא בין רב דס"ל בסנהדרין דפלגיש
בלא פתובה ובלא קדושין.

לבין ר"מ ור"י דירושלמי פתובות הנ"ל דמשמע דס"ל דפלגיש ע"י קדושין דבירושלמי
שם אמר אינהו אשה ואינהו פלגיש כו' בלשון יחיד. ובסנהדרין דף כ"א אמר מאי נשים
ומאי פלגיש בלשון רבים.

ונראה משום דר"מ ור"י דירושלמי אדעלמא קאי משו"ה נקטו בלשון יחיד. משא"כ רב
דקאי אקרא דמייחתי שם בגמ' לעיל מינן' ויקח דוד עוד נשים ופלגיש בירושלמי.

ע"ז שאל מאי נשים ומאי פלגיש דדוד. והשתא אין אנו צריכין לעשות מחלוקת בין
רב לר"מ ור"י אלא אינהו אהדיוט קאי דפלגיש דידיה הוי ע"י קדושין לכו"ע ולא פליגי
שם אלא לענין פתובה ותוספת פתובה.

משא"כ רב דמייירי בפלגיש של דוד שהי' מלך הוי בלא קדושין וזה נ"ל ברור דמפאן
יצא לו להרמב"ם ז"ל לחלק בין מלך להדיוט: אלא דלמה שפתבנו דאין פאן מחלוקת
ור"מ ור"י נמי ס"ל דפלגיש מלך הוי בלא קדושין א"כ הדרא קושיא לדוקתא איך פסק
בירושלמי דאשת חמיו אינה תורה מדכתיב את נשי אדוניך דהיינו רצפה פלגיש שאול
דנסב דוד דשאני פלגיש שאול שהיתה בלא קדושין וה"ל רק כמפנתה אצלו משא"כ אשת
חמיו ממש כמו שהקשה הכנה"ג ז"ל דנדאי מדקרי לה נביא נשי אדוניך לר"י בקדושין
הויא דאל"כ לא מקרי נשי אדוניך כמוש"ל.

וכ"ת הא פלגיש מלך הוי בלא קדושין ע"כ צ"ל דרצפה היתה פלגיש שאול קודם שנתמנה
למלך דאז הי' דינו כהדיוט דפלגישו בקדושין ואפ"ה נסבה דוד ושפיר פשיט מינן' דאשת
חמיו מותרת: לפ"ז תתיישב לי קושיא עצומה על פסקו של הרמב"ם בפ"ה המשנה הנ"ל
שפסק כר"י דנושא מלך אלמנתו של מלך דס"ל נשי אדוניך כפשוטו דנסוב רצפה נהרי
שם בסנהדרין כ"א במתני' לא ירבה לו נשים יותר מי"ח ר"י אומר מרבה הוא ובלבד
שאינן מסירות את לבו ר"ש אומר כו'.

ופסק שם הרמב"ם כת"ק דאינו נושא רק י"ח ולא כר"י ולא כר"ש וכן פסק בהבורו
נענין ברע"ב שם. והנה טעם די"ח נשים מפרש בגמרא מדמצינו שהי' לדוד שש נשים
הני דחשיב בקרא בשמואל ב' ג' וקאמר לו נביא אם מעט ואנסופה לה כהנה וכהנה.

כהנה שית וכהנה שית וה"ל תמני סרי ע"ש בגמ' נהרי לדעת הרמב"ם דפסק כר"י דנושא
המלך אלמנתו של מלך ודוד נסוב לרצפה דזהו דקאמר לו ואתנה לה את נשי אדוניך.
א"כ הי' לדוד שש נשים דקחשיב שם מלבד רצפה.

ורצפה היתה השביעית ומדאמר לו הנביא שם באותו מעמד ואנסופה לה כהנה וכהנה
א"כ שרי לי עשרים ואחת ולא י"ח וסתי פסקי הרמב"ם זה את זה. ועוד דגם ר"י
אדר"י תקשי לפ"מ שמוכח בגמ' וכ"כ הרע"ב שם דאין הגונות אינו רשאי ליקח יותר
מי"ח אפי' לר"י ונהרי לר"י הי' לו גם רצפה א"כ כ"א ה"ל למשרי.

ואין לומר דפלגשים אינו בכלל נשים א"כ אינו בכלל לא ירבה לו נשים וקרי ר"י ס"ל
ואת נשי אדונייה היינו פלגש שאול קרי דגם פלגש בכלל נשים דלא ירבה א"כ פשהתיר
הנביא פהנה וכהנה כ"א התיר.

אמנם למ"ש א"ש די"ל דלעולם נשים דקרא פלגשים דהווי בלא קדושין אין בכללן דכיון
דה"ל רק כמפנה ולא מקרו נשים ומשו"ה קרא דכהנה וכהנה לא איירי פלל בהתירא
דפלגשים דאינהו מסבא מותרות המה שיירצה ודוד שנשא רצה רק לפלגש נסבה.

וקא דקאמר קרא את נשי לר"י אינו רק משום שהיתה מקודשת לשאול מקודם שנעשה
מלה דה"ל ע"י קדושין משו"ה שפיר מקריא נשי אדונייה וכמו שפתי ליעיל ונשים
גמורות ע"י קדושין לא ה"ל רק שש א"כ פהנה וכהנה לרבות י"ח אמת ותו לא.

ואף שכתב הרמב"ם בספר היד דבין נשים ופלגשים הפל י"ח ההיא לאחר חזרה אבל
לפי מה שפסק בפ"ה המשנה כר"י ע"כ ס"ל דפלגשים דהווי שלא ע"י קדושין אינו בכלל
לא ירבה וכמו"ש בספר המצות וכמו"ש ל: וראיתי להכ"מ שכתב בפרק ג' מהלכות
מלכים אהא דכתב הרמב"ם דבין הנשים ופלגשים הפל י"ח ואם הוסיף אחת ובא עליה
לוקה ונ"ל ולדברי רבינו דפלגשים במגן הי"ח ודלא פהראב"ד מצאתי ראי' מדאמרין
בא וראה כמה קשה גירושין שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש.

ופי' רש"י ליחד עם אבישג ואע"פ שנאסר יחוד של פנויה לא התירו לו לגרש אחת מי"ח
וישאנה ואם פדברי הראב"ד ו"ל שפלגשים יכול לישא יותר מי"ח למה להו למשרי
יחוד גינסבה לפלגש.

א"ו אף פלגשים אינו יכול להוסיף יתר על י"ח וכדברי רבינו ע"כ. ולי נראה דאינה ראי'
פלל.

לפי מ"ש הרמב"ם בעצמו שם פרק ד' דנשים בכתובה וקדושין. ופלגשים בלא כתובה
ובלא קדושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה.

לפ"ז לא הי' אפשר לו לקחת אותה לפלגש כיון דאינה אלא ע"י ביאה לא חזי' תו לסוכנת
וכל עיקר עצת עבדיו היתה שיבקשו למלה נערה בתולה כדי שתהא לו סוכנת. וע' פי'
רש"י שם.

וע"כ מ"ש בגמרא ולא התירו לו לגרש כדי שישא את אבישג היינו לקוחין ע"י קדושין
בלא ביאה דזה אשה גמורה היא לדעת הרמב"ם ו"ל ואסור להוסיף אם לא שייגרש אחת
מהן א"כ ליכא ראי' פלל דאף פלגשים אינו יכול להוסיף יתר על י"ח.

כן הי' נ"ל מאז: אחר זמן רב מצאתי בספר קול יהודה שהביא בשם הגאון מ' יונתן
מפראג לדחות דברי הכ"מ כמו שדחיתי אני ותוכן דבריו הוא דכיון דפלגשים בלא
כתובה ובלא קדושין וא"כ כמה נקנית לפלגש אלא רק בביאה ואם ע"י ביאה הא לא
תהי' עוד ראויה לסוכנת כמ"ש הרד"ק דהא דבקשו בתולה דוקא לסוכנת משום דבתוליה
מחמין אותה.

ולפ"ז יש ראי' מפאן להראב"ד דהנה בלא זה קשה מאי ראיה מדוד שקשים גירושין הא שאני דוד שאם הי' מגרש אחת מהם לא הייתה ראיה עוד לשום איש בעולם שהרי אין משתמשין עוד באשת מלך ואפי' למלך אחר אסורה.

וא"כ מאי ראי' דקשים גירושין לכולי עלמא. אע"כ צ"ל דהגמ' הכי קאמר בא וראה כמה קשין גירושין כו' משום דה"ל לגרש אחת מנשיו ולקחת במקומה את אבישג בכסף או בשטר אבל לא בביאה.

פדי שתהא ראיה לסוכנת. ואת הגרושה ישוב ויסקנה לפלגש בביאה לחודא פדין פלגש. א"ו שקשים גירושין וממילא משתמע דפלגש אינה בכלל י"ח נשים שאסור בהם דאי בכלל פהרמב"ם א"כ הא בכה"ג איפא יותר מי"ח. עד פאן תוכן דבריו בקצרה: אמנם ל"נ לדחות דברי הגאון ר' יונתן ו"ל דמ"ש דראיית הגמרא היא מדה"ל לקחת את אבישג לאשה בכסף ושטר ולא בביאה הרי מחוייב מה"ת בעונה ואפי' אם יתנה עמה ע"מ כו' הרי בפירוש תניא בקדושין י"ט ע"ב האומר לאשה התקדשו לי ע"מ שאין לה עלי שאר פסות ועונה תנאו בטל משום דמתנה ע"מ שכתוב בתורה וחיוב עכ"פ בעונה לד"ה.

וא"כ איך ישאנה. א"ו דהגמ' לא ס"ל פדעת הרד"ק וגם בעולה אם היא רפה בשנים ראיה לסוכנת וכן משמע בסנהדרין שם דאמרה לי' ונסבון כו' חסרא לגנבא כו' והא דאמר והמלך לא ידעה אינו רק משום שאסורה לו בין לפלגש בין לאשה.

ועי' פי' רש"י במלכים שם שכתב לא ידעה שכתולה יפה לחמם כו' ורבותינו אמרו משום לא ירפה לו נשים וכבר הי' לו י"ח משמע דלטעם רבותינו אין נפ"מ כ"כ בסוכנת בין בתולה לאינה בתולה.

והא דאמרו יבקשו למלך נערה בתולה. אף דגם בעולה ראיה.

היינו טעמא משום דאמר בירושלמי דאין מלך משתמש בכלי שנשתמש בו הדיוט וע' פר"ד דף נ"ג. והא דקשיא לי' מה ראי' דקשין גירושין דלמא שאני מדוד שלא הייתה לאחר גירושין ראיה לשום איש.

הא כבר כתבו המפרשים דהגמרא הכי קאמר דה"ל לגרש אחת מעשר פלגשיו שהיו בלאו הכי צרורות עד יום מותן שהיו בכלל י"ח נשים לדעת הרמב"ם דהנהו בלא"ה לא היו מותרים לשום איש דאין נושאין גרושתו ואלמנתו של מלך והי"ל לגרש אחת מהם ולקחת תחתיה את אבישג.

א"ו שקשים גירושין ולא הי' יכול לגרש ע"כ לא הי' יכול לקחת את אבישג. והשתא דדרא ראיית הכ"מ לדוכתא מדלא לקח את אבישג לפלגש ש"מ דגם פלגש מן המגן של י"ח.

ודו"ק: ומ"ש הרמב"ם אם הוסיף אחת ובצלה לוקה. וכתב ע"ז הכ"מ קשיא לי' מנלן שצריך שיבעלנה דלמא כשקדשה לבד מקרי מרבה והניח בצ"ע.

והלח"מ תירץ בדוחק. נראה לי פשוט דהרמב"ם רבותא קאמר דלא מיבעי כשקידש דהרי זו אשה גמורה ודאי עבר על לא ירפה אלא דאפילו בלא קדושין אלא בביאה לחודא דהיינו שהוסיף פלגש ג"כ לוקה לאפוקי מדעת הראב"ד: נשובה להנ"ל דהרמב"ם

בפ"י המשנה דפסק כר"י דמלך נושא אלמנתו של מלך מקורו טהור מדברי הירושלמי דיבמות וכדמשמע מתלמודא דידן דס"ל דאשת חמי מותרת דע"כ ס"ל דדוד נשא רצפה.

אולם לפ"מ שחזר בו בחבורו בהלכות מלכים דפסק כרבנן דר"י צריכין לנישב לפ"ז הא דהירושלמי דמנלן השתא לדידן דאשת חמי מותרת: ונראה ע"פ מ"ש בתשובת חת"ס א"ע סימן ל"ח בשם הרש"ל לפרש דברי הירושלמי דמהיכי ס"ד דאשת חמי תורה משום דכתיב ארור שוכב עם חותנתו.

ושנינה הפתוב פאן משאר מקומות דפ' עריות דכתיב אשה ובתה. ויש לומר ע"ז ב' תירוצים א'.

משום דאשה ובתה משמע רק בחיי בתה. אבל לאחר מיתה לא.

כדס"ל לר"ע ביבמות צ"ח והו"א דאפ"י ארור אין בתמותו לאחר מיתה קמ"ל קרא דעכ"פ ארור אית ב'.

י"ל דאפ"י לר"י ש דתמותו לאחר מיתה נמי בשריפה י"ל דחותנתו אתא לאשת חמי דאיתא בארור. וז"ש בירושלמי ואם תאמר תורה היינו משינוי לשון חותנתו.

ע"ז הביא ראי' מדוד דמותרת ש"מ דאפ"י בארור נמי ליתא וע"כ צ"ל הא דשינה הפתוב לכתוב חותנתו לאשמעינן דתמותו לאחר מיתה אף דלא הניא בשריפה מ"מ הוי' בארור והיינו כר"ע: לפ"ז נ"ל דהרמב"ם כדפסק כר' יהודה הנה ס"ל דהא דאמר ביבמות שם ובסנהדרין ע"ו דלר"ע תמותו אחר מיתה איסורא בעלמא היינו רק באיסור ארור כדפ"י רש"י בסנהדרין שם א"כ יש לפרש דהא דאמר וא"ת תורה היינו מדין תורה ממש ומדהביא ראי' מדוד דאינה אלא אליבא דר' יהודה ש"מ דהלכה כר"י מדקיי"ל דאשת חמי מותרת.

אבל בחבורו בהלכות מלכים חזר בו משום דפסק בהלכות איסורי ביאה פרק ב' דתמותו לאחר מיתת חמי אף דאינה בשריפה מ"מ פרת אית בה וכדעת התוס' ביבמות צ"ד. דלפ"ז מה שאמר בירושלמי ואם תאמר תורה.

ליבא לפרש דהירושלמי מדייק משינוי לשון חותנתו. דא"כ תקושי לפי האמת שהביא ראי' מדוד דאשת חמי מותרת שינוי לשון חותנתו למה.

דאין לומר דתמותו לאחר מיתת חמי שהיא בארור לר"ע דכיון דאפ"י פרת אית בה מכ"ש ארור. א"ו דהירושלמי אינו מדייק פלל שינוי הלשון.

ומ"ש וא"ת תורה היינו משניות מד"ס ששלקמה גזר עליהו ע"ז הביא ראי' מדוד שאמר לו נביא ואת נשי וש"מ דדוד נסב רצפה וכיון שפנורש בקרא להיתר אין פח ביד חכמים לאסור פידוע מדברי הט"ז והראשונים ז"ל.

והשתא לדידן אף דלא קיי"ל כר"י מ"מ יש לומר דבלא"ה קים לן דאשת חמי אינה בכלל השניות ויעי' חת"ס שם ונראה מה שהוספתי על דבריו: אלא דעדיין קשיא אי נימא דגם ר"י מודה דפלגשי מלך הו' בלא קדושין ונביא קאמר ולקחתי את נשיך גו' שפונתו על העשר פלגשים.

דלפ"מ דס"ל דאת נשי אדוניך נשיו ממש מסתמא ה"נ נשיך היינו נשיו ממש נהרי פלגשים פינן דהווי בלא קדושין אינן אלא כמפנותות אצלו ולא מקרו נשיו: ע"כ לולא דמסתפינא הי' נ"ל לומר דאף דפלגש הדיוט צריכה קדושין וכדמשמע מהא דפליגי ר"מ ור"י בירושלמי דכתובות וכמוש"ל ובלאו קדושין אסורה להדיוט ולא משום אסור קדשה שאין קדשה אלא מןקרת.

אבל כל שאינה מןקרת וכ"ש פשהיא מנוקדת רק לאיש אחד אין בה אסור לאו. מ"מ אסור עשה אית בה דמ"ע לקדש אשה שתהא מנוקדת לו ע"י קדושין ושעל ידי זה תהיה אסורה לאחרים שפן ע"ז מורה לשון קדושין שתהא מנוקדת לו ותאסר אכו"ע.

וע' בקדושין ב' ע"ב תוס' ד"ה דאסר לה. משא"כ כשאמר לה בלשון מנוקדת לי בלבד היא בעיא דלא אפשטה בקדושין ו' משום דבלשון זה לא משמע כ"כ שתאסר אכו"ע ועיקר פונת התורה במ"ע דקדושין שיקחנה ויחדנה לעצמו ושתהא אסורה לאחר זולת בעלה.

משא"כ פשהיא אצלו שלא בקדושין הא אינה נאסרת לאחר חוץ ממי שיחדה אליו וכל זה בהדיוט. אבל במלה פינן נשואין אלמנתו ואפי' למ"ד נשואין היינו לאחר מותו משא"כ בחייו אין היתר לשום אדם ואפי' למלה אחר לכו"ע א"כ במה שמתניחדת אליו להיות לו לפלגש הרי כאילו אמר לה הרי את מקודשת לי שתהי' מנוקדת רק לו ותאסר אכו"ע דמה לי שאמר הוא שתאסר ע"י או שאמרה תורה בשבילו מקרא דשום תשים עליה מלה.

או משום בזיון המלה שהוא בכלל מורד דחיבין מיתה עלה. נמצא דבמלה סגי ביחדה לו לבד דמה דמהני הקדושין בהדיוט להיות כאשתו מהני במלה היחוד בלבד.

ומה שאמר רב פלגשים בלא קדושין וקאי על פלגשי המלה כמוש"ל. ר"ל שאין צריך קדושין של הדיוט.

פגון שטר או כסף או ביאה ע"י עדים ולומר בפניהם שפנה מקדשה אבל מ"מ נעשית אח"כ כאשתו לכל דבר. וז"ש הרמב"ם וביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו.

ר"ל שקונה אותה להיות לו לאשה ומותרת לו בלא פתובה וברכת אירוסין ונשואין. ומסיים אבל ההדיוט אסור בפלגש אלא באמה העבריה בלבד אחר יעוד דבנה תרנונייהו שוין.

דכמו בפלגש מלה א"צ ליתן לה כלום בקדושין ה"נ ביעוד להדיוט ג"כ א"צ ליתן לה כלום כשנעשית אשתו. ואף דמעוות הראשונות לקדושין ניתנו היינו שפן הוא גזירת הפתוב אבל הם הא לא פירשו פלל שיהי' לשם קדושין.

ולא מצינו דנגמא דפלגש מלה אצל הדיוט אלא ביעוד בלבד. ומכ"ש לפי שפתבו המפרשים בדעת הרמב"ם דיעוד אפילו בע"כ.

רק שצריך להודיעה. א"כ דמאי נמי בהא לפלגש המלה שלוקחה אפי' בע"כ כדקיי"ל דכל האמור בפירשת מלה מלה מותר בו.

וע' חת"ס א"ע סימן קנ"א: עתה בהעתיקי הדברים שכתבתי זה שמונה שנים בא לידי ספר מהרי"ט ומצאתי שפוננתי לדבריו ת"ל בפירוש דברי הרמב"ם ז"ל במה שחילק בין מלך להדיוט שכתב שם בחדושיו על הרי"ף שאין דברי הרמב"ם לאסור פלגש משום קדושה שא"כ הי' צריף היתר מנוקד במלך וזה מנין לנו אלא ע"כ איסור קדושה ליפא במנוקדת שאין איסורה אלא לפי שמחוסרת קדושין ויכולה להכשיל לאחרים ומזה הטעם עצמו הפלגש מותרת למלך דמאחר שנתחדה לו משומרת היא דאסורה לכו"ע ואפי' לאת"מ דאמרינו גפי אבישג דשריא לשלמה דמלך הוא ואסורה לאדוניה דאין משתמשין בשרביטו כ"ש בחייו דאסורה לכו"ע.

ומתחייבין במיתת מלכות הלכה יחוד שלו היינו קדושין דעלמא. ולכה פתב הרמב"ם בהלכות מלכים דביחוד בלבד קונה אותה דמשנתחדה לשם פלגשו מזדוהרה נפשה ואסורה לכו"ע עכ"ד.

ובסוף דבריו מצאתי שם ג"כ שתיגרין קושיות הכ"מ אדברי הרמב"ם מ"ש ואם הוסיף אחת ובא עליה לוקה שהקשה מנלי' שצריף ביאה דוקא כו' ותיגרין כמוש"ל והנאני שפוננתי לדעת מהרי"ט ז"ל לועתה פשוט וא"ש ראית הירושלמי מרצפה לאשת חמיו ולא קשיא מידי קושיות הפנסת הגדולה: לפי דברינו דהדיוט מותר בפלגש ע"י קדושין א"כ לכאורה ה"ל להרמב"ם לכתוב דין זה בספרו דרשאי לקיים אשה שלא תהי' לה תנאי פתובה כדס"ל לר"י בירושלמי דמסתמא קי"ל פנותי' נגד ר"מ.

אף באמת פבר פתב הרמב"ם בפרק י"ב מאישות הלכה ו' התנה הפעל שלא יתחייב באחד מן הדברים כו' תנאו קיים. אלא דעדיין צ"ע קצת דה"ל לבאר דאם קידש אשה בתורת פלגש שאינו מתחייב לה פל תנאי פתובה: זכינו השתא מפל האמור דגם הדיוט מותר בפלגש אף ע"י קדושין דוקא א"כ גם לדעת הרמב"ם אין אנו צריכין לדחוק דכל הני פלגש דכתיבי בתנ"ף הי' ע"י יעוד דוקא רק שהיתה ע"י קדושין בלא פתובה או תוספת פתובה וזהו שהכריח בגיטין ו' ע"ב ותונה עליו פלגשו דע"כ אינו פפשוטו דא"כ היתה נאסרת עליו וגם דונחק לומר שנאנסה דמלשון ותונה עליו לא משמע כן.

וע"כ צריכין לפרש זבוב מצא כו' [ועי' תוס' שם ד"ה זבוב מצא. ועי' יומא ס"ו ע"ב תוס' ד"ה פלוני].

ולפ"ז פשוט דא"ש מ"ש התוס' שם דבת יפת תואר היתה ואין אנו צריכין לומר שהיתה ע"י יעוד: והנה הרמב"ן בפירושו על התורה על פסוק ולבני הפלגשים גו' השיג על פי רש"י וכתב פי לא תקרא פלגש אלא כשהיא בלא קדושין פי הפתובה מד"ס.

אבל אפשר שגם ב"נ פשוטאו להם נשים היו נוהגים לכתוב להם מוהר ומתן. ואשר רצונם שתהי' להם פלגש לא כתב לה פלום עכ"ד.

ונ"ל דדבריו האחרונים מוכרחים. דאין לומר דדעת רש"י כמו"ש הרא"ם דס"ל פתובת אשה דאורייתא שהרי בירושלמי פרק ה' דכתובות ה"ל דפליגי שם ר"מ ור"י מה בין אשה לפלגש ר"מ אומר אשה יש לה פתובה.

פלגש אין לה פתובה. ר"י אומר אחת זו ואחת זו יש להן פתובה.

אִשָּׁה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה וּתְנַאי כְּתוּבָה. פִּלְגֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה וְאִין לָהּ תְנַאי כְּתוּבָה.

וְיֵשׁ לְדַקְדָּק פִּינּוֹן דְּאִינְהוּ מַה בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת לְפָרֵשׁ קְאָתוּ א"כ בְּשִׁלְמָא ר"מ דס"ל בְּרִישׁ פֶּרֶק אַע"פ דְּכְתוּבַת אִשָּׁה דְּאִוְרִינְתָא שְׁפִיר קְאָמַר דְּבִזָּה אִיכָא נפ"מ. אָבֵל ר"י דְּאָמַר תְנַאי כְּתוּבָה אִיכָא בִּינְיָהוּ וְהָא תְנַאי כְּתוּבָה לכו"ע אִינוּ מַה"ת רַק תְּקַנַּת חֲכָמִים א"כ לְדִידִין אִפְתִּי מַה בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת הָאִמּוֹר בְּתַנְיָא.

וְעוֹד פִּינּוֹן דְּלַר"י כְּתוּבָה מְדַרְבְּנָן אִמְאִי קְאָמַר אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה דְּמִשְׁמַע מַה"ת פִּינּוֹן דְּעַל אִשָּׁה וּפִלְגֶשֶׁת הָאִמּוֹרָה בְּתוֹרָה קְמִינְרִי וְע"כ צ"ל דְּנָהִי דְּלַר"י כְּתוּבַת אִשָּׁה מְדַרְבְּנָן וְכֹן תְנַאי כְּתוּבָה לכו"ע מ"מ הִיוּ נוֹהֲגִין מְאֹז מִקְדָּם לְכַתּוּב כְּתוּבָה לְאִשָּׁה וְכֹן תְנַאי כְּתוּבָה אָבֵל לֹא לְפִלְגֶשֶׁת.

וּמְוַכְרָחִים דְּבְרֵי הֶרְמֵב"ן הָאֲחֵרוֹנִים: וּמ"ש כַּת"ר וּבִזָּה יֵשׁ לִינִישָׁב קוֹשְׁיַת הַמְּפָרְשִׁים עַל אַבְרָהָם שְׁנֵשָׂא הֵגַר לְפִלְגֶשֶׁת לַפ"ד הֶרְמֵב"ם דְּאִינוּ מוֹתֵר רַק לְמַלְאָךְ. דְּבְרֵיו בְּהַשְׁפֵּל וְנִדְעַת.

מ"מ לַפְמ"ש אִין צְרִיף לְכָל זֶה. וְלְכַאוּרָה הִנֵּה נִרְאָה רֵאִי מְהָא דְּנִשָּׂא אַבְרָהָם פִּלְגֶשֶׁת לְהִיפּוֹף מִדְּעַת כַּת"ר דס"ל כְּמוֹ"ש הֶרְמֵב"ן דְּכָל עֵינְקָר נפ"מ בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת הוּא רַק בְּקִדּוּשֵׁין דְּהִנֵּה בִירוּשְׁלָמִי רִישׁ פֶּרֶק קְמָא דְּקִדּוּשֵׁין אָמַר ר' יוֹנָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל זֹוּנָה עוֹמְדַת בְּחִלוֹן [וּבב"ר עוֹמְדַת בְּשׁוּק] בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם הֵרָאשׁוֹן אִינוּ נִהְרָג וְהַשְׁנִי נִהְרָג עַל יְדוֹ וְכִי נִתְפָּוֶזֶן הֵרָאשׁוֹן לְקִנּוּתָהּ כו' הֵרִי דְּשְׁמוּאֵל ס"ל דְּאָפִי בִיאַת זְנוּת שְׁלֵא הִי מִתְפָּוֶזֶן כָּלֵל לְהִקְנוּתָהּ בִּזָּה לְאִשָּׁה נַעֲשִׂית א"א וּבְעוֹלַת בַּעַל א"כ לְדִידִין מַה בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת כַּב"נ וּמ"ט נְקִרְאֵת הֵגַר פִּלְגֶשֶׁת אַבְרָהָם.

וְכ"ת דְּכְתוּבָה אִיכָא בִּינְיָהוּ דַּא"כ מוּכַח מִינָהּ דְּכְתוּבַת אִשָּׁה לְשְׁמוּאֵל הוֹיָא מַה"ת נִהְרִי שְׁמוּאֵל ס"ל כְּתוּבוֹת י' חֲכָמִים תִּיקְנוּ לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל כו' מוּכַח דְּלִידִידִין הוֹי רַק מְדַרְבְּנָן וּבַע"כ צ"ל דְּאָף דְּכְתוּבָה מְדַרְבְּנָן מ"מ נפ"מ בִּינְיָהוּ לְפִי מְנַהֲגָם שְׁנַהֲגוּ לְכַתּוּב לְאִשָּׁה וְלְפִלְגֶשֶׁת לֹא כְּתוּבוּ דְּבְרֵי הֶרְמֵב"ן הָאֲחֵרוֹנִים לְדְעַת רִש"י וְהֵרִי זֶה תְּבָרָא לְדְעַת הֶרְמֵב"ן בְּעֶצְמוֹ דס"ל דַּנְפ"מ בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת רַק בְּעִנְיַן קִדּוּשֵׁין: וְנ"ל לְתַרְץ דְּעַת הֶרְמֵב"ן שְׁלֵא הִקְשָׁה עַל פִּי רִש"י רַק לְפִי הִתְלַכָּה לְפִי מַה דְּקִי"ל לְדִידִין דְּלֹא כו' יוֹנָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אֵלָא דְּגַם כַּב"נ בְּעֵי פִּנְיָה לְאִישׁוֹת וְאִינְיָה בְּעוֹלַת בַּעַל אֵלָא א"כ פִּינּוֹן לְקִנּוּתָהּ בִּזָּה לְאִשָּׁה וְכַדְפִּלִּיג שָׁם ר"א בִירוּשְׁלָמִי א"כ נפ"מ בֵּין אִשָּׁה לְפִלְגֶשֶׁת דְּבִאִשָּׁה צְרִיף כְּנִנְיָה לְקִנּוּתָהּ לְשֵׁם אִישׁוֹת.

וּפִלְגֶשֶׁת אִינְיָה אֶצְלוּ רַק בְּדִרְף זְנוּת בְּעִלְמָא וְאָף דְּלַר"א י"ל דַּנְפ"מ בִּינְיָהוּ בְּכְתוּבָה דְּהָא אִינְיָהוּ ס"ל בְּכְתוּבוֹת ט' הָאוּמַר פ"פ מְצִאתִי כו' וְכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים דס"ל כְּתוּבָה דְּאִוְרִינְתָא ס"ל לְרַמְב"ן דְּבִהָא לֹא קִי"ל כו"א וְכְתוּבָה רַק דְּרַבְּנָן מִשׁוּ"ה קִשְׁיָא לִי עַל פִּי רִש"י: וְהָא דְּאִמְיָנָא דְּנִרְאָה דְּלֹא קִי"ל כו' יוֹנָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל דִירוּשְׁלָמִי מִשׁוּם דְּמִשְׁמַע לִי דְּרַבִּים חוֹלְקִים עָלָיו בְּתַלְמוּדָא דִּילּוֹן כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי בְּמִקּוּם אַחַר [בְּתַשׁוּבָה סִימָן פ"ד]: וּבְעֵינְקָר דְּבְרֵי הֶרְמֵב"ן שְׁפַתְבַּת עַל פִּי רִש"י אִין הִדְבָּר כֹּן כו' כִּי הַכְּתוּבָה מַד"ס.

לֹא יִדְעָנָא. לוא יֵהָא מַד"ת כָּל זֶה הוּא בְּיִשְׂרָאֵל מִמ"ת וְאִילָף אָבֵל כַּב"נ לֹא מְצִינּוּ שְׁיָהָא עָלָיו חַיּוּב כְּתוּבָה וְדוֹחַק לוֹמַר שְׁהוּא בְּכָלֵל דִּינִין דְּמַנְלָן וְע"כ צ"ל שְׁהִי רַק מְנַהֲגָ קְדוּם וְכְמוֹ"ש לְעִיל וְעִי חוֹלִין צ"ב רִישׁ ע"ב: וּמ"ש כְּבוֹד הַגַּנְ"י לְהוֹכִיחַ מְדַבְּרֵי הֶרְמֵב"ם

שפּתבּ בּפּרָק ט"ו מֵהַלְכוֹת אִיסוּרֵי בִיאָה דָּאל תַחֲלֵל אֶת בִּתּוֹ לְהַנּוֹתָהּ הוּא מְשׁוּם דא"כ
אָב נוֹשֵׂא בִתּוֹ כּו' דְּמִפְּאֵן דְּאִין מְבַטְלִין אִיסוּר לְכַתְּחֵלָה הָיִי מֵה"ת וְכַתְּבָת כּת"ר שֶׁהָאִיסוּר
בְּזָה בְּמִקּוּמוֹ עַכ"ל פְּבוֹד הַגִּנּוּי.

וְלִי נִרְאָה דְּמִפְּאֵן רְאִיָּה לַמ"ש הַנּו"ב מֵהַדּו"ת בִּיּו"ד תְּשׁוּבָה מ"ה דִּיבֵּשׁ בְּיָבֵשׁ לְכו"ע
אִיסוּר לְבַטֵּל לְכַתְּחֵלָה מֵה"ת. וַיַּעֲזֵר פ"ת יו"ד סִימָן צ"ט בּנ"ץ נָשָׂם.

כֵּן נ"ל יְדִידוֹ חַיִּים: סִימָן נט לְאַחֵי הַמְּוֹפְלָג הַחו"ש מ' שְׂרָגָא פִּיּוּוִיל נ"י בְּזֶאגְעֵר: אֲשֶׁר
הַקְּשִׁיתָ אַחֵי יִקְרִי. וְנ"ל קְשִׁיָּא לִי לְפִי מֵה דְּמִשְׁמַע בְּשׁו"ע א"ע דְּמִצְּנוֹת פּו"ר דְּוִקָא זְכָר
וְנִקְבָּה וְלֹא סָגִי בְּשִׁנֵי זְכָרִים.

וְהָא בְּמִתְנִיתִין בִּיבְמוֹת ס"ב תַּנּוּן בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים וּפִי רִש"י אָבֵל לֹא זְכָר
וְנִקְבָּה מִשְׁמַע דְּשְׁנֵי זְכָרִים עֲדִיפִי מְזָכֵר וְנִקְבָּה. וְא"כ לְבֵית הַלֵּל דַּס"ל זְכָר וְנִקְבָּה עַל
פְּרֻחָה פִּירוּשׁוֹ דְּגַם זְכָר וְנִקְבָּה סָגִי וּמִמ"ש שְׁנֵי זְכָרִים.

וְעוֹד קְשָׁה לְפִי זֶה דַּלְב"ש דְּדוֹקָא ב' זְכָרִים בְּעֵי מְשׁוּם דִּילִיף מִמְּשָׁה דְּהִנָּה לִי שְׁנֵי זְכָרִים
וּפִירֵשׁ. וְלָמָּה לֹא יְלִיף מִעֲמָרָם דַּה"ל רַק זְכָר וְנִקְבָּה וְאִפ"ה פִּירֵשׁ כְּדָאָמַר בְּסוּטָה י"ב:
תְּשׁוּבָה.

מֵה דַּס"ל דַּלְב"ש לֹא סָגִי לְהוּ בְּזָכֵר וְנִקְבָּה כְּדְּמִשְׁמַע כֵּן מִפִּי רִש"י. כִּד מְעִינָתָה זֶה לִיתָא.
דְּהִנָּה בְּגִמְרָא שָׁם מְפָרֵשׁ מ"ט דַּב"ש יְלִפִי מִמְּשָׁה דְּכַתִּיב בְּנֵי מִשָּׁה גְרָשׁוֹן וְאַלִיעֶזֶר וְכִינוֹן
שְׁהִי לֹו שְׁנֵי בָּנִים פִּירֵשׁ מִן הָאֲשָׁה. וְהִשְׁתָּא בְּשִׁלְמָא אִי ב"ש לְקוּלָא וּס"ל דַּב' זְכָרִים נְמִי
סָגִי וּכ"ש זְכָר וְנִקְבָּה שְׁפִיר מֵיִתּוֹ רְאִיָּה מִמְּשָׁה דְּבִשְׁנֵי זְכָרִים סָגִי מְדַפְּרֵשׁ אַף דְּלֹא הו"ל
רַק שְׁנֵי זְכָרִים אָבֵל אִי נִימָא דַּלְב"ש דְּוִקָא שְׁנֵי זְכָרִים וּבְזָכֵר וְנִקְבָּה לֹא סָגִי א"כ מֵאִי
רְאִיָּה מִמְּשָׁה וְדִילְמָא אַף אִי לֹא הו"ל רַק זְכָר וְנִקְבָּה נְמִי הִי פּוֹרֵשׁ.

וְאִין לְהַקְּשׁוֹת לַפ"ז מֵאִי פְּרִיָּה וּב"ש לִילְפִי מְבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם דִּילְמָא אִין הָכִי נְמִי דְּאִיפָּא
רְאִיָּה מְבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם דְּבְזָכֵר וְנִקְבָּה מְקַיָּים הַמְּצוּהָ אֲלֵא דִילְפִי מִמְּשָׁה דְּגַם בְּשְׁנֵי זְכָרִים
סָגִי.

דִּי"ל דַּה"ק לִילְפִי מְבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם דְּכִינוֹן דְּבַתְּחִילָה הִי עֵיקַר בְּנִינּוֹ שֶׁל עוֹלָם ע"י זְכָר
וְנִקְבָּה וְלֹא הִי סָגִי בְּשְׁנֵי זְכָרִים ה"נ הַשְׁתָּא לְדִידוֹן בְּמִצְּוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה דְּהוֹיָא נְמִי מְטַעֲמָא
דְּלֹא תִּהְיֵה בְּרָאָה כְּדָאָמַר ר' יוֹחָנָן שָׁם בְּהִיּוֹ לֹו בָּנִים וּמִתּוֹ וְהָכִי קִי"ל, א"כ מְסַתְּפָרָא
דְּבַעֲיָנוּ נְמִי דְּוִקָא זְכָר וְנִקְבָּה וְלֹא סָגִי בְּשְׁנֵי זְכָרִים כִּינּוּן דְּתַרְנוּןִיָּהּ חַד טַעֲמָא אִית בְּהוּ
דְּהִינּוּ בְּנִין הָעוֹלָם וְהָא דְּמִשָּׁה ע"כ טַעֲמָא אִית בִּי מְשׁוּם דְּמִדְּעַתָּי עֶבֶד אוֹ טַעֲמָא אַחֵר:
גַּם מְהָא דְּמִשְׁנֵי עֲלָה בְּגִמְרָא דַּה"ט דַּב"ש לֹא יְלִפִי מְבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם דְּאִין דְּנִין אֲפָשֵׁר
מְשָׁאִי אֲפָשֵׁר נְמִי מִשְׁמַע דַּב"ש מוֹדוֹ דְּזָכֵר וְנִקְבָּה עֲדִיפִי אֲלֵא דַּה"צ.

דַּא"כ מֵאִי מְשִׁנֵי נְהִי דְּבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא הִי אֲפָשֵׁר עַל יְדֵי זְכָרִים לְבַד עַל כָּל פְּנִיָּם
כִּינּוּן דִּדְעִינּוּ דְּעַל יְדֵי זְכָר וְנִקְבָּה סָגִי לְבַנְיָן הָעוֹלָם אִם כֵּן טַעֲמָא מֵאִי דְּלֹא תִּסְגִי אַחֵר כְּו
גַּם כֵּן זְכָר וְנִקְבָּה: וְעוֹד נ"ל רְאִיָּה מְהָא דְּפְרִיָּה שָׁם בַּגְמ' וּב"ה נְמִי לִילְפִי מִמְּשָׁה וְהִשְׁתָּא
בְּשִׁלְמָא אִי נִימָא דַּב"ה דְּוִקָא זְכָר וְנִקְבָּה קְאָמְרִי שְׁפִיר פְּרִיָּה לִילְפִי מִמְּשָׁה דְּאִפִּילוּ בְּשְׁנֵי
זְכָרִים נְמִי לִיִּסְגִי דְּמְבַרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם אִין רְאִיָּה כ"כ מְשׁוּם דְּהִתָּם לֹא אֲפָשֵׁר אָבֵל אִי

גימא דלב"ה אפי' זכר ונגקבה קאמרי וכ"ש שני זכרים דעדיפי א"כ מאי פריה הלא אין הכי נמי דילפי ממששה דבשני זכרים מקיים מצות פו"ר אלא דילפי מברייתו של עולם דזכר ונגקבה נמי סגי.

ובזה אין סתירה ממששה די"ל דאפי' לא הי' לו רק זכר ונגקבה נמי הנה פירש. א"ו דב"ה דוקא קאמרי וכ"כ התוס' ס"ב ע"ב ביבמות ושם דאין שני זכרים חשויים כבן ובת, וכיון דב"ה דוקא קאמרי א"כ ב"ש דאמרי ב' זכרים מסתמא לקולא קאמרי דאפי' בשני זכרים נמי סגי פי הכי דלא נשוני פלוגתא רחוקה בינייהו: ונ"ל עוד ראיה דע"כ מאן דס"ל שני זכרים כ"ש דסגי בזכר ונגקבה דשם ביבמות ס"ב תניא ר' נתן אומר בית שמאי אומרים שני זכרים ושתי נקבות וב"ה אומרים זכר ונגקבה.

אמר ר"ה מ"ט דר' נתן אליבא דב"ש דכתיב ותנסף ללדת את אחיו את הקל. הקל נאחותו קין נאחותו וכתיב פי שת לי אלקים זרע אחר תחת הקל פי הרגו קין.

ופי' רש"י פי שת לי אלקים זרע אחר תחת הקל אלמא תשלומין בעי ולא סגי בלא שני זכרים ושתי נקבות וכתב שם המהרש"ל דיש מקשים מהיכי יליף דבעינן שני זכרים ושתי נקבות דלמא לא קפיד קרא אלא אזכרים ולא אנקבות פלל ותיירץ בדוחק.

גם מה שתיירץ מהרש"א דחוק הוא ע"ש. אולם למ"ש דמאן דס"ל דשני זכרים בעי כ"ש דזכר ונגקבה סגי א"כ נכון ופשוט מאד דע"כ צ"ל דחיה שאמרה פי שת גו' לתשלומי שני זכרים ושתי נקבות אמרה דאי רק להשלים שני זכרים אבל לנקבות לא צריכה א"כ למה לה תשלומין פלל דאי לשני זכרים צריכה לקיום מצות פו"ר א"כ כ"ש דסגי בזכר ונגקבה. וזה פבר הי' לה א"כ לא צריכה פלל לתשלומין. א"ו שני זכרים ושתי נקבות הויא צריכה וזה פרוור.

אלא די"ל דאין כ"כ ראי' מב"ש דברייתא דר' נתן אב"ש דתנא דמתני' ודו"ק: שוב ראיתי בחידושי רשב"א ביבמות שם שכתב ג"כ דמהא דפריה לב"ה וילפי ממששה שבעינן מינה דלב"ה דוקא זכר ונגקבה אבל שני זכרים לא.

לפי שאין יישובו של עולם בזכרים בלא נקבות. ומיהו בירושלמי גרסינן לכו צריכא נאפי' זכר ונגקבה [פי' דב"ה הא קמ"ל דאפי' זכר ונגקבה סגי] דאל"כ מתני' מקולי ב"ש וזומרי ב"ה ומשמע דפליג ר' בון אגמ' דילן והא דאקשי ר' בון נראה לפום גמרי דכיון דלב"ש נמי שני זכרים דוקא לית פאן קולא וחומרא פלל.

ומיהו רש"י ז"ל פירש ב"ש אומרים שני זכרים וכ"ש זכר ונגקבה. ואפשר דאפ"ה כיון דשנים נמי בעו לאו קולא וחומרא איכא.

עכ"ל.

הרי שהוכיח הרשב"א דלב"ה דוקא זכר ונגקבה כדברינו. אלא דמה שכתב דלב"ש נמי שני זכרים דוקא מדברי ר' בון דירושלמי מוכח להיפך דאי לב"ש דוקא שני זכרים א"כ מנלי' לר' בון דב"ה מודו לב"ש וקאמרי דאפי' זכר ונגקבה דאל"כ הו"ל מקולי ב"ש וזומרי ב"ה ודלמא לב"ה דוקא זכר ונגקבה ס"ל אלא דכיון דלב"ש נמי דוקא שני זכרים א"כ אין פאן קולא וחומרא.

א"ו ס"ל להירוּשְׁלָמִי דָאִין לְפָרֵשׁ דְּבִין ב"ש וּבִין ב"ה תְּרַוּיָהּוּ דְּוּוּקָא קְאָמְרִי דָאִין סְבָרָא
שְׂפִילְגוּ בְּפִלּוּגְתָא רְחוּקָה פְּזוּ. וְאַף דְּבִנְדָאִי פְּלִיג ר' בּוֹן אֶתְלַמוּדָא דִּילָן דְּס"ל לַב"ה דְּדוּקָא
קְאָמְרִי מ"מ בְּהַאי סְבָרָא דְּס"ל לַר' בּוֹן דָּאִי חַד מִזְנִיָּהּוּ דְּוּוּקָא אִידָף לָאוּ דְּוּוּקָא בְּזָה לֹא
מְצִינּוּ חוּלְקָא וְא"כ פִּינּוּ דְּתַלְמוּדִין ב"ה דְּוּוּקָא קְאָמְרִי וְכַמוּ"ש א"כ ע"כ ב"ש לָאוּ דְּוּוּקָא
אַלָּא דְּשַׁנֵּי זְכָרִים דְּאָמְרִי הִינּוּ אִפִּי בְּשַׁנֵּי זְכָרִים סְגִי וְכַמוּ"ש הֶרְשָׁפִי א בְּשֵׁם פִּי רְש"י
דְּלַב"ש כ"ש זְכָר וּנְקֵבָה.

וּמִשְׁמַע שְׁפָן הִי לְפָנָיו בְּפִי רְש"י אַע"פ שְׁלִפְנֵינוּ אִין בְּפִירוּשׁוֹ פִּן. וּלְפ"מ שֶׁהוּא לְפָנָיו
בְּפִי רְש"י צ"ל דְּר"ל אֶבְל לֹא זְכָר וּנְקֵבָה.

דא"צ זְכָר וּנְקֵבָה: וְהַשְׁתָּא לְפַמ"ש דְּמִשְׁמַע בְּגִמְרָא פְּדַעַת רְש"י דְּלַב"ש שְׁנֵי זְכָרִים וְכ"ש
זְכָר וּנְקֵבָה א"כ קְשִׁיָּא לְתַלְמוּדָא דִּילָן קְשִׁיָּית ר' בּוֹן דְּה"ל לְמִיחְשָׁבָה הָךְ פְּלוּגְתָא דְּב"ש
וּב"ה בְּהָךְ דְּאִינְךָ פּוֹלְהוּ דְּחֻשְׁבִּיב בְּמַס' עֲדִיּוֹת קְוֵלִי ב"ש וְחֻמְרֵי ב"ה וְתִירוּץ הֶרְשָׁפִי א
ז"ל הַגְּ"ל דְּחֻוּק: וְנִרְאָה לֹמַר דְּהַגְּהָ בִּיבְמוֹת שָׁם מִתְּנִי דְּלָא כַר' יְהוֹשֻׁעַ דְּתַנִּיא ר' יְהוֹשֻׁעַ
אוֹמַר נָשָׂא אֵדָם אִשָּׁה בְּיַלְדוּתוֹ כו' הִי לֹא בְּנִים בְּיַלְדוּתוֹ יְהִי לֹא בְּנִים בְּזַקְנוּתוֹ שְׁנַאֲמַר
בְּפִקֵּר זָרַע זָרַע וְלַעֲרַב אֵל תַּנַּח יְדִידָהּ וּפִי רְש"י מִתְּנִי דְּקַתְּנִי לֹא יְבַטֵּל אֵדָם מִפְּרִיָּהּ
וּרְבִיָּהּ אֵלָּא א"כ יֵשׁ לֹא שְׁנֵי זְכָרִים הָא אִם יֵשׁ לֹא יְבַטֵּל דְּלָא כַר' יְהוֹשֻׁעַ.

וְכַתֵּב שָׁם הָרָא"ש ז"ל בְּכָל הַסְּפָרִים פְּתוּב מִתְּנִי דְּלָא כַר' יְהוֹשֻׁעַ אֶבְל לְרַב אֶלְפָּס דְּלָא
פְּתוּבוּ מִשְׁמַע דְּס"ל דְּאִיתָא לְמִתְּנִי וְדַר' יְהוֹשֻׁעַ וּנְפ"מ לְמַכּוּר ס"ת דָּאִם סִיפּוּק בְּיָדוֹ בְּלֹא
מְכִירַת ס"ת יִקַּח אִשָּׁה בֵּת בְּנִים לְקִיָּים הָא דַר' יְהוֹשֻׁעַ אָף שְׁפָכֵר קִיָּים מְצֻנַת פו"ר מַה"ת
פְּדִי לְקִיָּים לַעֲרַב אֵל תַּנַּח גו' אֶבְל אִם אִין סִיפּוּק בְּיָדוֹ לִישָׂא בֵּת בְּנִים אֵלָּא ע"י מְכִירַת
ס"ת לְמַצְנוֹת פו"ר דְּמַה"ת מוֹכֵר ס"ת אֶבְל מִשּׁוּם לַעֲרַב אֵל תַּנַּח אָסוּר לְמַכּוּר ס"ת.

אֶבְל לְפִי הַסְּפָרִים דְּגָרְסִי מִתְּנִי דְּלָא כַר' יְהוֹשֻׁעַ מִשְׁמַע דְּפִלְגִי וְלַר' יְהוֹשֻׁעַ אִפִּי קִיָּים
פו"ר יְמַכּוּר ס"ת לִישָׂא אִשָּׁה בֵּת בְּנִים. אֵלָּא דְּהָא אִיפָּא לַר"י בֵּין שְׁנֵי לֹא בְּנִים וּבִין אִין
לֹא בְּנִים אִם נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהָ עִמָּה עֲשָׂר שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה אִם אִין לֹא בְּנִים חֲזִיב לְגַרְשָׁהּ
פְּדִי לְקִיָּים פְּרִיָּהּ וּרְבִיָּהּ וְאִם יֵשׁ לֹא בְּנִים אִינוּ מְחֻוּיָּיב לְגַרְשָׁהּ דַר' יְהוֹשֻׁעַ לֹא קְאָמַר אֵלָּא
לְכַתְּחִילָהּ יִשָּׂא אִשָּׁה בְּזַקְנוּתוֹ שֶׁהִיא בֵּת בְּנִים אֶבְל אִינוּ חֲזִיב לְגַרְשָׁהּ אִם אִינָה בֵּת בְּנִים.
פִּן הוּא תּוֹכֵן דְּבַרִי הָרָא"ש ז"ל. וְהוּבָא ב' דְּעוֹת אֵלוּ בַּא"ע.

וּמַעֲתָה לְפִי גַמ' דִּילָן דְּמִיָּתִי הָא דַר' יְהוֹשֻׁעַ וְאִיפְסָקָא הַלְכְּתָא פְּנוּתִי לִיתָא לְקוֹשְׁיִית ר'
בּוֹן. דְּלַעוֹלָם י"ל דְּלַב"ש ב' זְכָרִים וְכ"ש זְכָר וּנְקֵבָה פְּדִפְּנִי רְש"י.

וּלְב"ה דְּוּוּקָא זְכָר וּנְקֵבָה וְאַפ"ה א"ש דְּלָא מְנוּ לַהּ מְקוּלִי ב"ש וְחֻמְרֵי ב"ה. שְׁהָרִי אִם
יְכוּל לִישָׂא בֵּת בְּנִים בְּלֹא מְכִירַת סְפָר תּוֹרָה הָא גַם לְב"ש צָרִיף לְקִיָּים הָא דְּלַעֲרַב גו'
וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֹא לִיקַח בֵּת בְּנִים אַא"כ יְמַכּוּר ס"ת לְב"ש פִּינּוּ שְׁנֵי זְכָרִים אָסוּר
לְמַכּוּר ס"ת וּלְב"ה מְחֻוּיָּיב לְמַכּוּר ס"ת עַד שְׁיִהְיֶי לֹא זְכָר וּנְקֵבָה.

וְכוּן לַעֲזִיב נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהָ עִמָּה עֲשָׂר שָׁנִים וְיִלְדָּה רַק שְׁנֵי זְכָרִים לְב"ש אָסוּר לְגַרְשָׁהּ
לְפ"מ דְּס"ל לְב"ש דְּאָסוּר לְגַרְשָׁהּ בְּלֹא עֲרוּנַת דְּבָר. וּלְב"ה מְחֻוּיָּיב לְגַרְשָׁהּ פְּדִי שְׁיִהְיֶי לֹא
זְכָר וּנְקֵבָה.

וא"כ בין ב"ש לב"ה ליפא קולא וחומרא. פינו דמה דלב"ש אסור לעשות לב"ה מחוייב לעשות.

מה"ט לא תשיב לה בעדיות מקולי ב"ש וחקמרא ב"ה. וע' בשיורי קרבן בירושלמי שם. ור' בון בירושלמי אפטר דלא שמיע לי' הא ברייתא דר' יהושע. או שמיע לי' ולא ס"ל. אלא דקרא אתא לכדברי עקיבא פדאמר ביבמות שם: ומה שכתבת דלילפי ב"ש מעמרם תמיהני עליה שהרי גם הוא חזר בו והודה לעצת בתו מרים שאמרה גזירתה קשה משל פרעה פמבואר בסוטה י"ב.

ובגין המפולג מ' אברהם נ"י אמר דלפ"מ דמשמע במדרש דאחר לקוחין השניים חזרה לימי נערוטה בדרה גס ועי' זרע אברהם שם ריש שמות. ולולא פן כבר לא היתה ראויה לילד שהרי בת ק"ל שנה היתה.

א"כ הא דפירש ממנה לא בשביל עצמו פירש אלא כדי שממנו יראו וכן יעשו כל אותן שפבר קיימו פו"ר: ולדידי יש לי לעיין בעיקר שאלתה לדינא אם סנהדרין וגדולי הדור פעמרם בדרו יכולין לגזור גזירה אף שיש בה ביטול אחת ממצות ד' קשהשעה צריכה לקה או לא.

והנה בב"ב ס' ע"ב תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע כו' ומיום שפשטה כו' ואין מנחת אותנו לכנס לשבוע הבן ואמרי לה לישוע הבן דין הוא שנגזור ע"ע שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם אבינו פלה מאליו אלא הנח להם כו'.

וכתבו שם התוס' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא נשים תימא הא כתיב פו"ר ושמא על אותן שפבר קיימו פו"ר קאמר והיינו זרעו של אברהם אבינו פלה שלא יוליד אלא בן ובת ע"כ.

הרי לדעתם דאף שראוי ודין הוא לגזור מ"מ אסורין לגזור גזירה שיבא על ידה ביטול מ"ע מה"ת: אמנם בספר תורת חיים ראיתי שכתב לתרץ תמיהתם דאפי' בבטלו לגמרי מפו"ר ע"י גזירת חכמים נמי לית לן בה משום דיש פח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה עכ"ד.

והי' נראה להכריע פדברי התו"ח פדמשמע פשטא דלישנא שלא להוליד בנים דמשמע פלל לא. והתוס' בעצמם פתבו ושמאכו' משמע דלדידהו בעצמם ג"כ הי' נראה תירוץם לדוחק: אמנם לכאורה דברי החו"ח תמוהין שהרי התוס' שתמהו מדכתיב פו"ר פשוט דכוננתם דכיון דכל עיקר הטעם שראוי לגזור שלא לישא אשה כו' לפי שמבטלין מאתנו בגזירת המלכות מצות מילה ופדיון הבן א"כ מה יועילו חכמים בתקנתם לגזור לבטל מצות פו"ר דבמאי עדיף ביטול מצוה זו מבטול מצוה זו.

ואין לומר דביטול מצות מילה שיש בה פרת גרע טפי ישוע הבן דהיינו פדיון הבן מאי איפא למימר. ולפ"ז אין תירוץ התורת חיים עולה פה פלל דהא ודאי דיש פח ביד חכמים לבטל מ"ע בשב ואל תעשה אבל היינו דוקא היכא דאיפא חששא שיבא לידי אסור חמור בידים א"כ שב ואל תעשה עדיף מלעבור בידים.

משא"כ הָכָא דְּכָל עֵינְקָר מַה שְׁדִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר לְבַטֵּל עֲשֵׂה דְפו"ר מְשׁוּם שְׁמַבְטְלִין אוֹתָנוּ מִמִּילָה וּפְדִיוֹן הַבֵּן וְהוּן מִתְבַּטְלוֹת מֵאֲתָנוּ רַק בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֵׂה א"כ מַה יוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקְנָתָם שְׁיִבְטְלוּ הֵם מֵאֲתָנוּ מְצֻת פּו"ר בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֵׂה.

וְצַדְקוֹ הַתּוֹס' בְּתַמִּיהֶתָם עַד שְׁהַנְצָרְכוּ לְדוֹחַק תִּירוּצָם דְּבַע"כ צ"ל דְּעַל אוֹתָן שְׁפָכְר קִימוּ פְרִיָה וְרַבִּיָה בְּבֵן וּבֵת קְאָמֵר: אֵלָא דְּעַל תִּירוּץ הַתּוֹס' ק"ל דָּאָם בְּאוֹתָן שְׁפָכְר קִימוּ פּו"ר דִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר כּו' א"כ לִב"ה דְּבִזְכָּר וּנְקֵבָה פְּכָר קִימִים מְצֻת פּו"ר עֲמָרָם שְׁפִיר עֲבִיד שְׁפִירָשׁ מִן הָאֲשֵׁה שְׁהָרִי פְּכָר הִי' לוֹ אֶהְרֹן וּמְרִים וּמכ"ש לְמַש"ל דְּלִב"ש נְמִי בְּזִכָּר וּנְקֵבָה יֵצֵא מֵה"ת וּבַכַּה"ג דִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר וְלָמָּה זֶה חֲזַר בּוֹ אַח"כ ע"פ עֲצַת בֵּתוֹ.

דְּאִין לֹאֵר דְּמְשׁוּם הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁאֵל יִהְיוּ מְזִידִין לֹא גִזַּר שְׁהָרִי שְׁם קִבְלוּ פְּנֻלָם עֲלֵיהֶם אֵת גְּזִירָתוֹ פְּדִיאִיתָא בַּגְּמ': וְנִרְאָה דְּשָׁם בְּב"ב יֵשׁ לְדַקְדָּק שְׁאָמֵר וּמִיּוֹם שְׁפִשְׁטָה כּו' דִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר כּו' מִנִּין וְאִיוּ מְקוֹר דִּין זֶה גַּם מ"ש וְנִמְצָא זֶרְעוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ פְּלָה מֵאֲלִיוּ.

פְּלִיוֹן מָאן דְּכַר שְׁמִי הָא לֹא גִזַּרוּ רַק שְׁלֵא לְכַנּוֹס כּו'. גַּם מַה שְׁפִי רְשָׁב"ם שְׁם פְּלָה בְּעִנְיָן טוֹב וְלֹא ע"י עַכּוּמ"ז אִינוּ מוּבָן.

וְאִין לֹאֵר דְּע"י שְׁלֵא יִהְיֵה עֲלֵיהֶם אוֹת הַבְּרִית נִמְצָא זֶרְעוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ פְּלָה ע"י שְׁיִתְעַרְבוּ בַּעַכּוּמ"ז וְיִטְמְעוּ בְּהֵן דְּהָא תִּינַח בְּשִׁבְעָה הַבֵּן אֲבָל בְּיִשׁוּעָה הַבֵּן מֵאִי אִיפָא לְמִימֵר: וְנ"ל לְפָרֵשׁ ע"פ מ"ש בְּשִׁבְתָּ ק"ל תִּנְיָא פֶּל מְצֻהָ שְׁמִסְרוּ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן עֲלֵיהֶן לְמִיתָה בְּשַׁעַת גְּזִירָה פְּגוֹן עַכּוּמ"ז אוֹ מִילָה עֲדִיין הִיא מוֹחֲזֶקֶת בְּיָדָם.

וְכָל מְצֻהָ שְׁלֵא מְסָרוּ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם עֲלֵיהֶה כּו' פְּגוֹן תְּפִילִין כּו' [וְעַפ"ז יִתְפָּרֵשׁ לִי מ"ש בְּתַהֲלִים קִפִּיטֵל מ"ד תִּתְנַנּוּ פְּצִאן מֵאֲכָל גּו' פֶּל זֹאת בְּאֲתָנוּ וְלֹא שְׁכַחְנוּהָ וְלֹא שְׁקִרְנוּ בְּבְרִיתָהָ גּו' אִם שְׁכַחְנוּ שְׁם אֱלֹקֵינוּ גּו' כִּי עֲלִיָה הַנְּרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ פְּצִאן טְבַחָה.

דְּהִנֵּה מ"ש וְלֹא שְׁקִרְנוּ בְּבְרִיתָהָ גּו' אִם שְׁכַחְנוּ שְׁם אֱלֹקֵינוּ גּו' הוּא פְּנֻגָד שְׁתִּים הַנְּ"ל עַכּוּמ"ז וּמִילָה וּמ"ש כִּי עֲלִיָה הַנְּרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ פְּצִאן טְבַחָה דְּרָשׁוּ חַז"ל בְּגִיטִין נ"ז ע"ב זֹ מִילָה שְׁנִיתְנָה בְּשְׁמִינִי.

ר"ל דְּאִי לֹאֵר בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי דְּנֻקָא הִי' אֶפְשָׁר לְהַשְׁמִט שְׁלֵא יִדְעוּ מְתִי יְמוּלוּ הַתִּינוּקָה. מִשְׁא"כ עֲתָה נַחֲשָׁבְנוּ פְּצִאן טְבַחָה שְׁעוֹשִׁין חֲשָׁבוֹן עֲלֵינוּ אִימְתִי יוֹם ח' שְׁיִוְכְלוּ לְתוֹפְסָנוּ בּוֹ כְּמוֹ שְׁמַחֲשָׁבִין לְצִאן אִימְתִי יִרְצָה לְקַרְבָּן כְּמוֹ"ש וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן גּו' וּז"ש פְּצִאן טְבַחָה.

וּכְבָּר הַבֵּאתִי זֶה בְּסַפְרֵי שְׁפִתֵי חַן פְּרָשַׁת תְּזַרִיעַ עַל פְּסוּקַי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי]. הָרִי שְׁבִשְׁבִיל מִילָה מְסָרוּ עֲצָמָן לְמִיתָה כְּדִי לְקִימָה וְה"נ בְּשִׁבְלִיל מְצֻת פְּדִיוֹן הַבֵּן.

וּבְמִדְרָשׁ הִבִּיאוּ הַנְּמוּקֵי יוֹסֵף פְּרָק בֵּן סוֹרֵר וְהוּבָא גַּם בְּב"י וּבְהַגְר"א יו"ד סִימָן קנ"ז מַה לָּהּ יוֹצֵא לְסִקּוֹל שְׁמִלְתִי אֵת בְּנִי. מַה לָּהּ יוֹצֵא לְצִלוּב שְׁנִטְלִתִי אֵת הַלּוּלָב כּו' אֵלָא דְּמַחְזִיקִים הַפּוֹסְקִים אִם ע"פ דִּין הִיוּ מְחַזְּקִים מְשׁוּם דְּלֹא גָרַע מֵעַרְקָתָא דְּמִסְאֲנִי בְּשַׁעַת גְּזִירַת מַלְכוּת אוֹ שְׁהֵן הִחְמִירוּ עַל עֲצָמָן דְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֵׂה שְׁאֲנִי וְהִתְרַוּגְנִים הַכְּרִיעוּ דְּאִין חִילּוּק דְּלֹא כְּמוֹ"ש בַּהֲג"ה בְּשׁו"ע שְׁם וְאִכְמ"ל וְזֶהוּ שְׁאָמֵר דִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר כּו' שְׁהָרִי

עֵתָהּ מִחֲדָא עכ"פ לא פִּלְטִינָן אִם נִבְטַל הָרִי יֵשׁ חִילּוּל ש"ש בְּפִרְהֶסְיָא שְׂדִינּוּ לִיהָרְג וְאֵל יַעֲבֹר וְאִם לֹא נִבְטַל הָרִי יֵשׁ כָּאֵן אִיבּוּד נְפֻשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְא"כ דִּין הוּא שְׁנַגְזוֹר כּו' וּמְצוֹת לֹא יִבְטְלוּ עוּד.

וכ"ת גַּם עֵתָהּ מְצוֹת לֹא יִבְטְלוּ שְׁהָרִי נִכְנָסִין לְשָׁבוּעַ הֵבֵן וְלִישׁוּעַ הֵבֵן אִף שְׁנַהֲרָגִין ע"ז. עַל זֶה אָמַר וְנִמְצָא וְרַעוּ שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינּוּ כְּלָה מֵאֱלִיּוֹ בְּעַנְיָן טוֹב וְלֹא ע"י עֲכוּמ"ז וְנִכְוִינִים וּבְרוּרִים דְּבָרֵי רִשְׁבָּ"ם ז"ל: וּמֵעֵתָהּ הוּקַל עֲלֵינוּ הַרְבֵּה תְּמִיּהַת הַתּוֹסֵ' דְאַפִּי' תִּימָא דמ"ש שְׂלֵא לְהוֹלִיד בְּנִים אִפִּי' בֵּן וּבַת לֹא קִשְׂיָא כ"כ.

אִיךָ יִבְטְלוּ מ"ע דפּו"ר דְּוֹדָאֵי עֲדִיף טְפִי בְּיִטּוּל מְצוּנָה זו ע"י גְּזִירַת חֲכָמִים שְׂאִין בְּהָ לֹא חִילּוּל שְׁמִם שְׁמִים בְּפִרְהֶסְיָא וְלֹא אִיבּוּד נְפֻשׁוֹת בְּעַנְיָן רַע רַק כְּלָה מֵאֱלִיּוֹ בְּעַנְיָן טוֹב מִשְׂא"כ לְהִיפֹךְ. וְנִכּוֹן הַשְׂתָּא מְאֹד דַּעַת הַתּוֹרַת חַיִּים וְכַדְמִשְׁמַע פִּשְׁטָא דְלִישְׁנָא דְגַמְרָא: וְע"פ מָה שְׁפַתְבְּנוּ לֹא קִשְׂיָא תוּ מָה שְׁהִקְשִׁיתִי אֵהָא דב"ב דְּמִשְׁמַע דְּאִי לֹא מִשׁוּם הַנַּח לְהֵם לִישְׂרָאֵל הִ' רְאוּי לְגִזּוֹר עַל פּו"ר לְדַעַת הַתּוֹ' ח גַּם אֲזַכֵּר וְנִקְבָּה שְׁהוּא דְאוֹרִינְתָא וְלַדַּעַת הַתּוֹסֵ' עכ"פ אֲלַעֲרַב אֵל תַּנַּח דְּדַבְּרֵי קַבְּלָה.

וּבְסוּטָה י"ב אֲמַרִּינָן שְׁהִסְפִּים עֲמָרָם לַעֲצַת בְּתוּ דְּאִין רְאוּי לְגִזּוֹר לְבַטֵּל כְּלָל מִפּו"ר אִפִּי' מֵאוֹתוֹן שְׁפָכְר קִיָּמוּ מֵה"ת דְּבִאָמַת חִילּוּק גְּדוּל יֵשׁ בְּדַבְּרֵי. דְּבָהָא דב"ב לֹא הִיָּתָה אֲזוּ גְּזִירַת הַמְּלָכוֹת לְבַטֵּל פּו"ר רַק לְבַטֵּל מִיָּלָה וְכִיוּצ"ב א"כ הָיוּ רִשְׁאִין וּמְחַוְּיָבִין לַעֲשׂוֹת כָּל טַעֲדָקִי כְּדִי שְׂלֵא יָבוֹאוּ לִיְדֵי חִילּוּל הַשֵּׁם אוּ לִיְדֵי אִיבּוּד נְפֻשׁוֹת שְׁהָרִי כְּשִׁנְזָרוּ בְּגִזְרָה לְשִׁנְזוּי אַעֲרַקְתָּא דְּמִסְאֲנֵי וְדָאֵי רִשְׁאִין ב"ד לְתַמְנָן וְלְגִזּוֹר דְּלֹא לִיסִיָּים מְסִאֲנֵי כְּלָל כְּדִי שְׂלֵא יִצְטָרֵף אַח"כ לְשִׁנְזוּי אַעֲרַקְתָּא דְּמִסְאֲנֵי וְכֵן מִשְׁמַע בְּכַתְּוּבוֹת ג' ע"ב וְלִיעֲקָרִי' כּו' וְע' בְּהִגְרָא שְׁמִם.

וְה"נ בְּכַה"ג פִּינָן דְּגִזְרַת הַמְּלָכוֹת אֲזוּ לֹא עַל פּו"ר הִיָּתָה רִשְׁאִין לְתַמְנָן וְלְגִזּוֹר לְבַטֵּל מִפּו"ר דְּבָהָ אִינוּ מְחֻזָּק יְדֵי הַגְּזִירָה אֲלֵא דְּגוֹרָם שְׂלֵא יָבֵא לִיְדֵי גְּזִירַת הַמְּלָכוֹת. מִשְׂא"כ בִּימֵי פְּרָעָה שְׁכָל עֵיקַר הַגְּזִירָה הִ' לַעֲנוּתוֹ וְאֲמָרוּ חז"ל זו פְּרִישׁוֹת ד"א פֶּן יִרְבֶּה גו' א"כ גִּירוּשׁ הַנְּשִׂים וּפְרִישְׁתָּן הִלֵּא הִיא עֵיקַר גְּזִירַת פְּרָעָה וְדִין הוּא שְׁהָיוּ מְחַוְּיָבִין לַעֲמֹד עַל נְפֻשָׁם בְּכָל עֵזוֹ לְפָרוּעַ עֲצָתוֹ וְאַפִּי' אוֹתוֹן שְׁפָכְר קִיָּמוּ פּו"ר מֵה"ת פִּינָן דַּעַכ"פ מִדְּבָרֵי קַבְּלָה מְחַוְּיָבִין מִשׁוּם וְלַעֲרַב אֵל תַּנַּח גו' אִף שְׁעִדִּינָן לֹא הִ' לְהֵן דְּבָרֵי קַבְּלָה מ"מ דְּבָר זֶה הַשְּׂכָל נוֹטָה אֲלִיו כִּי אֵינָהּ יוֹדַע אֵיזָה יִכְשֹׁר לֹא גָרַע מֵעֲרַקְתָּא דְּמִסְאֲנֵי בְּשַׁעַת גְּזִירָה שְׁמַחְוִיב לְמִסוֹר נְפֻשׁוֹ וּגִירוּשִׁין אֲפָשֵׁר בְּקוּם וְעֲשֵׂה נְמִי הָיוּ דְּלִכוּ"ע לֹא גָרַע מֵעֲרַקְתָּא דְּמִסְאֲנֵי וְשִׁפִּיר אֲמָרָה בְּתוֹ הַנְּבִיאָה גְּזִירַתָּהּ קִשְׂהָ מִשְׁלַ פְּרָעָה מִשׁוּם דְּהִיָּינוּ גְּזִירַת פְּרָעָה וְעוּד קִשְׂהָ מִמְּנָה שְׁפָרַעָה לֹא גִזַּר אֲלֵא עַל הַזְּכָרִים כּו' וְאוּלַי זֶהוּ שְׂאָמַר וְהִ' כְּאַשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה דַּעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה פְּעוּלוֹת וְהַשְׁתַּדְּלוֹת כְּדִי שְׁיִרְבֶּה וַיִּפְרוֹץ לְהַפְרִיעַ בְּזֶה עֲצַת אוֹיְבָיו הַמְּצָרִיִּים כִּי כֵּן רְאוּי לְהֵם לַעֲשׂוֹת ע"פ דִּין: וְע"פ דְּרָף דְּרוּשׁ גִּרָאָה דְּסִבְרַת עֲמָרָם גְּדוּל הַדּוֹר בְּתַחֲזִילָה כְּשִׁנְזָרוּ אֲפִרְיָשָׁה מִשׁוּם דְּהָוָה ס"ל כְּחֲכָמֵי הַצְּרַפְתִּים הַבִּיאָן הַרְמַב"ן סוּף פְּרִשְׁתָּא אֲמוֹר דִּישְׂרָאֵל קוֹדֵם מ"ת לֹא יִצְאוּ מְכַלָּל ב"נ וְמֵה"ט לֹא חֲשַׁשׁ לְנִקְבוֹת לְפִי שְׂאֲחָרֵי מוֹת כָּל הַדּוֹר לֹא תִמְצָאָנָה הַנְּקֻבוֹת לְהַנְּשֵׂא רַק לְמְצָרִיִּים א"כ דוֹר הַחֲדָשׁ בְּנִים שְׁיִנְלְדוּ לְהֵם יִהְיוּ מְצָרִיִּים גְּמוּרִים דְּבִאָנוֹת קִי"ל דְּהִלָּף אַחַר הַזְּכָר א"כ מְנַקְבוֹת לְחוּדִיָּהוּ אִין תַּקְנָה לְהִיֹּת שְׂרִיד לְבֵית יַעֲקֹב.

אָמנם מְרִים הַנְּבִיאָה רוּחַ אַחֲרֵת אַתָּה דְּכָבַר יֵצְאוּ מִכָּל ב"נ מִימֹת אַבְרָהָם וְכַדְעַת
הַרְמַב"ן שֵׁם א"כ גַּם עַל יְדֵי הַנְּקֻבוֹת יֵשׁ תִּקְוָה לְהִיּוֹת שְׁרִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי אִף שֶׁתִּנְשָׂאנָה
לְמַצְרַיִם מ"מ הָא קי"ל עֲכוּמ"ז וְעָבַד הַבָּא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הַנִּלְדָּה יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁר וְאָפִי
בְּמַצְרֵי וְאֲדוּמֵי כְּמוֹ ש"ש בַּא"ע סִימָן ד' וְאֶפְתִּי יֵשׁ דֵּי בְּבוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל לְחֻדְיֵיהוּ ג"כ לְבוֹנוֹת
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל א"כ אֵין לְגִזְוֹר לְבַטֵּל מְלֶהוּלִיד בְּנוֹת עכ"פ.

וּע' פּר"ד שֶׁע"פ מַחְלֻקַּת הַרְמַב"ן וְחֲכָמֵי הַצָּרְפְּתִים בִּיָּאָר מַחְלֻקַּת יוֹסֵף עִם אָחָיו. וְעוֹד
כְּמָה מֵאֲמָרֵי רו"ל.

וְהֶאֱרַכְתִּי עוֹד בְּזֶה בְּסִפְרֵי שְׁפָתַי חֵן פְּרִשְׁת שְׁמוֹת עַל פְּסוּק וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי. וְאַתָּה
קַח נָא דְבָרֵי ח"ן אֵלֶּה מֵאַחֲרֶיךָ אוֹהֲבֶיךָ הַדוּ"ש: פִּיקְעֵלִין "צוּם יו"ד טַבַּת לְחֻדְוָה יְהִיָּה"
לפ"ק.

סִימָן ס לְכַבוֹד הָרַב הַגְּדוֹל כו'. ע"ד מֵה שֶׁפָּתַב אֵלֵי בְּשֵׁם חָכָם א' דְּחִידוּשׁוֹ שֶׁל הַנו"ב
בְּמַהדוּ"ק סִימָן כ"ב דְּמִיעוּט נְשִׁים יֵשׁ שְׁמֵתְעַבְרוֹת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה הוּא נִזְכָּר ג"כ בְּר"ן
קְדוּשֵׁין פְּרָק קָמָא גְּבִי תַחֲזִילַת בִּיאָה קוּנָה וְתַמְיָה עַל הַנו"ב שְׁלֵא זָכַר דְּבָרֵי הַר"ן: הַנָּה
מְצָאֵתִי בְּתֻשׁבוֹת בְּנוֹ הַגָּאוֹן בְּעַל שִׁיבַת צִיּוֹן סִימָן ע"ג שֶׁפָּתַב ג"כ שְׁדָבְרֵי אָבִיו נוֹבְעִים
מִדְּבָרֵי הַר"ן שֶׁפָּתַב בְּפָרָק קָמָא דְּקְדוּשֵׁין כו' זִמְנִין דְּמַעְבְּרֵי מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה עכ"ל הַר"ן.

וּמֵה שֶׁהַקְּשָׁה הַחָכָם הַנָּ"ל ע"ד הַר"ן דְּמוּכַח מִיְנֵי דְּמַקְרֵי רֵאוּי לְהַקְמַת זְרַע אִף ע"י מִיעוּט
וּבְפָרָק בֵּן סוֹרֵר גְּבִי בֵּן אוֹ אָב מְשֻׁמַּע דְּלָא מְקַרֵּי רֵאוּי לְקְרוֹתוֹ אָב כ"א ע"י רַבָּא יַע"ש.
וְתִרְצֵן לוֹ כַּת"ר דִּי"ל דְּהַר"ן ס"ל ג"כ כְּהַתּוֹס' בִּיבְמוֹת כ' דְּלָא בְּעִינָן רַק דְּהִיבָם וְהִיבָמָה
יְהִיו חָזוּ אֵלָא דְּהַר"ן ס"ל אִם אֵינוֹ רֵאוּי כָּלֵל לֹא שִׁיָּךְ זֹאת כִּינּוֹן דַּא"א בְּמַצִּיאוֹת.

רַק כִּינּוֹן דְּאֶפְשָׁר בְּמַצִּיאוֹת ע"י מִיעוּט הַגַּם דְּלָא נִתְמַעַף י"ל שְׁפִיר כְּתוּס'. וּמְדוּיָיק עַתָּה
דְּבָרֵי הַר"ן שֶׁפָּתַב כְּדַאיִתָּא הַתָּם.

וְהִיכֵן מִזְכָּר שָׁם. ע"כ דְּבָרֵיו: תְּמִינֵי עַל כְּבוֹדוֹ הַרְבֵּה הָא אֲנִן בְּכַהֵן גְּדוֹל קִיָּמִינוּ וּבְדִידִין'
הָא א"א בְּמַצִּיאוֹת כָּלֵל גַּם ע"י מִיעוּט שְׁהָרֵי אִז נַעֲשִׂית מְנוּפַת עֵץ דְּתַנּוּ לְקַמֵּן בִּיבְמוֹת נ"ט
דְּלָא יֵשׂא מְשׁוּם דְּאֵינָה בְּתוּלָה וְעָבַר עָלֶיהָ בַּעֲשָׂה וַא"כ בְּאַלְמָנָה אִף מִן הָאִירוּסִין אֵיכָּא
עֲשָׂה וּל"ת וְלֹא אֲתִי עֲשָׂה וְדַחֵי ל"ת וְעֲשָׂה וְה"ה מִמֶּשׁ כְּאַלְמָנָה מִן הַנְּשׂוֹאִין.

וְאֵין לְדַחֲוֹת דְּאֵין זֹו מְנוּפַת עֵץ דְּקִי"ל כְּשִׁמוּאֵל בְּכַתְּבוֹת י"א דְּאֵין מְנוּפַת עֵץ בְּבִשְׁר וַא"כ
ה"ה בְּאַצְבַּע וַא"כ י"ל דְּרַבָּא נָמִי כְּשִׁמוּאֵל ס"ל. ז"א שְׁהָרֵי כְּכָר כְּתַב שָׁם הָרַא"ש
דְּשִׁמוּאֵל בְּשִׁלָּא הַשִּׁיר בְּתוּלִים אֵיירֵי דַא"כ לֹא עֲדִיפָא מְנוּפַת עֵץ.

וּנ"ל עוֹד רֵאִי לְזֶה אִף שַׁא"צ רֵאָה. מִמָּה שְׁפִי רַש"י בְּשַׁבַּת ס"ה נְשִׁים הַמְּסוּלָלוֹת
פְּסוּלוֹת לְכַהֲנָה הֵינְנוּ לְכַה"ג דְּלָא הוּיָא בְּתוּלָה שְׁלִימָה.

וְקָשָׁה דְּלפ"ז הו"ל לְהַגְמָרָא לוֹמַר וּפְלִיגָא אַדְשִׁמוּאֵל דַּס"ל אֵין מְנוּפַת עֵץ בְּבִשְׁר כְּדָאֲמַר
שָׁם וּפְלִיגָא אַדְשִׁמוּאֵל דְּאֲמַר נִהְרָא מְכִיפִין מִיְבְּרָה א"ו דְּשִׁמוּאֵל בְּשִׁלָּא הַשִּׁיר בְּתוּלִים
אֵיירֵי כְּמוֹ שַׁהֲרַא"ש.

אמנם בשיטה מקובצת פתובות הוכיח מירושלמי דפלוגתת רב ושמואל אפי' בהשרת בתולים ורצה לייחס דעה זו גם לרש"י. אמנם הראיתו לדעת שאינו כן דעתו מפירושו בשבת.

וכן דחה דבריו במנחת חינוך סימן רע"ב ממה שפי' רש"י ביבמות נ"ט ע"ב ד"ה מאחרי' כו' ע"ש. וע' שה"מ: ולי נראה לפרש דברי הר"ן ע"פ מה דפליגי תנאי ביבמות ל"ד ע"ב דר"י ס"ל אותה פרט לכלה וחכ"א פרט לשלא פדרכה.

ומפרש שם ר"נ טעמין דר"י משום דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה. ולכאורה טעמיהו דחכמים דמטהרי טעמא בעי.

אף י"ל פשוט ע"פ מ"ש שם רש"י וז"ל לפי שאין כו' ומיהו מיעוט משכבת זרע לא נפקא הואיל והאי מקום ראוי להזריע הוא בביאה שניה כו' ולפ"ז ר"י דמיתר מיעוטא מטהר משא"כ חכמים דלא מיתר להו מיעוטא ממילא מטמאי משום שכבת זרע דראוי להזריע בביאה שניה כפי' רש"י: אף לכאורה הי' נראה לומר טעם אחר דבאמת י"ל דמשום ראוי להזריע בביאה שניה לאו שכבת זרע קרינן פיון דהשתא אין ראוי להזריע וטעמא דר"י דלא ממעט משכבת זרע משום דס"ל דמיעוטא מתעברות מביאה ראשונה וכיון דבמיעוטא הו"ל שכבת זרע הי' לנו לחוש לחומרא מסתמא משום מיעוטא ע"ז אתא מיעוטא דאותה פרט לפלה ומינן' י"ל דיליף ר"י לכל התורה דלא חיישינן למיעוטא אף בדאפשר שיהי נהרה קמה] וחכמים פיון דלא מיתר להו קרא דאותה משום דצריף לשלא פדרכה ממילא מצרכי טבילה בכלה משום דחיישי למיעוטא והויין הני חכמים רבי מאיר דחייש בכ"מ למיעוט [כסתם בר פלוגתא דר"י והוא ר"מ בכל מקום] ולפי פירושינו זה יצא לנו דע"כ בין ר"י ובין חכמים פירושיהו ס"ל דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה.

משא"כ לפי פי' רש"י אינו מוכרח כלל לומר כן: אמנם לכאורה א"א לפרש כן דאם בפירושינו א"כ מוכרחין לומר דהא דחייש לחומרא בכ"מ היינו מן התורה ונהרי התוס' בחולין י"ב בד"ה פסח וקדשים פתבו דמבשר תאונה לא פריף משום דנראה דמדאורייתא לא חייש ר"מ למיעוטא אלא מדרבנן כו' ולפ"ז ליתא לפירושינו.

ומוכרח פי' רש"י ה"ל. ומעתה אין שום ה'כרח לומר דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה. אולם בחידושי רש"י א"א בחולין שם תירץ קושניית תוס' ה"ל באופן אחר דה"ט דלא פריף מבשר תאונה משום די"ל דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כו' מוכח דס"ל דר"מ חייש למיעוט מה"ת.

וא"כ שוב נצטמדה פירושינו ה"ל די"ל משום ראוי להזריע בביאה שניה לאו שכבת זרע מקרי ורק משום מיעוטא. ומתרונויהו מוכח דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה.

והנה הר"ן ג"כ ס"ל פתרוץ הרש"י א"א בחולין שם. וא"כ לדידן' פי' דברי ר"י וחכמים משום דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה א"כ שפיר פתב דאיכא מעליותא בגמר ביאה מהעראה אף דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה מ"מ זימנין דמיעברה פדאיתא התם ולטעמין' אזיל: אף התוס' ביבמות כ' ע"ב שכתבו דר'בא לאו דוקא נקט ביאה שניה כו' ולא תירצו כמו"ש הר"ן קדושינן משום דאינהו נמי לטעמיהו ה"ל דגם ר"מ דחייש

למיעוט אינו רק דרבנן וא"כ א"א לפרש פלוגתא דר"י ונחכמים פי אם ע"פ פ"י רש"י ואינו ראוי כלל דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה וא"כ מאי עדיפותא בגמר ביאה מהעראה פיון דתרוניהו אינם ראויים להקמת זרע בביאה זו.

דבשלקא התם מקרי שכבת זרע משום ראוי להזריע בביאה שניה והו"ל ביאה ראשונה התחלת מעשה לביאה שניה דאי לאו ביאה ראשונה הוי ביאה שני' ביאה ראשונה. אבל פאן פיון דביאה ראשונה אסור לו לא מקרי הקמת זרע.

ומשו"ה פתבו התוס' דרבא לאו דוקא נקט ביאה שניה כו': וקושיתו בשם הקכ"ם על הר"ן מסנהדרין הי' נ"ל דטעמין דר"ן משום דבימות מ"ב פריד הגמרא ותמתין ותנשא וכי מלו ג' חדשים תבדקה.

ופ"י רש"י דאי מיעברה ודאי בר קמא הוא דאי בר בתרא אפתי לא מיזכר עד ג' חדשים כו'. וקשיא דמאי ראוי הא אי נמי בר בתרא דילמא בר ז' ולרבינא הא מיזכר לשליש ימיו דהיינו ב' חדשים ושליש.

א"ו דהגמרא הדר בי' מדיחוי דרבינא דעברה ניקר לשליש ימיו ואזלינן בתר רובא דיולדות לט'. וטעמא משום דנהי דנדאי אזלינן בתר רובא פדמוכ"ח רבינא שם מדתנן א' אומר כו' מ"מ לענין ראוי אף מיעוט נמי סגי וא"כ מ"ט פעי ג' חדשים אע"כ משום דאפי' מיעוט נמי איפא דאין עברה ניקר לשליש ימיו אפי' ביולדת לז' פן הי' נ"ל לתרץ דעת הר"ן: אמנם יש לדחות.

לפי מ"ש רש"י א בחזיוני ימות שם לעיל מיני' אהא דמשני בגמרא א"נ לתמניא ילדה א"ל דבתרא הוא דהי' יכול לשנויי דא"נ לשבעה ילדה א"ל דבר בתרא הוא והאי לז' נגמר ואישתהיי אשתהי ונ"מ כו' אלא משום דפלוגתא הוא לקמן ולא ניחא לי' לאוקמי בפלוגתא עכ"ל.

דלפ"ז י"ל דקושיתינו דה"ט דלא משני בגמ' דא"נ בר שבעה הוא עברה ניקר לשליש ימיו משום דזה אינו רק לרבינא ולא לר"ה ברי' דר"י ולא ניחא לי' לאוקמי בפלוגתא. וכיון שאין ראוי לנו מעתה לדחות סוגיא דסנהדרין דמשמע מיני' שם דלענין ראוי בענין רובא הדר קושיא לדוכתא על הר"ן.

ואף שיש עדיין לחלק לא נ פיון שאין להם הכרח: אשר ע"כ נ"ל דמחנורתא הוא דמ"ש הר"ן ואע"ג דעל הרוב דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה זמנין דמיעברא אינו ר"ל זמנין דמיעברא מביאה ראשונה [ובתשובת ש"צ הנ"ל לא העתיק לנכון] אלא פנוניתו דאע"ג דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה וא"כ מאי עדיפותא בגמר ביאה מהעראה פיון דתרוניהו אינם ראויין להקמת זרע.

עז"א דשאני גמר ביאה דזמנין דמיעברא ר"ל בב"ש וכדאיתא התם לחכמים דמצרכי טבילה משום דשכבת זרע קרינן בה וכפ"י רש"י משום דהאי מקום ראוי להזריע בביאה שניה ומה"ט ראוי להקמת זרע נמי מקרי [וע' ימות נ"ד במקום שמקים שם] משא"כ העראה דלא מקרי שכבת זרע פיון דמעולם לא מיעברה מינה מה"ט הקמת זרע נמי לא מקרי אבל דעת תוס' לחלק בכך דשאני התם דשכבת זרע מקרי משום דהו"ל התחלה וכמו"ש לעיל] ומ"ש הר"ן אע"ג דעל הרוב כו' אין זה תלוי בעיקר תירוצו דאין

אשה מתעברת מביאה ראשונה כלל ג"כ תילוקו נכון אלא דקוּשְׁטָא דמילתא קאמר אבֵּל
אין זה שייך לתירוץ.

והשתא לא קשיא מידי מסנהדרין דבאמת ראוי לא מקריכ"א ע"י רנבא. ולפ"ז י"ל
דהתוס' לא פליגי בזה על הר"ן וכו"ע ס"ל דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה ונסתייע
בזה הגאון נו"ב סיוע גמור באין מחלוקת.

ואף שקצת דחוק וקצר לשון הר"ן ע"פ פירושי זה מ"מ נקבל את הרע במיעוטו: עתה
חל עלינו חובת ביאור ולתרוץ קושיות הש"ס ביבמות ל"ד ומפרישין אותן כו' והא אין
אשה מתעברת מביאה ראשונה כו' דמאי קושיא לפי מה דאוקמי למתניתין כר"מ ור"מ
הא חייש למיעוטא ומיעוטא הא מתעברות.

וכן הקשו להגאון נו"ב בעצמו [ותירץ במהדו"ת סימן ל"א בא"ע] דקושיות הש"ס הוא
למסקנא שם דמוקמי מתניתין כר' שמעון: ולדידי קשיא לי ע"ז. דביבמות ס"ז ע"א ת"ר
הניח בנים כו' רשב"י אומר זכרים יאכלו כו' ואב"א לעולם קסבר חוששין למיעוטא
דעבדינו לי תקנתא כר"נ כו' לימא ר"נ תנאי היא כו'.

וקשה הא דמקשה לימא ר"נ תנאי היא אינה קושיא אלימתא כל כף משום די"ל אה"נ
ור"נ כר"ש עדיפא הו"ל להגמרא להקשות קושיא חזקה ואלמתא פיון דלאוקמתא זו
ס"ל לר"נ ע"כ דרשב"י ס"ל חוששין למיעוטא דאל"כ איך פליג ר"נ את"ק דרשב"י א"ו
ר"נ ס"ל דרשב"י סבר דחיישין למיעוטא ואפ"ה זכרים יאכלו וע"כ משום תקנתא ור"נ
כר"ש.

וכיון שפן קשיא דר"נ אדר"נ שתירץ דהא דמפרישין אותן בבבלי ושנו וע"כ משום ר"ש
תירץ פן דלר"מ אפי' בבבלי ולא שנו נמי דהא חייש למיעוטא והשתא אי לר"נ רשב"י
דהיינו סתם ר"ש חייש ג"כ למיעוטא א"כ ס"ל כר"מ א"כ למאי משגי ר"נ בבבלי ושנו.

[ודוסק לומר דההיא משמ' דרבה ב"א אמרה ולי לא ס"ל, ועוד דא"כ הל"ל ור"נ דידי'
אמר אפי' בבבלי ולא שנו כו'] ומדלא מקשה הגמרא הכי ש"מ לר"נ דאפי' אי ר"ש ס"ל
חיישין למיעוטא מוכרח לאוקמי בבבלי ושנו משום דאין אשה מתעברת מביאה
ראשונה כלל ואפי' מיעוט ליכא.

ודלא כהר"ן ונו"ב: ולכאורה הי' נ"ל לתרוץ ע"ד פלפול קצת לפי מה שראיתי בתשובת
שיבת ציון סימן הנ"ל שכתב וז"ל. אף לכאורה יש סתירה ממדרש רבה פרק מ"ה ויבא
אל הגר ותהר ר' לוי בר חייטא אמר מביאה ראשונה נתעברה אמר ר"א לעולם אין אשה
מתעברת מביאה ראשונה ע"ש במ"ר הרי מוכח דליכא במציאות כלל דאל"כ מה השיב
ר"א לר' לוי דילמא בהגר מעשה שהי' כף הי' שהיתה מהמיעוט.

וכן מורין דברי ר"א שאמר לעולם כו' ונלענ"ד דפליגי במיעוט נשים אבֵּל רנבא לכו"ע
אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ור"א סובר דאין במציאות כלל דאי גם ברנבא פליגי
א"כ מאי פריף בגמרא והא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה דילמא מתניתין ר' לוי
בר חייטא הוא א"ו גם לר"ל רק מיעוטא מתעברות ושפיר פריף למה מפרישין ולא
סמכין ארנבא וגם מתמר שפיר מקשה איך סמכה שתהי' מהמיעוט.

ומעֲתָהּ י"ל דְּהָר"ן פֶּסֶק כר' לוי דְּזַמְנִין מִיַּעֲבָרָא נֶגְדַּר ר"א דְּשִׁמוּתֵי הוּא. עכ"ד בְּקִיצוֹר:
ולפ"ז י"ל דְּקוֹשְׁיַת הַגְּמָרָא וְהָא אֵין אִשְׁה מִתְּעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה בַּמַּמ"נ פְּרִיָּה וּלְתַרְתֵּי
אוּקִימַתּוֹת הַגְּמָרָא דְּאֵי מִתְּנִיתִין ר"מ וְאַלְיָבָא דר"א א"כ מְסַתְמָא סִיפָא דְּמִפְּרִישֵׁין נְמִי ר"א
הוּא דְּדוֹחֵק גְּדוּל לְאוּקְמֵי דר"מ סָבַר לִי פְּנוּתִי בְּחֻדָּא וּפְלִיג עֲלֵי בְּחֻדָּא בְּמִשְׁנָה אַחַת
פְּיָדוּעַ וְא"כ נְהִי דר"מ ס"ל דְּחִיּוּשֵׁינָן לְמִיעוּט מ"מ לְמָה מִפְּרִישֵׁין הָא לר"א בְּמִדְרָשׁ הַגְּמָרָא
ס"ל לר"א לְעוֹלָם אֵין מִתְּעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה וְאַפִּי מִיַּעוּט נְמִי לִיכָא.

וְאֵי ר"ש וְיִסְבּוֹר כר' לוי דְּמִיעוּט מִתְּעַבְרוֹת מ"מ הָא אִיהוּ ס"ל דְּלָא חִיּוּשׁ לְמִיעוּט.
וְקוֹשְׁיַת הַגְּמָרָא רַק לְתַרֵּי אוּקִימַתּוֹת הַגְּמָרָא וְלֹא לְאוּקִימַתּוֹת דר"מ כר' יְהוֹשֻׁעַ.

א"נ דְּהַמְקָשָׁה ס"ל כר' יוֹחָנָן בְּפִסְחִים ע"ב דִּיבְמַתּוֹ נִדְּהָ בְּעַל פְּטוֹר וּכר' יְהוֹשֻׁעַ וּדְלָא
פְּרַב בִּיבִי בַר אֲבִי וּמִתְּנִיתִין לְדִידְנִי ע"כ דְּלָא כר' יְהוֹשֻׁעַ וְהַרְמַב"ם דְּמִזְפֵּי שְׁטָרָא לְבִי
תַרֵּי דְּפֶסֶק כר' יוֹחָנָן וּפֶסֶק פְּרַב בִּיבִי פְּבַר עֲמָדוֹ ע"ז הַמְּפָרְשִׁים עֵי מְרָאָה הַפְּנִים מִס'
תְּרוּמוֹת פֶּרֶק ח' וּלח"מ פֶּרֶק ב' מִהֶלְכוֹת שְׁגָגוֹת וּמ"ש הֶלַח"מ דְּלְקוֹשְׁטָא דְּמִקְלָתָא י"ל
דר' יוֹחָנָן ס"ל דְּסָבְרָא דְּבִזִּיז מִינָהּ הו"ל פְּזַמְנֵוּ בְּהוּל תְּמַהֲנֵי עֲלֵיו הָא ר' יוֹחָנָן ס"ל בִּיבְמַתּוֹת
קו"א ע"ב דְּאַרוּסָה נְמִי בִּזִּיז מִינָהּ פִּיבְמָה וּדְלָא פְּרַבָּה שָׁם וְא"כ הֵכָא בְּשִׁנִּים שְׁנֹכְנָסוּ
לְחֻפָּה דְּהוּיָא אַרוּסָה ע"כ דְּלָא כר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאֵי כר' יְהוֹשֻׁעַ מִשׁוּם זְמַנּוֹ בְּהוּל בְּאַרוּסָה
מ"ט חִיּוּבִין וְע"כ לר' יוֹחָנָן מִתְּנִיתִין דְּלָא כר' יְהוֹשֻׁעַ אֲמַנְם דְּבַרֵּי הַרְמַב"ם יֵשׁ לְיִישָׁב
ע"פ דְּבַרֵּי רַבָּה שָׁם וְדו"ק] וּמְשַׁנֵּי ר"נ בְּבַעְלוֹ וְשִׁנּוּ לְתַרְנוּנֵיהוּ אוּקִימַתּוֹת.

ולפ"ז לֹא תִקְשָׁה הָא דְּלָא פְּרִיָּה בִּיבְמַתּוֹת ס"ז דר"נ אדר"נ מִשׁוּם דִּי"ל דְּהָא דְּהַנְצִרָּה
לְאוּקְמֵי בְּבו"ש הֵינּוּ אֵי מִתְּנִיתִין כר"מ וְאַלְיָבָא דר"א דְּאַפִּי מִמִּיעוּט נְמִי לִיכָא. אֲמַנְם
לְבַתַּר דְּמַסִּיק שָׁם דר"נ ס"ל לר"ש דְּלָא חִיּוּשׁ לְמִיעוּטָא י"ל דַּס"ל לְקוֹשְׁטָא דְּמִקְלָתָא כר'
לוי נֶגְדַּר ר"א דְּשִׁמוּתֵי הוּא וְתִירוּצוֹ בְּבַעְלוֹ וְשִׁנּוּ אֲלִיבָא דר"ש מִשׁוּם דַּל"כ הו"ל לְמִיזַל
בְּתַר רַבָּה: וְהֵנָּה כ"ז פְּתַבְתִּי לְפִי דְּבַרֵּי תְּשׁוּבַת שְׂיִבַת צִיּוֹן.

אֲמַנְם נ"ל בְּרוּר דְּבַמְחַכְתֵּר"ה שְׁגַג בְּזָה. ור' לוי בַּר חִיּוּתָא מְעוֹלָם לֹא הִי תַנָּא וְלֹא הִי
בְּדוֹר תַּנָּאִים כָּלֵל.

וְכַן בְּסִפְרֵי סֵדֶר הַדּוֹרוֹת חֲשִׁיב לִי בְּאַמּוֹרָאִים וְכַן מְצִינוּ ב' מִימְרוֹת מְמַנּוּ שְׁלֵהֵי מו"ק וְכַן
גִּירְסַת רִי"ף וְרַא"ש שָׁם [דְּלָא פְּגִירְסָא דִּילֵן בְּסוּף בְּרִכּוֹת] [אַמַּת שְׁמַצָּאֵי גַם בְּתוֹס' עַל
חֻמְשׁ בְּשֵׁם ר' אֲלִיקִים שְׁהִי תַנָּאִים וְנ"ל שָׁם בְּפִרְשַׁת לָהּ לָהּ וְיָבֵא אֶל הַגֵּר וְתַהֲרֵר וּפִי
רִש"י מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה וְקָשָׁה דְּאַמְרִינָן אֵין אִשְׁה מִתְּעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה וְתִירֵץ הַר'
אֲלִיקִים דְּבְדַבְרָה זֶה יֵשׁ תַּנָּאִים הַרְבֵּה בְּב"ר דְּקָאֵמַר ר' לוי בַּר חִיפָא הֵגַר מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה
נִתְעַבְרָה אָמַר ר' אֲלִיעֶזֶר לְעוֹלָם אֵין אִשְׁה מִתְּעַבְרַת אֲלָא מְבִיאָה שְׁנִיָּה.

עכ"ל.

וְנ"ל שְׁתַּלְמִיד טוּעָה פְּתַב כֵּן בְּשֵׁם ר"א. וְעוֹד דְּאַשְׁתְּמִיטְתֵי דְּבַרֵּי רִש"י בְּבְנוֹת לוֹט בְּפִסּוּק
ל"ו שְׁמוּכִיחַ כֵּן בְּמִדְרָשׁ שָׁם דְּאֵין אִשְׁה מִתְּעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה וְאַעֲתִיק דְּבַרֵּי הַמ"ר
לְהֵלֵן בַּס"ד]: וּלְפ"ז אֵי פְּלִיג עֲלֵי וְדַאי ג"כ אֵינּוּ ר"א הַגְּדוּל הַתַּנָּא רַק הוּא ר"א בְּן פְּדַת
תַּלְמִידוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן הָאֲמוֹרָא וְכ"ה בְּסִפְרֵי מִדְרָשׁ שְׁבִינְדִינוּ ר' אֲלִעֶזֶר.

וא"כ אַזְדָּא לָהּ כָּל מ"ש הַגָּאוֹן בִּש"צ וְכִינּוֹן שְׂאִין יְסוּד אֵין בְּנִין וְאַזְדּוֹ לְהוּ כָּל מַה שְׂפָתְבוּ לְתַרְזַן עַפ"ד הֶר"ן וְנו"ב. וְהִדְרָא קוֹנְשִׁיתִי הַנְּ"ל עַל תְּיָרוּץ הַנו"ב לְדוֹכְתָּא: וְהַתְּיָרוּץ שְׂשֻמְעָה כַּת"ר מִפִּי הַגָּאוֹן מֵהוֹרִיא"ס אַבְד"ק קְאוּוֹנָא שְׁלִיט"א [זצ"ל] מְשׁוּם דְּאִיפָּא חֲזָקָה שְׁלֵא נִתְעַבְרָה בְּהַדִּי רִנְבָּא דְאַפִּי ר"מ מוֹדָה ג"ז אֵינוּ פְּשוּט לְדַעְתִּי דְמֵאֵי חֲזָקָה אִיפָּא מִבְּתוּלָה שְׁלֵא נִתְעַבְרָה אַבְעוּלָה וְדְמֵא מְמַשׁ לִיצָאָת מְלָאָה בִּיבְמוֹת קו"ט דְּאִתְרַע לָהּ רִנְבָּא וְחוֹשְׁשֵׁת וְכִמוּש"ש לָהּ כְּבָר בְּשֵׁם סִפְר מְלָא הַרוּעִים: וּמַה שְׂפָתְבָּ כַּת"ר דְּבִלְא"ה לְשִׁיטַת רַבְּנוֹתָא דַּס"ל דְּמִתְנִיתִין דִּיבְמוֹת קו"ט לְרַבְּנָן הוּא אוּלַי אֶפְשָׁר לֹאמַר דַּר"מ אִפִּי הִיכָּא דְּאִיפָּא חֲזָקָה חֲנִישׁ דְּשֵׁם בִּיבְמוֹת קָאֵי לְרַבְּנָן.
עכ"ד.

הִנֵּה יְקִירֵי לְכוּם רִיהָטָא פִּתְבַּן כֵּן דְּהַמְעִינִין בְּנִמוּק"י שְׁם וּבְחִידוּשֵׁי רִשְׁבִּי"א וְתַה"ב וּמִשֵּׁה"ב יִרְאָה דְּלֵא פְּלִיגֵי רַבְּנוֹתָא בְּגִירְסָא רַק בְּרִישָׁא דְּלִגְיִרְסָא דִּילֵן מְשֻמְעָה דְּרַבָּא מְתַרְזַן מִתְנִי' רַק לַר"מ וּמִמִּילָא לְרַבְּנָן לֹא אֶמְרִינָן כָּלֵל סְמוּךְ מִיַּעוּטָא לְחֲזָקָה כְּדִמְשֻמְעָה מִקְדוּשִׁין פ' וְרִי"ף וְרַמְבַּ"ם ס"ל בְּגִירְסַת רַה"ג דְּגִרְסֵי לְעוֹלָם רַבְּנָן רִישָׁא חֲזָקָה כו' סִיפָּא חֲזָקָה כו' וּמִיַּעוּטָא דְּמִיַּעוּטָא לֹא חֲנִישׁ ר"מ וְהָא דְּהִתְחִיל בְּדַרְבְּנָן וּמְסִינִים בַּר"מ לֹאמַר דְּבְרִישָׁא אִפִּי רַבְּנָן מוֹדוּ וּבְסִיפָּא אִפִּי ר"מ מוֹדָה וְעִי"ש וְתַמְצָא כְּדַבְּרֵי: אֶמְנָם אֲנָא לֹא יִדְעָנָא דְּבִלְא"ה מֵאֵי קוֹשְׁיָא דְּשִׁפִּיר מִקְשָׁה בְּגִמְרָא אֶהָא דְּמִפְרִישִׁין לְמָה הָא אֵין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה כֵּינּוֹן דְּהַגְמָ' שְׁם בִּיבְמוֹת קו"ט וְשֵׁם ס"ז ס"ל לְכוּ"ע דְּאִיפָּא מִיַּעוּטָא דְּמִפְּלִילוֹת א"כ מִיַּעוּטָא דְּמִתְעַבְרֹת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה וְלָד שֶׁל קִינְיָמָא מִיַּעוּטָא דְּמִיַּעוּטָא נִינְהוּ וְעוֹד דְּאִיפָּא נְמִי שְׂאִין מִתְעַבְרֹת לְעוֹלָם דְּבַכָּה ג' לֹא חֲנִישׁ אֶפִּילוּ ר"מ.

וְלִיפָּא קוֹנְשִׁיא אֶהָר"ן: וּבַכ"ז עֲדִינִין לֹא יִצְאָנוּ יְדֵי חוּבָה בְּדַבְּרֵי הֶר"ן וְנִהֵי שְׂתִירְצָנוּ שְׁלֵא תִקְשָׁה עָלֵינוּ מִגַּמ' מ"ח רֵאִי עֲדִינִין צָרִיף דַּא"כ מַנ"ל כֵּן וְאֵי מְשׁוּם דַּס"ל כַּר' לֹנִי הָא פְּלִיג עֲלֵי ר' אֶלְעָזָר. וּלְפַמ"ש אֵינוּ שְׁמוּתֵי וְהַשְׁתָּא מֵאֵן מְפִיס כְּמֵאֵן מִיַּנְיָהוּ הַלְכָה וְלָנוּ הִי נִרְאָה דְּהַלְכָה כַּר"א דְּהוּא מְרָא דְּתַלְמוּדָא יוֹתֵר מַר' לֹנִי.

וְעוֹד דַּנ"ל דְּבַאֲמַת אֵין מִחְלֻקָתָהּ כָּלֵל בִּינְיָהוּ וְלֹא אֶמַר "וּר"א אֶמַר" אֶלָּא מְרָ אֶמַר חֲדָא וְמְרָ אֶמַר חֲדָא וְלֹא פְּלִיגֵי, כְּמוֹ שְׂאֶחְתּוּב בַּס"ד פִּי דְּבְרֵי הַמְדַרְשׁ בְּסוּמָה לְדַעְתִּי וַא"כ מַנ"ל לְהֶר"ן הָאֵי חִידוּשׁ נִגְדַּת סְתָמָא דְּלִישְׁנָא דַּגְמ' וְנִגְדַּת מַה דְּמוּכַח מְלִשׁוֹן ר"א שְׂאֶמַר לְעוֹלָם אֵין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה כְּמוֹ שְׂדִיָּיק ג"כ בְּתַשׁוּבַת שְׁיַבַּת צִיּוֹן הַנְּ"ל: וַנ"ל לֹאמַר דְּבַאֲמַת גַּם בְּתַלְמוּדִין מוּכַח דְּמִשְׁפַּחַת לָהּ עַכ"פ שְׂתַתְּעַבֵּר מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה (ע' הַג' רִש"ש יְבָמוֹת פֶּרֶק ב' בְּרֵא"ש סִימָן ג' וּבַק"נ סְעִיף קָטָן א') שְׂהָרִי בְּחִגִּיגָה י"ד שְׂאֵלוּ לְבָן זוּמָא בְּתוּלָה שְׂעִיבָרָה מַהוּ לַכָּה ג' מִי חֲנִישִׁינָן לְדַשְׁמוּאֵל שְׂאֶמַר יְכוּלְנִי כו' הָרִי דְּלִשְׁמוּאֵל מִתְעַבְרַת וְעוֹדָה בְּבִתּוּלָהּ.

וּמִכָּאֵן נ"ל בְּרוּר שְׂיַצָּא לוֹ לְהֶר"ן ו"ל דְּרַק ע"פ רוּב אֵין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה. אֶמְנָם הָאֶמַר לָהּ בֵּן זוּמָא דְּשְׁמוּאֵל לֹא שְׂכִיחַ וְכֵן בְּנִדָּה ס"ד ע"ב ס"ל לַר"ח שְׂאֵנִי שְׁמוּאֵל דְּרַב גּוּבְרִי' וְע' תוּס' שְׁם וְדַבְּרֵיהֶם נְעֻלְמוּ מִשְׁעָה"מ פֶּרֶק י"ז מֵהַלְכוֹת אִיסוּרֵי בִיאָה הַלְכָה י"ג וְכֵן הַמ"ל שְׁם לֹא הִבִּיאֵם וְכ"ה בְּרִש"י שְׂבַת קַנ"א].

א"כ מעתה א"ש ונכון קושיות הגמרא ביבמות אהא דמפרישין והא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה פיון דמיעוטא דשמואל לא שכיח א"כ אפי' ר"מ לא חנייש פמו שהוכיח קרא"ש בפרק קמא דחולין סימן ט"ז בראיות ברורות וליפא סרף קושיא עוד פלל.

ור' אלעזר דאמר לעולם אין כו' ר"ל שלא בהטני' ודקאמר סתמא משום דידוע דבבלי הי' קודם דסליק לא"י וע' סה"ד ובבליים אינם בקיאים ע' פתובות ו' ע"ב משו"ה פללא רבה פניל להו. והא דהקשו עליו מבנות לוט ולא משני דרב גובר' י"ל ע"פ מ"ש בגיטין ע' ששה דברים כו'.

ועוד בלא"ה איך סמכו א"ע להיות ממיעוט וכמו"ש הנו"ב גבי תמר: והנה ז"ל המדרש פרשת לה לה פרק מ"ה שהבאנו לעיל בשם תשובת ש"צ ויבא אל הגר ומהר ר' לוי בר חיימא אמר מביאה ראשונה נתעברה אמר ר' אלעזר לעולם אין אשה מתעברת מביאה ראשונה והכתיב ומהרינ' ב' בנות לוט מאביהן אמר ר' תנחומא שלטו בעצמן כו' והנה אם ר"א הי' פליג על ר"ל הו"ל לאותבני' מקרא דהגר דמאי עביד לי' ר"א ועוד שהיא מוקדם בתורה.

ועוד דהול"ל בלשון מחלוקת רא"א (ומיהו בלשון ירושלמי ומדרש אין זה ראיה) ונ"ל דבלא"ה יש לתמוה מנ"ל לר"ל ולר"א דהגר ובנות לוט בתולות ולא בעולות היו מקודם לכן והנה המזרחי כתב דר"ל מדייק דאל"כ ויבא אל הגר למה לי.

אלא לאורוויי משבא אל הגר כו'. וקשה דעדיין לא שמענו בזה שבתולה היתה, ע"כ נ"ל דנדאי סתם שפחה נכוחית יותר מג"ש בעולות הן פדתנו בכתובות י"א ויבדוכתי טובא ובימים ההם נמי מסתמא כה"ג הויא ואף שמצינו במדרש דלאחר המבול גדרו עצמן כו' היינו שלא לענות בע"כ ועוד דשאני ארץ מצרים וארץ כנען פידוע צא ולמד מה בקשו פרעה ואבימלך לעשות ומכ"ש סדומיים הרעים וחסטאים.

אלא דבבנות לוט מצינו בכתוב מפורש שהעיד עליהן אביהן הנה נא לי ב' בנות אשר לא ידעו איש ונחזין דברי רבי תנחומא שהוצרך לאוקמי ששלטו בעצמן כו' אף בהגר שפחה מצרית עדיין קשה: ולזה נ"ל פשוט דאין כוונת ר' לוי לומר דהגר בתולה היתה ונתעברה שלא כדרך נשים.

דזה מנא לי'. רק כוונתו פשוט דנתעברה מביאה ראשונה של אברהם אצלה.

ודבר גדול השמיענו בזה. דהנה הרש"א בח"א יבמות ק' הקשה פיון שקיים א"א פל התורה איך נסב מצרית ראשונה לר"י.

ותירץ דקודם שנימול לא הי' עדיין קיים. רק אחר שנימול.

וכיון שנשא קודם שנימול ובהיתר נשא שוב לא גירשה. ודחה בזה דברי רא"ם דס"ל דגם קודם שנימול קיים כה"ת.

ואני מפבר דחיתי תירוצי הרש"א שהרי ר"י ס"ל שם במדרש ויוסף אברהם גו' קטורה זו הגר וא"כ ר"י דס"ל דמצרית אסורה דלא כר"ש נהי דמתחלה לא גירשה אבל א"כ פשפבר גירשה איך נשא מחדש שנית וכדכתיב ויוסף גו' ניקח משמע לקוחין חדשים: אמנם לא קשיא מידי לפי מה דאיתא במדרש דס"ל לר"י דהא דכתיב ויוסף אברהם היינו

רוה"ק פדכתיב וינסף ד' דבר אלי גו' א"כ פיון דברוה"ק הי' גשוואי' לק"מ דאפני' אם
איסור מצרית הי' עליו בל"ת גמורה אתי ציווי ועשה ודחי לה.

וכיון שפאנו לקה א"כ מעיקרא לק"מ איך נשאה אברהם להגר המצרית שהרי פתיב
וישמע אברהם לקול שרי ופי' רש"י לרוה"ק נשבה והוא ממדרש רבה שם דלפ"ז שפיר
נוכל לומר פדעת הרא"ם דאברהם גם קודם שנגמול קיים כל התורה והגר שאני דע"פ
הדיבור נסבה.

אמנם אין לנו הכרח לזה דהנה פאשר נדייק בקול שרי לא מצינו שהותרה לו ע"פ רוה"ק
לגמרי שהרי שרי אמרה בא נא גו' ותרגומו עול פיון משמע דלא הי' הציווי מפונש רק
פעם א' ושוב לא ניתן לדחות איסור מצרית לגבי' פיון שלא נצטנה יותר.

וא"כ הגר כשנתעברה ע"כ מביאה ראשונה נתעברה וז"ש ר"ל לדייק בפסוק ויבא אל
הגר ונתהר שם מביאה ראשונה נתעברה וכמו"ש לעיל בשם הרא"ם דדייק מיתורא דאצ"ל
ויבא גו' אלא ר"ל משבא אלי' כו' דבזה שמעינו דאברהם קיים כל התורה אף קודם
שנגמול ודלא כרש"א.

וקא דאיכא כא מ"ד במדרש שם ויענה בתה"מ כו' נראה דס"ל כר"ש דנקבות מצריות
שרי מה"ת. והי' על פעם א' ציווי ומ"ע ואח"כ רשות.

ואין להקשות דלר"ש נהי דאיסור מצריות אין פאן מ"מ איסור שפחה איכא וא"כ לא
הי' אח"כ רשות. אף כפר תירץ ע"ז הרש"א בח"א יבמות שם דנשתחררה כדין המשיא
שפחה לבנו כו' וא"צ לזה שפן מפונש שם במדרש רבה לאשה ולא לפילגש וא"כ מכ"ש
דלאשה ולא לשפחה.

ותל"מ או"נ חיים נאטענגזאהן: פיקקעלין ר"ח מנ"א תרמ"ד לפ"ק: סימן סא לידידי יקירי
האברה החו"ב כ' דוב מנחם בהרה"ג מהור"ר דוד אבד"ק שאד יצ"ו [והוא פעת הגאב"ד
בזעמבראו]: מה שתמהת על דברי הק"נ ביבמות קי"ח מה שתירץ קושיות הב"ש בא"ע
סימן מ"ט על המחבר דמשמע דה' נשים א"צ שבועה.

וקשה מהא דפסק המחבר בחו"מ סימן שס"ה בגזל א' מחמשה דצריכין שבועה. דכאן
בה' נשים הו"ל מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם משא"כ בגזל א' מחמשה
דהשבועה לנגזלים כו'.

ותמהת עליו ממה שכתב הסמ"ע בחו"מ סימן ע' סע"ף קטן ב' ויש"ף שם סע"ף קטן ד'
וא"כ לא שייך בזה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. וגם מ"ש דבנגזלין נשבעין
ונוטלין ז"א דאי הי' פאן דין דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם וא"צ שפנגדו
כלל שבועה.

עכ"ד.

הנה יפה תמהת על הק"נ וכבר קדמך המחבר נחל איתן לתמוה עליו כמו"ש. אמנם גם
מה שתירץ המחבר הנ"ל הוא דחוק ורחוק יע"ש: ומה שרצית אפה לתרץ קושיות הב"ש
ע"פ דברי הנ"י בב"מ בהא דאפיי דחיישינן שפא מלוה ישנה יש לו עליו והקשה הנ"י
א"כ לטעון ולימא הכי.

ותירץ דחיישינון שפא עיניו נתן בטלית ומ"מ חשוד לא הוי כו' וא"כ פיון דקיי"ל חשוד אממונא חשוד אשבועתא א"כ בדין נוטלין בלא שבועה שהרי לא שייך להשביעם פיון דחשידי אממון כתובה לתבוע בשקר ישבעו נמי לשקר משא"כ בגזל א' מחמשה י"ל דמירי בגזל חפץ ושייך שפיר להשביעם משום דלא חשידי כלל אממונא רק שפא עינם נתנו בחפץ.

עכ"ד: תמיהני עליך מאד איך רצית לעקור הלכות קבועות דדינא דמודה במקצת וכל השבועות הויא בין במטלטלין ובין בממון ועי' סימן ע"ה וריש סימן פ"ז ור"ס צ"ב וסמ"ע שם ועיין ב"מ שם בתוס' ד"ה ספק ודשניהם כו'.

ואיך שגית כל כך. וכ"ת א"כ באמת בתובע ממון תקשי קושנית הנ"י לטעון ולימא הכי. הנה לא ירדת לדעת הנ"י בזה במח"כ. דכל קושנית הנ"י אינו רק אמתניתין דשנים אוחזין.

דהנה צריכין להבין קושניתו שהקשה הנ"י דאי מלנה ישנה באמת יש לו לטעון ולימא הכי הא איך נדאי יכפור לו בכל וכופר הפל פטור משבועה אף מהיסת לדין המשנה וא"כ איך מצי למטען כו'.

אף א"ש נהי דכופר הפל פטור מ"מ אי תפס איך לא מפקינן מיני' וא"כ ה"נבשנים אוחזין בטלית הלא תפיס הוא א"כ למה לי למטען בשקר חצי' או כולה שלי יטעון מלנה ישנה כמו שהיא באמת וכיון דתפיס ישבע הוא ויפטר כ"ה פנונת הנ"י.

ולפ"ז מוכן בקל דכאן בה' נשים לא שייך כלל להקשות פיון דחשיד אממונא חשיד אשבועתא איך נותנין להם שבועה. די"ל כתירוץ אביי דספק מלנה ישנה יש להם לארבע נשים עלי' וכ"ת ליטענו ולימו הכי ז"א דא"כ נדאי יכפור בהם ויפטר משו"ה בע"כ צריכין לתבוע כתובה וכה"ג בכל מודה במקצת וחנני על פנקסו וכל השבועות של ממון צריכין לומר כן ופשוט: ואדאטאן עלה מיהת קושנית הב"ש ה"ל.

נ"ל שפחנמ טרחו הני גאונים לבקש תירוץ שונים. ואישתמיטתא לכולהו דברי התוס' יו"ט במקומו ביבמות שם שכתב דאין הכי נמי דצריך שם שבועה.

ונ"ל דהמחבר בשו"ע קיצר בדבר. וה"נ קיצר בשבועה זו בכמה מקומות בחו"מ סימן ע"ו סעיף ב' ובש"ך שם ובסימן ש' סעיף ג'.

וסעיף ד'. וע' סמ"ע שם סעיף קטן י"א.

וי"ד.

דיך חיים נאטעגנזאהן: סימן סב דיני איסורי ביאה שמעתי קושיא מפי הגאון מהורא"י הגאב"ד בפאקראי בהיותו אב"ד בפיקעלין] לשיטת הסוברים ובראשם הרמב"ן דגר שטבל ואח"כ מל נמי הוי גר בזמן הבית.

או במקומות שרשאים להתגזיר] והוא דעה זו ביו"ד סימן רס"ז סעיף א' בהגהה הא פיון שצריך למול ערלתו ועומד לקוץ ה"ל פקצוץ א"כ ה"ל חציצה בטבילה ואפי' בדיעבד נמי לא תהוי טבילתו טבילה: ונ"ל דהנה התוס' ביבמות מ"ז ע"ב אהא דנתרפא מטבילין

אותו מיד פתבו וז"ל משמע שהמילה קודם טבילה וכדאמר אין גר עד שימול ויטבול ותימא דאמר בהערל מעופרת שנתגירה בנה א"צ טבילה.

ואמר ר"י דשאני התם דאפתי לא חזי למילה עכ"ל. והנה ראיתם ממ"ש אינו גר עד שימול ויטבול והוא מימרא דר' יוחנן לעיל מ"ו ע"ב אינו מבין דהא לא אתא ר' יוחנן לאשמענו סדר הגירות ולאפוקי טבילה ואח"כ מילה אלא דאתא לאפוקי מהנהו תנאי דס"ל דתקא נמי סגי או מילה או טבילה לכל מר פדאית לי'.

ע"ז אתא ר' יוחנן לומר דלעולם אינו גר עד שימול ויטבול דתרונייהו בעינן. ולעולם אפי' טבילה ואח"כ מילה ג"כ מהנאי ונקט חד סדר וה"ה להיפך.

ועוד י"ל דר' יוחנן בלשון חכמים דברייתא דלעיל מינן' שם אמרה שאמרו על דברי ר"א ור"י דס"ל דחד מינייהו סגי למר טבילה ולמר מילה. וע"ז אמרו חכמים טבל ולא מל.

מל ולא טבל אין גר עד שימול ויטבול פי' שימול כדברי ר' אליעזר. ויטבול כדברי ר' יהושע.

ואין לדחוק דכוננתם הוא ממ"ש ר' יוחנן לעולם אין גר כו' דה"ל הלכה כחכמים ומדקאמר לעולם אינו גר עד שימול ויטבול משמע דאגב אורחין' הא נמי קמ"ל דהסדר הוא דוקא מילה ואח"כ טבילה ולא להיפך.

זה אין במשמעות כלל כדברי ר' יוחנן. ועוד דא"כ מאי פריד בגמרא אר' יוחנן פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים כו' ומאי קושיא הא ודאי טובא קמ"ל דסדר זה מעכב אע"כ פשיטא לי' להגמרא דר' יוחנן לאו לענן זה אתא: והיה נ"ל לכאורה דכוננת תוספות הוא לדייק מדברי חכמים דברייתא טבל ולא מל.

מל ולא טבל. אין גר עד שימול ויטבול.

וכיון שהזכירו פבר טבל ולא מל. מל ולא טבל אין גר.

הרי ש"מ דתרונייהו בעינן ולמה להו תו למימר עד שימול ויטבול א"ו הא קמ"ל עד שימול תחלה ואח"כ יטבול ולא להיפך אולם ג"ז אינו ראי' כלל דהא י"ל דה"ק חכמים הדיא טבל ולא מל אינו גר עד שימול ונהיא מל ולא טבל אינו גר עד שיטבול דלפ"ז אדרבה איפכא קמ"ל דאין הסדר מעכב כלל וטבל ואח"כ מל נמי סגי דדוקא טבל ולא מל כלל הוא דלא סגי אכל אם מל אח"כ מהנאי.

דאין קפידא כלל בסדרו. אף ראית התוס' ממ"ש גתרפא מטבילין אותו מיד הוא ראי' מוכרחת דהכא א"א לדחות דהברייתא דנקטה בסדרה מילה ואח"כ טבילה ה"ה להיפך נמי סגי.

אלא דחד סדר נקטה וה"ה להיפך שהרי ברייתא אמרה דגתרפא מטבילין אותו מיד ולמה מיד משום דשהויי מצוה לא משהינן אלא דקודם דגתרפא א"א משום דמיא מרוז מפה כדאמר בגמ'.

והשתא אס"ד דטבילה ואח"כ מילה נמי סגי א"כ למה מלין אותו תחלה ובע"כ צריכין להמתין אח"כ עד שיתרפא ואח"כ יטבול עדיפא ה"ל לטבול ברישא ואח"כ מיד ימהלנו

וְלִפְאָ שְׁהִינִי בְּמִצְוֵה כָּל אֲשֶׁר דְּמִילָה צְרִיכָה תְּחַלֵּה וְאַחֲכַי טְבִילָה וְלִהְיוֹתָ לָא מְהֻנְיָא וְאַיְנוּ גַר כָּל וּמִשּׁוֹם הֵכִי מְלִין תְּחַלֵּה אַף שְׂאֵחַ כִּי צְרִיכִין לְשִׁהוּת וְלִהְיוֹתִין עַד שְׁיִתְרַפֵּא: וְלִפְ"ז תִּקְשֶׁה אֶהְרַמְבֵּ"ן שֶׁהֵבִיא הֶרֶם"א דְּעֵתוֹ דְּבִטְבֹּל וְאַחֲכַי מְלֵ ג"כ בְּדִיעֵבַד מְהֻנְיָא.

וְהִיא נ"ל לְתַרְץ דְּאַף הֶרַמְבֵּ"ן לֹא אָמַר דְּבִטְבֹּל וְאַחֲכַי מְלֵ הֵוִי גַר בְּדִיעֵבַד אֱלָא לְעֵנִין כָּל מְיָלִי דְּאוֹרְיִיתָא כְּגוֹן כְּשֶׁקִּינְדֵּשׁ אִשָּׁה דְּהֵוִי קְדוּשִׁין מִה"ת אֲבָל מ"מ לְעֵנִין דְּרַבְּנֵן מוֹדֵה דְּאַיְנוּ גַר עַד שְׁיִטְבֹּל אַחַר מִילְתּוֹ שְׁנִית.

מִשּׁוֹם דְּיֵשׁ לְהִבִּין בְּאַמַּת טַעְמָא מֵאִי ס"ל לְהִבְרִייתָא דְּצָרִיף לְהִיּוֹת דְּוָקָא מִילָה וְאַחֲכַי טְבִילָה אַף דְּשִׁהוּי מִצְוֵה לֹא מְשִׁהִינוּ. וְא"ל לְהֶרַמְבֵּ"ן מִשּׁוֹם דֵּה"ל כְּטוֹבֵל וְשָׂרִץ בְּיָדוֹ כְּמוֹ"ש הַנִּמְ"י בִּיבְמוֹת דַּא"כ אִפִּי דִיעֵבַד נְמִי לֹא.

וְנִרְאֶה מִשּׁוֹם דְּכִינּוֹן דְּעֵרְלָתוֹ עוֹמְדָת לְקוּץ א"כ ה"ל כְּמוֹ אֲבָר וּבְשָׂר הַמְדוּלְדָלִים בְּאַדָּם שְׁחוּצָצִין בְּטְבִילָה כְּמוֹ"ש בִּיּוֹ"ד סִימָן קצ"ח מִתּוֹסְפָתָא. וְהֵרִי כָּל דְּבָר שְׁחוּצָץ בְּטְבִילָה חוּצָץ בְּגַר כְּדָאמַר בְּבִרְיִיתָא.

א"כ ע"כ צְרִיכִין מִילָה מְקוּדָם. אֱלָא דָּאם טְבִיל מְקוּדָם נִהִי דְּהֵוִי חֲצִיצָה אֲבָל כִּינּוֹן דְּלֹא הֵוִי רַק מְמִיעוּט הַמְקַפִּיד דְּלֹא הֵוִי חֲצִיצָה רַק מְדַרְבְּנָן וְלֹא מְדַאֲוֵרְיִיתָא וְכְמוֹ"ש בְּעִירוּבִין דְּף ד' מִשּׁוֹ"ה מְהֻנְיָא גִירוּתוֹ לְעֵנִין דְּאוֹרְיִיתָא אֲבָל לְעֵנִין דְּרַבְּנֵן כִּינּוֹן דֵּהִי טְבִילָתוֹ בְּדָבָר שְׁחוּצָץ מְדַרְבְּנָן אִין גִירוּתוֹ שְׁפִיר וְצָרִיף טְבִילָה שְׁנִית.

וְאַזְלִינוּ בִּי לְחוּמְרָא דְּאִי בְּעִי לְקְדוּשִׁי אִשָּׁה בְּעִי טְבִילָה שְׁנִית כְּדִי שְׁיִהִי גַר גְּמוּר בְּמִילָה וְטְבִילָה הַכְּשִׁירָה אִפִּי מְדַרְבְּנָן אֱלָא דָּאם קִינְדֵּשׁ אִשָּׁה הֵוִי מְקוּדָשָׁת מִה"ת וְצָרִיכָה גֵט. כֵּן הִיא נ"ל לְכַאוּרָה: אֲמַנְם בְּפִתְחֵי סְפָרִים רְאִיתִי בְּב"י בִּיּוֹ"ד שֶׁשֶׁהֵבִיא קוֹשֵׁיָא הַנְּ"ל בְּשֵׁם הַמ"מ שְׁדַקְדְּקוּ הַמְפָרְשִׁים דְּלָמָּה לֹא טוֹבְלִין אוֹתוֹ קוּדָם מִילָה מִשּׁוֹם שְׁהוּי מִצְוֵה לֹא מְשִׁהִינוּ.

וְכֵן הֶרַמְבֵּ"ן בְּעֵצְמוֹ הַקְּשָׁה כֵּן וְתִירֵץ הוּא ז' לְדְכִינּוֹן שֶׁהֵמִילָה קְשָׁה עָלָיו מְלִין אוֹתוֹ תְּחַלֵּה דְּאִי פְרִישׁ יִפְרוֹשׁ מִיְהוּ אִם טְבִיל תְּחַלֵּה הֵרִי זֶה גַר כּו' וְכִינּוֹן שְׁלֹא תִירֵץ כְּמוֹ שְׁפִתְבְּתִי מוֹכַח דֵּס"ל דְּעֵרְלָתוֹ אַף שְׁעוֹמְדָת לִיקְצָץ מ"מ אִינָה חוּצָצָת בְּטְבִילָה.

וְיֵשׁ רֵאִי מְכַאֵן לְגִירְסַת הַסֵּמ"ג שֶׁהֵבִיא ב"י בְּסִימָן קצ"ח דְּאַבְרָם וּבְשָׂר הַמְדוּלְדָלִים בְּאַדָּם אִינְם חוּצָצִים. וְא"נ דְּגִרְסַת חוּצָצִין י"ל שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ כְּמוֹ"ש הַב"י שֶׁשֶׁ דְּלָאוּ בְּמִקּוֹם חִיבּוּרָן בְּגוֹף מְיָרִי דְּזֶה לֹא חִינּוֹן אַע"ג דְּבִבִית הַסְּתָרִים הֵוִי חֲצִיצָה הִינּוּ בְּמִקּוֹם שֶׁהִיא מְגוּלָה מְקוּדָם מִשְׁא"כ אֲבָר וּבְשָׂר הַמְדוּלְדָלִים שְׁמִקּוֹם חִיבּוּרָן בְּגוֹף לֹא הִיא מְעוּלָם מְגוּלָה אֱלָא דְּמִיָּרִי שְׁיֵשׁ עָלֶיהוּ דְּבָר הַחוּצָץ כּו' ע"ש בְּב"י בְּאַרְיִכוֹת.

וְלִפְ"ז עֵרְלָתוֹ נְמִי לֹא גָרַע מְאֹבֵר וּבְשָׂר הַנְּ"ל דְּמִקּוֹם חִיבּוּרָן בְּגוֹף לֹא חוּצָץ: מ"מ נִרְאֶה דְּאִין רֵאִי מְדַעַת הֶרַמְבֵּ"ן לְדַעַת הַב"י. דִּי"ל דְּלַעוּלָם ס"ל לְהֶרַמְבֵּ"ן דְּעֵרְלָתוֹ הֵוִי חֲצִיצָה עַכ"פ מְדַרְבְּנָן וְהִיא דְּלֹא תִירֵץ דְּהִינּוּ טַעְמָא דְּבִרְיִיתָא דְּמְלִין וְאַחֲכַי כְּטוֹבֵל.

י"ל דֵּס"ל לְהֶרַמְבֵּ"ן כְּמוֹ"ש הַפּוֹסְקִים דְּהִיא דְּשִׁהוּי מִצְוֵה לֹא מְשִׁהִינוּ כִּינּוֹן דְּנִפְקָא לָן מְקַרָא דְּנִשְׁמַרְתָּם אֶת הַמִּצְוֹת ה"ל מִה"ת. וְא"כ א"א לְתַרְץ דֵּמָה"ט צ"ל מִילָה וְאַחֲכַי טְבִילָה מִשּׁוֹם חֲצִיצָה דְּכִינּוֹן דְּהִיא דְּשִׁהוּי מִצְוֵה לֹא מְשִׁהִינוּ ה"ל דְּאוֹרְיִיתָא לֹא אֶתָּא מִילָה

דלית ביה דין קדימה רק מדרבנן משום מיעוט המקפיד ודחי לטבילה שיש ביה דין קדימה מה"ת מטעם שהויי מצנה לא משהינן ועוד דהא אפשר לתמן גם איסורא דחציצה דמדרבנן ע"י שיתבול שנית אחר המילה.

ואף שהפוסקים פתבו בשם התה"ד דמשהינן מצנה כדי לעשות מן המוכרח מ"מ הביאו האחרונים בשם ס"ח דפליג וס"ל דלא משהינן כלל. וי"ל שכן דעת הרמב"ן משו"הלא סגי לי תירוצנו הנ"ל משום חציצה אלא משום דאי בעי לפרוש יפרוש.

דלפ"ז מטעם שיהוי מצנה לא משהינן מלין אותו תחלה. דכיון שמלין אותו לא יפרוש עוד משא"כ פשיטבולוהו מקודם הא אין ברור לנו אי יש ביה משום מצנה כלל דדילמא פשיבא למול יפרוש א"ע.

ולפ"ז הא דכתב הרמב"ן דבדיעבד אם טבל קודם מילה עלתה לו טבילה היינו רק מה"ת אבל משום חציצה דרבנן צריך לטבול שנית: מיהו י"ל דבאמת ס"ל להרמב"ן נמי פדעת תה"ד דמשהינן מצנה בשביל לעשותה מן המוכרח ואפ"ה מוכרח הרמב"ן לתרץ דמה"ת אין טובלין ברישא אלא מלין ברישא משום דאי בעי יפרוש ולא מצי לתרץ דמשו"ה מלין תחלה אף שע"ז צריך לשהויי מצנה כדי שיהי' הטבילה מן המוכרח בלי חציצה מדרבנן.

דהנה הח"ס פתב בתשובה ביו"ד סימן קצ"ה ששאלוהו ע"ד פלות שטובלות לבעליהן בשערות ארנפות ועמידין לקצץ אחר בעילת מצנה וה"ל עומד לקוץ וה"ל חציצה בטבילה. והשיב דכיון דאינו חוצץ רק משום מיעוט המקפיד והכא אדרבה מקפידות שמתבאנה אל החתן בשערותיהן הארנכות אין זה מיעוט המקפיד כו' אלא שנסתפק לו שם דאולי כל השערות מקרי רובא כו' ע"ש.

ונ"ל ראי' לדברי הח"ס מפסחים מ"ו אלא אמר רבא וכן להעלות טהרה לעריבה פגון דאיטמי הך עריבה ובעי לאטבולי בפסח דאיסורו חשוב חוצץ ולא סלקא לה טבילה בשאר ימות השנה בקפידא תליא מילתא אי מקפיד עלי' חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה.

הרי דבשאר ימות השנה אף קרוב לפסח שעתיד להתחייב בביעור מ"מ פיון דהשתא עדיין לא חל עלי' חובת ביעור דמשוי לי' קפידא אלא אדרבה רוצה בקיומו אינו חוצץ אף שעתיד בקרוב ליטלו ולא אמרינן בזה כל העומד לקוץ כו'.

והשתא הכא בערלת הגר דנדאי לא הוי רק מיעוטא. דלפ"ז אין לתרץ כלל דמשו"ה מלין תחלה כדי שלא יהא דבר חוצץ בטבילה.

ז"א דכיון דהכא לא הויא רק מיעוטא. וכיון דשיהוי מצנה לא משהינן א"כ אדרבה איכא קפידא שלא למולו מיד כדי שלא יצטרף להמתין בטבילתו עד שיתרפא אלא שצריכין לטבולו תיכף ומיד בשביל שיהוי מצנה לא משהינן וכיון דאיכא קפידא שלא למולו מיד א"כ הרי זה מיעוט שאין מקפיד דאינו חוצץ כלל ואפ"י מצנה מן המוכרח נמי ליכא למולו תחילה משום חציצה פיון שאין פאן דבר החוצץ כלל.

ועדיף זה מקפידא שנהגו הפלות לבא בשערותיהן דהתם רק מנהגא והכא דינא דשיהוי מצנה לא משהינן וא"כ אין קפידא פלל בערלתו העומדת לקוץ ותיחדר קושיא לדוכתא למה לא טביל גר ברישא נהדר מהיל ומוכרח הרמב"ן לתרץ מה שתיירץ.

וכ"ז בעיקר דינא דברייתא אבל לדין השתא דקיי"ל דבתחלה מילה ולא חיישינן פלל לשיהוי מצנה א"כ פשטבל תחלה ה"ל ערלתו דבר החוצץ בטבילה דעכ"פ מדרבנן לא הוי טבילתו פדין.

ובעי טבילה שנית ואולי יש לומר דכיון דכל עיקר הטעם להרמב"ן דמלין תחלה משום דאי בעי יפרוש. ולולא זאת הי' המצנה דוקא טבילה מקודם משום שיהוי מצנה לא משהינן ולא הי' שום חציצה בזה אפי' מדרבנן כמוש"ל.

ולפ"ז אם הי' ברור לנו שלא יפרוש פלל הי' המצנה עלינו לטובלו תחלה. אלא דכיון שאין ידוע לנו צריכין למולו תחלה וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד אחרי שטבל ונהדר מל ולא פריש הרי איגלאי מילתא למפרע דשפיר עביד במה שטבל תחלה ומצנה קעביד דלא שקה פלל ונהרי איגלאי השתא דערלתו לא הי' מיעוט המקפיד רק מיעוט שאינו מקפיד שאינו חוצץ ואפי' מדרבנן.

ולא תליא זה בדין ברייה דהקפדה בדעת הטובלין תליא אם הם ובני אומנתם מקפידים והכא לדידן' כבר איתברר אף קודם שטבל שחפץ ליכנס בדת ישראל בלי שום עכוב. ודו"ק: והנה ראית הרמב"ן דבדיעבד בטבל ואח"כ מל מהניא הוא מהא דמעופרת שנתגיירה בנה א"צ טבילה והתוספות נדחקו בזה משום דשאני התם דאפתי לא חזי למילה.

ולולא דמסתפינא הי' נ"ל לומר בזה דהנה בפסחים צ"ב תנו גר שנתגייר בערב פסח ב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב. וב"ה אומרים הפורש מן הערלה פפורש מן הקרב.

ובגמרא שם ארבע"ח א"ר יוחנן מחלוקת בערל נכרי. דב"ה סברי גזירה שמה יטמא לשנה הבאה כו'.

אבל ערל ישראל ד"ה טובל ואוכל את פסחו לערב. וכתבו התוס' תימא לריב"א דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמהל אפי' מדרבנן והנה בערל נכרי ניחא לי' מה שצריך טבילה אליבא דכו"ע.

ולדידי קשיא לי גם בערל נכרי לב"ש אמאי צריך טבילה דכיון דר"א דהוא שמותי ס"ל ביבמות מ"ז מל ולא טבל הרי זה גר מסתמא ב"ש נמי ס"ל פן שיהי בירושלמי פריף מר' אליעזר אב"ש כמו"ש תוס' ביצה ל"ד.

וא"כ נדאי הא דס"ל לר' אליעזר מל ולא טבל הרי זה גר דב"ש הוא ומ"ט צריך טבילה אח"כ והא ב"ש לא גזרו משום אישפתד דניחוש פיון דהשתא יאכל בלי טבילה יאכל לשנה הבאה ג"כ בלי טבילה.

נדברי הצ"ח בזה דחוקים מאד ורחוקים מפשט הסוגיא ע"ש: ונ"ל לומר דערל נכרי צריך טבילה אליבא דכו"ע אפי' אי מל ולא טבל הרי זה גר דאף דבעודו עכומ"ז לא

קיבל טומאה מה"ת וכמו"ש רש"י בפסחים צ"ב מ"מ הי' טמא מדבריהם שעשו אותו כזב מכן ט' שנים ויום אחד וזהו מגזירת י"ח דבר כמבואר בשבת י"ז ע"ב ובע"ז ל"ו ע"ב וכשנתגזיר ודאי שצריך טבילה לטומאה זו אפי' למ"ד דבטילה לחודא הרי זה גר.

אלא דלפי מה שאמר ביבמות שם דר' אליעזר מודה לר' יהושע דטבל ולא מל ג"כ הרי זה גר וא"כ אין נפ"מ אי טבילה קודם מילה או אח"כ שיהי' טבילה זו מה שהיא לשם גירות עולה לגירותו ולטומאתו פאחת.

אולם להברייתא דיבמות שם דמשמע דס"ל דלגירות תרתי בעינן וכו' יוסי דאין גר עד שימול ויטבול לפ"ז בעינן מילה ואח"כ טבילה דאי טביל מקודם ואח"כ ימול נהי דגר הוי מ"מ פניו דבטבילה הראשונה עדיין טומאת זיבה עלי' כל זמן שדינו כעכומ"ז דהיינו עד שימול ג"כ.

וא"כ אף שימול אח"כ עדיין טמא עד שיטבול שנית לטומאתו. וכדי שלא יצטרף ב' טבילות או משום חששא שיספור שטבילה הראשונה עולה לו גם לטומאתו ע"כ תקנו שיהי' סדר גירותו מילה ואח"כ טבילה ואף דברייתא מייירי בבא להתגזיר בזמן הזה.

ובזמן הזה אין טומאה וטהרה נוהג מ"מ י"ל דתקנה הראשונה עדיין קיימת. ועוד דגם בזמן התנאים נהגו בדיני טומאה וטהרה וכמו"ש חב"י מ"ד כו' כמו"ש המפרשים: והשתא שזכינו לכו' דמשו"ה צריך מילה ואח"כ טבילה כדי שטבילתו יעלה לו לגירותו וטומאתו פאחת.

לא קשיא תו מה שהקשו התוס' מהא דמעוברת שנתגזירה. בנה א"צ טבילה אפי' למ"ד עובר לאו ירו' אמו.

דמשמע דטבילה מקודם נמי סגי. דלכמ"ש פשוט דכיון דלענין גירות אין נפ"מ הי' מינייהו קדים רק לענין טומאת זיבה בעי שיהי' טבילה באחרונה.

נהרי תינוק אינו מטמא עד שיהי' בן ט' שנים ויום א' כמו"ש בע"ז ל"ו א"כ בדידנ' אין נפ"מ פל' ואפי' טבילה ברישא נמי שפיר דמי: ולפי מ"ש מ'ינשב דעת הרמב"ם בהלכות קרבן פסח פ"ק ו' הלכה ז שכתב ישראל ערל ששל בערב פסח.

שוחטין עליו אחר ששל. ולא הזכיר טבילה פל' וכבר עמד ע"ז הצ"ח ותמה על נו"כ שלא הרגישו בזה.

ונ"ל פשוט דלהרמב"ם קשיא לי' קושיות הריב"א למה צריך ערל ששל טבילה פניו דבהיותו ערל ג"כ קיבל טומאה ומסתמא טבל ג"כ. ואף דבאי הארץ הוצרכו טבילה וכדאמר ביבמות ע"א ע"ב מלו וטבלו ועשו פסחיהן התם שאני שפיר נטמאו במת והוצרכו הגזאה ואין הגזאה בלא טבילה אבל כשלא נטמא למה צריך טבילה.

ע"כ מפרש הרמב"ם דהכא נמי מייירי כשנטמא בודאי דסתמא דמילתא כו' הוא דמתוך שאסור בתרומה וקדשים אינו זהיר מליטמא. אלא דלכאורה דכיון דדומיא דערל עכומ"ז קתני והוא אפי' בשלא נטמא פל' נמי בעי טבילה דכיון דבעודו עכומ"ז אינו מקבל טומאה וכמו"ש רש"י א"כ ה"ל לא נטמא פל' ואפ"ה צריך טבילה ודומיא דידנ' ישראל ערל נמי אף שלא נטמא.

ושפיר תמה ריב"א. אולם לפי מ"ש דבערל עכומ"ז נמי היינו טעמא משום דנטמא בנדאי
והיינו טנמאת זיבהשגזרו עלי חכמים.

א"כ דומיא דידן בערל ישראל נמי בשידע שנטמא הוא דבעי טבילה. אבל כל שלא נטמא
אין הכי נמי דערל ישראל א"צ טבילה פלל: ולכאורה הי' נראה לנישב תמיהת ריב"א
ע"פ מ"ש לעיל דמה"ט דצריף טבילה לרי"ו אף שהי' נזהר בהיותו ערל לטהר א"ע
ולטבול לטנמאתו אף פינון שערלתו הי' עליו וה"ל מיעוט המקפיד וה"ל כל טבילותיו
בחציצה דרבנן משו"ה צריף לטבול אחר שנימול שיעלה לו אפי' מדרבנן.

דלכאורה דברינו ליתא לפי מ"ש הרע"ב בפ"ה המשנה דהאי ערל היינו שמתו אחיו מחמת
מילה וכיון שדינו שמתנינים לו מלמולו עד שיתחזק פחו וכמו"ש ב"ד הלכות מילה
סימן רס"ג ולמולו קודם לכן איפא ספנתא א"כ ה"ל שוב מיעוט שאין מקפיד עלי'
וכמו"ש הח"ס בשערות הפלות.

ע"ז י"ל דבאמת האי ערל לאו כמו"ש הרע"ב אלא שאינו רוצה למול מחמת הפאב וכעין
מ"ש ר"ח אהא דר"ע דמרבה לערל פטמא בכה"ג כמו"ש תוס' חגיגה ד' ע"ב. ובזבחים
כ"ג וכיון דבכה"ג רובא דאינשי מקפידים אף דאיהו נדאי אינו מקפיד שהרי אדרבה אינו
רוצה למול א"ע עד זמן שהוסכם אצלו למול.

נהרי קיי"ל ב"ד הלכות נדה דבכה"ג ה"ל חציצה משום דבטר רובא דעלמא אזלינן
נדעתו בטילה אצל כל אדם. ונהו דעת הרשב"א ודעימי'.

אלא דלדעת הרמב"ם שפכת הב"י אליבין דמשמע דהעיקר בקפידא דידן תליא ולא
ברובא דאינשי בין לקולא בין לחומרא א"כ ליתא לטעם זה. דכיון דהעיקר בדידן תליא
והוא הלא לא הי' מקפיד פלל עד שעה שנימול א"כ בכל טבילותיו קודם שנימול לא הי'
מקפיד פלל ולא הנה חייץ אפי' מדרבנן ונהדר קושיא לדוכתא תמיהת ריב"א.

ע"כ פירש הרמב"ם דמייירי פשנטמא בנדאי וכמו"ש אף להרשב"א דמפרש דדין זה
תליא בפלוגתא דר"א ות"ק במקונאות פרק ט' דלת"ק תליא ברוב ב"א ולא בו ולר'
אליעזר תליא בו ולא ברוב בני אדם ונהלכה כת"ק.

א"כ רי"ו נמי כת"ק ס"ל א"כ בערל שאינו רוצה למול א"ע ונהרי הוא באיסור פרת כל
יום. אף דבדידן לא הניא הקפדה אבל פינון שרוב בני אדם מישראל מקפידין ע"ז וה"ל
דבר המקפיד במיעוט גופו שחוצץ מדרבנן.

וכל טבילותיו בעודו ערל לא יהי' פדינן מדרבנן וכשנימול צריף טבילה שנית. ונהארבתי
בזה במק"א: סימן סג דיני מאכלות אסורות לגיסי האברף החו"ב וכו' מ' אברהם שרגא
חאצקעלאונין נ"י מליגום.

אשר שאלת ממני לפי מה דקיי"ל ב"ד הלכות טבילת פלים סימן ק"כ דהקונה פלי
סעודה מעכומ"ז צריף להטבילם. וכתב הט"ז שם דטעם הטבילה כדי שייצאו מטנמאתו
של עכומ"ז לקדושת ישראל.

וכ"כ הב"י בשם הירושלמי. א"כ למה לא יליף ביבמות מ"ו דבאבות נמי טבילה הנאי
מק"ו מפלו של עכומ"ז שצריכין טבילה ליפנס לקדושת ישראל.

גופו לא כ"ש. עכ"ד: תשובה.

הנה סברתה טובה וישרה אשר עפ"ז יש לפרש דברי הברייטא ביבמות מ"ז ע"ב שאמרה ובמקום שנגדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין. ויש לדקדק לענין מה תלי טבילת גרים בטבילת גדה [וע' תוס' שם] ולפי דברי א"ש דמשום דבטבילת פלים הנכנסים לקדושת ישראל דבעינן מ' סאה ילפינן בע"ז דף ע"ה ע"ב מדכתוב אף במי גדה תחטא ודרשינן מים שהנגדה טובלת בהו דהיינו מ' סאה.

דלפ"ז גופו של עכומ"ז שנקנס לקדושת ישראל לא כ"ש דבעי מ' סאה פגדה. משו"ה תלי פאן טבילת גר ועבד ג"כ פגדה ואמר ובמקום שנגדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין: אמנם עיקר קושיותה לא ידעתי לה מקום.

דאין להקשות בטבל ולא מל דבין ר"א ובין ר"י ס"ל דמהני משום דילפי מאמהות שטבלו ומטעם דאל"כ במה נכנסו תחת פנפי השכינה. ותקשי למה צריכין סברא דאל"כ במה נכנסו תחת פנפי השכינה עדיפא הנה להו לומר דילפי מטבילת פלי מדין. זה לק"מ.

דנדאי קודם מתן תורה לא הי' יכולים למילף מדין פלים שנגמר להם לאחר מ"ת בכלי מדין. דהא עדיין לא ידעו האי דינא דכלי מדין.

ואין לומר פינו דחזינו דרחמנא ציום בפלי מדין אטבילה א"כ מכ"ש שציום אטבילה מראש קודם מ"ת פשנקנס גופם לקדושת ישראל ג"ז אינו ראי'. דהא י"ל ניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

וע"כ מוכרחין אנו לומר סברא זו. שיהי ביבמות שם אמר פי פליגי במל ולא טבל ר"א יליף מאבות ור"י באבות נמי טבילה הנה כו' מהכא ויקח משה גו' וגמירי דאין הנאה בלא טבילה: ויש להקשות פינו דר' יהושע גמר דאין הנאה בלא טבילה ומה"ט אין למילף מאבות.

א"כ ר"א נמי ליגמר מר' יהושע שהוא קיבל מרבותיו. דכה"ג הקשו התוס' בשבת צ"ז בהא דר"ע יליף שם ג"ש מדבר מדבר וריב"ב לא יליף והקשו ונגמר ריב"ב מר"ע שהוא קיבלה מרבו.

ואומר ר"ת שהי' להם בקבלה מנין גז"ש כו' וכאן לא שייך תירוץ זה וא"כ תקשי מ"ט לא גמר ר"א מר"י הא דגמר מרבותיו דאין הנאה בלא טבילה. וצ"ל דנדאי גם ר' אליעזר אגיל ומודה לר' יהושע דגמירי דאין הנאה בלא טבילה.

אמנם הא דגמירי היינו ממ"ת ואילף. אבל מנין לנו לומר דגם קודם מתן תורה לא הי' ההנאה בלא טבילה ולא ילפינן קודם מתן תורה מלאחר מ"ת די"ל ניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

ור' יהושע ס"ל דכיון דלאחר מ"ת קיי"ל דאין הנאה בלא טבילה וזה בזה תליין א"כ מסתברא פשנצטוו על הנאה קודם מ"ת לאו לחצאין נאמרה שתועיל הנאה בלא טבילה. וכ"ז בהנאה וטבילה דקיי"ל השתא דתליין זה בזה אבל בעלמא למילף מלאחר מ"ת אקודם מ"ת אי אפשר משום דאמרינן ניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

ומ"ש בגמרא אילימא מדכתיב לה גוי וכבסתם בגדיכם ומה במקום שאין טעון פבוס טעון טבילה ופי' רש"י דהיינו בעל קרי. והא דין דבעל קרי עדיין לא נאמר להו, אף נראה פשוט דלאו ק"ו גמור קאמר דהא מיגן' ובי' שפיר נוכל למילף פינו דכל עיקר פבוס בגדים לפי שנגעו בגוף א"כ הגוף שנגעו בעצמו בנדאי צריה טבילה.

ומ"ש ומה במקום אינו אלא לרונחא דמילתא. וק"ל.

ומה"ט אין להקשות ג"כ באבות ארבי אליעזר דס"ל דלא הנה בהו רק מילה לחודא הא פינו דכלים הנכנסים לקדושת ישראל בעו טבילה גופם לא כ"ש. וכן ר' יהושע למה צריה להא דגמירי הא מפלים נוכל למילף.

דזה אינו די"ל ניתנה תורה ונתחדשה הלכה. ועוד באבות בלאו הכי לא שייך להקשות כן.

דאדרבה י"ל דכמו בכלים סגי בחדא דהיינו בטבילה כמו כן בגופם נמי הי' סגי בחדא דהיינו במילה וא"צ תרתי דהיינו מילה וטבילה. ואף דבכלים לא אפשר פי אם טבילה לחודא.

הא רבי אליעזר ור' יהושע ס"ל דדנין אפשר משאי אפשר: ובאשר יודע אני כי מטעמי פלפול תאנה נפשה ע"כ אערפה לפניה מה שיש לתרץ קושיותה ע"ד הפלפול בטוב טעם נדעת בס"ד.

דהנה בעיקר דין טבילת פלים הנקחים מעכומ"ז יש מחלוקת בין הראשונים אי טבילה זו מה"ת הוא או רק מדרבנן. דלרב"ם והרב"ן הניא רק מדרבנן וקראי דמייתי בשלהי ע"ז אסמכתא בעלמא.

ולהרשב"א וסייעתו הניא מה"ת כפשוטן של דברי הגמ'. ואשר אנכי אחזה תליא זה במחלוקת תנאים.

דהנה בשבת דף ס"ד והדנה בנדתה גוי זקנים הראשונים היו אומרים שלא תכחול ולא תתקשט כו' עד שפא ר"ע ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה אלא מה ת"ל והדנה בנדתה תהא עד שתבא במים.

וכתב שם הרשב"א ז"ל בחידושי דלזקנים הראשונים איכא למימר דנפקא להו טבילת נדה מאד במי נדה יתחטא דאמרינן בשלהי ע"ז מים שהנדה טובלת בהן. ור"ע ס"ל דילמא תהיא לטהרות אבל לבעלה דחול א"צ עכ"ל.

ויש לדקדק על דבריו דאם יש לדחות דהיא לטהרות א"כ זקנים הראשונים נמי. ומנא להו דטבילת נדה מה"ת.

ואוסיף להקשות ע"ד הרשב"א דאפי' לר"ע נמי לא א"ש תירוצו דהנה התוס' ביבמות מ"ז ע"ב כתבו בשם רי"ה גאון דטבילת נדה מה"ת נפקא לן מק"ו ממגעעה דטעון טבילה היא עצמה לא כ"ש. ובחגיגה י"א כתבו התוס' בשם בה"ג דנפקא טבילת נדה בק"ו דהשתא לטהרות בעי.

לבעלה דכרת לא כ"ש. וכתבו התוס' דק"ו פריקא הוא דלטהרות אשפחן בכמה דברים דחמיר מלבעלה כו'ע"ש.

והנה לפ"ז גם ק"ו דרי"ה גאון ביבמות מ"ז ג"כ ק"ו פריקא. די"ל דאף דמגעה טעון טבילה היינו לטהרות ואין הכי נמי דמכ"ש היא עצמה לטהרות אבל לבעלה אפתי מנ"ל: אמנם נ"ל דרי"ה גאון היטיב אשר דובר ועיניו שפיר חזו האי דרשא דמייתי בגמ' בע"ז אף במי נדה מים שהנדה טובלת בהם ומינה מוכח לטבילת נדה מה"ת.

אלא דקשיא לי קושיות התוס' הנ"ל דדילמא ההיא לטהרות דאשפחן בכמה דברים דחמיר מלבעלה. ע"ז פתב דאיפא ג"כ ק"ו בנדה ממגעה היא עצמה לא כ"ש ונהי דאיפא למדחי דהיא לטהרות.

מ"מ השתא בע"כ צ"ל דקרא דאף במי נדה לבעלה אמת. דאי רק לטהרות קרא ל"ל.

הא מק"ו נפקא: ואין לתרץ לפי מ"ש בירושלמי שלהי גיטין דזקנים הראשונים היינו ב"ש דס"ל לא יגרש את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר. ור"א דאיהו שמותי מתלמידי ב"ש כמו"ש תוס' ביצה ל"ד בשם הירושלמי הא ס"ל בפסחים ע"ז מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא.

י"ל דהיא לא גרע ממגעה שהרי היא נוגעת בעצמה ונהרי היא בכלל מגעה דכתיב ושטעון טבילה לטהרות. וע' פנ"י בביצה ז גבי שאור וזמין.

הרי דאיפא הכרח דע"כ קרא דאף במי נדה לבעלה נמי אמת וליתא למ"ש הרשב"א בדר"ע דנפקא לי דוהדנה בנדחה לטבילת נדה ס"ל דאף במי נדה רק לטהרות. וא"כ הדר קושיא לדוכת' לר"ע ל"ל תרי קראי לטבילת נדה: ועוד קשיא לי ע"ד הרשב"א דהתוס' בע"ז נשם דאמר דכלי מדין צריכין מ' סאה פמים שנגדה טובלת בהו הקשו וקא קי"ל דלהטביל מחטין וצינורות אפי' רביעית סגי.

ותירצו דהיא לעגין טומאה אבל פאן בכלי מדין חידוש הוא ובעי מ' סאה עכ"ל. והנה בפסחים גליף ר"ע דהיתר מצטרף לאיסור משפרת וטעם פעיקר מגיעולי מדין.

ולרבנן משפרת לטעם פעיקר ומגיעולי מדין לא ילפינן דחידוש הוא. ור"ע ס"ל דגיעולי מדין אינו חידוש.

והשתא לדברי הרשב"א נהי דר"ע יספור דאף במי נדה מים שהנדה טובלת בהו לטהרות אמת היינו שהנדה טובלת לטהרות. ועכ"פ פלי מדין בעי מ' סאה.

וקשה קושיות תוס' מ"ש ממחטין וצינורות דלא בעי מ' סאה. ובע"כ צ"ל פתירוצם דכלי מדין חידוש הוא.

הרי דלר"ע נמי צ"ל דכלי מדין חידוש הוא. וא"כ טעם פעיקר בכל התורה מנא לי למילף מפלי מדין דהא מחידוש לא ילפינן: אלא מחונרתא נ"ל דר"ע דדריש דוהדנה בנדחה לטבילת נדה לא קשיא עלי' קרא דאף במי נדה ל"ל די"ל דר"ע ס"ל פמו שתירגם אונקלוס מי אדיותא דהיינו מי הנאה של אפר פרה לפי שהפלים נטמאו במת ע"כ היו צריכין הנאות מי חטאת ולא הונכרה במקרא טבילת נדה כלל ולא שצריכין פלים הנקחים

מעכּוּמ"ז טְבִילָה בּמ' סָאָה פֿנְדֵּה דְבַנְדֵּה ג"כ לֹא נִזְכָּר מ' סָאָה פֿלֶל אֶלָּא בְּמִים מִים שְׁפֶל גּוּפוֹ עוֹלָה בְּהֶן עִי ב"י בִּיּוֹ"ד סִימָן ר"א.

ולפ"ז טְבִילַת פְּלִים שֶׁל עֵכוּמ"ז אֵינָם מֵה"ת פֿלֶל. אַף זְקָנִים הֶרְאִישׁוּנִים דס"ל דְּהַדְּוָה בְּנִדְתָּה אֲתִיָּא לְשֵׁלָא תַּכְחוּל וְלֹא תַתְקַשֵּׁט ע"כ נִפְקָא לְהוּ טְבִילַת נְדָה מֵאָף בְּמִי נְדָה דְּאִין לְהַקְשׁוֹת דִּילְמָא הֵיִיא לְטְהָרוֹת דְּלְטְהָרוֹת קָרָא לֹא צָרִיף הָא ק"ו מִמְּגַעָה פֿדְבְּרִי רִי"ה גָּאוֹן וּכְמוֹ"ש.

ולפ"ז מוֹכַח דס"ל טְבִילַת פְּלִים בּמ' סָאָה הֵוִיא מֵה"ת וְגַעוּלִי מְדִין חִידוּשׁ הוּא דְּבַעֵי מ' סָאָה וְלַעֲנֹן טַעַם פְּעִיקָר לֹא יִלְפִינוּ מִינָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה. דְּשִׂאֲנֵי הֵתָם דְּחִמִּירִי לַעֲנֹן מ' סָאָה וְהֵוִיא חִידוּשׁ: וּלפ"ז מִתּוֹרָץ מְמִילָא קוֹשְׁיִיתָף דִּלְר"ע הָא ס"ל דְּטְבִילַת פְּלִים הֶנְקַחִים מֵעֵכוּמ"ז א"צ טְבִילָה פֿלֶל מֵה"ת וְלְזָקָנִים הֶרְאִישׁוּנִים הָא ס"ל דְּכָלִי מְדִין חִידוּשׁ הוּא וְלֹא יִלְפִינוּ מִינֵי.

וְאַחֲרֵי כּוֹתְבֵי מְצִאתִי שְׁפָכָר קְדַמְנִי בְּמַעַט מְנָה בְּתַשׁוּבַת ח"ס בִּיּוֹ"ד: וְלִדְיָדִי הָא קִשְׁיָא לִי בְּהַאי עֲנִינָא אִיף יִלְיָף ר' אֱלִיעֶזֶר לְגַרִים דְּסָגִי לְהוּ בְּמִילָה לְחַוְדָּא בְּלֹא טְבִילָה מְאַבּוֹת מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה דְּהִי סָגִי לְהוּ מִילָה לְחַוְדָּא.

הָא י"ל שְׂאֲנֵי מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה שְׁפָכָר יִצְאוּ בְּמַקְצַת מְפֶלֶל ב"נ מִימּוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ וּכְדִס"ל לר' אֱלִיעֶזֶר גּוֹפָא ב"ב דָּף ק' דְּהִילּוּף קָנָה מְדַאֲמַר לִי הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם קוּם הַתְּהַלֵּף גּוֹ נְהִרִי ב"נ לֹא קָנִי קַרְקַע בְּחַזְקָה.

א"ו דְּאַבְרָהָם פְּכָר יִצְאָ מְפֶלֶל ב"נ וּכְמ"ש הַפֿר"ד דְּרוּשׁ א' וְכַדְאֲמַרִּינוּ בְּחַגִּיגָה ג' שְׁהִי אַבְרָהָם תְּחִילָה לְגַרִים וְלִפְנֵי הַרְמָב"ן סוּף פְּרָשַׁת אֲמֹר גַּרִים מְמַשׁ. וְאֵע"ג דְּמַצִּינוּ בְּכַמָּה מְקוּמוֹת שְׁהִיוּ נוֹהֲגִין כַּב"נ פְּגוֹן עַמָּרָם וְיַעֲקֹב וְכוּצ"ב.

פְּכָר תִּירָץ הַטּוֹ"א בְּחַגִּיגָה שְׂיִצְאוּ מְפֶלֶל ב"נ וְאַפ"ה לְכָלִל יִשְׂרָאֵל לְגַמְרִי לֹא בָּאוּ. הָרִי דַעכ"פ גַּם קוֹנָדָם מ"ת לֹא הִי דִינָם כַּב"נ מְמַשׁ.

א"כ י"ל דְּמֵה"ט הִי סָגִי לְהוּ בְּמִילָה לְחַוְדָּא. מִשָּׂא"כ עֵכוּמ"ז גְּמוּר שְׁנַכְנַס לְכָלִל יִשְׂרָאֵל גְּמוּר י"ל דְּתַרְנוּןִיָּהּ בְּעֵי מִילָה וְגַם טְבִילָה.

אַף לֹא קִשְׁיָא מִיָּדִי. נְהִי דְּכָכָר מִימֵי אַבְרָהָם אָבִינוּ יִצְאוּ מְפֶלֶל ב"נ.

מ"מ הָא גַּם בְּאַבְרָהָם וּמִמֶּנּוּ וְאִילָף ג"כ לֹא מַצִּינוּ בְּגִירוֹת שְׁלֵהֶם רַק מִילָה לְחַוְדָּא וְלֹא טְבִילָה. וּלפ"ז צָרִיכִין לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּאָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר שְׁפֵן מַצִּינוּ בְּאַבּוֹתֵינוּ שְׁמָלוּ וְלֹא טְבִלוּ לָאוּ אֲדוּר מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה לְחַוְדָּא קִאֲמַר דְּהָא מִינֵיָּהּ לִיפָּא רֵאִי עַל ב"נ גְּמוּר שְׁנַכְנַס לְהַיּוֹת גַּר גְּמוּר אֶלָּא עַל אַבּוֹתֵינוּ מִיּוֹם שְׁהַתְּחִילוּ לְצִאת מְפֶלֶל ב"נ גְּמוּר עַד מ"ת שְׁנַכְנַסוּ לְקַדְוִשַׁת יִשְׂרָאֵל גְּמוּר מַצִּינוּ רַק מִילָה וְלֹא טְבִילָה: וְעַדִּין יֵשׁ לְשֵׁאוֹל לר' אֱלִיעֶזֶר דס"ל דְּמִימּוֹת אַבְרָהָם פְּכָר יִצְאוּ בְּמַקְצַת מְפֶלֶל ב"נ.

וְהַתִּינַח אֲנָשִׁים יִצְאוּ בְּמִילָה אֲבָל נָשִׁים בְּמֵאֵי נְכַסּוֹ אַז תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה. וּבְחֻמְשׁ עַל פְּסוּק וְאֵת הַנְּפֹשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֶרֶן וּפִי רִש"י אַבְרָהָם מְגִייר אֲנָשִׁים וְשָׂרָה מְגִיירַת נָשִׁים.

וּבַמָּה מְגִיירַת וּבַמָּה נְכַסּוֹ תַּחַת כַּה"ש. וְצ"ל דְּה"נ פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ"ש וּמ"ש שְׁפֵן מַצִּינוּ בְּאַמְהוֹת שְׁטָבְלוּ וְלֹא מְלוּ הֵינּוּ הָאֲמָהוֹת מִימּוֹת אַבְרָהָם וְאִילָף.

דאל"כ בַּמָּה נִכְנָסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה וּז"ש שְׁרָה מְגִינַת נָשִׁים הֵינּוּ כְּדִין אִשָּׁה שְׂנֹשִׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בְּמִים כּו' כּמוֹ"ש בִּיבְמוֹת מ"ז: וּלפ"ז מִתּוֹרָץ לִי דְבַרֵי הַתּוֹס' בִּיבְמוֹת שָׁם דְּפָרִיךְ בַּגַּמ' וּר' יְהוֹשֻׁעַ טְבִילָה בְּאַמְהוֹת מִנ"ל.

וְהִקְשׁוּ הַתּוֹס' וְנ"ל אַע"ג דְּאִית לִי אֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה שְׂמָא הַנְּשִׁים לֹא הָיוּ בְּכָלֹל אוֹתָהּ הַזָּאָה. א"נ מְשׁוּם ר"א אִיְצְטְרִיךְ הָא טַעְמָא דְּמַסִּיק מְשׁוּם דְּאִיהוּ נְמִי מוֹדָה דְּבְטְבִילָה לְחוּד סְגִי כְּדָאֻמֵר לְעִיל בְּטַבֵּל וְלֹא מָל כ"ע לֹא פְּלִיגִי דְּלִית לִי דְּאֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה.

וְיֵשׁ לְהַפְּלִיא עַל דְּבַרֵיהֶם שְׂפָתָבוּ א"נ מְשׁוּם ר"א אִיְצְטְרִיךְ כּו' מְשׁוּם דַּס"ל לְדוֹחֵק לְוֹמֵר דְּהַנְּשִׁים בְּכָלֹל הַזָּאָה. לר"א נְמִי אֶפְתִּי מִנ"ל טְבִילָה בְּאַמְהוֹת דַּאל"כ בַּמָּה נִכְנָסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה הָא י"ל דְּנִכְנָסוּ ע"י הַזָּאָה וְלֹא בְּטְבִילָה.

וּא"כ י"ל דְּלֹא מוֹדָה כָּלֹל ר' אֱלִיעֶזֶר לר' יְהוֹשֻׁעַ דְּטַבֵּל וְלֹא מָל דְּמַהְנִי. וְאִף דְּהַזָּאָהוֹת נִכְנָסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה הֵינּוּ ע"י הַזָּאָה.

אַבְל בְּעֵלְמָא דְּלִיכָא הַזָּאָה מִנ"ל דְּהָנִי גַר בְּטְבִילָה. וְלֹא מְצִאתִי לֹא מִהַמְּפָרְשִׁים שְׂעַמַד עַל דְּבַרֵי הַתּוֹס': אוּלָם לִמ"ש א"ש וְנִכּוֹן דִּלְר"א בְּלֹא הָכִי מְוַכְרַחִין לְוֹמֵר דְּהַזָּאָהוֹת נִכְנָסוּ לְכָלֹל יִשְׂרָאֵל ע"י טְבִילָה.

דְּנָהִי דְּהַזָּאָהוֹת בְּשַׁעַת מ"ת י"ל דְּנִכְנָסוּ ע"י הַזָּאָה אַבְל אִיהוּ הָא ס"ל דְּמִימוֹת אַבְרָהָם כְּפָר יִצְאוּ מִכָּלֹל ב"נ. וְהַתִּינַח אַנְשִׁים יִצְאוּ בְּמִילָה אַבְל נָשִׁים בְּמֵאִי.

אַלֵּא ע"כ בְּטְבִילָה וְדַאל"כ פִּינּוּ דְּהַזָּאָה לֹא הִי אִזּוּ בַּמָּה נִכְנָסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה: וְרֵאִיתִי בְּטו"א בְּמַגִּילָה י"ג גְּבִי בַת פְּרָעָה שְׂאָמֵר ר' יוֹחָנָן מְשׁוּם רַשְׁב"י שְׁהִלְכָה לְרַחוּץ מְגִילוּלֵי בֵית אַבְיָה וּפִי' רַש"י לְטַבֵּן לְשׁוּם גִּירוֹת.

וְכַתֵּב הַטו"א לְכַאוּרָה מְשַׁמַּע שְׂטַבְלָה לְשֵׁם גִּירוֹת כְּדִקְי"ל גַּר צָרִיךְ טְבִילָה וְהָא לִיתָא. דְּזָה אֵינּוּ אֵלֵּא בְּבָא לְכַנּוּס לְקַדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל לְצִאת מִתּוֹרַת ב"נ דְּהָא נִפְקָא לָן הָא מְדוּר הַמְדָּבָר שְׂמָלוּ וְטַבְלוּ כְּשִׁבְאוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה וְה"נ עֶבֶד כְּנַעֲנִי כְּשִׁיּוּצָא מִתּוֹרַת ב"נ וּבָא לְכַנּוּס לְכָלֹל מְצוֹת שְׁהַנְּשִׁים חַיִּיבוֹת בְּהֵן בְּעֵי טְבִילָה.

אַבְל בְּאוֹתוֹ זְמַן עֲדִינּוּ כְּנֹלָם הִי עֲלִיָּהֶם תּוֹרַת ב"נ וְטְבִילָה זֹו לְמָה. עכ"ל.

וּתְמִינְהִי עָלָיו פִּינּוּ שְׁהוּא עֲצָמוּ הוֹכִיחַ בְּפָרֵק קַמָּא דְּחַגִּיגָה דְּמִימוֹת אַבְרָהָם עַד מ"ת יִצְאוּ מִכָּלֹל ב"נ מ"מ לְכָלֹל יִשְׂרָאֵל גְּמוּר לֹא בָּאוּ. וּא"כ כְּמוֹ הַזָּאָהוֹת בְּשַׁעַת מ"ת שְׂיִצְאוּ מִכָּלֹל מְקַצַּת יִשְׂרָאֵל לְכָלֹל יִשְׂרָאֵל גְּמוּר הַנּוֹצְרֵי טְבִילָה.

וּא"כ הוּא הַדִּין וְהוּא הַטַּעַם לְנִכְנָס מִכָּלֹל ב"נ גְּמוּר לְכָלֹל מְקַצַּת ב"נ. וְכִמוֹ זֹו כֵּן זֹו בְּעֵי טְבִילָה.

אַלֵּא דְּלְכַאוּרָה בְּשַׁלְמָא אֲנִן הַשְׂתָּא יְלַפִּינּוּ טְבִילָה מֵאַמְהוֹת דְּמִקְבְּלֵי הַתּוֹרָה אַבְל קוֹדֵם מ"ת כְּגוֹן בַּת פְּרָעָה מִנִּין הִי לָהּ לְמִילָף דְּהַבָּאָה לְהַתְּגַיֵּיר צָרִיכָה טְבִילָה וְאוּלָם לְפִי מ"ש בְּפִשׁוּט דְּהָאֵי סְבָרָא דְּנָשִׁים בְּעֵי טְבִילָה דַּאל"כ בַּמָּה נִכְנָסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה כְּפָר הֵנּוּה ס"ל אִיתּוּם אַבְרָהָם וְשְׂרָה בְּגִירוֹת שְׁלָהֶם וְכֵן נִהְגוּ בֵיתוֹ אַחֲרָיו וְלְכָל הַבָּא לְהַסְתַּפַּח אֵל בֵּית יַעֲקֹב א"כ אִיהִי נְמִי עֲשֻׂתָה כְּדִין לְטַבֵּן לְשֵׁם גִּירוֹת.

וע' מ"ש בְּשִׁפְתַי חֵן פ' שְׁמוֹת גִּיסָה וכו' ח"ן: סִימָן סד דִּינֵי נְדָרִים בְּנְדָרִים נ"ה ע"א בְּמִשְׁנֵה שֵׁם הַנּוֹדֵר מִן הַדְּגוֹן אֲסוּר בְּפֹל הַמְצָרִי כו' הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה אֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא מִחֲמַשְׁתּוֹת הַמִּינִין [והכ"מ בְּרִישׁ פָּרָק ג' מֵהַלְכוֹת בְּרִכּוֹת הַעֲתִיק לְשׁוֹן הַמִּשְׁנֵה הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה אֲסוּר בְּפֹל הַמְצָרִי כו' וְהַמְגִיהִים שֵׁם תְּמָהוּ ע"ז דְּבַמִּשְׁנֵה לֹא כָּהּ שְׁנוּיָה וּפְלֵא שְׁבַחֲדִישֵׁי הָר"ן ב"ב מ"פ"ח הַעֲתִיק הַמִּשְׁנֵה ג"כ בְּלִשׁוֹן זֶה] וְשֵׁם בְּגִמְרָא אָמַר ר' יוֹחָנָן הַכֹּל מוֹדִים בְּנוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה שְׁאֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא מִחֲמַשְׁתּוֹת הַמִּינִים כו' מֵתִיב רַב יוֹסֵף וְכַפְרוֹן הַדְּבָר הַרְּבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו' אָמַר רַבָּא תְּבוּאָה לְחוּד תְּבוּאָת שְׂדֵה לְחוּד.

וְרֵאִיתִי בְּהִגָּהַת מִצְפָּה אֵיתָן שְׁפֹתָב שֵׁם דְּמִכָּאן מִשְׁמַע דְּתְבוּאָה סָתָם לֹא מִשְׁמַע אֲלָא מִחֲמַשְׁתּוֹת הַמִּינִין אַף בְּלִשׁוֹן מְקָרָא וְלֹא דְנוֹקָא בְּנְדָרִים שְׁהוֹלְכִים בְּהֵם אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם מְדוּמָתִיב עֲלֵי רַב יוֹסֵף מְקָרָא וְהַנְצָרָה לְשְׁנוּיֵי דְהֵתָם תְּבוּאָת שְׂדֵה.

וְקָשָׁה לִי מְעַרְכִין י"ד מְכַר אֵילָנוֹת כו' מ"ט שְׁנֵי תְבוּאוֹת אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא לֹא מְקָרֵי תְבוּאָה אַף בְּלִשׁוֹן מְקָרָא רַק ה' מִינֵי דְגוֹן וְכֵן קָשָׁה מְרִישׁ חֲזַקָת הַבְּתִים פְּנִס אֵת תְּבוּאָתוֹ שְׁפֹתָבוּ הַתּוֹס' דְּהֵינּוּ עֲנָבִים כְּדַכְתִּיב וְתְבוּאָת הַפָּרִם.

וי"ל כו' ע"ש מה שפיריץ: והנה מה שפכתב דמכאן משמע דגם בלשון תורה תבואה אינה אלא ה' מינין מדמותיב רב יוסף מקרא אמתניתין דנדדרים. הנה אכתי על רב יוסף גופא קשיא מנא לי' להקשות דלמא בלשון תורה אפי' פירות האילן נמי בכלל תבואה כדכתיב ותבואת הפרם ומספר שני תבואות דמירי אפי' באילנות ושני גבי נדרים שהולכין אחר לשון בני אדם.

אולם תמיהני על גאון בקי כמהו שנעלמו ממנו דברי התוס' והרא"ש שם בגמ' שהרגישו בזה וכתבו בפשיטות דקראי דדברי הימים בלשון בני אדם משמע וכו' כ' בְּחִידוּשֵׁי רִשְׁבָּ"א שֵׁם אֵהָא דְמֵתִיב רַב יוֹסֵף בְּרִישָׁא לְמִמְרָא דְדָגוֹן כו' וְא"ת וּמַאי קוּשְׁיָא דְהָא ר"מ לֹא פְּלִיג בְּדָגוֹן דְּאוּרִייתָא דְלָכוּ ע' אֵינוֹ אֲלָא ה' הַמִּינִין, וי"ל דְקָרָא לֹא בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה מִשְׁתַּעֵי אֲלָא בְּלִשׁוֹן ע"ה וּבְלִשׁוֹן שְׁהִיו מְבִיאֵי הַמַּעֲשָׂרוֹת מְדָבְרִים עכ"ל: וּלְפִי מ"ש א"ש הָא דְאִיבְעִיא לְהוּ ב"ב קמ"ג ע"ב בְּהֵוּא דְאָמַר לְהוּ נְכַסִּי לְבַנְיִן הֵוּהוּ לִי בְרָא וּבְרָתָא מִי קָרוּ אִינְשֵׁי לְבָרָא בְּנִי אוּ דִילְמָא לֹא קָרוּ אִינְשֵׁי לְבָרָא בְּנִי.

אמר אבני ת"ש ובני דן חושים א"ל רבא דילמא כו' אלא אמר רבא ובני פלוא אליאב רב יוסף אמר ובני איתן עזריה. ויש לתמוה פינו דאיכא קרא בתורה ובני פלוא אליאב למאי הביא רב יוסף קרא דדברי הימים שהוא דברי קבלה.

אבל לפי מ"ש נכון מאד דמקרא דובני פלוא דכתיב בתורה אין ראי' כל כה על פונות המצווה שדיבר בלשון בני אדם. לכה הביא קרא דדברי הימים שנכתב ג"כ בלשון בני אדם ואזיל רב יוסף בזה לשיטתו בנדדרים: לפ"ד התוס' והרא"ש והרשב"א אלו לא קשיא תו קושניית הגאון ר"ע איגר בגליון הש"ס ריש פירק הנודר מן המבוסל דשם בגמרא תנא ר' יאשיא אוסר ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ויבשלו הפסח והקשה שם אמאי לא מייתי קרא דתורה דפ' ראה ובשלת ואכלת דאפסח קאי.

דלפמ"ש פֿינן דלמסקנא נָשָׁם גַם ר' יאָשׁיָא ס"ל דְּבַנְדְּרִים הֵלֶךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם א"כ
שְׁפִיר מֵיִתִּי קָרָא דְוַיִּבְשְׁלוּ דְדָה"י דְּמִיָּרִי בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם עַל לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם דְּאַתְרֵי דְר'
יאָשׁיָא לְעַנְנֵי נְדָרִים.

אַךְ לְמֵאֵי דַס"ד נָשָׁם מְעִיקְרָא דְר' יאָשׁיָא ס"ל דְּבַנְדְּרִים הֵלֶךְ אַחַר לְשׁוֹן תּוֹרָה אִין הֵכִי
נְמִי דִישׁ לְדַקְדָּק עָלָיו לְמָה לֹא נָקַט קָרָא דְתוֹרָה אֲלֵא פֿינן דְּמַסְקָנָא לֹא קִינְיָא הֵכִי לֹא חָשׁ
לְדַקְדָּק כ"כ אֲלֵא דְקִנְיָנִית הַגְרַע"א תְּקַשִּׁי לְכַאֲרָה לְשִׁיטַת הִירוּשְׁלַמִי וְהִבִּיאֻ הַר"ן נָשָׁם
רִישׁ פֶּרֶק הַנּוֹדֵר דְר' יאָשׁיָא לְקוּשְׁטָא דְמִילְתָא ס"ל דְּבַנְדְּרִים הֵלֶךְ אַחַר לְשׁוֹן תּוֹרָה
לְחוּמְרָא א"כ תְּקַשִּׁי מ"ט נָקַט קָרָא דְדָה"י וְלֹא שָׁל תּוֹרָה: וְנ"ל לֹמַר דְּנֻדְאֵי גַם הִירוּשְׁלַמִי
ס"ל כֹּל הֵיכָא דְמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם לֹא פְּמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן תּוֹרָה וְהוּא בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם
נִדָּר אִם נִימָא דְכִנְנָתוּ ג"כ הִי לְמָה דְמִשְׁמַע מְלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם לֹא ס"ד כֹּל לְאַסּוֹר עָלָיו
הַדְּבָרִים מָה שְׁהֵם בְּכֹלל מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן הַתּוֹרָה פֿינן שְׁהוּא לֹא פֿינן לְכַף וּכְלָלָא הוּא
בְּנְדָרִים דְּבַעֲיָנָן פֿיו וְלִבּוֹ שְׁוִיָן אֲלֵא דְהִירוּשְׁלַמִי אֲלִיבָא דְר' יאָשׁיָא ס"ל דְּכִינּוֹן דְּלִשׁוֹן
הַתּוֹרָה מְפִוּרָסָם וְעוֹסְקִים בּוֹ תְּמִיד ע"כ אָנּוּ חוֹשְׁשִׁין דִּילְמָא פֿשְׁנָדֵר בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה נִדָּר
מִשׁוּם דְּלְפַעְמִים מִשְׁתַּעֵי אֵינְשׁ בְּצַחוֹת לְשׁוֹן הַתּוֹרָה אַף דְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּמִקּוּמוֹ אֵינּוּ כֹן
וּמַה"ט ס"ל לְהִירוּשְׁלַמִי דְאַף דְּבַאֲתְרֵי דְר' יאָשׁיָא לְצַלִּי לֹא קָרוּ מְבֹנְשָׁל מ"מ פֿשְׁנָדֵר מִן
הַמְּבֹנְשָׁל מְסַפְקָא לָן דִּילְמָא בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה נִדָּר וְסַפֵּק נְדָרִים לְהַחְמִיר וּמֵיִתִּי ר' יאָשׁיָא זָכַר
לְדָבָר דְּמִשְׁתַּעֵי אֵינְשֵׁי הֵכִי לְפַעְמִים שְׁהָרִי עֲזָרָא וְנַחְמֵי שְׁכַתְּבוּ דַה"י בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם
פְּתָבוּ כְּמוֹש"ל בְּשֵׁם תּוֹס' רֵא"ש וְרַשְׁבֵּי"א.

וְאַפ"ה דְּבָרוּ לְפַעְמִים בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה מְדַכְתְּבוּ וַיִּבְשְׁלוּ הַפְּסַח דְּאַשְׁפָּחַן כַּה"ג בְּתוֹרָה דְּכַתִּיב
וּבִשְׁלַת וְאַכְלַת. וְהַשְׁתָּא מֵיִתִּי ר' יאָשׁיָא מְקָרָא דְוַיִּבְשְׁלוּ מ"מ"נ אִי לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם הִי אִז
דְּלְצַלִּי הוּוּ קָרוּ מְבֹנְשָׁל נֻדְאֵי אֵיבָא זָכַר לְדָבָר מְלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם אִז אֲלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם עַכְשָׁיו.

דִּי"ל דְּהַנּוֹדֵר בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שְׁדַבְּרוּ אִז נִדָּר עֲתָה וְאִי דְגַם בִּימֵי כּוֹתְבֵי דַה"י לֹא הוּוּ קָרוּ
לְצַלִּי מְבֹנְשָׁל בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמַה שְׁכַתְּבוּ וַיִּבְשְׁלוּ הַפְּסַח מִשׁוּם דְּהוּוּ מִשְׁתַּעֵי בְּלִשׁוֹן
תּוֹרָה דְּכַתִּיב בָּהּ וּבִשְׁלַת וְאַכְלַת עכ"פ הָרִי דְגַם בְּנֵי אָדָם שְׁלִשׁוֹנָם מְשׁוֹנָה מְלִשׁוֹן תּוֹרָה
לְפַעְמִים מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה אֲלֵא דְרַא' גְּמוּרָה אֵינָה לְפִי שְׁלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם מִשְׁתַּנָּה
הַרְבֵּה לְפִי הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם.

אַךְ אִם הִי מְבִיא מְקָרָא דְוַיִּבְשְׁלַת וְאַכְלַת אֲפִי זָכַר לְדָבָר לֹא הִי דְמֵאֵי עַנְנֵי נְדָרִים שְׁנִדְוִינִין
בְּתַר. לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם לְלִשׁוֹן תּוֹרָה שְׁאֵינּוּ כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם לְמַלְפִינָהוּ זֶה מְזַה וּר' יאָשׁיָא
הָא ס"ל בְּסִנְהֶדְרִין פ"ה ע"ב דְּהַתּוֹרָה לֹא דְבָרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם: וְלְפִי מ"ש י"ל דְּגַם לְפִי
מַה דַס"ל לְתַלְמוּדִין בְּנְדָרִים מ"ט דְר' יאָשׁיָא ס"ל דְּאַזְלוּנִין בְּתַר לְשׁוֹן תּוֹרָה לְאוּ מִשׁוּם
דְּכִינּוֹן דְּבַתּוֹרָה מְצִינּוּ דְצַלִּי קָרִי מְבֹנְשָׁל מִשׁו"ה הַנּוֹדֵר אֲסוּר אַף דְּכִנְנָתוּ לֹא הִי בְּכַף דְזֶה
אִין סְבָרָא כֹּלל רַק דַס"ל כְּדַעַת הִירוּשׁ' דְמִשׁוּם דְּמַסְפְּקָא לִי לִר' יאָשׁיָא בְּנוֹדֵר דְדַלְמָא
בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה הֵנָּה מִשְׁתַּעֵי מִשׁו"ה אוֹסֵר בְּצַלִּי.

וּלְפ"ז מִיּוֹשֵׁב קוּשְׁבֵי הַמְּפָרְשִׁים שְׁהַקְשׁוּ דְלְמָה דַס"ל לְהַגְמֵי דְר' יאָשׁיָא סוֹבֵר הֵלֶךְ אַחַר
לְשׁוֹן תּוֹרָה הָרִי א"כ רֵא' גְּמוּרָה הִיא מְקָרָא דְוַיִּבְשְׁלוּ הַפְּסַח וְאַמֵּי קְאָמֵר אַע"פ שְׁאֵינ
רְאִיָה לְדָבָר דְלַפְמ"ש עִיקָר רְאִיָת ר' יאָשׁיָא אֵינּוּ רַק דְּלְפַעְמִים מִשְׁתַּעֵי אֵינְשׁ בְּלִשׁוֹן
תּוֹרָה ג"כ.

וראני גמורה אינה רק זכר לדבר כמו"ש. והשתא לא קשיא תו קושיות גליון הש"ס גמ לפי מה דס"ל להגמרא מעיקרא: לפ"ד אלה שפיר י"ל דבלשון תורה אה"נ דתבואה אפי' פירות אילן משמע וכמו שכתוב וכתבואת יקב ומספר שני תבואות.

אף בלשון בני אדם לא מקרי תבואה אלא מה' מיני דגן ורב יוסף דמותיב מקרא דדה"י משום דקים לי דנכתבה בלשון בני אדם. והשבתי במק"א על כל דברי המצפה איתן וכאן אין מקום להאריך: סימן סה דיני פלאים נסתפקתי באיסור פלאים פחות משלש על שלש לדעת הרמב"ם ז"ל שפתב בהלכות פלי המקדש הלכה י"ט פ"ק ח' דהאבנט של פהן גדול היה רוחבו כמו שלש אצבעות ואורכו ל"ב אמה.

והנה ארכו שהיה ל"ב אמה כתבו נו"כ שהוא מירושלמי סוף פ"ק בא לו אבל על החבו שהוא כג' אצבעות לא הראו מקורו. ונ"ל פשוט שהוא ממ"ש בקרא ואלה הבגדים אשר יעשו חושן גו' ואבנט.

הרי דנקרא בגד והא קי"ל דאין בגד פחות מג' על ג' אצבעות. ולפ"ז נפל ספק בלבי דכלאים דכתיב ובגד פלאים שעטנז גו' אפ"ש דאינו אסור מה"ת אלא בג' על ג' דוקא דנקרא בגד.

ובפחות מזה לית בי' איסור שעטנז וידידי הגאון מהורז"א פתב אלי בראיות לאיסורא. ונה אשר השבתי לו על דבריו: באות א' פתב כת"ר ונ"ל מה דנסתפק כת"ר אם מותר ללבוש אבנט או חגורה של שעטנז כשאין ברחבו שלש אצבעות משום דכתיב ובגד פלאים שעטנז לא יעלה עליה וכל שאין ברחבו שלש אצבעות לאו תורת בגד עליו כמבואר בש"ס בכ"מ.

לענ"ד נראה פשוט דהוא איסור גמור מן התורה כמבואר בספר יראים להר"א ממיץ. ונ"ל תניא בתו"כ בגד פלאים מה"ת ל"ל לפי שצנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת"ל בגד אין לי אלא בגד מנין לרבות שאר דברים ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז פ"א אע"פ שאינו נקרא בגד שהוא מועט שאין בו שלש על שלש עכ"ל והיינו משום דאיך קרא דלא תלבש שעטנז שלא הזכיר בגד בא לרבות אפי' דבר שאינו בגד הוא בכל תלבוש ואפי' לפי הגירסא שלנו בתו"כ שם דגרסינן במקום דברים אחרים הלכדים ונ"ל בגד פלאים כו' אין לי אלא בגד מנין לרבות הלכדים ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז והביאו רש"י ז"ל בחומש שם מ"מ שמעינן מתו"כ דאפי' הדברים שאינם בגד מרבינן מלא תלבש שעטנז שלא הזכיר בגד וא"כ מה"ט אפי' פחות משלש על שלש אסור בכלאים מן התורה עכ"ל: הנה מש"כ כת"ר דלגירסת רש"י כמו דמרבינן את הלכדים משעטנז כן יש לרבות אפי' פחות משלש על שלש, בתחלה נבינה דברי רש"י ואחר נדבר.

דהנה הרמב"ן השיג על דברי רש"י וכתב עליו ואינו נכון בעיני שהלכדים אין איסורם מד"ת אלא מד"ס שאינן אלא שוע בלבד וכך שנינו בפ"ק ט' דכלאים הלכדים אסורים מפני שהם שוע אבל הברייתא השנוייה בתו"כ ומנין לרבות הלכדים ת"ל שעטנז בא לרבות הדברים שאינם בגד כו' כגון הקולע חוטים ועושה מהן חגורה וכיוצ"ב ובלבד שיהא שוע טווי ונוז ותפש לו הלכדים לאסמכתא בעלמא כו' עכ"ל.

והביאו כת"ר בלשוננו באות ג'. ולכאורה יש לתמוה על הרמב"ן ז"ל מ"ש על דברי רש"י ואינו נכון בעיני כו' הלא רש"י ז"ל לא כתב שום פירוש על דברי התו"כ רק הביא דברי התו"כ בהננייתן פצורתן וא"כ כל מה שפי' הרמב"ן בדברי התו"כ פן יש לומר שהבין בהם רש"י ז"ל.

אמנם נראה דכונת הרמב"ן הוא דמדלא כתב רש"י ז"ל שום פי' על דברי התו"כ סתמין בפירושו דמפרש בפשוטו דמנין לרבות הלכדים היינו הלכדים שאינן אלא שוע כמ"ש במשנה דכלאים דאסורים מה"ת מדקתיב שעטנז ולפ"ז עכצ"ל דרש"י ס"ל דשעטנז היינו או שוע או טוני או נז דאי שוע טווי ונזו ביחד פדאמר מר זוטרא בנדה איה מצנין לרבווי משעטנז ונהרי מזה ראיה למעוטי לבדים אלא ע"כ צ"ל דס"ל דשעטנז פירושו או שוע או טוני או נז דבחד מינייהו נמי אסור מן התורה וע"ז שפיר השיג הרמב"ן ז"ל דמסקנת הגמרא בנדה אינו פן: ולפ"ז מ"ש כת"ר פין דמרבינן משעטנז לבדים מה"ט נמי יש לרבות פחות משלש על שלש אין זה נכון פין דסתם בגד הוא שוע טווי ונזו ביחד וגם שלש על שלש ויותר א"כ נהי דמרבינן ממלת שעטנז דאף לבדים אסורים מדקתיב שעטנז או שוע או טוני או נזו מנין לנו לרבות עוד אפי' פחות משלש על שלש להוציא לשון בגד ממשמעותו לגמרי ושפיר מסתפקנא לגירסת רש"י ורמב"ן בתו"כ וע"פ דעת הרמב"ם שאכתוב בסמוך: באות ב' כת"ר ז"ל וראיה לזה מהא דתנן ביצה י"ד משלחין פלים בין תפורים בין שאינם תפורים ואע"פ שיש בהם פלאים כו' ופריף בגמרא בשלמא תפורים חזו למלבוש כו' אלא פלאים למאי חזו כו' ומפאן הוכיחו התוס' בפסחים וביבמות דאפי' למ"ד דציצית הווי מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אפ"ה נשים אסורות בכלאים דאל"כ מאי פרכינן פלאים למאי חזו לימא דאתיא כמ"ד דנשים פטורות מציצית ונזו לנשים ע"ש ובאם נאמר דלא אסרה תורה פלאים אלא בגד ואבנט או חגורה שאינו רחב ג' אין בהם משום אסור פלאים אכתי תקשה מאי פרכינן פלאים למאי חזו לימא דמייירי באבנט או חגורה שאין ברחבם שלש אצבעות ונזו בין לנשים ובין לאנשים לכהן סביב הראש או סביב הגוף א"ו דאפי' דבר שאין עליו תורת בגד אסור בכלאים מה"ת פדתניא בתו"כ וכמש"כ הר"א ממיץ בספר יראים וכדמשמע ג"כ מסתימת הפוסקים.

עכ"ל כת"ר: אי בעינא אמינא למה שמבואר בשבת כ"ח ע"ב דפחות מג' לאו פלי הוא. וכן בכ"מ.

ובב"מ דף ז' ע"א ש"מ האי סודרא פין דתפיס בי' שלש על שלש כו' ופי' רש"י שם ודוקא נקט שלש על שלש דכלי בעינן כו' וכינן דהכא תנן משלחין פלים על פרחף לאו בפחות משלש על שלש קמייירי.

אמנם אפי' תימא דאבנט עכ"פ פלי מקרי אפי' פשאינו בגד מ"מ אין מפאן ראיה פלל אם אבנט שאין בו ג' על ג' אין בו אסור פלאים דאם זאת בא התנא דמתניתין לאשמעינן אין זה ענינו במס' ביצה אלא במס' פלאים פרח ט' כמו דתנן נמי התם מטפחות הידים והספרים והספוג אין בהם משום פלאים וממילא הנה ידעינן דמשלחין אותו ביו"ט מדקתני זה הפלל כל שנאותין בו משלחין אותו אלא ודאי דמ"ש התנא אע"פ שיש בהם פלאים ר"ל שיש בהם צד אסור פלאים פגון הקשין דמוקי בגמרא דללבישה אסור כפי'

רש"י ונהגה אמינא דלא שרי לשלחו דלא לימא מדשרי רבנן לשלחו ע"כ נאותין בו א"כ
יבא ללובשו ג"כ פ'עין שפי' רש"י שם ט"ו ע"א ד"ה משלחין אותו ביו"ט כו' קמ"ל דשרי
לשלוח פ'עין דעכ"פ אית בי' צד דשרי דהיינו לישביה ונתוספות ביבמות ד' שהקשו
דלוקמי דחזי לנשים היינו נמי דאע"ג דלאנשים יש בהם איסור פלאים אפ"ה משלחין
וכו מה שדקדק הרשב"א בחי' לביצה והמרדכי בפ'ק במה אשה דלוקמי מתניתין דביצה
בכרים וכסותות דמותרין משום פלאים היינו נמי פ'עין דעכ"פ פ'אסורין פ'שפ'שו נוגע ב'הן
פ'דתנן במתניתין דכלאים שם א"כ י"ל דהא דתנן בביצה ואפ"י יש ב'הן פלאים היינו
פ'שפ'שו נוגע בהם אבל בדבר שאין בו שום צד איסור נדאי א"א לפרש ה'א דאפ"י יש
ב'הן פלאים דקאמרה מתניתין.

ובדברי המרדכי שם יש מקום עיון ואין פ'אן מקום להאריך בזה: באות ג' הביא כת"ר
דברי הרמב"ן בפ' התורה שמשגיג על פי' רש"י בפ'רשת קדושים ש'מביא לשון התו"כ
וכתב ע"ז הרמב"ן ז"ל ואינו נכון בעיני שהלכדים אין איסורם מד"ת אלא מד"ס שאינן
אלא שוע בלבד וכו' שנינו בפ'ק ט' דכלאים הלכדים אסורים מפני שהם שוע ובגמרא
נדה אמרו ואימא או שוע או טווי או נוז והעלו דהלכתא פ'מר זוטרא מדאפקינהו רחמנא
בחד לישנא אבל הברייתא השנוייה בתו"כ פ'א לרבות הדברים שאינן ב'גד מלא תלבוש
שעטנז שלא הזכיר ב'גד והמדרש הוא עיקר שאפ"י דבר שאינו ב'גד אסור בכלאים מה"ת
פ'גון הקולע חוטים ועושה מהן חגורה וכיוצ"ב ובלבד שיהא שוע טווי ונוז ותפש לו
הלכדים לאסמכתא בעלמא שהן אסורים מדבריהם ואינו ב'גד כו' עכ"ל ובתשובת שיבת
ציון סימן ל"ט פ'תב וז"ל לענ"ד נראה ליישב דבערוהו במלת לבד מביא ב' ערכין.

אחד הוא מעשה לבדים שאינו ארוג רק ש'מסנפ'ה הצמר והפשתן זה עם זה. והוראה הב'
במלת לבד על תכשיט ארוג ארוך וצר שפ'ורכין סביב הראש או סביב הגוף כחגורה.

ומעתה אני אומר דמה ש'מביא רש"י ז"ל דר'שה דתו"כ לרבות לבדים אין הפ'ננה על
מעשה לבדים שאינו שוע טווי ונוז רק שהיא ארוך וצר ד'נהגה אמינא פ'עין שאינו נופל
עליו שם מלבוש ושם ב'גד ואינו ראוי ללבוש רק לכרוך סביב הראש או סביב הגוף
כחגורה אין בו משום איסור פלאים כו' ת"ל שעטנז לרבות.

ומעתה אין אנו צריכין למה ש'נדחק הרמב"ן ז"ל שהברייתא תפש הלכדים לאסמכתא
בעלמא פי' לדברי הוא דר'שה גמורה כו' עכ"ל הרי דגם הרמב"ן ז"ל והש"יבת ציון פ'תבו
ג"כ בשם התו"כ ה"ל ואפ"י דבר שאינו ב'גד אסור בכלאים מן התורה כמ"ש הר"א
ממ"י ז"ל בספר יראים עכ"ל כת"ר: אמינא לי' לכת"ר דאע"פ ש'דעת היראים והרמב"ן
והספ"ם לנה בתשובת ש"צ דבחגורה שהיא פחות משלש אית ביה איסורא דכלאים מן
התורה מ"מ א'נא שפיר קא מסתפקנא ד'נהגה פ' עיקר מה ש'עלה ב'דעתי להסתפק הוא
ממ"ש הרמב"ם בפ'ק ח' מהלכות פלי המקדש דהאבנט [של ב'גדי פ'הוניה] ה'ה רחבו
פ'מו שלש אצבעות ולא העירו נושאי פ'ליו מקורו ועלה ב'דעתי לומר דטעמו משום דכתיב
בפ'רשת תצוה ואלה הבגדים אשר יעשו ח'שן ואפוד גו' מצנפת ואבנט הרי דר'חמנא קריא
לאבנט ב'גד וכיון דקיי"ל דכל שאין בו שלש על שלש לא מקרי ב'גד א"כ על פ'רחה
דרחוב האבנט לא ה'ה פחות מרחב שלש אצבעות.

ולפ"ז נפל ספק בלבי על הא דכתיב ובגד פלאים שעטנז נמי אפשר דלא אסרה תורה על פחות משלש וכיון דכל עיקר ספק שלי הוא לפי דברי הרמב"ם א"כ אין ראיה מעתה מהתו"כ שהרי מה שהכריח להרמב"ן ז"ל לפרש מ"ש בתו"כ מנין לרבות הלכדים אינו כפשוטו צמר ופשתים השעועין יחד בלבד וכדקרי במשנה דכלאים פרק ט' משום דס"ל דשוע בלבד אינו פלאים מה"ת פדמסיק מר זוטרא בגדה דשוע טווי ונוז ביחד בעינו וע"כ הא דמרבא בתו"כ מקרא דשעטנז היינו חגורות שאין ברחבן שלש דלא מקרי בגד אפ"ה רבינהו קרא שאסורים דעכ"פ הם שוע טווי ונוז ביחד, והנה כל זה לדעת הרמב"ן.

אמנם לשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דמ"ש במשנה הלכדים אסורים מפני שהם שועים היינו אסור תורה וכמו שפסק בהלכות פלאים ומ"ש בגדה והלכתא פמר זוטרא הוספה הוא ואינו לשון התלמוד אבל הוא לשון איזה מפרש כמו שהביא הבית יוסף ביו"ד סימן ש' מפ' המשניות להרמב"ם שפגוסח ערבית.

ונראה שפן הסכים הגר"א להלכה בספר שנות אלי' ובביאורו ליו"ד שם וא"כ דברי התו"כ הם פשוטים כמשמעם וכמו שהבין הרמב"ן שפן דעת רש"י בכונת התו"כ ומ"ש מנין לרבות הלכדים היינו הלכדים שאינם רק שוע ת"ל שעטנז פ' או שוע או טווי או נוז ומדברי התו"כ ראיה גדולה לשיטת הרמב"ם דלכדים שהם שוע בלבד ג"כ אסורים מן התורה דפי' הרמב"ן ז"ל הוא דחוק מאד ולולא שאמר הרמב"ן ז"ל לא ניתן כמעט להאמר פ' דחוק ורחוק כזה אלא דהנכרח לזה על פי מסקנת הש"ס בגדה דהלכתא פמר זוטרא אבל לדעת הרמב"ם הרי דברי התו"כ כפשוטן.

והנה למ"ש לעיל דכל עיקר השגת הרמב"ן ז"ל על רש"י הוא משום דרש"י לא כתב פ' על התו"כ ע"כ נדאי סתמו בפירושו מ"ש בתו"כ מנין לרבות את הלכדים היינו הלכדים שזכרה המשנה בכלאים פרק ט'.

לפ"ז לא יתכן להעמיס בכונת רש"י דס"ל דהלכדים דמרבא בתו"כ היינו דבר שכורכן סביב הראש או סביב הגוף שהוא ארוך וצר כחגורה כמ"ש בתשובת ש"צ דא"כ אפתי הו"ל לרש"י לפרש דלכדים זה אין פירושו כלכדים דמשנה דכלאים ע"כ א"א להעמיס כן בדעת רש"י אלא דאף אם נאמר לפרש התו"כ כן לעצמינו ג"כ הוא דחוק.

ותמיהני על הש"צ למה נדחק כן ולא פ' דרש"י בפירושו לחומש ס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל ואף שבפירושו בגמרא לא ס"ל כן אין זה תימא דכמה פעמים אינו מפרש בפירושו על התורה בפירושו בגמרא פידוע וע' במל"מ פ"י ה"ד מקלי המקדש]: והנה למ"ש דמהתו"כ ראיה לשיטת הרמב"ם דס"ל דשעטנז כל חד וחד נמי אסור מה"ת וא"כ בגדה ס"א דס"ל למר זוטרא דשעטנז דאורייתא הוא שוע טווי ונוז ביחד הו"ל להקשות מהך ברייתא דתו"כ דמשמע דאפי' כל חד מינייהו אסורים מה"ת וי"ל דלאו פוליהו ברייתות הנה ידיע להו כמ"ש בעל פלגי הש"ס ועוד יש לומר לפי מה שכתב הגר"א בשנות אלי' דזה הנה פלוגתא דרשב"א ורבנן דמשנה דכלאים פרק ט' הנ"ל ומר זוטרא פרשב"א א"כ ברייתא דתו"כ אתיא ברבנן דפליגי ארשב"א: באות ד' פתב כת"ר וז"ל גם מה שאמר כת"ר ליישב בזה מ"ש הרמב"ם דהאבנט הי' רחבו כמו שלש אצבעות משום דכתיב ואלה הבגדים גו' וכל שאין ברחבו שלש אצבעות לא מקרי בגד אינו נראה כלל לענ"ד מפמה טעמים.

קדא דבסופה ה' אָמר וְאַל יוֹכִיחַ צִיץ וְזַר שְׁלֵא נִתְּנָה בְּהֶם תּוֹרָה מְדָה כָּלֵל וְכִתְבוּ הַתּוֹסֵס' שֵׁם דְּהָא דְאָמַר לְעִיל דְּצִיץ רְחֵב שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת אִין זֶה אֱלָא מְדַרְבְּנֵן וְכִינֵן דְּגַם מִדַּת הָאֲבָנִט לֹא נִתְּנָה בּוּ תּוֹרָה מִדַּת אֲרָכּוּ וְרַחְבּוּ הֵיךְ רְחֵבּוּ מִן הַתּוֹרָה מְשֻׁהוּ כְּמוֹ הַצִּיץ עכ"ד: תְּמִיחֵנִי בְּזֶה עַל כַּת"ר פִּינֵן דְּקִימִינֵן הַשְׁתָּא דְאִין בְּגַד פְּחוֹת מַג' עַל ג' וְכַתּוּב בַּתּוֹרָה וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים גּו' דְּקָאִי נְמִי אֲאָבְנִט הֲרִי שְׁנִתְּנָה בּוּ תּוֹרָה מְדָה דַּעכ"פ יֵהִי בּוּ שְׁיַעוּר בְּגַד דְאִינוּ פְּחוֹת מַג' וְכַה"ג אָמַר ר"ה בְּסוֹפָה שֵׁם דְּמִדַּת קוּמַת הֵיךְ הַפְּפִנְרַת הֵיךְ טַפַּח מְדַכְתִּיב אֵל פְּנֵי הַפְּפִנְרַת וְאִין פְּנִים פְּחוֹת מְטַפַּח הֲרִי דַּכַּה"ג נִתְּנָה בְּהֶם תּוֹרָה מְדָה מְקָרִי: כְּתַב עוֹד כַּת"ר וְנ"ל וְעוֹד הֲרִי גַם הַצִּיץ הוּא אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּגָדֵי כְּהוֹנָה וְא"כ הֲרִי גַם הַצִּיץ קָרְיָא רַחֲמָנָא בְּגַד כְּדַכְתִּיב וְעִשִׂיתָ בְּגָדֵי כְּהוֹנָה לְאַהֲרֹן אַחִיךָ וְכַתִּיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו וְהִרְבֵּה כִּיּוּצ"ב וְאִפ"ה מַה"ת הִי רְחֵבּוּ רַק מְשֻׁהוּ וְגַם מְדַרְבְּנֵן לֹא הֵיךְ רְחֵבּוּ אֱלָא שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת עַל פְּרָחָה אָנוּ צְרִיכִין לֹמַר דְּצִיץ שְׁאֵנִי שְׁהוּא תְּכַשִּׁיט וְקִי"ל בְּשִׁבְתָּ ס"ג דְּתַכְשִׁיט אִפִּי כָּל שְׁהוּא טְמֵא מְשׁוּם דְּיִלְכָּפִינֵן מְצִיץ א"כ הֲרִי בְּשִׁבְתָּ שֵׁם קִי"ל דְּאָרִיג כ"ש טְמֵא מְשׁוּם דְּמַרְבִּינֵן לֶה מְאוּ בְּגַד דְּאָרִיג כ"ש מְתַחֲזֵלָה מְקָרִי בְּגַד כְּמוֹ שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ הֵבֵא מְבָגַד גְּדוּל כַּמ"ש הַתּוֹסֵס' שֵׁם וְהֶרְמַב"ם פְּרָק כ"ב מְפָלִים וְכִינֵן דְּהָאֲבָנִט הוּא אָרִיג מְתַחֲזֵלָה כְּדַכְתִּיב מְעַשֶׂה אוֹרֵג מְשׁו"ה אִפִּי לֹא הִי רְחֵבּוּ הָאֲבָנִט אֱלָא מְשֻׁהוּ שְׁפִיר קָרִי רַחֲמָנָא בְּגַד וְא"כ מ"ש הֶרְמַב"ם דְּרַחְבּוּ הֵיךְ כְּמוֹ שְׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹת הוּא רַק מְדַרְבְּנֵן וְלֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא כַּמ"ש כַּת"ר דְּהוּא מְשׁוּם דְּרַחֲמָנָא קָרְיָא בְּגַד אֱלָא מְשׁוּם דְּאִינָה בְּקִיאוֹת מְצָא וּמְדַרְבְּנֵן בְּעֵלְמָא וְזֶה בְּרוּר לַענ"ד עכ"ל כַּת"ר: הֵיךְ בְּכָאן שְׁוִי נְפִשִׁי' הַדְרָנָא דְּבָאוֹת ג' הֵבִיא כַּת"ר דְּבָרֵי הֶרְמַב"ן שְׁפַתְּבּוּ בְּפִירוּשׁ שְׁאֵפִי' דְּבָר שְׁאִינוּ בְּגַד אֲסוּר בְּכִלְאִים מִן הַתּוֹרָה כְּגוֹן הַקּוּלְעַ חוּטִים וְעוֹשֶׂה מֵהֶם חֲגוּרָה וְכִיּוּצ"ב וְכֵן הֵבִיא דְּבָרֵי תְּשׁוּבַת שִׁיבַת צִיּוֹן שְׁפַתְּבּוּ ג"כ דְּחֲגוּרָה שְׁהוּא אֲרוֹךְ וְצָר וְאִינוּ רְאוּי רַק לְכַרְוֵה סְבִיב הַגּוֹף וְאִינוּ נוֹפֵל עָלָיו שֵׁם מְלַבּוּשׁ אוּ בְּגַד וְאִינוּ בְּכִלְל בְּגַד כְּלָאִים ת"ל שְׁעִטְנֵז לְרַבּוֹת דְּגַם זֶה אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה פִּינֵן שְׁהוּא שׁוּע טְוִי וְנוּז.

וְכָאן הוֹכִיחַ כַּת"ר מֵהַגְמָרָא דְאָרִיג כ"ש דְּהֵינֵנוּ אִפִּי הַקּוּלְעַ נִימִין לְתַלּוֹת בְּצוּאָר בַּתּוּ הֲוִי בְּגַד כַּמ"ש בְּגְמָרָא דַּלפ"ז הֲרִי זֶה תְּבָרָא לְדַעַת הֶרְמַב"ן וְתַקְשָׁה א"כ מִלַּת שְׁעִטְנֵז לַמ"ל פִּינֵן דְּאָרִיג כָּל שְׁהוּא הוּא בְּכִלְל בְּגַד וְאֲסוּר מְדַכְתִּיב וּבְגַד כְּלָאִים גּו' שׁוּב רְאִיתִי בְּקוֹנְטְרָסוֹ אוֹת י"ט שְׁכָבֵר הַרְגִישׁ כַּת"ר בְּזֶה וְאַחַר שְׁהוֹכִיחַ מְגָמָרָא וּש"מ דְּחֲגוּרָה שְׁהוּא בְּגַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְחִזִּי בֵּין לַעֲנִיִּים וּבֵין לַעֲשִׂירִים תּוֹרַת בְּגַד עָלָיו וּמְקַבֵּל טוֹמְאָה כְּתַב אֲמַנְם לֹא מְשֻׁמַּע כֵּן מְדַבְּרֵי הֶרְמַב"ן ז"ל שְׁהִבְאִיתִי לְמַעְלָה שְׁהֲרִי כְּתַב שְׁאֵפִי' דְּבָר שְׁאִינוּ בְּגַד אֲסוּר בְּכִלְאִים מִן הַתּוֹרָה כְּגוֹן הַקּוּלְעַ חוּטִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֲגוּרָה כּו' הֲרִי חֲגוּרָה הוּא בְּגַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ דְּחִזִּי בֵּין לַעֲנִיִּים וּבֵין לַעֲשִׂירִים וְאִפ"ה ס"ל דְּלָאוּ תּוֹרַת בְּגַד עָלָיו וְעוֹד הֲרִי הַקּוּלְעַ הוּא אָרִיג מְתַחֲזֵלָה כּו' וְהִיכָא דְהוּא בְּגַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְגַם הוּא אָרִיג מְתַחֲזֵלָה וְדָא דְתּוֹרַת בְּגַד עָלָיו לְכוּ"ע וְכְדִמוּכַח בְּשִׁבְתָּ דָּף ס"ג ע"ב וְצַע"ג עכ"ל כַּת"ר: הַדְּבָר פְּשׁוּט מְאֹד וְלֹא קִשְׁיָא מִיָּדִי דְּוִדָּאִי מְדַכְתִּיב בְּגַד בְּטוֹמְאָת שְׁרָצִים אִין בְּכִלְל זֶה חֲגוּרָה וְאָרִיג כָּל שְׁהוּא אֲמַנְם מְדַכְתֵּבָה תּוֹרָה אוּ לְרִיבּוּיָא הֲרִי בְּפִירוּשׁ רַבְתָּה תּוֹרָה שְׁיִטְמָא אָרִיג כ"ש כְּמוֹ בְּגַד שֵׁל שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ וְכֵן בְּבָגַד כְּלָאִים דְּאֵתָא מִלַּת שְׁעִטְנֵז לְדַעַת הֶרְמַב"ן ז"ל לְרַבּוֹת הַקּוּלְעַ נִימִין וְחֲגוּרָה מַה שְׁאִינוּ בְּכִלְל בְּגַד וְה"נ בְּטוֹמְאָת שְׁרָצִים אֵתִי רִיבּוּיָא דְאֹ דְמְטַמָּא אִף שְׁאִינוּ בְּכִלְל בְּגַד וְא"כ אִין כָּאן מְקוּם קוֹשְׁיָא מְזָה עַל זֶה אֱלָא שְׁרָאִיתִי

באות ט"ו שפכתב כת"ר דהא דמרבינן אריג כ"ש מאו בגד היינו אפי' אם הוא כ"ש ממש
ברחבו ובארפו ואינו חשוב בפני עצמו פתגורה וכיוצ"ב ונתלה בפני יהושע דמשמעות
דברי התוס' דשבת שם הוא נגד כל דברי הראשונים והמפרשים הלא הנה הרמב"ם.

והרמב"ן. וקרא"ש.

והרע"ב.

והתוס' יו"ט. שפולקם כתבו בפירוש דאריג כ"ש שיהוא טמא היינו פגון אבנט ופתגורה
שהוא חשוב כפגד בפני עצמו אבל כל שאינו ראוי להשתמש בו כעין בגד אע"פ שהוא
אריג מתחלה אין בו חשיבות כלל שיקבל טומאה ולא מצינו בשום אחד מהמפרשים
שיאמר שדעת התוס' אינו פן ובאמת לא מצאתי שום משמעות בתוס' שבת שם כמו
שאכתוב לקמן איה"ש: ולפ"ז הדרן לדברינו דבכלל בגד סתמא אין פתגורה ואריג בכלל
רק לענין טומאה רבתי תורה שיטמא מדכתיב או יתירה וכן בכלאים רבתי תורה לדעת
הרמב"ן והספר יראים מדכתיב שעטנז אבל בשאר מקומות שפתגה תורה בגד פגון בבגדי
הפהנים וריבויא ליתא שם אין בגד פחות משלש על שלש ואפי' פתגורה דלית ברחבו
שלש ג"כ לא מקרי בגד ונהי זה מקור נאמן לדברי הרמב"ם באבנט של בגדי פתגנה
שהיה רחבו לא פחות משלש אצבעות ולדעתו ז"ל שפיר נסתפק לי באיסור פלאים
כמש"ל: ומה שפכתב כת"ר ועוד הרי גם הציץ קריא רחמנא בגד פדכתיב ועשית בגדי
פתגנה [ט"ס וצ"ל קודש] לאהרון אחיך וכתוב והלבשת את אהרון את בגדיו ואפ"ה מה"ת
היה רחבו רק משהו וע"כ אנו צריכין לומר דציץ שאני שהוא תכשיט וקיי"ל דתכשיט
אפי' כ"ש טמא משום דילפינן מציץ וא"כ ה"נ באריג כו' עכ"ד.

יש להקשות ע"ז דאם פדבריו שהציץ הוא בכלל הבגדים שאמרה תורה א"כ נבעי בציץ
שיהיה שיעורו מה"ת ג' אצבעות פשיעור בגד ואין לומר דתכשיט שאני כמ"ש כת"ר
משום דקיי"ל דתכשיט מטמא בכ"ש משום דילפינן מציץ הלא על הציץ גופא אנו דנין
מנין לנו דשיעורו בכ"ש מה"ת.

הן אמת דדברי כת"ר הנה דברי הפני יהושע שהביאם בעצמו באות י"ז וכבר הקדימו
הריטב"א בחידושיו לשבת שם אהא דמנין לתכשיט כ"ש שהוא טמא כו' וז"ל והא
דנקטינן דמקבל טומאה היינו משום דמעיקרא פתיב ואלה הבגדים אשר יעשו ובתרי'
פתיב ציץ אלמא בגד נמי איקרי ומקבל טומאה כפגד עכ"ד.

אבל מה אעשה דהמעיין בפסוקי התורה יראה להיפך שהרי זה לשון הפסוק ועשית בגדי
קודש לאהרון גו' ואתה תדבר גו' ועשו את בגדי אהרון גו' ואלה הבגדים אשר יעשו חשן.
נאפוד.

מעיל.

וכתנת תשבץ. מצנפת.

ואבנט. ועשו בגדי קודש לאהרון אחיך גו' הרי שהמקרא לא חשב בכאן אלא ששה בגדים
ולא חשב בכאן כלל ציץ ולא מכנסים.

וּכְבָר כְּתוּב ע"ז רַבֵּינוּ בַּעַל הַטּוֹרִים בְּפָרָפְרָאוֹתָיו (שְׁהֵיָה בֶן דּוֹרוֹ שֶׁל הַרִיטְבֵּ"א ז"ל) וְזו"ל
וְלֹא הַזְכִּיר מְכַסִּים שְׂלֵא הָיוּ לְכַבוֹד וּלְתַפְאֲרַת וְלֹא הַזְכִּיר צִיץ לְפִי שְׂלֵא הָיָה מִין בְּגָד
וְכ"כ הַבְּחִי וּשְׂאָר מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה.

הַרִי דְבַעַל הַטּוֹרִים הִכְרִיחַ מֵהַפְּסוּק לְהִפְדֵּי מִדְּבָרֵי הַפְּנ"י וְהַרִיטְבֵּ"א. וּמ"ש בְּשִׁמוֹת כ"ח
פְּסוּק מ"א וְהַלְבִּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אֶהְרֹן אַחִיָּה וְדָאֵי אִין הַצִּיץ בְּכָלֵל זֶה שְׂכָבָר לְעִיל מִיַּנְי'
כְּתִיב וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן גו' וְשֵׁם כ"ט ה' וְלִקְחֹתָ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבִּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן גו' ג"כ
לֹא כְּתִיב הַלְבִּשָׁה אֲצִל הַצִּיץ רַק וְנִתְּתָ אֶת גִּזְרֵי הַקְּוֹדֵשׁ שְׂכָבָר שְׂלֵא חֲרִיו וּבְשִׁמוֹת מ
פְּסוּק י"ג דְּכְתִיב וְהַלְבִּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן אֶת בְּגָדֵי הַקְּוֹדֵשׁ גו' מִשְׁמַע לְכַאוּרָה דְּהַצִּיץ בְּכָלֵל
בְּגָדֵי הַקְּוֹדֵשׁ.

אֲמַנָם מ"ש אַח"כ וְאֵת בְּנֵי תַקְרִיב וְהַלְבִּשְׁתָּ אֹתָם פְּתִנּוֹת וְלֹא חָשַׁב שְׂאָר הַבְּגָדִים שְׁהֵיָה
צָרִיף לְהַלְבִּישָׁם וְע"כ צָרִיכִין אָנוּ לֹאמַר כַּמֶּשׁ"כ שֵׁם הַרְמַב"ן בְּפְסוּק ב' וְזו"ל וְקָצַר בְּעַנְיָן
לְבִישַׁת אֶהְרֹן וּבְנָיו כו' וְהַזְכִּיר פְּתִנּוֹת שְׂכָבָר יִתְחַיֵּל הַלְבִּישָׁה וְה"נ י"ל בְּטַעַם דְּלֹא הַזְכִּיר
בְּאֶהְרֹן אֶת נְתִיבַת הַצִּיץ עָלָיו וּמ"ש בְּפָרְשַׁת אַח"מ (וַיִּקְרָא ט"ז כ"ד) וְלִבַּשׁ אֶת בְּגָדָיו גו'
ג"כ יֵשׁ לִיִּשְׁבַּב בְּקָל.

וּמ"ש כַּת"ר וְכֵן הַפְּנ"י מְדַמְצִינוּ דְּבְדָבְרֵי חו"ל מְקָרוּ שְׁמוֹנָה בְּגָדִים וְע"כ צִיץ בְּהַדְּיָהוּ.
אִין זֶה רְאָיָה פְּלֵל דִּי"ל דְּאֵגַב אֵינָף שְׂבַעָה שְׁהֵם בְּגָדִים קָרוּ לְכּוֹלְהוּ בְּגָדִים וְלֹא רְצָה
לְהַאֲרִיף וְלֹאמַר שְׂבַעָה בְּגָדִים וְהַצִּיץ.

וְעִי' מ"ש לְקַמֵּן בְּאוֹת יו"ד: בְּאוֹת ה' כְּתוּב כַּת"ר וְזו"ל גַּם מִפְּתוּלֵי דְבָרָיו נִיפָר דְּדַעְתּוֹ הָא
דְּקִי"ל דְּשִׁיעוֹר בְּגָד הוּא שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ אֲצַבְעוֹת הֵינּוּ דְּוָקָא שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ מְרוֹבַע וְאִם
הָיָה בְּאוֹרָף הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׂלֵשׁ אֲצַבְעוֹת אֲלֵא דְאִין בְּרוּחַב שְׂלֵשׁ אֲצַבְעוֹת לְאוֹ תוֹרַת בְּגָד
עָלָיו אִפִּי' יֵשׁ בּוֹ פְּדֵי לְרַבַּע שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ לֹא יִדְעָנָא מִנֵּין לִיָּה זֹאת כִּי לְדַעְתִּי הוּא צ"ע
לְדִינָא מִשּׁוּם דְּמִסְתַּבֵּר דְּאֲבָנִט אוֹ חֲגוּרָה שְׁהוּא פְּחוֹת מִשְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה
וְאֶרְכוּ הוּא הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׂלֵשׁ אֲצַבְעוֹת דְּהוּא חָשׁוּב בְּגָד טְפִי מִמְטְלֵנִיּוֹת שְׂיֵשׁ בְּהֵם שְׂלֵשׁ
עַל שְׂלֵשׁ מְרוֹבַע וְאִין לְהַבִּיא רְאָיָה מִשְׂכַּת ס"ג דְּיִלְיָף שֵׁם דְּתַכְשִׁיט כ"ש טְמָא מְצִיץ
דְּכַעֲנִין שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ מְרוֹבַע דָּאִם לֹא כֵן פִּינּוֹן דְּהַצִּיץ הָיָה רוּחַב שְׁתֵּי אֲצַבְעוֹת וּמִקְרָף
מֵאוֹנָן לְאוֹנָן א"כ הַרִי הָיָה בּוֹ פְּדֵי לְרַבַּע בּוֹ שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ י"ל דְּהָא דְּהַצִּיץ רְחִיבּוֹ שְׁתֵּי
אֲצַבְעוֹת אִינוֹ אֲלֵא מִדְּרַבְּנֵי דְּמִדְּאוּרִיִּתָא אִין לוֹ שִׁיעוֹר פְּלֵל כַּמֶּשׁ"ש הַתּוֹס' וְהַמְּשַׁנָּה לְמִלְדָּה
א"כ מִדְּאוּרִיִּתָא הָיָה רְחִיבּוֹ כ"ש וְלֹא הָיָה בּוֹ אִפִּי' לְרַבַּע שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ וּמִשּׁוֹ"ה שְׁפִיר
יְלַפִּינּוּ מִיַּנְי' דְּתַכְשִׁיט כָּל שְׁהוּא אֲפִילוֹ אִין בּוֹ פְּדֵי לְרַבַּע שְׂלֵשׁ עַל שְׂלֵשׁ שְׁהוּא טְמָא עַכ"ל:
אֲחַד אֲנִי יוֹדַע דְּבָרֵי הַרְמַב"ן ז"ל שְׁהַבִּיאוּ כַּת"ר לְעִיל שְׂכַתְבּוֹ בְּפִירוּשׁ דְּשַׁעֲטָנּוֹ בְּאֵ לְרַבּוֹת
שְׂאִפִי' דְּכָר שְׂאִינוֹ בְּגָד כְּגוֹן הַקּוֹלַע חוּטִין וְעוֹשֶׂה מֵהֵן חֲגוּרָה וְכִיוּצ"ב אֲסוּר בְּכִלְאִים
מֵה"ת מְרִיבּוּיָא דְּשַׁעֲטָנּוֹ וְהַרִי חֲגוּרָה פִּינּוֹן שְׂיֵשׁ בּוֹ עַכ"פ רוּחַב קֶצֶת וְאֶרְכוּ הוּא הַרְבֵּה
וְדָאֵי יֵשׁ בּוֹ פְּדֵי לְרַבַּעַן וְאַפ"ה כְּתוּב שְׂאִין זֶה בְּכָלֵל בְּגָד.

וּשְׁתִּימִים אֲנִי יוֹדַע דְּבָרֵי הַשְּׂיִבְתָּ צִיּוֹן שְׁהַבִּיא ג"כ כַּת"ר דְּחֲגוּרָה לֹא מְקָרִי בְּגָד אֲלֵא דְּאַפ"ה
רַבִּינְהוּ רְחִמָנָא לְאִיסוּרָא לְעַנְיָן פְּלֵאִים לְדַעַת הַרְמַב"ן וְהַסְפֵּר יִרְאִים וְלַעֲנִין טוֹמְאָה לְכו"ע
מְרִיבּוּיָא דְּאוֹ בְּגָד וְכִי תִימָא מְנָא לְהוּ כּוֹ.

הדבר פשוט דס"ל דהא דאריג כ"ש טמא היינו אבנטים וחקורות וכיוצ"ב כמש"כ הרמב"ם וקרא"ש והרע"ב ועוד שאר מפרשים בפרק כ"ז דכלים וכמו שהביא כת"ר בעצמו דמשמע מדבריהם דאפי' הם ארנפים הרבה ויש בהם פדי לרבע שלש על שלש אפ"ה דנקא משום אריג דאתרבו מאי בגד הוא דמקבלי טומאה הא אי לא יתורא לא הנה בכלל בגד: באות ו' כתב כת"ר והנה מהא דתנו פירק כ"ז דכלים הבגד מטמא משום חמשה שמות כו' מוסף עליו הבגד שהוא מטמא משום שלש על שלש כו' וכתב הרמב"ם בפ"י המשניות וז"ל ושיעור מה שישטמא ממנו בזה הצד הוא שלש אצבעות על שלש אצבעות והשיעור הזה היותר פחות ממה שיקרא בגד.

והאופן הב' שכל דבר ממנו טמא כמו האבנטים והחקורות ואע"ג שאין ברחבם שלש אצבעות לפי שהן אע"פ שאינן בגד ולא תפול עליו זה השם הנה הוא אריג וזה ענין אמרו משום אריג לפי שכל אריג טמא עכ"ל הרמב"ם.

וכן כתב קרא"ש שם והצד הב' הוא כל דבר אריג פועל האבנטים וחקורות כו' וכן כתב הרע"ב ואם הוא אבנט או חגורה מטמא משום אריג אע"פ כו' שאין ברחבו שלש אצבעות עכ"ל. וכן כתב התוס' יו"ט שם הרי דהרמב"ם וקרא"ש והרע"ב והתוס' יו"ט פולם כתבו בסגנון אחד דהא דאריג כ"ש טמא היינו אבנטים וחקורות משמע אפי' הם ארנפים הרבה ויש בהם פדי לרבע ג' על ג' אפ"ה דנקא משום אריג הוא דמקבלי טומאה משום דאריג טמא בכ"ש אבל כשאין ארוגים אלא באים מבגד גדול טהורים אלמא דס"ל דשיעור בגד הוא שלש על שלש מרובע מיהו יש לדחות דמ"ש כגון האבנט או חגורה הוא רק משום דסתם אבנט וחקורה המה ארוגים מתחלה על דעת שלא להוסיף עליהם ברחבם.

ודנקא בכה"ג הוא דמקבל טומאה בכ"ש וכמ"ש התוס' בשבת כ"ו ע"א ד"ה אין ושמ כ"ז ע"א ד"ה ת"ל ושמ ס"ג ע"ב ד"ה מנין יע"ש ולעולם פשאין ארנפים הרבה מיידי אבל בארנפים הרבה ויש בהם פדי לרבע שלש על שלש אפי' כשאין ארוגים מתחילה ע"ד שלא להוסיף עליהם נמי מקבלים טומאה עכ"ל: הנה מה שרצה פאן לנטות מדרך הפשט דמש"כ הרמב"ם כמו האבנטים וחקורות וכן קרא"ש שכתב פועל האבנטים וחקורות אין רצונם לומר אבנטים וחקורות ממש אלא רק לענין שהם ארוגים מתחלה על דעת שלא להוסיף ברחבם וכל שארוג מתחלה על דעת שלא להוסיף ברחבם אפי' אינו ראוי לחגורה וכיוצ"ב אלא כ"ש ממש ג"כ טמא.

אי אפשר לפרש פן שהרי הרמב"ם בחיבורו פירק כ"ב מפלים כתב במה דברים אמורים בקרעים מן הבגדים אבל האורג בגד בפני עצמו כ"ש הרי זה מקבל טומאה וכמו שהביאו כת"ר בעצמו להלן באות כ' הרי שכתב בפירושו דהא דאריג כ"ש טמא היינו שארג כ"ש ברחבו אבל בארכו צריך שיהא ראוי [להשתמש בו פועל בגד בפני עצמו וכן כתב הרמב"ם שם עוד בהלכה ג' כל הקליעות מקבלות טומאה בבגדים אחד הקולע חוטים כו' והאורגן ועשאן אבנט וכיוצ"ב ע"כ: ונ"ל שזהו ג"כ דעת התוס' בשבת ס"ג ע"ב ד"ה מנין שכתבו ותרנו ויהיו שמעינו מאו בגד דשקולין הן דחשיב כ"ש אריג מתחילה כמו שלש על שלש מבגד גדול עכ"ל ואם נימא דמ"ש אריג כ"ש טמא היינו כ"ש ברחבו וגם כ"ש בארכו.

איזה חשיבות יש לאריג זה ובשלמא מטלית של ג' על ג' ראוי לטלאי בביגד עני. אבל אריג נהי שאריג מתחילה כ"ש ברחבו ויש בו חשיבות שאין צריה למוללו.

אבל פינן שהוא כ"ש בארפו למאי חזי ומה זה דכתבו התוס' דחשיב כ"ש אריג מתחילה כמו ג' על ג' מביגד גדול א"ו דעכ"פ שיעור חשוב בארפו בעינן עכ"פ: והנה התוס' בשבת שם אהא דאריג ותכשיט כ"ש טמא כתבו התוס' [וכ"כ רש"י] פי' חציו אריג וחציו תכשיט טמא.

מפאן משמע דמ"מ בעינן שיעור קצת דאל"כ חציו דכ"ש מאי הוי והנה סתמו ולא פירשו לנו רבותינו בעלי התוס' השיעור קצת כמה הוי. ונ"ל דלפי מה שפיתבנו שדעת כל מפרשי המשנה הוא פדעת הרמב"ם דאריג כ"ש אינו טמא אלא פשיש בו אורה שיעור פעין מעשה בגד לחגור בו וכיוצ"ב אבל בתכשיט לא בעינן אלא שיעור הראוי לקישוט פגון מלא צואר בת קטנה וכיוצ"ב.

וז"ש אריג כ"ש טמא מאו בגד ולא בעינן שיעורא ברחבו אבל עכ"פ צריה שיהא בגד קטן או פגון אבנט שראוי להשתמש בו מעשה בגד וכיוצ"ב ותכשיט כ"ש טמא מצינן היינו שיעור קישוט שהוא שיעור פחות משיעורא דאריג.

אריג ותכשיט כ"ש טמא ר"ל ג"כ פשיעור תכשיט אם ע"י האריג כ"ש יוכל להתקשט בחציו כ"ש השניה: ולולא דבריהם הי' נ"ל לפרש דמ"ש אריג ותכשיט כ"ש טמא די"ל היינו אריג שהוא תכשיט דמצינן לא נוכל למילף די"ל שאני צינן שהוא של זהב שחשוב הרבה ע"כ שיעורו בכ"ש ומאריג כ"ש לא נוכל למילף דשם שיעורו גדול בארפו ומינן דאריג פשעשוי לתכשיט שדינו לענין טומאה כתכשיט ע"ז מביא קרא דכל פלי מעשה לרבות כל מיני תכשיטין שהם כתכשיטין של זהב וכיוצ"ב דחשיב שם לעיל מינן וע"ז פריה בגמ' שם למאי חזי פי' אריג שיהא תכשיט א"ר יוחנן שפן עני קולע ג' חוטים לתלות בצואר בתו וצובעו לתכשיט כפי' רש"י ותיתי לי שפן מצאתי אח"כ בחידושי הרשב"א בשבת שם וז"ל ופי' בתוס' דאריג שהוא תכשיט קאמר דאילו אריג כ"ש שאינו תכשיט רבינן מאו בגד.

ותכשיט של מתכות בכ"ש רבינן מצינן. אבל הייתי אומר דדוקא של מתכות דומיא דצינן אבל דאריג לא קמ"ל דאפי' תכשיט כ"ש אפי' אריג טמא מכל פלי מעשה עכ"ד.

אלא דעדיין אין הדברים מובנים דאפתי למה לי קרא לאריג שהוא תכשיט שיהא טמא מהיכי תיתי שיהא גרוע מאריג שאינו תכשיט. אולם לפמ"ש לעיל נכון מאד דנדאי אריג אע"פ ששיעורו בכ"ש היינו ברחבו אבל בארפו צריה שיעור אבנט או חגורה שיוכל האדם להשתמש בו ואז הוי דבר חשוב ומרבינן ליה מאו בגד.

אבל בתכשיט לא בעינן אורה פלל רק פעין שמתקשטין בו והוא שיעורא זוטא וקמ"ל בריתא דאריג ותכשיט דהיינו אריג שהוא תכשיט כ"ש טמא דלא בעינן אלא שיעור של תכשיט והיינו שיעורא זוטא.

והנה הרשב"א כתב פן בשם התוס' וחסר בתוס' שלנו. ולולי דמסתפינא הנה נראה לי דמ"ש התוס' פי' חציו כו' צ"ל פי' הקונטרס חציו אבל התוס' בעצמם מפרשים דלא פרש"י אלא כמ"ש הרשב"א בשמם וחסר בתוס' שלנו סוף דברי עצמם: ולפ"ז מ"ש עוד

כת"ר פאות זו דבייש בו פדי לרבעות אי חשיב בגד בזה או לא אפשר דמיליא במחלוקת הרמב"ם וקרא"ש לענין מזוזה בבית שארכו יותר על רחבו ויש בו פדי לרבעות ד"א על ד"א.

דבר זה א"א לומר שהרי לענין טומאה מוכח דלא אמרינן להרמב"ם דבייש בו פדי לרבע קבל טומאה משום דמקרי בגד אלא מיתורא דאו בגד מקבל טומאה. ובמזוזה ס"ל להרמב"ם דכיון שיש בו פדי לרבע נקרא בית וא"כ ע"כ דלא קרב זה אל זה: פאות ט' פתב כת"ר וז"ל ועוד נלענ"ד דאפי' לענין טומאה הא דפחות משלש על שלש אצבעות לאו תורת בגד עליו היינו דוקא מטלגיות הפאים מבגד גדול משום דלא חזינו לא לעניים ולא לעשירים פדאמרינן בשפת קכ"ה ובסנפה ט"ז ובגדה ס' משמע דדוקא מטלגיות וכיוצא"ב דלא חזינו כלל לא לעניים ולא לעשירים הוא דלאו תורת בגד עליהם.

אבל דבר דחזי בין לעניים ובין לעשירים פגון אבנט או חגורה שאין ברחבו שלש אצבעות דחזו אף לעשירים לכוונה סביב הראש או סביב הגוף דהוא בגד חשוב בפני עצמו הוי תורת בגד עליו אפי' לענין טומאה עכ"ל: הנה אנא נמי מודינא דאבנט וחגורה הוי עליהו תורת בגד שמתמאין כבגד מדכתיב או לרבות את האריג אבל מ"מ בגד לא מקרי בפחות מג' על ג' דמטעם דחזו כבגד אתרבי מאו בגד אבל פחות משלש על שלש הפאים מבגד גדול פנין דלא חזי לא לעניים ולא לעשירים לא אתרבי כלל וטהורין: פאות י' פתב כת"ר וז"ל ועוד ראיה לזה דהא בעירובין ק"ג ובזבחים י"ט.

אמר נשם בגמ' שאני צילצול קטן דחשוב ופ' רש"י לפי שעשוי לנוי והוי בגד. וכן פתב הרמב"ם פ"ק ח' מהלכות פלי המקדש הלכה ח' וז"ל ואם הנה צילצול קטן הואיל והוא חשוב בגד בפני עצמו הרי זה חוצץ ואע"פ שאין בו שלש על שלש.

אלמא דכל היכא שהוא חשוב בגד בפני עצמו אפי' בפחות משלש על שלש תורת בגד עליו לכל דבר והיינו משום דחזו בין לעניים ובין לעשירים וא"כ ה"נ אבנט וחגורה כו' דתורת בגד עליהם אע"ג שאין ברחבם שלש אצבעות עכ"ד.

הנה זה לכאורה ראיה נכונה היא. ויאימין לי כת"ר שפבר עמדתו ע"ז בגליוני על הרמב"ם בפ"ק ח' מהלכות פלי המקדש הלכה י"ט.

אמנם לאחר העיון ראיתי שאין משם ראיה דהנה פבר פתבתי לעיל בשם הטור דמה"ט לא חשבה תורה את הציץ בפרטות דנאלה הבגדים אשר יעשו גו' משום דציץ לאו בכלל בגד הוא והנה בזבחים י"ח ע"א ת"ר הוי מרןשלין כו' לבש שני מכנסים שני אבנטים חסר אחת יתר אחת ועבד עבודתו פסולה ובאין ספק שאם שם עליו הכה"ג שני ציץ או פהו הדיוט ציץ אחד אע"ג דזה לא מקרי בגד מ"מ ודאי עבודתו פסולה תדע שהרי תור בגדים ילפינן בזבחים שם מוערכו בני אהרן גו' הפהנים בכיהונן ואמרינן שם בגמ' מפאן לכהן הדיוט שלבש בגדי פהו גדול ועבד עבודתו פסולה וא"כ ע"כ מ"ש הגמרא שלבש בגדי כה"ג לאו דוקא בגד אלא אפי' ציץ שהוא רק תכשיט ולא בגד.

וכה"ג הא דאמרינן בכ"מ בגמרא דיתור בגדים מחלל עבודה לאו דוקא בגדים אלא אפי' ציץ שהוא תכשיט נמי חייב ונקט לישנא דיתור בגדים משום אינה שבעה דהווי בגדים אף פי באמת לא מיקרו אלא יתור תכשיט.

ולפ"ז אם שם הפהן גדול טבעת באצבעו או נזמים באזניו ג"כ מחלל משום יתור בגדים פ"א משום יתור תכשיט וכה"ג בכהן הקדוש שהתקשט בשעת עבודה בתכשיט של זהב וכיוצ"ב אף במקום דלא תניין חילל עבודתו פאלו נושא עליו תכשיט הציץ של פהן גדול וכיון דאריג שהוא תכשיט דינו בתכשיט לענין טומאה דילפינו לה בשבת שם מקרא דכל כלי מעשה דחשביה הכתוב כמו תכשיטי זהב דחשיב שם.

א"כ צילצול קטן נהי דמחמת קטנו אין בו שיעור דלטמא מטעם אריג כ"ש פיון שאין בו כדי שימוש אבנט או חגורה שחשוב בפני עצמו אבל פיון שהוא צילצול שמתקשטין בו לפי שהוא נאה כדאמר בסוטה היא חגרה לו בצילצול כו' א"כ מחלל מטעם יתור תכשיט ומה דנקטי רש"י והרמב"ם לשון בגד לאו דוקא אלא משום דבגמ' אמר אבל צילצול קטן הוי יתור בגדים והתם נקט אגב אינהו ז' דהוי בגדים משו"ה נקטי רש"י והרמב"ם לשון בגד אבל באמת הוא משום תכשיט: ולפי מה שפירשתי א"ש מה דס"ד בעירובין ובזבחים שם דאמר לימא דפליגי אדברב? הוודה ברי' דרב חייא ונהו ס"ד דצילצול לאו תכשיט גמור הוא אף דמרבין לי' לענין טומאה וק"ל.

אבל אי נימא דצילצול דהיינו אריג מתחילה לכך מקרי בגד כדעת כת"ר א"כ מאי ס"ד שם דלא מקרי יתור בגדים: באות י"א פתב כת"ר ונ"ל ועוד דבזבחים צ"ג אמר אב"י מטלית פחותה משלש על שלש איפא בינייהו מ"ד ראוי הא נמי ראוי לקבל טומאה דאי בעי חשיב עליה כו' הרי דאפי' מטלית פחותה משלש על שלש אם חשיב עליה מקרי בגד אפי' קודם שנשתמש בה.

וכן פתב רש"י שם ד"ה מה בגד. וכ"כ התוס' בנדה ד"ה במטלניות כו' דאי חשיב עליהו ויחדם מקבלים טומאה עכ"ל.

ואם נימא דאפי' בגד חשוב בפני עצמו כגון אבנט או חגורה שאין ברחבם ג' לאו תורת בגד עליהם לענין טומאה א"כ אמאי מועיל מחשבה ויחוד במטלית פחותה משלש על שלש פיון דאפילו בגד חשוב בפני עצמו שפכר נשתמש בו אם אין ברחבו שלש אצבעות לאו בגד הוא ואינו מקבל טומאה.

א"ו דבגד חשוב בפני עצמו אפי' בפחות משלש על שלש מקרי בגד ומקבל טומאה ודוקא מטלניות שאין בהם ג' על ג' דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים לאו שם בגד עליהם ואינם מקבלים טומאה ומשו"ה אם חשיב עליהו ויחדן דחזיין אפי' לעשירים מקבלין טומאה עכ"ל: גם זה אינו ראיה כלל דודאי אבנט וחגורה תורת בגד עליהם לענין טומאה כמ"ש לעיל ואפ"ה בגד לא מקרי ואדרבה בזה א"ש הא דפשיטא לי' לאב"י במטלית פחותה משלש על שלש דאי חשיב עליהו ומחשבתו ניקרת מתוך מעשיו כמ"ש התוס' בסופה מהני לקבל טומאה היינו משום דילפינו לה מאי הבגד דמרבין אריג כ"ש דעביד בה מעשה וניקרת מתוך מעשיו שדבר זה חשוב אצלו ומיניה ילפינו לכל דבר שאפי' אינו בגד פיון דמחשבתו ניקרת מתוך מעשיו שחשובה אצלו הרי זה מקבל טומאה: באות י"ב פתב כת"ר ונ"ל ואפי' לדעת התוס' בסופה ט"ז ד"ה דלא ואפי' חשיב עליהו בטלה דעתו והא דמשמע בזבחים פ"ק דם חטאת דמטלית פחותה משלש על שלש מהניא בי' מחשבה דלא דמי דהתם מחשבתו ניקרת מתוך מעשיו עכ"ל מ"מ הרי במחשבתו ניקרת מתוך מעשיו מיהא מודים דמקבל טומאה.

וכן מוכח לדעת הר"ש ו"ל דכתב פ"ק כ"ח דכלים משנה ח' דבפחות משלש על שלש לא מהניא מחשבה מ"מ במחשבתו נקיפת מתוך מעשיו מודה דמקבל טומאה כדמוכח במעילה י"ח תנא קיצע מנולן כו' לאחיזה כ"ש שפן עומד לנולן.

והר"ש פ"ק כ"ז דכלים משנה ד' והתוס' בסופה י"ז פתבו תניא בתוספתא דכלים המקצע כו' אלמא דאע"ג דהר"ש ו"ל ס"ל כמ"ש התוס' בסופה דבפחות משלש על שלש לא מהני מחשבה ויחוד משום דבטלה דעתו אצל כל אדם אפ"ה במקצע לאחיזה ס"ל דאפי' משוהו ממש מקבל טומאה.

וכ"פ הראב"ד ו"ל פ"ק כ"ג מהלכות פלים הלכה ג' ע"ש. והיינו משום דמחשבתו נקיפת מתוך מעשיו שאני כמ"ש התוס' בסופה שם.

ואם נאמר דאפי' בגד חשוב בפני עצמו אינו מקבל טומאה בפחות משלש על שלש א"כ כש"כ במקצע דמחשבתו נקיפת מתוך מעשיו דאינו מקבל טומאה בפחות משלש על שלש א"ו דבגד חשוב בפני עצמו לא בעינן שלש על שלש.

עכ"ל: הנה כבר כתבתי דנודאי אבנט וחגורה מקבלים טומאה אלא דבגד לא מקרי וה"נ במקצע דמקבל טומאה ובגד לא מקרי: באות י"ג כתב עוד כת"ר ו"ל ונאפי' לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ק כ"ב מהלכות פלים הלכה כ"א מטלניות שאין בהם שלשה על שלשה טפחים] אינו מקבלות טומאה ואם חישוב עליהן והכינן מקבלות טומאה עד שיהיו פחות משלש על שלש אצבעות] שכל פחות משלש על שלש אינו מקבל טומאה כלל ואע"פ שהכינו והיינו משום דגרס בזבחים שם מטלית פחותה משלשה על שלשה אינא בינייהו אבל בפחות משלש על שלש אצבעות אפילו חישוב עליהם וגם הכינן אינה מקבלת טומאה.

וכן פסק הרמב"ם בהדיא שם פ"ק כ"ג הלכה ג' וכן המקצע לאחד מהן לאחיזה כו' הרי זה מטמא בכ"ש והוא שלא יהיה פחות משלש על שלש שכל פחות משלש על שלש אצבעות טהור מכלום עכ"ל.

וכתב הראב"ד שם ו"ל אמר אברהם זה כתב מדעתו שהרי אמרו ולאחיזה בכ"ש ואולי במקצע לכה ולפיכך אפי' כ"ש מהני שהוא ככלי או כבגד קטן עכ"ל. וכתב הכ"מ שם ו"ל כתב הראב"ד כו' ואני אומר שאין לומר שכתב זה מדעתו אלא איזה בקיאות מצא דהאי כ"ש אינו אלא בערך שאר השיעורים אבל צריך שלא יהא פחות משלש אצבעות ומ"ש ואולי במקצע לכה ולפיכך אפי' כ"ש כו' לא הבנתי דהא רבינו במקצע מיירי ואפ"ה התנה שלא יהא פחות משלש אצבעות וצ"ע עכ"ל.

הרי דס"ל להרמב"ם ו"ל דאפי' במקצע לכה דהנה מחשבתו נקיפת מתוך מעשיו לא מהני בפחות משלש על שלש אפ"ה י"ל דהיינו דוקא שאינו בגד חשוב בפני עצמו אבל בגד חשוב בפני עצמו כגון אבנט וחגורה גם להרמב"ם תורת בגד עליהם אפי' כשאינו רוחב שלש אצבעות כדמוכח מפל הראיות הנ"ל עכ"ל: הנה כבר כתבתי דאבנט וחגורה נדאי לכו"ע תורת בגד עליהם לענין שפמקבלים טומאה ואפ"ה בגד לא מקרי: כתב עוד כת"ר בהגה ו"ל מ"ש הכ"מ על הראב"ד ואולי במקצע לכה לא הבנתי דהא רבינו במקצע מיירי כו' נלענ"ד דמ"ש הראב"ד ואולי במקצע לכה אינו כמו שהבינו בכ"מ

דבמקצע לכה מודה הרמב"ם ו"ל דמקבל טומאה בכ"ש אלא דהראב"ד בא ליתן טעם לדבריו דמשו"ה תנא דטמא בכ"ש אע"ג דס"ל פדעת התוס' בסופה שם והר"ש שם פרק כ"ח דכלים דבפחות מג' על ג' לא מהני מחשבה משו"ה קאמר ואולי במקצע לכה לפיכה אפי' בכ"ש מהני שהוא כלי או פבגד קטן פלומר דשאני מקצע לכה דמחשבתו ניקרת מתוך מעשיו כמ"ש התוס' בסופה שם וזה ברור לענ"ד עכ"ל בהגה: הנה מ"ש כת"ר דהראב"ד בא ליתן טעם לדבריו יפה פינן בזה אולם מה שמסיים כת"ר דס"ל להראב"ד בזה שכתב ואולי במקצע לכה משום דמחשבתו ניקרת מתוך מעשיו כמ"ש התוס' בסופה.

לפ"מ שגנראה לי לא ס"ל להראב"ד פדעת התוס' סופה דהנה יש לדקדק בלשון הראב"ד שכתב אמר אברהם זה פתב מדעתו כו' ולא נמצא לשון זה בשארי השגות שמשיג על דעת הרמב"ם.

והנה הפסך משנה פתב נאני אומר שאין לומר שכתבו זה מדעתו אלא אינה בקיאות מצא דהאי כ"ש אינו אלא בערה שאר שיעורים כו' עכ"ל ונ"ל לגלות בכאן הבקיאות של הרמב"ם דהנה בסופה ט"ז שם בתוס' ד"ה אלא חזיין כו' פתבו דבמטלית פחותה משלש על שלש מהנא ביה מחשבה דלא דמי דהתם מחשבתו ניקרת מתוך מעשיו כדפרישית פרק כ"ח דכלים עכ"ל.

פוננת התוס' אהא דתנו פרק כ"ח דכלים משנה ב' פחות מג' על ג' שיהקינו לפקק בו את המרחץ כו' ר"ע אומר מן המוכן טמא והובאה משנה זו במסכת שבת דף כ"ט וז"ש התוס' דבמחשבתו ניקרת מתוך מעשיו דהיינו שהיינו והניחו בקופסא או שתלאו במגוד לכל מר פדאית ליה מקבל טומאה.

והנה בשבת שם פי' רש"י דהך מתניתין בפחות מג' על ג' מייירי דהיינו ג' על ג' אצבעות דאילו ג' על ג' טפחים חשיבי ולא בטלי כו' הרי דדעת רש"י דבמחשבתו ניקרת מתוך מעשיו מהני לשלש על שלש אצבעות וכדעת התוס' בסופה.

אולם הרי"ף בשבת שם האריף בפ"ה המשנה זה דכלים ומסיק דהך ג' על ג' היינו ג' על ג' טפחים אבל פחות מג' על ג' אצבעות טהור מכלום ולא מהני בהו שום הכנה לקבל טומאה וזה שכתב הרמב"ם בפרק כ"ב מפלים הלכה כ"א מטלניות שאין בהם שלשה על שלשה אינן מקבלות טומאה ואם חישב עליהן והכינו (דהיינו תלאו במגוד כו' כמו שמפרש בהלכה כ"ב) מקבלות טומאה עד שיהיו פחות משלש שכל פחות משלש על שלש אינו מקבל טומאה כלל ואע"פ שהיינו משום דאזיל בשיטת הרי"ף רבו.

הרי דדעת הרי"ף והרמב"ם אינו פדעת רש"י דשבת ותוס' סופה. אלא דלפ"ז הדרא קושית התוס' מהא דפרק דם חטאת לדוכתא דשם מפניש דמטלית פחותה משלש על שלש מהני בו עכ"פ מחשבה הנקרת מתוך מעשיו שהיינו וצ"ל דלהרי"ף והרמב"ם הגירסא שם מטלית פחותה משלשה על שלשה איפא בינייהו לפ"ז נכון דעת הרמב"ם בפרק כ"ג שכתב דהקוצץ בכוננה לאחזה שהוא טמא בכ"ש עכ"ל היינו דעכ"פ אית ביה שלש על שלש אצבעות דבפחות משלש על שלש אצבעות טהור מכלום דס"ל דלא עדיף קצעו מהיינו והניחו בקופסא וכיוצ"ב שאינו מטמא בפחות משלש על שלש

אצבעות פדעת הרי"ף רבו ועל פרחי דהף כ"ש דאמר במעילה פירושו פחות משלשה על שלשה טפחים.

אף הראב"ד ז"ל ס"ל פהרמב"ם בהדא ופליג עלי' בהדא דבפחות משלש על שלש שהכינו מספים לדעת הרמב"ם דאזיל בשיטת הרי"ף רבו שאינו מקבל טומאה פלל ע"כ שתק לו הראב"ד שם בפרק כ"ב הלכה כ"א ואינו משיג עליו.

אף בפרק כ"ג במקצע לאחיזה שדימה הרמב"ם להא דהכינו דבפרק כ"ב שמתוך זה מוכרח לפרש הא דכ"ש דמס' מעילה הוא לאו דנקא. על זה השיג הראב"ד דכיון דאמר בגמ' ולאחיזה בכ"ש משמע כפשוטו כ"ש ממש ואפ' בפחות משלש על שלש וא"כ על פרחנו צריכין אנו לחלק בין הכינו לבין קצצו לאחיזה.

וזש"כ הראב"ד אמר אברהם זה כתב מדעתו פ' אע"פ שבפחות משלש על שלש שהכינו שאינו מקבל טומאה לא כתב מדעתו דאזיל בשיטת רבו הרי"ף. אבל מה שדימה קיצע להכינו זה כתב מדעתו שהרי אמרו ולאחיזה בכ"ש.

משמע בכ"ש ממש. אלא דלכאורה באמת טעמא מאי חמיר קיצע מהכינו ע"ז אמר ואולי במקצע לכה לפיכה אפי' בכ"ש מפני שהוא ככלי או כבגד קטן וכוננתו נמי דזה דמי לאריג כ"ש דכיון דתחילת עשייתו לאבנט או לחגורה הנה מעשה חשובה בגופו ומטמא כבגד הקא נמי כיון דראוי להשתמש בו מעשה כגד לאצבעו כדרך שעושין קוצצי תאנים הרי זה מטמא משום אריג וזה שפייס הרמב"ם מפני שהוא ככלי או כבגד קטן ר"ל כחגורה או אבנט שהוא כבגד קטן לענין טומאה ואבנט מקרי כגד קטן בחולין קל"ח.

כן נ"ל ברור ואמת בכוננת הרמב"ם והראב"ד: באות י"ד כתב ר"ן וז"ל ועוד ראיה לזה מהא דאמרין בשבת ס"ג דתכשיט כ"ש טמא מצייץ ופי' רש"י מצייץ שהוא דבר מועט ומנא עם תכשיטי פהן עכ"ל וכתב הפנ"י שם דלכאורה הוא תמוה דהא לא אשכחן לשון תכשיטי פהונה לא במקרא ולא בשום מקום לענין בגדי פהונה אלא ע"כ דכוננתו כדפרישית בסמוך דתכשיט ובגד חדא מילתא היא וכיון דאשכחן דהציץ הוא אחד משמונה בגדים בין בלשון המקרא כו' אע"כ כדפרישית דהף ילפוטא היינו לענין דתכשיט כ"ש פהאי מקרי כגד עכ"ל.

וכיון דהא דתכשיט כ"ש טמא הוא רק משום דתכשיט נמי מקרי כגד א"כ כש"כ דבגד כ"ש גופא כגון אבנט וחגורה דתורת כגד עליהם אפי' לענין טומאה עכ"ל: הנה פבר פתבתי לעיל בשם בעל הטורים דמוכח מהפסוק שהציץ לא מקרי כגד פלל וה"נ י"ל באבנט וחגורה דאע"ג דתורת כגד עליהן לענין טומאה מ"מ אינו בכלל כגד ודברי הפני יהושע בלאו הכי תמוהין מה שכתב דלא אשכחן לשון תכשיטי פהונה לא במקרא ולא בשום מקום לענין בגדי פהונה כו' דהלא מקרא מלא פתיב ועשית בגדי קדש לאהרון אחיה לכבוד ולתפארת הרי שבגדי פהונה היו לפאר וקישוט.

ובזבחים י"ח ע"ב היו מטושטשין כו' ועבד עבודתו פסולה ופי' רש"י דלא כגד הוא הראוי לעבודה דבעינן לכבוד ולתפארת ונ"ל דכל סתם בגדים שאין גנאי ללבושן ג"כ מקרי קישוט ללבושן ולאו דנקא בגדי פהונה שהרי בביצה י"ד תנן זה הפלל פל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו ופי' רש"י נאותין מתקשטין והיינו לאפוקי מנעל לבן שזכר

מקנודם וכיוצ"ב שגנאי לקנבשו אכל כל שאין גנאי מקרי קישוט אלא דעכ"פ נהי דכל בגדים סתמא מקרו תכשיטין מ"מ לאו פולהו תכשיטין מקרו בגד ומ"ש הפנ"י אלא ע"כ כדפרנשית כו' דהך ילפותא היינו לענו דתכשיט כ"ש פי האי מקרי בגד פבר השבתי ע"ז לעיל באות ד'.

ואי דמצד הסברא ידעינן דתכשיט מטמא בכ"ש א"כ א"צ למילף מציין אלא דמ"מ דברי רש"י תמוהין לכאורה דמ"ש ראיה דציין הוי תכשיט מדמנאו עם שאר תכשיטי פהו. וכי פעורה זו שקרא הפתוב גזר פדכתיב שמות כ"ט פסוק ו' ונתת את גזר הקודש על המצנפת ותירגם אונקלס פלילא.

ואם צריף ראיה דהציין הוי תכשיט הלא אין ראיה מדמנאו עם תכשיטי פהו ואלא היכי למניה לציין אם לא בההיא פרשה שנצטוה על כל עשיית בגדי פהנים וא"כ מאי ראיה מדמנאו עם שאר תכשיטי פהונה שהוא תכשיט פמותם.

ועוד יש להקשות נהי דיידעינן דהוי תכשיט מדמנאו עם שאר תכשיטי פהו אפתי מנלן שהוא טמא ואי מדכתיב כל פלי מעשה הא לא אייתי ר' יוחנן וכן רבא להאי קרא פלל. וא"כ עיקר חסר מן הספר.

אשר ע"כ נ"ל דכוננת רש"י ז"ל הוא ע"פ מ"ש הטור דמה"ט לא חשיב ציין בהדי אינף ששה שפרטה תורה משום דציין אינו בגד ולא דמי לאינף ששה שפלולים בנאלה הבגדים אשר יעשו דלפ"ז קשה דכמו כן ה"ל לתורה לפרש פרטות עשיית הציין אחר כל עשיית ששה הבגדים דקחשיב בריש תצוה וה"ל לכתוב הא דנועשית ציין גו' אחר מעשה האבנט ובאמת פתוב עשיית הציין באמצע בין מעיל וכתונת אלא ודאי דבזה קמ"ל תורה דאע"פ שלא נכלל בכלל ואלה הבגדים אשר יעשו לפי שאינו מין בגד מ"מ לענו טומאה דינו כשאר תכשיטי פהו ובגדיו ודין זה לא הנה ידעינן אילו חשבה תורה מעשה הציין בסוף מעשה כל הבגדים וז"ש רש"י דתכשיט כ"ש טמא מציין שהוא דבר מועט ומנאו עם תכשיטי פהו פי' שמנאו באמצע תכשיטי פהו דלא הו"ל למנותו אלא לבסוף פנ"ל.

נהגם שלשון רש"י קצת דחוק. ומי שדעתו רחבה מדעתנו יפרש ברחבה יותר.

על כל פנים הדברים מצד עצמן נ"ל נכונים: באות ט"ו פתב כת"ר ז"ל והשתא לפי זה הא דתניא בשבת שם דאריג כ"ש טמא משום דמרבין לה מקרא דאו בגד על פרח צ"ל דהינו אפי' אם הוא אינו בגד חשוב בפני עצמו ואפי' אם הוא כ"ש ממש כמ"ש התוס' שם ד"ה מנין ז"ל ואם תאמר והא לעיל לא מרבין אלא שלש על שלש ויש לומר דהתם מיירי בבא מבגד גדול אבל הכא מיירי באריג כ"ש דמתחילה לא היה דעתו להוסיף עליו ותרנוייהו שמעינן מאו בגד כו' וא"ת ואפתי בגד כ"ש לפה הוא טמא הא בעינן שיטלטל מלא וריקן דומיא דשק וי"ל דראוי הוא לכוף ולקפל וליקח בו מרגליות או מחט כו' עכ"ל ומדתיירצו דראוי ליקח בו מרגליות או מחט ש"מ דס"ל דאפילו אם הוא כ"ש ממש תורת בגד עליו דאין לומר מתורת פלי קיבול הוא טמא ולא מתורת בגד דא"כ מה זה שכתבו ותרנוייהו שמעינן מאו בגד דשקולין הם הא שלש על שלש מבגד גדול מתורת בגד הוא טמא ולא מתורת פלי קיבול ועוד דאם הוא מתורת פלי קיבול משום דראוי ליקח בו מרגליות או מחט א"כ אפי' אם הוא אינו אריג מתחילה נמי טמא דהא תנו פרק

י"ז דמס' פלים וברמב"ם פ'רק ב' מהלכות פלים דהעושה פלי קיבול מ"מ הרי זה מקבל
טומאה בכ"ש כו' אלא ודאי דלאו תורת פלי קיבול הוא משום דבעינן דהבית קיבול יתיה
מתקנים פדתנן בפ'רק כ"ו דכלים והבית קיבול זה שראוי לכוף ולקפל הוא אינו מתקנים
אלא מתורת פ'גד הוא טמא ואפ"ה בעינן שיהיה ראוי לכוף ולקפל משום דאפי' פ'גד אינו
טמא אלא דומיא דשק שיטלטל מלא וריקן כמ"ש התוס' והוא מגזירת הפתוב עכ"ד: הנה
מ"ש מדתירצו התוס' דראוי ליקח בו מרגליות או מחט ש"מ דס"ל דאפי' אם הוא כ"ש
מש תורת פ'גד עליו לא ידענא דהלא גם בארן הרבה פ'עין אבנט וכיוצ"ב פ'ינן דעכ"פ
אינו רחב פ'לל ואפי' קולע מג' נימין נמי אתרבאי מאו פ'גד שיטמא א"כ שפיר הקשו למה
הוא טמא הא בעינן שיטלטל מלא וריקן וזה א"א בתגורה שאינו רחב פ'לל ע"ז תרצו
שראוי לכוף ולקפל כו'.

הן אמת שפ'ן פתב הפנ"י בשפ'ת כ"ו בתוס' ד"ה אין בו משום ג' על ג' דנראה מלשון
הרשב"א שם דהאי אריג כ"ש טמא היינו כ"ש ממש כמ"ש התוס' שם. וכתב עוד דלפ"ז
יש מקום עיון על קושיות הרשב"א ז"ל אלא שמצאתי בפירוש המשניות כו' ומסיים
ומ"מ לא זכיתי פ'עת לעמוד על תוכן פ'וננת הרשב"א כו' הרי שגם הפנ"י נתקשה בדעת
הרשב"א שהוא נגד פ'ל מפרשי המשנה דכולהו ס"ל דהאי אריג כ"ש היינו פ'גון אבנט
ותגורה דאפי' יש בהם ארן הרבה פ'סתם חגור ואבנט אפ"ה פ'ינן שאין פ'רחבן שלש לא
הוי בכלל שלש על שלש דנקט בכל דוכתי דהיינו מרובעת דוקא אלא דאבנט ותגורה
טמא אפי' בכה"ג ולא משום דאקרי פ'גד אלא משום דאקרי פלי ע"ש מ"ש בארן.

ואנכי לא מצאתי בתוס' שפ'ת ס"ג משפ'עות שיפ'לגו על הרמב"ם ושאר מפרשי המשנה:
ואשוב לדברי כת"ר שפ'תב בפ'וננת דברי התוס' דלא מקרי פ'גד אלא א"כ ראוי לקפל
אע"פ שהבית קיבול אינו מתקנים ותורת פלי קיבול הוא דבעינן שהבית קיבול יהי
מתקנים: תמיהני מאד דמנא לי' זה דממנ"פ אי בעינן דומיא דשק ליב'עי בית קיבול
המתקנים.

ואי לא ילפינן משק למה צריכין שהפ'גד יהי עכ"פ ראוי לעשות ממנו בית קיבול אע"פ
שאינו מתקנים ומ"ש שהוא מגזירת הפתוב לא ידענא היכא. אבל דברי התוס' פשוטים
דודאי ילפינן משק דבעינן בית קיבול מתקנים אבל זה דוקא פ'שיש טורח פ'ל פעם
לעשותו בית קיבול דהיינו מעור שהוא קשה.

אבל פ'גד ר' ועור ר' פ'ינן שאין טורח פ'לל לעשותו בית קיבול הרי זה פ'אלו פ'כר יש לו
בית קיבול: הן אמת דעת התוס' שפ'תבו דבפ'גד בעינן שיטלטל מלא וריקן דבריהם
תמוהין דאף דבגד שיש לו בית קיבול טמא אבל לא אשפ'חנא דבגד שיש בו שיעור פ'גד
ליב'עי בית קיבול פ'דישיטמא.

וכבר עמד ע"ז הפ'ני יהושע שם בשפ'ת כ"ו וצ"ע פ'זה במקומות הרבה פ'סדר טהרות
ובעדידות. ועוד.

צ"ע דלדעת התוס' דגם שלש על שלש לא ידענא אלא מריבוייא וא"כ מאי עדיפותא
דשלש על שלש דמקרי פ'גד מאריג כ"ש דלא מקרי פ'גד וזה דלא כמ"ש הרמב"ם פ'רק
כ"ז דכלים ע"ש. והרמב"ן בפירוש התורה הנ"ל.

וַיֵּשׁ לְהַעֲמִיק בְּשִׁיטַת צֶמֶר וּפְשֻׁתִים לְכַרֵּר מִשָּׁם דַּעַת הַרְמַב"ם וּשְׁאָר מְפָרְשִׁים כְּפֹלֵם הָעוֹמְדִים בְּשִׁיטָתוֹ וְאִין עַת הָאָסֶר פֶּה: בְּאוֹת י"ז כְּתוּב כַּת"ר וְנ"ל וּלְפִי מ"ש יִתְוַרֵץ נְמִי קוֹשְׁיֵית הַפְנ"י בְּשִׁבְתָּ שָׁם עַל הָא דְפָרִיף אַבְיֵי הָתָם לְרַב דִּימֵי אַר"י וְצִיץ אָרִיג הוּא וְהַתְנַיָּא כּו' וְנ"ל וַיֵּשׁ לְדַקְדֵק דְּמֵאֵי קוֹשְׁיָא דְהָא וְדֵאֵי צִיץ אָרִיג הוּא שְׁהֵיָה נְתוּן עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְשָׁפָה לְרֵאשֻׁוֹ וְא"כ לְמֵאֵי דְלֵא אָסִיק אֲדַעְתֵּי' הַשְׁתָּא דַּתְכַּשִּׁיט הָוֵי בְּכָלֵל כְּלֵי אוּ בְּגָד.

א"כ ע"כ דְּהָא דְכְּתִיב בְּפָרְשַׁת צִיץ וְאַלְהָ הַבְּגָדִים גּו' הֵינּוּ דְקָרִיא רַחֲמָנָא בְּגָד בְּשִׁבִיל פְּתִיל הַתְּכֵלֶת שְׁבוּ שְׁעַל יָדוֹ עָשׂוּי כְּמִין מְלִבוּשׁ לְרֵאשֻׁוֹ וְכִינּוּן דְּהַצִּיץ לֹא הֵיָה רַחֲב אֱלָא שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת א"כ מְסַתְמָא הַפְּתִילִים נְמִי לֹא הֵיָה רַחֲבָן יוֹתֵר א"כ שְׁפִיר יִלְפִינוּ מִיְגוּהָ דְאַרִיג כ"ש טְמָא אַע"פ שְׁאִין בּוּ שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ כּו' עכ"ל ע"ש.

אַבְל לְפַמ"ש לְהוֹכִיחַ דְּהָא דְאַרִיג כ"ש טְמָא הֵינּוּ כ"ש מְמַשׁ וְאַפְּלֵי אִם הוּא אִינוּ בְּגָד חָשׁוּב בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. אַבְל אִם הוּא בְּגָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּגוֹן חַגוּרָה אוּ אַבְנִיט אַפִּיל אִם הוּא אִינוּ אָרִיג מִתְחַזְקָה תּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ אַע"ג דְּאִינוּ רַחֲב שְׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹת.

א"כ לְק"מ דְּהָא א"א כְּלָל לְפָרוּשֵׁי מִמָּרָא דְרַב דִּימֵי אָמַר ר"י דְאַרִיג כ"ש טְמָא מְצִיץ הֵינּוּ מִהַפְּתִיל תְּכֵלֶת דְּהֵיָה אָרִיג כִּינּוּן דְּהַפְּתִיל תְּכֵלֶת הוּא חָשׁוּב בְּגָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְכָל שְׁהוּא בְּגָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אַפִּיל אִינוּ אָרִיג מִתְחַזְקָה נְמִי תּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ וְהִיכֵי יִלְיָף מִיְגוּ' רַב דִּימֵי אַר"י דְאַרִיג כ"ש טְמָא אַפִּיל אִינוּ חָשׁוּב בְּגָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ עכ"ל: הֵנּהּ מ"ש אַבְל לְפַמ"ש לְהוֹכִיחַ דְּהָא דְאַרִיג כ"ש טְמָא הֵינּוּ כ"ש מְמַשׁ וְאַפְּלֵי אִינוּ בְּגָד חָשׁוּב בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אִינוּ יוֹדַע כְּלָל הוֹכְחָתוֹ וְאַדְרָבָה מְדַכְתְּבוּ הַתּוֹס' דַּחֲשִׁיב כ"ש אָרִיג מִתְחַזְקָה כּו' מִשְׁמַע דַּעכ"פ חֲשִׁיבוֹת קֶצֶת בְּעֵי וְאֵי כָּל שְׁהוּא מְמַשׁ וְכִי בְּשִׁבִיל שְׁהוּא אָרִיג וְאִין דַּעְתּוֹ לְהוֹסִיף עוֹד יֵשׁ בּוּ חֲשִׁיבוֹת.

וְאֵי מִשׁוּם דְּרֵאוּי לְכֹנֶף וּלְקַפֵּל וּלְיַקַּח בּוּ מְרַגְלִיּוֹת א"כ אַפִּיל אִינוּ אָרִיג מִתְחַזְקָה שְׁלֵא לְהוֹסִיף אֱלָא בָּא מִבְּגָד גְּדוּל ג"כ רֵאוּי לְזַה. וְעוֹד שְׁהֵרֵי הַתּוֹס' לֹא כְּתִיבוּ וְא"ת וְאַפְּתֵי בְּגָד כ"ש לְמָה הוּא טְמָא וְהָא לְמֵאֵי חֲזִי אֱלָא כְּתִיבוּ לְמָה הוּא טְמָא וְהָא בְּעִינֵי שְׁיִטְלֵטֵל מְלֵא וְרִיקוֹן.

וְעוֹד מ"ש אַבְל אִם הוּא בְּגָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּגוֹן חַגוּרָה אוּ אַבְנִיט אַפִּיל אִם הוּא אִינוּ אָרִיג מִתְחַזְקָה תּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ אַע"ג דְּאִינוּ רַחֲב שְׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹת. גַּם זֶה אִינוּ יוֹדַע מְנָא לִיהָ כֵּן. וְאֵי מִשׁוּם דַּעפ"ז יֵהִי מִתְוַרֵץ קוֹשְׁיֵית הַפְנ"י אֵי מִשׁוּם הָא לֹא אָרִיא דְבִלְאוּ הִכֵי קוֹשְׁיֵית הַפְנִי יְהוֹשַׁע לֹא קִשְׁיָא מִיַּדִּי מְפָנֵי כְּמָה טְעָמִים. חֲדָא דְלְפִי דַּעְתּוֹ דְקָרָא דְוְאַלְהָ הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ אֲצִיץ וּפְתִיל נְמִי קָאֵי וְדֵאֵי דְנִצְטָרָה לּוֹמַר דְּהַפְּתִיל רַחֲבָן ג' אֲצָבָעוֹת הֵיָה מִדְּמַקְרֵי בְּגָד.

וְנִהֵי דְבְּשִׁבִיל הַצִּיץ שְׁעָלְיוֹ הֵיָה סְגִי בְּשִׁמֵי אֲצָבָעוֹת אוּ מְשִׁהוּ מֵה"ת אַבְל כִּינּוּן שְׁהוּא בְּכָלֵל וְאַלְהָ הַבְּגָדִים מְוַכְרַח מִעֲצָמוֹ שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת בּוּ ג' עַל ג'. וְרֵאִיתִי לְרַבִּינוּ חֲנַנְיָא ל"ל בְּשִׁבְתָּ נ"ז ע"ב דְּהַפְּיָפָה שֶׁל צֶמֶר שְׁהֵיָה מְוַנָּח בְּרֵאשׁ כְּפֵהן גְּדוּל הֵיָה מַעֲשֵׂה עֲבוֹת רַחֲבִין בְּשִׁתִּים וְשְׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹת כְּגוֹן אַבְנִיט ע"ש וְעוֹד תְּמוּהָ לִי עַל הַגְּאוֹן פַּנ"י שְׁהַקְשָׁה כֵּן הִלֵּא א"א לְפָרֵשׁ כְּלָל הָא דְאַמַר ר' יוֹחָנָן אָרִיג כ"ש טְמָא מְצִיץ פִּירוּשׁוֹ מִפְּתִיל תְּכֵלֶת שֶׁל הַצִּיץ

שלא הִיָּה רָחֵב אֶלָּא שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת וּש"מ דְּבָגָד כ"ש אפ"י פְּחוֹת מְשַׁלֵּשׁ עַל שְׁלֵשׁ נְמֵי טָמֵא שְׁהָרֵי הָא דְכִתְבוּ הָרִי"ף וְהָרָא"ש בְּשֵׁבֶת רִישׁ פָּרָק בְּמָה אִשָּׁה דְכִיפָה שֶׁל צָמֵר דְּהֵתֵם הוּא רָחֵב כְּשֵׁתֵי אֲצָבָעוֹת כְּשִׁיעוֹר צִיץ הוּא מְדַמְנֵיָא בְּחֻלִּין קל"ח כִּיפָה שֶׁל צָמֵר הִיָּתָה מְנוּחָת בְּרֵאשׁ כְּהֵן גְּדוֹל וְעֲלִיָּה צִיץ נִתּוֹן לְקִיָּים מַה שְׁנֹאֲמַר וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וּפְרִירוּשׁוֹ דְלִכְּהָ הָיוּ צָרִיכִין לְכִיפָה שֶׁל צָמֵר רָחֵבָה עַל רֵאשׁ כְּהֵן גְּדוֹל דְּהִיָּינוּ מִצְחוֹ [וע' פי' הַמְשָׁנִיּוֹת לְהַרְמַב"ם רִישׁ פָּרָק בְּמָה אִשָּׁה] כְּדֵי לְקִיָּים מַה שְׁנֹאֲמַר וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת ר"ל שֶׁהֲצִיץ כְּלוּל יִהְיֶה מוּשָׁם עַל הַפְּתִיל וּמִזֵּה דִיִּיקוּ הָרִי"ף וְהָרָא"ש דְּהַכִּיפָה הִיָּה רָחֵבָה כְּשֵׁתֵי אֲצָבָעוֹת כִּינּוּן שֶׁהֲצִיץ הִיָּה רָחֵבָה שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת מִמִּילָא הָיוּ צָרִיכִין לְהַכִּיפָה דְּהִיָּינוּ הַפְּתִיל תְּכֵלֶת שֶׁהִיָּה רָחֵבָה כְּשֵׁתֵי אֲצָבָעוֹת כְּדֵי שִׁיְהִיָּה כָּל הֲצִיץ כְּלוּל מְנוּחָה עַל הַפְּתִיל וּלפ"ז כִּינּוּן שֶׁהַתּוֹסֵ' בְּסוּפָה ה' כְּתָבוּ דְצִיץ רָחֵבָה שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת אֵין זֶה אֶלָּא מְדַרְבְּנָן שְׁהָרֵי בְּגָמְרָא שָׁם אָמְרוּ וְאֵל יוֹכִיחַ צִיץ וְזֵר שֶׁלֹּא נִתְּנָה בְּהֵם תּוֹרָה מְדָה וְכִינּוּן דְּהֲצִיץ סָגִי בַכ"ש מַה"ת א"כ הַפְּתִיל נְמֵי סָגִי בַכ"ש וְאַפְּלִי אֵינוֹ אָרִיג כָּלֵל אֶלָּא פְּתִיל שְׁזוֹר בְּלִבָּד כְּמוֹ שֶׁתְּרַגְּם אוֹנְקֵלֶס חוּטָא דְתְּכֵלְתָא וְכִמוֹ הַכְּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת דְּצִיציִת הָרִי דְמֵן הַתּוֹרָה כְּשֶׁר צִיץ שֶׁרָחֵבָה כ"ש וְחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת שֶׁתְּחַתִּיו כ"ש וע"כ הָא דְכִיפָה שֶׁל צָמֵר שֶׁהִיָּתָה מְנוּחָת בְּרֵאשׁ כְּהֵן גְּדוֹל הִיָּינוּ רַק מְדַרְבְּנָן בְּעֵלְמָא (וּנ"ל דְּמַה"ט הַשְּׁמִיט הַרְמַב"ם ו"ל הָא דְכִיפָה בְּעֵשִׁינִית בְּגָדֵי כְּהֻנָּה) דְמֵן הַתּוֹרָה סָגִי בְּחוּט שְׁזוֹר וְאֵינוֹ אָרִיג כָּלֵל כְּדַמְשָׁמַע מִפִּי רַש"י וְרַמְבַּ"ן בְּחֻמְשׁ וַא"כ אֵין לְהוֹכִיחַ מִזֵּה לְאַרְיֵג בַכ"ש טָמֵא שְׁהָרֵי חוּט וְדַאי אֵינוֹ בְּכֵלֵל בְּגָד.

אֶלָּא דְבִלֵּא"ה לִיתָא לְקוֹשְׁיִית הַפְּנ"י דְּבִאֲמַת הֲצִיץ וְהַפְּתִיל תְּכֵלֶת אֵינָם בְּכֵלֵל בְּגָדִים מְדָלָא חֲשָׁבִינְהוּ בְּנֹאֲלָה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ כַּמֶּש"ל בְּשֵׁם בְּעַל הַטּוֹרִים: בְּאוֹת י"ט כְּתָב כַּת"ר וְז"ל אֲמַנְם לֹא מִשְׁמַע כֵּן מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ן ו"ל בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִבְאֵתִי לְעִיל דְּהָרֵי כְּתָב שָׁם שְׁאֲפִלִי דְבָר שְׁאֵינוֹ בְּגָד אֲסוּר בְּכֵלְאִים מַה"ת כְּגוֹן הַקּוֹלֵעַ חוּטִין וְעוֹשֶׂה מְהֵן חֲגוּרָה כו' וְהָרִי חֲגוּרָה הוּא בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ דְּחֻזִי בֵּין לְעַנְיִים וּבֵין לְעֵשִׁירִים וְאַפְּ"ה ס"ל דְּלָאוּ תּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ וְעוֹד הָרִי הַקּוֹלֵעַ הוּא אָרִיג מִתְּחִילָה דְּהָא קוֹלֵעַ וְאַרְיֵג חֲדָא מִקְּלֵתָא הִיא כְּדַמּוּכַח בְּשֵׁבֶת נ"ז וְשָׁם ס"ד וְהִיכָא דְּהוּא בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְגַם הוּא אָרִיג מִתְּחִילָה וְדַאי דְּתּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ לְכו"ע כְּדַמּוּכַח בְּשֵׁבֶת ס"ג ע"ב הַנֶּ"ל וְצַע"ג עכ"ל: הִנֵּה וְדַאי כֵּן מוּכַח בְּשֵׁבֶת ס"ג דְּאַרְיֵג כ"ש תּוֹרַת בְּגָד עָלְיוֹ דְּבִפְרִיּוֹשׁ אָמְרוּ מְנִינִין לְאַרְיֵג כ"ש שֶׁהוּא טָמֵא מֵאוֹ בְּגָד.

אָבֵל עַכ"פּ בְּגָד לֹא מִקְּרֵי כַּמֶּש"ל. וְהַרְמַב"ן ו"ל ס"ל כְּהַרְמַב"ם ו"ל וְהָרָא"ש ו"ל בְּפָרָק כ"ז דְּכֵלִים וְהַדְּבָר פְּשוּט מְאֹד וְאֵין כָּאֵן לֹא צַע"ג וְלֹא צַע"ק: בְּאוֹת כ' כְּתָב כַּת"ר וְז"ל וְכֵן בַּמֶּס' פְּלִים שֶׁהִבְאֵתִי לְמַעְלָה דְּפִי הַרְמַב"ם וְהָרָא"ש וְהַרְע"ב שָׁם דְּהָא דְּאַרְיֵג כ"ש טָמֵא דְּהִיָּינוּ אֲבַנְטִים וְחֲגוּרוֹת וּלְכַמ"ש הוּא נֶגֶד הַסְּוִיָּא דְּשֵׁבֶת שָׁם דְּמוּכַח דְּאַפְּלִי אִם אֵינוֹ בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ הוּא טָמֵא וּמִיָּהוּ בְּדַבְּרֵי הָרָא"ש שָׁם שֶׁכְּתָב כְּעֵין הָאֲבַנְטִים וְהַחֲגוּרוֹת כו' אֲפֹשֶׁר לְדַחֵק וְלִזְמַר דַּר"ל כְּמוֹ הָאֲבַנְטִים וְהַחֲגוּרוֹת שֶׁהֵם אָרִיג מִתְּחִילָה אָבֵל בְּדַבְּרֵי הַרְע"ב שָׁם שֶׁכְּתָב וְאִם הוּא אֲבַנְט אוֹ חֲגוּרָה מִשְׁמַע דַּס"ל דְּדוֹקָא אִם הוּא אֲבַנְט וְחֲגוּרָה דְּהָיוּ בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ הוּא דְּמִקְּבֵל טוֹמְאָה אָבֵל אִם אֵינוֹ בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ אִפִּי אִם הוּא אָרִיג מִתְּחִילָה אֵינוֹ מִקְּבֵל טוֹמְאָה וְכֵן מִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ם פָּרָק כ"ב מִהִלְכוּת פְּלִים הִלְכָה א' שֶׁכְּתָב בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים בְּקַרְעִים מִן הַבְּגָדִים אָבֵל הָאוּרֵג בְּגָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ

כ"ש הרי זה מקבל טומאה משמע דדוקא האורג בגד בפני עצמו כגון האבנטים והתגורות.

אבל אם אינו בגד בפני עצמו אע"ג שהוא ראוי לכוף ולקפל ולהניח בו מרגליות או מחט אפ"ה הוא טהור. וכן אם הוא בגד בפני עצמו אלא דאינו אריג מתחילה אלא בא מבגד גדול אינו מקבל טומאה.

ולפמ"ש לכאורה הוא נגד הסוגיא דשבת שם. ולולא דמסתפינא הנה אמינא דהיה להם גירסא אחרת בסוגיא דשבת.

תדע דהא פתבו הרמב"ם והרע"ב שם דאריג כ"ש טמא משום דילפינן לה משק מה שק טווי ואריג אף כל טווי ואריג עכ"ל ע"ש. ולפי הגירסא שאלנו בשבת שם מפרש רב דימי אר"י משום דמרבין לה מאו בגד.

ועוד דלמה השמיט הרמב"ם ו"ל בחיבורו הגדול הא דתניא בשבת שם דתכשיט כ"ש טמא. ואריג ותכשיט כ"ש טמא.

וכדמפרש רב דימי אר"י ורבא. דתכשיט כ"ש טמא מציין.

ואריג ותכשיט כ"ש טמא מפל כלי מעשה ע"ש. א"ו דהיינו משום דהיה לו גירסא אחרת בכל הסוגיא דהתם.

ואפתי צע"ג לענ"ד הקלושה עכ"ל: מ"ש כת"ר ולפי מ"ש הוא נגד הסוגיא דשבת שם דמוכח דאפ"ה אם אינו בגד בפני עצמו הוא טמא. איני יודע אנה כתב פן להוכיח מהסוגיא דשבת ואם פנונתו למה שפתבו התוס' שם דמשמע לכאורה מדבריהם דאריג כ"ש טמא היינו אפי' כ"ש ממש.

הנה לוא יהא שפתבו פן אמנם אין דבריהם מוכחים מהסוגיא דשם. ומכ"ש שאין בדבריהם משמעות פלל שיפלו על דברי הרמב"ם והרא"ש דכלים פרק כ"ז ע"כ מה ששנה עוד לכתוב על דברי הרמב"ם דלכאורה הוא נגד הסוגיא דשבת שם אינו יודע פנונתו בזה.

ומ"ש ולולא דמסתפינא הנה אמינא דהיה להם גירסא אחרת בסוגיא דשבת. אנחנו לא שמענו ולא ראינו גירסות חלוקות שם.

ומ"ש תדע דהא פתבו הרמב"ם והרע"ב שם דאריג כ"ש טמא משום דילפינן לה משק מה שק טווי ואריג כו' הנה הדבר פשוט דכוננת הרמב"ם הוא לתרץ בזה מה שקשה לכאורה דכיון דאריג ילפינן מריבויא מנלן דדוקא אריג אמת לרבות ודילמא אפי' חבלים ומשיחות שמשמש בו האדם לחגור בו ע"ז אמר דהא דבעינן אריג היינו משום דדומיא דשק בעינן מה שק דוקא טווי ואריג אף כל כו' לאפוקי חבלים ומשיחות כדאמר להדיא בשבת ס"ד ע"א.

וכן הוא פשוט דברי הרמב"ם והרע"ב. וע' דברי הראב"ד עדיות פרק ג' משנה ד' ד"ה כל הקליעות.

ובכן לענין פלאים דכתיב בגד עדיין הספק שלי במקומו עומד: ומה שתמה כת"ר על מה שישמיט הרמב"ם בחיבורו דין אריג ותכשיט כ"ש. יש לומר לפי מה שפתיבתי לעיל דהאי אריג ותכשיט כ"ש היינו אריג שהוא תכשיט.

יש לומר שהרמב"ם פלל זה במה שכתב בפרק ח' מפלים הלכה ו' פל תכשיטי האדם כו' פן נ"ל. חיים: סימן סו דיני מתנות עניים לאחי המנפיל החו"ש מ' שרגא פייביל נ"י בנאגער, מה שפתיבתי אלי אחי יקירי שראית בספר כנ"י שדקדק על לשון התוס' קדושין ג' ע"א ד"ה מה ירק שפתיבו פינו דאיפא אילנות טובא שאין חייבין בפאה פגון האוג והחרובין השנויין במס' פאה כו' והא שם בפאה להיפך תנו דאוג וחרובין חייבין בפאה.

וכתבת לתרץ ע"פ מה שפירש הרע"ב שם במשנה הקודמת והתבואה והקטניות בכלל הנה דר"ל פשישלמו בהן התנאים הללו א"כ פשאמר ובאילן האוג כו' נמי עלה קאי וכשישלמו בהן התנאים קאמר.

ועפ"ז ניחא קושיות התוס' יו"ט ריש דמאי בהא דשם תנו האוג ביהודה הני הפקר. וכן מתורץ לפ"ז קושיותו שהביא בשם תוס' ר"ה י"ג אהא דכפאה חשיב מינין שנשתבחו בהן א"י לבסוף משום די"ל דכהן לעולם איפא התנאים הללו.

משא"כ בד' מינין הראשונים ואולי נמצא ג"כ מקום אשר גם חרובים פטורין ואין לי ספרים לעיין בזה. וא"כ אפשר דזהו ג"כ דעת התוס' בקדושין בפירוש הנה עכ"ד: תשובה.

מה שפתיבתי ואולי נמצא מקום אשר גם חרובין פטורין. אמת שמצאתי בספרים המדברים על הארץ ופירוטיה פי בארץ ישראל יש הרבה חרובין במקומות של הפקר ועל הדרךים וכל הרוצה משירן מעל האילנות נוטל כמה שירצה והמותר מניח הפקר על פני הארץ.

[ובזה א"ש הא דאמרין בעלמא חנינא בני די לו בקב חרובין משום דחרובין משיג גם בלי מחיר ומהפקירא קזכי. ואמר קב דהיינו מעט משום דכתב הרמב"ם בהלכות דעות פרק ד' הלכה י"א וכן החרובין רעים לעולם כו' ואין אוכלין מהם אלא מעט כו'] ואגוזים ג"כ יש שגזלים במקום הפקר ע' ר"ש ריש דמאי.

אף בשקדים לא מצאתי: אמנם עיקר פירושך שפתיבתי דכיון דתבואה וקטניות בכלל הנה פ"י הרע"ב פשישלמו בהן התנאים ה"נ הא דאמר אח"כ ובאילן האוג כו' הנה הרמב"ם שממנו לקח הרע"ב לפרש פן דבכלל הנה ר"ל פשישלמו התנאים מ"מ בהא דבאילן האוג פ"י וז"ל ואלה האילנות כולם נמצאים בהם התנאים הנזכרים שנתחייבו ע"י בפאה ולפיכך הם מחוייבין בפאה ע"כ.

אלא דאפשר לכאורה לומר שהתוס' בקדושין אינם מפרשים בזה פהרמב"ם רק דמשנת ובאילן האוג כו' ג"כ בתנאי קתני וכדבריה. אולם פשנעמך על פנונת דבריהם שם נראה פי אין לנו רק פשטות דבריהם דמה שפתיבו דאיפא אילנות טובא שאין חייבין בפאה פגון האוג והחרובין רצונם לומר שאין חייבין פמו שחייבין האוג והחרובין והאי פגון פירושו הוא פמו ויש שהגיהו דצ"ל אלא פגון.

וע' בהגהות ש"ס חדש דוויילנא: דהנה זה לשון התוס' וא"ת אמאי לא תשיב ששנה לירק בשני דרכים כגון לעגן פאה דלא מחייב אתרוג בפאה משום דאין לקיטתו פאחד דלעגן פאה בעינן לקיטתו פאחד ומהאי טעמא ממעטינן תאנה בפרק כלל גדול ובפרק מקום שנהגו ובירק נמי אין פאה מתנהגת דאינו בכלל דבר המתקנים פדאיתא התם.

וי"ל פיון דאיכא אילנות טובא שאינן חייבין בפאה כגון האוג והחרובין השנויין במס' פאה לא שייך למתני שנה לירק ע"כ. ויש לדקדק בדבריהם למה האריכו בלשונם לומר פיון דאיכא אילנות טובא כו'.

בקיצור הו"ל למימר פיון דאיכא תאנה שאינה חייבת שאותה הנפירו מקודם ואילנות טובא למה להו לאסופי בתירוץ. ועוד יש לשאול אמה שהקשו אמאי לא תשיב ששנה לירק לעגן פאה דלא מחייב אתרוג בפאה משום דאין לקיטתו פאחד מנין פשיטא להו להתוס' כל פה דאתרוג אין לקיטתו פאחד ואף דגדל על כל מים הרי ירק נמי גדל על כל מים ומ"מ לקיטתו פאחד.

וצ"ל דס"ל דאי ס"ד דאתרוג חייב בפאה א"כ להיפך תקשי לתני ששנה לאילן בארבעה דרכים. ומקשים בדרך ממנ"פ.

ואף שקצרו קצת בזה. וכן מצאתי הקושיא בחידושי הרשב"א והריטב"א.

אמנם הם תרצו ג"כ על שני הצדדים דאת"ל שנוהג בו פאה אי אפשר לומר ששנה לאילן ולא לירק דהא איכא מין ירק שנוהג בו פאה כגון הבצלים ושומים שמכניסו לקיום פדאיתא במס' פאה ובגדה נ'.

ואת"ל שאין נוהג בו א"א לומר ששנה לירק ולא לאילן דהא איכא תאנה ושאר האילנות שאין לקיטתן פאחד שאין פאה נוהגת בהן ע"כ. והשתא לפ"ז יש להקשות על דברי התוס' מנא להו בתירוץ דאתרוג לקושטא דמילתא פטור מפאה דילמא חייב.

ולא תני שנה לאילן משום דגם בירק איכא בצלים ושומים שחייבין וכדברי רשב"א וריטב"א. וצריכין אנו לומר דהתוס' ס"ל דא"א לומר דאתרוג חייב בפאה דא"כ לתני ששנה לאילן מאי אמרת דלא שייך למתני ולא לירק פיון שגם בירק איכא מינין שחייבין יש לומר פיון דליכא רק ב' מינין שחייבין וכל שאר מיני ירק פטורין שפיר שייך למתני שאינו שנה לירק והיינו לרוב ירק ומדע דבשבת ס"ח אמר ומכניסו לקיום למעוטי ירק והיינו נמי בע"כ רוב מיני ירק.

וכן בפסחים נ"ו ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים. היינו נמי ירק לבד בצלים ושומים ולפי שהם רוב ירק קרוי ירק סתמא וע' ר"ש ריש פאה שם א"כ אי אתרוג חייב בפאה ודאי שייך למתני שנה לאילן ולא לירק.

ר"ל לרוב ירק. אע"כ דאינו חייב בפאה.

והא דלא תני וליירק בב' דרכים משום דלא שייך לומר שנה לירק ולא לאילן שהרי רוב אילנות נמי אינן חייבין בפאה והנכרחו התוס' מעתה להוסיף בדבריהם הא דאילנות טובא נמי פטורין ולא סגי להו בהא דתאנה לחודא פטורה פי היכי דלא תקשי אדבריהם שכתבו בפשיטות דאתרוג פטור מפאה ולא אמרינן איכא וכדברי הרשב"א.

וא"ש: אלא דאפתי מנלן דאיפא אילנות טובא שפטורין מפאה הא לכאורה מדלא אשפח בגמ' למעוטי ממתני' דלקיטתו פאחת רק תאנה משמע דתו ליפא למעוטי וכולם חייבין על זה פתבו התוס' דאיפא אילנות טובא שאין חייבין בפאה כמו האוג והחרובין השנויין במס' פאה לחיובא ורצונם לרמז לנו דמה ששנויין במס' פאה רק הני לחיובא ש"מ דשאר אילנות שלא נשנו שמה כולהו פטירי.

ואזלו התוס' לשיטתם בשבת שם בד"ה ואילו פאה כו' לאו דוקא תאנה דהא רוב אילנות אין לקיטתן פאחד ואינם רק שמנה אילנות דחשיב בפרק קמא דפאה דחייבין בפאה כו': וכיון שזכינו לכה א"כ א"צ לדחוק דקושיותם בתחילה הנה על דרך שהקשו רשב"א וריטב"א רק בפשוטו דהתוס' ס"ל לדבר פשוט שאתרוג אינו חייב בפאה כדעתם בשבת ולא חדשו בתירוץ רק דלא שייך למתני ולירק בב' דרכים פיון שגם באילנות איפא טובא דלא מחייבי בפאה והיינו ג"כ מטעם הנ"ל מדלא נשנו במס' פאה רק שמנה אילנות ותו לא: ומעתה צריכין להבין דברי הרע"ב שפי' דאף שבמתני' לא חשיב רק שמנה אילנות הוא לאו דוקא אלא אלו דומיהן קאמר הרי דס"ל דמתני' תנא ושייר ומנא לי' להרע"ב פן: וראיתי שדברי הרע"ב לקוחים מדברי הר"ש בפאה שם פרק ד' שכתב דהא דאמרינו בגמרא למעוטי תאנה לאו דוקא דליפא לקיטתן פאחת אלא הני דחשיב במתני'.

מיהו על פרחן לאו פולהו חשיב דהא איפא בנות שוח שלקיטתן פאחד כדמוכח בפרק קמא דר"ה דף ט"ו וצ"ל דתנא ושייר ע"כ. והנה דברי הר"ש הם דברי התוס' בר"ה שם אלא שהתוס' סייעו ושמא תנא ושייר.

ולכאורה דברי הר"ש צדקו יותר במ"ש דצ"ל דתנא ושייר ולא שמא תנא ושייר. שיהי הקושיא תכריחנו דבע"כ צ"ל תנא ושייר ולפ"ז תהיה גם קושיא גם על מ"ש התוס' בשבת ובקדושין לפמ"ש לעיל דס"ל דלא שייך פלום ובדוקא תנא להו להנה שמנה אילנות ולא יותר: אמנם נ"ל דלפמ"ש תוס' בר"ה שם תיכף אח"ז בד"ה בנות שוח בשם הירושלמי ר' יוחנן ס"ל בטעמא דקלין שבדמאי ובכללן גם בנות שוח משום דחזקתן באין מן ההפקר ואפי' בודאי לא עשרן ע"ה פטורין מלהפריש דמאי משום דהפקר פטור מן המעשר.

א"כ לר' יוחנן ודאי דא"צ לומר פלל תנא ושייר בנות שוח משום דלדידן' ל"ק מידי הא דלא תנא בנות שוח באינה שחייבין בפאה. דנהי דבנות שוח לקיטתן פאחת אבל פיון שפאו מן ההפקר ולית בהו תנאי דנשמר פטור.

שהרי אינו חייב רק מי שימצא בו כל התנאים הנזכרים. אבל כל שחסר לו אחד מן התנאים פטור: אלא דלר"ל בירושלמי דפליג אר' יוחנן וס"ל דה"ט דקלין שבדמאי שפטורין משום דלא נחשדו ע"ה אפירות גרועין אלו הא ביצעין שלא עשרן ע"ה חייבין במעשר וע"כ דס"ל להך קלין שבדמאי ומכללן גם בנות שוח אינן באין מן ההפקר א"כ לדידן' תקשי למה לא חשיב בנות שוח בהנהו אילנות שחייבין פיון שלקיטתן פאחת ואינן באין מן ההפקר ובע"כ צ"ל דמשנה דפאה תנא ושייר.

ונראה שזה הוא טעמו של הר"ש שכתב בפשיטות דמתני' דפאה תנא ושייר בנות שוח משום דלהלכה משמע לי' להר"ש לפסוק כר"ל נגד ר' יוחנן משום דסוגיא דבבלי ברכות מ ע"ב פנותי' דר"ל משמע וכמו"ש ריש דמאי.

ואחריו נמשך הרע"ב: אמנם דעת התוס' בר"ה שכתבו ושמא תנא ושייר נראה דס"ל דגם לר"ל י"ל דאף דלא ס"ל כר' יוחנן דחזקתו באין מן ההפקר מ"מ לא ס"ל דחזקתו באין מן המשומר אלא דפלא ופלא הוי.

יש שגדלין ובאין ממקום משומר. ויש שבאין ממקום הפקר.

והכי מסתבר טפי דאל"כ פליגי במציאות דמוכח וא"כ בהצטרף לזה עוד ספיקא דשמא עשרון ע"ה ה"ל ספק ספיקא ופטור מלעשר וזהו דעת הרמב"ם בפירושו במשנה ריש דמאי וז"ל והטעם בזה כו' ומעט מזער הם נוטעים אותן ורובן הפקר כו' ונקבצו בהן ב' ספיקות האחד אם הם הפקר אם לאו.

ואם הם מן המשומר אם הוציאו ממנו המתנות אם לאו. והעיקר בידינו תרי ספיקי להקל עכ"ל.

ונ"ל פשוט שפירש המשנה בין לר' יוחנן ובין לר"ל למר משום דחזקתו ורובן מן ההפקר. ולמר משום ספק ספיקא.

ומשום דלא הי' לו אז להרמב"ם הכרעה בדין ע"כ פ"י המשנה אליבא דתרונייהו ועי' גליון הש"ס רישלמי ריש דמאי: זכינו דגם לר"ל רק ספיקא הוי ולא דס"ל להיפך לגמרי מר' יוחנן וכינון שכן יש ליישב גם לר"ל הא דלא תני בריש פאה גם בנות שוח בהדי אינך שחייבין די"ל כיון דבנות שוח גדלין בין במשומר בין בהפקר גהי דקיי"ל ספק פאה פאה.

מ"מ לא מתני לי' בהדי אינך שחייבין בנדאי בפאה משום דסתמן אינן באין רק מן המשומר ולית בהו ספיקא ונשלמו בהן התנאים הנזכרים במשנה דלעיל לא כן בנות שוח דא"א למתני אלא בתנאי פשישלמו בהן התנאים הנזכרים במשנה משו"ה לא תני לי' בהדי אינך.

ונהו שדייקו התוס' בר"ה וכתבו ושמא תנא ושייר משום די"ל כמו"ש ולא שייר מידי: ועתה תראה איך מדוקדקים ומוכרחים דברי הרמב"ם שפי' דבאילן האוג כו' דאלה האילנות כולן נמצאים בהן התנאים הנזכרים שנתחייבו ע"י בהן בפאה.

ולפיכך הם מחוייבין בפאה. ומתני' נמי פנותי' דייקא דהו' ובאילן לאו פשישלמו בהן התנאים קאמר דא"כ לא ה"ל למימר רק והתבואה והקטניות והאילנות בכלל הנה ותו לא וכל המשנה דבאילן האוג מיותרת לגמרי א"ו דהני שמנה אילנות נשלמו בהן כל התנאים.

אף לדברי התוס' ר"ה י"ב שהביאם התוס' יו"ט ד"ה האוג אי נמי האחרון כו' אין מזה ראיה]: עפמ"ש נדחו דברי הגאון ר"ע איגר ז"ל בריש דמאי על דברי התוספות יו"ט ד"ה האוג שביהודה שכתב דלפמ"ש הרע"ב דטעמא דקלין שבדמאי משום ס"ס הוא והיינו כר"ל א"כ הא לא הוי נדאי הפקר וא"כ חייב בפאה ואף לר' יוחנן בירושלמי דאף

בנדאי שלא עשן פטור משום שחזקתן מן ההפקר אבל פשיטא דמשכחת לה בידוע שלא הפקירן בפעלים א"כ י"ל בכה"ג מייירי מתני' עכ"ד.

דלפמ"ש א"א לומר פן דא"כ תקשי לר' יוחנן למה לא תשיב בהך דאילנות שחייבין בפאה גם בנות שוח דאיכא בהו עכ"פ מיעוט המשתמרין דבשלקמא מאינה קלין שבדמאי ל"ק די"ל משום דאין לקיטתן פאחד לא תשיב להו לחיובא משא"כ בנות שוח שלקיטתן פאחד א"כ מ"ש אוג דחייב בהדי דחייבין בפאה ובנות שוח בת בוקתי בקלין שבדמאי לא תשיב בפאה.

א"ו הנהו דחייב אפי' מסתמא נמי חייבין בפאה וכמו"ש הרמב"ם משו"ה לא תשיב בנות שוח בהדיהו דהן מסתמא דהפקירא הוא לר' יוחנן א"כ הא דחייב אוג נמי בהדיהו ע"כ משום דמסתמא נמי חייב דלאו דהפקירא הוא א"כ בע"כ צ"ל דאוג ביהודה שאני לגריעותא דהוא מסתמא דהפקירא הוא.

ומתני' דריש פאה לא נחתה לחלק בין הארצות וכמו"ש התוס' יו"ט: ודברי התוס' קדושין ותוס' שבת דס"ל דרק הני ח' אילנות דחייב בפאה חייבין ותו לא. הואיל נאמא לידן לא אמנע מלכתוב לה במה שנתקשו המפרשים בתוס' ברכות ל"ה ע"א ד"ה שאין גידולו מן הארץ שכתבו וליכא למימר דאמא משאר אילנות דאיכא למיפרה מה להנה שפן חייבין בפאה עכ"ד.

והנה לא לבד שדבריהם סותרין למה שכתבו בעצמם בשבת ובקדושין ה"ל דאדרבה רוב אילנות אינן חייבין בפאה. אלא דגם סותרין גמרות ערוכות דתאנה עכ"פ פטורה וא"כ אפתי איכא למימר דאמא מאילן תאנה.

ולכא למיפרה מיד: וראיתי להצל"ח בברכות שם שכתב לתרץ דנהי שאין דרף התאנה להשהות פירותיה עד שלקטן כולן פאחד מפני שמתקלקלין וכמו"ש בירושלמי פרק ב' דברכות יודע בעל התאנה עונתה של תאנתו מ"מ אם נמצא אחד שלא לקט התאנה כלום עד שנתבשלו בהאילן כל התאנים שלו חייב בפאה עכ"ל.

ותמיהני עליו מאד דלפי עובדא דירושלמי שהביא בעצמו מוכח שאין זה במציאות כלל שיתקיימו התאנים עד סוף גמר ביטול כולם שהרי שם פשאיתר האי' רק יום אחד מללקוט תאניו.

למחר זרחה עליהן השמש והתליעו. ואם רק בשביל איחור יום אחד התליעו מכ"ש פשיניחם כולם מללקוט עד שיתבשלו האחרונים ודאי כל המוקדמים יהי' מתולעים וכלין ונפסדין לגמרי ולא יהי' לו ממה שניח פאה רק מאותן הגרגרים שנתבשלו ביום הלקיטה ממש וע"כ דבריו בעיני דברי תימא הן.

והפ"י הניח בקושניא. והגאון רע"א אחרי שהקשה קושניית הפנ"י והצל"ח ה"ל הוסיף להקשות עוד על דברי התוס' ברכות ה"ל דסותרין א"ע למה שכתבו בדוכתי טובי דמדאורייתא אינו חייב בפאה רק בדגן תירוש ויצהר.

וכן כתב ר"ש בפאה עכ"ל. ובספר תפארת ישראל שם ראיתי שרוצה לתרץ ב' קושיות הגאון רע"א על נקלה ונ"ל שם ולפענ"ד אף דבכל דוכתי כתבו תוס' דחייב פאה ומעשר

אינו רק בְּדִגְן תִּירוּשׁ וְיִצְהָר עכ"פ לפמ"ש הרא"ש ריש פֶּרֶק ו' דְּבִרְכוֹת דלכו"ע חַיִּיב בְּרֵכָה מְדַרְבְּנָן וְהֵנָּה קְרָאֵי אִסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא גִּינְהוּ א"כ עֵבִיד שְׁפִיר יִלְפּוּתָא מְחִיב פֶּאֶה וּמַעֲשֵׂר דְּרַבְּנָן אֲבָרְכוֹת דְּרַבְּנָן וְקוֹשְׁיֵית רַבֵּינוּ שְׁהַתּוֹס' סוֹתְרִין כָּל הַגְּמָרוֹת הָעֵרוּכוֹת הַגְּזָל שְׁמִפְּנֵי רֵשׁ בְּהוֹן שְׁתֵּאנָה פְּטוּר מִפֶּאֶה.

נ"ל שְׁמָה שְׁפִתְבו תּוֹס' פֶּאֶה הוּא לֹא דְּוָקָא. אֲלֵא ר"ל מִתְּנַת עֲנִיִּים וּבְכֻלָּן אִתָּה מוֹצֵא מַעֲשֵׂר שְׁפּוֹלָן חַיִּיבִין בְּהַ מְדַרְבְּנָן בַּכ"מ.

משא"כ יִרְק פְּטוּר בְּחו"ל עכ"ד: הֵנָּה מ"ש דמ"ש תּוֹס' פֶּאֶה רְצוּנָם לומר מַעֲשֵׂר. דְּבָר זֶה לֹא גִיטָן לְהֵאמֵר בְּמַחֲלָה מַכְת"ר.

וְיוֹתֵר טוֹב הֵיזָה לוֹ לומר דט"ס הוּא וּבִמְקוֹם פֶּאֶה צ"ל מַעֲשֵׂר. מְלוּמֵר דְּפֶאֶה שְׁאֲמָרוּ כְּוָנְתָם לומר מַעֲשֵׂר.

ומה שְׁפִתְבַּ לְתַרְזֵי קוֹשְׁיָא הֵרָא שׁוֹנָה ע"פ דְּבָרֵי הָרָא"ש לֹא דַּק כָּלֵל וְשַׁגַּג בַּמַּחֲכ"ת דְּזָה לְשׁוֹן הָרָא"ש שֶׁם וּמִסְקִינָן דְּמִסְבָּרָא יִדְעִינָן דְּאִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְהִנּוּת מֵהַעוֹה"ז בְּלֹא בְּרֵכָה וּקְרָא אִסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא.

וְעִיקָר קְרָא בָּא לְנִטְע רַבְעֵי כו' עכ"ל. וְדְבָרֵי הָרָא"ש הֵם דְּבָרֵי הַתּוֹס' שֶׁם וְז"ל אֲלֵא סְבָרָא הוּא כו' דְּקָרָא דְּנִסְיָב לְעִיל אִסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא.

וְהַגְּמ' הֵיזָה סוֹבֵר מִתְּחִלָּה דְּלִמּוּד גָּמוּר הוּא ע"כ. הֵנָּה רוֹאָה דמ"ש הָרָא"ש דְּקָרָא אִסְמִכְתָּא הֵינּוּ לְמִסְקָנָא דְּגָמְרָא.

וְנִהוּ שְׁאֲמָר הָרָא"ש וּמִסְקִינָן כו' אֲבָל קוֹדָם הַמִּסְקָנָא וְדָאֵי דְגָם הָרָא"ש ס"ל כְּמוֹ"ש הַתּוֹס' דְּהַגְּמָרָא סְבוּר דְּלִמּוּד גָּמוּר הוּא וְחַיִּיבָא דְּבִרְכָה רֵאשׁוֹנָה הָיִי מֵה"ת א"כ כָּל הַשְּׁקֵלָא וְטָרְיָא שְׁפִתְבו הַתּוֹס' בְּתַחֲלָה הַכָּל בְּדִאֲוִרְיֵיתָא הוּא וְא"כ קוֹשְׁיֵית הַגְּאֹן רַע"א כְּרָאֵי מוֹצֵק שְׁהַתּוֹס' סוֹתְרִין דְּבָרֵיהֶן וְלוֹא יֵהָא דְּהָרָא"ש לֹא ס"ל כֵּן עכ"פ הַתּוֹס' הֵלֵא בְּפִירוּשׁ כְּתָבו דלס"ד הֵנָּה ס"ל לְהַגְּמָרָא דְּלִמּוּד גָּמוּר הוּא א"כ דְּבָרֵי הַתּוֹס' סוֹתְרִין אֵהָדְדִי.

וּמַעֲתָה מֵהַ שְׁהַזְכִּיר הַמְּחַבֵּר תְּפִאֲרַת יִשְׂרָאֵל חַיִּיבָא דְּמַעֲשֵׂר שְׁהוּא מְדַרְבְּנָן. אֵין לוֹ מְקוֹם כָּלֵל כָּאֵן דְּאֵיירִי רַק בְּמִילֵי דְּהוֹוִינָן דְּאֲוִרְיֵיתָא וְלֹא בְּמִילֵי דְּמְדַרְבְּנָן: וְהֵנָּה דְּבָרֵי הַתּוֹס' בְּרְכוֹת בְּלֹא"ה מְגוֹמְגָמִין דמ"ש דְּאֵתָא מְשָׁאֵר אֵילָנוֹת אֵין לוֹ מוֹבָן כָּלֵל.

וְעִי' פִּירוּשׁ הַמְּהַרְש"א. וְלְדְבָרֵיו הִי' צ"ל בְּתוֹס' דְּלִיכָא לְמִימֵר דְּאֵתָא מְקָמָה וְאֵילָנוֹת כו' ע"כ נ"ל נְכוּן מְאֹד מֵהַ שְׁשִׁמְעֵתִי מִכְּבָר מִפִּי דִּידֵי הַגְּאֹן מֵהוּר"ר אֲבָרְהָם יְהוֹשֻׁעַ אב"ד דְּפִקְרָאֵי.

בְּעַת שְׁהֵיזָה אב"ד בְּפִיקְקֵעֵלִין. דְּכָאֵן הוֹחֲלֵפוּ הַשּׁוֹרוֹת בְּתוֹס' ע"י שְׁגָגַת הַמְּעֵתִיק וְכֵן צ"ל "וְלִיכָא לְמִיפְרָךְ מֵהַ לְהֵנָּה" ר"ל קָמָה וְאֵילָנוֹת "שְׁכֵן חַיִּיבִין בְּפֶאֶה דְּאִיכָא לְמִימֵר דְּאֵתָא מְשָׁאֵר אֵילָנוֹת" ר"ל אוֹתָם שְׁאֵינָן חַיִּיבִין מֵה"ת בְּפֶאֶה.

וְדְבָרֵיהֶם אֵלְמַעְלָה קָאֵי לְתַרְזֵי הַגְּיִרְסָא הַנִּיחָא דְּבָר שְׁגִידוּלוֹ מִן הַקְּרָקַע כו'. וּבְכָל זֶה גְיִרְסָא זוֹ לֹא גִיחָא לְהוּ מְשׁוּם דְּאִיךָ קָאֵמֵר הַנִּיחָא דְּבָר שְׁגִידוּלוֹ מִן הַקְּרָקַע וְלֹא הַזְכִּיר כָּלֵל כָּל הֵנָּה סְבָרוֹת אִיךָ גִיחָא לִי בִירְקוֹת.

אָבֵל לַגִּירָסָת רַשׁ"י א"ש דָּאָמַר דְּבַר שְׂאִין בַּר נְטִיעָה מְנִין דְּעַל יַרְקוֹת לֹא חָשׁ כָּלֵל לְדַקְדָּק
פִּינּוּן דְּבַלֵּא"ה תַּקְשִׁי בְּבִשָּׁר וּבְצִיִּים וּשְׂאֵר דְּבָרִים ע"כ שְׁפִיר קָאָמַר דְּלֹאוּ בַּר נְטִיעָה מְנִין.
וְנִכּוֹן הוּא.

אַחִידָה הַדוּ"ש חַיִּים נֹאטְעֵנזֹאֵהן: פִּיקְקֵעֵלְנֵן יוֹם א' לְסִדָּר פִּי מְצֵאָתָּן חֵן בְּעֵינֵי וְאִנְדְּעָה בְּשִׁמִּי
לְפָרֵט: סִימָן סז דִּינֵי שְׁמִיטָה וַיּוֹבֵל לְאַחֵי יְקִירֵי הַמְּוֹפֶלֶג הַחוּ"שׁ מֵהוֹר"ר שְׂרָגָא פִּינְיָבִיל
נ"י בְּזֹאגְעֵר אֲשֶׁר שְׂאֵלְתַנִּי אַחֵי יְקִירֵי בְּשֵׁם בְּנֵה הַנְּעִלָה וְשָׁלַם הַמְּפֹרָסִם כַּש"ת מ' אַבְרָהָם
נ"י לְחֻוֹת דְּעֵתִי בְּדָבָר הַקְּלוּנִיסְתִּים אֲשֶׁר אֲחֻזוּ זֶה מִקְרוֹב בְּמוֹשְׁבוֹת אֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה ע"י
צְדָקָת פְּנִירוֹנֵי הַמְּתַנְדָּבִים בְּעַם וְאִם יִשְׁפֹּתוּ בְּשָׁנָה זֹאת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה מִכָּל עֲבוּדָה בְּשָׁדָה
הָאֶסְוֵרָה בְּשִׁבְעֵית יֵשׁ חֲשֵׁשׁ פְּקוּחַ נְפֻשׁוֹת מִרְעֵב וְחוֹסֵר כָּל לֵהָם וּנְשִׂיהֶם וְנִטְפָּם וְנִגְתָּם עֲתָה
עֲנֵנוּ זֶה לְיוֹשְׁבֵי עַל מִדִּין לְעֵנוֹת בּוּ.

וַיֵּשׁ שְׁפָתָיו הַיְתָרִים בַּמַּכ"ע וְשָׁלַחַת אוֹתָם אֵלַי לְשׁוּם עֵינֵי בָהֶם וְלִהְגִיד דְּעֵתִי וּמְשִׁפְטֵי
ע"ז: תְּשׁוּבָה. הָאָמַת אָגִיד לָךְ כִּי אֵין רְצוֹנֵי לְהַכְנִיס עֲצָמֵי בְּנֵה כִּי יֵשׁ ת"ל גְּדוּלִים מְמֹנֵי
וְלֵהָם הַמְּשִׁפֵּט עַל עֲנָנוּ כְּזֶה הַנוֹגֵעַ לְפַקוּחַ נְפֻשׁ לְכַמָּה מְשִׁפְחוֹת בְּיִשְׂרָאֵל מ"מ לְהוֹצִיאָהּ
חֶלֶק א"א וְהַנְּנִי פּוֹתֵב לָךְ מֵה שֵׁנ"ל עַל דְּבַר שְׁנֵי הַיְתָרִים שְׂרָאִיתִי בַּמַּכ"ע הַנְּ"ל.

הַיְתָר רֵאשׁוֹן פִּינּוּן דְּקִי"ל דְּבָכָל אִסְוֹרִין שְׁבַתוֹרָה מִתְּרַפְּאִין לְפִי שְׂאִין לָךְ דְּבַר הָעוֹמֵד
בְּפִנֵי פְקוּחַ נְפֻשׁ לְבַד מַג' עֲבִירוֹת הַיְדוּעוֹת שְׁשִׁבְעֵית אֵינָה מֵהֶם וְעֵינֵי יְרוּשָׁלַיִם שְׁבִיעֵית
פָּרָק ד'.

א"כ וְדַאי מוֹתֵר לָהֶם לְעַבְדוֹת עֲבוּדָתָם כְּדֵי שְׁיַעוֹר חַיִּיהֶם, וּלְפ"ז הִי נִרְאָה דְּאָפִי אִם יִרְצוּ
לְהַחְמִיר עַל עֲצָמֵן לְשִׁבּוֹת וְלֹא לְעַבְדוֹת אֵינָם רְשָׁאִין לְפַמ"שׁ הַרְמַב"ם בַּפ' ה' מֵהִלְכוֹת
יְסוּדֵי הַתּוֹרָה הַלְכָה ד' שְׁפָל מִי שְׁנֹאָמַר בּוּ שְׁיַעְבּוֹר וְאֵל יִהְרַג אִם נִהְרַג וְלֹא עֲבַר הֲרִי זֶה
מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ.

הֵן אָמַת שְׁהַתּוֹס' וְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים רֵאשׁוֹנִים כְּתָבוּ דְרֵשָׁאֵי לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ לְמוֹת אִפִּי
בְּמִקּוּם שְׂאִינוֹ מְצֻנָּה מ"מ נִרְאָה דְּזֶה הוּא דוֹקָא הִכָּא דְהַפְּפִי בְּאָה ע"י אָנְס וְא"כ אִיכָּא
קִידוּשׁ הַשֵּׁם כְּמוֹבָן.

מִשָּׂא"כ פֶּאן כו"ע מוֹדוֹ דְּאֵינוֹ רְשָׁאֵי לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ וְכֵן כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים בְּאו"ח סִימָן
שכ"ח דְּחוּלָה שְׁיֵשׁ בּוּ סִפְנָה שְׁרוּצָה לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ שְׁלֹא יִחַלְלוּ שְׁבַת בְּרַפּוּאָתוֹ כּוֹפִין
אוֹתוֹ וְעוֹד אִפִּי אִם הִי רְשָׁאֵי לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ אָבֵל עַל אַחֲרִים וְדַאי אֵינוֹ יְכוֹל לְהַחְמִיר
א"כ מְחַנְיֵיב לְהַצִּיל חַיִּי בְּנֵי בֵיתוֹ.

הַיְתָר ב' כְּתָבוּ פִּינּוּן דְּאִיכָּא סְפִיקָא בְּעֵיקָר שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה וּמְטוּ בָּהּ מְשִׁמִּי דְרַלְב"ח א"כ
ה"ל כָּל עֵיקָרוֹ רַק סְפִיקָא דְרַבָּנָן וְלִקְוָלָא אִפִּי לֹא הִי נוֹגֵעַ לְחַיִּי נְפֻשׁוֹת מַכ"שׁ פֶּאן
כְּשִׁנּוֹגֵעַ לְפַקוּחַ נְפֻשׁוֹת: אָמְנָם נִרְאָה דְּכָל זֶה אֵינוֹ כְּלוּם לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה כְּדֵי לְהַקֵּל עִי"ז
אִפִּי בְּזִמְנֵי הַזֶּה וְנִהְפָּךְ הוּא.

דְּלֹא מִיבְעֵי אֵי שְׁמִיטָה בְּזִמְנֵי הַזֶּה מִן הַתּוֹרָה וְדַאי אֵין לוֹמַר פִּינּוּן שְׁמִיטָה עֲבוּדָת הַשְּׁדָה
נוֹגֵעַת לְפַקוּחַ נְפֻשׁוֹת הֵא אֵין לָךְ דְּבַר שְׁעוֹמֵד. בְּפִנֵי פְקוּחַ נְפֻשׁ דְּשָׂאֵנִי הִכָּא דְהַתּוֹרָה
בְּעֲצָמָה הַרְגִּישָׁה כְּבָר בְּקוֹנְשִׁיא זֹאת וְאָמְרָה בְּכַרְשַׁת בְּהַר וְכִי תֹאמְרוּ מֵה נֹאכַל בְּשָׁנָה
הַשְּׁבִיעֵית הֵן לֹא נִזְרַע גו' וּבָאָה ע"ז הַבְּטָחָה מִפִּי ד' וְאָמַר וְצוֹיִתִּי אֵת בְּרַכְתִּי לָךְ א"כ מִי

שִׁלְבוּ שְׁלֵם וּמֵאֲמִין בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה בַּד' וּבַתּוֹרָתוֹ וְהוֹלֵךְ תָּמִים דְּרָכּוֹ לְקַיֵּים תּוֹרַת ד' כַּמְצַנֵּנָה עֲלָיו יֵלֶךְ בְּטַח וּד' מִבְּטַחוֹ כִּי יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצוֹ תִּתֵּן יְבוּלָה לְשֵׁלֵשׁ הַשָּׁנִים.

וְאִין לּוֹמֵר דְּהַנִּי מִיֵּלִי שְׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה הֵינְנוּ דְּנֻקָּא בְּעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם גַּם בְּשֹׂאֵר מְצוֹת, מִשָּׂא"כ בְּשֹׂאִין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם. וְכִינּוּן שְׁפָן הוּא אִין אֲנַחְנוּ בְּטוֹחִים שְׁיַעֲשֵׂה לָנוּ גַם נִגְלָה וּא"כ שׁוֹב הו"ל פְּקוּחַ נְפֻשׁוֹת שֹׂאִין לָהּ דְּבַר הָעוֹמֵד בְּפָנָי.

זֶה אֵינּוּ דַּא"כ לָמָּה נִעְנְשׂוּ עַל שְׁבִטְלוֹ שְׁמִיטִין וַיּוֹבְלוֹת בִּימֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ"ש רַש"י בְּפִרְשֵׁת בְּחֻקוֹתֵי נְהִלָּה אִזְ"כ לֹא הָיוּ עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם וְהִיא לָהֶם ג"כ טַעֲנַת אֲנָס מִשׁוּם פְּקוּחַ נְפֻשׁוֹת וְאֶפְשָׁר לְדַחֹת עֵי יוֹמָא ט' ע"ב: אוֹלָם בְּאֲמַת נִרְאָה דְּהִבְטַחַת וְצוּיִתִּי אֶת בְּרַכְתֵּי לֹא תִּלְיָא בְּעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם דְּנֻקָּא דְּהָא יֵשׁ לְשֹׂאוֹל מָה הוֹסִיפָה לָנוּ תּוֹרָה לְהִבְטִיחַ וְצוּיִתִּי אֶת בְּרַכְתֵּי לָכֶם גו' וְעֲשֵׂת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֵשׁ הַשָּׁנִים אַחֲרֵי שְׁהִבְטִיחְנוּ הַמְּקוּם וְאֶכְלְתֶם יִשְׁן נוֹשֵׁן וְדַרְיֵשׁ בַּב"ב דָּף צ"א יִשְׁן מְשַׁל אֲשַׁתְּקֵד נוֹשֵׁן מְשַׁל שְׁלֵשׁ שָׁנִים וְכִן פִּי' רַש"י בְּמִקְוֵמוֹ וְכִינּוּן דְּבָכָל הַשָּׁנִים נִתְבָּרְכוּ כִּף מֵאֵי עַד־יְפוּתָא דְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית.

אֲבָל הַדְּבָר נִכּוֹן וְאֲתִיָּא שְׁפִיר ע"פ מ"ש הַרְמַב"ן בְּפִרְשֵׁת בְּחֻקוֹתֵי וַי"ל אֲבָל אֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שְׁבִפְרָשָׁה הַזֹּאת הֵם כְּלִיּוֹת בְּעַם וְהֵן בְּהִיּוֹת כָּל עַמְנוּ כְּנֻלָם צְדִיקִים ע"כ. וּלְפ"ז א"ש דְּהִבְטַחַת וְאֶכְלְתֶם יִשְׁן נוֹשֵׁן הַכְּתוּבָה בְּפִרְשֵׁת בְּחֻקוֹתֵי הֵינְנוּ דְּנֻקָּא כְּשֶׁעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם מִשָּׂא"כ קָרָא דוֹעֲשֵׂת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֵשׁ הַשָּׁנִים אִפִּי' בְּאִין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוּם דְּנָהִי דְּלֹא יֵאָכְלוּ בְּכָל שָׁנָה מְשַׁל שְׁלֵשׁ שָׁנִים עַכ"פ בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית תַּעֲשֵׂה לְשֵׁלֵשׁ שָׁנִים כְּדִי שְׁיִוְכְלוּ לְקַיֵּים מְצוֹת ד' כְּתִיקוּנָן.

וְעֵי' סַמ"ע חו"מ סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן ב': אֲלֵא דְגַם אֵי שְׁמִיטָה בְּזִמְן הַזֶּה רַק מְדַרְבְּנָן ג"כ לֹא מְהַנִּי טַעֲמָא דְּפְקוּחַ נְפֻשׁ שְׁהָרֵי יֵשׁ לְשֹׂאוֹל אַעֲיָקְרָא דְּתַקְנָתָא שְׁתַּקְנֵנוּ חו"ל דְּכִינּוּ דְּמוֹכַח מְקָרָא דְּנֻכֵי תֵאֲמָרוּ מָה נֵאֱכָל דְּמִנְהַגּוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּף הוּא דְּבִאִין חֲרִישָׁה וְזַרְעָה אִין קְצִירָה וְאֶסִּיפָה דְּנֵדָאֵי קָרָא לָאוּ בְּשׁוֹפְטֵנִי קְמִיָּרִי שְׁיִהֵי' לוֹ בְּאֲצִרוּתִיו בַּר לָחֶם וּמְזוֹן וְצוּעַק לְלָחֶם אִין אֲלֵא וְדָאֵי דְּבִאֲמַת לֹא יֵהִי לָהֶם מָה לְאָכּוֹל אִם לֹא שְׁיַצְנֵה הַמְּקוּם בְּרַכְתּוֹ לְשֵׁלֵשׁ הַשָּׁנִים א"כ לְכַאֲרָה קוֹשְׂיָא חֲזָקָה הִיא עַל חֲכָמֵינוּ וַי"ל שְׁגָזְרוּ וְתַקְנֵנוּ שְׁמִטָה מְדַבְּרִיהֶם לְאַסְוֵר עֲבוּדַת הָאֲדָמָה כְּעִין דְּאוּרִיָּיתָא.

דְּבִשְׁלָמָא רַחֲמָנָא דְּאָסֵר לָן שְׁבִיעִית וְצוּנְנוּ עֲלֵי' הִלָּא צְנָה עָלֵינוּ גַם אֶת הַבְּרָכָה וּבִידּוֹ הוּא לְצוּוֹת לְפִי שְׁהַפְלִיבִידּוֹ. אֲבָל חֲכָמֵינוּ וַי"ל פִּינּוּן שֹׂאִין בִּינְדָם לְצוּוֹת אֶת הַבְּרָכָה שְׁתַּתֵּן הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֲשֵׂת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֵשׁ שָׁנִים אִיף יוֹכְלוּ לְצוּוֹת עָלֵינוּ וְלִגְזוֹר עַל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ הִלָּא תִשְׂאָר הַקּוֹשְׂיָא שְׁהַקְשָׁה בְּעַדֵּינוּ רַחֲמָנָא מָה נֵאֱכָל בְּאִין מְפָרָק.

וְלֹא דְמִיָּא לָהּ דְּאָמֵר בִּירוּשְׁלַמִּי כְּתוּבּוֹת פָּרָק א' סוּף הִלְכָה ב' אֶקְרָא לְאַלְקִים גּוֹמֵר עָלֵי כו' בְּתוּלֵיהּ חוֹזְרִין הָרֵי שְׁהַטְבַּע מִסְכָּמַת עֲמֵהֶן. דְּהֵתֶם שְׁאֵנִי דְּמַה"ת מְצוּוִין לְעַבֵּר שָׁנִים לְפִי חֲשׁוּבּוֹנָם: וְנִרְאָה לּוֹמֵר דְּכָל עֵיָקֵר מָה שְׁהוֹצְרָכוּ לְהִבְטַחַת וְעֲשֵׂת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֵשׁ הַשָּׁנִים הִיא רַק בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל כְּפֻלָּן אוֹ רֹבֵן עַל אֲדָמָתָן שְׁאֵם יִשְׁבְּתוּ מִעֲבוּדָתָם מִי יִנְהַלֵּם בְּלָחֶם.

ע"כ הוֹצְרָכוּ לְבְּרָכָה וְלֹא סָגִי לָהּ בְּלָאוּ הָכִי. מִשָּׂא"כ בִּימֵי הַחֲכָמִים מְתַקְנֵי הַתְּקִנּוֹת בְּזִמְן הַחֲזוֹרָבָן וּבְזִמְן הַבִּית שְׁנֵי שְׁכָבָר לֹא הָיוּ עַל אֲדָמָתָן רַק מִיַּעוּטָא דְּמִיַּעוּטָא וְגַם אֲלֵה לֹא הִיא

עיקר חיותם מעבודת האדמה לא הוצרכו לגס דאף אם יהי ביהם דחוקים בלחם ע"י שהם שומרי שביעית הלא מ"ע לכל ישראל להחזיק יד עני ואביון ובפרט עניי ארץ ישראל שקודמין לעניי חו"ל וישראל רחמנים בני רחמנים לא יעמדו מנגד בגוע אחיהם ע"י מה ששומרים פקודי ד' ומשפטיו לעשותם ובטוחים היו חו"ל כי ע"י תקנתם לא יגרע אןכל מפי מקיימן ולא תפרת אף נפש אחת ברעב על ידיהם חלילה: ומה שרצו לספק עלינו את שנת השמטה אינו כלום לדעתי דנהי דבאמת יש מחלוקת בזה בין הראשונים מ"מ הא גם במחלוקת תנאים ואמוראים קיי"ל דמעשה רב וקיי"ל דכל מקום דפליגי תרי תנאי או אמוראי וסוגין דעלמא ר"ל שפוט המנהג למעשה פחד מיינויהו מי שפוסק כאידך הני טועה בשיקול הדעת כדקיי"ל בחו"מ סימן כ"ד מגמרא דסנהדרין ל"ג נהרי הקא פתב הרמב"ם בפרק י' מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו' וז"ל וישנת השמיטה ידוע הוא ומפורסמת אצל הגאונים אנשי א"י כו' וע"ז אנו סומכים וכפי החשבון זה אנו מורין לענין מעשרות ושביעית והשטת כספים שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות עכ"ד.

הרי שהרמב"ם העיד שגם המעשה פשט כפי דעת הגאונים וחסבונם שהוא דעתו ג"כ. וכינון דסוגין דעלמא פנותייהו מאן דפסיק דלא פנותייהו הרי זה טועה בשיקול הדעת: ומאי דמטו בי' משמ' דרלב"ח הנה ספרו אין בידי.

אף ראה זה מצאתי בספר חרדים להגאון ר"א אוקרי שהי' בסוף ימי הבי"ו והמבי"ט ובדור, ושלאתריהם וכתב בספרו וז"ל שנה זו היא שנת ה' שמ"ח לבריאת עולם היא שנת השמטה לדעת הרמב"ם ונמצא בפסקי הרבנים הראשונים אשר לפני קרוב לתשעים שנה היום כי קם חכם אחד לערער על חשבון שנת השמטה כפי הבנת לשון הרמב"ם.

ועמדו החכמים השלמים רבני ירושלים ת"ו אשר היו בימים ההם ונשאו ונתנו בדבר לברר לשון הרמב"ם ושלחו חכם אחד שליח לרבני צפת תוב"ב שיוציאו לאור משפט לשון הרמב"ם ז"ל ונהבנתו.

גם לדעת המנהג אשר היו נוהגים קדמונים. והרבנים אלה מפה ואלה מפה אחר העיון עלתה הסכמת פולם להיות המנהג הפשוט מיוסד על אדני האמת סברת הרמב"ם והשנה אשר היו נוהגים בה שביעית הוא ע"פ סברת הרמב"ם כפי מה שהורו הרבנים.

גם כתוב באותו פסק כי אז העידו זקני דמשק וכל סוריאות היות המנהג פן ואח"כ פשלשים שנה בימי הרב ר' לוי פן חביב ז"ל [הוא הרלב"ח] קם מי שרצה לחלוק על המנהג הקדום ועל הרבנים הקודמים.

אז נתקבצו פל החכמים אשר בירושלים וגם שלחו לחכמי צפת והספימו פולם לדעת אחת פמו שהספימו הרבנים מקודם ושלחו לכל תפוצות ישראל לשאלוניקי ולקושטאנטינא אשר הי' שם אנשים גדולים אנשי שם וכולם הספימו לדעת הרבנים הקודמים וכן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל הקרובים והרחוקים וע"פ אותו חשבון כתבה הגדול מהור"ר יוסף קארו בשו"ע כי שנת השמטה היתה שנת ה' שי"ג לב"ע.

וע"פ אותו הקשבון שנה זו שהיא ה' שמ"ח לב"ע היא שנת השמטה. גם הרב בעל כו"פ כתב פי פדעת רמב"ם והגאונים פן דעת רוב הפוסקים, וכן המנהג עכ"ד בעל ספר חרדים אות באות הצריף לענינו ומעשה מה שפתבו שהקשבון עדיין נשאר בספק בימי הרלב"ח הנה נאמן עלינו עדיין הגאון הקסיד בעל ספר חרדים שבימי הרלב"ח נתפררה ההלכה וגם המעשה דנהגו מעולם פהגאונים והרמב"ם ואין אחר מעשה רב פנה שום ספק בעולם עוד: מפלל הדברים שפתנו למעלה אין ראי' מעשה מהא דתלו הרבנים עצמם מהא דר' ינאי דמכריז פוקו וזרעו בשביעית שפירשו רש"י ותוס' שם משום דבזמן הזה דרבנן לקה הקיל דבאמת לא דמי נידון שלפנינו להא דר' ינאי דעד כאן לא שרי רק משום אונס דארנונא דבכה"ג דאונס שדוחקים גובי מס המלה לעבוד לא תקנו ומכ"ש לפי תירוץם השני בשם הירושלמי דאתו לידי פיקוח נפשות שימותו בתפיסה וכיוצא בו.

אבל משום אונס עצמן דמה נאכל ודאי לא חשו ו"ל דאי היו חוששין לא היו יכולין לתקן פלל ומדתקנו שביעית מדבריהם ע"כ צ"ל דלהא לא חשו משום דאחיהם שבגולה נהלום בלקחם ויכלפלום ברעב ובחוסר וכפן ובמעשה הצדקה יהי' להם שלום.

ומכ"ש אי נימא דשביעית בזמן הזה מה"ת והרמב"ם שהוא מעמודי ההוראה שפתבו הפוסקים לדעתו דס"ל דהוא מדרבנן הוכיח הפר"ח להיפך דדעת הרמב"ם היא דהיא מן התורה והכריח פן ברצאות ברורות עי' בהגהותיו בגיטין דף ל"ו ועכ"פ ספיקא דרבנותא היא וא"א להכריע.

ואין להוכיח מהא דלא עשת התבואה בשנה העברה לשלש שנים דש"מ דבזמן הזה אינה מן התורה די"ל דאף דהני' מה"ת מ"מ הקב"ה אינו עושה נס רק למי שלבו סמוך ובטוח עליו בלו"נ עד שאינו מסתפק בשום ספק בעולם על הבטחתו לא כן באותם שלכם נוקפם לומר היש ד' בקרבנו גו' המבקשים חשבונות רבים ומחפשים תחבולות ומבקשים ושואלים היתרים איה לעבוד האדמה בשביעית הלא בדרך שאדם רוצה לילה כו': וע"פ ענין זה יש לפרש על דרך דרוש מה שאמר בפירוש ראה פי יהי' בך אביון גו' בארצה אשר ד' אלקיה נותן לה לא תאמץ את ידה גו' השמר לה פן יהי' דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורצה עינה גו' ולא תתן לו והי' בך חטא נתן תתן גו' פי גו' יברכה ד' בכל מעשיה ובכל משלח ידה.

ויש לדקדק הלא ידוע הוא פי שנת השמטה בשנת השבע היא ואם פן למה כפל לשונו לומר "שנת השבע שנת השמטה": וע"ד הפשט י"ל דהנה בשתיים נצטוינו בשנת השמטה. האחת איסור עבודת קרקע והפקר הפירות והספיחים שגדלים בקרקע מעצמן כמו"ש והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו גו' כמו"ש שם רש"י והרמב"ן ז"ל.

השנית. שמיטת כספים כמו שכתוב ואשר יהי' לה את אחיה תשמט ידה גו'.

ובשתיים אלו הבעל הבית נפסד והעני משתפר וזה שאמר "פן יהי' דבר עם לבבך בליעל היינו לאמץ את ידה מלתת לאחיה האביון ותאמר גם התנצלות ע"ז. וזהו שאמר "לאמר" ומהו ההתנצלות "קרבה שנת השבע" שעתה מפסיד ע"י איסור העבודה והאסיפה את פירות השנה והאביון אוכל מפל כמוני "קרבה שנת השמטה" שבעל פרחי צריף אני לומר משמט אני ואני מפסיד גם חובותי והלנה העני יאכל אכל גם את כספי על פן לא

אֲתַנְנוּ מֵאוֹמָה וְרָעָה עֵינֶה גו' ע"ז אָמַר "נִתְּנָה תַּתֵּן לוֹ כִּי בְּגַלְלֵי הַדְּבָר הַזֶּה יִבְרָכָה ד' בְּכָל מַעֲשֵׂיךָ" הֵינּוּ מַעֲשֵׂיךָ בְּשִׁדְהָ וְהוּא נֶגֶד הַפֶּסֶד עֲבוֹדַת הַשָּׁדָה וּפִירוֹתֶיהָ "וּבְכָל מְשַׁלַּח יָדְךָ" הֵינּוּ מְשֵׁא וּמִתֵּן וְהוּא נֶגֶד הַפֶּסֶד הַשְּׁמִטָּה הַפֶּסֶף: אוֹלָם עֲדִינִן יֵשׁ לְדַקְדָּק דְּבִשְׁלֵמָא מ"ש שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה יִתְכַּן לְפָרֵשׁ דַּר"ל שְׁמִטָּה פְּסָפִים וּכְמוֹ"ש "תִּשְׁמַט יָדְךָ כִּי קָרָא שְׁמִטָּה" אָבֵל מַה שְּׂאֵמַר "שְׁנַת הַשְּׁבַע" לֹא יִתְכַּן דַּר"ל אִיסוֹר שְׁמִטָּה קַרְקַע דָּאִין בְּשֵׁם הַזֶּה שׁוֹם הוֹרָאָה לְאִיסוֹר הַעֲבוּדָה וְא"כ אֶפְתִּי לֹא הוּ"ל לְמִימַר רַק "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" לְחַוְדָּא שְׁבִינָה נְכַלְלוּ שְׁתֵּי הַשְּׁמִטּוֹת שְׁמִטָּה פְּסָפִים פְּאָמּוֹר וּשְׁמִטָּה קַרְקַע פְּדֻכְתִּיב וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה דְקָאִי עַל שְׁמִטָּה הַקַּרְקַע וּכְמוֹ"ש "לְעֵיל: עוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק מַה שְּׂאֵמַר "פֶּן יִהְיֶה דְבָר עַם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל לְאֵמַר" מִשְׁמַע שְׁהַכְּתוּב מְסַפֵּר לָנוּ דְבָר הַבְּלִיעֵל שְׂאוֹמַר וּמַהוּ אוֹמַר "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" נִהְיָא בְּזָה אִין כֹּל דְבָר רַע וְאִין אֵלּוּ רַק הַתְּחַלַּת דְּבָרִים וְהַקְדָּמָה לְמַה שְּׁרוּצָה לְהוֹלִיד מְזָה שְׁעִי"כ פְּטוֹר הוּא מְלַתַּת עוֹד לְאַחֵיו הָאֲבִיוֹן וְרַק זֶהוּ דְבָר הַבְּלִיעֵל א"כ הוּ"ל לְמִימַר "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע גו' וְרָעָה עֵינִי בְּאֲחֵי הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ" בְּלִשׁוֹן מְדַבֵּר בְּעֵדוּ.

וְעוֹד מַה שְּׁמִסִּיִּים קָרָא "וְהִי בְּךָ חֲטָא" חֲטָא זֶה לֹא יִדְעָנוּ מַהוּ דָּאִם בְּשִׁבִיל שְׂאִינוּ מְקַיָּיִם מְצוּהָ זוּ יֵשׁ בּוֹ חֲטָא מ"ט פְּרֻטָּה תוֹרָה דְּנֻקָּא בְּכָאֵן וְהִלָּא בְּכָל מְצוּתָה תוֹרָה כְּשִׂאִינוּ מְקַיָּיִם יֵשׁ בְּיָדוֹ חֲטָא: ע"כ נ"ל דְּבִנְיָה רְמִזָּה לָנוּ תוֹרָה אֶת הַעֲנָנִין אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ הַיּוֹם כְּמוֹ"ש "הַרְמַב"ן בַּחֲנוּמָה שְׁהַתוֹרָה דְּבָרָה בְּקִרְוֹב אָבֵל רְמִזָּה גַם לְיָמִים רַבִּים וּלְעֵתִים רְחוּקוֹת בְּמַה שְּׁעֵתִיד לְבוֹא הַנָּה בְּנִידוֹן שְׁלִפְנֵינוּ אִם יֵאָבּוּ בְּנֵי הַמּוֹשְׁבּוֹת לְשִׁבּוֹת בְּשְׁמִטָּה פְּדֻת צְרִיכִין לְעֻזְרַת אַחֵיהֶם שְׁבַגּוּלָה וְאִם לֹא יַעֲזְרוּ לֹא יִבְצָלוּ מֵאַחַת מִשְׁתֵּי אֵלֶּה אוֹ רַעַב וּפְקוּחַ נַפְשׁ.

אוֹ לְעֵבּוֹד אֶת הָאֲדָמָה וְלְעֵבּוֹר עַל אִיסוֹר שְׁבִיעִית מִשׁוֹם פְּקוּחַ נַפְשׁ. וְכִינּוּ שְׁהִדִּין הוּא שְׂאִין לְהַ דְּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנֵי פְקוּחַ נַפְשׁ וּמִתְרִים לְעֵבּוֹד עֲבוֹדָתָם בְּשִׁבִיעִית כְּשִׂאִין לְהֵם מוֹשִׁיעַ א"כ יֵאָמְרוּ נָא הַמְּתַנְדְּבִים הַמְּחַזִּיקִים בְּיָדָם פִּינּוּן שְׁכָל עֵינֵךְ עֲבוֹדָתָם בְּשִׁבִיעִית אֵינְנוּ תְלוּי רַק בְּנוֹ שְׂאֵם נְחִזִּיק בְּיָדָם אִיסוֹרִים לְעֵבּוֹד וְאִם לֹא נְחִזִּיק בְּיָדָם הָרִי אֲצִלָּם פְּקוּחַ נַפְשׁוֹת וּמִמִּילָא כְּבָר הִתְרִינוּ לְעֵבּוֹד אֶת הָאֲדָמָה לְפִי שְׂאִין לְהַ דְּבָר הַעוֹמֵד בְּפָנֵי פְקוּחַ נַפְשׁוֹת טוֹב יוֹתֵר שְׁלֹא נְחִזִּיק בְּיָדָם בְּתַמִּיכַת כְּסָפְנוּ שְׁהוּא מִתְנַת בְּשָׂר וְדָם רַק יִהְיוּ מְיָגִיעַ כְּפִיהֶם.

וְזֶהוּ שְׂאֵמַר "פֶּן יִהְיֶה דְבָר עַם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל" [וּלְשׁוֹן בְּלִיעֵל הַנּוֹחַ עַל מִי שְׂאִינוּ רוּצָה לְשִׂאת בְּעוֹל לְהוֹשִׁיעַ זוּלָתוֹ לְאֵמַר וּמַהוּ דְבָר הַבְּלִיעֵל שְׂאוֹמַר "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" דְּהֵנָּה אִם מְקַיָּיִם בְּשִׁנָּה הַשְּׁבִיעִית אֶת מְצוֹת הַשְּׁמִטָּה אִזְ רָאוּיָה שְׁתַּקְרָא "שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" מִשָּׂא"כ אִם אִין נוֹהֲגִין בְּהַ מְצוֹת שְׁמִטָּה לֹא יִתְכַּן שְׁתַּקְרָא שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה רַק "שְׁנַת הַשְּׁבַע" שְׁהִיא שְׁבִיעִית בְּמִסְפָּר לְעֲנָן תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת שְׁנֵהֲגוּ בְּשֵׁשׁ שָׁנִים שְׁעָבְרוּ.

וְזֶהוּ שְׂאֵמַר "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" הַנָּה הִגִּיעַ הַעֵת שְׁנַעֲשִׂית שְׁנַת שְׁבַע בְּעֵלְמָא אוֹתָהּ שְׁנָה שְׁרָאוּיָיָה שְׁתַּהֲלִי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. וְאָמְרָה תוֹרָה "וְרָעָה עֵינֶה בְּאֲחֵיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ דָּאִף שְׂתֵאֵמַר דְּמֵאֲהַבְתָּךְ אֶת אַחֵיךָ לְכָל יִצְטָרְךָ לְבֹא לִידֵי מִתְנַת בּו"ד אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן יוֹדַע אֲנִי אֶת יִצְרָךְ כִּי רַק מִחַמַּת שְׁרָעָה עֵינֶה בְּאֲחֵיךָ הָאֲבִיוֹן תִּקְפּוּן אֶת יָדְךָ מִמֶּנּוּ וּלְפִי שְׂאֵתָה מְכַשִּׁילוֹ וְגוֹרֵם לוֹ לְעֵבּוֹד עֲבוֹדָה בְּאִיסוֹר כִּי אָנוּס הוּא וְקָרָא עָלֶיךָ

אָל ד' כּי עָלִיף הוּא אָנוּס לַעֲבוֹר עֲבִירָה וְהִי בְּךָ חֲטָא אוֹתוֹ הַחֲטָא שֶׁהוּא עוֹשֶׂה ע"י שֶׁהוּא אָנוּס לֹא יְהִי נֶחֱשֵׁב לוֹ לַחֲטָא רַק הַחֲטָא יְהִי תְלוּי בְּךָ: וְיוֹצֵא לָנוּ מִזֶּה שֶׁחֹב מוּטָל עַל כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּכַחוֹ לַחֲזֹק אֶת בְּנֵי הַמוֹשְׁבוֹת בְּכֶסֶף תְּמִיכָה וּלְעוֹדָדָם כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ לְקַנִּים מַצּוֹת ד' כִּמְצוֹנָה עֲלֵיהֶם וְעֵינֵיהֶם וְעֵינֵיהֶם יְשִׁיבֵת אֵה"ק הוּא רַק לְקַנִּים מַצּוֹתֶיהָ הַתְּלוּיּוֹת בָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חז"ל בְּמִשְׁנֵה בְּסוּטָה י"ד וְכִתְבוּ הַסְּפָרִים שֶׁכָּל הַבָּאִים לְדוֹר בִּיא"י חֲזִיבִים לְהַזְהֵר מְאֹד מְאֹד בְּשִׁמְטָה וּבְכָל הַמַּצּוֹת הַתְּלוּיּוֹת בִּיא"י כְּמוֹ שֶׁהָיוּ זְהִירִין לְקַנִּימָן הָאֲמוֹרָאִים הַדְּרִים בָּהּ כְּדֵאִתָּא בִּירוּשְׁלַמִי כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה מַצּוֹת הַדְּרִיָּה בִּיא"י בְּאֵה בְּעִבְרָה שֶׁל בִּיטוּל הַמַּצּוֹת הַתְּלוּיּוֹת בָּהּ וְנִמְצָא הַפְּסִידוֹן יוֹתֵר עַל שְׁכָרוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁהֲגֵר"א בְּמִכְתָּבוֹ עָלִים לְתְרוּפָה: וְאֲחֵרֵי כֵן שֶׁקִּיּוּמָן שֶׁל בְּנֵי הַמוֹשְׁבוֹת תְּלוּי עֲתָה רַק בְּבְנֵי הַגּוֹלָה א"כ הַחִיּוּב מוּטָל עֲלֵינוּ לְהַחֲזִיק יָדָם וְעִי"ז נוֹכַח לְבֹא אַח"כ בְּתַפְלָה וּבְקִשָּׁה וְטַעֲנָה לְפָנֵי הַמְּקוֹם כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה בְּיָדָיו מַעֲשֵׂר לְאַחֵר שֶׁכָּבֵר נִתְּנוּ מִתְּנוּת עֲנִיִּים הַשְּׂקִיפָה מִמְּעוֹן קְדוֹשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַף אֶת עַמָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה גו' הִינְנוּ שֶׁתְּבָרַךְ אֶת עַמָּה אֶת יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ לְתַת אֶת כָּל מִתְּנוּת הָעֲנִיִּים כִּמְצוֹנָה עֲלֵיהֶם וְאֵת הָאֲדָמָה גו' שֶׁהָאֲדָמָה תִּתֵּן לָהֶם אֶת הַבְּרָכָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לִידֵי מִתְּנַת בְּשׂוֹר וְדָם: וְהָעֲנָן מ"ש הַשְּׂקִיפָה מִמְּעוֹן קְדוֹשׁ נִקְטָה קָרָא לְשׁוֹן הַשְּׂקִיפָה וְנִקְטָה מִמְּעוֹן קְדוֹשׁ.

נִרְאֶה דִּהְיָה רַש"י עַל פְּסוּק וַיִּשְׁקִיפוּ עַל פְּנֵי סְדוֹם [בְּרֵאשִׁית י"ח ט"ז] פִּי כָּל הַשְּׂקִיפָה שֶׁבְּמִקְרָא לְרַעַה חוּץ מִהַשְּׂקִיפָה מִמְּעוֹן קְדוֹשׁ שֶׁגְּדוּל כַּח מִתְּנַת עֲנִיִּים שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הַרוֹגֵז לְרַחֲמִים.

וְצָרִיכִין לְהַבִּין מ"ש שֶׁגְּדוּל כַּח מִתְּנַת עֲנִיִּים שֶׁהוֹפֵךְ כו' מִשְׁאָר מַצּוֹת שֶׁבַתוֹרָה. וּבְפִשׁוּטוֹ י"ל לְפִי שֶׁהַקַּב"ה מְשַׁלֵּם הַכֹּל מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

ע"כ כִּשְׁמֵהֶפֶךְ הָאֲדָם אֶת מִדְּחוֹ וּבְרוֹגֵז רַחֵם יִזְכֹּר בְּמִתְּנָתוֹ לְעֲנִיִּים ע"כ הַקַּב"ה גַּם הוּא הוֹפֵךְ מִדַּת הַרוֹגֵז לְרַחֲמִים. אוּלַם עוֹמֵק הָעֲנָן נִרְאֶה ע"פ מ"ש חז"ל בְּחִגְיָה י"ב ע"ב שֶׁבָּעָה רְקִיעִים יֵשׁ וִילּוֹן רְקִיעַ שְׁחִקִים זְבוּל מְעוֹן מְכוּן עֲרֻבוֹת כו' מְעוֹן שָׁבוּ כִּיתוֹת שֶׁל מְלֶאכִי הַשָּׁרֵת שְׁאוֹמְרוֹת שִׁירָה בְּלִלְהָ וְחֲשׂוֹת בַּיּוֹם מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּא' יוֹמָם יִצְנָה ד' חֲסֵדוֹ כו' וּפִי רַש"י מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁמְקַלְסִין בַּיּוֹם.

וְהִנֵּה בְּכָל דְּבָר וְכֵן בְּמַעֲשֵׂי הַמַּצּוֹת יֵשׁ חִיצוֹנִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת לְעוֹלָם יוֹתֵר טוֹב מִהַפְּנִימִיּוֹת כִּי מִי יֹאמֵר זְכִיתִי לְבִי גו' וְהִנֵּה לְשׁוֹן הַשְּׂקִיפָה הוּא רֵאשִׁי בְּפְנִימִיּוֹת הַדְּבָר וּכְמוֹ שֶׁהַזְּהֵר וַיִּשְׁקֹף אֲבִימֶלֶךְ בְּעַד הַחֲלוֹן בְּחֲלוֹן דְּחֹקְמֵתָא דִּהִינְנוּ בְּפְנִימִיּוֹת הָעֲנָן.

ע"כ בְּרִקִיעַ מְעוֹן שֶׁהַמְּלֶאכִים חֲשִׂים מִשִּׁירָתָם וּמִבְטָלִים הַלּוּלָם בְּשִׁבִיל תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל א"כ צָרִיכִין לְהַשְׂקִיף אִם תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל הִיא תְּפִלָּה שְׁלִימָה שֶׁעַקְרָה עֲבוּדָה שֶׁבִּלְבָב בְּכֹנֶנָה הָרְאוּיָה לְתַפְלָה שֶׁכְּדֵי בְּשִׁבִילָם לְהַחֲשׂוֹת וּלְהַשְׁתִּיק הַמְּלֶאכִים כְּדֵי לְשַׁמּוֹעַ תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל ע"כ נִתְּחַד מִדַּת הַשְּׂקִיפָה שֶׁהוּא לְרֵאוֹת פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָר וּכְוִנָּה שֶׁבִּלְבָב לְרִקִיעַ מְעוֹן.

וְכֵן כְּתִיב כִּי הַשְּׂקִיף מִמְּעוֹן קְדוֹשׁ גו' אֲשֶׁר ע"כ כָּל הַשְּׂקִיפָה הוּא לְרַעַה שְׁאֵם מִשְׁמִים נִשְׁקֹף עַל מַחְשַׁבֶּת הָאֲדָם שֶׁאִין סִתְרוּ כְּגִלּוּי וּבְכָרֵט לִמ"ש חז"ל ג' דְּבָרִים אִין אָדָם נִיצוּל מֵהֶם בְּכָל יוֹם כו' וְכֵן בְּכָל מַצְנָה יֵשׁ פְּנִיּוֹת מִפְּנִיּוֹת שׁוֹנוֹת הַמְּלֶאכִים אֶת לִבְבֵי הָאֲדָם שֶׁלֹּא לְעֲשׂוֹת לְשֵׁם שְׁמִים.

ע"כ ההשקפה שבהם לינדע מחשבות הוא לרעה ולא לטובה. אמנם במצות צדקה ומתנת עניים דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר הרי שגם שלא לשם שמים רק לטובתו הוא מעשר ונותן שרי לכתחלה וכמ"ש ובחנוני נא בזאת גו' והטעם שאם תעשר יהי מזה יותר טובה לעניים פי אז יגדל יותר מידת מעשרותיו ע"כ שלא לשמה הוי פלשמה ועוד דכיון דעיקר הנתנה הוא כדי להחיות נפשות העניים מאי איכפת לי' להעני מאיזה פונה נותנים לו אם רק לש"ש ולא לשום פני' וטובת עצמו או בשביל טובת עצמו בלבד דעכ"פ העני הוא מחיה נפשו ע"י מתנת העשיר.

ע"כ ההשקפה במתנת עניים אינו לרעה פי גם אם נשקיף בפנימיות העני ובתכליתו הרי עכ"פ מחיה נפשות עניים ע"כ כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדוש דארץ דלשון השקפה הוא לראות בפנימיות העני ושונוש מדה זו מרקייע מעון אבל פאן ההשקפה הוא לטובה שגדול פח מתנת עניים שהופך מדת כו': ועפ"ז אומר אני על המחזיקים את בני המושבות ועושים עמהם ב' מיני חסד הא' בגופניות שעי"ז יחי' הם וב"ב ולא ישאו חרפת רעב.

הב' שאנשים ההמה הנם מקיימין את המצות התלויות בארץ מלבד מה שמצות ישיבת ארץ ישראל גופא מצוה גדולה היא כמבואר בכתובות דף ק"י והכל הוא ע"י המחזיקים אותם על פן יש להם צדקה לבוא בזרוע תמיכתם לבקש מאת ד' כמשה רבינו ע"ה לזכותם שיקיימו גם המה כל המצות התלויות בארץ ולהטעימן בטוב הארץ בשוב ד' את שבות עמו וישוב לשוש אתנו משוש כשנים קדמוניות.

ובמדרש שיר השירים גדולה מתנת עניים לפני הקב"ה שאין לנו שעה שאנו באים בזרוע לפני הקב"ה אלא בשעת הפרשת תרומה ומעשרות מה פתיב בתרי' השקיפה ממעון קדוש מן השמים וברך את עמך גו' פן יה"ר.

והארבתי עוד בזה והרי הוא כתוב ונדפס בספרי שפתי חן ריש פרשת ואתחנן. ובפרשת ראה על פסוק השמר לה פן יהי דבר גו'.

אחיה דו"ש ח"ן: פיקקעלין ה' משפטים תרמ"ט לפ"ק: סימן סח דיני מעשה הקרבנות לכבוד ידידי הרה"ג כו'. מה שהקשה כת"ר בפסחים ע"ט בתוס' ד"ה או שהיו כהנים טמאים יעשו בטומאה.

אע"פ שיכולים לזהר שלא יגעו בבשר כיון דאישתראי טומאת אימורין אישתראי נמי טומאת בשרדלפמ"ש תוס' בעצמם ביומא ס"ז ע"ב דלהעלות האמורים להקטירן ע"ג המזבח לא בעי פלי שרת א"כ איך אישתרי טומאת אימורים הא יכול להעלותן בפשוטי פלי עץ.

וכאן לא שייך מ"ש תוס' בפסחים שם בד"ה בטומאת הגוף דלאחוז הספין בפשוטי פלי עץ אין פנאי לשחוט כל הפסחים כו' שהרי הקטרת איברים ופדרים כשרים כל הלילה. ואי משום דם דבעי פלי שרת חזא שהתוס' הזכירו אימורין ולא דם ועוד דאפי' בדם איכא תקנתא גדולה לא מבעיא למ"ד דדם קדשים אינו מקבל טומאה אלא אפי' אי מקבל טומאה הא מסיק ביומא נ"ח דמזרק בתוך מזרק אינו חוצץ א"כ ה"נ נהי דכהנים טמאים בטומאת שרץ אפתי איכא תקנתא שיקבלו הדם בשלישה פלים דאפי' בקדשים שעושה

רביעי הוי הדים טהור וא"כ אמאי אמר ר"ח לא שנו אלא שנטמא סכין כו' דמשמע דבכהנים אין חילוק דאפי' נטמאו בשרץ עבדי בטומאה ואמאי האיפא תקנתא ע"י ג' פלים שהדים יהי טהור לגמרי.

עכ"ד: הנה מה דפשיטא לי לכת"ר דכשר להעלות אימורין ע"י פשוטי פלי עץ מדברי התוס' יומא ס"ז לדידי פשיטא לי לאידך גיסא דבכה"ג פסול ומחלל עבודתו בכה וכתנו בנבחים ריש פרק ב' עומד ע"ג כלים כו' פסול ושם כ"ד מנין כו' מה פלי שרת לא יהא דבר חוצץ כו' ופי' רש"י שם פדכתיב ולקח הפהו שתהא לקיחה בעצמו של פהו.

ואין לומר דדוקא בין ידו לבין פלי שרת חוצץ ופוסל אבל לא בין ידו לאימורין ובשר קודש דא"כ מאי פריה בעירובין ק"ג אהא דתנו התם פהו שלקה באצבעו פורף עלי' גמי ותפוק לי' משום חציצה ודחיק לאוקמין' בשמאל א"נ בימין ושלא במקום עבודה ולא מוקים לה בהולכת אברים לכבש ואף דהוי עבודה פדאמרינו בפסחים ס"ה מ"מ פיון דלא בעי פלי שרת אינו חוצץ א"ו אף דלא בעי פלי שרת וכמו"ש תוס' ביומא ס"ז מ"מ אי איפא דבר חוצץ בין ידו לבשר גמי הויא חציצה ואף דולקח בקבלת הדים הוא דכתיב קבר פתב רש"י בעירובין שם וז"ל בד"ה ותפוק לי' כו' משום דחייץ בין ידו לעבודה ואנו ולקח בעינו ולקח הפהו ונרק הפהו בעצמו על ידו ולא על ידי אחרים.

וכיון שבהולכת אברים גמי פתיב והקריב הפהו הרי דבעי בעצמו של פהו ולא ע"י דבר אחר וע"י פשוטי פלי עץ פסול משום חציצה. והא דס"ל להתוס' דלאחוז הספין בפשוטי פלי עץ לית בה משום חציצה ה"ט משום דבשחיטה לא פתיב פהונה.

ומה"ט שחיטה בזר פשיטה דלאו עבודה היא משו"ה אין קפינדא ג"כ בחציצה. וכ"כ הריצב"א ביומא נ"ח דאע"ג דבעלמא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה אבל כל היכא דכתיב הפהו בעי בעצמו של פהו: ונ"ל דמ"ש רש"י בעירובין ואנו ולקח בעינו ולקח הפהו ונרק הפהו בעינו.

דדבריו קשים להולמן דמתחלת דבריו משמע מולקח לחודא שמעינו ובתוף פדי דיבור מסיים ולקח הפהו בעינו דמשמע דמהפהו ילפינו לה ולא מולקח לחודא. ונ"ל דתחלת דברי רש"י הוא אליבא דמ"ד בסוכה ל"ז לקיחה ע"י ד"א לא שמה לקיחה.

ואח"כ מסיים ואנו ולקח הפהו בעינו היינו למ"ד דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה אבל פיון דכתיב פהו א"כ לכו"ע לא שמה לקיחה וכדעת ריצב"א. דלפ"ז בשחיטה דלא פתיב הפהו פשר לאחוז הספין ע"י פשוטי פלי עץ.

וראיתי בפ"ה המשניות להרמב"ם בעירובין אמתניתין דכהו שלקה באצבעו פורף עלי' גמי שפתב וז"ל ובתנאי שלא תהי' מוכדלת בין בשר ידו והמזרק או הספין בעת עשיית העבודה עכ"ל.

הרי דס"ל דלא כמו"ש תוס' בפסחים בפשיטות דבספין אין קפינדא בחציצה. ונ"ל דהרמב"ם לטעמין' שפתב בפרק ד' מהלכות מעשה הקרבנות פל הזבחים אין שוחטין לכתחלה אלא בספין מפלי שרת ואם שחט אפי' בקרומית של קנה פשיירין ע"כ.

וכינן דבְּעֵי פְּלִי שְׁרַת אָסוּר לְהִיּוֹת דְּבַר חוּצָץ בֵּין יָדוֹ לְכָלִי שְׁרַת פְּדָאָמַר בְּזַבְחִים כ"ד.
אָמְנָם הַתּוֹס' לְטַעַמֵּיהוּ בְּחֻלְיֵי ג' דְּלֹא בְּעֵי כָּלִי שְׁרַת בְּשַׁחֲטָהּ אַף דְּכָלִי בְּעֵינָו.

וּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵיהֶם דְּאָפִי לְכַתְּחֻלָּה נְמִי לֹא בְּעֵינָו וּא"כ ל"ש שׁוּב תְּצַיְצָה בְּסַכִּין: וְעַל שִׁיטַּת
תּוֹס' דְּבְּסַכִּין לֹא בְּעֵינָו פְּלִי שְׁרַת קְשִׁיָּא לִי בְּפִסְחִים ע"ט שֵׁם דְּאָמַר שֵׁם בְּבְרִייתָא וְאָפִי
הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְכַהֲנִים טְהוּרִים וְכָלִי שְׁרַת טְמֵאִים יַעֲשׂוּ בְּטוֹמְאָה וְעַלָּה אָמַר ר"ח לֹא שָׁנוּ
אֲלֵא שְׁנַטְמָא הַסַּכִּין בְּטְמֵא מַת כו' סַכִּין מָאן דְּכַר שְׁמִי הָא אָנָּן בְּכָלִי שְׁרַת עֲסָקִינוּ וְסַכִּין
הָא אֵינוֹ כָּלִי מְכָלִי שְׁרַת.

וּצ"ל דר"ח ה"ק דְּכִינָן דְּמוּכַח מְבַרְיֵיתָא וּמִתְנִיתִין דְּכָל שֵׁא"א לְהַמְלִיט מְלַעֲשׂוֹת בְּטוֹמְאָה
בֵּין שְׁהַטְוִמְאָה הִיא ע"י יִשְׂרָאֵל וְכַהֲנִים וּבֵין כְּשֵׁהִיא ע"י פְּלִי שְׁרַת עֲבָדֵי פְּוִלְהוּ בְּטוֹמְאָה
א"כ מִינָהּ נְמִי דְּהוּא הַדִּין וְהוּא הַטַּעַם בְּנִטְמָא סַכִּין אַף שְׁאִינוֹ מְכָלִי שְׁרַת מ"מ פִּינָן שְׁעַל
יָדוֹ צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת בְּטוֹמְאָה כְּכָלִי שְׁרַת דְּמֵיָא וּע"ז אָמַר ר"ח לֹא שָׁנוּ כו'.

וְהָא דְּלֹא נִקְט דִּינוֹ בְּכָלִי שְׁרַת מִמֶּשׁ כַּגּוֹן הַמְזַרְקִים שֶׁל קַבְּלַת הַדָּם וְכִיוּצ"ב. מִשׁוּם דְּכָלִי
שְׁרַת מִמֶּשׁ שֶׁהִי בִּידָם שֶׁל כַּהֲנִים שֶׁהִיוּ זָרִיזִין לֹא הִי שְׁכִיחַ טוֹמְאָה דְּמִזְהַר זְהִירֵי מִשֵׁא"כ
הַסַּכִּינִים שֶׁהִי כָּל א' מְבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּעֲצָמוֹ כְּמוֹ"ש רִישׁ פָּרָק אֵלּוֹ דְּבָרִים לְפִי שְׁלֹא
הַסַּפִּיקוּ הַסַּכִּינִים שֶׁבְּמִקְדָּשׁ לְרוֹב הַפִּסְחִים ע"כ הִי שְׁכִיחַ בְּהוּ טוֹמְאָה ע"כ נִקְט דִּינוֹ
בְּסַכִּין אַף שְׁאִינוֹ מְכָלִי שְׁרַת.

וְלִדְעַת הַרְמַב"ם הַנֶּ"ל דְּלְכַתְּחֻלָּה בְּעֵינָו פְּלִי שְׁרַת בְּסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטַת הַקֶּרְבָּנוֹת ע"כ צ"ל
דְּהָא דְּהִבִּיאוּ סַכִּינִים כָּל א' מְבִיתוֹ מִשׁוּם דְּשַׁעַת הַדְּחַק כְּדִיעֲבַד דְּמִי וְכְמוֹ"ש שְׁלֹא הַסַּפִּיקוּ
הַסַּכִּינִים שֶׁל הַכַּהֲנִים שֶׁבְּמִקְדָּשׁ לְרוֹב הַפִּסְחִים.

א"נ כְּמוֹ"ש תּוֹס' בְּזַבְחִים מ"ז שֶׁהִקְדִּישׁוּם. א"נ י"ל הָא דְּנִקְט ר"ח דִּינוֹ בְּסַכִּין לֹא שְׁמַעֲנָן
בְּזֶה רְבוּתָא דְּאָרְפָּשׁ לְשַׁחֲוֹט ע"י פְּשׁוּטֵי כָּלִי עֵץ וְכְמוֹ"ש תּוֹס' מ"מ דְּחֵי טוֹמְאָה לְפִי
שְׁאִין פְּנָאֵי כְּמוֹ"ש תּוֹס': וּע"פ מ"ש נ"ל לִיִּישׁב קְוִשְׁיֵית הַמְּפָרְשִׁים וְכֵן הִגְרַע"א ז"ל מֵה
שְׁהַנִּחוּ בַצ"ע דְּבָרֵי הַתּוֹס' בְּפִסְחִים שֵׁם ע"ט שֶׁתְּמָהוּ הַתּוֹס' לר"ח דְּאָמַר ל"ש אֲלֵא
שְׁנַטְמָא סַכִּין בְּטְמֵא מַת א"כ מֵאֵי אִפִּי דְּקָאָמַר הִינָּנוּ רִישָׁא מִמֶּשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל טְהוּרִין
וְכַהֲנִים וְכָלִי שְׁרַת טְמֵאִים פִּינָן דְּמִיטְמָא גְּבָרָא מְחַמַּת סַכִּין.

וְתָמָהוּ עַל דְּבָרֵי הַתּוֹס' דְּלִפְמ"ש הַתּוֹס' בְּעֲצָמָם אַח"כ לְהַקְשׁוֹת דְּאָפִי נְטְמָא סַכִּין בְּטוֹמְאָת
מַת אִפְתִּי אִיכָּא תְּקַנְתָּא לְשַׁחֲוֹט בְּסַכִּין אַרְוֶפָה אוֹ לְאַחֲזוֹ הַסַּכִּין בְּפְּשׁוּטֵי כָּלִי עֵץ וְלְשַׁחֲוֹט.
וְתִרְצוֹ דְּאִין פְּנָאֵי לְשַׁחֲוֹט כָּל הַפִּסְחִים בְּעֵגְוִן זֶה.

וּלְפ"ז יֵשׁ לִיִּישׁב תְּמִיחָתָם דְּבָרֵישָׁא דְּהָיוּ הַכַּהֲנִים טְמֵאִים ה"א דְּמַה"ט עֲבָדֵי בְּטוֹמְאָה
מִשׁוּם שֵׁא"א בְּשׁוּם אֲנָפָן לַעֲשׂוֹת בְּלִי דְּחִיטָּת פְּרַת דְּהָא יִצְטָרְכוּ לְזָרוּק בְּטוֹמְאָה אֲבָל
בְּסַכִּין טְמֵא סד"א דְּלֹא לְדְּחֵי דְּהָא אֲפָשָׁר בְּסַכִּין אַרְוֶפָה וְהִזְרִיקָה יְהִי ע"י כַּהֵן טְהוּר קמ"ל
סִיפָא דְּבְּרִייתָא דְּבַכָּה"ג נְמִי דְּחֵי וּלְפִי שְׁאִין פְּנָאֵי וּא"כ מֵה תְּמָהוּ הַתּוֹס': אוּלָּם לְפִי מ"ש
נְכוּן מְאֹד תְּמִיחָתָם שֶׁהָרִי לְשִׁיטָתָם בְּחֻלְיֵי אֵין סַכִּין כָּלִי בְּכָלִי פְּלִי שְׁרַת פִּינָן דְּסַכִּין לֹא
בְּעֵי פְּלִי שְׁרַת אִפִּי לְכַתְּחֻלָּה וּבְשָׁאָר פְּלִי שְׁרַת הָא אֵין תְּקַנְתָּה כָּלִי ע"י פְּשׁוּטֵי כָּלִי עֵץ
וְכִיוּצ"ב מִשׁוּם תְּצַיְצָה דְּכִינָן דְּבַכּוּלְהוּ עֲבוּדוֹת מְשַׁחֲטָה וְאֵילָף כְּתוּב כַּהֵן וְכְמוֹש"ל וְכִינָן
דְּבְּרִייתָא נִקְט הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְכַהֲנִים טְהוּרִים וְכָלִי שְׁרַת טְמֵאִים ע"כ לֹא בְּסַכִּין טְמֵא קְמִירֵי

דלימא דהיננו רבותא משום דאפשר בתקנתא אפ"ה דחי אלא בשאר כלי שרת איירי ובשאר כלי שרת הא אין תקנתא וא"כ שפיר תמהו התוס' דמאי רבותא דסיפא שאמר באפי' היננו רישא כו': ולפ"ז נ"ל ראי' נכונה לדעת הרמב"ם דלכתחלה בעינן ספין מכלי שרת וא"ש כפשוטן דברי ר"ח שאמר ל"ש אלא שנטמא ספין בטמא מת כו' שהרי ספין נמי בכלל כלי שרת דאמרה הברייתא.

והשתא שפיר מנושב גושניית תוס' מה קמ"ל רבותא בסיפא דהיו הישראל וכהנים טהורים וכלי שרת טמאים. די"ל דקמ"ל אף דאפשר ע"י ספין ארנפה או בקרומית של קנה בדיעבד קמ"ל דאפ"ה עבדי בטומאה אי משום דאין פנאי אי משום דלכתחלה בעי כלי שרת דוקא ולא קרומית של קנה: וראיתי להריטב"א בחולין ג' שהקשה לשיטת תוס' דבספין לא בעי כלי שרת ממה דאמרינן בסוטה י"ד דם אע"ג דמדוישתן ספין כו' ואין מקדש אלא דבר שהוא כלי שרת וכפ"י רש"י שם.

וכתב ולא הרגישו בזה בתוספות. ובמחילת כת"ר הוא לא הי' לפניו דברי התוס' זבחים מ"ז ד"ה איזהו שהרגישו התוס' מהא דסוטה ע"ש: ומה שכתב עוד כת"ר דלפי מה דמשמע מר"ת דבטומאת גברי אין חילוק דאפי' נטמאו הפהנים בשרץ עבדי בטומאה ואמאי הא איכא תקנתא בדם לקבל בג' פלים כו'.

דלפמ"ש עכ"פ באימורין אין עצה ומתקנתא. אף לוא יהיבנא לי' דאיכא תקנתא בין בדם ובין באימורין.

מ"מ לק"מ גושנייתו דנהי דהאימורין והבשר לא יטמאו ע"י הפה. אמנם הא קי"ל דגם טמא טומאת שרץ שנוכנס למקדש בטומאה חייב פרת וא"כ אפתי א"א בלתי דחייית איסור פרת.

ומ"ש תוס' אע"פ שיכולין לזהר שלא יגעו בבשר כו' ומאי מהני הא עכ"פ איכא פאן טומאת גברי וכשנוכנס למקדש איכא איסור פרת פבר הקשה פן הגרע"א בגליון הש"ס והקדימו בצל"ח שם.

והניחו בתימא. ול"נ די"ל דהתוס' רק דינא קמ"ל דאף שאפשר להו להזהר מליגע בבשר א"צ להזהר ועי': ומה שעמד כת"ר על דברי הנו"ב דס"ל דגנייר מקבל טומאת פתמים כלבדים.

וקשיא לי' לכת"ר נימא פנים חדשות באו לכאן פדאמרינן במס' שבת קי"ב ע"ב. ידידי יקירי גושנייתו זאת איננה פנים חדשות הבאה לכאן.

שהרי פבר הובאה בתשובת שיבת ציון וסדרי טהרה וחת"ס וקבצם בפ"ת יו"ד סימן ק"צ ס"ק י"ח. ותמיהני איך נעלם ממנו פולקו ויש לי ללמד זכות עלי' אחרי שהוא פהיום במקום מעיני הרפואה וספרים אין אתו: וכמו כן למדתי זכות על הגאון חת"ס בא"ע ח"ב תשובה קכ"ה שכתב על מה שחקר הגאון חיות יאיר בתשובה סימן צ"ב באחד שגידל בביתו פן השפחה והחזיק לו לבנו ולא ידעו מזה זולת מי שגידלו והכה הבן הזה להאיש שהי' בחזקת אביו.

אם יאמן האב לומר שאינו בנו ליפטנו בזמן הבית ממתת ב"ד. והעלה הסויות יאיר ז"ל דלא מהימן תו פיון שפבר גדלו פחזקת בן ע"ש.

ותמה עליו החת"ס כי לא זכר שחייב מיתה ממ"נ כמבואר בסנהדרין נ"ח ע"ב ופסקו הרמב"ם כו' ואולי ס"ל דנהי דחייב מיתה עכומ"ז הפכה ישראל מ"מ אינו נידון בב"ד על פכה כמו שנידון בעברו על שבע מצות ממש כו'.

ולא הו"ל להחת"ס לכתוב "ואולי" שהרי בודאי כן הוא דכפירוש כתב הרמב"ם בפ"ק י' מהלכות מלכים סוף הלכה ו' דאינו נהרג. ואמרתי שאין לתמוה עליו כ"כ משום שכתב בראש התשובה שם דספריו אין אתו: ובענין זה דכתמים על גייר דבר פלא ראיתי בתשובת חת"ס חלק ו' תשובה פ"א הביאו הפ"ת שם וז"ל לשואלו נידון כתמים הנמצאים על גייר וכתב מעלתו דנו"ב נעלם ממנו רמב"ם יפה פיון.

פבר כתבתי כן בגליון יו"ד שלי. אבל מ"ש דבספר חקמת אדם מחמיר.

המגיד לו כן פירוש ואעתיק לשוני על גליון שו"ע יו"ד סימן ק"צ סעיף י'. וע' ספר סדרי טהרה בסימן זה סעיף קטן י"ט דגייר אינו מקבל טומאה ולא כתמים וכ"כ בספר חקמת אדם פ"ל קי"ג אות ח' ע"ש עכ"ל ופלא הוא שהרי לפנינו הוא הספר חקמת אדם ומפורש שם דגייר מקבל טומאה ודלא כסדרי טהרה.

וא"כ המגיד לו לא פירש פ"ל והתימא על הפ"ת שהביא בסימן ק"ץ בשם החקמת אדם כמו החת"ס דגייר אינו פלגדים ובסימן ש' ס"ק א' הביא הפ"ת בשם הנ"א שהוא המחבר חקמת אדם דגייר הוא ממש פלגדים.

ואיך יהי טעות סופר בכ"ז. ואחתום בפרכה כו'.

דידו ח"ן: פיקעלין ד' תצא תרמ"א לפ"ק. סימן סט דיני עבודת יו"כ לבני החו"ב מ' אברהם נ"י נאטענזאהן מה שכתבת לתרץ קושיות תוס' ישינים ביומא ל"ט ד"ה ואומר בהא דכהן גדול אומר לד' תטאת ובגדרים י' אמרינו דלא לימא אינש לד' קרבן אלא קרבן לד' דילמא פשע ומדכר ש"ש לבטלה.

וכתבת לתרץ דבאמת לפשיעה לא חיישינו רק דהחששא הוא שמא יספור דלד' לחודא נמי סגי בהקדש קרבן וכיון דבאמת לא סגי עד דמפיק שם קרבן א"כ נמצא שהוציא שם שמים לבטלה משא"כ כהן גדול ודאי יודע הוא.

וא"ש לפ"ז בבועז שאמר לקוצרים ד' עמכם ולר"ש לכאורה אסור בכי האי גוונא. משום דשם א"א למטעי פ"ל פיון שאין שום משמעות שאילת שלום בהזכרת ד' לחודא ובע"כ יאמר ג"כ מלת עמכם.

ע"כ תוכן דבריה. דבריה טובים וישרים נאני אבא ומלאתי את דבריה: והנה ראיתי להרבה מחברים וכן כתב הגאון מלבי"ם דהיינו טעמא דר"ש דגדרים משום דחיישינו שמא ימות וכגוונא שכתב הט"ז באו"ח סימן תקנ"א לענין שהחיינו בין המצרים.

אף המ"א שם בסימן תקס"ח כתב דלזמן מועט לא חיישינו שמא ימות וראי' מהרא"ש גדרים. אמנם פבר השיגו עליו השער המלה ריש הלכות סופה וכתב דדבר זה תליא בפלוגתא דתנאי.

יע"ש: ונ"ל דבגידון דידן לית מאן דפליג דלמיתה פתאומית לכו"ע לא חיישינן. דאל"כ תקשי לפ"מ דקי"ל באו"ח סימן ר"ו דכשאמר ברוך אתה ד' ונפל הפרי מידו יסיים ויאמר למדני חוקיך שלא יהא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שאם אומר רק ברוך אתה ד' ואינו גומר הרי זה מוציא ש"ש לבטלה.

וא"כ לפ"ז בכל הברכות פולין איך תקנו שיאמר מקודם ברוך אתה ד' הא איכא חששא דמיתה כמו בלד' קרבן, א"ו דלמיתה פתאומית לכו"ע לא חיישינן. ועוד יש להביא ראיה דאם גימא דה"ט דר"ש בנדרים משום משום דחייש למיתה אפי' בכה"ג א"כ ע"כ צ"ל הא דבועז שאמר ד' עמכם נהי דהותר להוציא ש"ש בשביל שאילת שלום משום תקלה ועת לעשות לד' כדאמר בברכות דף נ"ד מ"מ אפתי ה"ל לומר עמכם ד' מחששא דשמא ימות.

ובע"כ צ"ל דמצות שאילת שלום דנפקא לן מקרא דבקש שלום ורדפהו כדפי' רש"י בברכות שם גדולה כ"כ עד דלא חיישינן למוציא ש"ש לבטלה אף במקום דאפשר לתקוני עכ"פ קצת מחששא דשמא ימות וא"כ תקשי במשנה שם בברכות דמיייתי ראיה לתקנת בועז דשפיר תיקון מהא דהמלאך שאמר ג"כ לגדעון ד' עמה ול"ח לשם שמים לבטלה.

דמאי ראיה למ"ש בועז נהי דמוכח דבשאילת שלום יכול להזכיר שם שמים ולית בי' משום שם שמים לבטלה מ"מ אינו מוכח שיכולין לומר שם ד' מקודם פנין שיכול לומר לאח"כ ואי משום דהמלאך ג"כ אמר פן שאני התם דבדידי' ליכא חששא דמיתה.

משא"כ בבני אדם הא איכא חששא דמיתה מדלא הותר לומר לד' קרבן. ואפתי מנלן שיכולין לומר בשאילת שלום ד' ברישא, א"ו גם בבני אדם לא חיישינן למיתה פתאומית בכה"ג.

[אמנם למש"ל יש לדחות ראיה זו] והא דחייש לשמא יאמר בקרבן לד' לחודא ע"כ לאו מטעם מיתה הוא רק כדבריה משום שישבור דבזה סגי בהקדשו. אמנם אני אוסיף על דבריה ויהי' בזה ר"ש לשיטתו ולק"מ קושיות תוס' ישנים דיומא.

דלכאורה דבריה עדיין חסרים תבלין דמהיכי תיתי שיטעה האדם לומר דסגי לי בהקדשו לומר לד' לחודא: והנה יש להתבונן במשנה ביומא שם דס"ל לת"ק שאומר הפהג גדול לד' חטאת ור' ישמעאל ס"ל דלא אמר רק לד' בלבד.

במאי קמפלגי. ונראה פשוט דלת"ק מה שאמר לד' הוא לאפוקי שאינו לעזאזל ומ"ש חטאת אף שפבר קדשו הגורל לשם חטאת מ"מ מצנה להקדשו בפה ג"כ משום דיליף מבכור דס"ל לרבי בנדרים י"ג מנין לגולד בכור בתוך ביתו שמצנה להקדשו שנאמר הזכר תקדיש גו' אף שהוא בלא"ה קדוש מרחם.

וה"נ בשעיר החטאת דיו"כ דילפינן בבגין אב מבכור. ולפ"ז א"ש מה דפליג ר' ישמעאל וס"ל דאין צריך לומר חטאת משום דאיהו לטעמיה בערכין כ"ט דבבכור לא ס"ל הא דר' דכיון דכי לא מקדיש לי קדוש לא צריך לאקדושי' ע"ש בסוף פירק ח'.

שוב מִצָּאתַי פֶּן בְּהִנָּהוּת בִּשְׁמִ"ח: וּלפ"ז נ"ל דְּהַאי דְּחִינֵי ר"ש נִשְׁמָא יֵאמֵר לַד' לְחֻדָּא לְטַעֲמִי אֲזִיל דְּהִנָּה בְּעַרְכֵּינָן שְׁמִ"ח כ"ח ע"ב בְּמִשְׁנֵה ס"ל לְרִיב"ב סֵתָם חֲרָמִים לְבָדֵק הַבַּיִת שְׁנַאֲמַר כָּל חֲרָם קוֹדֵשׁ קוֹדֵשִׁים הוּא לַד'.

וּחֲכָמִים ס"ל סֵתָם חֲרָמִים לְפַהֲנִים וּקְרָא דְּכָל חֲרָם קוֹדֵשׁ קוֹדֵשִׁים מוּקִי לֵה שְׁחַל חֲרָם עַל קוֹדֵשִׁי קוֹדֵשִׁים וְעַל קוֹדֵשִׁים קְלִים לְעִנְיָן הַקּוֹדֵשׁ עֲלוּי. וְרִיב"ב ס"ל דְּהַקּוֹדֵשׁ עֲלוּי נִפְקָא לָן מִקְרָא דְּהַזְכָּר תְּקִדִישׁ כַּר' יִשְׁמַעְאֵל בְּמִשְׁנֵה שְׁמִ"ח כ"ט וְרַבְּנָן ס"ל דְּהַזְכָּר תְּקִדִישׁ לֹא לְהַקּוֹדֵשׁ עֲלוּי קָאֲתִי רַק לְכַדְרֵי דְּמִצְנָה לְהַקּוֹדֵשׁ בְּכוֹר אָף שֶׁהוּא קְדוּשׁ מֵאֲלִי וְרִיב"ב ור' יִשְׁמַעְאֵל ס"ל פִּינּוֹן דְּאִי נָמִי לֹא מִקְדִישׁ לִי קוֹדֵשׁוֹתוֹ מְרַחֵם הוּא מְשׁו"ה א"צ לְאֶקְדוּשֵׁי' פֶּן מִתְבָּאֵר מְסוּגֵי תַּהֲגֵמ' שְׁמִ"ח.

וּלפ"ז ר"ש דְּמִצְיָנוּ דַּס"ל בְּסִפְרֵי פְּרֻשָׁת קִרְחָא כְּרִיב"ב דַּסֵּתָם חֲרָמִים לְבָדֵק הַבַּיִת מִקְרָא דְּכָל חֲרָם גו' א"כ צָרִיף קְרָא דְּהַזְכָּר תְּקִדִישׁ לְהַקּוֹדֵשׁ עֲלוּי וְלִיפָא קְרָא דְּבְכוֹר מִצְנָה לְהַקּוֹדֵשׁוֹ אָף שֶׁהוּא קְדוּשׁ בְּלֹא"ה.

וּא"כ לְפִי מִשְׁ"ל ס"ל לְר"ש כַּר' יִשְׁמַעְאֵל דְּכַהֵן גְּדוּל לֹא אָמַר רַק לַד' בְּלִבְד וְכִינּוֹן דְּלֹא כו"ע דִּינָא גְּמִירֵי דְּהַגּוֹרֵל כְּבָר קָבַע וְהָא דְּאָמַר לַד' רַק לְמִצְנָה וְלִאֲפּוּקִי שְׁאִינוּ לְעִנְיָנוּ אֲלֵא סְבוּרִין דְּבָזָה אִיקְבַּע הַשְּׁעִיר לְחֻטָּאת בְּמָה שְׁאִוְמַר לַד' לְחֻדָּא.

וּלפ"ז אָתוּ לְמַטְעֵי וְלְמִימַר דְּבַכ"מ סְגִי אִם אִוְמַר לַד' לְחֻדָּא כְּמוֹ בְּכַהֵן גְּדוּל בִּיּוּה"כ. מִשְׁא"כ לַת"ק דְּגַם כַּהֵן גְּדוּל בִּיּוּה"כ אִוְמַר לַד' חֻטָּאת וְלִיפָא מְקוּם טְעוּת לִוְמַר דַּסְגִי בְּלַד' לְחֻדָּא בְּהַקּוֹדֵשׁ קְרַבּוֹ.

וּלפ"ז א"ש מַה דַּר' יְהוּדָה שְׁמִ"ח בְּתוֹ"כ לֹא דְרִישׁ כַּר"ש אֲלֵא לִוְמַר שְׁיִקְדִים הַקּוֹדֵשׁוֹ לְהַקְרִבָתוֹ מִשׁוּם דְּאִיהוּ כַת"ק ס"ל דְּגַם כַּהֵן גְּדוּל אִוְמַר לַד' חֻטָּאת וְאִין כָּאֵן מְקוּם לְטְעוּת א"כ מְהִיכִי תִיַתִי אָתוּ אִינְשֵׁי לְמַטְעֵי וְלִוְמַר דַּסְגִי בְּהַקּוֹדֵשׁ בְּלַד' בְּלִבְד.

אֲמַנְם מְהָא דְּבִנְעִז נ"ל דְּבִלְא"ה לֹא קִשְׁיָא מִיַּדִּי כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתִי בְּסִפְרֵי שְׁפַתִּי חֲזוֹן פְּרֻשָׁת עֵקֶב עַל פְּסוּק הַשְּׁמֵר לָךְ גו' ע"ש. אָבִיף הַדוּ"ש כו' חִיִּים נֶאֱטָעֵנְנָאֵהוּן: פִּיקְקַעֲלִין כ"ה אֲלוּל תִּרְנַנ"א לַפ"ק.

סִימָן ע דִּינֵי מְטַמְאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי תְּלִמִידֵי יְקִירֵי בְּנֵי דְּרָף ג' ע"ב רְבָא אָמַר טַעֲמִי דְּשִׁמְאֵי דַס"ל כָּל הַנְּשִׂים דִּינֵן שְׁעֵתָן מִשׁוּם בְּטוּל פְּרִיָה וְרַבִּיָה תַנ"ה א"ל שְׁמַאי לְהֵלֵל א"כ בְּטַלְתָּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִפְּרִיָה וְרַבִּיָה כו' דַּא"כ לְבוֹ נֹקְפוֹ וּפּוֹרֶשׁ.

וְכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים דְּלָכָף נִקְט בְּטַלְתָּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִקְט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִשׁוּם דְּבְדִידִין אִיפָא תְּקַנְתָּא דָּאִם יְהִי לְבוֹ נֹקְפוֹ יִשְׂא אִשָּׁה שְׂיִישׁ לֵה נֹסֵת דְּדִי שְׁעֵתָה כְּדַתְּנָן בְּמִתְנִיתִין.

וְקִשְׁיָא לָךְ דְּאִי טַעֲמָא מַה שְׁלֹא עָשָׂה סִיג מִשׁוּם בְּטוּל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִפְּרִיָה וְרַבִּיָה. הָא אִשָּׁה אִינָה מִצְנוּהָ בְּפְרִיָה וְרַבִּיָה כְּדַתְּנָן בִּיבְמוֹת ס"ה ע"ב.

דְּקְדוּקָא נְכוּן הוּא: וּמַה שְׁשְׁאַלְתָּ עוֹד עַל פִּי רַש"י שְׁמִ"ח ז' ע"ב ר"א שְׁמוֹתֵי לְשׁוֹן שְׁמַתָּא כו' וּבְשִׁבְתָּ ק"ל מְפָרֵשׁ רַש"י ב' פִּירוּשֵׁים לְשׁוֹן בְּרַכָּה כְּדַאֲמַר בְּהַזְהָב. וְכַתְּבַע עוֹד דְּבַש"ס יְרוּשְׁלָמִי מְפָרֵשׁ שְׁמוֹתֵי מִתְלִמִידֵי שְׁמַאי הִי' וְאִמַּאי לֹא הִבִּיא בְּנֵי דְּפִירוּשׁ שְׁל הִירוּשְׁלָמִי דְּשְׁמוֹתֵי מִתְלִמִידֵי שְׁמַאי הִי'.

זֶה דְקָדוּק קַל הוּא וי"ל בְּפִשׁוּט דְרַשׁ"י סְמָךְ בְּגִדָה עַל מ"ש פְּכָר בְּשֶׁבֶת. וּלְדִינָא הָא אֵין ב"מ.

אוּלָם עֲדִיפָא מְזָה הִי לָהּ לְדַקְדָק פִּינּוּן דְרַשׁ"י ז"ל יַדַע מְפִירוּשׁ הִירוּשְׁלָמִי לָמָּה נָטָה מְפִירוּשׁ זֶה לְפָרֵשׁ פִּירוּשׁ אַחֵר. וּמָה הִכְרִיחַ לְרַשׁ"י ז"ל לְפָרֵשׁ וְשֵׁלָא כְפִי' ש"ס יְרוּשְׁלָמִי.

וְאַחֲרֵי כִי יַדְעִיתִיךְ אֲשֶׁר בְּפִלְפּוּלָא דְאוּרְיִיתָא תְּאַבְתָּ. ע"כ אֲעֵשֶׂה לָּךְ מְטַעְמִים פְּאַשֶׁר אֲהַבְתָּ: הִנֵּה עַל שֵׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי דר"א מִתְלַמִּידֵי שְׁמַאי וס"ל בְּכָל מְקוּם פְּנוּתֵי' יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת קוּשְׁיָא עֲצוּמָה בְּגִדָה שֶׁם בְּמִשְׁנֵה דר"א ס"ל ד' נְשִׁים דִּינּוּן שְׁעָתָן כּו' וְהִלָּא שְׁמַאי ס"ל רֵישׁ מְסַכַּת כָּל הַנְּשִׁים דִּינּוּן שְׁעָתָן.

וְאָמַר שֶׁם בַּגְמ' ג' ע"א כָּל הַנְּשִׁים לְאַפּוּקֵי מִדְר"א דְאָמַר אַרְבַּע נְשִׁים. הֲרֵי דר"א לֹא ס"ל כְּשְׁמַאי.

וּפְלָא וְשֵׁלָא הֲרַגִּישׁוּ בְּזֵה הַמְּפָרֵשִׁים. וְעַפ"ז יֵשׁ לְכַאוּרָה לִיִּישׁב לָמָּה לֹא פִי' רַשׁ"י שְׁמוּתֵי מִתְלַמִּידֵי שְׁמַאי מִשׁוּם דְּכָאן א"א לְפָרֵשׁ פּוּ.

שְׁהָרֵי לֹא ס"ל פְּנוּתֵי'. אָמְנָם צְרִיכִין אָנוּ לְמִשְׁכּוּנֵי נְפִשִׁין לְתַרְצַן דְּלֹא תִקְשִׁי זֶה לְשֵׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי: וְנִרְאֶה לֹאמַר דְּהִירוּשְׁלָמִי ס"ל דְּכָאן לֹא קוּשְׁיָא מִר"א אֲשֶׁמַּאי לְפִי מָה דְאָמַר בְּשֶׁבֶת מ' כָּל מְיָלֵי דְמָר עֲבִיד פְּרַב וּכְחוּמְרֵי דְרַב עֲבִיד אֲבָל פְּקוּלֵי דְרַב לֹא עֲבִיד.

ה"נ י"ל אַף דר"א לְעוֹלָם כְּשְׁמַאי הִיָּינוּ לְחוּמְרָא הוּא דְקַעְבִּיד אֲבָל לְקוּלָא לֹא עֲבִיד וְא"כ שְׁמַאי דְמִיָּקַל דְּכָל הַנְּשִׁים דִּינּוּן שְׁעָתָן. ר"א מְחַמִּיר דְאֵין דִּינּוּן שְׁעָתָן רַק אַרְבַּע.

וְהָא דְמִקְשָׁה בִירוּשְׁלָמִי מִר"א אב"ש הִיָּינוּ מִשׁוּם דְּהֵתָם ר"א מִיָּקַל מִשׁו"ה שְׁפִיר מִקְשָׁה וְהָא שְׁמוּתֵי הוּא. אֲלֵא דא"כ הַדָּק"ל לָמָּה מִיָּאן רַשׁ"י ז"ל לְפָרֵשׁ כָּאן שְׁמוּתֵי מִתְלַמִּידֵי שְׁמַאי כְפִי' הִירוּשְׁלָמִי: וְנ"ל דְעַל שֵׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת טוּבָא דְבְּסִנְהֶדְרִין דָּף ד' אָמַר ר' יִצְחָק בְּר יוֹסֵף אָמַר ר' יוֹחָנָן רַבִּי ור"י בְּן רוּעֵץ וּב"ש ור"ש ור"ע פְּוֵלָהוּ ס"ל יֵשׁ אִם לְמִקְרָא כּו' ב"ש דְתַנּוּ ב"ש אוּמְרִים כָּל הַנִּיחָנִין עַל הַמְּזַבֵּחַ הַחִיצוֹן שְׁנַתְּנִין בְּמִתְנָה אַחַת כִּיפֵר וְאָמַר ר"ה מ"ט דב"ש קַרְנוֹת קַרְנוֹת קַרְנוֹת הֲרֵי כָּאן שֵׁשׁ ד' לְמִצְוָה וְשִׁתִּים לְעַכָּב וּב"ה סְבָרֵי קַרְנוֹת קַרְנוֹת קַרְנוֹת הֲרֵי כָּאן ד' שְׁלֹשׁ לְמִצְוָה וְאַחַת לְעַכָּב כּו' הֲרֵי דב"ש ס"ל יֵשׁ אִם לְמִקְרָא וְצָרִיךְ ר"א ג"כ לְסַבּוֹר פְּנוּתִיָּהוּ.

וְהֲרֵי בְכַרִּיתוֹת י"ז אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הִי לְפָנָיו ב' חֲתִיכוֹת אַחַת שְׁלֵשׁ שְׁנוֹמָן וְאַחַת שְׁלֵשׁ חֲלָב וְאַכַּל אַחַת מִהֶן וְאֵינוּ יוֹדַע אֵיזוֹ מִהֶן אֲכַל חֲתִיב. חֲתִיכָה אַחַת סָפֵק שְׁלֵשׁ חֲלָב סָפֵק שְׁלֵשׁ שְׁנוֹמָן וְאַכַּלָּה פְּטוּר אָמַר רַבָּא מ"ט דְרַב דְאָמַר קָרָא וְעֵשֶׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ד' בְּשִׁגְגָה עַד שִׁישְׁגֹּג בְּשִׁתִּים מִצְוֹת כְּתִיב וּמִצְוֹת קָרִינוּן אֵיִתְבְּיָה אַבְיֵי ר"א אוּמַר כּוֹי חֲתִיבִין עָלָיו אֲשֶׁם תְּלוּי א"ל ר' אֵלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אִם לְמַסְנֶרֶת מִצְוֹת כְּתִיב.

הֲרֵי דר"א סְבִירָא לִי יֵשׁ אִם לְמַסְנֶרֶת וְדִלָּא כב"ש וְלִשְׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי הֲרֵי מְחַלְפֵי שִׁיטְתִּיָּהוּ: וְהִי נ"ל לְתַרְצַן דַּעַת הִירוּשְׁלָמִי ע"פ מ"ש תוּס' בְּסִנְהֶדְרִין שֶׁם דְנִרְאֶה דְדוּקָא הֲכָא שְׁמַקְרָא וּמַסְנֶרֶת מְכַחְשֵׁי אֲהֶדְדֵי אֵית לָהּ יֵשׁ אִם לְמַקְרָא.

אֲבָל הֵיכָא דְלֹא מְכַחְשֵׁי אֲהֶדְדֵי דְרַשֵׁי תַרְנוּיָהוּ דְהָא רַבִּי ור"ש ור"ע דְסְבָרֵי הֲכָא יֵשׁ אִם לְמַקְרָא מְחִיבִין בְּפָרְק סָפֵק אֲכַל וּבְפָרְק דָּם שְׁחִיטָה בְּחֲתִיכָה אַחַת סָפֵק שְׁלֵשׁ חֲלָב סָפֵק

שֶׁל שְׁמוֹן אֲשֶׁם תְּלוּי מִשׁוּם דְּמָצוֹת כְּתִיב אֲלֵא הֵינּוּ מִשׁוּם דְּקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת דְּהֵתָם לָא מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי וְאֶפְשֵׁר לְקַיָּיִם שְׁנֵיהֶם שְׂבָא הַמְּקָרָא דְּמָצוֹת קָרִינֵן לְחַיִּיב בְּשִׁתֵּי מָצוֹת דְּהֵינּוּ ב' חֲתִיכוֹת.

וְהַמְסוֹנֶרֶת בָּא לְחַיִּיב עַל כָּל מְצָנָה אַחַת עַכ"ל לִפ"ז בְּפִשׁוּט לְכַאוּרָה י"ל גַּם לר' אֱלִיעֶזֶר עֶזֶר דָּאָר דַּס"ל כְּבִית שְׂמַאי דִּישׁ אִם לְמַקְרָא גַבֵּי מִתְּנֹנֹת דְּחֻטָּאָת מ"מ ס"ל לר' אִישׁ אִם לְמְסוֹנֶרֶת לְחַיִּיב אִפִּי עַל חֲתִיכָה אַחַת סָפֵק חֵלֵב סָפֵק שְׁמוֹן מִשׁוּם דִּישׁ אִם לְמְסוֹנֶרֶת וּמָצוֹת כְּתִיב דְּכִינּוּן דְּמַקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת דְּהֵתָם לָא מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי ב"ש נְמִי דְרָשִׁי תְּרַוּוּיָהּוּ מְקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת: אוּלָם כַּד מְעַיְינַת א"א לְתַרְזֵן פֶּן לר' אֱלִיעֶזֶר שְׁהָרִי בְּכּוֹרוֹת ל"ד מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא לְמִמְרָא דר"א סָבַר יֵשׁ אִם לְמַקְרָא וְאִסוּר לְטַמְאוֹת תְּרוּמָה תְּלוּיָהּ כְּטַהוּרָה מְדַכְתִּיב וְאִנִּי הִנְנִי נֹתֵתִי לָךְ אֵת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי בְּשִׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר מְדַקְרִינֵן תְּרוּמוֹתִי וְרַמְיָהוּ בְּבִגְדוֹ בְּהָ פִינּוֹן שְׂפִירֵשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ שׁוּב אִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה דְּבָרֵי רַבִּי עֶקִיבָא ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר פִּינּוֹן שְׂבָגַד בְּהָ שׁוּב אִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה כו'.

וּמְסִיק בְּגָמְרָא דר"א ס"ל יֵשׁ אִם לְמְסוֹנֶרֶת וּבְתְרוּמָה הֵינּוּ טַעְמָא מִשׁוּם שְׂמַא יָבֵא אֵלֵי וִיטְהַרְנָה. וְהַשְׂתָּא לְשִׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי מֵאֵי קוּשְׂיָא הָא פִּינּוֹן דְּכָל הֵיכָא דְּמַקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי ס"ל לר"א דְּמַקְרָא עֵיקָר וּכְב"ש בְּמִתְּנֹנֹת דְּחֻטָּאָת וְה"נ גַּבֵּי שְׂמִימֹר דְּתְרוּמָה תְּלוּיָהּ דְּלַהַמְסוֹנֶרֶת א"צ שְׂמִימֹר רַק טַהוּרָה בְּלַבָּד וּלְמֵאֵי דְּקָרִינֵן מְחוּיָיב גַּם תְּלוּיָהּ בְּשְׂמִימֹר א"כ מְקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי וְלֹא אֶפְשֵׁר לְקַיָּיִם שְׁנֵיהֶם ס"ל דְּהַמְּקָרָא עֵיקָר אֲבָל בְּקָרָא דְּבִבְגָדוֹ בְּהָ דְּהַמְּקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת לָא מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי וְאֶפְשֵׁר לְקַיָּיִם שְׁנֵיהֶם דְּרִישׁ תְּרַוּוּיָהּוּ וּכְדַס"ל פֶּן בְּאַמְת ר' שְׂמַעוֹן בְּקַדוּשֵׁין י"ח דְּדַרְרִישׁ הַמְּקָרָא וְהַמְסוֹנֶרֶת וְאִין אָדָם מוֹכֵר אֵת בֵּיתוֹ בֵּין לְשִׁפְחוֹת אַחַר אִישׁוֹת כְּדַקְרִינֵן וּבֵין לְשִׁפְחוֹת אַחַר שְׂפָחוֹת כְּהַמְסוֹנֶרֶת וְהָא דר' אֱלִיעֶזֶר דַּס"ל פִּינּוֹן שְׂבָגַד בְּהָ שׁוּב אִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה לָאוּ לְמִמְרָא דְּלְשִׁפְחוֹת אַחַר אִישׁוֹת רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה אֲלֵא לְאוֹסוּפִי אַת"ק קָאָתָא דְּגַם לְשִׁפְחוֹת אַחַר שְׂפָחוֹת אִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה מִשׁוּם דְּדַרְרִישֵׁין נְמִי מְסוֹנֶרֶת וְלֹא קוּשְׂיָא כָּלֵל דר' אֱלִיעֶזֶר אַדְר"א וּמְדַמְקַשָּׁה הַגְּמָרָא וְדַחֵי אֲלֵא הָכָא בְּהָא קְמִיפְלָגִי כו' ש"מ דַּס"ל לְהַגְּמִי דְּכִמּוֹ לר' עֶקִיבָא דַּס"ל פִּינּוֹן שְׂפִירֵשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ כו' דְּדוֹנְקָא לְשִׁפְחוֹת אַחַר אִישׁוֹת הוּא דְּאִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה אֲבָל לְשִׁפְחוֹת אַחַר שְׂפָחוֹת מוֹכְרָה הֵכִי נְמִי ר' אֱלִיעֶזֶר דְּדַרְרִישׁ מְסוֹנֶרֶת פִּינּוֹן שְׂבָגַד כו' דְּוִקָא קָאָמַר דְּלְשִׁפְחוֹת אַחַר שְׂפָחוֹת הוּא דְּאִינוּ מוֹכְרָה אֲבָל לְשִׁפְחוֹת אַחַר אִישׁוֹת מוֹכְרָה וְכִמּוֹ שְׂפִי רִשְׁ"י בְּקַדוּשֵׁין שָׁם ור"ש הוּא דְּדַרְרִישׁ תְּרַוּוּיָהּוּ מְקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת הָרִי מוֹכֵחַ דַּס"ל לְהַגְּמָרָא דר"א לָא דְּרִישׁ מְקָרָא אִפִּי הֵיכָא דְּמַקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת לָא מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי וְא"כ תְּרַוּוּצְנֵנוּ הַנְּ"ל לִיתָא וְהַדְּק"ל לְשִׁיטַת הִירוּשְׁלָמִי אִיךָ פְּלִיג ר"א אַב"ש וְהָא שְׂמוֹתֵי הוּא וְגַם תְּרַוּוּצְנֵנוּ הַנְּ"ל דְּלִקְוֹלָא לָא עֵבִיד כְּב"ש לִיתָא פִּינּוֹן דַּס"ל לְדְלְשִׁפְחוֹת אַחַר אִישׁוֹת מוֹכְרָה.

וְלִמְ"ד יֵשׁ אִם לְמַקְרָא אִינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכְרָה: וְנִרְאָה לּוֹמַר דְּבְאַמְת פְּלִיג בְּזַה הִירוּשְׁלָמִי אַתְלָמוּדָא דִּילָן דְּלַהִירוּשְׁלָמִי דר"א לְעוֹלָם כְּב"ש ס"ל ע"כ צ"ל דְּהָא דְּדַרְרִישׁ מְסוֹנֶרֶת הֵינּוּ הֵיכָא דְּלֹא מְכַחְשֵׁי אֶהְדְּדִי וְדַרְרִישׁ תְּרַוּוּיָהּוּ מְקָרָא וּמְסוֹנֶרֶת וְלַהִירוּשְׁלָמִי אַה"נ דְּקוּשְׂיָתִי הַגְּמָרָא בְּכּוֹרוֹת מְהָא דְּדַרְרִישׁ ר"א גַבֵּי תְּרוּמָה מְקָרָא וְגַבֵּי אָמָה הָעֵבְרִיָה מְסוֹנֶרֶת לָא קוּשְׂיָא כָּלֵל דר"א לָאוּ לְאַפְלוּגִי אַת"ק קָאָתִי אֲלֵא לְאוֹסוּפִי אַתָּא דְּגַם לְשִׁפְחוֹת אַחַר

שפחות נמי אין אדם מוכר וס"ל כר"ש בפרייתא בקדושין שם וליכא רק שתי מחלוקת בדבר ולא שלש כדס"ל לתלמודא דילן בקדושין והא דרבי אליעזר מחייב בכוי אשם תלוי משום דדריש מסורת צ"ל כמו שכתבו התוס' דהמקרא דמצוות והמסורת דמצוות לא מכחשי אהדדי כמש"ל: וממילא מתורצים שגוי שאלותיהי בהדא מחתא דמ"ש שמאי א"כ בטלת בנות ישראל מפו"ר משום דכיון דב"ש ס"ל יש אם למקרא מסתמא מרבם שמאי קבלו כן וכיון דיש אם למקרא אשה מצווה על פו"ר דהרי קרינו וכבשויה כדס"ל לר' יוחנן בן ברוקה ביבמות ס"ה וזהו שאמר שמאי א"כ בטלת בנות ישראל מפו"ר כיון דנשים ג"כ מצוות ע"ז.

אבל ר"א דס"ל לתלמודא דילן יש אם למסורת אינו חושש על ביטול בנות ישראל מפו"ר לפי שאיננה מצווה. ומשו"ה לא פי' רש"י שמותי מתלמידי שמאי.

וא"ש: אמנם עיקר דברי התוס' דסנהדרין לכאורה תמוהין במה שכתבו דקרי וכתוב דמצוות ומצוות לא מכחשי אהדדי דאפשר לקיים שניהם שפא המקרא לחייב בב' חתיכות והמסורת פא לחייב גם על ספק באחת גרידא והרי כיון דהמסורת דמצוות אתא לחייב ע"כ מצוה אחת א"כ דמצוות דקרינו לחייב על אחת בשתי חתיכות ל"ל.

אלא ודאי דהקרי אתא לאשמעינו דדוקא על אחת מב' חתיכות חייב ולא באחת גרידא וכיון דהמסורת אתא לחייב על אחת גרידא הרי זה סותר המקרא ומכחשי המקרא והמסורת אהדדי ובלתי אפשר לקיים שניהם.

שוב ראיתי שפבר הרגישו בזה המפרשים ונדחקו: ועוד קשיא לי על דבריהם שכתבו דמקרא ומסורת דמצוות ומצוות אינו סותרין זה את זה א"כ מ"ט דרב דפוסטר בחתיכה אחת גרידא. ועוד קשה דמקשה מר"א דמחייב בכוי אשם תלוי על רב דפוסטר בחתיכה אחת ומשני רבא ר"א ס"ל מצנת כתיב ויש אם למסורת ורב פתנאי דדרשי יש אם למקרא והרי לדבריהם אפי' מאן דס"ל יש אם למקרא מ"מ ס"ל נמי יש אם למסורת כל היכא דלא מכחשי אהדדי ומקרא ומסורת דמצוות ומצוות לא מכחשי אהדדי א"כ רב ג"כ למה דריש רק מקרא ולא דריש גם מסורת.

אף זה יש לתרץ דרב ס"ל כר' עקיבא דבבבגדו בה דעל פרחו ס"ל דאפי' היכא דלא סתרי אהדדי לא דריש רק מקרא לחודא. אלא דזהו סתירה למה שכתבו בתחלת דבריהם דלר"ע נמי דריש תרנוייהו היכא דלא מכחשי אהדדי.

אף התוס' עצמן הרגישו בזה בסוף דבריהם שם וכן בסופה ז' ונשארו בקושיא]: ונראה דהנה לכאורה קשיא על רב דפוסטר בספק חתיכה אחת מדקרינו מצוות ש"מ דדוקא בב' חתיכות חייב אשם תלוי אבל בחתיכה אחת פטור ודילמא מקרא קמ"ל אפי' בשתי חתיכות דאיקבע פאן איסורא דחלב לא גימא דכונדאי איסורא דמי ואם אכל אחת מהן חטאת קבוע חייב ולא אשם קלוי קמ"ל מקרא דמצוות דאף בשתי חתיכות דאיקבע איסורא אין מחייב רק אשם תלוי והא דכתיב מצוות אתא לאשמעינו בחתיכה אחת דלא איקבע איסורא אינו פטור לגמרי אלא דאשם תלוי עכ"פ חייב וא"כ מנא לי' לרב דכיון דקרינו מצוות ויש אם למקרא על פרחו למעוטי חתיכה אחת דפטור לגמרי וצ"ל דרב ס"ל דסברא פשוטה היא ולא סלקא אדעתין כלל דבאיקבע איסורא יחשב פונדאי עד

שְׁצַרִיכָה תוֹרָה לְאַשְׁמְעִינוּ דְרַק אֲשֶׁם תְּלוּי מְחַיֵּיב וְלֹא חֲטָאת קְבוּעַ פְּעַל וְדַאי פִּינוּ דַעַכ"פּ
עַל כָּל אַחַת אֵינוֹ אֶלָּא סִפְק אִיסוּר וְלֹא וְדַאי וְלֹא מְצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה פְּנִלָה דְאַחֲשָׁבִי סִפְק
לְוַדַּאי זֹלַת בְּסוּטָה דְאַיְכָּא רַגְלִים לְדַבֵּר וּא"כ לֹא צָרִיךְ מִקְרָא דְמַצְוֹת לְאַשְׁמְעִינוּ דְרַק
אֲשֶׁם תְּלוּי מְחַיֵּיב וְלֹא חֲטָאת קְבוּעַ דְלִזָּה אֵין צָרִיךְ קְרָא אֶלָּא לְמַעַט דְרַק בְּב' חֲתִיכוֹת
חַיֵּיב אֲשֶׁם תְּלוּי וְלֹא בְּחֲתִיכָה אַחַת וְכִינוּ דְמִקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת מְכַחֲשֵׁי אֶהְדְּדִי אֵי אֶפְשֵׁר לְקַנְיִם
שְׁנֵיהֶם ס"ל לְרַב דְּהַמְקָרָא עֵיקָר מְשׁוּם דִּישׁ אִם לְמִקְרָא: וְהִנֵּה זֶהוּ לְמַסְקָנָא דַגְמ' דְּבִכּוּרוֹת
דְּהֵינּוּ טַעְמָא דַר"א דַס"ל בְּחֲבִית תְּרוּמָה שְׁנוּלֵד בְּהַ סִפְק טְוּמָאָה עֲדִינוּ מְצוּנָה לְשׁוּמְרָה
בְּטָהֲרָה מְשׁוּם שְׁמָא יְבֵא אֵלֵי וִיטְהַרְנָה כּו' פְּדַמְפְּרֵשׁ בְּגַמְרָא.

אֲמַנָם לְפִי מַה דַס"ל לְהַגְמָרָא בְּתַחֲלִילָה דְטַעְמָא דַר"א הוּא מְשׁוּם דְכְּתִיב אֵת מְשַׁמֶּרֶת
תְּרוּמָתִי וְתְרוּמוֹתַי קְרִינוּ וְיֵשׁ אִם לְמִקְרָא וּבְשִׁתֵּי תְרוּמוֹת הַפְּתוּב מְדַבֵּר וְחִיבָה רַחֲמָנָא
שְׁיִמּוֹר בְּתַלְוִיָּה דְהֵינּוּ סִפְק טְהוֹרָה סִפְק טְמָאָה פְּמוֹ בְּטְהוֹרָה וְדַאִית וְטַעְמָא מְשׁוּם
דְּהוֹחֲזָקָה וְאַיְקָבְעָה בְּמַצְוֹת שְׁיִמּוֹר קוֹדֵם שְׁנוּלֵד בְּהַ סִפְקָה הַרִי שְׁהַתּוֹרָה הַשְׁנוּתָה סִפְק
טְהוֹרָה לְוַדַּאי טְהוֹרָה לְעַנְיָן חַיֵּיב מְצוּנָת שְׁיִמּוֹר א"כ וְדַאי דַס"ד דְכָל הֵיכָא דְאַיְקָבְע
אִיסוּרָא נְחָשֵׁב כְּוַדַּאי מְמַשׁ וְחֲטָאת קְבוּעַ לְחַיֵּיב בְּאֶכְל אַחַת מְשִׁתֵּי חֲתִיכוֹת קַמ"ל קְרָא
דְּמַצְוֹת דְאֵינוֹ חַיֵּיב רַק אֲשֶׁם תְּלוּי וּמ"מ בְּאַחַת גְּרִידָא נְמִי חַיֵּיב אֲשֶׁם תְּלוּי דְהַשְׁתָּא
הַמְקָרָא וְהַמְסוֹנֶרֶת לֹא מְכַחֲשֵׁי אֶהְדְּדִי: וְאַתְיָא שְׁפִיר הַשְׁתָּא שְׁיִטַּת הִירוּשְׁלָמִי דַס"ל
דְּקוֹשְׁיַת הַגְמ' דְּבִכּוּרוֹת דְמִקְשָׁה דַר"א אַדַר"א לֹא קִשְׂיָא מִיַּדִּי דַאִין ה"נ דַר"א טַעְמָא
דְּחֲבִית שְׁנוּלֵד בְּהַ סִפְק טְוּמָאָה אִיסוּר לְטַמְאֻתָהּ מְשׁוּם דְתְרוּמוֹתֵי אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה
וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה וְלֹא פְּדַמְסִיק בְּגַמְרָא דִילַן דְטַעְמָא דַר"א אֶלִיעֶזֶר מְשׁוּם שְׁמָא יְבֵא אֵלֵי
וִיטְהַרְנָה דְהִירוּשְׁלָמִי ס"ל דְבִקְרָא דְבִכְבָּדוֹ בְּהַ דְרִישׁ ר"א תְּרַוּנוּיָהוּ מִקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת
וְכַמְש"ל וְכִינוּ דַר"א ע"כ כַּב"ש ס"ל ע"כ ה"ט דְתְרוּמָה תְּלוּיָה מְחוּיָב בְּשְׁיִמּוֹר מְשׁוּם
דְתְרוּמוֹתֵי קְרִינוּ וְכִינוּ דְהַשְׁנוּתָה פְּאֵן סִפְק לְוַדַּאי לְעַנְיָן מְצוּנָת שְׁיִמּוֹר סַד"א בְּאוּכַל אַחַת
מְשִׁתֵּי חֲתִיכוֹת שְׁל חֵלֵב וְשֵׁל שְׁנוּפָן חֲטָאת לְחַיֵּיב קַמ"ל הַמְקָרָא דְמַצְוֹת דְאַשְׁם תְּלוּי הוּא
מְחַיֵּיב: אֶלָּא דַא"כ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מ"ט דְרַב הָא אֵיהוּ פִּינוּ דַס"ל יֵשׁ אִם לְמִקְרָא וּמַצְוֹת
קְרִינוּ צָרִיךְ לְדְרוֹשׁ ג"כ תְּרוּמוֹתֵי בְשִׁתֵּי תְרוּמוֹת אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה
דְלִפִּי זֶה מִקְרָא וּמְסוֹנֶרֶת לֹא מְכַחֲשֵׁי אֶהְדְּדִי פְּלֵל וְה"ל לְחַיֵּיב גַּם בְּחֲתִיכָה אַחַת פְּמוֹ ר'
אֶלִיעֶזֶר: אוּלָם א"ש דְרַב לְטַעְמִי בְּשַׁבַּת דַּף כ"ה דְאָמַר רַב שְׁם כְּשֵׁם שְׁמַצְוָה לְשִׁרוֹף
קְדָשִׁים שְׁנַטְמָאוּ כְּהַ מְצוּנָה לְשִׁרוֹף תְּרוּמָה שְׁנַטְמָאת וְאַמְרָה תּוֹרָה בְּשַׁעַת בְּיַעֲוֶרָה תְּהֵינִי
מְמַנָּה וְהֵיכָן אֲמָרָה תּוֹרָה מְדַר"נ וְאַנִּי הִנֵּה נִתְּתִי לְהַ אֵת מְשַׁמֶּרֶת תְּרוּמוֹתֵי בְשִׁתֵּי תְרוּמוֹת
הַפְּתוּב מְדַבֵּר אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה טְמָאָה וְאָמַר רַחֲמָנָא לְהַ שְׁלַח תְּהֵא
לְהַסִּיקָה תַחַת תְּבַשִּׁילָה הַרִי דְרַב אֵין ה"נ דְדְרִישׁ מִקְרָא וְתְרוּמוֹתֵי קְרִינוּ וּבְשִׁתֵּי תְרוּמוֹת
הַפְּתוּב מְדַבֵּר לְעַנְיָן טְמָאָה וְטְהוֹרָה דְתְרַוּנוּיָהוּ נִתְּנִנוּ לְיַהֲנוּת מְהֵן אֶכְל לֹא לְעַנְיָן מְצוּנָת
שְׁיִמּוֹר שְׁתַּשְׁנוּהַ תְּלוּיָה לְטְהוֹרָה וְכִינוּ דְלֹא אֶשְׁכַּחַן הַשְׁתָּא דְשִׁינוּתָה תּוֹרָה בְּשׁוּם מְקוּם
לְהַחְמִיר בְּסִפְק כְּוַדַּאי א"כ מְצוּנָת דְקְרִינוּ לֹא ס"ד דְמִקְרָא דְמַצְוֹת אֵתָא לְאַשְׁמְעִינוּ
דְבִאִיקְבַע אִיסוּרָא אֵינוֹ חַיֵּיב רַק אֲשֶׁם תְּלוּי וְלֹא חֲטָאת קְבוּעַ דְמַהֲיָכִי תִיַּתִּי אֶלָּא וְדַאי
לְאַשְׁמְעִינוּ דְרַק בְּב' חֲתִיכוֹת חַיֵּיב.

לפי דברינו מיושב על נכון קושיות התוס' בבכורות שם בד"ה אחת תרומה טהורה כו' וק"ל. ממוצא דברינו נשמע דהירושלמי ע"כ ס"ל אליבא דר' אליעזר דכל היכא דהמקרא והמסורת לא מכחשי אהדדי דריש מקרא כב"ש וגם מסורת.

אלא דהיכי דמכחשי אהדדי ס"ל יש אם למקרא לבד כב"ש אלא דלקולא לא עביד כב"ש. אבל תלמודא דילן דמקשה בבכורות שם דר"א אדר"א ע"כ ס"ל אליבא דר"א יש אם למסורת ולא דריש מקרא אפי' היכא דלא מכחשי אהדדי דשליש מחלוקת בדבר פדמפרש בתלמודא דילן בקדושים שם ואם פן על פרתה לאו פלגא הוא לומר דר"א פיון דהוי מתלמידי ב"ש ע"כ כב"ש ס"ל אלא דהיינו טעמא דלא קי"ל כר"א בכ"מ משום שברכוהו ונכון השתא פי' רש"י בהא דר"א שמותי הוא מלשון שמתא לפי תלמודא דילן דע"כ לא ס"ל פהירושלמי: אמנם עוד קשה לי על שיטת הירושלמי מהא דתניא בברכות ב' ע"ב מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקידש היום בערבי שבתות דברי רבי אליעזר ופי' רש"י שם דהיינו בין השמשות ספק יום וספק לילה וכיון דספק הוא קידש היום מספק.

ויש להקשות דכיון דבין השמשות ספק יום וספק לילה קידש היום מספק ואסור בכל מלאכה דילמא בין השמשות לילה הוא אבל איך קורא אז ק"ש של ערבית דילמא בין השמשות ימא הוא ועדיין אינו זמן ק"ש וצריכין להחמיר מספק במ"ע דק"ש כדמחמירין לענין קדושת שבת וכדס"ל לר"א בכוי דחיבין עליו אשם תלוי ולמדו הפוסקים מזה דס"ל לר"א דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא וא"כ קשיא למה מיקל ר"א בק"ש דערבית לקרותה בבין השמשות שהיא ספק יום וספק לילה: ועל קושיא זו יש לומר ה"א דקורא ק"ש לר"א בתחלת בין השמשות ה"ט משום דס"ל דק"ש של ערבית לאו בזמן לילה תליא אלא בזמן שכיבה כדכתיב ובשכבה ובין השמשות לר"א כבר זמן שכיבה הוא אע"ג דאפשר ועדיין ימא הוא: אמנם לשיטת הירושלמי דר"א לעולם כב"ש ס"ל תירוצ' זה ליתא דאי לר"א זמן שכיבה הוא בתחלת בין השמשות א"כ קשיא דר"א אב"ש דס"ל בברכות י"א דזמן ק"ש בערב תליא דאמרי שם אם פן נימא קרא בפוקר ובערב כו' ע"ש.

וע"כ צ"ל דהברייתא דמשעה שקידש היום לית לי דר"א לעולם כב"ש וקשיא מזה על שיטת הירושלמי: ונראה לתרץ דהנה בלא"ה מקשה בגמרא ר"א אדר"א דבמתניתין ס"ל דק"ש בצאת הפוכבים ובברייתא ס"ל משעה שקידש היום ומשני בגמרא תרי תנאי אליבא דר"א.

ואב"א רישא לאו ר"א א"כ הירושלמי י"ל דס"ל דרישא נמי ר"א וכיון דפליג תנא דמתניתין אתנא דברייתא ותרי תנאי סמי ברייתא מקמי מתניתין ובנדאי ברייתא משבשתא היא ולא מותרבין מינה די"ל דמה"ט גופא פליג תנא דמתניתין אתנא דברייתא דכיון דר"א מתלמידי שמאי ע"כ ס"ל כב"ש וא"ש שיטת הירושלמי לתנא דמתניתין: אמנם פד מעינת א"א לאוקמי שיטת הירושלמי גם לתנא דמתניתין דהנה בברכות שם ב' ע"ב אברייתא דמאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין כו' ר"ח אומר משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח תמהו התוס' עני גופי' מתי יתפלל דהא אמרת דזמן אכילתו זמן

ק"ש ותירצו דלאו דוקא משקעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שייכינו סעודתו יקרא ויתפלל.

וכתב מהרש"א דאמתניתין דקתני משעה שהפנהים נכנסים לאכול כו' לא תקשי להו דהאיך יאכלו אז תרומה דאסור להתחיל בפסעודה כו' די"ל דהכי קאמר משעה שהפנהים מותרים לאכול בתרומה ואין להם טומאה עוד עכ"ל והוא דחוק.

דא"כ ה"ל למימר במתניתין משעה שהפנהים מותרין כו': וגם דוחק לתרץ ע"פ מ"ש התוס' בעני דפי' משקעני נכנס לאכול דעד שייכינו לו סעודתו יקרא ק"ש והכי נמי בכהו דעד שייכינו לו התרומה יקרא ק"ש דבשלמא בעני אורחא דמילתא שלא הי' לו מוכן מבעוד יום אבל בכהו הלא התרומה כבר מוכנת היא לו מבעוד יום וא"צ הכנה בלידה: ע"כ נ"ל תירוצו אחר לקושיות מהרש"א די"ל דלר' אליעזר עיקר זמן ק"ש מן התורה משעה שקידש היום אלא דתקמים גזרו לקרות דוקא בצאת הכוכבים משום סיג וכמו שגזרו תקמים משום סיג בסוף הזמן דאין קורין אלא עד תצות ה"ג גזור ר"א בתחלת הזמן שלא יאמר כבר הגיע הזמן ונמצא קורא קודם בין השמשות ולא מבעי לשיטת הסוברים דג' רביעי מיל דהיינו שיעור בין השמשות הויין קודם צאת הכוכבים דנדאי רובא דאינשי לא בקיאי בהא אימתי מתחיל הזמן אלא אפי' לשיטת הסוברים דבין השמשות מתחיל תיקף אחר שקיעת החמה ובהא לא אפשר למטעי כדאמרינן בפסחים י"ב מ"מ איכא חששא משום יום המעונן כמו"ש בפסחים שם לענין חמץ ומהאי טעמא איכא גזירה לר"א דאין קורין שמע עד צאת הכוכבים וזהו בשאר כל אדם.

אבל בכהנים שאוכלין תרומה ואכילתו איקרי עבודה כמו"ש הצ"ח מגמ' פסחים ע"ב אוקמי אדאורייתא וכמו הקורא עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא ידי חובתו מדרבנן והא דהקשה בגמרא ר"א דמתניתין אר"א דבריייתא י"ל משום דקתני בבריייתא מאימתי קורין משעה שקידש היום דמשמע דאפילו לכתחלה נמי כ"ע קורין בבין השמשות ולפ"ז מאי דמשני בגמרא תרי תנאי אליבא דר"א א"צ לעשות ביניהם פלוגתא בעיקר זמן ק"ש דמן התורה רק בסיג הוא דפליגי דלמנא דבריייתא ליכא סיג לכל אדם.

ולמנא דמתניתין איכא סיג ונ"מ דבידעבד יוצא משעה שקידש היום אבל בפנהים לכו"ע אוקמי אדאורייתא וקורין בבין השמשות ולא קשיא מידי קושיות מהרש"א. אלא דתירוצו זה לא יתכן כלל לשיטת הירושלמי דר"א לעולם כב"ש.

וב"ש הא ס"ל דזמן ק"ש מה"ת בצאת הכוכבים וכמש"ל: והנה הרשב"א בפרכות פתב בשם רב האי גאון ז"ל דר"א דאמר משעה שקידש היום סבר ובא השמש ביאת שמשו דהיינו תחלת השקיעה ומאי נטהר טהור גברא ור' יהושע סבר מאי נטהר ביאת אורו הוא כו' והיינו לפי גירסת הגאונים ז"ל דגרסי לעיל שם וממאי דרבא השמש ביאת אורו הוא דהיינו סוף השקיעה ומאי נטהר טהור יומא דילמא ביאת שמשו הוא דהיינו תחלת השקיעה שהוא ד' מילין קודם צאת הכוכבים ומאי נטהר טהור גברא ודלא כגירסת רש"י ז"ל.

וע' בתוס' שם ולכאורה לפ"ז מאי מקשה בגמ' דר"א אדר"א הא י"ל דר"א דמתניתין היינו ר"א דבריייתא דכהנים משעה שקידש היום הוא דנכנסין לאכול בתרומה ור"א

דמתניתין הוא ממש כר"א דבריינתא ומה שכתבו התוס' דא"כ ר"א היינו ר' יהושע לדברי רב האי גאון ו"ל לא קשיא מידי דלר' יהושע משעה שהפנה מוטהרים היינו סוף השקיעה שהוא ביאת אורו לגמרי דהיינו בצאת הפוכבים וטובא איפא בין ר"א לר' יהושע וא"כ מאי מקשה דר"א אדר"א וצ"ל דהמקשה ידע מבריינתא דלעיל סימן לדבר צאת הפוכבים: לפי דברינו אלה הא דמשני בגמרא תרי תנאי אליפא דר"א לאו למימרא דתנא דבריינתא פליג אמתנא דמתניתין אלא דתנא דבריינתא דמשעה שקידש היום פליג אמתנא דבריינתא יתא דסימן לדבר צאת הפוכבים דפליגי בפירושא דמשעה שהפנה נכנסין או זפאין לאכול בתרומתן דמר מפרש לה אתחילת שקיעה דהיינו בהתחלת בין השמשות ומר מפרש לה אסוף שקיעה דהיינו צאת הפוכבים: אלא דקשיא לי לעיל שם בגמרא במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעי האי ובא השמש ביאת שמשו הוא או דילמא ביאת אורו הוא ונהדר פשטה לה מבריינתא מדקתני בבריינתא סימן לדבר צאת הפוכבים ושמע מינה ביאת אורו הוא לגירסת הגאונים] דאמאי פשטו לה מבריינתא דסימן לדבר צאת הפוכבים דר"א דמתניתין ביאת אורו קאמר הנה להו לפשט מבריינתא דס"ל לר"א משעה שקידש היום וס"ל דנבא השמש ביאת שמשו הוא וכיון דע"כ צ"ל דפליגי ברייתות אהדדי א"כ תו ליפא למפשט פלל א"כ מאי פשטו לה במערבא: לפי דברינו ה"ל תתפרש הדבר כמין חומר לפי מ"ש לעיל דבריינתא דמשעה שקידש היום אי אפשר לאוקמי כב"ש ולפ"ז לשיטת הירושלמי דר"א על פרוח בבל מקום כב"ש ס"ל צריכין לומר דבריינתא דמשעה שקידש היום משבשתא היא וליתא קמי' ברייתא דמפרשה דר"א צאת הפוכבים קאמר ונפיר פשטו לה במערבא דס"ל פשיטת הירושלמי והוא גמ' דבני מערבא דר"א בצאת הפוכבים קאמר: ולפ"ז נכון מאד הא דרבה בר רב שילא לא פשיט לי' מבריינתא דסימן לדבר צאת הפוכבים כמו דפשטו לה במערבא דבשלמא לפי רש"י דמשעה שהפנה נכנסין כו' ודאי צאת הפוכבים הוא אלא דהגמרא ורבה בר רב שילא לא ידעי מנא להו למתניתין דנבא השמש היינו בלילה דילמא ביאת אורו של בוקר יום השמיני וא"כ ליפא למיפשט מבריינתא דסימן לדבר צאת הפוכבים דהא פבר ידע דמתניתין צאת הפוכבים קאמר אלא דלא ידע מנא לה למתניתין פו ע"כ צריח רבה בר רב שילא למיפשט מהכרע הפסוק אבל במערבא דלא ידעי פירושא דקרא אי ביאת שמשו אי ביאת אורו שפיר פשטו לה מבריינתא ואין הכי נמי דאי הוו מקשו אבריינתא גופא מנ"ל מה"ת דתרומה בצאת הפוכבים דילמא ובא השמש ביאת אורו הוא היו צריכין להא דרבה בר רב שילא דאיכא הכרע מהפסוק אבל לא שאלו כל פה.

אמנם לשיטת הגאונים דהא דשאל בגמ' ממאי דהאי ובא השמש כו' בפי' דמתניתין קא מספקא להו אי פנה נכנסין לאכול בתחילת שקיעה דהיינו ביאת שמשו או סוף שקיעה דהיינו ביאת אורו ונהיינו בצאת הפוכבים אמאי לא פשטו להו מבריינתא דסימן לדבר צאת הפוכבים כמו דפשטו לה במערבא: אוכלם נכון מאד לפי דברינו ה"ל דבבבל לא ס"ל האי פללא דר"א לעולם כב"ש ס"ל וא"כ ליפא למיפשט מבריינתא דסימן לדבר צאת הפוכבים דהרי איפא תנא אליפא דר"א דס"ל משעה שקידש היום בערבי שבתות דס"ל ובא השמש ביאת שמשו הוא כמ"ש רב האי גאון ו"ל ומאי אולמא הוה ברייתא מהו ברייתא ע"כ בעל פרוחינו צריכין אנו להכרע הפסוק פדרבה בר רב שילא אבל

במערכבא דס"ל פשיטת הירושלמי דר"א לעולם כב"ש א"כ ברייתא דמשעיה שקידש היום דר"א ודאי משבשתא היא שפיר פשטו לה מברייתא דסימן לדבר צאת הפוכבים וא"ש: היצא לנו דהירושלמי דס"ל דר"א לעולם כב"ש ע"כ לית ליה לר"א דזמן ק"ש ותרומה משעיה שקידש היום אלא דנוקא בצאת הפוכבים ואתיא דר"א שפיר כב"ש.

אולם אם מתניתין דהפגנים נכנסין לאכול בתרומתן בצאת הפוכבים קאמר הדק"ל פהגים גופייהו אימתי קורין את שמע ותירוץ המהרש"א דחוק כמוש"ל: והנה הצל"ח תירוץ דכהגים מותרים לאכול גם פשהגיע זמן ק"ש פדאשפתן בר' טרפון בפסחים ע"ב שביטל מלבא לבית המדרש בשביל אכילת תרומה משום דאקרי עבודה כו' ואין תירוצו עולה יפה דבשלמא תלמוד תורה ואכילת תרומה דשניהם אין להם זמן קבוע ואין שעתן עוברת שפיר יכול להקדים זה מפני זה אבל ק"ש ואכילת תרומה פנין דאכילת תרומה אין זמנה עוברת וק"ש זמנה עוברת ודאי יש להקדים ק"ש לאכילת תרומה ומוכח בקדושין כ"ט דמן התורה הוא להקדים את מצנה שעוברת למצנה שאינה עוברת ואף דמהתם אין ראיה כל כף דשם מייירי דאם יתעסק באחת מהן יתבטל השני' בנדאי אבל הקא אפשר שיאכל תרומתו ועוד ישאר לו שהות לקרות גם ק"ש מ"מ פנין דאפשר דימשנה סעודתו עד סוף האשמורה הראשונה ויתבטל לגמרי ממצות ק"ש ודאי מסתברא דאסור לו לאכול קודם ק"ש ותדחה לשעה מצנה שאין זמנה קבוע ואינה עוברת מפני מצנה שזמנה קבוע ועוברת וכבר השיגו עליו המפרשים: ע"כ נראה דה"ט דר"א דאוכל תרומה בזמן ק"ש משום דקי"ל דעוסק במצנה פטור מן המצנה פדמניא בברכות י"א בשבתא בביתא פרט לחתן ובלכתא בדרך פרט לעוסק במצנה ומוכח שם דגם ב"ש ס"ל האי דרשא.

והנה הא דעוסק במצנה פטור מן המצנה כתבו הר"ן בקדושין והריטב"א בסופה דאפי' עוסק במצנה שאינה עוברת פטור ממצנה עוברת. ואפ"ל רק הולך לעשות מצנה פדמוכח ממ"ש ובלכתא בדרך בלכת דידך מחייבת הא דמצנה פטירת.

לפ"ז פהגים שטבלו כדי לאכול בתרומה דהיא מ"ע ואיקרי עבודה ואח"כ הולכים לביתם ונכנסים לאכול התרומה מקרו עוסקים במצנה דפטורים מק"ש אף דזמנה עוברת מכ"ש דאפשר דאין זמנה עוברת שהרי יכולין לקרות אחר אכילתו עד סוף אשמורה ע' ברכות י"א ע"ב: אמנם גם ע"ז יש להקשות דהנה הפנ"י הקשה בריש פירק מי שמתו דמנ"ל למילף בחופר כו' למת וכיוצ"ב שפטור מפל מצות האמורות בתורה ואפ"ל מצות השוות בכל דילמא שאני חתן ושאר עוסק במצנה דפטירי מק"ש משום דק"ש הוי מ"ע שאינה שנה בכל שהרי נשים פטורות מק"ש.

אבל מנ"ל דמצנה השנה בכל תהי' נדחה. ותירוץ הצל"ח דשפיר ילפינן מתתן דכמו דמצנתו הוא מצנת פו"ר שאינה שנה בכל דנשים אינן מצוות אפ"ר דחיא למצות ק"ש שאינה שנה בכל.

ה"נ העוסק במצנה השנה בכל דוחה למצנה השנה בכל ומה"ט החופר כו' או המשמר את המת דעוסקים במצנה השנה בכל פטורים מפל מצות האמורות בתורה אפי' השנה בכל: אמנם לשיטת הירושלמי דר"א לעולם כב"ש וס"ל נמי יש אם למקרא א"כ נשים ג"כ חייבות בפו"ר מדקרינן וכבשוה דתרתמי משמע פדאמר ביבמות שם א"כ לר"א ליפא

למילך מחתן שעוסק במצנה פטור מן המצנה די"ל שאני חתן דעוסק במצנה השנה בכל ושפיר דחי למצנה של ק"ש שאינה שנה בכל אבל שתדחה למצנה השנה בכל מנ"ל וא"כ אפי' עוסק במצנה שאינה שנה בכל מנ"ל שתדחה למצנה שאינה שנה בכל דהא שאני חתן דאית בי' מעליותא דעוסק במצנה שהיא שנה בכל ודחי מצנה דקילה מינה דאינה שנה בכל.

ולפ"ז מה שפכתנו דמה"ט עוסק במצות אכילת תרומה פטור ממצות ק"ש משום דעוסק במצנה הוא ליתא לכאורה פינו דמצות אכילת תרומה נקראת עבודה ועבודה הא אינה בנשים ואף שרשאיות לאכול מ"מ מ"ע דאכילה נדאי ליתא בהו א"כ מצות אכילת תרומה ה"ל מצנה שאינה שנה בכל ואיך דחי למצות ק"ש שהיא שנה לה ג"כ אינה שנה בכל שזמנה עוברת: ואפשר לומר דהירושלמי אגזיל לטעמי' בפסחים סוף פרק אלו עוברין אמתניתין ההולך לשחוט את פסחו כו' ולשבות שבימת הרשות יחזור מיד מהו שבימת הרשות ההולך אצל רבו כו' פאן שנה רבי המעשה גדול מן התלמוד.

והביא זה הרא"ש שם. א"כ י"ל דשפיר ילפינן עוסק במצות אכילת תרומה דאית בה מעליותא דאית בה מעשה שתדחה למצות ק"ש דלית בה מעשה אלא לימוד דכמו דטריד בטרדה דמצנה דחתן שאין בטיורדא זו שום מעשה דחי לק"ש שאין בה מעשה מטעמא דאיכא עדיפותא בחתן שמצותו שנה בכל הכי נמי איכא מעליותא בעוסק במצות אכילת תרומה נגד מצות ק"ש דבתרומה איכא מעשה ובק"ש ליכא מעשה.

לפ"ז לשיטת הבבלי בקדושין סוף פרק קמא דנמנו וגמרו דלימוד גדול ממעשה א"כ אדרבה איכא עדיפותא לק"ש יותר מאכילת תרומה והדק"ל למה דחי אכילת תרומה לק"ש לר"א אי ס"ל כב"ש דיש אם למקרא ונשים ג"כ מצוות אפ"ר אלא על פירוש דר"א לאו כב"ש ס"ל.

ולפ"ז הירושלמי דס"ל דר"א לעולם כב"ש אגזיל לשיטתו בפסחים דמעשה גדול מתלמוד. אבל לשיטת הבבלי דתלמוד גדול ליתא למה שאמר בירושלמי דהא דר"א שמותי היינו מתלמידי שמאי שפובר לעולם כמותו אלא כדפי' רש"י דשמותי הוא שברכהו כו' ושפיר פי' רש"י לשיטת התלמודא דילן.

וע"ד הפלפול סמכתי ענין זה להא דתנא דבי אלי' ואין מקומו פאן: סימן עא דיני טומאת אוכלין אשר שאלת ממני ידידי בעוקצין פרק ג' משנה י' פנורת דבורים ר' אליעזר אומר הרי היא פקרקע כותבין עליה פרוזבול.

ואינה מקבלת טומאה במקומה. והרודה ממנה בשבת חייב טטאת וחכ"א כו'.

למה חזר רבינו הקדוש ושנה משנה זו בעוקצין. והלא כבר שנויה היא בשלהי מסכת שביעית וראיתי שהתוס' יו"ט כבר הרגיש בזה וכתב דלענין טומאה נשנה שנית.

וקשיא א"כ במס' שבת ה"ל ג"כ לשנותו לענין הרודה ממנו בשבת וכן בקדושין הו"ל לשנויי לענין דנקנה בכסף ובשטר ובחזקה. ומדלא חזר ושנה התם בע"כ צ"ל דסמך אהא דתנא במסכת שביעית.

א"כ בעוקצין לענין טומאה נמי הו"ל לסמך אדהתם. עכ"ד: תשובה.

נ"ל דְּדָבָר גָּדוֹל הַשְּׁמִיעֵנוּ בְּזֶה רַבֵּינוּ הַקְּדוֹשׁ דַּנֵּ"מ גְּדוּלָה לְדִינָא. דְּהֵנָּה סְמוּךְ לְאוֹתָהּ מִשְׁנֵה דְכַוְנַת דְּבוּרִים תְּנֵן חִלּוֹת דְּבִשׁ מְאִימָתִי מִיִּטְמָאוֹת מְשׁוּם מְשָׁקָה ב"ש אוֹמֵר מְשִׁיחְרַחַר בֵּית הַלֵּל אוֹמֵר מְשִׁירְסָק.

וּפְיִרְשׁ הַר"ש בְּשֵׁם הָעֶרְוֶה דְּמְשִׁיחְרַחַר הִיָּינוּ מְשִׁיבֵיָא עֲשֵׂן וַיַּעֲשֵׂן לְהַבְרִיחַ הַדְּבוּרִים כְּאִילוּ מְחַרְחַר רִיב עִם הַדְּבוּרִים לְגַרְשָׁם מִן הָאֶרֶץ וְהוּא מְלִשׁוֹן לְחַרְחַר רִיב. אָמְנָם הַרְמַב"ם שָׁם בְּפִירוּשׁוֹ פָּתַב כִּי חִיְרַחֲרוּר הוּא חוֹזֵק הַחֹם כּו' וְאָמְרוּ ב"ש כִּי כִּיּוֹן שְׁיִחְמָם אוֹתָם לְהוֹצִיא דְּבִשׁ יַחֲשׁוּבוּ מְשָׁקָה אִפִּי' קוֹנְדָם צְאָתָם.

וְכַתֵּב עוֹד הַרְמַב"ם וְז"ל אָמְנָם מִי שְׂבִיָּאָר מְשִׁיחְרַחַר מְכִיּוֹן שְׁיִתְעוֹרַר הָרִיב עִם הַדְּבוּרִים וַיִּתְחִיל לְגַרְשָׁם מִן לְחַרְחַר רִיב הוּא מְאָמֵר לֹא יִסְכְּיִם עִם הָעֵקָרִים לְפִי שְׁהַפֵּל מוֹדִים שְׂדָבִשׁ בְּכַוְנַת אֵינוּ לֹא אֲנֹכֶל וְלֹא מְשָׁקָה.

עכ"ל.

וְכַתֵּב הַתּוֹסֵף יו"ט דַּמ"ש הַרְמַב"ם שְׂדָבִשׁ בְּכַוְנַת אֵינוּ לֹא אֲנֹכֶל וְלֹא מְשָׁקָה הוּא ע"פ הַתּוֹסֵפֶתָא הַבִּיָּאָה הַר"ש שָׁם וְז"ל הַתּוֹסֵפֶתָא תְּנִיָּא אָמֵר ר' יְהוּדָה לֹא נְחַלְקוּ ר"א וְנַחְכְּמִים עַל חִלּוֹת דְּבִשׁ שְׂאִינֵן מְקַבְּלוֹת טְוּמָאָה בְּאִיבֵיהֶן כּו' עַל מַה נְחַלְקוּ עַל הַשְּׂבִיבָת וְעַל הַשְּׂבִיעִית כּו' אָבֵל בְּחִיבּוּרוֹ חֲזוּר בּוּ וּפְסִק דְּהָיִי אֲנֹכֶל וְכַרֵּב כְּהֵנָּא בַּב"ב פ' ע"א עכ"ד.

וַיֵּשׁ לְתַמּוּהָ לַפ"ז אִיף סְלֵקָא אַדְעֵתִי דְּרַמַּב"ם וְז"ל בְּפִירוּשׁוֹ דְּשְׂבִיבִיק מְשִׁנּוּיֹת הָעֶרְוֹכוֹת בַּמַּס' שְׂבִיעִית וּבְעוֹקְצִין דַּר"א וְרַבְּנָן גַּם לַעֲנִינֵן קַבְּלַת טְוּמָאָה פְּלִיגִי וְאֲזִיל בְּתַר תּוֹסֵפֶתָא דַּר"י דְּהוּא יַחֲיַדָּאָה דַּס"ל דַּלְכוּ"ע אֵינֵן מְקַבְּלוֹת טְוּמָאָה בְּאִיבֵיהֶן וְאֵינֵן לֹא אֲנֹכֶל וְלֹא מְשָׁקָה.

וְעוֹד הָא רַב כְּהֵנָּא בַּב"ב נְמִי ע"כ ס"ל כְּמַתְּנִיתִין דִּינֵן מַדַּס"ל דְּדָבִשׁ בְּכַוְנַתוֹ אֵינוּ יוֹצֵא מִיַּדִּי מְאָכֵל לְעוֹלָם וְהִיָּינוּ כְּנַחְכְּמִים דְּפְלִיגִי עַל ר"א: ע"כ נ"ל דְּהֵנָּה בַּב"ב שָׁם אָמֵר רַב כְּהֵנָּא דְּבִשׁ בְּכַוְנַתוֹ אֵינוּ יוֹצֵא מִיַּדִּי מְאָכֵל לְעוֹלָם מִיַּתִּיבִי דְּבִשׁ בְּכַוְנַתוֹ אֵינוּ לֹא אֲנֹכֶל וְלֹא מְשָׁקָה וּמְשִׁנֵּי רַבָּא ר"א הִיא דַּתְּנֵן פְּנוּרַת דְּבוּרִים ר' אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר הָרִי הִיא כְּקַרְקַע כּו' הָרִי דַּלְר"א דַּס"ל דְּדָבִשׁ בְּכַוְנַת ה"ל מְחַוְּבָר לְקַרְקַע אֵינוּ מְטַמֵּא לֹא מְשׁוּם אֲנֹכֶל וְלֹא מְשׁוּם מְשָׁקָה וְרַב כְּהֵנָּא דָּאֵמֵר כְּרַבְּנָן דְּכִיּוֹן דְּלֹא מְקַרִי מְחַוְּבָר מְטַמֵּא מְשׁוּם אֲנֹכֶל.

וְהֵנָּה בְּפִירוּשְׁלָמִי בְּבִיָּצָה הַבִּיָּאוּ הַתּוֹסֵף שָׁם דָּף ל"ד ע"ב מְקַשָּׁה מַב"ש אַר' אֲלִיעֶזֶר דְּכִיּוֹן דַּר"א שְׁמוּתִי הוּא ע"כ כַּב"ש ס"ל ע"ש. וּלְפ"ז שְׁפִיר הַקְּשָׁה הַרְמַב"ם עַל מִי שְׂבִיָּאָר דְּמְשִׁיחְרַחַר הִיָּינוּ מְשִׁיחְרַחַר רִיב עִם הַדְּבוּרִים לְגַרְשָׁם מִן הַכַּוְנַת אַף שְׁהַדְּבִשׁ עֲדִינֵן בְּתוֹף הַכַּוְנַת הָיִיא מְשָׁקָה לַב"ש שְׁהוּא מְאָמֵר לֹא יִסְכְּיִם עִם הָעֵקָרִים לְפִי שְׁהַפֵּל מוֹדִים [ר"ל.

לַב"ש דְּקִיָּמִינוּ אֲלִיבִי] דַּס"ל דְּדָבִשׁ בְּכַוְנַתוֹ אֵינוּ לֹא אֲנֹכֶל וְלֹא מְשָׁקָה וְהִיָּינוּ מַדַּס"ל לַר"א כֵּן כְּדִאֲוִקִימָנָא בַּב"ב הַבְּרִיָּתָא דַּס"ל כֵּן ר"א הִיא. וְכִיּוֹן דַּר"א דְּהוּא שְׁמוּתִי ס"ל כֵּן ב"ש נְמִי ע"כ הָכִי ס"ל כְּדַמוּכַח מִפִּירוּשְׁלָמִי בִּיָּצָה כֵּן נ"ל נְכוּן בְּכַוְנַת הַרְמַב"ם וְהַמְעַתִּיקִים חִסְרוּ קֶצֶת בְּדַבְּרֵיו.

ועכ"פּ הדְבָרִים נְכוּנִים מִצַּד עֲצָמוֹ: וּלפ"ז הֶרְמֵב"ם בְּחִיבוּרוֹ לֹא חָזַר בּוֹ פְּלֵל מִפִּירוּשׁוֹ בְּמִשְׁנֵהוּ. דְּבַמִּשְׁנֵהוּ כָּתַב כֵּן לְדַבְרֵי ב"ש דס"ל כר"א.

אַבְל לְדִינָא פֶּסֶק דְּדָבֵשׁ בְּכַוְנַתּוֹ אִינוּ יוֹצֵא מִיַּד מֵאֲכָל לְעוֹלָם וְהִינּוּ פָּרַב פְּהֵנָּא דב"ב דס"ל פְּתַכְמִים דְּפְלִיגֵי אר"א. וְהִשְׁתָּא מִיּוֹשֵׁב קוֹשְׁיִיתָהּ דְּהִינּוּ טַעְמָא דְּחִזּוֹר וְשִׁנְיָה לְוֹ רַבִּינוּ הַקְדוּשׁ הַךָּ דְּכַוְנַת דְּבוּרִים פְּדֵי לְגִלוּיֵי לָן בְּזֵה פִירוּשׁ דְּבַרֵי ב"ש שְׁאֲמָרוּ מִשְׁיַחְרַחַר שְׁלֵא נִפְרַשׁ כְּמוֹ שְׁפִירוּשׁוֹ הָעָרוּף.

דלפ"ז תְּקַשֵּׁי אב"ש מר"א. אֲלָא פִירוּשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁ הֶרְמֵב"ם דְּהִינּוּ מִשְׁיַחְמָם לְאַחַר שְׁפָכְרָה רְדָה מִן הַכְּוֹנָת: אֲלָא דְּעַדִּינּוּ יֵשׁ לְשִׂאוֹל דלפ"ז כָּל עֵינְקָר הָא דְּטַרַח רַבִּינוּ הַקְדוּשׁ לְחִזּוֹר וּלְשִׁנּוֹת מִתְּגִיתִין דְּכַוְנַת דְּבוּרִים פְּדֵי שְׁנַדְעָה עפ"ז פִירוּשׁ דְּבַרֵי ב"ש.

קְשִׁיָּא.

וְכִי טַעְמָא דב"ש אֲתָא לְאַשְׁמַעִינּוּ וְכַדְמַקְשִׁינּוּ בְּכַה"ג בְּעֵלְמָא. וְכֵן הִקְשׁוּ הַתּוֹסֵ' בְּבִרְכּוֹת מ"ז.

וְנִרְאָה דְּאִיכָּא נְמִי נפ"מ גַּם לב"ה. דְּהִנֵּה ב"ה ס"ל דְּמִטְמָאוֹת מְשׁוּם מִשְׁקָה מִשְׁיַרְסַק וּפִי הִרְע"ב כְּשִׂרְדִין מִן הַכְּוֹנָת חוֹתְכִין מְשׁוּם בְּסַפִּין וּמִתְרַסַק אַבְל הֶרְמֵב"ם פִּי לְאַחַר שְׁפָכְרָה רְדָה מִן הַכְּוֹנָת וְנִתְחַמֵּם יוֹצֵק הַנּוֹפֵת בְּיָדוֹ וְהַדְּבֵשׁ שׁוֹתֵת.

וְצָרִיף טַעַם לְמָה לֹא נִיחָא לִי לְהֶרְמֵב"ם לְפָרֵשׁ כְּפִי הִרְע"ב. וְנִרְאָה דְּהַר"ש הִקְשֵׁה דְּהִכָּא ס"ל לב"ה מִשְׁיַרְסַק הָוֵי מִשְׁקָה וּבְשֵׁבֶת י"ט אָמַר רִיב"ח דְּה"ט דְּחִלּוֹת דְּבֵשׁ שְׁרִיפְסָן מַע"ש וְיִצְאוּ מִעֲצָמוֹן בְּשֵׁבֶת מוֹתְרִין מְשׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא אֲנָכֵל וְהִשְׁתָּא אֲנָכֵל וְהוּל"ל מַעֲיָקְרָא מִשְׁקָה וְהִשְׁתָּא מִשְׁקָה שְׁהָרֵי מִשְׁעָה שְׁרִיפְסָן יֵשׁ בְּהֵם תּוֹרַת מִשְׁקָה לב"ה.

וְנִשְׂאָר הַר"ש בְּקוֹשְׁיָא. וּנ"ל דְּקוֹשְׁיָא זֶה דְּחִקוּ לְהֶרְמֵב"ם לְפָרֵשׁ דְּהַר"ש רִיפּוּק דב"ה אִין זֶה רִיפּוּק דְּאָמַר בְּשֵׁבֶת דְּהֵתֵם וְדַאי הִינּוּ כְּשִׁחּוֹתְכִין אוֹתוֹ מִן הַכְּוֹנָת חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת וּמִתְרַסַק אַבְל הִכָּא מִיַּרְי כְּשִׁמְרַסְקוֹ בְּיָדוֹ לְאַחַר שְׁפָכְרָה חֲמָמוֹ בְּאוֹר וְסוּחַט הַדְּבֵשׁ בְּיָדוֹ מִן הַשְׁעֵנָה וְשִׁפִּיר קָאָמַר בְּשֵׁבֶת דְּלִאחַר שְׁרִיפְסָן דְּהִינּוּ רִיפּוּקוֹ הִרְאִישׁוֹן מִן הַכְּוֹנָת שְׁהוּא אוֹכֵל עַדִּינּוּ עַד רִיפּוּקוֹ הַשְּׁנִי וּמוֹכַח פִּירוּשׁ הֶרְמֵב"ם: אֲמַנְם לְכַאוּרָה אֲגַמְרָא גּוּפָא יֵשׁ לְשִׂאוֹל מנ"ל לְרִיב"ח שֶׁם בְּשֵׁבֶת דְּהַר"ש מִשְׁיַרְסַק דְּקָאָמַרֵי ב"ה הִינּוּ רִיפּוּקוֹ הַשְּׁנִי.

וְדִלְמָא רִיפּוּקוֹ הִרְאִישׁוֹן קָאָמַרֵי דְּתִיכְף מִשְׁיַרְדָּה מִן הַכְּוֹנָת בְּסַפִּין וּמִתְרַסַק מִטְמָאוֹת מְשׁוּם מִשְׁקָה וְרַק קוֹדֵם לָכֵן הָוֵי אֲנָכֵל לר"כ בב"ב. וְנִרְאָה לוֹמַר דְּכִינּוּ דְּלְטְמָאוֹת מְשׁוּם מִשְׁקָה חֲמִירָא יוֹתֵר מִלְטְמָאוֹת מְשׁוּם אֲנָכֵל מְשׁוּם דְּמִשְׁקִין עֲלוּלִין לְקַבֵּל טוֹמְאָה שְׁמַקְבְּלִין טוֹמְאָה שְׁלֵא בְּהַכְּשֵׁר כְּדָאָמַר בְּפָרֵק קָמָא דְּפְסָחִים.

וְעוֹד שְׁנַעֲשִׂים תְּחִילָה לְעוֹלָם וּקִי"ל נְמִי דְּכָל הִיכָּא דְּפְלִיגֵי ב"ש וּב"ה ב"ש לְחוּמְרָא וּב"ה לְקוּלָּא לְבַר מְהִי דְּחִשְׁיב בְּמַס' עֲדִיּוֹת. א"כ ע"כ צ"ל דְּהַר"ש דְּאָמַרֵי ב"ה מִשְׁיַרְסַק הִינּוּ לְאַחַר שְׁפָכְרָה חֲמָמוֹ בְּאֵשׁ דְּהִינּוּ רִיפּוּקוֹ הַשְּׁנִי.

דַּאי לְאַחַר רִיפּוּקוֹ הִרְאִישׁוֹן דְּהוּא כְּשִׂרְדָּה וְחוֹתְמָה בְּסַפִּין מִהַכְּוֹנָת א"כ נַעֲשֵׂה לב"ה מִשְׁקָה קוֹדֵם שְׁנַעֲשֵׂה לב"ש שְׁהָרֵי הוֹכַחְנוּ דְּלַב"ש דס"ל מִשְׁיַחְרַחַר ע"כ פִּירוּשׁוֹ מִשְׁיַחְמָמוֹ לְאַחַר שְׁפָכְרָה רְדָה וְנִתְרַסַק בְּסַפִּין כְּשִׁנְטְלוֹ מִן הַכְּוֹנָת א"כ א"א לוֹמַר דְּלַב"ה

משורודה נעשה משקה ומטמא שלא בהכשר ולב"ש לא נעשה משקה לטמאות אא"כ חממו באור דא"כ ה"ל ב"ש להקל וב"ה להחמיר ולתניי' בעדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה.

אע"כ שיעורא דב"ה הוא מאןחר מב"ש וריסוקו השני קאמרי ב"ה והשתא הני שפיר ב"ש לחומרא דלדידהו מטמאות משום משקה תיקף משיתמם אף שלא יצא עדיין הדבש מן השענה ולב"ה עד שישחוט בידיהו להוציא הדבש מן השענה: אמנם כל הוכחתנו אלה אין זה רק לפ"מ שפירשנו דלב"ש משיתרחר דקאמרי היינו משיתממו אכל אם נאמר דמשיתרחר פירושו לחרחר ריב עם הדבורים כפי הערוף והר"ש א"כ אין הכרח כלל לפרש דב"ה ריסוקו השני קאמרי דהא שפיר י"ל דריסוק ראשון קאמרי דהיינו פשחותין אותו בספין מן הפונרת ואפ"ה ב"ש לחומרא ס"ל שהרי משיעשה ריב עם הדבורים זמנו קודם לרדיית הדבש מן הפונרת.

אף לפ"מ שהוכחנו דע"כ בית שמאי משיתרחר משיתמם ס"ל דאל"כ תקשי מר"א אב"ש וקאושית הרמב"ם א"כ לפ"ז ע"כ לב"ה דקאמרי משירסק היינו ריסוקו השני וכפין הרמב"ם. והשתא איצטריך שפיר משנה תירה דר"א להשמיענו פירוש דברי ב"ש ופירוש דברי ב"ה.

וא"ש.

ולהר"ש בשם הערוף צ"ל דתלמוד שלנו ס"ל דאין זה מוכרח לומר דר"א לעולם כב"ש ס"ל. והארכתי בזה במק"א (והוא בת' סי' ע') שוב מצאתי להאחרונים שקדמוני בקצת מזה: ולפי דרכינו זה דר"א לעולם כב"ש יתורץ לנו מה שיש לשאול עוד בהיא משנה דכוננת דבשבת צ"ה ת"ר החולב והמחבץ כו' והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות.

וקשה במשנה דשביעית ועוקצין דחשיב כל הני דאיכא בין ר"א דחשיב לפונרת מחובר לבין חכמים דלא חשבי פונרת מחובר אמאי לא חשיב נמי הא דהזיד ביו"ט דר"א חייב מלקות ולרבנן פטור ומאי שפיר דהאי שפיר: והנה ע"פ פשוט י"ל ע"פ מה שהקשו התוס' בשבת שם וכן בביצה כ"א למה לוקה לר"א נימא הואיל ומקלעי לי' אורחים כדס"ל לרבה באופה מיו"ט לחול דלא לקי מה"ט.

ועוד דר"א גופא אית לי' הואיל בפסחים (מא ע"א) ותירצו התוס' דר"א לא מחייב רק פשהדביש הדבש ואינו ראוי לאכילה. א"נ שרדה הדבש סמוך לחשיכה ולא הי' שהות אפי' באו אורחים לאכלן ע"כ.

וכיון דהזיד ביו"ט ע"כ לאו בכל גונוי מייירי לא פסיקא לי' למתני' בהדי אינה דמייירי בכל גונוי. אולם בהעמיק יותר נראה דבמתניתין לא מצי למתני' הא דהזיד ביו"ט איכא בין ר"א לחכמים דלתירוץם שפתבו התוס' דר"א מייירי בדבש שאינו ראוי לאכילה י"ל דכיון דפליגי לענין קבלת טומאה במקומה בין בכוננת בין בדבש שבתוכה כמו"ש הרשב"ם ותוס' בב"ב ס"ו דלר"א תרנוניהו אינם מקבלים טומאה לפי שהוא מחובר ולרבנן מקבלים טומאה וע"כ צ"ל בדבש הראוי לאכילת אדם דאל"כ גם לרבנן אינו מקבל טומאה אף דהוי תלוש דקיי"ל דכל דלא חזי למאכל אדם אינו מקבל טומאת

אוכלין בכריתות כ"א וע' רמב"ם פ'ק ב' מהלכות טומאת אוכלין הלכה י"ד ובראב"ד וכ"מ שם.

וכיון דלעגנו קבלת טומאה בדבש הראוי לאכילת אדם ונקא קמיירי א"כ א"א למתני בהדי הגף ה' דהזיד ביו"ט דמתלוקתו ונקא באינו ראוי לאכילת אדם: ולתירוץ השני שפתבו התוס' דר"א מיירי ברודה סמוך לחשיכה הנה צריכין לומר דע"כ מיירי שהתחיל לרדות קודם בין השמשות ורודה עד סמוך לסוף בין השמשות.

דאי ברודה קודם בין השמשות לחנדה אפתי איפא הואיל ומקלעי אורחים שיבואו בבין השמשות ודלמא בין השמשות יממא הוא ונמצא שעשה מלאכה לצורך יום טוב ואפתי לא לקי מספיקא.

וגם אין לומר דמיירי שרדה רק בין השמשות לחנדה ודאי לא לקי דילמא בין השמשות לילה הוא ולא עביד מלאכה ביו"ט. אלא צ"ל שהתחיל במלאכת רדייתו קודם בין השמשות בעוד יום ודאי ורדה כל בין השמשות דהשתא ממ"נ קעביד מלאכה לצורך חול דאי בין השמשות לילה הא קעבר במה שרדה בסוף היום קודם בין השמשות שאין שהות עוד לאורחים לבוא.

ואי בין השמשות יממא קעבר במה שעשה מלאכה בסוף בין השמשות: אולם עדיין יש לעיין. נהי דבכה"ג קעביד מלאכה ממ"נ.

מ"מ איך לקי עלה למ"ד התראת ספק לאו שמי' התראה. הא בכל התראה לא הניא רק ספק.

דכשמתרין בו קודם בין השמשות יכול לומר דלמא בין השמשות יממא ויקלעו עוד אורחים. וכשמתרין בו בין השמשות מצי למימר דילמא השתא לילה הוא ולא קעבידנא מידי ביו"ט.

נהרי תנו ביבמות ק' ע"ב בבן ט' לראשון וכן ז' לאחרון דפטור על מפתו של זה ושל זה אא"כ הפם וקללם בבת אחת או בתוך כדי דיבור של התראה. והכא לא שייך אלא בזה אחר זה א"כ כל התראה והתראה לא הניא רק התראת ספק ולא לקי אף דממ"נ קעבר.

וצריכין לומר דבאמת ס"ל לר"א התראת ספק שמה התראה וכו"י שם לחד תנא דכיון דשמותי הוא ס"ל לר"א פשמאי הגזון בקדושין מ"ג האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש שולחו חייב וס"ל התראת ספק שמי' התראה וכמו"ש המלא הרועים בערך בן נח סימן י"ב ודלא כהנו"ב.

ולפ"ז א"ש מה דלא מצי למתני במתניתין הא דהזיד ביו"ט לר"א לקי ולרבנן לא לקי דא"כ הי' במשמע דה"ט דלא לקי לרבנן משום דדבש אינו מחובר ומה"ט דס"ל בכולהו אינה דקתשיב במשנה דמשום דהניא תלוש מקבל טומאה ורודה בשבת פטור והא דביו"ט נמי מה"ט פטור הוא ובאמת בלא"ה פטור אפ"י אם הי' דינו כתולש מן המחובר.

והא תנא דמתניתין ביבמות ס"ל דהתראת ספק לא שמי' התראה. וא"כ לא זו דמשנה שא"צ היא לפוטרו לרבנן בהזיד ביו"ט משום דכבר שנה לן תנא דמתני' דהתראת ספק לא שמי': התראה.

אף גם זו דהי אפֿשֿר למטעֿי ולומר דֿהני חֿכמים דֿפֿליגי אר"א ס"ל דֿהתֿראת סֿפק שמי התֿראָה. משו"ה לא תנא לי' פֿלל בֿמשנֿה אֿבל בֿרֿיינתא דֿשֿבת דֿאֿמרו שֿם חֿכמים אֿחד זֶה וְאֶחָד זֶה אִינוּ אֵלָא מְשׁוּם שְׁבוּת אִף אִי ס"ל לְתַנָּא דֿבֿרֿיינתא דֿלֿרֿבֿנֿוּ הֿתֿראת סֿפק לֵאוּ שמי התֿראָה מ"מ אִיצְטְרִיכִי לֵאשְׁמַעִינֵן דַּעכ"פ אִית בֿהוּ מְשׁוּם שְׁבוּת: וּבִדְרָךְ פֿלפּוּל י"ל בִּזְהָ דֿלְעוּלָם רִדְיִיתוּ לֹא הִיָּתָה רַק קוּדָם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת וְאִפֿ"ה לְקִי לר"א וְלֹא אֶמְרִינֵן דִּילְמָא יִקְלְעוּ אוּרְחִים בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת וְחִזִּי לְדִידְהוּ דר"א לְטַעֲמִי בְּרִישׁ בְּרַכּוֹת דִּזְמַן ק"ש מְשַׁעָה שְׁהַפְּהֵינִים נִכְנָסִים לֵאֲכֹל בְּתֵרוּמָתָן דֿהִיָּינוּ צֵאת הַפְּכָכִים פֿדָאֵמר בַּגְמ' שֵׁם וְכִינוּ דְקִי"ל בְּשׁו"ע או"ח סִימָן רל"ה סְעִיף ב' דֿאִסוּר לְהִתְחִיל וְלֵאֲכֹל חֻצִּי שְׁעָה קוּדָם לְזַמַּן ק"ש שֶׁל עֵרְבִית א"כ פֿל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁהוּא לְכָל הַיּוֹתֵר תִּלְתָּא רִיבְעֵי מִיל פֿדָאֵמר בְּשִׁבְתָּ ל"ד ע"ב וְלֵהִתְהַד אִפֿי טְעִימָה אִסוּרָה קוּדָם ק"ש לְפִי שֶׁהִיא דְאוּרִינְתָא וּמוֹכִיחַ לָהּ מַגְמ' בְּרַכּוֹת דָּף ד' דִּתְנָא שְׁלֵא יֵאמֵר אוֹכֵל קִימְעָא כו' וא"כ אִפֿי אִי מְקַלְעִי לִי אוּרְחִים ג"כ לֹא יֵאֲכִלוּ לְפִי שְׁאִסוּר לֵאֲכֹל קוּדָם ק"ש וְנִהִי דְאִסוּר זֶה רַק מִדְּרַבְּנָן מ"מ מֵאִי נִפ"מ בִּזְהָ פִּינּוּ דִלָּא חִזִּי לָהּ וְעַכ"פ לֹא יֵאֲכִלוּ קוּדָם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת יֵהִי מֵאִיזָה טַעַם שְׁיִהְיִי וְל"ש לומר הוֹאִיל וְא"כ אִף הוּא יִלְקָה.

וכה"ג פֿתב הַגָּאוֹן רע"א בְּתִשְׁבֵּה סִימָן ה' לְעַנְיָן דִּבְשׁ הַמּוֹקְצָה דִּלָּא שְׁיִיךְ בִּי הוֹאִיל כו'. אֵלָא דְדַבְּרִי בְּאוֹתָהּ תִּשְׁוֵבָה תְּמוּהִין מְאֹד מ"ש לְהוֹכִיחַ מִדְּבַרֵי הַתּוֹס' שְׁפָתָבוּ נִימָא הוֹאִיל וּמְקַלְעִי אוּרְחִים כו' הָא אוּרְחִים לֹא יֵאֲכִלוּ מְשׁוּם פִּירוּת הַנוֹשְׁרִים בִּיו"ט אִפֿי אִי ס"ל קְצִירָה בִּיו"ט לְצוּרָךְ אִנְכֵל נֶפֶשׁ מוֹתֵר דְאִסוּר מְשׁוּם מוֹקְצָה.

וצ"ל דְכַוְנַנְתֶּם לְאוּרְחִים חוֹלִים שְׁאִין בָּהֶם סִפְנָה וּס"ל לְהַתּוֹס' דַּחֲשָׁאב"ס מוֹתֵר לֵאֲכֹל מוֹקְצָה וְע"ש. וְתְמוּהִין דְבְּרִי הֵלֵא ב"ש מִתִּירִין בִּיצָה שְׁנוּלְדָה בִּיו"ט וְל"ל מוֹקְצָה וְנוֹלָד לְבַד בְּבַע"ת כְּמו"ש תּוֹס' בִּיצָה ל"ד.

ור"א הָא שְׁמוּתֵי הוּא]. אִף אִפְתִּי תִקְשִׁי דְבְּבְרַכּוֹת שֵׁם מְקַשָּׁה מר"א דִּמְתַּנְיָתִין אֵהָא דִּתְנָא מֵאִימְתִי קוּרִין אֵת שְׁמַע מְשַׁעָה שְׁקִידָשׁ הַיּוֹם בְּעֵרְבֵי שְׁבִתוֹת [וּפִי רש"י דֿהִיָּינוּ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת] דְבַרֵי ר"א וּמְשַׁנִּי בַּגְמ' תְּרִי תְנָאֵי אֵלִיבָא דר"א וְאִי בְעִית אִימָא רִישָׁא לֵאוּ ר"א.

וְהִשְׁתָּא לִפ"ד הַתִּינַח לְתִירוּצָא קָמָא דְתְרֵי תְנָאֵי אֵלִיבָא דר"א י"ל דְבֿרֿיינתא דֿשֿבת דֿלר"א לְקִי אַרְוֶדָה דִּבְשׁ בִּיו"ט ס"ל כְּתַנָּא דִּמְתַּנְיָתִין אֵלִיבָא דר"א דִּזְמַן ק"ש הוּא בְּצֵאת הַפְּכָכִים. אֶמְנָם לְפִי תִירוּצָא בְּתֵרָא דַּגְמ' דר"א ס"ל מְשַׁעָה שְׁקִידָשׁ הַיּוֹם דֿהִיָּינוּ בַּה"ש הוּא זְמַן ק"ש וּמְתַנְיָתִין לֵאוּ ר"א הִיא א"כ הַדָּק"ל דִּאִפְתִּי רְאוּי לְאוּרְחִין בַּה"ש"מ שְׁהֵרִי אֶפְשֵׁר שְׁיִקְרָאוּ ק"ש תִּיכֵף בְּהִתְחַלַּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת וְאַח"כ יֵאֲכִלוּ בְּעוֹד בַּה"ש.

וְאִפְתִּי נִימָא לר"א הוֹאִיל וּמְקַלְעִי אוּרְחִים וְלָמָּה יִלְקָה. וְעוֹד אִפֿי אִי נִימָא דַּה"ט דר"א דִּלְקִי מְשׁוּם דַּס"ל דִּזְמַן ק"ש הוּא בְּצֵאת הַפְּכָכִים וְמַה"ט לֹא אֶמְרִינֵן הוֹאִיל אִפְתִּי אִינוּ מְסַפִּיק.

דִּלְכָאוּרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל גְּנוּשְׁיַת הַתּוֹס' שֶׁהַקְשׁוֹ לר"א לָמָּה לְקִי נִימָא הוֹאִיל. הָא י"ל בְּפִשׁוּט אִף דַּס"ל לר"א בְּשִׁאָר דְּוֹכְתִי דְאֶמְרִינֵן הוֹאִיל מ"מ הוֹאִיל אִי מְקַלְעִי אוּרְחִים בִּיו"ט לֹא אֶמְרִינֵן שְׁהֵרִי ר"א ס"ל בְּסוּפָה כ"ח מְשַׁבַּח אֲנִי אֵת הַעֲצָלְנִין שְׁאִין יוֹצְאִין

מפתח בניהם ברגל וליף לי מקרא דכתיב ושמחת אתה וביתך ואפי' היכא דאזיל ואמי ביומא משמע דלא שרי רק היכא דקאזיל לדבר מצנה פגון להקביל פני רבו אבל לדבר הרשות אפי' בכה"ג לא שרי.

וא"כ לא משפחת לה דליקלעו אורחים אצלו שהדבש יהי ראוי להם. אמנם י"ל דכל טעמא דאסור לצאת מביתו משום שמחויב לשמא אשתו וכמו"ש ושמחת אתה וביתך וכמו"ש רש"י שם וא"כ שפיר משפחת לה דליקלעו אורחים ונשותיהו עמהו דבכה"ג שרי לצאת ברגל אפי' לר"א.

וכיון דאמינא להכי א"כ אנדא לה כל מש"כ לעיל לומר דה"ט דר"א דלקי ולא אמרינו הואיל משום דאורחים נדאי לא יאכלו בין השמשות משום שאסורין לאכול קודם ק"ש שהוא בצאת הפככים דהשתא פיון דעכצ"ל שביבאו שם עם נשותיהם א"כ נהי דלאנשים אינו ראוי לאכול בשביל חובת ק"ש מ"מ לנשים שפטורות מק"ש הלא ראוי והדק"ל למה ילקה: אכן אפתי י"ל דכיון דקיי"ל דמה"ת מזכירין יצ"מ בלילות דזמנו בערב משעת צאת הפככים ולא תליא בזמן שכיבה כמו ק"ש וכמו שהוכיח הש"א בתשובה סימן ח' [ובאמת קשיא לי על דבריו להנהו דמקדמי זמן ק"ש לצאת הפככים משום לדידהו הוי זמן שכיבה ואיך אפשר שתהי' זמן שכיבה קודם צאת הפככים והלא צריך להזכיר יציאת מצרים בצאת הפככים וא"א לו לילה ולישן קודם לכו.

ודוחק גדול לומר משום דהוי זמן שכיבה אצל הני דפטורים להזכיר יצ"מ. וצ"ל דקרא דבשכבה ובקומה ר"ל בזמן שכיבה בשעה שנצטוו על ק"ש ואז עדיין לא נאמר להם זמני יצ"מ].

ולהמ"א בסימן ע' גם נשים חייבות בהזכרת יצ"מ א"כ שפיר י"ל דבין השמשות אינו ראוי לאכול לא לאנשים ולא לנשים בשביל חובת יצ"מ שהוא בצאת הפככים זמנה ובנדאי אסור לאכול חצי שעה קודם הזכרת יצ"מ כמו קודם ק"ש דמ"ש: הו אמת דהש"א בסימן י"ב השיג בזה על המ"א וכתב דנ"ל הלכה למעשה דנשים פטורות ממצות הזכרת יצ"מ.

אמנם אנכי פתתי במק"א (סימן יג) דהאי דינא תליא ברבנותא. דהנה בפרשת בא פתוב ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה גו' ופי' רש"י מכאן שמזכירין יצ"מ בכל יום.

והוא תמוה לכאורה שהרי אנו משנה שלימה שנינו שדרשה בן זומא מדכתיב במשנה תורה למען תזכור גו' כל ימי חייך. וכן הרמב"ם פתב דזכירת יצ"מ בכל יום מקרא דכל ימי וקרא דזכור את יום הוא לילי פסח ע"ש.

אמנם נראה דרש"י לטעמי' דבפ' יתרו על פסוק זכור את יום השבת פי' תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לה חפץ יפה תהא מזמינו לשבת. וכתב שם הרא"ם דרש"י מדייק לה מדכתיב זכור שהוא מורה על פעולה התמידית כו' אלא שהקשה הרמב"ן וכן הר"ם שגוהו רק לב"ש דס"ל בביצה מחד שבתה לשבתה אבל ב"ה דקיי"ל פנותי' הא ס"ל ברוך ד' יום יום וקרא דזכור לנן לקידוש היום אמת.

ע"ש מה שתיקצו וכתבתידי"ל דבאמת רש"י פסק כאן כב"ש וע"פ מ"ש הטור או"ח ריש הלכות שבת מפי' רש"י באבות ואכמ"ל בזה. עכ"פ למדין דלב"ש זכור את יום

השבת מורה על פְּעוּלָה תְּמִידִית ולפ"ז זְכוּר אֵת הַיּוֹם הַזֶּה דִּיצ"מ ג"כ מורה על פְּעוּלָה תְּמִידִית הֵינּוּ שְׁתַּמִּיד יִזְפוּר אֵת הַיּוֹם וְלֹא לְלִילִי פֶסַח בְּלִבְד אֶתְא כְּמוֹ"ש הֶרְמֵב"ם וז"ש רש"י מִפֶּאֶן שְׁמִזְפִּירִין יצ"מ בְּכָל יוֹם וְכִינּוּ דִקְרָא זֶה דְזָכוּר אֵת הַיּוֹם גּו' קוֹדֵם מ"ת נֶאֱמַר וְדַאי שְׁגַם נָשִׁים הָיוּ מְחַוְּיָבוֹת אֶז בְּהִזְפָּרָה שְׁהָרִי הָא דְנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִמ"ע שֶׁהוּ"ג מִמ"ת וְאִילָף הוּא דְנִתְחַדֵּשׁ מִמִּצְוָה שְׁמַחָה וְהַקְהֵל בְּדִילְפִינּוּ בְּקִדּוּשֵׁינּוּ וְכִינּוּ שְׁקוֹדֵם מ"ת וְדַאי שְׁגַם נָשִׁים הָיוּ מְחַוְּיָבוֹת בִּיצִיאַת מִצְרַיִם אִין סְבָרָא שְׁמִמ"ת וְאִילָף גְּפִטְרוּ מְמַנָּה שְׁהָרִי לֹא לְהַקְלִי יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמ"ת וְאִילָף אֶלָּא לְהַחֲמִיר וְכְמוֹ"ש רש"י בְּסִנְהֶדְרִין נ"ט וְהֶאֱרַכְתִּי בְּזֶה בִּמְק"א בְּתוֹשׁוּבָה (סִימָן לֵה) וְכִינּוּ דִלְב"ש גַּם נָשִׁים חֲיִיבוֹת בִּיצ"מ א"כ ר"א שְׁמוּתִי מִתְלַמִּידִי ב"ש נָמִי ס"ל כְּנֻתִיָּהּ וְא"כ ה"ט דְחִיב מְלָקוֹת בְּרוּדָה סְמוּךְ לְבִין הַשְּׁמִשׁוֹת דְלָא אֶפְשָׁר לְמִפְטָרִי מִטַּעַם הוֹאִיל וּמְקַלְעֵי אוֹרְחִים שְׁהָרִי גַם הָאוֹרְחִים בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים לֹא יֵאָכְלוּ סְמוּךְ לְזִמְן הַזְפָּרָת יצ"מ וְאִין לְהַקְשׁוֹת דְאֶפְתִּי מִנ"ל לְב"ש וְר"א דְבִלְיָלָה מְחַוְּיָבִין י"ל ע"פ מ"ש הַפ"י בְּמִשְׁנֵה דְמִזְפִּירִין יצ"מ בְּלִילוֹת לְרַאב"ע וְה"נ לְר"א דְס"ל כְּנֻתִי בְּבִרְכוֹת ט' ע"ש] וְא"כ א"ש הָא דְהַשְּׁמִיט תָּנָא דִידֵן הָא דְהִזִּיד בִּיו"ט דְלִרְבָּנּוּ בְּלָאוּ הָכִי פְטוּר אֶפִּי אִי כְּמִחְוָבָר הָנִי מְשׁוּם דְכַב"ה ס"ל וְנָשִׁים אִינּוּ מְחַוְּיָבוֹת בִּיצ"מ א"כ שׁוֹב י"ל הוֹאִיל וּמְקַלְעֵי לִי אוֹרְחִים נְחִזִי לְנָשִׁים: סִימָן עב דִּינִי נְזָקִי מְמוֹן בְּחו"מ סִימָן ת"ח כְּתִב הַטוּר בְּשֵׁם ר"י דְשׁוּר שֶׁל עֲכוּמ"ז שְׁנַגַּח לְשׁוּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִין דְגִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים וְתָמָּה ע"ז הַשְּׁעָר מְשַׁפֵּט שֶׁם דְהָא קִי"ל דְבָן נַח נִהְרָג אֶפִּילוּ בְּעֵד אֶחָד וְע"פ קְרוֹבִים וְא"כ בְּחֵד וְאֶפִּילוּ פְסוּל נִהְרָג א"כ הָכָא בְּנִזְקֵי מְמוֹן לְמָה צָרִיף שְׁנִים וְכִשְׁרִים לֹא יֵהָא מְמוֹנֵי חֲמוּר מְגוּפֵי כְּדִאֲמַרִּין בְּכַה"ג לְעִנִּין מְמוֹן מְסוּר.

וְהֵינִיחַ בְּקוֹשְׁיָא: וְלִי נִרְאָה דְלָא קִשְׁיָא מִיַּדִּי לְפִי מ"ש הֶרְמֵב"ם בְּהִלְכוֹת נְזָקֵי מְמוֹן פָּרָק ח' הִלְכָה ה' שְׁאִין הַעֲכוּמ"ז מְחַוְּיָבִין עַל נְזָקֵי שׁוֹרֵם ע"ש [וְכֵן נ"ל מוֹכַח מִסִּנְהֶדְרִין דְּרַף נ"ו ע"ב דְבַעֲזֵי לְמִימַר שֶׁם לֹא נִצְרָכָה אֶלָּא לְדִינֵי קְנָסוֹת דְב"נ לֹא נִצְטוּוּ ע"ז.

וְכִינּוּ דְשׁוּר תָּם לִיכָא גְבִיָּהּ מוּעֵד לָא מְשַׁכַּחַת לִי] וְהָא דְחִיבִין הֵינּוּ שְׁלָא ע"פ חִיּוּב ב"נ רַק ע"פ מִצְוֹת יִשְׂרָאֵל וְא"כ בְּעִינֵן ב' עֵדִים כְּשֵׁרִים. וְכְדִאֲמַרִּין בְּסִנְהֶדְרִין נ"ז ע"ב דָּאֵם בָּא עַל עֲרִיּוֹת יִשְׂרָאֵל נִידוֹן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל.

מִשָּׂא"כ כְּשֶׁבָן נַח נִהְרָג ע"פ מִצְוֹת בֵּן נַח בְּעֵד אֶחָד וְאֶפִּילוּ פְסוּל. וְא"ש: סִימָן עג דִּינֵי גְבִיָּהּ מַה שְׁשָׂאֵל כְּתִר"ה נ"י לְמָה הַשְּׁמִיטוּ הֶרְמֵב"ם וְהַשׁוּ"ע הָא דְשִׁלְהִי ב"ק מְסִתִּי אֲבָנִים אִין בְּהֵם מְשׁוּם גְזוּל מְפָסְגִי אֵילָנוֹת כו' בְּזִמְן שְׁבַעֲל הַבַּיִת מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם יֵשׁ בְּהֵם מְשׁוּם גְזוּל.

אִין בַּעַל הַבַּיִת מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם הָרִי אֵלוּ שְׁלוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה כְּיִשׁוֹת נְחִזִיז אִין בְּהֵם מְשׁוּם גְזוּל.

בְּאַתְרָא דְקָפְדִי יֵשׁ בְּהֵם מְשׁוּם גְזוּל. אָמַר רַבִּינָא וּמְתָא מְחַסִּיא אַתְרָא דְקָפְדִי הוּא. דְבִשְׁלָמָא בְּכִישׁוֹת וְחִזִּיז כִּינּוּ דְתִלְיָא בְּאַתְרָא דְקָפְדִי אוּ לֹא קָפְדִי א"א לְכַתּוּב מִלְתָּא דְפָסִיקָא ע"כ הוּא בְּכָלֵל מ"ש בְּשׁוּ"ע סִימָן שְׁנ"ח סְעִיף י"א בְּכָל הַדְּבָרִים וְכִינְצָא בְּהוֹלְכִין אַחַר מְנַהֵג הַמְדִינָה וְכ"כ שֶׁם הֶרְמ"א לְעִנִּין מוֹכִיחַ וְנִסְוֹרֶת דְכָל מַה שְׁמַקְפִּיד עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת הוּא שְׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ולפ"ז גם מפסגי אילנות כו' א"צ לכתוב פיון דתלוי פקפידת בעל הבית. אף מסתמי אבנים דקתני בברייתא דאין בהם משום גזל ולא קתני עם מפסגי אילנות ואינה דתלויין בקפידת בעל הבית משמע דמסתמי אבנים אפ"י פשבעל הבית מקפיד עליהם ג"כ אין בהם משום גזל וה"ל להרמב"ם והשו"ע שלא להשמיט זה: תשובה הנה לא ראה כת"ר דברי הטור חו"מ סימן שנ"ח שכתב מסתמי אבנים ומפסגי אילנות כו' בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם אסורין משום גזל כו' ונראה שגרסתו הי' פן בגמ' דדין מסתמי אבנים שנה למפסגי אילנות ואינה כולהו דתלויין בקפידא דבעל הבית.

שוב מצאתי שפן הוא גירסת התוספתא סוף ב"ק. ודלא פגירסת הגמ' דילן.

וכן מצאתי אח"כ ביש"ש ב"ק. אמנם אפ"י לפי גירסא דילן בגמ' דפליגי אתוספתא דמסתמי אבנים אין בהם משום גזל ולא התנו דהיינו בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהם ה"ט משום דבימיהם מסתמא לא היו מקפידים ע"ז והמסתת אדעתא דמנהגא נשפר שפסולת יהי' שלו והמקפיד לא הוי קפידא כמו במוכין שהכובס מוציא כמו שפי' רש"י במתני' אבל אילו הי' מנהג המדינה להקפיד במוכין דמה שהכובס מוציא יהי' של בעל הבית ה"נ דהו אסורין משום גזל.

וכה"ג במסתמי אבנים. אלא פיון דלא מציינו במוכין שנשפחה המנהג ע"כ העתיק המחבר דמה שהכובס מוציא הרי אלו שלו.

אבל במסתמי אבנים דלפי הברייתא דגמ' אין בו משום גזל משום דאין דרף בעה"ב שיקפיד ע"ז ולברייתא דתוספתא הא איפא דקפדי עלה. וע"כ צ"ל דמקומות מקומות יש איפא דקפדי ואיפא דלא קפדי א"כ שוב אין זה מילתא דפסיקתא.

והרי זה בכלל מ"ש הרמב"ם והמחבר דבכל הדברים וכיוצא בהן הולכין אחר מנהג המדינה: ובהא דרב יהודה דאמר פנישות וחוזי אין בהם משום גזל ובאתרא דקפדי יש בהם משום גזל.

משמע דרובא דעלמא אינם מקפידים דאי הווי מחצה על מחצה ה"ל לר"י למימר פנישות וחוזי באתרא דלא קפדי אין בהם משום גזל באתרא דקפדי יש בהם משום גזל פגוונא דנקט במפסגי אילנות.

א"ו דס"ל לרב יהודה דרובא דעלמא אינם מקפידים. אלא פשידוע אתרא דקפדי שם אית בי' משום גזל וקשה למה לא נימא דגם באתרא דקפדי יבטלו דעתם אצל רובא דעלמא שאינם מקפידים כמו במוכין שהכובס מוציא דהרי הוא של כובס דאפ"י איפא דמקפיד לא הוה קפידא כדפי' רש"י.

ולכאורה י"ל דשאני כובס דשכיר הוא לבעל הבית. וכיון דמנהגא הוא דמה שהכובס מוציא הרי הוא שלו א"כ פל כובס אדעתא דמנהגא נשפר אצלו.

אבל בכישות וחוזי מייירי בכל אדם שרוצה לזכות בכישות וחוזי מטעם הפקר בזה אין אומרים דאתרא דקפדי יבטל לרובא דעלמא שאין מקפידים. אלא דלפ"ז יחודש לנו בפועל העוסק בשדה חברו באתרא דקפדי דאין ה"נ שיהא רשאיין ליקח הכישות והחוזי אף דהבעל הבית מקפיד עליהן.

אָבֵל מֵהַפּוֹסְקִים מִשְׁמַע דָּאִין לְחַלֵּק בְּכֹה. ע"כ נִרְאֶה לְתַרְזֵן דְּהַנָּה בְּשִׁבְתָּ קמ"ד ע"ב מִיִּתִי בְּרִיָּתָא דְּבֵית מְנַשֵּׁיָא הָיוּ סוֹחְטִין בְּרִימוּנִים בְּחוּל [ר"ל וְכִינּוּ דְּאוֹרְחֵיהּ דְּרִימוּנִים לְסוֹחְטִין מִשׁו"ה בְּשִׁבְתָּ אָסוּרִין לְסוֹחְטִין] וְאָמַר רַב נְחֻמֵּי עָלֵה הִלְכָה כְּבֵית מְנַשֵּׁיָא.

וּפְרִיָּהּ רַבָּא עָלֵה וְשֵׁל בֵּית מְנַשֵּׁיָא הָיוּ רַבָּא דְּעֵלְמָא. וּמְתַרְזֵן לִי אִין דִּתְנּוּן הַמְקַיָּיִם קוֹצִים בְּכֶרֶם ר"א אֹמַר הָרִי זֶה קִידָשׁ.

וּחַכ"א אִינוּ מְקַדָּשׁ אֱלָא דְּבַר שְׁכַמוּהוּ מְקַיָּיִמִין. וְאִר"ח מ"ט דר"א שְׁכּוֹן בְּעַרְבֵיָא מְקַיָּיִמִין קוֹצֵי שְׂדוֹת לְגַמְלֵיהּ וּמְקַשָּׁה בְּגַמ' מִיָּדֵי אִירָיָא דְּעַרְבֵיָא אֲתָרָא הֵכָא בְּטֵלָה דְּעֵתוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם.

וּלפ"ז א"ש דְּבָרֵי רַב יְהוּדָה דְּלֹא תִקְשִׁי עָלֵי מִמְתַּנְיָתִין דְּהֵתָם אָמְרִינּוּ בְּטֵלָה דְּעֵתוֹ לְפִי שְׁהוּא רַק חַד גְּבָרָא מְשׁוּם דְּכו"ע אֵינָם מְקַפִּידִים בְּלִתֵּי הָאֵי גְבָרָא. מִשָּׂא"כ אֲתָרָא דְּקַפְדֵי נִדְאֵי דְּלֹא אָמְרִינּוּ בְּטֵלָה דְּעֵתָם אֲצֵל רַבָּא דְּעֵלְמָא.

וְא"ש: אָמְנָם לִפ"ז תִּקְשָׁה קוֹשְׁיָא עֲצוּמָה דְּבַעֲרִיבִין לֹא ס"ל אֲלִיבָא דְּרַב יְהוּדָה הָאֵי חִילוּקָא דְּשָׁם דָּף כ"ח אָמַר רַב יְהוּדָה אִין מְעַרְבִין בְּחִזְזִי וּמְקַשָּׁה עָלֵה בְּגַמ' וְהָאִר"י א"ר כְּיִשׁוּת וְחִזְזִי מְעַרְבִין בְּהֵם וּמְבָרְכִין עָלֵיהּ בִּפְהֵי א' וּמְשַׁנֵּי לֹא קִשְׁיָא הָא מְסַמֵּי דְּאֲתָא רַב לְבָבֵל הָא לְבָתֵר דְּאֲתָא רַב לְבָבֵל.

וּמְקַשָּׁה בְּגַמ' וּבְבָל הָיוּ רַבָּא דְּעֵלְמָא. וְהִתְנַיָּא הַפּוֹל וְהַשְׁעוּרָה וְהַתְלַתּוֹן שְׁזַרְעוֹן לִירֵק בְּטֵלָה דְּעֵתוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם כו' עַד שְׁחֻזְרָא בְּגַמ' מֵהָאֵי שְׁיִנוּיָא.

וְהַשְׁתָּא לְפִי הוֹכַחְתִּינוּ דְּרַב יְהוּדָה ע"כ ס"ל חִילוּקָא בֵּין גְּבָרָא לְאֲתָרָא מֵאֵי מְקַשָּׁה וּבְבָל הָיוּ רַבָּא דְּעֵלְמָא כו' הָא בְּבָל אֲתָרָא הוּא וְאֲתָרָא לֹא בְּטִיל. אָמְנָם רְאִיתִי בְּתוֹס' עִירוּבִין שָׁם שְׁהַקְשׁוּ קוֹשְׁיָא זֶה לְמָה לֹא מְשַׁנֵּי כְּדִמְשַׁנֵּי בִּפ' חֲבִיּוֹת מִי דְּמִי דְּעַרְבֵיָא אֲתָרָא הֵכָא בְּטֵלָה דְּעֵתוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם וְתִירְצוּ הַתּוֹס' דְּבִשְׁלָמָא הֵתָם שְׁיִיְדוּלְחַלֵּק בֵּין גְּבָרָא לְאֲתָרָא דְּכּוֹלֵי עֵלְמָא נְמִי אִם הִי לְהוּ גְּמִלִים כְּמוֹ בְּעַרְבֵיָא הָיוּ מְקַיָּיִמִין קוֹצִים בְּשְׂדוּתֵיהּ לְכֹה יֵשׁ תְּשׁוּבוֹת בְּאֲתָרָא אָבֵל שֵׁל בֵּית מְנַשֵּׁיָא אַע"פ שְׁפָל הָעוֹלָם אִם הִי לְהֵם רִימוּנִים הָיוּ סוֹחְטִין.

אַךְ פִּינּוּן שְׂאִינוּ אֱלָא חַד גְּבָרָא בְּטֵלָה דְּעֵתוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם. אָבֵל הֵכָא שְׁפָכֵל הָעוֹלָם יֵשׁ חִזְזִי וְאִין אוֹכְלִין.

אִין לְחַלֵּק בֵּין אֲתָרָא לְגְבָרָא עכ"ל הַתּוֹס'. נְמַצִּינוּ לְמַדִּין מְדַעַת תּוֹס' דְּהָא דס"ל לר"א דְּהַמְקַיָּיִם קוֹצִים בְּכֶרֶם קִידָשׁ שְׁכּוֹן בְּעַרְבֵיָא מְקַיָּיִמִין מְשׁוּם דְּכָל הָעוֹלָם נְמִי אִם הִי לְהֵם גְּמִלִים הָיוּ מְקַיָּיִמִין כְּמוֹ בְּעַרְבֵיָא לְכֹה יֵשׁ תְּשׁוּבוֹת בְּזֵה דְּלכ"ע מְקַרֵי דְּרַכּוֹ לְהַתְקַיָּיִם.

אָבֵל לְרַבְּנּוֹ דס"ל אִינוּ מְקַדָּשׁ אֱלָא דְּבַר שְׁכַמוּהוּ מְקַיָּיִמִין ס"ל דְּאִינוּ מְקַרֵי דְּבַר חֲשׁוּב רַק בְּאֲתָרֵי אָבֵל לֹא לכו"ע. וְכ"פ בִּירוּשְׁלָמִי.

וְכֹן פְּסַק בְּשׁו"ע דְּבַעֲרֵיָא אָסוּר וּלכו"ע שְׁרִי: וְהַשְׁתָּא אֲתִיָּין שְׁפִיר דְּבָרֵי רַבִּינָא כְּמִין חוֹמֵר. דְּרַבִּינָא בָּא לְתַרְזֵן קוֹשְׁיֵיהּ הַנֵּ"ל דְּלְכַאוּרָה קִשָּׁה עַל רַב יְהוּדָה דְּאָמַר בְּאֲתָרָא דְּקַפְדֵי יֵשׁ בְּהֵן מְשׁוּם גְּזֵל וס"ד דְּהִיָּינוּ בְּבָל וְכִיוּצ"ב שְׂאוּכְלִין שָׁם כְּיִשׁוּת וְחִזְזִי וּמִשׁו"ה קַפְדֵי.

אף תקשי לפ"ז פנין דלכו"ע אית להו פנישות וקוזיזו ואין אוכלין א"כ תבטל דעתם אצל
פל אדם. ואין לומר דשאני איסורא מממונא.

הרי ממתניתין דידן מוכח דאמרינן בטלה דעתו כמו שפי' רש"י במתניתין בגברא וכמו
שמשקשה בעירובין ע"ז בא רבינא לתרץ ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא משום דמקום
בהמות הוא וצריכין למרעה טוב דבכי האי גוונא דנקא אמר רב יהודה דיש בהן משום
גזל משום דכו"ע נמי אם הי' להם בהמות הרבה היו מקנימין לבהמתיהו והווי קפדי
משו"ה לא אמרינן בטלה דעתם אצל פל אדם עכ"פ באתרייהו וכדס"ל לתכמים דר"א
בקוצים דכרם וכנ"ל.

וא"ש: לפי דברינו הנ"ל תתעורר לנו קושיא חמורה דאפתי למה באתרא דלא קפדי אין
בהם משום גזל. משמע אפי' מקפיד אין קפידתו פלום כמו שפי' רש"י במשנה אצל מוכין
דכוכס בשלמא באיסורא שפיר אמרינן בטלה דעתו משום דבכל התורה פולה אולינן
בתר רובא.

משו"ה בתר רובא דאתרא אולינן. אבל הקא בממונא קנימין ורב יהודה גופא הא ס"ל
לעיל מ"ו ע"א משמין דשמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המנטל בספק חולקין אבל
תכמים אומרים זה פלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראי' למה לי למימר זה פלל
גדול בדין כו' א"נ לכו"ה דאיתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגזן רב אמר הרי זה
מקח טעות ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לה כו' בגברא דזבין להא
ולקח ונחזי אי דמי כו' לא צריכא דאייקר בישרא כו' ואי ליכא לאשתלומי מינ' לישקלי'
לתורא בזוזי כו' לא צריכא דאיכא לאשתלומי מינ' רב אמר הרי זה מקח טעות זיל
בתר רובא ולרדא.

ושמואל אמר יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לה. ולא אולינן בתר רובא.

פי אולינן בתר רובא באיסורא אבל בממונא לא אולינן בתר רובא אלא המוציא מחבירו
עליו הראי' עכ"ל הגמ'. ומדרב יהודה אמר לה משמין דשמואל דזה פלל גדול בדין
מסתמא הכי ס"ל.

וכ"כ התוס' שם וא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה: ונראה לתרץ דהנה בחו"מ סימן
רל"ב סעיף י"ב במוכר שור לחבירו ונמצא בו טריפות דסיקא ס"ל לרבינו אפרים
ובעל העיטור דאינו מבטל מקח דהואיל והוי דבר דשכיח ה"ל ללוקח לאתנויי.

והרמב"ן ז"ל חולק עליהם וס"ל דלא ה"ל לאתנויי והמקח בטל והביא ראי' שהרי במוכר
שור לחבירו ונמצא נגזן לכו"ע אם לא דמצי א"ל לשחיטה מכרתיו לה הוי מקח טעות
אע"ג דלא אתני לוקח אע"ג דרוב שוורים נגזנים כדאמרינן ב"ק ט"ו דרוב שוורים לאו
בחזקת שימור קנימי עכ"ד הובאו ברא"ש חולין פ"ג סימן ל"ד.

וכבר עמדו על דבריו רבים וכן שלמים דמאי ראי' דילמא שמואל כמ"ד פלגא נזקא קנסא
ס"ל וסתם שוורים בחזקת שימור קנימי. וא"כ אי לאו טעמא דיכול שיאמר לשחיטה
מכרתיו לה נדאי דהוי מקח טעות דהא לא ה"ל ללוקח לאתנויי פנין דלאו שכיח הוא.

אָבֵל בְּמִיּוֹדֵי דְשָׁכִיחַ י"ל דְּעַל הַלּוֹקַח לְאַתְנוּנְיִי וּמִדְּלֵא הַתְּנָה מְחַל וְלֹא הָוֵי מְקַח טְעוּת וְעַד
ד'ח וּבְמַחְנֵה אֶפְרַיִם]: וּנ"ל ל' לומר דה"ק הַרְמַב"ן ז"ל מנ"ל לְהַגְמ' דְּשִׁמוּאֵל פְּלִיג עַל רַב
בְּהַאי פְּלִלְיָא דְאַזְלִינָן בְּתַר רַבָּא בַּכ"מ וְאַפְי' בְּמַמוֹנָא דִּילְמָא בְּזַה ס"ל ג"כ פְּרַב דְאַזְלִינָן
בְּתַר רַבָּא בְּכָל מְקוּם אֲלָא דְבַהַאי פְּלִיג דְּלִשְׁמוּאֵל פְּלִגָּא נְזַקָא מְמוֹנָא וּסְתָם שְׁנוּרִים
בְּחֻזְקַת נְגַחְנִים וְא"כ ה"ל לְלוֹקַח לְאַתְנוּנְיִי וּמִדְּלֵא אֲתָנִי סְתָמָא פְּפִירוּשׁוֹ דְּלִשְׁחִיטָה זָבִין
אֲע"ג דְּרַבָּא לֹא לְרַדְיָא זָבִין וּז"ש יְכוּל שְׂיֵאמַר לוֹ לִשְׁחִיטָה כּו' ר"ל מִדְּלֵא הַתְּנִיתָ
[וְאַפ"ה בְּגַבְרָא דְזָבִין לְרַדְיָא לְחֻד סְתָמָא פְּפִירוּשׁוֹ דְּלְרַדְיָא זָבִין וְא"צ לְאַתְנוּנְיִי שְׁהוּא
כְּהַתְּנָה וּק"ל] אֲע"כ דְאַפְי' רַבָּא נְגַחְנִים ס"ל לִשְׁמוּאֵל אֲפֹתִי ה"ל לְהִיּוֹת מְקַח טְעוּת אֲע"ג
דְּלֵא אֲתָנִי לּוֹקַח וְא"כ מ"ט דְּשִׁמוּאֵל וְע"כ מִשּׁוּם דְּבְּמַמוֹנָא לֹא אֲזִיל בְּתַר רַבָּא.

כּוּן הִי נִרְאֵה לְכַאוּרָה בְּיָשׁוּב דְּבְרִיו: אָמְנָם עֲדִינָן אִינוּ מְסַפִּיק דְּלפ"ז אֲפֹתִי מֵאֵי רֵאִי
דִּילְמָא אִין ה"נ דִּי"ל כּוּן בְּכּוֹנֵנַת שְׁמוּאֵל וְהָא דְמוֹקְיָם לָהּ הַגְמ' הִכִּי כִי הִכִּי דְלֵא תְקַשִּׁי
לפ"ז הַלְכְּתָא אֵהֵלְכְּתָא דְקִי"ל כְּשִׁמוּאֵל בְּדִינָא וְקִי"ל כּוּמ"ד פְּלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא מִשּׁו"ה בְּעַל
פְּרַחְיָנוּ צְרִיכִין אָנוּ לומר אֲלִיבָא דְשִׁמוּאֵל לְמ"ד פְּלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא דְטַעְמִי מִשּׁוּם דְּלֵא
אֲזִיל בְּמַמוֹנָא בְּתַר רַבָּא וְא"כ אִין רֵאִיַת הַרְמַב"ן מְוַכְרַח.

עכ"פ לפ"ז שְׁפִיר י"ל דְרַב יְהוּדָה דְאָמַר מְשָׁמִי דְשִׁמוּאֵל זֶה פְּלִל גְּדוּל בְּדִין כּו' ס"ל
לְטַעְמִי דְשִׁמוּאֵל דִּיכּוּל לומר לוֹ לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָהּ מִשּׁוּם דֵּה"ל לְלוֹקַח לְאַתְנוּנְיִי כִּינָן
דְּדַרְכָּם שְׁל שְׁנוּרִים לְנִגְנוּחַ וְכּוּמ"ד פְּלִגָּא נְזַקָא מְמוֹנָא אָבֵל לֹא מִטַּעְמָא דְמוֹקְמִינָן אָנוּ טַעְמִי
דְשִׁמוּאֵל מִשּׁוּם דְּלֵא אֲזִיל בְּתַר רַבָּא בְּמַמוֹנָא דֵּהִינּוּ טַעְמָא דְמוֹקְמִינָן לְדְשִׁמוּאֵל כּוּן מִשּׁוּם
דְּלֵא תְקַשִּׁי לְדִידָן הַלְכְּתָא דְפָסַק סְתָמָא דְגַמ' לְעִיל פְּלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא מִשּׁו"כ לְרַב יְהוּדָה
לֹא תְקַשִּׁי זֶה דְאִיהוּ יְכוּל לְסַבּוֹר פְּלִגָּא נְזַקָא מְמוֹנָא.

וְא"כ שְׁפִיר י"ל דֵּאֲע"ג דְרַב יְהוּדָה ס"ל כְּשִׁמוּאֵל מ"מ לֹא ס"ל פְּלִל לְחַלְקַ בֵּין אִיסוּרָא
לְמַמוֹנָא דְלְעוּלָם אֲזִילִין בְּתַר רַבָּא. וּמִשּׁו"ה בְּסְתָם מְקוּם לֹא חִיְיָשִׁינָן לְרַב יְהוּדָה דִּילְמָא
אֲתָרָא דְקַפְדִּי הוּא אֲלָא דְאַזְלִינָן בְּתַר רַבָּא דְעִלְמָא שְׂאִין מְקַפִּידִין וְדו"ק: אָמְנָם כְּשִׁנְעִינָן
שְׁפִיר יֵשׁ עַל דְּבְרֵינוּ סְתִירָה מְדַעַת רִש"י ז"ל בַּב"ק דָּף י"ט ע"ב הֵהוּא חֲמָרָא דְאַכַּל נֶהְמָא
וּפְלִסְיָה לְסִלָּא חִיְיָבִיָּה רַב יְהוּדָה לְשַׁלֵּם נְזַק שְׁלֵם אֲנַהְמָא וְאַסְלָא חֲצִי נְזַק וּפְרִיָּה שְׁם בְּגַמ'
וְאַמְאִי כִּינָן דְאִוְרְחִיָּה לְמִיכַל נֶהְמָא אִוְרְחִיָּה נְמִי לְפִלוּסִי סְלָא.

וּמִשְׁנֵי דְאַכַּל נֶהְדַּר פְּלִסִּים וּפִי רִש"י ז"ל אֲסִלָּא חֲצִי נְזַק דְּמִשְׁנֵי הוּא וּכְגוֹן דְּתַפְס נִזְק
דְּאִין דְּנִין דִּינִי קְנָסוֹת בְּבָבֵל וּפְלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא עכ"ל. הָרִי שְׁשִׁפְתֵי רִש"י בְּרוּר מְלָלוּ דְרַב
יְהוּדָה ס"ל דְּפְלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא וְא"כ א"א לומר דְרַב יְהוּדָה ס"ל בְּדְשִׁמוּאֵל לֹא פְּהִלְכָּהּ
וְא"כ בַּע"כ מוֹקְיָם לִיָּה מִטַּעְמָא דְּלֵא אֲזִילִין בְּמַמוֹנָא בְּתַר רַבָּא וְא"כ הֲדָרָא קוּשְׁיָא
לְזוֹכְרָא מְדַרְב יְהוּדָה דְסוּף מְסַכָּת.

אָכּוּן בְּפִי רִש"י גּוּפָא יֵשׁ לְהַבִּין מִנ"ל לְרִש"י הָא דִּילְמָא רַב יְהוּדָה כְּשִׁלָּא תַפְס מִיָּרִי
וּס"ל כּוּמ"ד פְּלִגָּא נְזַקָא מְמוֹנָא וְאַפ"ע ג' דְּנִפְסְקָה הַלְכְּתָא כּוּמ"ד פְּלִגָּא נְזַקָא קְנָסָא זֶהוּ
הַפְסֵק מְדַבְרֵי הָאֲמוּרָאִים הָאֲחֵרוֹנִים הוּא רַבִּינָא וְרַב אֲשִׁי.

אָבֵל רַב יְהוּדָה י"ל דְּלֵא הָוּה ס"ל פְּהָא פְּסָקָא. וְכַד ס"ל לר"פ דְּהָוּה מְאַחַר מְמַנּוּ: וְנִרְאָה דְּלַרְש"י ז"ל הָוּה קָשָׁה מְאִי מְקַשָּׁה בְּגַמ' וְאַמְאִי הָא פִּינּוּן דְּאוּרְחִין לְמִיכַל נְהָמָא אוּרְחִין נְמִי לְפִלוּסִי סְלָא וְא"כ נִזְק שְׁלָם לְשִׁלָּם.

וּמִשְׁנֵי הַגַּמ' דְּאָכַל וְהָדַר פְּלִיס. הָא נְהִי דְבַס"ד דְּמְקַשָּׁה לֹא יָדַע דְּמַעְשָׂה שְׁהִיָּה פָּה הָיָה דְּאָכַל וְהָדַר פְּלִיס.

מ"מ פִּינּוּן דְּעַל הַמְיַעוּט יְכוּל לְהִיּוֹת כַּה"ג א"כ הָרִי הַנִּזְק דְּהִיָּינוּ הַמְּוַחֲזָק יְכוּל לֹאמַר נְהִי דְּאָם הִי בְּרוּר לָנוּ דְּבַהֲדִי דְּאָכְלָה פְּלִסָּא הִי לִי לְשִׁלָּם לָךְ נִזְק שְׁלָם גַּם אֲסִלָּא מִטַּעַם שָׁן. אָבֵל הַשְּׁתָּא שְׁאִין יָדוּע לָנוּ א"כ דִּילְמָא הִי הַמַּעְשָׂה דְּאָכְלָה לְנַהֲמָא וְהָדַר פְּלִסָּא.

וְנְהִי דְּרַבָּא בַּהֲדִי הָדַדִּי אָכְלִי. מ"מ פִּינּוּן שְׁאֲנִכִי הַמְּוַחֲזָק לֹא אֲזַלִּינוּ בְּמַמוֹנָא בְּתַר רַבָּא. וְא"כ לְמָה צְרִיף לְאוּקְמִי דְּעוֹבְדָא הָוִי דְּאָכַל וְהָדַר פְּלִיס. וְעוּד מְאִי מְקַשָּׁה אָלָא ע"כ צ"ל דְּהַמְקַשָּׁה יָדַע דְּרַב יְהוּדָה ס"ל פְּלִגָּא נִזְקָא קְנָסָא א"כ בְּלָאוּ הָכִי קָשָׁה אִיף הַגְּבַהּ פְּלִגָּא נִזְקָא בְּבָבֶל.

וְצ"ל ע"כ בְּתַפְס. וְא"כ שְׁפִיר מְקַשָּׁה וְאַמְאִי פִּינּוּן דְּאוּרְחָא כּו' דְּאִית לָן לְמִיזַל בְּתַר רַבָּא שְׁלָא לְהוֹצִיא מִן הַמְּוַחֲזָק.

וּמִשְׁנֵי דְּאָכַל וְהָדַר פְּלִיס ר"ל דְּהָוּה יָדַעִי דְּמַעְשָׂה שְׁהִי פָּה הִי וְהָרִי זֶה תּוֹלְדָה דְּקָרוּן פְּוֹנְתוֹ לְהַזִּיק וּמִשְׁוֹנָה לְכָף חֲזִיב לְשִׁלָּם רַק חֲצִי נִזְק אַע"ג דְּתַפְס פִּנּוּן נ"ל בְּכּוֹנְנַת רַש"י ז"ל: אָמְנָם לְפִי מַה שְׁפַתְבְּנוּ לְעִיל דְּבַאֲמַת רַב יְהוּדָה לֹא ס"ל פְּלִלְכְּשִׁמוּאֵל בְּהָא דְּמוֹקְמִינוּן אֲלִיבִין דַּס"ל אִין הוֹלְכִין בְּמַמוֹנָא בְּתַר רַבָּא א"כ מַעְתָּה הָדַרָא קוּשְׁיָא לְדוֹקְתָא מַנ"ל לְרַש"י דַּס"ל כַּמ"ד פְּלִגָּא נִזְקָא קְנָסָא וְתַפְס.

דִּילְמָא מִיָּרִי אִיף בְּלָא תַּפְס מְשׁוּם דַּס"ל פְּלִגָּא נִזְקָא מְמוֹנָא וְקוּשְׁיָת הַגְּמָרָא א"ש דְּכִינוּ דְּאוּרְחָא לְאָכּוּל הַפַּת וְהַסְלָא בַּהֲדִי הָדַדִּי. וְהָרִי זֶה רַבָּא נֶגְדַּ מַה שְׁיֻכַּל לְפַעְמִים שְׁיַקְרָה אָכַל וְהָדַר פְּלִיס.

א"כ גִּיזַל בְּתַר רַבָּא פְּשִׁיטַת רַב יְהוּדָה בְּעַצְמוֹ וְא"כ אֲפַתִּי קָשָׁה מִי הַכְּרִיחַ לְרַש"י ז"ל לֹאמַר דְּהָכָא דִּנְזָקָא בְּתַפְס מִיָּרִי: וְנ"ל לֹאמַר דְּדַבְּרִי רַש"י מְוַכְרְחִין לְרַב יְהוּדָה גַּם אִי ס"ל פְּלִגָּא נִזְקָא מְמוֹנָא.

דְּהִנָּה בְּדַף ג' ע"ב. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב תַּנָּא שׁוּר לְקַרְנוֹ וּמְבַעָּה לְשִׁינּוֹ וְהָכִי קָאֲמַר לֹא רְאִי הַקָּרוֹן שְׁאִין הַנָּאָה לְהַזִּיקוֹ פְּרָאִי הַשָּׁן כּו' וְלֹא רְאִי הַשָּׁן שְׁאִין פְּוֹנְתוֹ לְהַזִּיק פְּרָאִי הַקָּרוֹן כּו' וְכַתְּבוּ שֵׁם הַתּוֹס' ד"ה לֹא רְאִי כּו' דְּבַקְרוּן פִּינּוּן שְׁאִין הַנָּאָה לְהַזִּיקוֹ לְכָף חַמִּיר יוֹתֵר לְפִי שְׁבַקְל יְכוּל לְשׁוּמְרוֹ וּפְשַׁע בְּמָה שְׁלָא שְׁמַרְהָ.

אָבֵל שָׁן שְׁיַשׁ הַנָּאָה לְהַזִּיקָה הָוִי פְּעִין אֲוֹנָס שְׁלָא הִי יְכוּל לְשׁוּמְרָה כ"כ פִּינּוּן שְׁהַשָּׁן דְּחִיק לְאָכּוּל לְהַנָּאָתוֹ. וְלֹא רְאִי הַשָּׁן שְׁאִין פְּוֹנְתוֹ לְהַזִּיק וְאִין יִצְרָה תְּקַפָּה וּבְקַל יְכוּל לְשׁוּמְרָה פְּרָאִי הַקָּרוֹן דְּכּוֹנְנַתוֹ לְהַזִּיק וְיִצְרָה תְּקַפָּה וְאִין יְכוּל לְשׁוּמְרָה כָּל כּו' יָפָה.

עכ"ד הַתּוֹס' וּלְפ"ז פְּלוֹגְתַת רַב פְּפָא וְרַב הוֹנָא בְּרִי דַר' יְהוֹשֻׁעַ בְּדַף ט"ו הוּי לְדִידִין אִיפְכָּא. דְּאִי ס"ל סְתָם שְׁוֹנֵרִים לָאוּ בְּחֻזְקַת שְׁמִימִי קְיָיְמִי כְּרַב פְּפָא וְכִינוּן דְּרַגִּילִין בְּגִיחָה א"כ יִצְרוּן תְּקַפּוֹן וְאִינוּן בְּקַל לְשׁוּמְרוֹן א"כ מַצַּד הַסְּבָרָא דְּבָדִין דְּלֵא לְשִׁלָּם כָּל ע"כ הָא

דמשלם היינו רק מטעם קנסא ואי ס"ל דבחזקת שימור קיימי פרב הונא ברי' דרב יהושע ובעל יכולין לשומרין א"כ בדין דכולה נזקא בעא לשלומי ופלגא נזקא ממונא: והנה קי"ל לקמן פ"ד דמידי דלא שכיחא או מידי דקנסא לא מגבינו בכבול.

ולפ"ז אתנין לנכון דברי רש"י ו"ל בדברי רב יהודה דעל פרחינו צריכין אנו לומר דעובדא דידי' הי' בתפס. דממה נפשך אי ס"ל לרב יהודה דפלגא נזקא ממונא.

ולפ"ז ע"כ סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ואין אורחיהו בנגיחה א"כ הני מידי דלא שכיח דאין דנין בכבול. ואי ס"ל סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי א"כ הני אורחא.

אבל לפ"ז הי' בדין דלא לשלם כלל פינון שיצאם תקפם וכנ"ל ומ"ט חזקה תורה ע"כ אינו אלא קנסא וקנסא הלא ג"כ אין דנין בכבול. וז"ש רש"י אסלא חצי נזק דמשונה הוא וכגון דתפס כו' ופלגא נזקא קנסא ודו"ק: ולפ"ז יש ליישב גם דעת הרמב"ן דכוננתו דמנא לי' להגמרא לחדש אליבני' דשמואל דס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב דילמא ביהא פרב ס"ל וכדקי"ל בכ"מ בכה"ת דאזלינו בתר רובא.

ומ"ש שמואל יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך היינו מדלא אתני נהרי סתם שוורים נגחנים וה"ל להתנות. אף פבר דחינו זה לעיל די"ל דאין ה"נ דרב יהודה הכי ס"ל ומה דלא מוקי לי' הגמ' הכי היינו פי היכי דלא תקשי הלכתא דקי"ל פנותי' דשמואל ביהא אהלכתא דקי"ל פלגא נזקא קנסא וע"כ סתם שוורים בחזקת שימור קיימי פנ"ל: אף לפ"מ שפכתנו עתה הדרה הוכחת רמב"ן למקומה דהא הגמ' שפיר הי' יכול לומר פאוקימתא דרב יהודה דהיינו טעמא דשמואל משום דלוקח ה"ל לאתנויי וכ"ת א"כ יהא מוכח מפאן דפלגא נזקא ממונא ז"א דהא אליבא דרב יהודה קיימינו ולדידי' פינון דאמרין סתם שוורים בחזקת נגחנים דלאו בחזקת שימור קיימי מהאי טעמא גופא בדין הוא לפוטריה ועל פרחוהי הא דחייב חצי נזק אינו אלא קנסא.

וא"כ אדרבה יהי' ראי' לדין דפלגא נזקא קנסא ולמה להגמ' למהדר טעמי' אחרניא לשמואל אע"כ דאע"ג דסתם שוורים נגחנים וידע לוקח ליכא למימר דמה"ט לא יהי' מקח טעות משום דבאמת אין על הלוקח לאתנויי: אמנם נראה דאין גם זה ראיה שהרי לפי מה שדחה בגמ' לעיל דף ג' סברת רב יהודה הנ"ל דבאמת כל דבר שקשה לשמרו יותר יש לו להתחייב יותר על שלא שמרו וכמו"ש שם ו"ל ק"ו הוא מה שן שאין פנונתו להזיק חייב כו' ע"ש וא"כ משו"ה לא יכול בגמ' לאוקמי לדשמואל דמה"ט אין זה מקח טעות משום דלא התנה הלוקח שיידע שסתם שוורים הם נגחנים דממנ"פ אי שהוא היפך ההלכה דקי"ל פלגא נזקא קנסא דמה"ט על פרחו בחזקת שימור קיימי ואי שהוא היפך הסברא דאי נימא לאו בחזקת שימור קיימי ואעפ"כ פלגא נזקא קנסא וכנ"ל: לפ"ז א"ש מה שהשמיטו הרמב"ם והשו"ע דינו של רב יהודה דסוף מכילתין פישות ונחזיו אין בהם משום גזל משום דמשמע בסתם מקום ג"כ אין בהם גזל.

וקשה הא פינון דיש מקומות דקפדי ולא אזלינו בתר רובא דעלמא בממונא להוציא מן המוןזק וכדקי"ל לפי אוקימתא דשמואל וכ"ת אר"י גופא קשה דכיון דאמר משמי' דשמואל זה כלל גדול בדין כו' מסתמא הכי ס"ל וכמו"ש תוס' שם י"ל דאיהו ס"ל דהיינו טעמא משום דסתם שוורים נגחנים ולא אתני לוקח.

וכסברת רבינו אפרים וכ"ת דכיון שפאנו לזה א"כ לדין נמי מנ"ל דשמואל לא אזיל
בית רבא בממונא. י"ל דרב יהודה גופא לשיטתיה דס"ל דהחומר גורם קולא בפתשלומין
וא"כ י"ל דס"ל דסתם שונרים לאו בחזקת שימור קיימין ואפ"ה פלגא נזקא קנסא.

אבל לדין אי נימא דסתם שונרים לאו בחזקת שימור קיימי א"כ ע"כ פלגא נזקא ממוןא
וקשיא הלכתא אהלכתא ואי נימא דאע"ג דפלגא נזקא קנסא אפ"ה סתם שונרים לאו
בחזקת שימור ה"ז לדין היפך הסברא שהרי סברת ר"י נדחה בגמ' וא"כ א"א לאוקמי
לדשמואל כ"א מטעמא דלא אזיל בית רבא בממונא.

וא"כ פישות וחזיו אף בסתמא ג"כ אסור דילמא מהני דקפדי המה ולא אזלינו בממונא
בית רבא להוציא ממוןחזק. ודו"ק בכ"ז.

ידידו ח"ן: סימן עד דיני שמירת נפש לאחי המנפול מהור"ר ארי' ליב נ"י נאטענזאקן
בוועקשנא: אשר שאלת למה אין אנו נזהרים מלאכול בצאים זוגות דהא אמרינו בפסחים
דף ק"י ע"ב שתי ביצים כו' הלכה למשה מסיני ואמר שם דאפי' מאן דלא קפיד מיהו
למיחש מיבעיא.

וע' רשב"ם שם: תשובה. התוס' ביומא ע"ז ע"ב ד"ה משום שיבתא כתבו ומה שהעולם
אין נזהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה ר"ר שורה באלו המלכיות כמו שאין נזהרין על
הגילוי ועל הזוגות עכ"ל.

ולכאורה הנה נראה לומר לפ"מ דאמרינו בשבת דף קכ"ט אמר שמואל פורסא דדמא
כו' מעלי שבתא אף דקיימא ביוני [פי' בזוגות] כיון דדשו בי רבים שומר פתאים ד' א"כ
לעגן זוגות דביצים נמי כיון דדשו בי רבים שומר פתאים ד'.

אמנם אין זה מספיק רק לאותם שאינם יודעים שיש בזה חשש ספנה והמה פפתאים
בעגן זה עליהם י"ל שומר כו'. אבל אותן שיודעין חששא דספנתא ויודעים לשמור
בעצמם הרי אינם פפתאים ודאי לא עליהם נאמר קרא דשומר פתאים ד'.

ועוד דתקשי למה דשו בי רבים מתחלה. דבשלמא בהקנה כבר פי' רש"י בשבת שם
שהורגלו בו מפני דוחקו כדי שיהיו קרובין לסעודת שבת כו'.

אבל בביצים תקשי למה הורגלו בזוגות מתחילה ולא חשו לספנתא דאיכא אפי' בארבעה
לרב נחמן שם בפסחים דאמר טעמא ממ"ש ליל שמורי' ליל המשומר ובא מן המזיקין
משמע דאי לא ליל שמורי' אית בהו משום מזיקים אלא דרבא לא ס"ל כן כדאמר שם
אע"ג דאימזק רבא בר לואי לא חש לה למילתא דאמר ההוא משום דאותבן בפירקא
הנה (ונ"ל דהיינו ההיא עובדא דפסחים מ' ע"ב בארפא דחטי דטבע בחישתא דשריא
רבא לזבוני לעכומ"ז ואותבן רבא בר לואי בפירקא ולא מצא מענה וע"ז הקפיד רבא
משום שפיישי'.

וע' חולין ו' ע"א פשטי' דקרא כו' ברש"י. וע' תענית ט' ע"א ד"ה רב הונא ור"ש ור"ח
הוו שכיחי כו' חלש דעתן אקרוה בחלמין נאכחיד כו' ופי' רש"י אקרוה כו' שרוצין
לעונשם בשמים משום דמכספי לי'.

הרי מפאן שת"ח צריף להודות בפירקא אף על דבר שגנראה בעיניו שאינו אמת פדי שלא
לביישו ברבים ואל זה פינו הפסקי תוס' דמענית פרק קמא סימן ח' שכתב ת"ח דרכו
להודות לחבירו בין על האמת בין על השקר וכינונו להיהיא עובדא דמענית ט' הג"ל
ובלקוטי חת"ס חלק ו' סימן ס"ו נתקשה בלשון פסקי תוס' הג"ל וכתב בזה דברים
רחוקים מאד יע"ש.

וכבר פתבתי זה בספרי שפתי חן פרשת קדושים על פסוק לא תשנא גו' [אלא דטעמא
כמו"ש בתוס' ביומא הג"ל. וקא דשמואל דאתא לידן אכתוב לה מה שפתבתי בזה בימי
חורפי על דרך הפילפול.

וה"ל.

בשבת קכ"ט ע"ב אמר שמואל פורסא דקמא חד בשבתא. ארבעה ומעלי שבתא.
אבל שני נחמישי לא. דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקוז דם בשני ובחמישי שב"ד
של מעלה ושל מטה שוין כאחד.

בתלת' בשבתא מ"ט לא משום דקימא לי מאדים ביוני. מעלי שבתא נמי קימי ביוני.
פינו דדשו בי, רבים שומר פתאים ד' ופי' רש"י פינו דדשו ביה רבים הורגלו בו מפני
דחוקן שיהיו קרובים לסעודת שבת. ואמרנו בפרקין דלעיל דף קי"ח פבד שבת בדגים
גדולים.

ובמס' עכומ"ז דף כ"ט אמרנו שני לדם דג. עכ"ל.

ויש לדקדק על פי' רש"י מנ"ל דקא דאמר בע"ז שני לדם דג היינו דאית בי' משום
רפואה. שהרי שם הכי קאמר שני לדם דג.

שלישי לו סבתא. וי"ל דה"פ שני לדם רשאי לאכול דג.

אבל שלישי לו סבתא ואסור לאכול וקמ"ל בהא דשני לדם דרשאי לאכול דלא נימא
דאית בי' סבתא מק"ו מיום ג'. וא"כ מנ"ל דבשני אית בי' משום רפואה.

והנה נראה לכאורה דהכריח לרש"י ז"ל לומר דמ"ש שני לדם דג. ע"כ משום רפואה
דאל"כ למה לא תנא נמי ראשון לדג איף הוא.

ובשקמא אי שני לדם אית בי' משום רפואה ושלישי קתני משום סבתא ניחא הא דלא
קתני פלל יום ראשון משום דכיון דדידי' לא מעלי ולא קשה לא קתני לי' פלל. אבל אי
נימא דבשני לדם דג נמי הכי קאמר שרשאי לאכול ולא קשה.

וכיון דמעלי נמי לא. א"כ הול"ל ראשון ושני לדם דג: אמנם יש לדחות דאין זה הכרח
פלל דלעולם י"ל דבשני לא קשה ולא מעלי.

וקא דלא השמיענו יום הראשון. י"ל דסמך אהא דאמרנו בנדריים נ"ד דאין מקיזין על
דגים כדאמר שם אב"י כגון שהקוז דם דלא אכיל דגים כו' ותניא אין מקיזין לא על דגים
כו' וא"כ אדרבה יום ראשון קשי נמי וא"כ לא יכול לכלול עם יום שני.

וקא דלא קתני פלל משום די"ל דסמך אבריינתא דנדריים הג"ל. והדרא קושיא לדוכתא.

ואף די"ל דרַק בסעודה של הקנה גופא קשי. מ"מ שוב לא פסיקא לי' למתני יום ראשון:
ועוד יש לדקדק על פי' רש"י שפי' שהורגלו בו מפני דוחקו כיון דבאנשים דחוקים
קמייב עדיפא הו"ל לרש"י למנקט אידה מימרא דרב שם קי"ח דאמר אפי' דבר מועט
ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג.

ואמר שם רב פפא מאי היא פסא דהרסנא ופי' רש"י דגים קטנים מטונגנים בשמן קרביהו
ובקמח. וכתבו שם המפרשים דהאי הניא לדחוקים שא"א להם דגים גדולים כו' ומשום
רפואת הקנה מאי נפ"מ לכאורה בין גדולים לקטנים: ועוד בה' שליש' קשיא לי על פי'
רש"י קשיא עצומה דלמה לי' לדחוקי משום דגים שאין בהם כל כף חיוב ונהרי יכול
לענג שבת בכל דבר דאית בי' עונג.

יותר טוב הו"ל לפרושי דמה"ט דשו' בי' רבים ע"פ מה דאמרינן לעיל קכ"ט המקיז דם
ואין לו מה יאכל ימפור מנעלים שברגליו ונספיק מהם צרכי סעודה מאי צרכי סעודה
רב אמר בשור ושמואל אמר יין כו' וא"כ א"ש הא דדשו' בי' רבים משום דתניא בפסחים
ק"ז זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין.

ולמקצת הפוסקים הו"ל יין דוקא מדאורייתא ולכו"ע עכ"פ מדרבנן. וא"כ לשמואל גופא
נדאי י"ל דהיינו טעמא דדשו' בי' רבים משום יין.

ואף רב דס"ל דצרכי סעודה היינו בשור נדאי לא פליג אשמואל דייני נמי מעלי אלא דס"ל
דבשור טפי מעלי וא"כ למה נדחק רש"י לפרושי משום דגים: ונ"ל דקשיא זו יש לתרץ.
דהא דלא אמר ה"ט משום יין קידוש משום דשמואל אמר בשבת שם אכל חטה והקיז
דם לא הקיז אלא לאותה חטה כו' המקיז דם שתייה לא לתר אכילה עד חצי מיל.

וכיון דשתייה צ"ל לא לתר ואי לאו לא לתר איבעי להו שם בגמ' אי קשי או דילמא לא
קשי ולא מעלי וא"כ ליכא למימר דמשום יין קידוש דשו' בי' שהרי קידוש אינו אלא
לאחר ק"ש ותפלה והקנה צריף להיות מבעוד יום של ערב שבת וא"כ הך שתיית היין
אינו לא לתר וכל שאינו לא לתר לא מעלי כלל וא"כ ליכא למימר דמה"ט דשו' בי' רבים
ובע"כ צ"ל משום דגים וכדפי' רש"י.

אף אפתי צריכין אנו לתרץ מה שהקשינו לעיל לפי' רש"י: ונ"ל לתרץ הני' ב' קושיות
בחזקא מחתא דלא קשיא מידי על פירש"י משום דלשיטתו' אזיל בגדרים נ"א ע"ב
במתניתין דג דגים שאני טועם אסור בהם בין גדולים בין קטנים ופי' רש"י שם וכן ה"ר"ן
דדג היינו גדול ודגים היינו קטנים.

ומתניתין דאמר תרנוניהו דג דגים משו"ה אסור בהם בין גדולים בין קטנים ע"ש. ולפי
זה בע"ז דאמר שני לדם דג היינו דג גדול.

ולפי זה שפיר מוכח דע"כ משום רפואה הוא דאין לומר דבשני לא קשי ולא מעלי וא"כ
מ"ט לא אמר כלל דג בראשון לדם איף הוא. דהשתא ליכא למימר דסמך אהא דתניא
בגדרים דאין מקיזין על דגים.

התם היינו דגים קטנים אבל דגים גדולים לא שמיענן. אלא ע"כ צ"ל דשני לדם דג היינו
דאית בהם משום רפואה ובשלישי לו סכנתא ומשו"ה לא השמיענו כלל בראשון.

משום דהא דלא קשי ולא מעלי לא קתני פלל. ומתורץ קושיא א': ולפ"ז מתורץ נמי קושיא ב'.

דקא דלא פלי רש"י דמה"ט דשו בי' משום דגים דכסא דהרסנא דרש"י ו"ל מדייק שפיר מדאמר בע"ז שני לדם דג ולא אמר דגים ע"כ רק דג דהיינו גדול אית ביה משום רפואה אכל לא קטנים.

משו"ה הוצרך רש"י לפרש דדשו בי' משום כבוד שבת דדגים גדולים דאית בי' משום רפואה. משא"כ פסא דהרסנא שהיא דגים קטנים לית בי' רפואה פלל.

וא"ש: אמנם כ"ז לשיטת רש"י והר"ן דפירשו דג היינו גדול. ודגים היינו קטנים. אכל לפי הרא"ש שפי' דג דגים שאני טועם ר"ל דג או דגים. דבכל חדא מינייהו אסור בקוין גדולים בין קטנים.

וכן דעת הרמב"ם שפסק שהנודר מדגים אינו מותר רק בציר ומורייס הא בידג גדול לא. ועי' יו"ד סי' רי"ז סעי' י"ב.

ולפ"ז אינו מוכח פלל מהא דשני לדם דג דאית בי' רפואה. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי דשו בי' רבים.

ונראה לומר דלפי' הרא"ש ה"ט דדשו בו רבים משום סעודה דלערב דהא אכילה מעלי אף שאינה לאלתר. ועוד דבסעודה איכא בשרא לרוב בני אדם כדאמר רב דכספיק צרכי סעודה היינו בשרא ואף דשמואל ס"ל יין היינו דנין עדיף טפי אכל ודאי דבשרא נמי מעלי ומשו"ה דשו בי' רבים בע"ש: אמנם אפתי יש להקשות פיון דאכילה לא מעלי רק עד חצי מיל ובתור הכי אולי קשי נמי ועכ"פ לא מעלי כדמבעי שם בגמ'.

וא"כ פיון דהקנה צריך להיות בעוד יום ודאי ולא בין השמשות שהוא ספק לילה דהקנה הא אב מלאכה היא מלאכת חובל. ושיעור בין השמשות לשמואל איפלגו בי' רבה ורב יוסף למר ב' תלתי מיל ולמר ג' רבעי מיל.

וא"כ ק"ש ותפלה דהויא בצאת הכוכבים כדנתנו במתנייתין דמאימתי כו' הוי לפ"ז רחוקה הסעודה שהיא לאחר ק"ש יותר מחצי מיל ולא מעלי עוד הסעודה א"כ הדרא קושיא לדוכתא מ"ט דשו בי' רבים: אמנם נ"ל לומר דשמואל לטעמי' דס"ל ברכות כ"ז מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הפוס וכיון שפקדש ע"כ יאכל ג"כ דהא שמואל גופא ס"ל בפסחים ק"א אין קידוש אלא במקום סעודה וא"ש.

וכ"ה באמת דברי הרא"ש פרוק ערבי פסחים דלשמואל מקדש ואוכל סעודתו. וכ"ה בשו"ע או"ח סי' רס"ז: אלא דלפ"ז תקשי דברי הרא"ש גופי' בקושיא עצומה.

דהנה בריש פ"ק דברכות הביא שם ר"ת ראיה דמותר לקרות ק"ש מפלג המנחה ואילך מרב דצלי של שבת בערב שבת ומסתמא הי' קורא ק"ש ג"כ. ודחי שם הרא"ש די"ל דק"ש לא קרא עד צאת הכוכבים.

ולא סמוך גאולה לתפלה דכריב"ל ס"ל דתפלות באמצע תקנום ע"ש. דלפ"ז צ"ל דהא דשמואל אומר מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הפוס נמי ק"ש קורא

בצאת הפוכבים דאי ק"ש ותפלה קאמר א"כ תהוי ראיה לדעת ר"ת משמואל אע"כ מתפלל אדם כו' ונקא תפלה קאמר אכל ק"ש קרי בצאת הפוכבים.

אכל לפי מ"ש דמקדש ואוכל אח"כ סעודתו קשה פיון דק"ש לא קרי עד צאת הפוכבים א"כ איך מקדש ואוכל קודם ק"ש הא אסור לאכול קודם ק"ש. ודוחק לומר דשמואל לא שרי לקדש רק קודם חצי שעה לצאת הפוכבים.

דהא סתמא קאמר וכזה יש לעיין בהא דתניא משעה שבגוי אדם נכנסים להסב כו' להני תנאי דמאחרי זמן ק"ש ואיך נהגו פון]: אמנם בלאו הכי יש לעיין בדברי הרא"ש הנ"ל דמפרש דהאדרב דצלי של שבת בערב שבת דקריאת שמע קרי בצאת הפוכבים.

דלפי זה דשמואל נמי בעל פרחף הכי מתפרש פנ"ל. א"כ איך יאמר קדושה על הכוס לפי מה שכתב המ"א בסי' רל"ה ס"ק ד' בשם התרומות הדשן דאפ"י טעימה אסור קודם ק"ש ומייתי לה מהא דתניא ברכות ד' חקמים עשו סיניג כו' שלא יאמר אוכל קימעה ואשתיה קימעה כו' משמע מיניג דאפילו טעימה אסורה קודם ק"ש.

והא קי"ל דהמקדש צריך שיטעום ואיך טעים קודם ק"ש: והיה נראה לתרץ דהנה המ"א שם הקשה הא קודם בדיקת חמץ שרי טעימה לכו"ע. ותירץ דשאני בדיקת חמץ שהיא רק מדרבנן משו"ה שרי טעימה.

משא"כ ק"ש הניא דאורייתא ולפ"ז י"ל דשמואל לטעמי' דס"ל ק"ש דרבנן בברכות כ"א לפי גירסת הרי"ף והרא"ש אמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא מ"ט ק"ש דרבנן כו'.

וא"כ דינו כמו בבדיקת חמץ דשרי בי' טעימה. וא"ש: אלא דלפ"ז בע"כ צ"ל דהא דבברייתא דברכות אוסר טעימה צ"ל דס"ל ק"ש דאורייתא.

א"כ אהא גופא תקשי מנ"ל לשמואל לפלוגי אמתניתא דק"ש לאו דאורייתא ומאן הוא תנא דפליג אברייתא לומר דס"ל ק"ש דרבנן שנוכל לומר דשמואל אמר לה אנא דאמרי פהאי תנא: וי"ל דבמנחות מ"ג אפילו רבנן ור"ש דלר"ש לילה לאו זמן ציצית דס"ל וראיתם אותו פרט לכסות לילה.

ורבנן שם דרשי וראיתם אותו ראה מצנה זו וזכור מצנה אחרת ואיזו זו ק"ש פדתנן מאימתי קורין שמע בשחרית משפיר בין תכלת ללבן. וכתבו שם התוס' דהאי דרשא אסמכתא בעלמא הוא דק"ש דרבנן.

אבל באמת דוחק גדול לומר דהוי רק אסמכתא. ע"כ נ"ל דבאמת לאו אסמכתא אלא דבהא גופא פליגי דרבנן דס"ל ראה מצנה זו כו' ק"ש דאורייתא.

אמנם לר"ש דס"ל וראיתם אותו אמתא למעט פסות לילה י"ל ק"ש דרבנן [נאפ"ה י"ל פדעת תוס' דפסקו ק"ש דרבנן במנחות ובסוטה משום דבאמת קי"ל בהא כר"ש דלילה לאו זמן ציצית. וכמ"ש תוס' בזבחים] והשתא לפ"ז י"ל דשמואל ס"ל כר' שמעון וק"ש דרבנן.

וברייתא הנ"ל ברבנן דפליגי אר"ש. ולא תקשי ר"ש גופי' דידי' אדידי' ממ"ש בסוטה מ"ב מ"ש שמע ישראל ה"ל אסמכתא בעלמא הוא ואין למידין מן האגדה.

וע' ש"א סימן א'. והארכתני בזה במק"א בתשובה סימן ח': וכינן שהוכחנו דשמואל כר"ש ס"ל דק"ש דרבנן א"כ ס"ל ציצית מ"ע שהזמן גרמא הוא דלילה לאו זמן ציצית א"ש מ"ש שמואל במנחות מ' ע"ב תכלת אין בה משום פלאים ואפי' בטלית של פטורה נכתבו שם התוס' מדלא אמר אפי' בלא ו' משמע דשני דברים קמ"ל.

דתכלת אין בה משום פלאים אפילו בלילה דלאו זמן ציצית כו' והיינו משום דס"ל כר"ש כמו"ש: והנה פל זה טרחנו לענין טעימה דשרי לשמואל משום דס"ל ק"ש דרבנן. אבל עדיין קשה לפ"מ שאמר שמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה איך יכול לסעוד קודם ק"ש.

אמנם ג"ז יש לתרץ ע"פ מה דס"ל להגאונים באו"ח סימן רע"ד סעיף ה' דבכוס קידוש גופא אם שותהו פולו יוצא בו ידי מקום סעודה א"כ א"ש דלענין קידוש יוצא בו. ולענין ק"ש מסתברא דאין זה רק כטעימה ושרי.

א"נ י"ל דאוכל פחות מפביצה פת דלענין סעודה במקום קידוש יוצא ידי חובתו ולענין ק"ש לא מקרי רק טעימה. וע' באו"ח סימן רל"ב סעיף ג': אמנם לפי מ"ש דע"כ צ"ל דאמר קדושה על הכוס ואוכל אח"כ סעודה גמורה וכדמוכח גם כן ממ"ש הרא"ש ריש פרק ערבי פסחים.

וכן הובא לפסק הלכה בשו"ע, והדרא קושיא לדונקתא איך אוכל קודם ק"ש. נהי דק"ש דרבנן מ"מ לא גרע מתפלת ערבית ותפלת ערבית למ"ד חובה דאפי' שרי המיינו' מטרחינן לי' לא מיבעיא לטעמא דשכיחא שכרות אלא אפי' לטעמא דחיישינן לפשיעוּתא ולא חיישינן רק בדבר שפולה לילה זמנה הוא משא"כ ק"ש אינו אלא עד חצות לחכמים דפליגי אר"ג במתני' ולא חיישינן לפשיעה מ"מ אפתי תקשי דשמואל אדשמואל דהא איהו פסק בברכות ח' הלכה כר"נ וא"כ פינו דכולה לילה זמנא הוא חיישינן לפשיעה ואסור לאכול.

וכן כתב הרא"ש שם להדיא דאף לר"ג אסור לו לאכול ולשתות עד שיקרא ויתפלל כו'. ועוד לכו"ע הא אין מתחילין בסעודה כמו בתפלת המנחה וכדתנן בשבת ט' יעו"ש: ונ"ל לתרץ דבאמת ראית ר"ת נכונה לשיטתו.

ודחיית הרא"ש וכ"ד הרמב"ם נכון לשיטתם ותורת פולם אמת צדקו יחדיו דהנה הש"א בתשובה סימן ג' הקשה על דברי ר"ת שהביא ראיה מהא דרב צלי של שבת בערב שבת כו' ומסקינן בגמ' השתא דלא איתמר הלכתא כו' דעביד כמר ודעביד כמר עביד דבשלמא בתפלה שהיא רק דרבנן יכולין לסמוך להקל מספיקא פינו דלא איתמר הלכתא.

אבל לענין ק"ש שהיא דאורייתא פינו דלא איתמר הלכתא הו"ל להחמיר מספק ככל ספיקא דאורייתא לחומרא דדילמא הלכה פרבנן דלא הוי לילה עד צאת הפסחים. ותירץ דבאמת נראה דשיטת ר"ת דק"ש דרבנן פדמשמע ממ"ש תוס' בסוטה ובמנחות מ"ג.

והנה הרא"ש בפרק קמא דברכות פסק פדעת רי"ף דק"ש דאורייתא יע"ש. ולפ"ז שפיר דחה דברי ר"ת שהביא ראיה מרב דצלי של שבת בע"ש ומסתמא גם ק"ש קרא ומזה יהי ראי' גם למאן דס"ל דק"ש דאורייתא שהרי רב ג"כ ס"ל ק"ש דאורייתא בגדרים ח' כמו"ש הש"א בתשובה סימן א'.

דייש לזכות דרב לא קרא ק"ש רק בצאת הכוכבים. ואי דעכ"פ יש ראיה משמואל דאמר מתפלל אדם כו' ואומר קדושה על הפוס וצריף לסמוך קידוש למקום סעודה ומסתמא אוכל אח"כ פל סעודתו.

משמואל ג"כ אין ראיה דילמא לדידיה ג"כ מספקא ליה אי הלכה פרבי יהודה אי הלכה פרבנן ומאן דעביד פמר עביד כו' דכיון דלשמואל ק"ש דרבנן א"כ דינה פתפלה של ערב ד יכול להקל מספיקא פנ"ל, וא"כ לדידן דקיי"ל ק"ש דאורייתא (לשיטת רי"ף רא"ש ורמב"ם) ממ"נ אין ראיה דזמן שכיבה מתחיל מפלג המנחה דמרב י"ל דבאמת קרא בצאת הכוכבים.

ומשמואל אין ראיה דילמא משום דק"ש דרבנן היקל. וא"כ שפיר פתב הרמב"ם דאף דמתפלל של שבת בערב שבת מ"מ קריאת שמע לא קרא אלא בזמנו: גשובה להנ"ל דתיתי מילי מעלי להקנה דגים גדולים.

וסעודה של שבת. וי"ל דרש"י ז"ל נמי תיתי קאמר דה"ט דדשו בי רבים.

נדא שיהי' קרובין לסעודת שבת. ועוד דאמרינן פבוד שבת בדגים גדולים כו'.

אחיה ח"ן: סימן עה דיני מכירה אהד נתן מעות לחנוני על פכר לחם לשבת וחזר בו החנוני ואינו רוצה ליתן לו הפכר. רק הפסך רוצה להשיב בחזרה.

ואמיתי דהמוכר אינו יכול לחזור בו ולקבל מי שפרע. דהא בכה"ג העמידו דבריהם על דין תורה דמעות קונות פמבואר בחו"מ סימן קצ"ט סעיף ג' דיש זמן שפעות קונות בפשר בארבעה פרקים.

וכתב שם בהג"ה דיש מי שכתב דה"ה הנותן מעות על זין לקידוש בערב שבת דקנה דכל כה"ג העמידו דבריהם על דין תורה, מהרי"ל. וכתב שם הקצות החושן וה"ה נותן פרוטה לנתתום על חלת לחם לשבת דקנה פיון דמקדשין נמי על הפת עכ"ל.

אלא דעל דבריו יש לדקדק לפה נקט משום דמקדשין עליו והא בלאו הכי מצונה לאכול פת משום עונג [וע' תשובת רעק"א בהשמטות סימן א' דנראה דאכילת פת ביו"ט אינו מצד חיוב שמחה דהא בשבת ליפא חיוב שמחה אלא דמן פבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם והפכבוד ועונג עם שמחה תרי מילי גינהו.

וכיון דאין אכילת פת תלוי בחיוב שמחה י"ל דאין נשים חייבות במצות אכילת פת ביו"ט כו' ע' רא"ש פרק שלשה שאכלו סימן כ"ג שכתב הילכה נראה לרבינו יהודא דחייב אדם לאכול פת ביו"ט משום שמחה.

וכתב שם המעדני יו"ט דהא דאמרינן אין שמחה אלא בפשר פלומר דבבשר הוי שמחה. אבל ודאי דפת בעי בהד"ו וצע"ג על הגרעק"א] ואפילו פשמקדש על זין הא אין קידוש אלא במקום סעודה פדאמרינן בפסחים ק"א.

ומשום דכתיבוקראת לשבת עונג כמ"ש שם הרשב"ם ותוס' והרא"ש שהוא מ"ע מדברי קבלה. ואם נותן מעות על זין לקידוש אף שיש לו פת ו יכול לקדש על הפת מ"מ פיון שמצונה לקדש על זין מדרבנן העמידו על דין תורה דמעות קונות.

מכ"ש בנותן מעות על פת דמקניים בו מצות עונג שהוא מ"ע דדברי קבלה אף שאינו מקדש עליו דקנה מעותיו: אמנם צ"ע בעיקר דינו של מהרי"ל דמדמה בין לקידוש בערב שבת פדין בשר בד' פרקים דהיינו ערב יו"ט האחרון של חג.

וערב יו"ט הראשון של פסח. וערב עצרת.

וערב ראש השנה. ונהרי בערב יו"ט הראשון של חג אף דנדאי מ"ע דנשמחת בחגה נוהג בו ואין שמחה אלא בבשר ומקניים בזה מ"ע של תורה.

ואפ"ה לא העמידו חכמים אז דבריהם על דין תורה ולא קנו לו מעותיו אלא למי שפרע ולא לגמרי שלא יוכל לחזור בו. א"כ בין לקידוש מאי חזית לדמות לבשר של ד' פרקים נדמי לבשר של ערב יו"ט הראשון של חג או לערב יו"ט האחרון של פסח דלא קנו אז מעותיו ויכול המוכר לחזור בו: אולם יש להבין דלמה באמת לא העמידו חכמים דבריהם רק בד' פרקים אלו דאף דבערב יום טוב הראשון של חג רובא דאינשי טרידי בסנפה ולילב ואין להם פנאי להרבות באכילת בשר כמ"ש המפרשים מ"מ מאי איכפת לי' ללוקח אם אחרים לא ירצו לקניי' המ"ע דנשמחת בחגה בבשר פדין.

הלא הוא עכ"פ על מצנה נתן מעותיו ולמה לא יקנו לו מעותיו: ע"כ נ"ל דבאמת גם בראשון של חג או באחרון של פסח קנו מעותיו ורק לענין נותן דינר לטבח להשחית אותו בע"כ זה אינו קונה משום דהטבח טוען סבור הייתי שיתקבצו לי המעות מקודם שאשחוט ועכשיו לא נתקבצו לי כל המעות מחיר הבהמה שכיחא לי פסידא לפי שלא אמצא קונים לבשר אחר שחיטה וכיון דהפסד שכיח ה"ל ללוקח לאתנויי פדין טריפות דסרסא בסימן רל"ב סעיף י"ב להיש חולקים דאינו מבטל מקח דהואיל ונהוי דבר דשכיח ה"ל ללוקח לאתנויי אכל בד' פרקים דשכיחי זביני ומצוי למפור הבשר לאחר שחיטה והפסד הטבח לא שכיח א"כ על הטבח ה"ל לאתנויי ומדלא אתני משחיטין אותו בע"כ.

ולפ"ז פשנתקבצו להטבח כל מעותיו גם בראשון של חג או באחרון של פסח משחיטין אותו בע"כ כשאינו רוצה לשחוט פנין שאין לו הפסד דבמקום מצנה קנה מעותיו. ולפ"ז ביין לקידוש ופת לשבת.

דדמיא לנתקבצו לו כל מעותיו ג"כ קנו מעותיו פדעת הרמ"א בשם המהרי"ל. וילדעה השני' בס' רל"ב שם צ"ע: סימן עו הרמב"ם בהלכות מכירה פרק י"ד הלכה י"ד והובא בחו"מ סימן רכ"ח סעיף ד' בדיני אונאה אם נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר זה או מה דעתה בדבר זה וכו' כל פיוצא בדברים הללו עכ"ל הרמב"ם.

וכתב הה"מ דזה אינו מבואר. אבל יש ללמוד דבר מדבר ופשוט הוא: ונ"ל דהוא גמ' מפורשת בב"ב כ"ב ע"א רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק תזי אי צורבא מרבנן הוא נקוט לי' שוקא א"ל רבא לרב אדא בר אבא פוק תהי לי' בקנקניה נפק בעא מיניה פיל שבלע פפיפה מצרית והקיא דרף בית הרעי מהו לא הנה בידיה א"ל מר ניהו רבא טפח ליה בסנדליה א"ל בין דידי לרבא איכא טובא מיהו ע"כ אנא רבא רבו דרבא לא נקטו לי' שוקא פסיד גרוגרות דידיה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל תזי מר מאי עבדי לי' א"ל מאן דלא שהייה לאוניתא דמלכא דאדום לא

נְשִׁיָּה לְאוֹנִיתִיךָ כו' וְלִכְאוֹרָה מֵאֵי אוֹנָאָה הִי' פֶּאן פִּינֵן שְׂפִיָּאָמֶת צְרִיכִין לִידַע אִם צוֹרְפֵא מְרַבְּנֵן הוּא פִּי הִיכִי דְלִנְקוּט לִיָּה שׁוּקֵא וּא"כ בַּע"כ תְּהִי לִיָּה אֶקְנִקְנִיָּה.

אִךְ הָאוֹנָאָה הִי' פֶּאן שְׂשָׂאֵל לוֹ שְׂאֵלָה שְׂפִיבְרַי אִיבְעִיָּא לְהוּ בְּבֵית הַמְדְרָשׁ (בְּמִנְחוֹת דְּרַף ס"ט) וְלֹא נִפְשָׁטָה כָּלֵל מִשׁוּם אֲמוּרָא. א"כ אִיךָ יִחְשׁוּב שְׁהוּא יִפְשׁוּט לוֹ וּא"כ הִיָּה בְּזוּהַ דְרַף לַעַג וְאוֹנָאָה.

וְעִי' בְּתוֹס' שְׁם סִימָן עזו ב"מ פֶּרֶק אִיזְהוּ נְשִׁיָּה דְרַף ס"א ע"ב אָמַר רַבָּא כו' עַד פֶּאן יָכִין רְשָׁע וְיִלְבַּשׁ צְדִיק. עַד פֶּאן וְתוּ לֹא אֵלֵא אִפִּי' עַד פֶּאן יָכִין רְשָׁע וְיִלְבַּשׁ צְדִיק.

וְהַגְמ' תְּמוּהָ מֵאֵי אִפִּי' עַד פֶּאן. וְגַם לְמָה מְשַׁנָּה מְלִשׁוֹן הַפְּסוּק שְׁנֹאָמַר (אִיּוֹב כ"ז י"ז) יָכִין וְצְדִיק יִלְבַּשׁ.

וּנ"ל דְלִקְמָן דְרַף ס"ב ע"א אָמַר הַנִּיחַ לְהֵם אֲבִיהֶם פֶּרָה וְטְלִית וְכָל דְבָר הַמְסוּנִיִּים חִיבִין לְהַחְזִיר מְפִינֵי כְבוֹד אֲבִיהֶם כו' וְהַנִּי מְפִינֵי כְבוֹד אֲבִיהֶם מִי מְחִיבֵי קְרִי פֶּאן וְנָשִׂיא בְּעַמָּה לֹא תֵאָר בְּעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה עַמָּה כו' כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה כו' וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחְזִיר עַד שְׁמַת כו' ע"ש.

דְּכַרְבִּית קְצוּצָה. וְעָשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה דְוָקֵא, וְהַנִּיחַ דְבָר מְסוּנִיִּים.

חִיבִין בְּנִיּוֹ לְהַחְזִיר מִשׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם. אָמְנָם בְּרִיבֵית שְׂאִינָה קְצוּצָה דְהִינּוּ אָבִיב רַבִּית מְשַׁמַּע שְׂאִין חִיבִין לְהַחְזִיר.

וְכֵן מְשַׁמַּע מִהַפּוֹסְקִים. וּז"ש יָכִין רְשָׁע דְהִינּוּ הָאֵב שְׁמַת בְּרִשְׁעוֹ וְלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אִזְ צְדִיק דְהִינּוּ בְּנֵי יִלְבַּשׁ הַטְּלִית אִךְ שְׁהוּא דְבָר מְסוּנִיִּים שְׂאִינוּ מְחִיבֵיב בְּכְבוֹד אָבִיו לְפִי שְׂלֵא עָשָׂה מַעֲשֵׂה עַמָּה.

אִךְ אִם יָכִין צְדִיק דְהִינּוּ שְׂעָשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה וּמַת וְהַנִּיחַ טְלִית דְבָר הַמְסוּנִיִּים אִזְ לֹא יִלְבַּשׁ צְדִיק בְּנֵי מִשׁוּם כְּבוֹד אָבִיו, אָמְנָם בְּאָבִיב רַבִּית אִפִּי' יָכִין צְדִיק יִלְבַּשׁ בְּנֵי הַצְדִיק, וּז"ש רַבָּא עַד פֶּאן יָכִין רְשָׁע פִּי' דְוָקֵא לְפִי שְׁהוּא רְשָׁע אִזְ יִלְבַּשׁ צְדִיק וְלֹא יָכִין צְדִיק וְיִלְבַּשׁ צְדִיק.

מִשָּׂא"כ בְּאָבִיב רַבִּית אִפִּי' יָכִין צְדִיק יִלְבַּשׁ צְדִיק. וְהִינּוּ דִיוּקֵא דְקֵרָא.

דְּאִינוּ שְׁנֵה רַבִּית קְצוּצָה לְאָבִיב רַבִּית. אִךְ קֵרָא גּוּפָא דְמִיָּרִי בְּרִשְׁעָה זֶה בְּרַבִּית קְצוּצָה וּמכ"ש בְּאָבִיב רַבִּית וּז"ש אִפִּי' עַד פֶּאן.

וּדו"ק פִּי הוּא בְּרוּר. מְחַתְּנֵי הַגָּאוֹן מִהוּר"ר יוֹסֵף בְּנִצְיוֹן פְּרִיִדְמָאָן שְׁלִיט"א מְפִיקְעֵלִין: סִימָן עזו דִּינֵי זְכִיָּה וּמַתְנָה לְהֵרֵב הַגָּאוֹן כו'.

אֲשֶׁר כְּתוּבָת אֵלֵי יִקְרִי וּנ"ל שְׁמַעְתִּי מִקְשִׁים לְפִי מ"ש הַרְשִׁב"א בְּשֵׁם הַרָאָב"ד בְּקְדוּשִׁין כ"ג בְּהָא דְאִין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בַעֲלָה דְכְשִׁנְתָּנוּ לְעַבְדָּא כְּאִילוּ נִתְּנוּ לְרַבּוֹ מְשִׁ. לִפ"ז אִיךָ יְכוּלָה אִשָּׁה לְקַנּוֹת מְצִיָּאָה לְאַחַר דְּהָא לֹא שְׁיִיךְ גְּבַהַ מִיָּגוּ דְזִכְיָא לְנִפְשָׁה דְהָא תִּיְכַף וּמִדְ זְכִי לָה בַעֲלָ.

וכתבת דמשפחת לה אליבא דר"ש דקיי"ל פנותי' בכתובות ע"ח ע"ב דנכסים שאין ידועים לבעל לא זכה בהן א"כ ה"נ מציאה שלא ידע בה בעלה יכולה לקנות בשביל אחר וכמו"ש האבני מילואים ליישב הקושיא שמקשים במס' פתובות.

עד פאן דבריה: הנה לכאורה היא אפשר לומר בלא"ה לפמ"ש תוס' ב"מ י' דהא דקיי"ל המגביה מציאה לחברו קנה חברו אף דתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה משום דבמציאה איכא מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחבריה א"כ אשה שמגביה מציאה לאחר זולת בעלה נהי דלא מקרי' חב לאחרים דהא איכא מיגו דזכי' לנפשה ולבעלה בהגביתה.

מ"מ לבעלה הרי חבה היא דהא אלמלא שהיא לא הייתה מגביהת היא אפשר שבעלה ימצא מציאה זו. משא"כ עתה שהגביהת היא בשביל אחר הו"ל כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דלא קנה: אמנם י"ל דנדאי במגביה מציאה לחברו אי לאו דאיכא מיגו דזכי לנפשי' הרי הוא חב לאחרים משום דא"א שלא ימצא עכ"פ אחד בעולם.

נמצא דהמגביה חב לו בהגביתה. משא"כ האשה נגד בעלה לא מקרי' חב לו דמי יודע שאם האשה לא הייתה מגביהת היא בעלה האחד המוצא נהרי הוא אינו רק אחד נגד כל העולם ולא חיישינן לו.

נדמיה להא דאמר בב"ב קע"ב לנפילה דייחיד לא חיישינן ועי"ש פי' רשב"ם. וא"כ לא חבה בהגביתה לשום אדם דלכו"ע לא מקרי' חבה דהא איכא מיגו דאי בעי זכי' לנפשה ולבעלה וגם לבעלה לא מקרי' חבה משום דמאן יימר דבעלה היא מוצא וא"כ לא חבה פלוג לשום אדם בעולם והניא לה פשאר מגביה מציאה לחברו דקנה חברו: אף כל זה פשאין ידוע לבעל בפשה שהאשה מגביהת המציאה.

אבל פשידוע לבעל נדאי לא קנתה האשה לאותו שהגביהת בשבילו שהרי חבה היא לבעלה דאי לאו היא נדאי הנה הוא הולך וזוכה בהמציאה וא"כ הניא לה איהי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דהא בדידה לא שייך מיגו דזכי' לנפשה פיון דלנפשה אין לה זכיה דהא מציאת אשה לבעלה: ולפ"ד אף פשהבעל יודע פשאשתו מגביהת מציאות פגון דאקפי אגמא בפנוני אלא דהוא אינו יכול לילך ולזכות בהן טרם שזכו אחרים יכולה האשה לזכות בהן לאחר לפי טעמא דאמרן.

אבל לפ"מ שכתבת אתה פל שהבעל יודע מהגביתה א"א לה לזכות לאחר, וכן נראה פדבריה לדינא. ולא מיבעי להראב"ד שהבאת דידה פיד בעלה מש.

אלא אפילו לאידך דס"ל דהיא זכי' תחילה ובעלה מינה קזכי. מ"מ עכ"פ אין לה זד לזכות לאחר נגד תקנת חז"ל שאמרו דמציאת אשה לבעלה.

ובירושלמי קדושין שם הגביה עבד את המציאה ואמר על מנת שאזכה בה אני ולא רבי מהו כו' ומסיק דקנה רבו בע"כ עי"ש. ונפיר כתבת דלא משפחת לה אלא במציאה שאין ידוע לבעל דאז יכולה לזכות לאחר פמו בנכסים שאין ידועין דאם מקרה ונתנה קנים לר"ש דקיי"ל פנותי': ומה שאני מסתפק אשה שהגביהת מציאה בשביל אדם א' והית' ידוע' לבעל דאמרן לעיל דלא זכתה לו אם עברה ונתנה לו ולא לבעל אי מפקינו מיני' ונותנין לבעל או לא מפקינו מיני' לכאורה יש לפשוט מדברי התוס' ב"ב נ"ד ע"א אהא

דאדעמא דציבי לא קני שפתיבו דלעולם לא קנה אא"כ נתפונן לקנות פדאמרינו לעיל לקנות את חבירתה אף אותה לא קנה.

וביבמות נ"ב אמר הא למה זה דומה לעוור בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני. ובב"ק מ"ט אמר דמחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעמא דארעא הוא מחזיק ובארעא הא לא אחזיק.

ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתה אשטרא. או דלמא דעתה נמי אשטרא.

ואין להקשות דאע"ג דאין דעתו אשטרא אמאי אין ידו קונה לו שלא מדעתה כמו חצרו. דהא דחצר קונה לו שלא מדעתו היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו ואם הי' יודע הנה רוצה לקנות.

אבל אם יודע ואין מתפונן לקנות לא קנה ע"כ. לפי זה הכא דהאשה לא פיונה לנפשה פלל גם בעלה לא קנה ממנה.

דנהי דיד אשה פיד בעלה. אבל לא עדיפא מידו ואילו ידו שלא בכוננה לקנות לעצמו לא קנה.

אשה נמי פשלא פיונה לזכות לא קנתה ולא קני בעלה ממנה. וא"כ הו"ל בידה הפקר והאחר שנטל מידה מהפקירא קזכי ואין מוציאין מידו: אלא דהרמב"ם ז"ל לפי פירוש הש"ך בחו"מ סימן רה"ע חולק בדבר.

שקרי פתב הרמב"ם ונהביאו המחבר שם סעיף י"א המחזיק בשטר מנכסי הגר פדי לקנות הקרקע הפתובה באותו שטר לא קנה אלא השטר בלבד לצור על פי צלוחיתו. ותמהו עליו פל הפוסקים דהא מוכח בגמ' דכדי לקנות הקרקע פשיטא דלא קנה הנזיר ואפילו בסתמא הוי בעי דלא איפשטא בגמ' ותירץ הש"ך דה"ט דהרמב"ם משום דלריב"ח דס"ל חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אפי' לא הנה דעתו אשטרא נמי קני לי' ידו שלא מדעתו אלא דרב ייבא ור"נ לא ס"ל כריב"ח דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו וה"ה ידו.

א"כ לפ"מ דקי"ל כריב"ח שפיר פסק הרמב"ם דאפי' לא פיונו רק לקנות הקרקע קני עכ"פ שטרא ומה"ט השמיטו הרי"ף והרא"ש הך בעיא דרב ייבא מר"נ לפי שאינה אליבא דהלכתא. עכת"ד.

לפ"ז בנידון דידן לדעת הרמב"ם אף שלא פיונה האשה לזכות ולקנות בעצמה קניא היא וקני בעלה מינה קודם שבאה המציאה ליד האחר א"כ אף שעברה ונתנה להאחר מפקינו מיניה משום דגזל הוא פידו ונותניו לבעלה.

ויצא לנו דנדון שאלתנו הוי מחלוקת תוס' והרמב"ם לדעת הש"ך: וסבור הייתי לומר דנדון דידן כו"ע מודו דלא קנתה האשה דעד פאן לא קאמר הרמב"ם אלא פידו שלא בכוננה לקנות דומיא דחצירו שלא מדעתה.

אבל במתפונן להדיא שלא לקנות בעצמו פהא דנידון דידן שהאשה הגביהה בשביל שיקנה אחר ולא היא בכה"ג מסתברא דלכו"ע אין ידו קונה לו בע"כ. אכן שוב ראיתי דאף בכה"ג לא פלטינו ממחלוקת לפ"מ שפי' רש"י בביצה ל"ט במילא מים ביו"ט ונתן

לחברו דרב ששת אמר פרגלי הממלא דס"ל בירא דהפקירא הוא ופי' רש"י משום דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים אלא המגביה קנה.

הרי דלפי' רש"י דאף שמילא לצורך חברו ולא לעצמו כשחברו לא קנה אליבא ששת קנה המגביה. אף שפינון להדיא לצורך חברו ולא לעצמו.

ואף ר"נ לא פליג שם ואמר פרגלי מי שנתמלאו לו אלא משום דס"ל דבירא דשנתפי הוא. וכן הוא במסקנא שם אליבא דר"ש לפי פי' רש"י ויש פוסקים שם כר"ש.

הרי דגם בכה"ג דנידון שלפנינו במחלוקת שנויה: והנה הנתיבות והשער משפט פתבו על דברי הש"ך הג"ל דאשתמיט מיגני דברי התוס' דב"ב נ"ד הג"ל. ולי הי' נראה דאף דודאי אשתמיטתי דבריהם מדלא הביאם לתרץ ראיותיהם אליבא דהרמב"ם.

מ"מ אפתי י"ל דדעת הרמב"ם הוא כפי מה שפי' הש"ך. וקא דאמר בב"ב לקנות את חברתה אף אותה לא קנה וכן קא דאמר ביבמות דעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קנה שהביאו התוס' משם ראי' דכל קנין שלא בכוננה לקנות אינו פלוס.

יש ליישב ע"פ מה שמצאתי בתוספות ישנים יבמות שם בש"ס חדש דוויילנא ד"ה וכסבור דשלו הן דלא קנה. וז"ל.

וקשה דמשמע ה"א דלקנות בעינו כוננה ובב"ב ק"ט אמרינו נוקמא בלמעלה מג' ובשלא מתפנוין. וי"ל דהתם בקנין מטלטלין דלא אלים חזקת הבועלים עליהן דהם נכסים שאין להם אחריות ונקנין בקל אבל בקרקע אלים חזקת הבועלים וצריף כוננה לקנותה קודם שיצא מרשות הבועלים.

ע"כ.

והשתא לא קשיא מידי מב"ב ויבמות דהתם במקרקעי מיירי דבעי לכו"ע כוננה לקנות: וראיתי במשנה למלך פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה שהביא דברי מהרי"ט שכתב דכיון דחצרו קונה לו שלא מדעתו כ"ש ידו וקני משמע בסוף פרק הגזקין כו'.

והשיג עליו המל"מ מהא דכתבו התוס' בב"ב דאין ידו קונה לו שלא מדעתו. וקא דחצר קונה לו שלא מדעתו היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו.

אבל אם יודע ואינו מתפנוין לקנות לא קנה ובפ' המניח אמרינו ההופך את הגלגל כו' אמר ר"א לא שנו אלא שנתפנוין לזכות בהן כו'. ולפ"ד הרב מהרי"ט דידו קונה לו שלא מדעתו הכי הו"ל למימר לא שנו אלא שלא פינון שלא לזכות בהן כו' ודברי התוס' דסוף פרק הגזקין שהביא הרב י"ל דכוננתם דאיצטריף לאשמעינו דהוי גזל דס"ד פינון דלא נתעכבו בידו לא פינון לזכות כו' קמ"ל כו' דכיון לזכות בהן עכ"ד.

והנה מה שהביא המל"מ ראי' מב"ב ק"ט דאין ידו קונה לו שלא מדעתו הנה הראיתי דברי התוס' ישנים ביבמות שהביאו ראי' משם להיפך. [אמת דראייתם צ"ע מהיכא מייתי לה לפי פירוש רש"י שם.

ואולי יש להם פירוש אחר בסוגיא שם]. ומ"ש המל"מ לפירוש דברי התוס' גיטין ס"א
הנה זה לשון התוס' שם אהא דתנא אם ליקט ונתן בידי הרי זה גזול גמור.

נראה דאיצטריך לאשמעינן בתלשן ביזו ומפילן אע"פ שלא נתעפבו ביזו ולא אחז בהן
אלא להפילן ע"כ. הרי דדבריהם אינם מורין כלל שיתפרשו ע"פ פנונת המל"מ שהרי
כתבו ולא אחז בהם אלא להפילם דמשמע אבל לא לקנותם.

ועוד דמה יענה הגאון מל"מ על דברי הרשב"א שם שכתב דלאו בנטל ונתן ביזו במתפנין
לזכות בהן קאמר דא"כ מאי למימרא כו' וכ"כ הר"ן באלפסי שם. ע"כ י"ל דכוננת התוס'
פשוט וכמ"ש הרשב"א ור"ן ומוכח מכאן דידו שלא בכוננה קנה ודלא כמ"ש תוס' בב"ב.

וראיתם בב"ב שם לא קשיא לשיטה זו משום די"ל דס"ל פדעת תוס' ישנים ביבמות
לחלק בין קרקע ומטלטלין ולפי מש"ל זהו דעת הרמב"ם ג"כ וכן דעת רש"י בביצה:
אולם פאשר בינתי בספרים ועינתי היטב בדברי הרמב"ם ראיתי דדברי הש"ך ופירושו
בכוננת הרמב"ם אינו מוכרח כלל ואדרבה דוחק גדול הוא לעשות פלוגתא חדשה בין ר'
יבא ור"נ לבין ריב"ח מה שלא מצינו בגמ' מי שחולק אריב"ח.

על כן נ"ל לפירוש דברי הרמב"ם באופן אחר בס"ד. דהנה המחנה אפרים בהלכות קנין
משיכה סימן ד' הקשה אתוס' גיטין ורשב"א ור"ן שם דמשמע דידו שלא בכוננה קניא
מהא דשטרותיו של גר דב"ק מ"ט דמוכח דידו לא קניא שלא במתפנין וכמ"ש תוס'
בב"ב וכתב אבל בב"מ י' משמע דלר"פ ורב ששת אע"פ שלא פנין לקנות בד' אמות רק
בנפילה אפ"ה פנין דבזכ"י קעסיק קנה בד' אמות.

וכתב הב"י שפן דעת הרי"ף ורא"ש ורמב"ם וכן דעת רבנותא שהביא הר"ן שכל שנה
מתעסק בזכיה אע"פ שלא פנין לקנות באותה הגבהה הרי זה קנה והיא דמתזיק
בשטרותיו של גר לא דמי להאי.

דהתם אין פנונתו לזכות בשטר לגופו כלל אלא לצורך הקרקע למה הדבר דומה למתזיק
בשנה זו לקנות את חביתה ודברי התוס' גיטין נוטין לסברת הרי"ף ורא"ש ורמב"ם
כו'. ובחזושי אסיפת זקנים פרק קמא דמציעא הביא משם התוס' דאפי' למ"ד המגביה
מציעא לחברו לא קנה חברו מ"מ זה שהגביה קנה ואע"פ שלא פנין לקנותה לעצמו פנין
דבזכיה מיהא קעסיק עכ"ד.

אבל היכא דסבור שהוא שלו שאינו מתעסק בזכיה לא קנה. עכ"ד המח"א.

ולדידי נ"ל דיש להשיב על דבריו מה שאמר דהיא דמתזיק בשטרותיו של גר דומה
למתזיק בשנה זו לקנות את חביתה. דלא דמי כלל וכלל.

לפמ"ש הרשב"א ז"ל בב"ק מ"ט שם וז"ל ושטרא נמי לא קנה דלאו אדעתא דשטרא
אחזיק. פלומר וכל שהחזיק בקרקע יכול להוציא השטר מידו דהמתזיק בקרקע קנה
השטר בכל מקום שהוא דשטרא אפסרא דארעא הוא עכ"ל והוא מגמ' קדושין כ"ז.

וכ"כ הרמב"ם פרק ו' מהלכות מכירה הלכה י"ד וכן המוכר קרקע וכתב השטר ואין
הלוקח עמו פנין שהחזיק הלוקח בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא עכ"ל. אלא
דהראב"ד שם פתב עליו והוא דא"ל אנב וקני.

אף הרמב"ם ס"ל דא"צ. וכ"ד תוס' גיטין כ"ב ד"ה התחזיק.

וכ"כ הר"ן שם בשמם ומה"ט פסק הרמב"ם בפרק ג' שם הלכה ט"ז בעציו וזרעים דהתחזיק בזרעים קנה עציו ומשמע אף דלא א"ל אגב משום דהו"ל דומיא לקרקע ושטר דאמרין אפסרא דארעא הוא וכמ"ש תוס'.

ולפ"ז המתחזיק בשטר לקנות הקרקע ה"ה דומה למחזיק בשדה זו לקנות אותה ואת חבירתה לפי שעוסק לקנות הקרקע ושטר זה עמו שיהי מאן דקני קרקע נקנה עמו השטר ממילא משום דאפסרא דארעא הוא וא"כ עוסק הוא לקנות שניהם יחד.

והשתא נהי דלא קנה קרקע מ"מ השטר מיהת ליקני משום דהוא עסוק לקנותו ואף שאינו רוצה לקנותו רק ע"י הקרקע ולא משום שהוא עתה תחת ידו ומחזיק בו מ"מ עכ"פ עסוק לקנותו א"כ יש לו לקנות מטעם ידו שלא בכונה כמו דקנה לו ד' אמות אף דאינו רוצה לקנות רק בנפילה מ"מ קני פינן דבזכיה קעסיק וא"כ הדרא קושניית המח"א לדוכתא: אמנם נכון מאוד ולא קשיא מידי דבב"מ י' בתירוץ קמא שם בגמ' ס"ל דכיון דנפל גלי דעתה דבנפילה ניחא לי דלקני בד' אמות לא ניחא לי ולא קני אף דעסיק בזכיה נרב ייבא ור"נ פהאי תירוץ ס"ל משו"ה המתחזיק בשטר לקנות הקרקע אף דקעסיק לקנות גם השטר ע"י הקרקע אבל פינן דגלי דעתה דע"י ידו לא ניחא לי דלקני לא קנה.

ולפ"ז א"ש דברי הרמב"ם שכתב דאף בהתחזיק השטר כדי לקנות קרקע קני עכ"פ השטר משום דאיהו ס"ל כר"פ נרב ששת דדוקא בר"ה ובשדה דבעל הבית דלא קניא ד' אמות בנפילה נמי לא קני אבל במקום שד' אמות קונות קני אף דנפל וגלי דעתה דבנפילה ניחא ליה דלקני משום דעכ"פ עוסק הוא לקנות וה"ט דהשמיטו הרי"ף והרא"ש ה"א דאיבעא רב ייבא לר"נ משום דלא ס"ל בתירוץ קמא דב"מ י' והשמיטו ולא פתבו להלכה רק תירוץ דר"פ נרב ששת שם: הן אמת דהמ"מ בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה פתב דהרמב"ם ס"ל בתירוץ קמא דגמ' דאף במקום שד' אמות קונות כשנפל לא קני אבל הכ"מ שם פתב דאין דברי הה"מ נראין שיהי הרמב"ם פתב כל מציאה כו' אינו זוכה בה עד שתגיע לידו או לרשותו אבל אם ראה את המציאה אפי' נפל עליה ובה אחר והתחזיק בה הרי זה שהתחזיק בה זכה בה ואי כהמ"מ לא הו"ל להרמב"ם לכתוב אפי' נפל עליה.

[ר"ל דמשמע דבלא נפל עליה ודאי דלא קנה ואי במקום שד' אמות קונות קמיירי פשלא נפל ודאי דקנה ע"י ד' אמות אלא הו"ל למימר דאם נפל עליה] ומדכתב לשון אפי' הדבר ברור דלא תפס פאוקימתא קמיינתא וכן פתב בב"י סימן רס"ח וכן פתב הרב בהגה בשו"ע שם לדעת הרמב"ם וכן פתב הש"ך שם.

אבל הפר"ח בהגהותיו להרמב"ם וכן המל"מ שם פתבו בדעת הרמב"ם כהמ"מ. ואנכי תמה עליהם איך לא ראו דברי הרמב"ם בפ"ה המשנה בב"מ שם אהא דראה את המציאה ונפל עליה שכתב פשיהו' עומד בשדה כל מה שהוא עמו בתוך ארבע אמות שלו קנה כאילו הגיע לידו ואין לשום אדם בו זכות.

ואמנם זה הדין האמור בזו ההלכה הוא כמי שהוא עומד ברשות הרבים או בשדה חבירו שאין דרוך בני אדם לעמוד שם לפיכך לא קנו לו ד' אמות שלו אפי' נפל על המציאה ובה

אחר ונהחזיק בה זה שהחזיק קנה הרי שפכת בפירושו דהא דנפל לא קנה מיירי דוקא במקום דד' אמות לא קנו וכדעת הכ"מ ונהרי זה כמו"ש דהרמב"ם לטעמין אגזיל דבצעסיק בזכ"ל קנה: ומה שפכת המחנה אפרים דדברי התוס' גיטין מטין לדעת הרי"ף וקרא"ש וקרא"ם כו'.

הנה ס"ל דכולהו חד טעמא אית להו משום דעוסק בזכיה קני אפי' שלא במתכוון לקנות. ולדידי קשיא לי ע"ז דא"כ מוכח לדעת התוס' ונהרשב"א ור"ן דברייטא דתנא בגיטין אם לקט ונתן ביז הרי זה גזל גמור ס"ל פתירוץא דר"פ ורב שש"ת בב"מ י' ודלא פתירוץא קמא שם א"כ אמאי לא אותבי' מברייטא זו אתירוץא קמא ולסייע מההיא לר"פ ורב שש"ת.

ומיהו בהא י"ל דאין להקשות מההיא ברייטא משום דיש לדחות ולומר דברייטא הא קמ"ל דלא נימא פינו דלא נתעכבו ביזו לא פינו לזכות אלא להפילם ולא קנה קמ"ל דאמרין דכיון לזכות בהם אף שלא נתעכבו ביזו.

וקא דכתבו התוס' ונהרשב"א ור"ן דברייטא קמ"ל דאף דלא פינו לזכות קנה. היינו לקושטא דמילתא פתבו פן לבתר דקי"ל כר"פ ורב שש"ת אבל מגופא דברייטא אינו מוכח פן.

אלא דלפ"ז נצטרף לומר דהרשב"א ור"ן כר"פ ורב שש"ת ס"ל. ונהרי לא כן הביא ה"ר"ן בחידושו שם בב"מ דהרשב"א פסק פתירוץא קמא דכיון דלא הי' מתכוון לקנות בד' אמות לא קני וראייתו מהא דיבמות העוזר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני.

וכן הסכים עמו ה"ר"ן. והשתא לפ"ד המחנה אפרים סתרי הרשב"א ור"ן לדברי עצמן ובע"כ צ"ל דס"ל לחלק בינייהו דהא דלקט ונתן ביז עדיף מהא דראה את המציאה ונפל עליה. וצ"ע.

ועי' במל"מ פ"ק ב' מהלכות זכיה. ומעתה אין עוד ראיה מדברי הרמב"ם ורי"ף ורא"ש ותוס' גיטין ורשב"א ור"ן.

שיחלוקו על תוס' דב"ב. די"ל דכולהו ס"ל דידו שלא בכונה אינו קונה ולא פש לן רק לתרץ דברי רש"י בביצה דמשמע דסבירא ליה דלרב שש"ת אפילו במתכוון לזכות לחברו ולא לעצמו אפ"ה קני איהו: והנה לעיל הבאתי דברי המחנה אפרים שכתב בשם חידושי זקנים פ"ק קמא דב"מ דאפי' למ"ד המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו מ"מ זה שהגביה קנה כו' ועינתי באסיפת זקנים וראיתי שכתבו פן להמתיק דעת רש"י דביצה הנ"ל שלא תהי' תמוה כ"כ סברת רב שש"ת דהוי כרגלי הממלא.

על פן פירשו דה"ט משום דעסיק בזכיה קנה אע"פ שאין מתכוון לקנותה ולדידי עדיין תמוה דמה יושיענו זה דעסיק בזכיה שהרי אדרבה הוא עסיק שלא יזכה בה הוא רק חברו וכיון דחברו אינו זוכה איך יזכה בה הוא בע"כ.

ונהרי זה קושית התוס' בביצה שם. וכן הקשה הרשב"א בחידושו לביצה דהאיך אפשר לומר שיספור רב שש"ת שיקנה הממלא בע"כ כו'.

ונ"ל לפירוש לפי פירושו רש"י דה"ט דר"ש דכיון דממלא לצורך חברו הרי רוצה הוא בתקנת חברו בכל מה דאפשר שיגיעו המים לידו וכיון שהדין הוא דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו לר"ש א"כ פדי שיבואו המים לבטח לידי מי שנתמלאו לו צריף הממלא לקנות לעצמו תחילה ואח"כ ליתן לחברו דאם יזכה תיכף בשביל חברו פיון דחברו לא קנה א"כ הרי המים בידו הפקר וכל מי שירצה יטול ממנו בע"כ כזוזה מן ההפקר ולא יגיעו המים מעתה ליד מי שנתמלאו לו על פן בע"כ צריף הוא לזכות בהם תחילה לעצמו ואח"כ לתנם לחברו.

משו"ה ס"ל לרב ששית דהוי פרגלי הממלא. אבל ר"נ ס"ל דהממלא אינו חושש שיטלו אחרים ממנו בע"כ.

ע"כ לא קמכוין לזכות בעצמו תחילה והוי' להו הפקר עד דאתו ליד מי שנתמלאו לו משו"ה הוון פרגליו. פו נראה לי.

שוב ראיתי בש"מ שם שהביא דברי הרמב"ן בקצרה. ונראה שכוננתו למ"ש בס"ד: לפי דברי אלה מיושב לי תמיהת הפ"י בב"מ שהקשה לרב ששית דס"ל המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו וקני המגביה לעצמו א"כ מ"ט יתיב לזה דהוי חב לאחרים דמאי איכפת לאחרים אם יקנה המגביה או חברו.

ובאמת נראה פהחולקים על שיטת רש"י וסברי דכו"ע מודו דהמגביה ודאי לא קנה ע"ש. דלפמ"ש ה"ט דר"ש דקנה הממלא משום דדינא הוא דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו משו"ה אין להממלא עצה אחרת שלא יהיו המים הפקר עד דאתו לרשות חברו בלתי אם יזכה הוא תחילה וכמו"ש.

משא"כ אם הי' הדין דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו ודאי דלא הי' דעתו לזכות בהמציאה לעצמו תחילה. א"כ שפיר אמרו דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו דאי קנה חברו ואז אין לו פונה כלל לזכות לעצמו א"כ הו"ל תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים.

וק"ל: הינצא לנו מכל האמור. דדברי התוס' בב"ב עיקר דידו שלא בכונה לא קנה ולא מצינו מאן דפליג עליהו לפ"מ שפירשנו דברי הרמב"ם דלא פש"ף.

וכן מתוס' גיטין סוף פרק הנזקין אין ראי' כלל דפליגי אדברי תוס' דב"ב ודברי תוס' ישנים יבמות נ"ד יחידאה היא משום דלא מצינו לאחד מן הפוסקים שיחלק בזה בין קרקע למטלטלין.

והרשב"א והר"ן הנ"ל ס"ל בפירושו דל"ש. לפ"ז בנידון דידן פיון דהאשה לא פיונה לזכות לעצמה הוי לה ידה שלא בכונה ולא קניא האשה ולא קני מינה בעלה וה"ל המציאה הפקר עד דאתיא ליד האחר וקנה מן ההפקר ואין מוציאין מידו.

ועוד דהכא גרע טפי מידו שלא בכונה שהרי פיונה שלא לזכות בעצמה. ואף דלכאורה מוכח מרב ששית דביצה דאפי' בכה"ג קני דלפ"מ שפירשתי דה"ט דקנה הממלא פדי שיהי' לטובת חברו משו"ה אמרינן דמסתמא פיון הוא לזכות בו תחילה א"כ ה"נ יש לנו לומר דבשביל טובת האחר שרוצה האשה שתגיע המציאה לידו מתפוננה שלא לזכות

בְּעֶצְמָהּ תַּחֲזִיקָה שְׁהָרִי יוֹדַעַת דָּאָם תַּנְזָה בָּהּ תַּחֲזִיקָה מִיַּד קְנָה מִמְּנָה בְּעֵלָהּ וְהִיא אֵינָה רוֹצָה אֶלָּא שְׂיִזְכָּה בָּהּ הָאֲחֵר.

עַל פֶּן מְכֻוֹנָת וְשֵׁלָא לְזִכּוֹת בְּעֶצְמָהּ וְה"ל הִפְקֵר עַד דְּאֲתִיָּא לִיד הָאֲחֵר וְהוּא מְהַפְקִירָא קִזְכִּי וְאִין מוֹצִיאִין מִמְּנֹו דְהָא מְהַפְקִירָא קִזְכִּי. פֶּן נִרְאָה לִי ח"ו: פִּיקְקֵעְלִין שְׁנַת תַּרְמ"ו לַפ"ק.

סִימָן עַט דִּינֵי שְׁכִירוֹת וְשֵׁאֲלָהּ. פּוֹעֵל יִשְׂרָאֵל הָעוֹשֶׂה בְּכָרָם פְּנֻעֵי בִשְׁעַת גָּמַר מְלָאכָה. אִם הוּא בְּאִיסוּר וְאֵל פְּלִיָּה לֹא תַתֵּן: תְּשׁוּבָה. הִנֵּה בַב"מ פ"ז ע"ב כִּי תִבָּא בְּכָרָם רַעְיָה ל"ל אָמַר רַבָּא לְהַלְכוּתֵי פְדֻתֵיָּא כִּי תִבָּא נְאֻמַּר כָּאֵן בִּיָּאָה וְנְאֻמַּר לְהֵלֵן בִּיָּאָה לֹא תִבָּא עָלֵיּוּ הַשְּׁמַשׁ.

מַה לְהֵלֵן בְּפוֹעֵל הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אָף כָּאֵן בְּפוֹעֵל הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּכָרָם רַעְיָה וְלֹא בְּכָרָם פְּנֻעֵי. הִנֵּיחָא לְמ"ד גְּזֵל עֲכוּמ"ז אָסוּר הִיָּינוּ דְאִיצְטְרִיָּה קְרָא לְמִשְׁרֵי פּוֹעֵל.

אֶלָּא לְמ"ד גְּזֵל עֲכוּמ"ז [בְּיָמִים הַקְּדוּמוֹנִים] מוֹתֵר הַשְּׁתָּא גְזִילָה מוֹתֵרַת פּוֹעֵל מִיָּבְעֵי. מוֹקִים לֵה בְּכָרָם רַעְיָה וְלֹא שֶׁל הַקְּדוּשׁ ע"כ.

וּפִי' רַש"י פְּרָם רַעְיָה וְאֵל פְּלִיָּה לֹא תַתֵּן. אֲבָל בְּכָרָם עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת תַּתֵּן. הִנֵּיחָא כּו' פְּלוּגְתָּא בְּהַגְזוּל וּמַאֲכִיל וְלֹא שֶׁל הַקְּדוּשׁ אָסוּר לְאָכּוּל. עכ"ל.

הָרִי פְּשׁוּט בַּגְמ' דְּלֹא מִיָּבְעֵי לְמ"ד גְּזֵל עֲכוּמ"ז [בְּיָמִים הַקְּדוּמוֹנִים הִי'] מוֹתֵר שְׁרֵי לִיתָן פּוֹעֵל בְּכִלְיוֹ. אֶלָּא אִפִּי' לְמ"ד גז"כ אָסוּר הֵכָא שְׁרֵי לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה מִיְעָטָה בְּפִירוּשׁ בְּכָרָם רַעְיָה וְאֵל פְּלִיָּה לֹא תַתֵּן הָא בְּכָרָם.

פְּנֻעֵי תַתֵּן: אֲמָנָם הָרִי"ף וְהָרָא"ש וְהָרַמְבַּ"ם הַשְּׁמִיטוּ הָא דְרַעְיָה וְלֹא פְּנֻעֵי וְכִבֵּר תַּמָּה הַמַּע"מ רִישׁ הַפּוֹעֲלִים עַל הָרִי"ף וְהָרָא"ש וְהַנִּיחַ בַּצ"ע וְכֵן הַקְּשָׁה הַלַּח"מ עַל הָרַמְבַּ"ם בְּפָרָק י"ב מֵהַלְכוֹת שְׁכִירוֹת וְלֹא מַצָּא מַעֲנָה.

וְהַשְּׁ"ף בַּחוּ"מ רִישׁ סִימָן שֶׁל"ז פְּתַב ז"ל אֵיחָא בַּש"ס בְּכָרָם רַעְיָה וְלֹא שֶׁל הַקְּדוּשׁ וְה"ה שֶׁל פְּנֻעֵי לֹא לְמֵאֵי דְקִי"ל גְּזֵל פְּנֻעֵי אָסוּר כ"ה בַּש"ס עכ"ל. וְדַבְּרִי תְמוּהִין.

שְׁהָרִי אֲדַרְבָּה בַּש"ס מְבוֹאֵר לְהִפְיָהּ. וְרֵאִיתִי שְׁכִבְרָתָהּ עָלֵי בְּשַׁעַר מִשְׁפָּט וְכַתֵּב לִי יִשָּׁב וְתוֹכֵן דְּבָרֵי הוּא דְּנֻדָּי לַס"ד דְּש"ס דְּרַעְיָה לְמַעַט פְּנֻעֵי קְאָתִי ע"כ רַעְיָה קְאָתִי עַל וְאֵל פְּלִיָּה לֹא תַתֵּן דְּבִשְׁל פְּנֻעֵי תֵן דָּאִין סְבָרָא לֹא מִדְּהַמְיָעוּט קְאָתִי לֹא מִדְּשֶׁל רַעְיָה אֲכֹל וְשֶׁל פְּנֻעֵי אָסוּר אִפִּי' לְאָכּוּל דְּנֻדָּי שֶׁל פְּנֻעֵי לֹא חֲמוּר מִשְׁל יִשְׂרָאֵל וְכַדְמוּכַח מְסַנְהֵדְרִין נ"ז וּפִי' רַש"י שֶׁם אֲבָל לְמֵאֵי דְמַסִּיק דְרַעְיָה לְמַעוּטֵי הַקְּדוּשׁ קְאָתִי אֲז אָף לְמ"ד גז"כ אָסוּר מְפָרְשִׁינָן הָכִי וְכַנְעֵי דִין יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ דְלֹאֲכֹל מוֹתֵר וְאֵל פְּלִיָּה לֹא תַתֵּן דְּגְזֵל מְעַלְיָא הוּא וּבְזָה נִתְיָשְׁבוּ דְבָרֵי הָרִי"ף וְהָרָא"ש שֶׁהֶעֱתִיקוּ מִסְקֵנַת הַש"ס פְּרָם רַעְיָה וְלֹא שֶׁל הַקְּדוּשׁ. וְתַמָּה הַמַּע"מ פִּינֹן דְהֵם פְּסָקוּ דַּגז"כ אָסוּר א"כ י"ל פְּרָם רַעְיָה וְלֹא שֶׁל פְּנֻעֵי וְהַנִּיחַ בַּצ"ע. וְלַפְמ"ש נִיחָא.

עַכְתָּ"ד.

הנה במחכ"ת הוסיף תימא על תימא במ"ש דרעף ממעט פנעני הוא רק לס"ד דגמ'. אבל למסקנא לא אתי רעף רק למעט הקדש.

והוא תמוה שְהרי ברייתא מפונרשת היא דקאמרה בכרם רעף ולא בכרם פנעני. וכיון דע"כ הוה ברייתא ס"ל כמ"ד גז"כ אסור.

הרי מוכח דלמ"ד גז"כ אסור שרי פועל ליתן בכליו דאי גם האי מ"ד ס"ל דרעף למעוטי הקדש קאתי א"כ ברייתא פמאן אתיא. או דהברייתא אתיא כמ"ד גז"כ אסור.

וא"כ הרי"ף וְהרא"ש וְהרמב"ם דפסקו דגז"כ אסור לא ה"ל להשמיט הוה דרעף ולא פנעני שמונתר פועל ליתן בכליו. והנ"י בהפועלים כתב על דברי הרי"ף רעף ולא של הקדש דאסור לאכול ומדלא אמרינן איפכא ולא של פנעני לומר דרעף הוא דאמר קרא ואל פליה לא תתן אבל בשל פנעני תן שמעינן דגז"כ אסור ע"כ.

גם דבריו תמוהין שכתב להיפך מדברי הגמרא ועמד עליו שם בצידו בחידושי אנשי שם והקדמו המע"מ בב"מ שם והניח בצ"ע: ונראה לומר דהנה התוס' בב"מ פ"ז ע"ב פתבו פ"ה הקונטרס דפלוגתיהו בהגוזל ומאכיל.

וקשיא דהתם אפי' מאן דשרי לא שרי אלא להפקעת הלואתו אבל גזילה ממש מודו כו"ע דאסור. אלא אמר ר"י דפלוגתיהו לקמן בהמקביל דאיכא מאן דשרי גזילתו ממש עכ"ל.

ולי נראה ליישב דעת רש"י ז"ל דהנה בסנהדרין נ"ז ע"א על ז' מצות ב"נ נהרג כו' ועל הגזל עכומ"ז נהרג והא תניא על הגזל פיצד [כצ"ל וכ"ה בתוספתא בע"ז] גנב וגזל וכן יפ"ת וכן כיוצא בעכומ"ז ועובד כוכבים ומזלות בישראל אסור.

וישראל בעובד כוכבים ומזלות מותר. ואם איתא ניתני חייב.

משום דקבעי למתני סיפא ישראל בעובד כוכבים ומזלות מותר תני רישא אסור. ופי' רש"י ישראל בעובד כוכבים ומזלות מותר דלא תעשוק את רעף כתיב ולא עובד כוכבים ומזלות ומדרבנן איכא למאן דאסר משום זה"ש בהגוזל בתרא ע"כ: ולכאורה משמע דמ"ש רש"י ומדרבנן איכא למאן דאסר בהגוזל היינו ר"ע שם קי"ג דס"ל גזל עכומ"ז אסור ואף דריש שם מקרא דאחרי נמפר גאולה תהיה לו שלא ימשכנו כו' משמע דמה"ת הוא צ"ל דס"ל לרש"י ז"ל דקרא אסמכתא בעלמא הוא ואינו רק מדרבנן משום זה"ש.

וכן פירש הרש"ל ביש"ש ב"ק דעת רש"י ז"ל וע"ז סמכו הרבה פוסקים לומר דדעת רש"י דגזל עכומ"ז אינו רק מדרבנן. אמנם כבר השיגו על הרש"ל המחנה אפרים הלכות גזילה ועוד הרבה מפרשים.

דזה לא יתכן פלל מדאמר בב"מ פ"ז הניחא למ"ד גזל עכומ"ז אסור היינו דאיצטריך קרא כו' משמע דמאן דס"ל גזל עכומ"ז אסור מה"ת ממש הוא. וכה"ג יש להוכיח מבכורות י"ג דפריה הניחא למ"ד גזל עכומ"ז אסור היינו דאיצטריך קרא למשרי אונאה כו'.

ועוד מאי פריה בב"ק קי"ג ע"א וגזל עכומ"ז מי שרי והתניא כו' מנין לגזל עכומ"ז שהוא אסור ת"ל אחרי נמפר גאולה תהיה גו'. דמאי קושיא פיון דקרא דמיתתי ר"ע אינו רק לאסמכתא בעלמא.

ועוד למסקנא שם דמשני פאן בגזילו פאן בהפקעת הלואתו מאי איפא השתא בין זל"ז.
ע"כ א"א לפרש בדעת רש"י ז"ל כפי מהרש"ל.

אשר ע"כ פתב הגר"א ז"ל בהגהותיו דדברי רש"י תמוהין מאד: לכן הי' נ"ל מפבר
לפרש דברי רש"י מ"ש ומדרבנן איפא למאן דאסר דלא על ר"ע קאמר דר"ע נדאי מה"ת
קאסר רק לתנא דברייתא דאמר ישראל בעכומ"ז מותר דס"ל גזל עכומ"ז מותר ע"ז פי'
רש"י דמ"מ מדרבנן איפא למאן דאסר משום חה"ש דס"ל ז"ל דמר"ע דס"ל בהגזל
ומאכיל דגזל עכומ"ז ממש אסור מה"ת והפקעת הלואתו שרי מ"מ מדרבנן אסור משום
חה"ש נשמע מינן' למ"ד גזל עכומ"ז ממש שרי מ"מ מדרבנן יש לאסור.

וכה"ג מציינו באבידת עכומ"ז שמונתת לכו"ע מה"ת ואפ"ה אמר בהגזל שם תנא רבי
פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול השםאפי' אבידתו אסור וה"נ למ"ד גזל עכומ"ז
ממש שרי מה"ת דמ"מ מדרבנן אסור משום חה"ש דלא גרע גזל ממש למ"ד גזל עכומ"ז
מותר מה"ת מהפקעת הלואתו או אבידתו למ"ד גזל עכומ"ז אסור מה"ת דאסור להו
במקום חה"ש אף דשרי לגמרי מה"ת וה"נ למ"ד גזל עכומ"ז מותר דעכ"פ ראוי לאסור
מדרבנן.

ואף דלא מציינו להדיא דסובר פנ. מ"מ מדר"ע נשמע לאידך מ"ד.

ונ"ל שזהו שדייק רש"י ז"ל וכתב ומדרבנן איפא למאן דאסר ולא פתב ומדרבנן איפא
מאן דאסר וק"ל. אחז"ר מצאתי למהרי"ט אלגזי בחי' להרמב"ן בבכורות פ"ב שפירש
ג"כ כמו"ש בכוננת רש"י ושפן פתב גם הר"ן בחי' לסנהדרין שם: אלא דלכאורה יש
להשיב על דברינו שפתבנו דמר"ע דס"ל בהפקעת הלואתו שרי מה"ת אסור מדרבנן
משום חה"ש נשמע למ"ד גזל עכומ"ז מותר מה"ת מדרבנן עכ"פ אסור.

נהרי ר' ישמעאל דלא פליג על ר"ע בגזל עכומ"ז ממש משמע דס"ל כר"ע דאסור מה"ת
וכמו"ש תוס' בב"מ פ"ז ע"ב וס"ל בהפקעת הלואתו דבאין בעקיפין ולא חיישינן
לחה"ש. ובע"כ צ"ל דסובר דכיון דשרי מה"ת לא חיישינן בה אגן משום חה"ש.

הרי דאין זה סברא פשוטה לומר דלמ"ד גזל עכומ"ז מותר דמ"מ נאסר מדרבנן. ואף
דיש לומר דיותר יש חילול השם בגזל עכומ"ז ממש וראוי לאסור יותר מבהפקעת
הלואתו למ"ד גזל עכומ"ז אסור.

מ"מ י"ל נמי סברא להיפך דה"ט דר' ישמעאל דס"ל דכיון שהתורה התירה ולא חששה
על חה"ש שפיה אגן נמי א"צ לחוש לה אפי' מדרבנן: אמנם יש לומר דנדאי סברא טובה
היא לומר דמר"ע דבהפקעת הלואתו נשמע למ"ד גזל עכומ"ז מותר מה"ת.

מדרבנן יש לאסור. והא דר' ישמעאל לא חייש בהפקעת הלואתו לחה"ש היינו טעמין'
דס"ל דגם גזל עכומ"ז ממש שרי מה"ת דפליג על ר"ע דס"ל דגזל עכומ"ז אסור
מה"ת ודלא כמו"ש התוס' בב"מ.

ואף דלא פליג בברייתא זו דר"ע י"ל דפליג בנדכתא אחריתא כמו"ש כה"ג בפסחים
מ"ח ע"א ובמה שאכתוב להלן בס"ד יתבאר דנדאי פליג אר"ע בגזל עכומ"ז ממש וכיון

דגול עכומ"ז ממש נמי שרי מה"ת א"כ בהפקעת הלואתו דנחית חד דרגא דבהתירא אתי לידן' באין בעקיפין.

אבל בגול ממש נדאי גם לדידן' אסור מדרבנן משום זה"ש כפי' רש"י: ולפי דברינו אלה דר' ישמעאל ור"ע דפליגי בהפקעת הלואתו פליגי נמי בעיקר גול עכומ"ז. והא בקא תליא א"כ פשוטים וברורים דברי רש"י ו"ל מ"ש בב"מ דפלוגתיהו דהני מ"ד בגול עכומ"ז הוא בהגזול בתרא ולא קשיא תו מה שהקשו התוס' ע"ז: וכוננת רש"י ו"ל בזה שפתב דמדרבנן איפא למאן דאסר ורש"י מפרש הוא ולא פוסק ולפירוש הסוגיא אינו נוגע כלל.

נ"ל דהנה התוס' בב"מ שם הקשו ל"ד גול עכומ"ז מותר מאי עביד לי' לקרא דוחישב עם קונהו דררשינו מינן' בהגזול בתרא דגול עכומ"ז אסור. וי"ל דהיכא דאיפא זה"ש מודה דאסור שהעכומ"ז בטח עליו כו' וכן פתבו בבכורות י"ג.

הרי דס"ל להתוס' דבדאיפא זה"ש לכו"ע מה"ת אסור. ולפ"ז הא דתניא בסנהדרין ישראל בעכומ"ז מותר ע"כ בדליפא זה"ש דאי בדאיפא זה"ש הלא גם ישראל בעכומ"ז אסור מה"ת א"כ יש להקשות הא דפריה בגמ' ועל הגזול עכומ"ז נהרג והתניא על הגזול כו' עכומ"ז בישראל אסור ישראל בעכומ"ז מותר.

ואם איתא ניתני חייב. ומשני בגמ' משום דקבעי למיתני סיפא ישראל בעכומ"ז מותר תנא רישא אסור פ"י דלא מצוי למיתני פטור מן המיתה אבל אסור מה"ת נזה ליתא דהא לגמרי שרי.

וכיון דישאל בעכומ"ז בע"כ תני מותר תני רישא עכומ"ז בישראל אסור. אף דבאמת חיובא נמי איפא.

והשתא אם איתא דבאיפא זה"ש גם מ"ד גול עכומ"ז מותר מודה דאסור. א"כ הדק"ל דה"ל למיתני ישראל בעכומ"ז פטור ותינו בדאיפא זה"ש פי היכי דניתני ברישא חייב.

א"ו להך ברייתא דס"ל דגול עכומ"ז מותר לגמרי שרי מה"ת אפי' בדאיפא זה"ש אלא מדרבנן אסרו ונהך ברייתא דבדאורייתא קמייירי לא מצוי למיתני ישראל בעכומ"ז פטור דמשמע אבל אסור פיון דבאמת מה"ת לגמרי שרי: ועוד קשיא איך אפשר דההיא ברייתא בדליפא זה"ש קמייירי הא קתני על הגזול גנב וגזול כו' משמע בין בגנב דליפא זה"ש בין בגזול שהוא כעין ניגזול את החנית מיד המצרי דאית בי' משום זה"ש.

ישראל בעכומ"ז מותר. א"ו מה"ת בכל ענין שרי ואינו אסור אלא מדרבנן.

וז"ש רש"י ומדרבנן איפא כו' דלא תימא דמה"ת נמי אסור בדאיפא זה"ש דלפ"ז לא מיתוקמא הסוגיא שפיר וכדפירשנו: ולשיטת התוס' צריכין לדחוקי ולפרש דמ"ש הגמ' משום דקבעי למיתני סיפא ישראל בעכומ"ז מותר אף דמצוי למיתני ישראל בעכומ"ז פטור.

מ"מ להאי תנא עדיפא לי' חידושא דישאל בעכומ"ז איפא גוונא דמותר לגמרי מלאשמעינו חידושא דעכומ"ז בעכומ"ז כו' חייב. והא דתנא גנב וגזול צ"ל דלאו בכל גוונא מייירי אע"ג דבגזול סתמא איפא זה"ש, ונראה שהתוס' בבכורות שם הרגישו בזה

וְכָתְבוּ וְגִזְלוּ מִמֶּנּוּ בְעֲלִילָה כו' וְדוֹחֵק: וּלְפַמ"ש לְדַעַת רַש"י ס"ל לר' יִשְׁמַעְעָל דְּגִזְלוּ עֲכוּמ"ז מִמֶּשׁ שָׁרֵי מַה"ת [בְּזִמְנֵי יָמֵים הַקְּדָמוֹנִים] קִשְׁיָא לְכַאוּרָה מִמ"ש הַפְּנ"י בְּב"ק ק"ג דְּמִשְׁמַע בְּב"מ ק"א דר' יִשְׁמַעְעָל ס"ל דְּגִזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר דְּמוֹקֵי רַעְדָּה וְלֹא גָר תּוֹשֵׁב.

וְלֹא מִיֵּיתֵר לִי לְדַרְוֵשׁ גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז מִמֶּשׁ נְמִי שָׁרֵי עַכ"ל. נ"ל דְּאִין דְּבָרֵינוּ מְוַכְרְחִין דִּי"ל דר' יִשְׁמַעְעָל לֹא אִיִּצְטְרִיף תְּרֵי קְרָאֵי לְעוֹשֶׂק וְגִזְלוּ מִמֶּשׁ דְּהָא בְּב"מ ס"א הַקְּשׁוּ הַתּוֹס' לְמ"ד בְּהַמְקַבֵּל דְּאִיִּצְטְרִיף תְּרֵי קְרָאֵי הֵיכִי ס"ד לְמִימַר דְּגִזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר דְּאִיִּצְטְרִיף לְמַעוֹטֵי הָלֹא בִּישְׂרָאֵל גּוֹפְי' לֹא יִדְעָנָא גִזְלוּ אֱלָא מִרְבִּית וְאוֹנָאָה.

וְרַבִּית וְאוֹנָאָה [הִיא בְּיָמֵים הַקְּדָמוֹנִים] שָׁרֵי בַעֲכוּמ"ז כו'. וי"ל דְּהוּי אֲסָרִינָן גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז מִן אֲכָלָת אֶת כָּל הָעַמִּים כְּדָרְשׁ ר"ה בְּהַגְזוּל בְּתָרָא כו'.

לפ"ז פְּשוֹט דִּי"ל דר' יִשְׁמַעְעָל ס"ל דְּבָלָאוּ קְרָא יִתִּירָא נְמִי לֹא נְטַעֵי לְפָרֵשׁ קְרָא דְּנוֹאֲכָלָת אֲמָמוֹנָם. אֱלָא כְּפִשׁוּטוֹ דְּקָאֵי אַגּוּפָם שָׁל ז' עֲמָמִין וְכִמוֹ שְׁתַּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס וְתַגְמַר יֵת כָּל עֲמָמִיא כו'.

וע' רַמְבַּ"ן שָׁם. וְכִינּוֹן דְּעוֹשֶׂק יִדְעִינָן מִרְבִּית וְאוֹנָאָה סְגִי בְּחֹד קְרָא לְגִזְלוּ מִמֶּשׁ: וְהִנֵּה הַמְּפָרְשִׁים הַקְּשׁוּ לְשִׁיטַת הַתּוֹס' דְּגַם לְמ"ד גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז מִן תְּרֵי מ"מ בְּדַאיִכָּא חַה"ש אֲסוּר מַה"ת דַּאל"כ קְרָא דְּנִחְיָשֵׁב בְּמַאי מוֹקֵינָם לִי א"כ מַאי מְקַשָּׁה בְּב"ק ק"ג ור"ע טַעְמָא מְפָנִי קַה"ש הָא לֹא הֵכִי בְּאִין בְּעַקִּיפִין.

וְגִזְלוּ עֲכוּמ"ז מִי שָׁרֵי וְהַתְּנִיָּא אֶת זוֹ דְּרַשׁ ר"ע מִזִּין לְגִזְלוּ עֲכוּמ"ז שְׁאֲסוּר ת"ל אֲחֲרֵי נִמְכַר גְּאוּלָּה גו' וּמַאי קוֹשְׁיָא דִּילְמָא ר"ע נְמִי גִזְלוּ עֲכוּמ"ז מִן תְּרֵי מ"מ לְוָה דְּאִין בְּאִין בְּעַקִּיפִין מְפָנִי קַה"ש מַהִיא קְרָא גּוֹפְא דְּאֲחֲרֵי נִמְכַר וְנִחְיָשֵׁב הוּא דְּקָא יְלִיף דְּכָל דַּאיִכָּא חַה"ש אֲסוּר מַה"ת.

וְהָא דְּאָמַר אִין בְּאִין בְּעַקִּיפִין מְפָנִי קַה"ש. אִיִּסוּר זֶה מַה"ת הוּא.

וְלֹא מְדַרְבְּנָן. וּמְדַפְרִיף הַגַּמ' הֵכִי ש"מ דְּפִשְׁטָא לִי לְהַש"ס דְּקָרָא דְּנִחְיָשֵׁב בְּכָל גּוֹנְי מִיִּירֵי אִפִּי בְּדַלִּיכָא חַה"ש א"כ לְמ"ד נְמִי דְּגִזְלוּ עֲכוּמ"ז מִן תְּרֵי אִיף אֲפָשֶׁר לִי לְאוּקְמִי קְרָא רַק בְּדַאיִכָּא חַה"ש.

וְהוּא קוֹשְׁיָא עֲצוּמָה עַל שִׁיטַת הַתּוֹס' עַד שְׁהַנִּיחוּ פּוֹלָם דְּבִרְיָהֶם בְּקוֹשְׁיָא וְצַע"ג: וְל"נ דְּהִנֵּה לְכַאוּרָה עוֹד יֵשׁ לְהַקְּשׁוֹת עַל שִׁיטַת תּוֹס' דְּב"מ פ"ז שָׁם דְּפָרִיף בְּגַמ' לְמ"ד גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז מִן תְּרֵי רַעְדָּה ל"ל. הַשְׁתָּא גִּזְלוּ מִן תְּרֵי פּוֹעֵל מִיבְעִי.

וּמַאי קוֹשְׁיָא בִּינּוֹן דְּלְשִׁיטָתָם הֵיכִי דַּאיִכָּא חַה"ש לְכוּ"ע אֲסוּר מַה"ת א"כ וְדַאי אִיִּצְטְרִיף רַעְדָּה לְמִישְׁרֵי פּוֹעֵל בְּכָרָם עֲכוּמ"ז לִיתָן בְּכָלֵיו אִף דְּבַעֲלָמָא בְּכַהִי גּוֹנוֹנָא אִיכָּא מְשׁוּם חַה"ש דְּאֲסוּר מַה"ת מ"מ פּוֹעֵל שָׁרֵי: אֲמָנָם יֵשׁ לִישְׁב ע"פ מַה שְׁיֵשׁ עוֹד לְדַקְדָּק שָׁם בְּגַמ' דְּאָמַר הַנִּיחָא לְמ"ד גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר אִיִּצְטְרִיף קְרָא לְמִישְׁרֵי פּוֹעֵל וּמַאי נִיחּוּתָא הָא מ"ד דַּס"ל גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר הִינּוּ ר"ע דְּיְלִיף מְקַרָּא דְּאֲחֲרֵי נִמְכַר גו' וְהַשְׁתָּא בִּינּוֹן דְּכָתִיב רַעְדָּה לְמַעוֹטֵי פּוֹעֵל בְּכָרָם עֲכוּמ"ז דְּשָׁרֵי ש"מ דְּגִזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר א"כ קְרָא ל"ל.

וּמַאי הַנִּיחָא דְּקָאֻמַר דְּהָא לְדִידִי נְמִי לֹא נִיחָא. אֲכֹן יֵשׁ לוֹמַר דְּלְמ"ד גִּזְלוּ עֲכוּמ"ז אֲסוּר א"ש וְלֹא תְּקַשָּׁה קְרָא דְּנִחְיָשֵׁב ל"ל.

יש לומר דאי מהא דרעה דפועל ה"א דגזל עכומ"ז אסור רק דומיא דפועל דאית בי חילול השם דכששם בכליו וממלא אמתחותיו בר ופירות א"א שלא יודע להעכומ"ז לבסוף ובכה"ג אה"נ דמדכתבה תורה דפועל שרי ש"מ דבעלמא בכה"ג אסור.

אבל היכא דליפא חילול השם ה"א דשרי גזל עכומ"ז ע"ז איצטריף קרא דוחישב גו' דבכל גונו אסור אפי' בדליפא חה"ש. וע' שט"מ ב"ק שם: לפ"ז לא קשיא תו למ"ד גזל עכומ"ז מותר דילמא קרא דרעה דפועל דאפי' היכא דבעלמא איפא משום חה"ש פועל בפנים שרי.

דא"כ תקשי קרא דוחישב ל"ל דהא בלאו האי קרא נמי נידוק דגזל עכומ"ז בדאיפא חה"ש עכ"פ אסור. ויצא לנו מזה דהך ברייתא דתניא רעה ולא עכומ"ז ע"כ כמ"ד גזל עכומ"ז אסור ס"ל וממילא קרא דוחישב ע"כ אסור מה"ת אף בדליפא חה"ש וכיון דלא אשכחן תנא דס"ל בהדיא דגזל עכומ"ז אסור אלא ר"ע א"כ ברייתא דרעה ולא עכומ"ז ר"ע היא.

הרי מפאן דלר"ע אפילו בדליפא חה"ש נמי אסור מקרא דוחישב דאל"כ קרא דוחישב ל"ל וכמו"ש כיון דמרעה ולא עכומ"ז בדפועל פבר מוכח דגזל עכומ"ז אסור. ואף דאין הברח לומר דרעה למעוטי עכומ"ז אלא למעוטי הקדש.

מ"מ הא הברייתא למעוטי עכומ"ז נקטה. ואפשר דהברייתא ס"ל דלהקדש מיעוטי אחרניא פתיבא שרי ג' רעה פתיב וכמו"ש תוס' בב"מ שם.

וכ"כ הלח"מ שם ברמב"ם פ"ק י"ב וא"כ שפיר מקשה בב"ק טעמא מפני קה"ש הא ליפא קה"ש באין וגזל עכומ"ז מי שרי והתניא כו' דליפא למימר דקרא נמי משום קה"ש הוא דקאסר כמו דס"ל למ"ד גזל עכומ"ז מותר דהא מפרם רעה ולא עכומ"ז נפקא.

אע"כ דקרא דוחישב אפי' בדליפא חה"ש ושפיר מקשה: והשתא שתיירצנו קושיות המפרשים על שיטת התוס' ודבריהם מוכרחים דלמ"ד גזל עכומ"ז [הנה] מותר ע"כ מודה דבאיפא חה"ש אסור מה"ת דאל"כ קרא דוחישב במאי מוקים לה.

הדרא השתא קושיא על שיטת רש"י ז"ל שפכתנו למעלה דאיהו ס"ל דלגמרי מותר מה"ת אפי' בדאיפא חה"ש א"כ קרא דאחרי נמכר גו' וחישב גו' במאי מוקים לי. ונ"ל לומר דהנה בב"ק קי"ג שם אמר ר"ש דבר זה דרש ר"ע כשפא מזפירין מנין לגזל עכומ"ז שהוא אסור ת"ל אחרי נמכר גאולה תהיה לו שלא משכנו ויצא יכול יגלום עליו ת"ל וחישב עם קונהו ונדקדק עם קונהו.

ופי' רש"י שלא משכנו ויצא. כלומר שלא יוציאנו ב"ד מיד עכומ"ז אלא בגאולה, יגלום יכול יניח את העכומ"ז לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן.

עכ"ל.

וכתבו שם התוס' תימא לר"י דאמאי איצטריף קרא להכי דאטו יפסיד ויניח את העכומ"ז להטעות את עצמו ונראה לר"י כו'. ובשיטה מקובצת הביא בשם תוס' שאנץ שפכתו לתמוה על רש"י עוד דתיפוק לי' מלא תתנם.

ע"כ דחו פולם פ"י רש"י ז"ל ופירשו כהערוף וכמו שפי' ר"י בתוס': אמנם לי נראה דדברי רש"י ז"ל נכונים וברורים בלי גמגום דהנה בקדושין כ' ע"א ת"ר נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים מנין שאין מחשבין לו אלא מנה שנאמר מכסף מקנתו נמכר במאיתם והכסף ועמד על מנה מנין שאין מחשבין לו אלא מנה ת"ל כפי שנינו א"ל ההוא מרבנן לאבני מפדי כו' מאי חזית דדרשינהו לקולא נדרשינהו לחומרא.

פ"י רש"י להחמיר על העבד השביח יתן כפי שנינו הכסף ישיב לפי כסף מקנתו כו' אמר רנב"י א"כ לימא קרא אם עוד רבות שנים מאי בשנים נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו נתמעט כספו בשנים כפי שנינו ע"כ.

מוכח מזה דלילא שכתבה תורה דיד העבד על העליונה בהשביח והכסף הנה שורת הדין נותן שתהיה יד לוקח על העליונה דאם נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים שישבחו לו מאתים שהרי קנהו עד היובל וברשותו השביח וכן בהכסף כיון שקנהו במאיתם ואנו באים להוציא או קודם זמנו אין להלוקח להפסיד ממה שנתן.

ונה שאמרה הברייתא יכול יגלום עליו. פ"י כיון שגזל עכומ"ז אסרה תורה א"כ יכול יגלום עליו דאף שהעכומ"ז תובע יותר ממה שנתן כגון שהשביח ועמד על מאתים ותובע מאתים אף שקנהו במנה כיון שברשותו השביח.

וכן כה"ג בהכסף ותובע מה שנתן אף שעכשיו אינו שנה רק מנה. ע"ז אמרה תורה וחישוב עם קונהו משנת המכרו לו עד שנת היובל ידקדק עם קונהו ולראות אם השביח במשך השנים האלה או אם הכסף.

ומסיים קרא אם עוד רבות בשנים דהיינו שהשביח לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו אין לו אלא מנה כפי שקנהו. ואם מעט נשאר בשנים דהיינו שהכסף וחישוב לו כפי שנינו דהיינו מנה כפי ששנה עכשיו.

ונה שכתב רש"י יגלום יכול יניח את העכומ"ז לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן דהיינו כגון שהשביח ונקט רש"י ז"ל לכפול שהוא פ"י יגלום דברייתא מלשון ויחזק אדרתו ויגלום (מלכים ב' ב' ח') שפירושו כפול לשנים.

והברייתא נקטה בלשון זה לפי מה שמצייר ברייתא דקדושין שקנהו במנה ועמד על מאתים או להיפך בהכסף. דתביעת העכומ"ז בכפל ומחנורין ומאירין דברי רש"י ז"ל ולק"מ קושטת תוס': ועתה נבא לתרץ קושטת תוס' דב"מ ה"ל לפי שיטת רש"י דהנה בקדושין שם דא"ל ההוא מרבנן לאבני מאי חזית דדרשינהו לקולא נדרשינהו לחומרא כו' אימא לענין פדיון נחמיר עליו מדר' יוסי בר חנינא דתניא ריב"ח אומר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר מטלטליו כו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר פי ימוף אחיה ונמכר לה ולא לה אלא לגר כו' משפחת גר זה עכומ"ז כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לעכומ"ז עצמה.

א"ל ה"תם הא אהדר' קרא דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל והלה זה ונעשה כומר לעכומ"ז אימא לידחי אבן אחר הנזיל ת"ל אחרי נמכר גאולה תהיה לו. ואימא גאולה תהיה לו פי היכי דלא ליטמע בין העכומ"ז הא לענין פדיון נחמיר עליו מדריב"ח.

אמר רנב"י כו' מאי בשנים כו'. הרי דהאי קרא דגאולה תהיה לו דמיני דריש ר"ע דקמ"ל דלא ימשכנו ויצא בלא גאולה משום דגזל עכומ"ז אסור דריש מיני תנא דבי ר' ישמעאל [וכיון דדרשא דקרא דאחרי נמכר תליא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא וכיון דקיי"ל כר"ע א"כ ליתא ראית הט"ז ביו"ד סימן של"ד סעיף קטן א' מהא דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל וקלה זה כו' ע"ש וק"ל] להיפוך דקמ"ל קרא דלא תימא דאף בגאולה לא יצא ונתמיר עליו לפי שע"י חטאו בא לידי פך שמכר עצמו ונעשה פומר כו' ולדחי אבן אחר הנזיל קמ"ל קרא דעכ"פ גאולה תהיה לו.

אבל לא תיסק אדעתין כלל שייצא שלא בגאולה חנם אין כסף פיון דמצד הסברא אפי' בגאולה לא יצא א"כ מהיכי תיתי ס"ד שהחוטא א"צ גאולה וכל אימת דבעי נפוק ויהא חוטא נשפך.

ולפ"ז אין מוכח כלל מהאי קרא דגזל עכומ"ז אסור מדצריף גאולה ולא ימשכנו ויצא בלא גאולה די"ל דס"ל נהי דמצד העכומ"ז אין אסור אבל אסור לצאת בלי גאולה משום שראוי להחמיר על העבד מדריב"ח.

ור"ע אפשר דלא דריש סמיכות הפרשיות כריב"ח [ועי' סנהדרין ס"ז ע"ב תוס' ד"ה וכי] והא דנמכר לעקר אפשר שטעה כמו שבואל בן גרשום בב"ב ק"י ע"ש. וא"כ לא ס"ד להחמיר עליו דאפי' בגאולה לא יצא אלא דקמ"ל דלא יצא שלא בגאולה דגזל עכומ"ז אסור: הינצא לנו דלתנא דבי ר' ישמעאל אין ראיה מקרא דאחרי נמכר דגזל עכומ"ז אסור וא"כ י"ל דמ"ד גזל עכומ"ז מותר פנותי דתנא דבי ר' ישמעאל ס"ל ולא ק"מ קושית תוס' דב"מ הנ"ל ונצטמדו מעתה דברינו הנ"ל שפכתנו לדעת רש"י ז"ל דכמו שפליג ר' ישמעאל על ר"ע בהפקעת הלואתו ה"נ פליג עליו בגזל עכומ"ז ממש דלר' ישמעאל שרי מה"ת דהיינו תנא דבי ר' ישמעאל דקדושין דדריש לקרא דלא כר"ע ותנא דבי ר' ישמעאל היינו ר' ישמעאל כמו"ש התוס' בפסחים ה' ע"א: אולם מה דקשיא לכאורה לשיטת רש"י ז"ל דבב"ב ק"י"ג ארחב"ג אמר רב מנין לאבידת עכומ"ז שהיא מותרת שנאמר לכל אבידת אחיה כו' ואימא ה"מ היכא דלא אתא לידן דלא מחייב לאהדורי בתרה אבל היכי דאתא לידן מחייב לאהדורי אמר רבינא ומצאת דאתא לידן משמע והשתא הניחא לשיטת התוס' דבאיכא חה"ש לכו"ע אסור מה"ת קמ"ל קרא דאבידה דלעכומ"ז אי אתה מחזיר אפי' בדאיכא חה"ש.

והא דתניא שם רפב"י אומר במקום שיש חה"ש אפי' אבידתו אסורה הוא מדרבנן אבל מה"ת שרי בכל גונו. אף לשיטת רש"י דלמ"ד גזל עכומ"ז מותר אפי' בדאיכא חה"ש שרי מה"ת א"כ להאי מ"ד תקשה אחיה באבידה ל"ל השתא גזילתו מותרת אבידתו מיבעי כדפריף כה"ג בב"מ פ"ז ובבכורות י"ג וי"ל דמ"ד גזל עכומ"ז מותר מה"ת ס"ל דאיצטריף אחיה דאבידה להא דדריש ר' יוחנן בע"ז כ"ו ע"ב לרבות את המומר לעכומ"ז דמשיבין אבידתו.

ואין להקשות דלפ"ז יהא מוכח מכאן דר' יוחנן ס"ל כמ"דגזל עכומ"ז מותר דאילו למ"ד גזל עכומ"ז אסור קרא לא מניתר וא"כ תקשה מאי קמתמה ר' יוחנן בע"ז שם על ר' אבהו דתנא קמי' הרועים כו' מורידין ודלמא יהיא ברייתא כמ"ד גזל עכומ"ז אסור

ואחיה לאו לרבות אלא למעט עכומ"ז כרחב"ג אמר רב דב"ק ואתו מאן דמתני כמ"ד
גזל עכומ"ז אסור משתקין אותו פדפריה ברחלין ט"ו.

ועוד דהא מוכח בבכורות י"ג דר' יוחנן ס"ל גזל עכומ"ז אסור ע"ש תוס' ד"ה רב אסי
כו' וגם רבינא מקשה התם לר"א כו' ודו"ק. וי"ל ע"פ מה שכתב הרא"ש בב"מ כ"ז דהא
דדריש ר' יוחנן הוא מרבינא דלכל דקאי באבידה וקאי אחיה.

ולפ"ז שפיר י"ל דר' יוחנן ס"ל גזל עכומ"ז אסור מ"מ פיון דכתיב לפל דמרבא מומר
דה"ל פמו דכתיב לאבידת כל אחיה ממילא ש"מ דלשאינו אחיה כלל אי אתה מחזיר.
לפ"ז גם למ"ד גזל עכומ"ז מותר לא תקשה קרא באבידה ל"ל.

דהא אינו מותר כלל דהא אצטריה לכדר' יוחנן: ועדיין יש לדקדק קרא דנמצאת דדריש
רבנאי דאפי' אתא לידן' א"צ להחזיר למ"ד גזל עכומ"ז ממש נמי שרי קרא ל"ל. וי"ל
דבב"מ ק"ח ת"ר אשר תאבד פרט לאבידה שאין בה שנה פרוטה.

ר' יהודה אומר ומצאת פרט לאבידה שאין בה שנה פרוטה. ומפרש בגמ' דלת"ק איצטריה
ומצאת לכדרבנאי ומצאת דאתא לידן' משמע.

ולר"י אצטריה אשר תאבד לכדר' יוחנן משום רשב"י מנין לאבידה ששטפה נהר
שמונתת כו' ות"ק הא דר' יוחנן נפקא לי' מממנו. ור"י הא דרבנאי נפקא לי' מנא"ו
דנמצאת.

ות"ק נא"ו לא דריש. ור"י ממנו לא משמע לי' ע"כ, לפ"ז י"ל דמ"ד גזל עכומ"ז מותר
ס"ל דנמצאת לאבידה שאין בה שנה פרוטה כר"י ואשר תאבד לכדר' יוחנן משום רשב"י
וממנו לא משמע לי' כר"י וגם נא"ו לא דריש פמו ת"ק וא"ש: א"נ י"ל דגזל עכומ"ז
מותר הא דאיצטריה אחיה לאו דא"צ להשיב אלא דאיסורא נמי אית בה וכדאמר ר"י
אמר רב בסנהדרין ע"ו ואע"ג דרב דריש שם מקרא דלמען ספות הרנה את גוי' י"ל דרב
לטעמין' בב"ק דאיצטריה אחיה להתיירא דא"צ להחזיר משום דס"ל בפעלמא גזל עכומ"ז
אסור משו"ה הוצרה לדרוש איסורא מלמען ספות.

אבל מ"ד גזל עכומ"ז מותר דלהתיירא קרא לא צריה וע"כ לאיסורא וקרא דלמען ספות
איצטריה למילי אחרוני בסנהדרין שם. ולפ"ז קרא דנמצאת י"ל דקמ"ל דאף שפא לידו
בלי טורח אפ"ה אסור להחזירו: נקיטנא מיהת דדעת רש"י ז"ל דלמ"ד גזל עכומ"ז שרי
מה"ת מ"מ מדרבנן אסור משום חה"ש פמו בהפקעת הלנאתו למ"ד גזל עכומ"ז אסור
וקמו באבידת עכומ"ז דלכו"ע שרי מה"ת ואסור במקום שיש חה"ש דלא אשקחן מאן
דפליג אברייתא דר' פנחס בן יאיר.

ולפ"ז נראה פשוט נהי דפועל בכרם עכומ"ז שרי מה"ת ליתן בכליו. מ"מ אסור מדרבנן
משום חה"ש דלא עדיף מהפקעת הלנאתו ואבידה דהתיירא תורה ואפ"ה כל שיש בו
חה"ש רבנן אסרוה ה"נ ל"ש.

וכן נמי לשיטת תוס' דמה"ת אסור במקום חה"ש ופועל בכרם התורה התיירתו מ"מ
מדרבנן אסור פמו באבידה שהותרה ג"כ מה"ת וכן הפקעת הלנאתו דשרי ורבנן אסרום
מכ"ש דיש לאסור פועל בכרם דאית בי' חה"ש טובא פמו שכתבנו לעיל.

ועוד דבפועל קרוב הדבר מאד שיבא עי"ז לגזל ממש. דנדאי אף שהתירה תורה ליתן בכליו אינו רשאי ליתן רק שיעור שהיה ראוי לו לאכול עד פדי שביעה ולא יותר מפדי שביעה דהיינו אכילה גסה דזה אפי' בשל ישראל נמי לא שרי פדנפקא לן מןאכלת ולא אכילה גסה ובשלמא בשל ישראל דלא שרי רק אכילה ממש לא חיישינו דילמא אתי פועל ע"י אכילתו לאיסור גזל שיאכל יותר מפדי שביעה דלמה יאכל אכילה גסה שמזקת לו.

ועוד פיון שפפירוש התירה תורה אין לחכמים לאסור פיזוע דברי הט"ז. אבל בשל עכומ"ז כשישים בכליו מאן מפיס אם זהו שיעור אכילתו או שיעור אכילה גסה ונתח.

א"כ תורת כל אחד בידו וקרוב הדבר שיבוא לידי איסור תורה למ"ד גזל עכומ"ז אסור מה"ת ופסקינו הכי להלכה. ולמ"ד גזל עכומ"ז נמי מותר מה"ת חה"ש גדול איכא בהא ע"כ סתמו הפוסקים ולא התנו פאן כמו באבידה שאמרו ובמקום שיש חה"ש כו'.

ונ"ל דזהו פנונת הנ"י שכתב על דברי הרי"ף ומדלא אמרינו איפכא דבשל עכומ"ז תן שמעינו דגזל עכומ"ז אסור ר"ל דאי הנה כתב הרי"ף להא דרעה ולא עכומ"ז הוי שמעינו דלדין נמי שרי לתת פועל בכליו אבל פיון שלא כתב פן שמעינו מזה דבכה"ג אסור לדין.

וטעמא משום חה"ש ומדרבנן פנ"ל. אף דברי הש"ף קשים להולמם במ"ש רעה ולא הקדש וה"ה של עכומ"ז לא.

ובאמת אין דינם שנה פלל. וכן מ"ש וכ"ה בש"ס וליתא.

פן נ"ל ח"ן: סימן פ דיני נחלות לכבוד בשב"ז הרה"ג כו': מה שנתקשה ידידי ע"ד החת"ס ביו"ד סי' קכ"ז שכתב דעכומ"ז יורש את אביו לאו דוקא בן דה"ה שאר קרובין והקשה כת"ר מנ"ל הא הלא רק בישראל פתיב פרשת נחלות משא"כ לב"נ ועיקר ירושת בן לאב בב"נ יליף בקדושין מקרא דלכני לוט נמתי את ער ירושה.

וראיה לנה דלמאן דס"ל דאבות דין ב"נ הנה להם איה עלה על דעת אברהם להעביר נחלה מלוט בן אחיו ולהוריש את אלעזר ואמר ונהנה בן ביתי יורש אותי דאסור אפילו מברא בישא לברא טבא ומכ"ש מקרוב לאיש אחר ואברהם הא קיים כל התורה א"ו דאין דין ירושת קרובין בב"נ ואף דרש"י כתב על הא דנוריכו רועי לוט גו' שאמרו הלא לוט בן אחיו יורש את אברהם י"ל דעת רועי לוט בן הנה.

ועוד האם נאמר דאסור לב"נ להוריש לקרובין אף שלא מן הדין כמו גר שירש את אביו שלא מה"ד עכ"ד: הנה לדידי לא קשיא לי פלל מהא ע"ד החת"ס די"ל דמירושת הבן ילפינו לכל שאר קרובין שירשים בב"נ דכיון דגילתה תורה שאין ממונו של ב"נ הפקר כגר שמת אלא בנו יורשו ואסור לגזול ממנו ילפינו מינן' לכל שאר קרובים כשאין לו בן שירשים אותו קרוב קרוב קודם.

נהרי מצינו שהרבה אזהרות נאמרו לישראל פגון לא תגנבו לא תכחשו כו' ולא תעשוק ולא תגזול גו' וב"נ נמי מצווים עליהם והם בכלל גזל לדעת הרמב"ם. או בכלל דינין לדעת הרמב"ן בפרשת וישלח הביאו הכ"מ בפרק ט' מהלכות מלכים ע"ש.

והארכתי בזה במק"א: וכה"ג י"ל דדיני נחלות הוא בכלל גזל או דינין שאסור לבזבז נכסי ב"נ פשמת אלא בנו או שאר קרובין יורשין אותו. אלא דמ"מ צריה ראי' לזה.

ונראה דהכי דייקא לישנא דרבא בקדושין, שם דאמר וחישוב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מפלל דאית ליה יורשין. ומדנקט לשון רבים ולא אמר פדלעיל שם ועבדו לעולם לו ולא לבן.

וכן בפריקתא שם בנרצע אינו עובד את הבן כו' נאי ס"ד דדוקא בן את אביו יורש ולא שאר קרובים הל"ל וחישוב עם קונהו ולא עם בן קונהו מפלל דאית ליה יורש. מ"ש דנקט יורשי בלשון רבים ש"מ דבאמת יורשים רבים יש לו.

וכשאין בן שארי קרוביו יורשים אותו ונהרי זה פדעת החת"ס: ומ"מ נראה לכאורה דאישתמיט ליה להחת"ס דברי הרמב"ם בהלכות נחלות פ' ו' שכתב ונ"ל העכומ"ז יורש את אביו דין תורה. אבל שאר ירושותיהן מניחין אותם לפי מנהגם ע"כ.

נהרי דס"ל דרק בן יורש אביו מה"ת ולא שאר קרובין. וראיתי במ"מ שם שכתב ונ"ל וכתב רבינו שאר ירושותיהן מניחין אותן למנהגם והוא מפני שלא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד עכ"ל.

והנה גם עליו יש להשיב דממה דלא מצינו אין ראיה דהא איכא מילי טובא דלא אשכחן שנוצטוו עליהם ואפ"ה נדאי דהנוהרו עליהם וכמוש"ל. ועוד מנ"ל להרמב"ם לומר דשאר ירושותיהן מניחין אותם לפי מנהגם ודילמא פשאין בן ה"ל נכסיו הפקר לגמרי פגר שמת: אמנם נ"ל מקור לדברי הרמב"ם דהא דאמר רבא ד"ת עכומ"ז יורש את אביו דדוקא בן קאמר שיורש ד"ת ולא שאר קרובים מדאמר בגמ' ביבמות ס"ב ע"א אבל לענין נחלה דלאו בני נחלה ניהו כו' וכ"ה בבכורות מ"ז משמע דכל סדר נחלות אין להם פלל מלבד בן.

ורש"י בבכורות פי' דלאו בני נחלה ניהו לאחר שנתגזרו אף התוס' שם דחו פירושו דמשמע בגמ' דבגיתן קאמרע' מהרש"א שם. ע"כ פירושו התוס' דלענין תורת פי' שנים דבכור קאמר דלאו בני נחלה ניהו.

אמנם נראה שגם זה דוחק דא"כ הל"ל אבל לענין בכורה כו' מ"ש סתם נחלה דנקט. וביבמות שיפל רש"י ז"ל את ידיו לפרש דלאו בני נחלה ניהו לענין דבת פבן ובכור פפשוט.

אף הרמב"ם נראה שמפרש דלענין כל סדר הפתוב בפירשת נחלות קאמר דלאו בני נחלה ניהו דרק בן יורש מה"ת וכשאין בן אין פאן ירושה פלל שיירשו קרוביו אלא ה"ל פגר שמת: ומה שסיים ושאר ירושותיהם מניחין אותם לפי מנהגם.

נ"ל דהנה לעיל פתבתי דמדאמר רבא ולא עם יורשי קונהו ולא אמר ולא עם בן קונהו או עם יורש קונהו מוכח מדבריו דשאר יורשין מלבד בן ג"כ יש לו. ונהרי מסתמא דגמ' דיבמות ובכורות משמע דמלבד בן אין לו יורש.

ועוד דברי רבא גופא סתראי נינהו שאמר ד"ת עכומ"ז יורש את אביו משמע דרב אביו יורש ולא שאר קרוב. ומסיים מדכתוב וחישב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מפלל דאית לי יורשים משמע יורשים רבים גם מלבד בן וכנ"ל.

ואי יורשים בניו קאמר הל"ל מנין לעכומ"ז שיורשים את אביהם. ונראה פשר דבר דבאמת שאר קרובין נמי יורשין בב"נ פשאין בן אף לא מקרא דוחישב עם קונהו רק שהוא בכלל גזל או דינין שנאמרו לב"נ דמצנות גזל ודינין וכיוצא בזה נאמר לב"נ בכלל שכל מה שאינו שלו אלא של חבירו אסור לו לטלו ממנו בגזילה.

אבל פרטות הדינים מה נקרא של חבירו או הפקר וזהו דקדוקי המצוה זה לא נאמר להם בפירושו. וע' תנחומא פרשת שופטים ומהו ומשפטים כל ידעום אלו דקדוקי הדינים ע"ש.

ועיין תשובת רמ"א סימן י' אלא דיש להם בעצמם לתקן משפטים וחקקים אשר יעשו אותם להנהיגת הכלל והפרט לחייב ולזכות ואם זוכו לאחד בדיניהם הרי זה זכה ואחר הגזל ממנו חייב משום גזל.

וכן בירושלתי קרובים הבן יורש את אביו עכומ"ז מה"ת אף שאר קרובין פשאין לו בן אינם יורשים כלל וה"ל כגר שמת. אלא דעכ"פ אם תקנו שהבת תירש רש במקום אח או שהאח יירש במקום בת תקנתם קיימת והגזל מהיורש חייב משום גזל ונפ"מ בין בן היורש מה"ת לבין שאר קרוב היורש רק מדיניהם.

שאם תקנו שהבת תירש במקום בן אינו פלוס וגזל הוא ביד הבת. לפי שאין להם לתקן נגד דת התורה אבל פשאין בן אזי יכולים לתקן שייירש אינה יורש שיירצו ע"פ יורש שכלם ומי שיורש בדיניהם הרי הוא שלו ואחר אסור לגזלו ממנו ואם גזלו חייב עלי'.

ולפ"ז דברי רבא א"ש דנדאי מה"ת רק בן יורש ומה שאמר ולא עם יורשי קונהו דמשמע דיורשים רבים יש לו מלתא אגב אורחא קמ"ל דמשפחת ליה גם יורשים אחרים מלבד בן והיינו יורשים שבדיניהם דנדאי כל אמה ולשון יש להם סדר בירושלתי דאף פשאין בן אטו בר קשא דמתא לירתינהו וזהו שפכת הרמב"ם דשאירושלתי מניחים אותם ע"פ מנהגם: אלא דלכאורה א"כ תקשה מנ"ל לרבא כלל לומר דמה"ת עכומ"ז יורש את אביו מדכתוב וחישב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מפלל דאית לי יורשים.

ודלמא אה"נ דאית לי יורשים אבל לא יורשים מה"ת אלא יורשים ע"פ דיניהם של ב"נ. וקמ"ל קרא דוחישב.

דעם אותן היורשים א"צ לחשוב ולהשיב להם הגרעון. אבל מה"ת אפי' בן אינו יורש כלל: ונ"ל דשפיר מדייק רבא דעכ"פ בן יורש מה"ת דאם איתא דגם בן אינו יורש מה"ת רק בדיניהם נהי דגם ע"פ תקנתם ג"כ הרי היורשה שלו ואסור לב"נ לגזול ממנו והגזלו חייב עלי' מ"מ קרא דוחישב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו שא"צ העבד עברי להשיב לו הגרעון למה לי.

שהרי בלאו הכי פשיבא בן קונהו לתפוע בב"ד של ישראל מהעבד עברי את גרעון הפסוף או שיעבדו אצלו כמו אצל אבי' זכוכי"ד את העבד ישראל ע"פ מה דאמרין בב"ק קי"ג ישראל וכנעני שפאו לפניך לדין אם אתה יכול לזכיהו בדיני ישראל זכיהו כו' וכיון

דבדיני ישראל ומה"ת אפילו בן אינו יורש כלל ורק בדיניהם הוא שירש א"כ בלאו קרא דוחישב נמי א"צ להשיב הגירעון להיורש.

וקרא ע"כ פשיד ישראל תקיפה מיירי כמו"ש בקדושין ט"ז וא"כ קרא דוחישב למה לי אלא ודאי שיש לב"נ יורש גם ע"פ דינינו בד"ת דלפ"ז אפי' תימא דבדיניהם יכולים לתקן דבת או יורש אחר יירש במקום בן ודלא כמו"ש לעיל מ"מ נפקא מינה דאם גם ע"פ דיניהם תקנו שיהבן יורש פשמת האב סד"א דצריף העבד עברי להשיב הגירעון להבן ממנ"פ שהרי יורש את אביו בין בדיני ישראל בין בדיני עכומ"ז וע"ז איצטריף וחישב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו דא"צ.

ואף דלפ"ז אין מפנרש דדוקא בן יורש מה"ת מ"מ מוקמינן לי' אבן לפי שהוא יורש וקרוב הראשון גם בדינינו. ותפסת מועט תפסת דדוקא בן ולא קרוב אחר: וע"פ דברינו אלה נכונים ומיושבים דברי החת"ס הנ"ל לדינא דכינן דמוכח מדברא דגם יורשים אחרים מלבד בן יש לו נהי דהם אינם יורשים רק מדיניהם מ"מ לענין עובדא דידי' שם שיקנה הישראל את האיסורי הנאה בחובו ותאסר עליו חליפיו שפיר אמרינן דכינן דבדיניהם יש לו יורשין שנקנה להם האיסורי הנאה ולא תיהוי חליפי איסורי הנאה אצל ישראל ונהרי אתה יכול לזפהו בדיניהם זפהו ואמור לו כף דינכם.

ולא נאסרו חליפי האיסורי הנאה על ישראל. ודו"ק: ומה שהביא כת"ר ראי' דאין דין ברנשה של קרובין בב"נ ממה שרצה אברהם להעביר נחלה מלוט בן אחיו.

וקא דאמרו רועי לוט דלוט יורש את אברהם י"ל דדעת רועי לוט הי' בן והאמת אינו בן. ול"נ דאף דרועים אמרו בן ובצלמא אמרינן אנו ארענוותא סמיף ע' סנהדרין י"ח ע"ב מ"מ ראי' גדולה הוא ולמידין מהם דכה"ג למדו התוס' בע"ז ל"ג מהמן שאמר לאחשורוש על היהודים אם עכומ"ז נוגע בכוסו של אחד מהם מדיח ג' פעמים דש"מ דצריף הדחה ג' פעמים ע"ש.

ואף דנדאי אנו לאו מהמן גמרינן ההלכה אלא ממה שסיפר שפן המנהג בישראל כמ"ש בתשובת נו"ב מה"ת חי"ד סימן קס"א. ואם מאמינים להמן במה שסיפר על מנהג בישראל מכ"ש שנאמין להרועים במה שאמרו מנהגי עצמן של ב"נ.

ועוד דעלייהו רמיא ביותר לדעת חוקי הירושא ומי ומי היורש ואסור לגזול ממנו וחיובין על שהיה להם ללמוד: ומ"ש כבודו ועוד התם אסור לב"נ להוריש לקרוביו אף שלא מן הדין כו' דבריו אינם מובנים לי דאפתי קשיא איף עלה ע"ד אברהם אח"כ לחזור בו ולהוריש לאליעזר אחרי שפבר הוריש לבן אחיו.

אמנם לפמ"ש לק"מ דאף דמה"ת אין שאר קרוביו יורשין מ"מ מצד דיני בני נח יורשין ומניחין אותן ע"פ מנהגם וכמו"ש הרמב"ם. והי' לוט בר ירושה בדיניהם ואמת אמרו רועי דלוט בן אחיו הוי יורש את אברהם: ומה שהוקשה לו על אברהם איף סבר להוריש את אליעזר ולהעביר נחלה מלוט.

י"ל ע"פ מ"ש החת"ס בתשובה סימן קנ"א בחו"מ דמעשים בכל יום מי שאין לו בנים מצוה לעשות מנכסיו קרן קיימת לדברים טובים משום דאמרינן בב"ב ונהעברתם גו' מי שאין לו בן הקב"ה מלא עליו עברה ואין עברה אלא גיהנם וא"כ רוצה להציל את עצמו

בצדקה זו והוא קודם לעצמו מיוֹרְשִׁי' כו' וְכַתֵּב שֵׁם הַחַת"ס דָּאֵם מִנִּיחַ לְיֹרְשָׁיו עַכ"פ מְנַה יָפָה לְכו"ע שְׁפִיר דְּמִי ע"ש.

וא"כ הָקָא בְּלוֹט י"ל פִּינּוֹן דְּכְתִיב וְגַם לְלוֹט הַהוּלָה אֶת אַבְרָם גּוֹ' וּפִי' רִשְׁ"י מִי גָרַם לוֹ שְׁהִי לוֹ זֹאת. הִלִּיכְתּוּ עִם אַבְרָם.

ועוד שְׁאַבְרָהֶם הַשִּׁיב לוֹ פֶּלֶךְ רְכוּשׁוֹ שְׁהִצִּיל מֵהַמְּלָכִים שְׁכָבֵר זָכָה בָּהֶן אַבְרָהֶם פְּדִין הַמַּצִּיל מִן הַגִּיּוֹס פְּשָׁאִין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהִצִּיל פֶּלֶךְ וְהָרִי אֱלוֹ שֶׁל אַבְרָהֶם בְּדִין. וע' חו"מ סִימָן קפ"א.

וכִּינּוֹן שְׁנַתָּן לְלוֹט הָרִי פְּאֵלוֹ נָתַן לוֹ מִשָּׁל עֲצָמוֹ שֶׁל אַבְרָהֶם וְהִי הֶרְכוּשׁ מְנַה יָפָה בל"ס וַיֵּשׁ לֹמֵר דְּבַתּוֹרַת יְרוּשָׁה נָתַן לוֹ אַבְרָהֶם. דְּהַשְׁתָּא לְכו"ע הִי רִשְׁאֵי אַבְרָהֶם לְעִשׂוֹת עִם שְׁאָר נְכָסָיו צְדָקָה וְקָרָן קַיִימָת לְדְבָרִים טוֹבִים פְּגוֹן הַסְּפָקָת יְשִׁיבוֹת לַת"ת וְכִיּוּצ"ב וְא"כ שְׁפִיר חָשַׁב אַבְיָנוּ אַבְרָהֶם לְהוֹרִישׁ לְאַלְיַעֲזָר עֲבָדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ דְּאַמְרִינּוּ בְּיוֹמָא כ"ח דְּאַלְיַעֲזָר זָקֵן וַיּוֹשֵׁב בִּישְׁבָּה הִי הוּא דְּמִשְׁק אֶלְיַעֲזָר שְׁדוּלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לְאַחֲרִים לְהוֹרוֹתָם דְּרַבּוֹ ד' וְלְהַכְנִיסָם תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה וְאִין לָהּ מַצָּוָה גְּדוּלָה מְזוֹ לְתוֹמְכוֹ פְּדִי שְׁיֻכַל לְהַרְבּוֹת תַּלְמִידִים וְלְהַרְבִּיץ פּוֹעֲלִים לְתוֹרָה: וְנ"ל לֹמֵר עוֹד בְּזָה ע"פ מ"ש הַרְמַב"ם בְּפָרָק ו' מֵהַלְכוֹת גְּחֻלוֹת וְנ"ל יִשְׂרָאֵל שְׁנַעֲשֶׂה עַכּוּמ"ז יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו יִשְׂרָאֵלִים פְּשָׁה'.

וְאִם רָאוּ ב"ד לְאַבְדָּא אֶת מְמוֹנּוֹ וְלִקְנָסוֹ שְׁלֵא יִירֵשׁ פְּדִי שְׁלֵא לְחַזֵּק יְדֵי הַרְשָׁעִים הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. וְאִם יֵשׁ כּו' וְכֵן הַמְּנַהֵג תְּמִיד בְּמַעְרַב עַכ"ל.

וְהִנֵּה הַמ"מ פָּתַח עָלָיו וְנ"ל יִשְׂרָאֵל שְׁהַמִּיר כּו' הוּא בְּקַדוּשֵׁין י"ח מ"ש וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר שְׁאֵגִי כּו' וּמ"ש רַבִּינוּ וְאִם רָאוּ ב"ד כּו' דְּבָרִים נְכוּנִים הֵם וַיְדוּעַ דְּהַפְּקָר ב"ד הַפְּקָר וְכָבֵר הַעֵיד הוּא וְנ"ל שְׁפָן הַמְּנַהֵג תְּמִיד בְּמַעְרַב עַכ"ל.

וְהִנֵּה לֹא הִבִּיא הַמ"מ מְקוֹר לְדְבָרֵי הַרְמַב"ם רַק מְפָלְא דְּהַפְּקָר ב"ד הַפְּקָר: וְל"ג דְּדְבָרֵי הַרְמַב"ם מִשְׁנָה מְפוֹרְשֶׁת הִיא בְּב"ב קנ"ו דַּא"ל לְר"א מַעֲשֶׂה בְּאִמּוֹן שֶׁל בְּנֵי רוּכַל שְׁהִיתָה חוּלָה וְאַמְרָה תִּנּוּ כְּבִינְתִי לְבַתִּי כּו' וּמִתָּה וְקִיַּיְמוּ אֶת דְּבָרֵיהּ אֲמַר לָהֶן בְּנֵי רוּכַל תִּקְבְּרִם אִמּוֹן.

וּפִי' רִשְׁב"ם דְּרִשְׁעִים הָיוּ כּו' וְקִנְסָא הוּא דְּקִנְסִינְהוּ רַבְּנָן לְקַיִימִים מִתְּנַת אִמּוֹן לְבַתָּה בְּלֹא קִנְיָן. ע"כ.

הָרִי דְּלֹר"א פִּינּוֹן דְּרִשְׁעִים הָיוּ הַפְּקִיעוּ חַכְמִים אֶת יְרוּשָׁת הַבְּנִים לִיתְמוּן לְהַבְּת אַף שְׁאִין לְהַבְּת בְּמִקּוֹם בֵּן פְּלוּם. וְאַמְרַתָּה לֹא פְּלוּם הִי לְר"א.

וְע"כ לֹא פְּלִיגִי רַבְּנָן עָלֵי דְּר"א אֶלָּא מִשׁוּם דַּס"ל דְּהַבְּנִים לֹא רִשְׁעִים הָיוּ שְׁהָרִי קוֹצִים בְּפָרָם ס"ל דְּאִינּוּן פְּלָאִים וּמ"ט נְקִנְסִינְהוּ. א"ו דְּלָאוּ מִשׁוּם קִנְסָא נְטִלָה הַבְּת אֶלָּא מִשׁוּם אֲמִירַת הָאֵם דְּדְבָרֵי שְׁכִיב מְרַע כְּכַתוּבִים וְכַמְסוּרִים.

אַבְל אִי הָיוּ ס"ל לְחַכְמִים דְּר"א דְּקוֹצִים פְּלָאִים הֵן בְּכַרְם אִינְהוּ נְמִי הָיוּ מוֹדִים דְּאִין רִאִי' מֵאִמּוֹן שֶׁל בְּנֵי רוּכַל מִשׁוּם דִּי"ל מִשׁוּם קִנְסָא הוּא דְּקִנְסִינְהוּ לְבָנִים שְׁלֵא יִירְשׁוּ לְפִי

שְׂרָשָׁעִים הָיוּ. הָרִי דְמוּכָח מִפְּאֵן דִּיכּוּלִּים ב"ד לְקִנּוּס הָרָשָׁעִים שְׁלֵא יִרְשׁוּ וְתַנְתּוּ הַיְרֻשָׁה לְמִי שְׁאִינוּ יוֹרֵשׁ.

וּמִפְּאֵן מְקוּר דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ם. וּבְרוּר: וּבְזֵה מְדוּנָיקִים דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ם שְׁהַתְחִיל בְּמוּמָר וּמְסִיִּים בְּרָשָׁעִים וְהַל"ל כְּדִי שְׁלֵא לְחַזֵּק יְדֵי הַמוּמָרִים.

אוּלָם לְפִי מ"ש בְּרִישָׁא רְבוּתָא קַמ"ל דְּאַפִּי' מוּמָר יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבֵי יִשְׂרָאֵלִים וּמְקוּר מְקַדְוִישֵׁין י"ח דְּאַמְר וּדְיִלְמָא יִשְׂרָאֵל מוּמָר שְׁאִנִּי כְמוֹ ש"מ הַמ"מ. וּבְסִיפָא דְאָם רָאוּ ב"ד לְקִנּוּסוֹ כּו' רְבוּתָא קַמ"ל דְּלָאוּ דְּוָקָא מוּמָר יְכוּלִּים לְקִנּוּס אֱלָא אִפִּי' רָשָׁע הָעוֹפֵר עֲבִירָה תְּמִיד כְּגוֹן מְסִיִּים כְּלָאִים בְּפָרָם וְכַה"ג ג"כ יְכוּלִּים לְקִנּוּסוֹ וּלְמַד מֵהָא דְר"א וּז"ש שְׁלֵא לְחַזֵּק יְדֵי הָרָשָׁעִים.

וְאַפִּי' לָאוּ מוּמָרִין ג"כ דִּינָא הָכִי. וּלְפ"ז לֹא ק"מ מֵה שְׁהִי בְּדַעַת אַבְרָהָם לְהַעֲבִיר לוֹט מִנְחָלָה וּמִיְרֻשָׁה.

שְׁהָרִי רָשָׁע הִי שְׂרוּעֵיו הָיוּ רוּעִין בְּהַמוּתָיו בְּשָׂדוֹת אַחֲרִים וְלֹא מִיָּתָה בָּהוֹן וְאֶדְרָבָה בְּרָצוֹנוֹ עָשׂוּ וְכַדְמוּכָח מִמ"ש לּוֹ אַבְרָם אֵל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינִיךָ גו' ש"מ שְׁאַבְרָהָם הוֹכִיחוֹ עַל הַדְּבָר וְלֹא קִיבֵל וְאַף שְׁהִי סוֹבֵר שֶׁע"פ דִּין יוֹרֵשׁ אֵף כְּשֶׁהַכְּנַעֲנִי בְּאַרְץ ה"ל לְלַמּוּד מֵאַבְרָהָם וְלֹא לְמַד דְּחַיִּיב עֲלֵה מִיָּתָה וְה"ל רָשָׁע וְרֵאוּי לְהַעֲבִיר מִמֶּנּוּ יְרֻשָׁה ע"פ דִּין: אֲמָנָם בְּעִיקְרָא דְּמִילְתָּא מֵה דְּפִשְׁטָא לִי לְכַת"ר שְׁאַבְרָהָם רָצָה לְהַעֲבִיר נְחָלָה מְלוֹט אִין זֶה דְּבָר פְּשוּט.

דְּפִלְגִי בְּהָ אֲמוּרָאֵי בְּב"ר פֶּרֶק מ"ד וְתִלְיָא ג"כ בְּפִלּוּגְתָּא דְּתַנְאֵי שְׁם פֶּרֶק מ"א. וְזו"ל הַב"ר פֶּרֶק מ"ד וּבֵן מְשֻׁק בֵּיתֵי ר' אֲלֵעָזָר אוֹמֵר [וּבִיְלֻקוּס הַגִּירָסָא בְּשֵׁם ר"י בֶּן זִמְרָא וְכּוֹן נְכוֹן דַּא"כ תְּקַשָּׁה דְר"א אֲדַר"א דִּיּוֹמָא כ"ח ע"ש] וּבֵן מְשֻׁק בֵּיתֵי זֶה לוֹט שְׁנַפְשׁוֹ שׁוֹקֶת עָלֵי לִירְשָׁנִי הוּא דְּמְשֻׁק אֲלֵעָזָר שְׁבִשְׁבִילוֹ רַדְפָּתִי מְלָכִים עַד דְּמְשֻׁק וַיַּעֲזְרֵנִי הָאֵל ר"ל בְּשֵׁם בְּרַךְ קַפְרָא אוֹמֵר בֶּן מְשֻׁק בֵּיתֵי בְרַךְ בֵּיתֵי הוּא אֲלֵעָזָר שְׁעַל יְדוֹ רַדְפָּתִי מְלָכִים עַד דְּמְשֻׁק וְאַלֵּעָזָר הִי שְׁמוֹ שְׁנַאֲמַר וַיִּרַק אֶת חֲנִיכּוֹ גו' שִׁי"ח כְּמַנְיָן אֲלֵעָזָר [וְעַפ"ז א"ש הָא דְאַמְרִינּוּ בְּנִדְרִים ל"ב ע"א שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת אָמַר ר' אֲמִי בְרַךְ אֲבָא אֲלֵעָזָר כְּגַד כְּוָלָם.

אִיפָא דְאַמְרֵי אֲלֵעָזָר הוּא דְחֻן שְׁבִנִי הָכִי הוּי. וְאִינוּ מוּכָן מֵאֵי בְּעֵי הַגַּמ' בְּזֵה וּבְמֵאֵי פְּלִיגִי הָנִי לִישְׁנֵי.

אֲמָנָם לְפִי מ"ש בְּשֵׁם הַמְדָרֵשׁ א"ש דְר"א וְכּוֹן הַא"ד תְּרַנּוּיָהוּ ס"ל כַּר"ל דְּמ"ש הוּא דְּמְשֻׁק שְׁעַל יְדוֹ רַדְפָּתִי מְלָכִים עַד דְּמְשֻׁק אֱלָא דְלַר' אֲמִי הֶוֶקְשָׁה לוֹ ע"ז שְׁהָרִי לָאוּ עַל יְדוֹ לְחַוְדָא רַדְף שְׁהָרִי לְקַח עִמּוֹ גַם חֲנִיכֵי בֵיתוֹ שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת עַז"א דְּמ"מ אֲלֵעָזָר כְּגַד כְּוָלָם הִי כְּכּוּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ ע"כ נֶקַט אַבְרָהָם אֶת אֲלֵעָזָר לְעִיקָר שֶׁע"י רַדְף הַמְלָכִים.

וְא"ד ס"ל דְּבִאֲמַת רַק עִם אֲלֵעָזָר בְּלִבְד רַדְף וְהָא דְכַתִּיב חֲנִיכֵי בֵיתוֹ שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֵינּוּ אֲלֵעָזָר דְּחֻן שְׁבִנִי הָכִי הוּי]. הָרִי דְלַר"א לֹא רָצָה אַבְרָהָם מְעוּלָם לְהַעֲבִיר נְחָלָה מְלוֹט לְהוֹרִישׁ לְאַחַר.

וריש לקיש הוא דסובר דאברהם רצה להוריש לעבדו לאליעזר. ונ"ל דר"ל ס"ל כר' נחמני' שם פרק מ"א דאמר פעס הי' לו להקב"ה על אברהם בשעה שהי' מהלך לוט עם אברהם אמר הקב"ה אני אמרתי לו לזרעה נתתי את הארץ הזאת והוא מדביק את לוט בן אחיו פדי ליורשו א"כ ילך ויביא שני פרסתקין מן השוק ויורישם את שלו כו'.

וא"כ פשהבין אברהם שהקב"ה פועס עליו על שרוצה להוריש ללוט ע"כ אמר אברהם אח"כ להקב"ה והנה בן משק ביתי יורש אותי דהיינו אליעזר ולא קשיא מידי פלל מעתה על שרצה אברהם להעביר נחלה מלוט שיקרי בן הי' הקב"ה רוצה שלא יירשנו.

דס"ל לר"ל ולר' נחמני' דלוט רשע גמור הי' וראוי לקונסו שלא יירש. אף ר' אלעזר ס"ל כר' יהודה שם בב"ר דכעס הי' לו להקב"ה על אברהם בשעה שפירש לוט בן אחיו מעמו אמר הקב"ה לקל הוא מדבק וללוט אחיו אינו מדבק כו' דלפ"ז נראה דלאו רשע גמור הי' דהי' אפשר לאברהם להחזירו למוטב.

וכיון ששהבין אברהם מהקב"ה דלא טוב עשה במה שהרחיקו מעמו ע"כ חשב מחשבות להורישו דלאו רשע גמור הוא ואין לקונסו בירושותו. ע"כ דרש וכן משק ביתי הוא לוט ששוקק לירשני הוא דמשק אליעזר שבשבילו רדפתי מלכים עד דמשק ויעזרני האל.

וסיימנו בעזר האל בן יעזרנו סלה. כנפשו וכנפש ידידו או"נ ח"ן: פיסקעלין א' צו תרנ"ד לפ"ק.

סימן פא דיני ממרים הרמב"ם בהלכות ממרים פרק ו' הלכה ד' כתב שהאב שהיה תלמיד בנו אין האב עומד מפני הבן כו' והוא בעיא בקידושין דף ל"ג ע"ב ולא נפשטה. והר"ן הראה מקורו מירושלמי.

והכ"מ דחה דבריו: ול"נ דמקורו מכתובות דף ס"ב ע"ב בעובדא דרבי חמא בר ביסא מי איפא אפא דקאים מקמי ברא ע"ש מוכח דסוגיא דעלמא הוא דאב לעולם אינו עומד בפני בנו ונהרי קיי"ל בסנהדרין ל"ו דהיא דלא איתמר הילקתא פמר או פמר עבדינו פסוגיא דעלמא ופי' הרמב"ם דהיינו פמנהג העולם: סימן פב דיני מלכים הרמב"ם בהקדמתו לזרעים כתב שהנביא פשיאמר לעבדך על דברי תורה שמע לו ודוקא לצורך שעה כמו שעשה אלי' בהר הכרמל כו'.

וכמו שעשה אלישע בצוותו להלחם עם מואב להכרית כל עץ עושה פרי כמו שאמר במלכים ב' קפיטל ג' וכל עץ טוב תפילו וד' מנענו מלעשות כן ואמרו לא תשחית את עצה לנדון עליו גרון ואילו שאלו את אלישע אם בטל המצנה הזאת ואם הותר לנו בעתיד לכרות האילנות העושות פרי פשנצור על עיר הי' אומר שאינו מותר אבל זה המעשה נעשה עתה לענין צורך עכ"ל: תמיהני מאד שדבריו סותרין דברי המד"ר והתנחומא פרשת פנחס הביא רש"י במלכים ב' קפיטל ג' וז"ל המדרש שם ד"א צרור את המדינים אע"פ שפתבתי בתורתך אל עיר גו' לא תשחית את עצה לאלו לא מעשה כן אלא חבלי אילנותיהם כו' וכן אתה מוצא בשעה שהלך יורם מלך ישראל להלחם במואב כו' ואמר להם שימתן ד' המואבים בינכם והפיתם כל עיר מבצר וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו אמרו לי' התורה אמרה לא תשחית את עצה ואתה אומר וכל עץ טוב תפילו אמר להם על כל האמות צנה וזו קלה ובזויה היא שנאמר ונקל

זאת בעיני ד' ונתן את מואב בידכם שגאמר לא תדרוש שלומם וטובתם אלו אילנות טובות הרי בפירוש דמואב חלוקה מכל שארי אומות דמותר להשחית את עצה לעולם ואין זה הוראת שעה בלבד: וראיתי בספר מנחת חינוך סוף חלק ג' מצנה ו' למנו הרמב"ן שיהביא דברי רש"י במלכים.

וכתב ע"ז מבואר בדבריו דבעמון ומואב אינו נוהג מצנה זו כלל מפסוק לא תדרוש. וזה אצלי דבר חידוש מאד מאד אשר לא ראיתי בר"מ ובראשונים וגם אינו מבואר בספרי דבר זה ובודאי מצא רש"י פאן באיזה מקום עכ"ד.

והנה הראתיו מוצא דבר זה מדברי חז"ל והוא באמת פליאה נשגבהאיה לא ראו זאת הר"מ והרמב"ן ז"ל. וכן הפרשת דרכים בדרוש עשרים: הרמב"ם בהקדמתו לספרו היד כתב דר' יוחנן הי' בבית דינו של רבינו הקדוש וקיבל ממנו.

והראב"ד השיג עליו דלא הי' בבית דינו. וכתב הפסוק משנה דר' יוחנן הי' קטן כשילמד קמי' דרבי פדאימא בפרק ראשית הגז דף קל"ז.

וא"כ לא הי' בבית דינו של רבי מ"מ למד תורה ממנו עכ"ד. ול"נ די"ל עפמ"ש בפסחים ג' בהני תרי תלמידי דהווי יתבי כו' קמי' דרבי וסד מינייהו ר' יוחנן ושאל מפני מה בוצרין כו' אמר רבי מובטח אני בזה שיהי' מורה הוראה בישראל ולא הי' ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל הרי מכאן דר' יוחנן קיבל מרבי וכינן שלא הי' ימים מועטים עד שהורה הוראות הרי אפשר שהי' גם בבית דינו של רבי: סימן פג לכבוד בשב"ז הרה"ג כו'.

מה שהקשה כת"ר למה חשבו בשבע מצות כ"נ כנענים גזל לבד ושפיכות דמים לבד הא כינון דעל גזל הוא מןזהר ונהרג עלי' מכ"ש על שפיכות דמים. ואם נאמר דאין עונשין מן הדין הא משה נשא ק"ו בעצמו כו' כמבואר בב"ק ל"ח עכ"ד: תשובה.

לדעתי אין זה ענין להא דעונשין מה"ד. דכינן דכל עיקר גזל הוא שאסור לגזול ולהזיק כל דבר שהוא קנין של חבירו ומה שהוא שלו.

וא"כ גופו ונפשו ודאי הוא שלו וקנינו הוא ואסור להזיקו בגופו או בנפשו ונהרי זה גזל ממש ולא דמק"ו אתיא. וע' מ"ש המפרשים ביצה ז בשאור וחקמץ יע"ש, ויש בזה מקום עיון בתמורה ט' ע"א.

ואכמ"ל: אמנם נ"ל פשוט דהנה כל עיקר גזל שאסור אינו רק כשחבירו עדיין לא הפקיר החפץ אבל כשפבר הפקיר מותר לזה לקחתו או להזיקו וע' לשון רש"י בסנהדרין נ"ו ע"ב בד"ה מפל עץ הגן ולא גזל מדאיצטריך למשרי לי' ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו נאסר לו.

ע"כ.

וא"כ נפקא מינה דאי הוי שפיכות דמים רק מטעם איסור גזל א"כ כשהפקיר א"ע למות כגון שאול שביקש בעצמו מגר עמלקי שימיתנו אין בו משום גזל כינון שפבר הפקיר א"ע ומבקש בעצמו שחבירו יטול נשמתו משא"כ משום איסור שפיכת דם ההורגו מ"מ חייב.

אָלאַ דעציין ישׁ לכּאֹרֶה לְדַקְדֵּק ע"ז וְהָא מְקַרָּא מְלֵא הוּא וְאָף אֵת דְּמַכּוּם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֵן כּו' מִכּוּם לְשׁוֹפֵף דָּם עֲצָמוּ וּכְמוֹ"ש רַש"י בְּחֻמְשׁ הַרִי דָּאָם מִפְּקִיר א"ע לְמִיתָה אִין הַפְּקִירוּ הַפְּקִיר וּא"כ שׁוֹב רָאוּי לְאַחֲרִים לְהַתְּחַיֵּיב בְּדָמוּ מִטַּעַם גְּזֵל כִּינּוּן דָּאִין הַפְּקִירוּ פְּלוּם.

אָמְנָם בּלֵא"ה ישׁ לְדַקְדֵּק כִּינּוּן דְּכַבֵּר הַנּוֹזֵהר אֲדָם הֶרְאֵשׁוּן אֲשַׁפִּיכַת דְּמִים לר' יוֹחָנָן וּר' יִצְחָק. א"כ קְרָא דָּאָף אֵת דְּמַכּוּם גּו' וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אַחִיו וְע' פִּי רַש"י בּב"נ לְמָה לִי דְאֲזַהֵר.

אָף כְּבַר הַרְגִישׁוּ בְּזֵה רַש"י וְרַמְבַּ"ן וְכַתְּבוּ דְקָרָא אֲתָא לֹמֵר אַע"פ שֶׁהִתְרַתִּי לְכֶם עֲתָה נְטִילַת נְשָׁמָה בְּבִהְמָה וְלִשְׁפֹּף דָּם כָּל חַי מ"מ אֵת דְּמַכּוּם אֲדַרְוֵן כּו' וְלוּלֵא דְבִרְיָהֶם הִי נ"ל דְּחֻק גְּדוּל לֹמֵר שֶׁיִּצְעֵלָה עַל הַדַּעַת כִּי אֲדָם כְּבִהְמוֹת נְדָמוּ וְכָל מוֹצְאוֹ יִהְרַגְנוּ אִם יָדוּ תַקִּיפָה וְאִיף ס"ד דָּדָם אֲדָם הַנּוֹתָרָה כְּמוֹ דָּם בְּהִמָּה וְתִי' עַד שֶׁצָּרִיף קְרָא דָּאָף אֵת דְּמַכּוּם גּו' וּמִיַּד אִישׁ אַחִיו גּו'.

וְהוּא מִמְצוֹת שְׁכֵלִיּוֹת שְׁלֵא יְהֵא אִישׁ אֵת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ: ע"כ לֹולֵא דְבִרְיָהֶם נ"ל דְּהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ פְּרָשַׁת נַח אָף אֵת דְּמַכּוּם גּו' יָכוֹל אִפִּי' כְּשָׂאוֹל ת"ל אָף כ"ה לְשׁוֹן הַב"ר. וְהֵרָא"ש בְּסוּף מו"ק כְּתִב וְנ"ל וְכֵן מְצָאנוּ בְּגְדוּל שְׂאֵבֵד עֲצָמוּ לְדַעַת כּו' כְּגוֹן שְׂאוֹל מְלָף יִשְׂרָאֵל שְׂאֵיבֵד אֵת עֲצָמוּ לְדַעַת אֲלֵא שְׁהִי אֵיבּוּד מִנְתָּר לוֹ כְּדֵאִיתָא בּב"ר וְאָף אֵת דְּמַכּוּם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֵן.

מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֵן אֵת דְּמַכּוּם יָכוֹל אִפִּי' נִרְדָּף כְּשָׂאוֹל ת"ל אָף. לְפִיכָף לֵא הִי בְּכָלֵל מְאֵבֵד כּו' וְנַעֲנֵשׁוּ עָלָיו בְּמָה שְׁלֵא הִסְפִּידוּהוּ כּו' עכ"ד.

הִנֵּה מַה שֶּׁכְּתִב כְּדֵאִיתָא בּב"ר וְאָף כּו' מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֵן אֵת דְּמַכּוּם לִיתָא כֵּן בּב"ר. אוּלָם הֵרָא"ש הֶעֱתִיק כָּל דְּבִרְיוֹ אֲלֵה מִדְּבִרֵי הַרְמַבַּ"ן בְּתוֹרַת הָאָדָם וְהַרְמַבַּ"ן לְטַעֲמִין אֲזִיל בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה שֶׁכְּתִב עַל פְּסוּק אָף אֵת דְּמַכּוּם כּו' רַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ בּוֹ הַרְג אֵת עֲצָמוּ, אֵת דְּמַכּוּם מִנַּפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֵן.

אָף הֵרָא"ש כְּתִב עָלָיו ז"ל לֵא מְצָאנוּ לְמ"ד בְּמָקוֹם מ"ם בְּשׁוּם מָקוֹם [וְקוֹשְׁיֵית הֵרָא"ש עַל הַרְמַבַּ"ן שֶׁלֵּא מְצִינּוּ לְמ"ד בְּמָקוֹם מ"ם נ"ל ע"פ מ"ש רַש"י בְּשִׁמּוּאֵל ב' ג' ל' וְיִהְיֶה ע"ד וְתִלָּף לְדַרְוֵן אֵת ד' וּק"ל. א"נ כְּדַכְּתִיב כְּצֵאתִי אֵת הָעִיר וּכְפִי' רַש"י] ע"כ נ"ל לְפָרֵשׁ דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ אָף אֵת דְּמַכּוּם אִם תִּשְׁפְּכוּ בְּעֲצָמֵיכֶם לְדַעַתְכֶם וְלְרַצוֹנְכֶם וְהִינּוּ מְאֵבֵד עֲצָמוּ לְדַעַת וְלְנַפְשׁוֹתֵיכֶם פִּי' לְרַצוֹנְכֶם כְּמוֹ אִם ישׁ אֵת נַפְשׁוֹכֶם פִּי' רַצוֹנְכֶם וְשִׁלְחַתָּה לְנַפְשָׁה.

לְרַצוֹנָה] אֲדַרְוֵן בְּדִין שְׁמַיִם. מִשָּׂא"כ שְׂאוֹל שְׁהִי בְּלָאוּ הִכִּי עוֹמֵד וּמוֹכֵן לִיְהִרָג ע"י פְּלִשְׁתִּים.

וְעוֹד שֶׁיִּתְעוֹלְלוּ בּוֹ אִין בּוֹ דְרִישָׁה בְּדִין שְׁמַיִם אִם שׁוֹפֵף דָּמוּ בְּעֲצָמוֹ: וּלפ"ז מִיְנוֹשֵׁב הַפֵּל עַל נְכוּן דְּהָא דְהִנְהִיר הַפְּתוּב לְאָדָם הֵרָאֵשׁוּן אֲשַׁפִּיכּוֹת דְּמִים וְלֵא סְגִי בְּאֲזַהֲרַת אִיסוּר גְּזֵל דְּלֵא גְרַע נַפְשׁוֹ מִמְמוֹנּוֹ.

דנפ"מ דאף ש'הפקיר א"ע למות מ"מ ההורגו נהרג עליו דלא דמי בזה לממונו שהפקיר. אף עדיין אני אומר דהיינו טעמא דההורגו נהרג עליו משום דהמפקיר א"ע גופא אם הי מאבד את עצמו לדעת הי בו דרישה בדיני שמים לכן ההורגו נהרג עליו.

אבל היכא דהמפקיר א"ע לא הי בו דרישה בדין שמים פגון שאול שהי נרדף ואנוס ופטור אפי' מדיני שמים הנה אמינא דההורגו פטור עליו שלא יהא חמור ההורגו ממאבד עצמו שאין בו דין שמים ע"ז קמ"ל קרא ומיז איש אחיו אדרוש גו' שופך דם האדם גו' לומר דאף דמאבד א"ע אין בו דרישה בדיני שמים רק כשהוא ברצונו אבל לא כשהוא אנוס מ"מ מיז איש אחיו אדרוש את נפש האדם אפי' בכה"ג נמי.

דאם הוא בעצמו אינו נתפס על אונסו וצערו מ"מ אחרים נתפסים עליו פדין כל שופכי דמים: ואף שהב"י ב"ד סימן קנ"ו בבדק הבית הביא בשם האו"ח דיש מפרשים דהא דדריש בב"ר יכול כשאול ת"ל אף כו' היינו לאיסורא שאינו יכול להרוג עצמו ושואל שלא פדין עשה מ"מ הא דדריש שם בב"ר יכול כחנני' מישאל ועזר' ת"ל אף לכ"ע פירושו להתיירא שהם לא עשו בעצמם דבר רק שמשרו א"ע ביד אחרים.

וקמ"ל קרא דאף את דמכם גו' דעכ"פ אחרים חייבין עליהם: אמנם בעיקר מחלוקת שהביא בא"ח בהא דשאול הנה הרא"ש סוף מו"ק כתב דשאול לא הי בו דין מאבד א"ע לדעת והי האבוד מותר לו כדאמר בב"ר כו' ונענשו עליו במה שלא הספידוהו פראוי כדאייתא ביבמות ע"ח כו' ור"ל דאי הי בו דין מאבד א"ע לדעת הרי אין מספידין אותו כדאמר בא"ר.

וכ"כ בשו"ע יו"ד סימן שמ"ה ודבריו הנה דברי הרמב"ן בתורת האדם כמוש"ל. הרי דס"ל להרא"ש ורמב"ן בפשיטות דשאול פדין עשה ולכאורה יש לעיין מעובדא דר"ח בן תרדיון בע"ז י"ח דאמר מוטב שיטלנה כו' ואריכין לחלק דבשאול פינון שיירא פן יתעללו בו ויבא לידי חילול השם כמו"ש המ"כ א"כ דמיא להא דכתב ר"ת בתוס' בע"ז שם.

אף לדעת האומרים דשאול שלא פדין עשה וכ"כ יוסיפון בסוף ספרו. לא תקשה מהא דנענשו על שלא הספידוהו כהלכה.

די"ל דדין מאבד א"ע לדעת שיהי' בו דרישה בדיני שמים ודאי לא הני בי' וע"כ היו מחוייבין להספידו כדת מ"מ אילו הנה בא לב"ד לשאול אי שרי לכתחילה לא הי מורין לו דשרי. ואל תתמה ע"ז דכה"ג מצינו ג"כ באיוב שפפר בתחיית המתים והפך קערה על פ' ואילו הי בא לב"ד ודאי לא הי מורין לו פן ואפ"ה לא נענש בדיני שמים ע"ז ולא נתפש על צערו כדאמר בב"ב דף ט"ז ע"א: ולפי מ"ש הרא"ש והרמב"ן דבשאול הי האבוד מותר לו יש ראי' לדברינו דמ"מ ההורגו נהרג עליו ממ"ש הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ו' גזירת הפתוב היא שאין ממתין ב"ד ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא ע"פ שנים עדים וזה שהרג יהושע לעכן ודוד לגר עמלקי כו' הוראת שעה היתה או דין מלכות הי'.

ע"כ משמע מדבריו דאילו הי עדים בגר עמלקי הי הורגו ע"פ ד"ת אף ששאול הי מותר לו האבוד בעצמו ונהרי זה ראיה למ"ש: והנה האחרונים הקשו על הרמב"ם דמשמע

מדבריו דכנעני אינו נהרג ע"פ הודעת עצמו מדין תורה ולכך צריך לומר דהוראת שעה או דין מלכות היא וקא בירושלמי ריש פ'ק קמא דקדושין דריש באדם דמו ישפה אפי' ע"פ עצמו ע"ש בפני משה.

וכ"כ הרא"ה בס' החינוך פ'רשת יתרו שנהרג ע"פ עצמו בהודעת פיו וא"ה עדים והאחרונים פתבו שהיא בכלל ע"פ קרוב שאמר בסנהדרין נ"ז ע"ב דב"נ נהרג עליו דבישראל היינו טעמא דאינו נהרג ע"פ עצמו משום דאדם קרוב אצל עצמו כו' וקרוב פסול להעיד משא"כ בכנעני.

ולפ"ז קשיא ע"ד הרמב"ם למה צ"ל דהריגת גר עמלקי לא היא ע"פ ד"ת. ונדחקו לומר דהרמב"ם ס"ל שהיא גר גמור וא"כ היא דינו כיש"אל ממש ודלא כמו"ש רלב"ג דלא היא גר רק שגר בא"י: אמנם נ"ל דאשתמיט להו דברי התנחומא פ'רשת תצא דאמר שם חני בשם ר' אלעאי שבועה נשבע הקב"ה ואמר ימיני ימיני כסאי כסאי אם יבואו גרים מכל אוה"ע אני מקבלן וזרעו של עמלק אני מקבלן לעולם אף דוד עשה כן ששאמר ויאמר דוד אל הנער המגיד אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי א"ר יצחק בנו של דואג האדומי היא ויאמר אליו דוד דמה על ראשך כו' וכ"כ בילקוט באותה שעה נזכר דוד שאין מקבלין גרים מעמלק כו'.

ולפ"ז נדאי דגר גמור היא אלא לפי שאין מקבלין גרים מעמלק מה"ט היא דינו כעמלקי שלא נתגייר כלל. ולפ"ז הדר קוש"א לדונקתי' על הרמב"ם למה צריך לומר שנהריגתו לא היא ע"פ ד"ת: אכן נ"ל דדברי הרמב"ם נכונים ע"פ מ"ש תוס' והרא"ש ביבמות מ"ז דהבאין לפנינו בתורת יתדות מחזיקין אותם בישראל וכ"כ הרשב"א שם שכן הסכימו כל המפרשים והא דקאמר ר"י דנאמנים לפסול עצמו משום דלדברי' הוא עכומ"ז.

כתב הרא"ש לא לענין זה שאם בא על בת ישראל שפסלה דהא קיי"ל דאדם קרוב אצל עצמו ואינו משים עצמו רשע כו' אלא לענין זה מהני עדותו לעצמו דשניא נפש' חתיכה דאיסורא לאסור בבת ישראל.

וכ"ה ב"ד סימן רס"ח סעיף י"א וע' ש"ף שם. ולפ"ז באדם שאין מכירים אותו דדינא הוא שמתזיקין אותו בישראל ובא ואומר אח"כ בב"ד על עצמו שהוא עמלקי ונתגיירתי והרגתי נפש פינן דקיי"ל דאין מקבלין גרים מעמלק ואין גירותו פלום הרי זה ממש כאילו אומר נתגיירתי ביני לבין עצמי לר"י דאינו נאמן כלל לומר כן משום דאין אדם משים א"ע רשע כמו"ש הרא"ש וכיון דאין אנו מאמינים לזה א"כ פשאומר הרגתי נפש ג"כ אינו נאמן ליהרג כמו כנעני שנהרג ע"פ עצמו.

שקרי אין אנו מאמינים לו כלל שעמלקי הוא. וא"כ נכונים דברי הרמב"ם שכתב דהריגתו לא היא ע"פ ד"ת.

דכיון דאין מקבלין גרים מעמלק. ואם קבלוהו אינו גר והרי זה כעמלקי שלא נתגייר א"כ פשאומר על עצמו גר עמלקי אנכי אינו נאמן כלל לפי שאין אדם משים עצמו רשע לומר עמלקי אני במקום שבלא אמירתו היינו מחזיקים אותו כיש"אל.

וע"כ מטעם הוראת שעה או דין מלה היא שהחזיקו לעמלקי שאינו גר ושוב מחזיקיב מיתה מדין ב"נ. וע"כ צ"ל כן דע"פ ד"ת היא דינו כיש"אל דאי היא ע"פ ד"ת נמי כעמלקי

עכומ"ז ומ"ש שְׁנֵהָרָג שְׁלֵא ע"פ ד"ת דס"ל דב"נ לא נְהָרַג ע"פ הוֹדָאָת עֲצָמוּ שְׁאוּמֵר שְׁהָרַג אָדָם.

א"כ קִשָּׁה עכ"פ ה' לְדוּד לְהָרְגוּ ע"פ דין מְחִינֵית זָרַע עֲמֵלֵק אֲף שְׁלֵא הָרַג אָדָם. א"ו דע"פ ד"ת לא ה' פָּלַל בְּחֻזְקַת עֲמֵלֵק עכומ"ז אֲלֵא בְּחֻזְקַת יִשְׂרָאֵל וז"ש לוּ פִּיָּה עֲנָה בְּה גו' ר"ל לְדַבְרֵיהָ פְּנֵעֵנִי אֲתָה וּכְנֵעֵנִי הָא נְהָרַג ע"פ עֲצָמוּ.

אֲף אֵין לוֹמֵר שֶׁה' עֲדִינָן מְחֻזְקוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל וְאִפ"ה הָרְגוּ מִדִּין מְלָךְ אוֹ הוֹרָאָת שְׁעָה דא"כ לֹא יִתְכַּן מֵה שְׁאֲמֵר לוּ פִּיָּה עֲנָה בְּה גו' כִּינּוֹן שְׁיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ נְהָרַג ע"פ עֲצָמוּ ודו"ק: אֲלֵא דְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְשֵׁאוֹל דְּאָפִי מִדִּין ב"נ לֹא ה' לוּ לִיְהָרַג ע"פ עֲצָמוּ שְׁהָרִי שְׁאוֹל כְּבָר טְרִיפָה ה' בְּמֵה שְׁהַשְׁלִיף עֲצָמוּ עַל חֲנִיתוֹ וְהִגֵּר עֲמֵלֵקִי רַק קִנְרַב אֶת מִיתָתוֹ וְהָא קי"ל הַהוֹרַג טְרַפָּה פְּטוּר.

אָמְנָם כְּבָר פֶּתַב הַרְמַב"ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים פָּרַק ט' הִלְכָה ד' דְּכֻנְעֵנִי נְהָרַג אִפִּי אֶטְרַפָּה. הֵן אֲמַת דְּכָל נוֹשְׂאֵי פְּלֵי הַרְמַב"ם וּמְפָרְשֵׁי לֹא הֵרָאוּ מְקוֹר לְדַבְרֵיוּ.

וְהֵאֲחַרוּנִים נִלְאוּ הַרְבֵּה לְבַקֵּשׁ מְקוֹם מוֹצֵא דִּין זֶה וְלֹא מְצָאוּ. אָכֵן הֵיטֵב אֲשֶׁר אָמַר לִי בְּזֶה גִיִּסִי הַמְּנוֹפֶלֶג הַחוּ"ב מֵהוֹר"ר אַבְרָהָם שְׁרָגָא נ"י מְלִיגָנוֹם דא"צ לְבַקֵּשׁ ע"ז רְאִיּוֹת מִש"ס דְּמִקְרָא מְלֵא הוּא בְּהֵהוּא גַר עֲמֵלֵקִי שְׁפַתְבָּתִי לְמַעְלָה שְׁדַנּוּ דוּד בְּדִין ב"נ וְקִשָּׁה הָא הוּא בְּעֲצָמוּ אָמַר כִּי יִדְעָתִי כִּי לֹא יַחִי גו' וְא"כ אֲמַאי נִתְחַיֵּיב עֲלָיו הָא מֵמֵה נִפְשָׁה אִם נִאֲמִינְהוּ שְׁהוּא הָרְגוּ נִאֲמִינְהוּ ג"כ מֵה שְׁאֲמַר כִּי יִדְעָתִי כִּי לֹא יַחִי שְׁבָלְאוּ הֵכִי נְמִי ה' מַת.

א"ו אֲף שְׁנֵאֲמִינְהוּ שֶׁה' בָּלְאוּ הֵכִי מַת וְשִׁהֵי כְּבָר טְרַפָּה שְׁאֵינוֹ חֵי מ"מ דֵּינוּ לִיְהָרַג לְפִי שֶׁב"נ נְהָרַג אֶטְרִיפָה ג"כ. וְאֲף שְׁבִטְעָנָה זֶה ה' בָּא לְפִטוּר א"ע הָא קי"ל דְּכֻנְעֵנִי שְׁשֻׁגַּג בְּאַחַת מִמְצוּתָיו שְׁפִטוּר וְאוֹמֵר מוֹתֵר ג"כ נְהָרַג לְפִי שֶׁה' לוּ לְלַמּוּד וְלֹא לְלַמַּד וְא"ש הַפֶּל.

וְהַמְחַבֵּר עֵין אֵלֵי בְּסִנְהֶדְרִין נ"ז שְׁגַג בְּכ"ז ע"ש: וּמֵה שְׁרָצָה כְּבוֹד דִּידֵי לְמַצָּא מְקוֹר נִאֲמָן לְדַבְרֵי הַרְמַב"ם הַנ"ל מֵה שֶׁב"נ נְהָרַג אֶטְרִיפָה מְשׁוּם דְּבִדְיָדְהוּ אֲזַלְיִנן בְּתֵר מִיעוּטָא כְּמוֹ"ש הַפּמ"ג בְּהִלְכוֹת אַבְרָ מִן הַחֵי וְא"כ נְהָרַג דִּילְמָא הָאֵי טְרִיפָה ה' חֵי וְכַמ"ש הַש"ף בְּשֵׁם רש"ל בִּיּוֹ"ד סִימָן נ"ח דְּמִיעוּטָא חֵיִים.

נ"ל דְּזֶה אֵינוֹ שְׁהָרִי הַתּוֹס' כְּתָבוּ לְהַדְיָא בְּסִנְהֶדְרִין ע"ח ד"ה הַהוֹרַג. וְכ"כ תּוֹס' חוֹלִין י"א ע"ב בד"ה וְדִילְמָא.

דְּהוֹרַג אֶת הַטְרִיפָה פְּטוּר אִפִּי לְמ"ד טְרִיפָה חֵי. אֲלֵא דְעֲדִינָן י"ל דְּרוֹבָן מֵתִים ע"י חֲבָלָה זֶה בְּסוּפָם וְכַמ"ש תּוֹס' שָׁם אֲף אֵיכָא נְמִי שְׁמַרְבִּים כְּחוֹל יָמִים.

אָמְנָם הֵמָּה רַק מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא דְּלִכּוּ"ע לֹא חֲזִינְשִׁינן לְהוּ וְכַמּוֹ"ש לְמַעְלָה. אֲף בְּלֵא"ה נִרְאָה לִי שְׁאֵין לְתִלוּת בּוּקִי סְרִיקִי בְּרַמְב"ם וְלוֹמֵר דס"ל דבב"נ לֹא אֲזַלְיִנן בְּתֵר רוֹבָא מֵה שְׁלֵא נִזְכָּר סְבָרָא זֶה בְּחִיבּוּרוֹ וְלֹא בְּסִפְרֵי הֵרָאשׁוּנִים בְּשׁוּם מְקוֹם.

וּמְחַנּוּרְתָא מֵה שְׁפַתְבָּתִי לְמַעְלָה: וְאֵגַב אוֹרְחִין רְאִינוּ לְאַחַד מִמְחַבְרֵי זְמַנֵּינוּ שְׁפַתְבָּתִי בְּסִנְהֶדְרִין נ"ז דְּמִקוּרוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם שֶׁב"נ חֲזִיב אֶטְרִיפָה. הוּא דְּלִכְאוּרָה קִשָּׁה אֲמַאי חֲזִיב ב"נ אֶרְצִיחָה וְדִילְמָא טְרִיפָה הָוִי כְּמוֹ"ש בְּחוֹלִין י"א וְע"כ מְשׁוּם דְּאֲזַלְיִנן בְּתֵר רוֹבָא וְזֶה

בְּיִשְׂרָאֵל אֲכַל בֶּבֶן לֹא אֲזַלְיִנוּ גְבִי בְּתֵר רְנָא כְּמוֹ שׁ הַפְּרָמִ"ג בְּיוֹ"ד בְּפִתְיָה לְהִלְכוֹת
תְּעֻרֻבוֹת.

וְכִ"כ הַנוֹ"ב מִ"ת בֹּא"ע סִימָן מ"ב. וְהִדֵּר קוֹשְׁיָא לְדוֹקְתִּי אֲמַאי חֲזִיב וְדִלְמָא טְרִיפָה הָרַג.
א"ו דְּגַם כְּשֶׁהָרַג טְרִיפָה נִהְרַג עַכ"ד. וּבְמַחֲזִילָה מַכְתָּ"ר לֹא חָשׁ לְקַמְחִי דְּמֵאֵן דְּסִבִּירָא
לִיָּה דְּאֲזַלְיִנוּ בְּבִנֵי נַח בְּתֵר מִיְעוּט הִיָּינוּ אַף בְּתֵר מִיְעוּט וּלְחֻמְרָא פְּגוֹן שְׁנֵיתָעֲרַב חֲתִיכָה
א' שֶׁל אֲבָר מִן הַחֵי בֶב' חֲתִיכוֹת שֶׁל הֵיתֵר דְּבִיִּשְׂרָאֵל שְׂרִי מֵה"ת מְשׁוּם דְּאֲחֵרֵי רַבִּים
לְהַטּוֹת וּבִב"נ אֲפֻשֶׁר דְּאָסוּר דְּקָרָא דְּאֲחֵרֵי רַבִּים לֹא לְדִידְהוּ נֶאֱמַר.

אֲכַל כְּשֶׁנִּתְעַרְבַּ חֵד שֶׁל הֵיתֵר בְּתֵרֵי שֶׁל אֲבָר מִן הַחֵי לִית מֵאֵן דְּפִלִּיג דְּכְמוֹ דְּאָסוּר לִישְׂרָאֵל
אָסוּר לִב"נ דְּאֵם אֲזַלְיִנוּ בְּדִידְנִי בְּתֵר מִיְעוּטָא לְחֻמְרָא מַכ"ש דְּאֲזַלְיִנוּ בְּתֵר רְנָא לְחֻמְרָא.
וְכִ"כ הַנוֹ"ב שֶׁם דֹּאל"כ אֲמַאי חֲזִיב ב"נ עַל אֲשֶׁת אָבִיו וְדִלְמָא לֹא אָבִיו הוּא וְהַמְחַבֵּר
הִנָּ"ל הִבִּיא אֶת דְּבָרֵי הַנוֹ"ב וְלֹא רָאָה יָפָה.

וְא"כ דְּבָרֵיו מְעִיקָרָא לִיתָא מֵה שֶׁהַקְּשָׁה לָמָּה נִהְרַג ב"נ אֲרֻצִּיחָה וְדִלְמָא טְרִיפָה הָוִי.
דְּוֵדָּאֵי אַף דְּאֲפֻשֶׁר דְּטְרִיפָה הָוִי מ"מ אֲנִן אֲזַלְיִנוּ בְּתֵר רְנָא דְּלֹא הָוִי טְרִיפָה.

אֲכַל כְּשֶׁיִּדְוֵע לְנוּ שֶׁהוּא טְרִיפָה מִנ"ל דְּנִהְרַג ב"נ עָלָיו. וְכִ"ז פְּשׁוּט: וּבִלְאוּ הַכִּי מֵה שֶׁתִּלָּה
דְּבָרֵי הַרְמַב"ם בְּחִידוּשׁ דִּינוֹ שֶׁל הַנוֹ"ב דְּבִב"נ לֹא אֲזַלְיִנוּ בְּתֵר רְנָא.

וְהַפְּמ"ג נִסְתַּפֵּק בְּזָה. וְכֵן בְּנוֹ"ב שֶׁם תִּלָּה דִּינוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם בְּפָרְק י' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים
בְּחִיּוֹב מִיָּלָה דְּבִנֵי קְטוּרָה ג"כ בְּזָה.

אִינוּ נִרְאָה כָּלֵל. דֹּא"כ הוֹ"ל לְהַרְמַב"ם לֹמֵר ע"ז יִרְאָה לִי כו' כָּלֵל מְקוּם שֶׁהַרְמַב"ם
מְבִיא חִידוּשׁ מְסַבֵּר עֲצוּמוֹ.

וְעוֹד לָמָּה נִקַּט דִּינוֹ רַק בְּעַנְיֵן רְצִיחָה וּמִיָּלָה וְלֹא בְּשִׂאָרֵי שְׂבַע מִצְוֹת בְּנֵי נַח. וְגַם בְּעִיקָר
יְסוּד הַנוֹ"ב דְּלֹא אֲזַלְיִנוּ בִב"נ ב"ר רֵאִיתִי לְאַחֲרוֹנִים שְׁחֻלְקִים ע"ז וְע' עַד"ב דָּף כ"ח
ע"ב.

וּבְהִגָּהוֹת יֵד שְׂאוּל לִירוּשָׁלַיִם דְּמַאי הִבִּיא רֵאִי מִירוּשָׁלַיִם שֶׁם לְהִיפּוֹד דְּאָמַר ר' יוֹסִי בְּעֵי
אֵלָא מַעֲתָה מִי שְׂבָא לְהַתְּגַיֵּיר אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ אֲנִי אוֹמֵר מַעֲמוֹן וּמוֹאֵב בָּא כו' וְהָרִי כָּאֵן
בְּבָא לְהַתְּגַיֵּיר וְעַדִּין אִינוּ גֵר וְע"כ צ"ל מְשׁוּם דְּאֲזַלְיִנוּ בְּתֵר רְנָא וְלֹא חֲזִיִּישִׁינוּ לְמִיְעוּטָא
דְּעַמּוֹן וּמוֹאֵב.

וְכַתֵּב שֶׁם בֶּיַד שְׂאוּל וְאוּלֵי פִינּוּן שְׂבָא לְהַתְּגַיֵּיר וּלְקַבֵּל עָלָיו דַּת יְהוּדִית הוֹ"ל מַעֲתָה דִּינוֹ
פְּיִשְׂרָאֵל דְּאֲזַלְיִנוּ בְּתֵר רְנָא. עַכ"ד וְהִנֵּה סְבָרַת יֵד שְׂאוּל הוּא סְבָרַת הַמְּהַרְשֵׁ"א בְּשִׁבְתָּ
ל"א גְּבִי הַלֵּל בְּמַעֲשֵׂה דְּגֵר שְׂבָא לְפָנָיו לְהַתְּגַיֵּיר ע"מ שְׂיַעֲשֻׁנוּ כַה"ג שְׂכַתֵּב דְּכִינוּן שְׂבָא
לְהַתְּגַיֵּיר שְׂרִי לְלַמְדוֹ תוֹרָה.

אֲמַנָּם הֶגְאוֹן רַעַק"א בְּתַשׁוּבָה סִימָן מ"א דְּחָה דְּבָרֵיו מְדַבְּרֵי הַתּוֹס' בֵּיבְמוֹת כ"ד שְׁלֹא
תִּירְצוּ כְּמַהְרֵשֵׁ"א מְשַׁמַּע דְּלֹא ס"ל סְבָרַת הַמְּהַרְשֵׁ"א. וְע"כ מְסִיק לְהַחְמִיר ע"ש, וְעוֹד
לֹא יִהְיֶבְנָא דְּכִינוּן דְּבָא לְהַתְּגַיֵּיר מַעֲתָה דִּינוֹ פְּיִשְׂרָאֵל לְפִי שְׂעוּמַד לְהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל וּמְשׁוּ"ה
מְקַבְּלִים גָּרִים וְלֹא חֲזִיִּישִׁינוּ דִּילְמָא מַעֲמוֹן וּמוֹאֵב הוּא אֲפַתִּי תְּקוּשָׁה דִּילְמָא מַעֲמֵלֵק הוּא
לְפִי דְּבָרֵי הַתְּנַחֲמוּמָא וְהִילְקוּט דֹּאִין מְקַבְּלִים גֵר מַעֲמֵלֵק וְאֵם קְבֻלוּהוּ אִינוּ גֵר כָּלֵל דְּבִידְנִי

ל"ש לומר פִּינוּן שְׂבָא לְהַתְגַּיֵּיר מִיַּחְשָׁב מַעֲתָה פְּגַר לְכָל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי שְׂאִין גְּרִירוֹתוֹ פְּלוּם.

וּצְרִיכִין לְדַחֹק דְאַפִּילוּ לְמֵאן דְחִינֵישׁ לְמִיעוּט לְחוּמְרָא מ"מ לְמִיעוּטָא דְמִיעוּטָא לֹא חִינֵישׁ וְעֵמְלָקִים מִיעוּטָא דְמִיעוּטָא נִינְהוּ: אֵלָא שְׂאֵנִי תַמְתָּה עַל עֵינֵי דְדַבְרֵי הַתְּנַחוּמָא וְהִילְקוּט אִם אֵיתָא דְהִלְכָה פֻּן לֹא אִישְׁתַּמֵּיט חַד מִהַפּוֹסְקִים וְכֵן הֶרְמַב"ם לְהַבִּיא זֶה בְּהִלְכוּתֵיהֶן לְפָסֵק הִלְכָה.

וְאַף דְלִדְדִין לְכַאוּרָה אִין נפ"מ שְׂפָכָר בָּא סְנַחְרִיב וּבְלַבֵּל אֵת פֶּל הָעוֹלָם מ"מ הָא לֹא נִמְנָעוּ מִלְכַתְּוֵב דִּין עֲמוּן וּמוֹאֵב אֲדוּמִי וּמִצְרִי לְפִי ד"ת. וְעוֹד דְאִיכָא נפ"מ בְּשִׁדּוּעַ יַחוּסוּ פְּגוּן הַפֻּן שְׁהִי אַחֲרֵי סְנַחְרִיב וְהִיוּ יוֹדְעִין יַחוּסוּ כְּמוֹ"ש בְּתַרְגוּם אֶסְתֵּר: ע"כ נ"ל דְתַלְמוּדָא דִילָן לֹא ס"ל הָא דְתַנְחוּמָא דְאִין מְקַבְּלִים גְּרִים מְעַמְלָק מִמָּה דְאֶמְרִינוּ בְּגִיטִין נ"ז ע"ב.

וְכֵן בְּסִנְהֶדְרִין צ"ו מְבַנֵּי בְּנִיו שֶׁל הַפֻּן לְמָדוּ תוֹרָה בְּבִנְי בְּרַק וְהָרִי הַפֻּן מְעַמְלָק הִי ש"מ דְמַקְבְּלִין אַף מְעַמְלָק וְעכ"פ בְּדִיעֵבַד הָרִי גַר גְּמוּר וּמִשׁו"ה הַשְּׂמִיטוּ הַפּוֹסְקִים הָרִי דְתַנְחוּמָא וּלפ"ז הָא דְגַר עֵמְלָקִי שְׂדֵנוּ דְוֹד בְּדִין ב"נ צ"ל שְׁהִי עֲכוּמ"ז שְׁהַתְגַּוְרַר בְּאַרְצֵן וְלֹא שְׁהִי גַר שְׂקִיבֵל עָלָיו תוֹרַת יִשְׂרָאֵל.

אַף לְפִי הַרְד"ק שְׁהִי גַר מִמֶּשׁ צ"ל דְהָא שְׂדֵנוּ שְׂדֵין ב"נ מִשׁוּם דַּס"ל דְאִינוּ גַר פְּלָל לְפִי שְׂאִין מְקַבְּלִים גְּרִים מְעַמְלָק כְּמוֹ"ש הַתְּנַחוּמָא: וְמָה שֶׁנִּסְתַּפֵּק הֶרְמַב"ם בְּהָא דְהַרְג דְוֹד לְגַר עֵמְלָקִי אִם הִי מַחֲמַת הוֹרָאת שְׁעָה אוּ דִין הַמְלָךְ.

נ"ל דְזֶה תְּלִיא בְּשִׁתֵּי סְבָרוֹת שְׂאֶמְרָה אֲבִיגִיל לְדוֹד בְּמַגִּילָה י"ד ע"ב. וְכִי דְנִין דִּינֵי נְפֻשׁוֹת בְּלִילָה אָמַר לָהּ מוֹרַד בְּמִלְכוּת הוּא כו' אֶמְרָה לִי וְעַדִּין שְׂאוּל קִיָּים כו' וְלֹא יֵצֵא טְבַעְהָ בְּעוֹלָם.

וְנִרְאֶה דְתַרְתֵּי מִיְלֵי קְאֶמְרָה. חֲדָא דְעַדִּין שְׂאוּל קִיָּים.

וְאִין אַתָּה מְלָךְ. וְעוֹד לֹא יֵצֵא עַדִּין טְבַעְהָ בְּעוֹלָם וּלפ"ז בְּעַוְבָדָא דְגַר עֵמְלָקִי שְׂפָכָר הִי שְׂאוּל מַת לְפִי טַעַם הֶרְאֵשׁוֹן הִי דִּינוּ שֶׁל דְוֹד פְּמְלָךְ וִי"ל דְמַדִּין מְלָךְ הֶרְגוּ.

אַבְל לְאִידָךְ טַעֲמָא שְׂאֶמְרָה מִשׁוּם דְעַדִּין לֹא יֵצֵא טְבַעְהָ בְּעוֹלָם א"כ אַחֲרֵי מוֹת שְׂאוּל נְמִי קוֹדֵם שְׁהַתְקַבְּצוּ פֶּל יִשְׂרָאֵל לְקַבְּלוּ לְמְלָךְ עַדִּין לֹא יֵצֵא טְבַעוּ בְּעוֹלָם וְלֹא הִי עַדִּין דִּינוּ פְּמְלָךְ וּבַע"כ צ"ל שְׁמָה שְׁהַרְג לְגַר עֵמְלָקִי הִי מִהוֹרָאת שְׁעָה פֻּן לְ וְנִכּוֹן: סִימָן פַּד אֲשֶׁר שְׂאֵלֶת מְמַנֵּי דִידֵי וְ"ל קֶשֶׁה לַפ"מ דְקִי"ל ב"ב עֲכוּמ"ז בְּעוֹלַת בַּעַל יֵשׁ לָהֶם.

אַבְל נַעֲרָה הַמְאֻנְרָסָה. וְכֵן נִכְנָסָה לְחוּפָה וְלֹא נִבְעֵלָה אִין לָהּ שְׂיַתְחִיבוּ ע"ז מִשׁוּם א"א.

וְכֵן פֶּסֶק הֶרְמַב"ם בְּהִלְכוּת מְלָכִים פְּרַק ט' הִלְכָה ז'. הָא מְצִינוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל שְׂמִפְרָשׁ הַפְּתוּב חֲטָאֵם וְיִרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹקִים אֵת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טַבַּת הִנֵּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים גו' וּפִי רַש"י אָמַר ר' יוֹדֵן טַבַּת פְּתִיב שְׁהִיוּ מְטִיבִים אוֹתָם מְקוֹנְשֵׁט לִיכְנָס לְחוּפָה הִי גְדוּל נִכְנָס וּבַעֲלָה תַחֲלָה.

מְפָל אֲשֶׁר בְּחָרוּ אַף בְּעוֹלַת בַּעַל כו' עכ"ד רַש"י וְהוּא בַמַּד"ר סוּף פְּרַשְׁת בְּרַאשִׁית. וְהִנֵּה בְּעוֹלַת בַּעַל נִיחָא דְמִשׁו"ה הִיוּ רַאוּיִין לְעוֹנֵשׁ הַמַּבּוּל אַבְל נִכְנָסָה לְחוּפָה וּנְבַעֲלָה לְגְדוּל

הא אין מוֹנְהָרִין ע"ז וְדוֹחֵק לומר ע"פ מה שְׁרָאִיתִי כְּתוּס' סְנֵהֲדָרִין נ"ז ע"ב דְּהָא דְחָשִׁיב
בב"ב דף ט"ז בְּעֵשׂוֹ שָׂבָא עַל נַעֲרָה הַמְּאֹנְרָסָה.

וכן בלוט על בְּנוֹתָיו אף שְׁלֹא נִצְטוּו ע"ז מ"מ הַדְּבָר מְכֻנָּעַר כו' וְה"נ בְּדוֹר הַמְּבּוּל אָף
שְׁלֹא נִצְטוּו מ"מ חָשִׁיב לִי בְּעֵבְרֹת שְׁעֵבְרוּ מִשׁוּם מְכֻנָּעַר, דִּישׁ לְחַלֵּק דְּבִשְׁלָמָא בְּעֵשׂוֹ
שְׁהִי לוֹ לְלַמּוּד מִבֵּית אָבִיו יִצְחָק שְׁשֹׁמֵר כָּל הַתּוֹרָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה וְכֵן לוֹט דְּה"ל לְלַמּוּד
מִדְּרַכֵי אַבְרָהָם אָבִינוּ הַטּוֹבִים וְלֹא לְמַדּוֹ א"כ מְכֻנָּעַר אַבְל בְּדוֹר הַמְּבּוּל דְּוֹחֵק לומר כֵּן.

וְעוֹד דְּקָחְשִׁיב לָהּ קָרָא בְּהַדֵי אֵינָהּ הַחֲמוּרוֹת א"א וְהַרְבֵּעָה דְּנִצְטוּו עֲלֵיהֶן וְחִיבִין עֲלֵיהֶן
מִיִּתָּה מִשְׁמַע דְּבִנְכְּנִסָה לְחֻפָּה כו' נְמִי כִּינָצָא בְּהֶן שְׁנִצְטוּו עֲלֵיהֶן. ע"כ דְּבָרֵיהֶן: תְּשׁוּבָה.

יָפָה דְּקִדְקֵת וּמִצְאָתִי בְּהַגְהוֹת הַגָּאוֹן יַעֲבִ"ץ בְּסֵנֵהֲדָרִין שְׁגַם הוּא עֵמֵד ע"ז וְכָתַב דְּמִדְּרַשׁ
זֶה שְׁהִבִיא רַש"י נִרְאָה שְׁחֹלֵק אֶתְלִמוּדָא דִּילֵן דְּנִכְנָסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֵלָה אִין לָהֶם. וְל"נ
כִּינֵן שְׁלֹא מִצְיֵנוּ בַגְמ' מִי שְׁחֹלֵק ע"ז אִין לָנוּ לַעֲשׂוֹת מַחְלֻקָת ע"ז מִבְּעֵלֵי הַמְּדַרְשׁ
וְלִמְעוּטֵי בְּפִלוגָתָא וּגְתָא עֲדִיף.

וְלִכְאוּרָה הִי נִרְאָה לומר דר' יוֹדֵן ס"ל כר"י בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל בִּירוּשְׁלַמִי רִישׁ פֶּרֶק קָמָא
דְּקִדּוּשִׁין וְכֵן הוּא בְּב"ר פֶּרֶק י"ח זוֹנָה עוֹמְדָת בְּשׁוּק וּבָאוּ עֲלֵיהֶן שְׁנַיִם הֶרְאִישׁוֹן פֶּטוּר
וְהַשְׁנֵי חִיבִים מִשׁוּם בְּעוֹלָת בַּעַל וְכִי נִתְּכַוֵּן הֶרְאִישׁוֹן לְקִנּוּתָהּ בְּבַעֲלָהּ הִדָּא אָמְרָה דְּבַעֲלָהּ
קוֹנָה בְּכֵן נַח עֲכוּמ"ז שְׁלֹא כְּדַת ע"כ.

א"כ א"ש הֵאֵי דְרַשָּׁא דר' יוֹדֵן דְּנָהִי דְאַצֵּל הַגְּדוּל לֹא הִי בְּעֵילָת אִיסוּר שְׁהֶרְאִישׁוֹן רַק
כְּנִסָּה לְחֻפָּה בְּלִבְד אַבְל כִּינֵן שְׁהַגְּדוּל בַּעֲלָה תְּחִילָה הִרִי נַעֲשִׂית א"א עי"ז וְאַסוּרָה מַעֲתָה
עַל הֶרְאִישׁוֹן שְׁנִכְנָסָה עִמּוֹ לְחֻפָּה שְׁכְּנָסָה אַח"כ לְאַשָּׁה וְהִיא אֶצְלוּ בְּאִיסוּר א"א: וְרָאִיתִי
לְהֶרְאִי"ם סו"פ בְּרָאִשִׁית שְׁהַקְשָׁה דְּמַפְל' רַש"י [שְׁהוּא מְבַרְאִשִׁית רַבָּה] וְיִקְחוּ לָהֶם נָשִׁים
אִפִּי בְּעוֹלָת בַּעַל מוֹכַח שְׁעֵבְרוּ דוֹר הַמְּבּוּל עַל חֲטָא דֵא"א וּבְקִדּוּשִׁין י"ג אָמַר ר"י א"ש
כָּל שְׂאִינוּ יוֹדַע בְּטִיב גִּיטִין וְקִדּוּשִׁין לֹא יְהִי לוֹ עֶסֶק עִמָּהֶן אר"א א"ר יוֹחֲנָן וְקָשִׁין לְעוֹלָם
יוֹתֵר מִדּוֹר הַמְּבּוּל שְׁנִצְטוּו כו' וְגַם דְּגִי הֵיִם יֶאֱסַפוּ וְאֵלוּ בְּדוֹר הַמְּבּוּל כָּל אֲשֶׁר בְּחֻרְבָּה
מָתוּ וְלֹא דְגִים שְׁבִיִּים מִשְׁמַע דַּס"ל דְּבְדוֹר הַמְּבּוּל לֹא נִכְשְׁלוּ בְּאִיסוּר א"א.

וְשָׂמָא אֲגָדוֹת חֲלוּקוֹת הֵן עכ"ד. וְהַגּוֹר אר"י תִּנְרֵץ דְּבַחֲטָא הַמְּבּוּל שְׁלֹא הִי רַק זְנוּת
בְּעֵלְמָא וְדָרְדַּר עֲרָאִי הַבְּנִים לֹא הִיוּ מְמַזְרִים לְפִי שְׁרׁוּב בְּעֵילוֹת אַחַר הַבַּעַל תְּלִינֵן.

מִשָּׂא"כ מִי שְׂאִינוּ בְּקִי בְּטִיב גִּיטִין וְקִדּוּשִׁין שְׁעַל יְדֵיהֶם בְּוֹדָאֵי יוֹלִידוּ בְּנִים מְנַשֵּׁי חֲבָרֵיהֶם
לְפִי שְׁהוּא סוֹבֵר שְׁהִיא אֲשֶׁתּוֹ. וְזֶה שְׁמִסְיִים בַּגְמ' פֶּרְצוּ מוֹלִידִין בְּנֵי מְנַשֵּׁי חֲבָרֵיהֶן עכ"ד
בְּקִצְרָה.

הִנֵּה לְפַמ"שׁ וּבְאַרְתֵי דְּבָרֵי ר' יוֹדֵן לִיתָא לְדְּבָרֵי הַגּוֹר אר"י דְּבְדוֹר הַמְּבּוּל נְמִי כִּינֵן
שְׁנִבְעֵלָה לְגְדוּל שׁוּב ה"ל לְמִי שְׁכְּנָסָה אַח"כ בְּאִיסוּר א"א כָּל יָמָיו וּבְוֹדָאֵי מוֹלִידִין בְּנֵי
ג"כ מְנַשֵּׁי חֲבָרֵיהֶן וְעַכְצ"ל דְּאַגְדוֹת חֲלוּקוֹת הֵן כְּמוֹ"שׁ הֶרְאִי"ם: הֵן אָמַת דְּכָבֵר כְּתַבְתִּי
בְּמַק"א דְּמַתְלִמוּדָא דִּילֵן נִרְאָה דְּלִהֲלָכָה לִיתָא לְדְּשְׁמוּאֵל דְּבְסֵנֵהֲדָרִין נ"ח ע"ב א"ר
אַלְעָזָר אָמַר ר' חֲנִינָא ב"נ שְׁיִיחַד שְׁפָחָה לְעַבְדּוֹ וּבָא עֲלֵיהֶּ נְהָרַג עֲלֵיהֶּ.

פ'א אע"פ שלא השיאה לו דרר אישות וגם העבד נמי לא לקחה דרר אישות רק שתהי' לו לזנות בעלמא ולהוליד ולדות כחמורו ובהמתו מ"מ פ'נן שהיא מ'ינחדת אליו לביאה הרי היא פאשתו ותייבין עליה אם פ'ר נבעלה מעבד.

והא דנקט שיחודה לאו דביחוד בעלמא אפי' לא נבעלה מהעבד נמי תייבין דז"א דהא קיי"ל דדוקא בעולת בעל יש להן אלא דאתא לאפוקי דאם לא יחודה לו שתהי' רק אצלו אלא שהפקירה לכל אין זה א"א שיתייב עליה וה"ז לאפוקי מדשמואל דאף זונה שהיא מופקרת ולא מ'ינחדת לאדם א' נמי תייבין עליה ואזיל בזה ר"א לשיטתו בירושלמי קדושין שם בשם ר' אבהו דפליג אדשמואל.

וראיתי בהגהות יעב"ץ ה"ל שנתקשה בדברי ר"א אר"ח וסבר דביחוד בעלמא בלי ביאה קאמר. והקשה מהא דבעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ביחוד ולא נבעלה אין להם ודחוק הרבה ולדעתו הדבר פשוט כמו שפ'תבתי: ונ"ל דשמואל בזה לשיטתו בנדה מ"ז שמואל מ'ינחד להו פ'י רש"י שהי' מ'ינחד שפחותיו לעבדיו ואינו מפקירן.

וה"ט דאינו מפקירן דלא לתייבו פ'ולם אחר ביאת הראשון משום א"א אף שהראשון לא פ'נן לקנותה ע"י ביאה. א'מנ'ם רש"י שם פ'תב דמה"ט לא הפקירן משום ב'נשת.

ואינני יודע הא זנות גבי שפחות ליפא ב'נשת. ובכמה ב'נכתין וכן בגיטין י"ג א'מרין דשפחה לעבד זילא לי' שכיחא לי' פ'ריצא לי'.

ותמיהני מאד על רש"י ז"ל שלא פ'ירש הא דשמואל משום דלטעמי' אזיל בירושלמי ובראשית רבה ה"ל: והנה מדאמר שם בנדה ר"נ מחליף להו את של זה בזה ש"מ דר"נ לא ח'ש להא דשמואל.

וכן ר"ש שאמר להו ה'זדהרו מ'ישראל משמע דמאחרים א"צ להזהר הרי דלא ס"ל דשמואל וא"כ הרי ר"א בשם ר' אבהו בירושלמי דפליג אדשמואל וכן ר"א א'מר ר"ח ה'מ'ינחד שפחה לעבדו כו' פליג עלי' לפ"מ ש' וכן ר"נ ור"ש בנדה פ'להו לא ס"ל הא דשמואל ונהלכה פ'נותייהו דרבים ג'ינהו ומעשה דר"נ ור"ש שהקילו רב.

והרמב"ם ג"כ פסק להא דר"ח וה"ז דלא כשמואל. ולפ"ז ד'חוק לפ'רש הא דר' יודן שהביארש"י ז"ל לפ'רש המקרא ש'יספור ד'וקא כשמואל מה שרבים חולקים עליו ועוד יש לדקדק ה'ני דפליגי אדשמואל מאי ק'עבדי בקרא ד'ר'יש ר' יודן מ'יתורא דכי טבת הנה חסר פתיב אלו הבתולות נ'יקחו להם נשים אלו א"א כמפ'רש בב"ר שם: ע"כ נ"ל לומר ד'ר ח'דש בזה דאף דקיי"ל דבב"נ עכומ"ז נ'ערה ה'מאורסה ונכנסה לחופה אין להם ש'יתייבו עליהו משום א"א.

מ"מ לא ג'רע מ'מי שקונה קרקע בהמה ומטלטלין וכשפא אחר ומשתמש ונהנה בהן שלא ברצון הבעלים הרי זה ג'זל ג'מור ובעכומ"ז בכה"ג ח'ייב עלה מיתה וה"נ כ'שקנה העכומ"ז בכספו אשה לאישות לא ג'רע מ'קנין ש"ד שקנה בכספו ד'נקנית לו מדין מ'מון עכ"פ וכש'מתמש בה אחר שלא ב'דיעתו ומכ"ש כ'שנפגמה על ידו ונפחתה מכספה ח'ייב עלה מטעם ג'זל.

והא דאמרין דנערה המאורסה ונכנסה לחופה אין להם היינו להתחייב משום א"א אבל
עכ"פ מידי גזל לא יצא. ונפ"מ דאי מטעם גזל אינו אסור רק שלא ברשות הבעלים
דהיינו האישה.

אבל פשיהא משום א"א אפי' ברצון שניהם נמי אסור וחיוב עלה. וכה"ג פתב הרמב"ם
בפ' ט' מהלכות מלכים הלכה י"ד דמשו"ה נתחייבו בעלי שקם הריגה על דינה לפי שהוא
גזל והמה לא דנוהו ע"ז כמו כן אומר אני בנערה מאורסה לאיש.

דכמו שיש בנערה גזל משום אביה כמו כן יש במאורסה גזל משום הבעל דמ"ש. ולפ"ז
א"ש בפשוט דרש דר' יודן דאמר כי טבת הנה לאחר שהכניסה לחופה נכנס הגדול
ובועלה כו' דמשמע דאפי' בע"כ שהרי קרא מסיים מכל אשר בחרו דמשמע דאפי' שלא
ברצון בעליהו.

וא"כ נהי דמשום א"א ליפא עכ"פ משום גזל איפא ובב"נ עכומ"ז בתרנוייהו איפא חיוב
מיתה ונפיר קחשיב קרא הני עובדי דנתחייבו מבול עליהו בהדי הדדי: ולפ"ז מתורץ
על נכון קושיות תוס' דסנהדרין וב"ב שהקשו הא דחשיב בעבירות עשו שפא על נערה
המאורסה והא בב"נ עכומ"ז אין חייבין עלה.

ודחקו לומר דקחשיב לה רק משום שהוא דבר מכוון אבל לפמ"ש פשוט דקחשיב לה
בעבירה שחייב עלה מיתה דהיינו גזל לפי שבע"כ היתה כדיליף בגמ' שם ה"א פתיב
ויבא עשו מן השדה והתם פתיב כי בשדה מצאה והתם בע"כ הי' פדכתיב צעקה הנערה
גו'.

ועפ"ז מדוקדק מאד מה דמיייתי בגמ' ילפותא דשדה דעשו מן השדה דנערה המאורסה
דכתיב גפה כי בשדה גו' ולא מיייתי מן השדה דכתיב שם בנערה המאורסה ברישא
דענינא ואם בשדה ימצא איש גו'.

דלדברינו מדוייק מאד דאי הוי יליף מרישא דענינא אף דמזה שפיר נוכל למילף בגז"ש
דבעשו נמי בנערה המאורסה קמייירי מ"מ אפתי לא הוי מוכח מזה דקעבר עבירה דאולי
ברצון המאורסה והארוס הוא דקעביד משו"ה מיייתי בגמ' קרא דכי בשדה מצאה דקרא
קאמר טעמא דמשו"ה אין לנערה חטא מות דכיון דבשדה מצאה מסתמא צעקה הנערה
גו' והי' הדבר באונס שלה וקמ"ל קרא דסתם שדה הוא באונס ובע"כ של נערה וא"כ
בעשו דכתיב נמי שדה מסתמא באונס ובע"כ הוי' וא"כ מתחייב הי' עלי' משום גזל.

ולפ"ז הא דהקשה הרא"ם על דרשא דר' יודן מקדושין י"ג שפיר יש לתרץ השתא כמו
שתיירן הגור אריה דבמבול לא הולידו בנים מנשי חבריהון לפי שלא הי' רק זנות בעלמא
ורוב בעילות הי' מהבעל כמוש"ל.

אף לשמואל גם במבול הולידו בנים באיסור א"א וע"כ לדידך' לא ס"ל הא דר' יוחנן
דקדושין שהי' קשים עבירות שלהם יותר מדור המבול. והא דבמבול לא נגזרה גזירה
על דגים שפכים צ"ל מטעם אחר: ונ"ל דהנה רש"י פירש על פסוק כי השחית כל בשור
אפי' בהמה וחי' ועוף נזקקין לשאינן מינו, וכתב הרא"ם שם דדבריו הם במדרש בשם
ר' עזרי' הפל קלקלו מעשיהם הפלב הולך כו' הה"ד כי השחית כל בשור ולא נאמר כל
אדם והיינו כפי' הראשון שכתב רש"י סוף פרשת בראשית דמה"ט אמר ד' אמתה גו'

מאדם עד בהמה גו' שאף הם השחיתו דרפם [ואף דלאו בני מצנה ואזקה הם מ"מ פיון שקלקלו והשחיתו דרפם ושינו סדרי יוצר בראשית ראיון לכלי'] והא דאמר ר' יוחנן בסנהדרין ק"ח פי השחית כל בשר גו' מלמד שהרביעו בהמה על חיה כו' ופריה התם אם אדם חטא בהמה מה חטאה אמר הקב"ה פלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשוו שאדם חטא בהמה וחיה ל"ל הוא לפי לשון השני שכתב שם רש"י ד"א הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא פלה מה צורך באלו.

עכ"ד.

והנה פתיב פל אשר בתרבה מתו ודרשו חז"ל ולא דגים שפיס והביא זה רש"י ז"ל וכתב עלה הרא"ם דצ"ל הטעם לפי שהם לא השחיתו את דרפם והכי דייק קרא את דרכו על הארץ ולא מה שבמים.

ש"ח] לפ"ז נ"ל דר' יוחנן דאמר בקדושין וקשים לעולם יותר מדור המבול שבדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שפיס כו' לטעמי' אגיל דס"ל דעונשם של בהמה חיה נעוף במבול הי' בשביל האדם שהאדם הוא שעשה עבירה על ידם שהרביעם אבל המה מעצמם לא השחיתו את דרפם שיהיו ראויים לכליה מצד עצמן אלא דכיון דהכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא פלה מה צורך באלו כפי רש"י.

וא"כ קשיא מ"ט פל אשר בתרבה מתו ולא דגים שפיס ואי משום שהם לא השחיתו דרפם הלא גם שארי בע"ח נמי לא השחיתו דרפם מעצמן אלא ע"י האדם שאנסם ואם אדם חטא כו' וע"כ דנענשו בשביל האדם שחטא א"כ דגים נמי מ"ט שייירם.

ובע"כ צ"ל דחטא דור המבול לא הגיע כ"כ למרום קיצו דאף דהי' שם זנות לא הי' רק באקראי בעלמא ולא הולידו בנים מנשי חבריהון משו"ה נשתיירו דגים עכ"פ משא"כ בהא דהושע שנאמר לאסוף פל הפרואים בשביל האדם ואפ"י דגים שפיס נמי משום שהגיע חטאם למעלה ראש ע"י דייגין שלא היו בקיאים בטיב גיטין וקדושין והולידו על ידם גם בנים מנשי חבריהון וכדכתיב פרוצו כו'.

אמנם מאן דס"ל דהא דנענשו במבול לא הי' בשביל האדם רק בשביל שהם עצמן השחיתו את דרפם. ולפ"ז לא קשיא מידי מ"ט בהא דהושע יאספו אפי' דגים שפיס ובמבול לא נגזרה על דגים די"ל אף שבדור המבול נמי הולידו בנים מנשי חבריהון וכדעת שמואל הג"ל.

מ"מ לא מתו הדגים לפי שהן לא השחיתו את דרפן משו"ה לא מתו. משא"כ בהא דהושע דכל עיקר העונש הי' שם רק בשביל האדם א"כ דגים שפיס נמי יאספו פנ"ל.

וע' ב"ק נ"ה ע"א תוס' ד"ה המרביע: נשובה להג"ל דנראה לי דעיקר חטאם של דור המבול מ"ש פי טבת הנה הי' חטא של גזל. ולפ"ז א"ש ונכון מאד מ"ש רש"י בפ' וישלח פי נבלה עשה גו' וכן לא יעשה ופי' רש"י לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות ע"י המבול.

משמע מינה דהאי עובדא דדינה הי' פועבדי דדור המבול וכיון שלדעת הרמב"ם שכתבנו לעיל הי' החטא של שכם בדינה משום גזל. א"כ ה"נ בדור המבול שאמר ר' יודן פי

טובות הנה היינו הבתולות ע"כ משום גזל קאמר: ולפמ"ש א"ש מה שאמר ר' יוחנן בנסהדרין ק"ח בא וראה כמה גדול פחה של גזל שקהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גז"ד אלא על הגזל שפאמר קץ כל בשר בא לפני פי מלאה הארץ חמס גו'.

ולכאורה יש להקשות דאם עבירה זו של גזל חמורה מפל שאר עבירות אפי' של עריות א"כ בסוף פרשת בראשית דקחשיב עבירות שלקחן בעריות מ"ט לא חשיב נמי גזל בהדיניהו ועוד הקשו המפרשים דרש"י פי' קץ כל בשר כ"מ שאמה מוצא זנות כו' משמע דבשביל זנות נגזרה עליהן כלי' ונדחקו המפרשים בזה אולם לפי מ"ש א"ש דלר' יוחנן דס"ל בקדושין דבדור המבול לא פרצו כ"כ להוליד בנים מנשי חברהון א"כ ע"כ צ"ל דהא דכתיב פי טובת הנה המה הבתולות וכפי' רש"י משום דה"ל גזל במה שבא הגדול ובעלה בע"כ וקהרי לפ"ז קחשיב גזל, ולשמואל צ"ל דתתמי הני להו הגדול שבא עלי' בע"כ הי' בידו חטא של גזל.

והוא שפנסה אח"כ לאשה הי' בידו חטא של א"א. ומ"מ אליבא דכו"ע לא נחתם גז"ד אלא על הגזל, וטעמא נ"ל דבב"מ נ"ט אמר ר' אבהו ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם אונאה וגזל ועכומ"ז אונאה דכתיב ובידו אנה.

גזל דכתיב חמס ונשוד ישמע בה על פני תמיד עכומ"ז דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד ופי' רש"י על פני לפני ואין מחיצה בינו לבין העבירה ונ"ל שזהו שהכתוב אומר קץ כל בשר דהיינו המקטרג כמו"ש הזוהר.

בא לפני היינו לפני מן הפרגוד. ומפרש למה יש לו רשות לכנס כ"כ לפני מהמחיצה. פי' מלאה הארץ חמס מפניהם ולפני מקטרג אחמס וגזל הא אין הפרגוד ננעל ונ"ל דע"פ הגמ' דב"מ ה"ג"ל א"ש בפשוט מ"ש לא יהי' לה אלהים אחרים על פני. ודברי רש"י דדועים אף לפי מ"ש א"ש בפשוט דבחטא של עכומ"ז נמי אין הפרגוד ננעל מדכתיב העם גו' על פני.

וז"ש לא יהי' לה אלהים אחרים שעבירה זו תיקף תבא על פני לפני מהפרגוד וכמו"ש העם המכעיסים אותי על פני: והנה על פי' רש"י ה"ג"ל שכתב וכן לא יעשה לענות הבתולות לפי שהאנמות גדרו עצמן כו' הקשה הגור ארי' דא"כ למה מדייק הכתוב לומר פי נבלה עשה בישראל לא הול"ל רק פי נבלה עשה.

ומזה משמע כפי' הרמב"ן דוכן לא יעשה נמשך עם בישראל. ור"ל וכן לא יעשה בישראל ע"כ תוכן דבריו.

ותמיהני איה רצו לדחות דברי רש"י ז"ל והמה דברי הב"ר שם. ונ"ל דקושיותו לא קשיא מידי.

דהנה קיי"ל בחו"מ סימן שנ"ט אסור לגזול אפי' על מנת לשלם דבר יפה ממנו פשאיין התשלומין בעין. אבל פשהתשלומין בעין פיון שיהם יפים מהדבר שלוקח זכות הוא לו ויזכה כו' ומקורו מרא"ש ב"ק ס' דמתר לקחת גדישין של שעורים ולזכות להם גדישין של עדשים דזכות הוא לו דעדשים עדיפי טפי.

והנה הכא בדינה האיסור הי' משום גזל כדכתב הרמב"ם. ולכאורה לא הי' פאן איסור גזל פלל, שְהרי יעקב הי' גר בארץ אין לו נחלת שְדה וְכרם קבוע ומתהלה מגוי אל גוי באין מרגוע ושְכם הוא בן חמור נשיא הארץ מלה על עיירות רבות ומי מאנשי הארץ לא ירצה להתחתן בנשיא הארץ.

והשתא בשלמא אם הי' אחד מאנשי הארץ הגרים שם כמו יעקב אנס את בת יעקב הי' בזה גזל דה"ל כמו מחליף שעורים על שעורים פיון שהם שוין אין זה זכות ואסור להחליף ואית בי' משום גזל אבל הכא שפן הנשיא אנסה והוא מזומן לקחתה לו לאשה א"כ ה"ה כמו המחליף שעורים בעדשים פיון שפיה ממה שלוקח ומזומן התשלומין בעין ודאי זכות הוא לו.

ונ"ל שזהו שפתוב וידבר על לב הנערה ופלי רש"י דברים המתנישבים על הלב ראי אביה בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז אני אשאף ומקנה העיר וכל שדותי והוא בב"ר. ולכאורה מנ"ל שהתפאר בזה שהוא יותר גדול בעשירות מעקב אבי' והלא אדרבה בזיווג עיקר הדבר שיהיו שוין במעלות זה כזה וכשהוא יותר גדול במעלה מקנה איפא טענה לומר מסאנא דרב מפרעאי לא בעינא כדאמרינו בקדושין מ"ח ע"ב ע"ש.

וא"כ דילמא מ"ש וידבר על לב הנערה שדיבר דברים המתנישבים על לבה דהיינו שאמר לה שאני שנה במעלה ובעושר לאביה ולכן ה"ז דבר ישר ונשה לשנינו. אלא הוא הדבר אשר דברתי דכיון דענין דינה הי' בלי דעת האב בא ושכם כמתנצל לפני' שלא תשים בו אשם על גזילה כזו דבשלמא אם אביה הי' שנה לי בעושר הי' זה גזל דה"ל כמחליף שעורים בשעורים.

אף פיון שאני עשיר הרבה יותר מאביה ה"ל כמו מחליף שעורים בעדשים דודאי זכות הוא לו וזכין לאדם אפי' שלא בפניו ובזה הי' דבריו מתנישבין על לבה. אמנם הגיד לנו הפתוב ויתעצבו האנשים מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב.

והיינו כי דבריו אלה של שכם הפה מהבל יחד. דנהי דאצל אחר שאינו מן דת ישראל שרשאי להתחתן אתו ודאי זכות הוא לו שבתו תנשא לכן נשיא הארץ אבל לאבינו יעקב שלא יתחתן עם גויי הארץ בשום אופן בעולם ע"פ דתו וקבלתו מאבותיו.

וע' פסחים נ' מאי פנעני כו' ואם יתן לו כל הון ביתו הלא יבזז לו א"כ לדידן' ודאי חוב הוא לו ולא זכות. וז"ש כי נבלה עשה בישראל ר"ל בדת הישראלית.

[ע"ד שפתוב וזאת לפנים בישראל. לשכב את בת יעקב הנהיר במצנה מאד הא חדא.

וזאת שנית וכן לא יעשה ר"ל דאפי' תימא ללמד עליו זכות שלא למד לדעת חוקי ישראל אע"פ שהיה לי' ללמוד עכ"פ לא הי' לו לענותה וכתוב וישכב אותה ויענה וא"כ אפי' לא יהי' גזל מצד אביו יעקב ה"ל גזל מצד הבת פיון שהיא לא נתרצתה וע"ז אין לומר שלא היה יודע ואין להם לחרות אפם בו מאד כ"כ.

שְהרי האומות גדרו כָּבֵר עֲצָמָן כו' והי' זה דבר פשוט לאיסורא אצל הפל. ונכון: נחזור להנ"ל דנראה דנערה המאורסה לב"נ עכומ"ז אף דאין בה איסור א"א יש בה משום גזל למאנס אותה שלא ברצון הארוסה והארוס.

אמנם יש להקשות ע"ז. דבברכות ס"א תניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפ"ל היא אשתו ופ"ל רש"י באשתו משום גנאי.

ואמר שם ר"נ מנוח ע"ה הי' דכתיב וילך מנוח אחרי אשתו פ"ל רש"י לא שמש ת"ח שלא למד משנה זו ששנינו לא יהלך אדם אחורי אשה אפ"ל היא אשתו כו' אמר רנב"י ולמאי דקאמר ר"נ מנוח ע"ה הי' אפ"ל ב"י רב נמי לא קרא שונאמר ותקם רבקה ונערוניה גו' ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש והקשה הרש"א בח"א מנלן לרנב"י דאפ"ל ב"י רב נמי לא קרא דלמא ידע שפיר דיוקא דקרא אחרי האיש ולא לפני האיש.

אף זה דנוקא באשת אחר משום איסורא דא"א הנה דכבר נתקדשה ליצחק אלא שלא ידע דרך ארץ דבריינתא דלעיל דקתני דאפ"ל אחר אשתו לא ילך משום גנאי עכ"ד. וקושטיתו לא קשיא מידי לכאורה שהרי קי"ל בב"נ דנערה המאורסה אין להם וא"כ נהי דהיתה מקודשת ליצחק היינו לפי שהאבות קיימו כה"ת עד שלא נתנה ואפ"ל מצות דרבנן ועכ"פ לא היו מצווין עלה וא"כ מדינא דב"נ לא הי' בה פלל איסור א"א עד שיצטרף להחמיר שלא ילך אחרי שמה ע"י הרהור יכשל בה.

וכן נמי מה שהקשו המפרשים אף נתקדשה ע"י אליעזר הא עבד הי' ואין עבד נעשה שליח לקדש כמו"ש בא"ע סימן ל"ה לק"מ מה"ט. דהא דאינו נעשה שליח היינו לאחר מתן תורה שאנו מצווין על הקדושין והוא אינו מצווה וכינן שאינו בתורת קדושין אינו בתורת שליחות לקדש אבל קודם מ"ת שלא היו מצווין פלל על הקדושין אלא שנהגו כן כאינו מצווה ועושה היו כולן שווין בזה בענין שליחות.

כן הי' נראה בפשיטות עד שהיה תמיה לי על הרש"א אף הקשה כן: אמנם לפמ"ש דנהי דנערה המאורסה אין להם מ"מ פשנאנסה שלא ברצון הארוס או האשה ה"ז חייב עלי' משום גזל. א"כ הדק"ל מאי ראי' מרבקה דשאני התם שכבר נתקדשה ואיכא בה משום הרהורא דלא לייתי לידי חיוב מיתה דגזל ואף דאונס לא הי' שייך ברבקה שהרי רבים הי' אתה ואונס קלא אית לה כמ"ש תוס' פתובות ט' מ"מ פיתוי הי' שייך.

ואף דא"כ לא שייך שוב גזל מצדה ואביה נמי הא כבר מת מ"מ הי' שייך גזל מצד ארוסה דיצחק שקנאה בכסף הקדושין. דמאי נפ"מ בב"נ בין איסור א"א לבין איסור גזל הא בתרנוניהו חייבין מיתה עלניהו וא"כ באשתו דאין בה רק משום גנאי מנ"ל וא"כ שפיר י"ל דמנוח ב"י רב קרא: אמנם נ"ל דהנה התוס' בכתובות ז פתבו דהא דיליף במס' פלה מקרא דויברכו את רבקה לברכת אירוסין אסמכתא בעלמא הוא דלא איירי פשטא דקרא בברכת אירוסין עכ"ל.

ולפ"ז שפיר קאמר רנב"י למאי דקאמר ר"נ דמנוח ע"ה הי' שלא למד משנה ובריינתא ע"כ צ"ל דאפ"ל ב"י רב נמי לא קרא דאי קרא פשטא דקרא שלומדין ב"י רב ה"ל למידע לדייק אחרי האיש ולא לפני האיש.

ואין לומר דהתם שאני שנתקדשה וא"א הנאי. הא פשטא דקרא לא מיירי באירוסין כמ"ש תוס' בכתובות.

ובי רב הא לומדין רק פשטא דקרא. ואין לומר דמניח ידע הך ברייתא דמס' פלה שהיתה מקודשת א"כ ה"ל למידע נמי הך ברייתא דלא יהלך אדם אחורי אשה ואפ"ל אשתו.

ואין לומר דהך פרייטא דמס' פלה ידע ויהי פרייטא דלא יהלף כו' לא ידע. א"כ קשה
מנלן לר"נ לומר דמנוח ע"ה הי' לפי שלא ידע פרייטא דלא יהלף כו' דלמא מנוח שפיר
גמר פולה פלמודא ושמש ת"ח הרבה אלא דברייטא זו דלא יהלף לא ידע ואטו מאן דלא
ידע הא ע"ה מקרי.

ע' גיטין ו' ע"ב. אלא נדאי דס"ל לר"נ דאם איתא דשמש ת"ח ולמד גמ' וברייטא ה"ל
למידע הך דלא יהלף פרייטא שיהי הוא מהלכות דרף ארץ שקדמה לתורה ומדקה לא
ידע נדאי כולהו נמי לא ידע.

ונה שאמר רנב"י למאי דקאמר ר"נ מנוח עם הארץ הי' ע"כ בי רב נמי לא קרא. ומינושב
קושית הרש"א.

ודו"ק: